PETRI PAVLI PEREDÆ SETABENSIS, DOCTORIS MEDICI,

& apud Valentinos publici Medicinæ Professoris,

IN MICHAELIS IOANNIS Paschalij Methodum curandi,

Scholia, exercentibus m[illegible]

Ad Illustrissimum & Reuerendissimum D. Gasparem Chiroga, Archiepiscopum Toletanum, Hispaniarum [illegible]matem, & sacrosanctæ fidei Catholicæ primum cognitorem.

Opus [illegible], & Indice rerum memorabilium [illegible]um.

[illegible]

APVD HORATIVM CARDON.

[illegible] C

1701 19 Giugno si partì la sig.ra ... porzia
da ... Arcangelo che vende
alli cinq.e di maggio nell'anno 1690

A dì 12 di ... da uno amico ...
... l'anno quale ... a cinque e ...
anno 60

ILLVSTRISSIMO ET REVERENDISSIMO DOMINO GASPARI à Chiroga, Archiepiſcopo Toletano, Hiſpaniarum Primati, & fidei Catholicæ primo cognitori,

Petrus Pereda Medicus, fœlicitatem.

COGITANTI mihi, Præſul ampliſſime, cui ſtudiorũ meorum primitias conſecrarem, occurrebant multi, quibus me multum debere cognoſcebam: quibúſque honeſtè me, labores meos, totámque familiam committere poſſem. Deerat autem aliis magnarum rerum cognitio, quam mihi ad hanc rem apprimè neceſſariam videbam, aliis auctoritas, quæ meas lucubrationes ab omni reprehenſione cõtineret: aliis denique prudentia, quæ diuturuo rerum vſu & experiẽtia comparata, non parum vtilitatis meo operi videbatur allatura. Quibus quidem omnibus, vitæ integritas, facilitaſ morum,

generis ſplendor maximus, & ſumma inerant ornamenta virtutis. Tu tamen vnus ex omnibus præcipuè occurriſti, in quem viſa eſt natura, ex alijs hauſtás virtutum dotes transfudiſſe: & qui præter generis nobilitatem, anguſtam quidem illam, & planè regiam, multiplici rerum ſcientia, auctoritate, & prudentia reliquos anteires. Quid enim memorem tuam in ferendis laboribus conſtantiam? in regendis clientum animis ſolertiam: in gubernandis populis ſagacitatem? Quid referam beneficia, quibus me tibi deuinctum ſentio, cum fratrem meum in fidem tuam recipiſti, & receptum maximis honoribus affeciſti? Tacebó-ne humanitatem, qua vnus maximè excellis? Dum enim quantos in litteris feceris progreſſus contemplor, te earundem ornamentum intueor: dum multarum diſciplinarum perfectam cognitionẽ mihi ob oculos pono, quem tibi anteponam neſcio. Denique vbi in omni virtutis genere præſtãtiam ſuſpicio, tam exiguum tempus ad iſta referenda doleo. Quæ ita eſſe, vel me tacente dignitatis gradus, in quem tanto optimorum hominum applauſu euectus es, neceſſariò comprobat. Illi enim ſoli ad iſtam dignitatem, & honoris locum efferuntur, quibus

maxima

maxima eſt cum virtute coniuncta ſapientia, cum ſapientia humanitas, & cum humanitate ſumma Chriſtianæ religionis obſeruatio. Hæc Philippum Hiſpaniarum regem æquiſſimum, vbi Archiepiſcopus renunciatus es, non latuerunt. Hæc Toletanæ ciuitatis non ignorauit auctoritas. Hæc nullum genus hominum, etſi immane & barbarum effugerunt. Omnes enim tuam probitatem, humanitatem in pauperes, facilitatem in amicos, & in cæteros integritatis ſplendorem agnoſcunt. Atque, vt hęc omittam, ne videar meridiano ſoli accenſam facem attuliſſe, & rem per ſe nobilem ſermonis humilitate obſcuraſſe, ſcias velim, me, Valentinæ vrbis medicum tui perpetuò obſeruantiſſimũ, vt medecinæ canditatis meo quocunque labore gratum facerem, Methodum quandam medendi à Paſchalio huius vrbis quondam medico inſigni conſcriptam, emendatiorem excudere, & ſcholiis illuſtriorem efficere voluiſſe. Qua in re quos ſim æmulos habiturus, non ignoras. videor enim multos iam mihi blatterantes, & turpia effutientes audire, méque acriter accuſantes, quod hæc ſcholia eo ſolum nomine ediderim, vt huic graui medico, & aliis practicis facerem iniuriam, non, vt ſtu-

diosam iuuentutem, immenso quodã schedarum onere, citra rationem oppressam, & multoties praue edoctam meis vigiliis subleuarem. Aliquos præterea deierantes, ostentationis gratiâ, non communis vtilitatis ratione hunc laborem suscepisse. Scio & fore alios, qui suo modo studeant aliquam mihi infamiæ notam inferre. Quos omnes, te patrono, quantum asperner, animus ipse, quem tua nobilitas ad hæc scribenda fecit, testatur. Spero enim me tua humanitate, fide, & nomine tanquam Miltiadis clypeo tectum, intrepidè omnes aduersariorũ ictus elusurum: neque futurum esse quemquam, qui, si te mihi, operíque meo defensorem audierit, non penitus obmutescat, & eos, quos in me antea dentes acuerat, non facilè obtundat. Hos igitur, Præsul Amplissime, primos labores meos, rudes sanè & impolitos, meæ tamen in te obseruantiæ, & voluntatis sempiternæ monumenta accipies, eósque pro tua sapientia ita foue, vt, qui me tui semper studiosissimum audierunt, iidem intelligant quo tibi magis deberem, denuò te maiora apud me beneficia collocasse. Experientur enim ij lectis scholiis fortasse, communi vtilitati à me fuisse inseruitum, & ob eam rem faciliùs, quod à te postulo, perpetrasse.

trasse. Quod vt facias, te vehementer etiam atque etiã rogo, efficies enim vt qui in puluere & tenebris diutissimè vixi, excusso nũc puluere, & fugatis tenebris, per te in loca clariora euadam, omnémque laborem contemnam, si hunc tibi gratum cognouerim. Vale litterarum decus, & ornamentum, & totius Hispaniæ sidus fulgentissimũ, tuúmque Peredam nominis tui, & gloriæ propugnatorem acerrimum, vt fratrem quẽ apud te habes, & quem tibi esse charissimum cognosco, ama. Id si feceris, & me tibi iam maximè deuinctum summo beneficio in perpetuum obligabis, & ad maiora aggredienda nunc quasi dormientem excitabis.

AMICI AD VINCENTIVM GISBERTVM

CARMEN.

QVaeris quid, Gisberte, noui sit? nil ego praeter
Hoc vnum scio (nāque aliis, quae plurima vulgus
Nunc hominum narrat, non est cur immorer, ad te.
Cum scribam magni Hippocratis, doctique Galeni.
Scripta volutantem, vel quae sunt seria, cúmque
Arctantem breuibus chartis, atque ordine pulchro.)
Alta igitur cùm concepisset mente Pereda,
Est Asclepiadum qui vnus, foetum, & pariturus
Iam esset, eum excipere ipsa sinu malè sana refugit
Tellus, pallenti inuidia stimulata medentum:
Sic, quae concepit foetum, non edidit vrbe
Egregij mens culta viri: partus tamen ipse
Aureus hanc vrbem inuisit, quae flore medentum
Collado tumet, vni cupit ille probari,
Quem stupet haec, & deinde omnis mirabitur aetas:
Teque adit in lucem nunc aeditus, atque salutat
Nomine non solùm nostro, doctique parentis,
Verùm etiam Bonifantis amici, quem auguror olim
Artis Phoebaeae sidus fulgere coruscum.
Tu hunc partum Gisberte foue, defende, meretur.

MICHA

MICHAELIS IOANNIS PASCHALII AD inuidum,

CARMEN.

IAm nouus exorior: iam depoſitáque ſenecta
  Humo tollentem ſplendida colla vides:
Me tamen exuta nitidum prodire ſenecta
  Palles? tu palles ergo nitore meo?
Æterno ô vtinam tu iam ſqualloré tegare:
  Exuuias liceat nec poſuiſſe tibi.
At contra æterno niteat ſplendore Pereda,
  Cuius, ſic maculas terſit, amica manus.

PAVLI ASTORIS DERTVSENSIS PHILOSOPHIÆ CANDIDATI de ſui magiſtri ſcholiis.

EPIGRAMMA.

HIppolyti lacera vt vidit, diſiectáque paſſim
Mēbra Deus, pulchris qui nitet vſque comis:
Ingemuit, caſum iuuenis miſeratus accerbum,
Atque ſalutari contigit illa manu.
Præſentem ſenſiſſe Deum quæ tacta, & in auram
Hanc ipſam vitæ mox rediiſſe ferunt.
Impete barbarico ſic, & compage ſoluta
Artis, Phœbe, tuæ, membra Pereda legit:
Hippocratis pandénſque ſinus, & laxa Galeni
Aequora percurrens, hinc opem, & inde petit:
Nec magis Hippolytus tibi, quàm tu Phœbe Peredæ
Debes, inuentum qui tibi ſeruat idem.

PETRVS

PETRVS PEREDA LECTORI SALVTEM.

MEDICINA, quæ tota est practica, cùm habeat finem opus aliquod, nempe ſanitatis conſecutionem in duas præcipuas partes diuiditur: quarum vna ſanitatem præſentem tuetur: & altera, curando morbos, eam reſtituit. Curatio morborum ab empiricis experientia, à methodicis verò communitatibus quibuſdam perficitur. Quorum curatio non rectè procedit, quia nec omnes morbi curantur experientia, neque curamus hominem vniuerſalem. Proinde Hippocrates, Galenus, & alij docti viri methodo rationali, quæ ex indicationibus conſtat, morbos curant. Sic multi libros ediderunt, in quibus morborum docent curationem methodo rationali. Inter quos Michael Paſchaſius enumeratur, vir ſua ætate doctus, & expertus: cuius liber per omnium manus circumfertur, & ex ipſo multi morborum remedia deſumunt. Ceterùm cùm hic vir doctus ſcripſerit tempore, quo multæ falſæ

barba

barbarorum sententiæ vigebant, & veritates Galeni, quas modò multorum annorum lectione habemus, erāt occultæ. Proinde in eius librum, qui inter alios breuiora, & vsitata habet remedia (quod optimū est) scholia scribere decreui: vt ex iis, quæ ipse rectè docuit, & quæ addita à nobis sunt ex rei natura, optima & legitima fieret morborum curatio. Tu lector amicè hæc accipe, neque morosè reprehendas.

Pillulæ succini Cratonis [illegible]

ELEN

Rc. Aloes [illegible] mens. Maij [illegible] et pillul. [illegible] ʒ ÷ et ʒij, sal. [illegible] succi ʒ ij, [illegible] ʒ ÷, betton. et saluiæ ana ʒij. [illegible] ʒ ÷, misce omnia simul et [illegible] syr. de betton. [illegible] forment. pillulæ [illegible] est.

Dosis sit ʒ i ÷ pro qualibet vice. Capi potest mane et sero; si capiatur mane [illegible] si capiatur sero, [illegible] sumantur pillul. et postea [illegible] cena

ELENCHVS BREVIS EORVM QVÆ SINGVLIS capitibus continentur.

Primus numerus caput, Secundus folium indicat: a. primam paginam: b. secundam.

De

De

INDEX CAPITVM
Secundi libri.

FINIS.

NOs Ioannes Dymas Loris Dei & Apoſtolicæ ſedis gratia Barcinonenſis Epiſcopus, Viſo examine ac approbatione infraſcriptorũ doctorum fratris Ioannis Pedrolo ordinis Carmelitarum, & Laurentij à ſanct. Ioan. ſocietatis Ieſu, & fratris Franciſci Ferdinandi ordinis Sancti Franciſci, concedimus licentiam imprimendi prædictum librum in noſtra diœceſi, die vigeſimâ quinta Maij, 1679.

Ioannes Epiſc. Barcinonenſis.

PETRI PAVLI PEREDÆ SETABENSI,

doctoris Medici: & apud Valentinos publici medicinæ profeſſoris, in Michaëlis Ioannis Paſchalij methodum curandi, ſcholia: ſtudioſis medicinæ maximè vtilia.

De pilorum decidentia, in quo multa continentur tyronibus neceſſaria ad curationem omnium morborum.

CAPVT I.

Decidentia pilorum (quam caluitiem appella- *Deſcri-*
mus) affectio capitis eſt, qua vniuerſi eius *ptio.*
capilli defluũt. Prouenit ea aut ob cutis rari *Cauſa.*
tatem, aut ob humoris defectũ, ex quo ipſi
generantur, atq; nutriuntur. Porro ſi à cutis
laxitate id cõtingat, promptè & à calore, & à frigore caput
læditur: quod raritatis proprium ſignum eſt. Sin ex ali-
menti defectu, primum extenuantur, deinde concidunt
vniuerſi. Quam rem in iis, qui tabe laborant, quotidie cer- *Signa.*
nimus euenire, maximum inde argumentum deſumentes,
decidentium pilorum ob alimẽti defectum tabis indicium
eſſe. Huiuſmodi affectio morbi Gallici ſymptoma plerun-
que eſt, vbi non tam ex prædictis fit cauſis, quam ex humo-
rum corruptela: à qua & Alopeciam, & Ophiaſim fieri Gal.
exiſtimat. Quo in caſu cutis colorem ſpectare oportet. Nam
ſi pro naturæ modo albidior ſit, pituitæ ſoboles erit morbus:
ſin pallidior, bilis flauę: ſin nigrior, atrę bilis: ſin rubicũdior,
ſanguinis. Sed anteactam vitam etiam cõſiderabimus prius,

Curatio. tamen scientes, quæ qualem humorem soleāt adaugere. Pi-
Primò lorum decidentia (nam de vero caluitio hîc nō agimus) cu-
Victus ratio. ratur, primùm, si à sanguine fiat, victu refrigerante & exsiccante, & sanguinem minuente: si à flaua bile, victu refrigerante & humectante, vt sunt aer frigidus arte paratus, nempe floribus, herbis, & liquoribus, si naturalis nō reperiatur: cibus sit prisana hordeacea, lactuca, cucurbita, portulaca, & ius pulli refrigeratum, illis vel similibus. Nocent huic calida, vt piper, cinnamomum, eruca, cæpe, & similia. Si fiat à pituita, curatur primùm victu calfaciente, & siccante. Quare exercitatio, & motus præsertim ventriculo vacuo maximè huic prodest, quemadmodum & vsus rerum calidarum, vt sunt piper, crocus, cinnamomū, fœniculus, & similia: frigida, quæ pituitam augent, nocent: vt pisces, herbæ frigidæ, & legumina omnia præter cicera. Si ab atra bile fiat, primū curatur victu calfaciente, & humectante, & quiete, & aere simili veris, & iure gallinæ, & arietis, cū borragine, vel buglossa. Quæ atram bilem augent, huic incommoda sunt, vt caro bubula, hircina, leporina, & ceruina, caseus antiquus, & omnia salsa. In omni tamen pilorum decidentia, quę humores corrumpunt, diligentissimè vitanda sunt, vt inordinata ratio sumendi cibos, veluti si cibus difficilioris concoctionis præcedat alterum facilioris. Fugienda etiam est ciborum multitudo in eadem mensa, tum cibatio post cruditatem, necnon exercitatio immodica statim ab esu: lac denique, & butyrum, si aliis alimentis, præsertim piscibus immixta comedantur, vitari debent: quoniam maximè humores corrumpunt, elephantiasímque efficere solent.

Secundò Sectio venæ. Deinde curetur decidentia pilorum sanguinea per sectionem basilicæ dextræ, educatúrq; sanguinis quātitas respondens plenitudini: habeatúrque ratio pręcipua roboris facultatis, secundò magnitudinis morbi, vt Gal. lib de rat. curan. per sanguinis missionem docuit: quanquam Hippocrat. 4. de rat. vict. in morbis acutis, præter illa duo, ætatem floridam addit, & Galenus in commētario quartum considerandum esse iudicat, videlicet aeris dispositionem. Hęc tamen omnia sub duobus primis comprehenditur.

Tertiò Purgatio. Tertiò, post sanguinis missionem euacuetur bilis flaua sequenti potione, qua etiam sanguinis feruor, & caliditas immodica remittitur: ℞. medullæ cassiæ fistulæ recens per setam extractæ, & medullę tamarindorū in aqua mentæ prius infusorum, si fuerit vētriculi imbecillitas, ān. ℥. ß. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ ʒ. j. electuarij de suc-

succo rosarum.ʒ.ij. ß.decoctionis florum cordialium. q. S
misce,& fiat potio sumenda in aurora.

An verò sumpto medicamento purgante ante opus.inceptum sit semper dormiendū,discrimē est inter autores: eorum tamen verior pars vult parum esse dormiendū sumpto medicamento purgante benigno & liquido: diutius tamen post medicamentum potēs & liquidum:multò diutius post medicamentum medium inter liquidum & solidum, quod à nostris medicis dicitur bolus.Maximè verò dormiendum erit sumpto medicamēto siue benigno,siue potenti,in formam pilularem,quia primum minori calore eget, dum reducitur de potentia ad actum:vltimum verò maiori. *De somno in potione.*

Opere autem incepto semper somnus nocet, nisi sit immoderatum opus,egēs restrictione.Post opus sufficiens per horam ante prandium ad lauandum ventriculum,& intestina,bibat ℥.iiij. iuris sine sale,vt noster Valentinus mos est, vel ℥.iiij.decocti hordei cum cortice,addēdo ℥ j.sacchari: quo decocto Itali vtuntur.In prandio parcè comedat, & à prandio dormiat.Die verò sequenti mundificentur intestina sequenti,vel simili clystere.℞.decocti foliorum maluarum,violarum,sicle,furfuris & hordei.℥.xv. olei rosati.℥.iij. sacchari rubei ℥.ij.salis.ʒ.j.misce, & fiat clyster: & si opus fuerit, adde diacatholiconis ℥.j. *Valentini. Itali.*

Si fuerit pilorum decidentia à flaua bile, euacuanda est medicamētis cholagogis,prius tamen facta illius leui concoctione.Nolo in præsentia demonstrare, quid sit concoctio,neq; quomodo medicorū coctio fieri soleat in duplici transmutatione,naturali videlicet (quæ circa alimenta versatur,nihil aliud est, quàm alteratio nutrimenti ad propriā qualitatem nutriti) & altera,quæ in putrida substantia versatur,& est alteratio cessare faciens putredinē manente substantia,autore Galeno vltima parte artis paruæ.Nolo etiam hîc ostendere, an omnis humor præter sanguinem corruptus,vel putridus,vel ad nutrimentū ineptus egeat secunda concoctione:neque libet mihi explicare, an tenuis humor, qualis est flaua bilis indigeat ea, vt reuera indiget: quæ an fieri debeat per reductionem ad mediam substantiam incrassatione (vt crassus humor concoquitur attenuatione) non est præsentis instituti.Quidam ex recentioribus volunt tenuem humorem calidis & attenuantibus medicamentis concoqui,quibus dedit ansam errandi comment.24.lib.1.Aphor.quo loco Gal.docet cōcoctionem in morbis acutis (si necessaria sit) faciendam esse melicrato decocti origani, *De concoctione bilis.*

mentastri,pulegij & similium. Alij volunt tenuem humorē per se nulla cōctione egere cōtra quos est autoritas Hippocr.Gal.& aliorum autorum,ratio,& experientia crisis factæ.7.vel 14.die morborum,qui fiunt à flaua bile:quę in eorum initio bona esse non potest propter priuationem cōcoctionis,Concoctio enim,autore Gal.lib.1.de crisibus,celeritatem,& certitudinē iudicij ostendit. Villanouanus contra Manardū,& contra alios docet nullū humorem corruptum, putridum,& ineptum nutritioni,cōcoqui posse.Hæc omnia in expos.22.aph.lib.1.tractanda sunt: nobis tamen hoc loco sufficit,humores neq; à natura,neque ab arte rectè euacuari posse nō præcedente cōcoctione : quæ licet à calore natiuo præcipuè fiat,alia tamen multa coadiuuant , vt sunt syrupi, decocta,succi,& aquæ,quæ vias aperiendo in obstructione (quæ in omni febre dependēte ex putredine humorū inuenitur) vel reducendo substantiā rei cōcoquendæ ad mediocritatem,vel illius acrimoniam & intēperiem corrumpēdo præparant. Quilibet igitur humor ante vacuationem concoctione eget,crassus tamen difficiliùs cōcoquitur. Sed vt sit tyronibus omnibus notus catalogus medicamentorū omnium humores concoquentium,quæ sequuntur adiecimus.

Medicamenta humorem biliosum concoquentia sunt, quæ sequuntur.

Primò omnia medicamēta frigida,à primo ordine vsque ad tertium,siue sint in forma decocti,vel succi,vel aquę:quibus vsi sunt Arabes,& alij multi. Neque quorundam iuniorum ratio de vi perniciosa plumbi,& æris, quibus destillantur aquæ vi ignis,obstat. Cùm etiam omnia medicamenta composita fiant illis vasis:dum tamen decocta & succi inueniri possint,eis est vtēdum,propter maiorem facultatem. Aquæ omnes fermè præter rosaceam,violaceam & vitis,carent proprio odore,& sapore. Vbi tamen aquis vtendum est propter defectum simplicium,vel ægrotātium gustum, augenda est quantitas earum. Sunt etiam medicamēta hęc in forma melicrati (quo Græci vtebātur propter sacchari inopiam,vel in forma syruporum,quibus nos vtimur) propter sacchari copiam, & ægrorum delectationem, præcipuè in morbis calidis ; nam multi fieri solent syrupi cum melle in morbis frigidis. *In pharmacopolas.* Pestilentes tamen pharmacopolę,si syrupos frigidos melle vel sacchāro rubro conficiant, ægros interficiunt:quos pœna capitali puniendos censeo.

Flauā bilem concoquentia. Simplicia flauam bilem concoquentia (quæ officinarum more scribūtur, ne à pharmacopolis vnū pro alio infirmis trib

tribuatur) sunt hæc: Endiuia, Cichorea, Lactuca, Portulaca, Cucurbita, Vermicularis, Semperuiua, Virga pastoris, Solatrum, Vmbilicus, Veneris, Nenuphar, & alia similia. Composita, sunt syrupus acetosus. S. syrup. endiuiæ. S. syr. de iuiubis, oxysacchare. S. syr. endiuiæ comp. syr. violarum. syr. rosatũ. syr. de succo acetosæ. syr. de agresta. syr. de pomis. syrup. acetositatis citri, syrup. acetositatis limonum, syrup. de nenuphare: syrup. de papauere: iulep rosarum & violarum.

Simplicia, quæ pituitam cõcoquere valent cal-faciendo, attenuando, incidendo, & aperiendo meatus, sunt fœniculum, petroselinum, hyssopus, scabiosa, betonica, capillus veneris, pulegium, calamentum, satureja, menta, serpillum, origanum, melissa, pæonia, mel, & similia. *Pituitam concoquentia.*

Composita, sunt syrupus acetosus s. rhodomel, syrup. de bizãtiis, oxymel. s. syrup. de liquiritia. syrup. capillorum veneris. syrup. acetosus compos. syrup. de hyssopo. oximel cõpos. syrup. de stichados. syrup. de eupatorio. syrup. de absinthio. syrup. de prassio, & oximel scilliticum.

Simplicia, quæ atram bilem concoquere valẽt, sunt borrago, buglossa, lupulus, fumus terræ, scolopendria, ceterac, tamariscus, rubea tinctorũ, & similia. Cõposita, sunt syrup. borraginis, syrup. buglossæ, syrup. de pomis, syrup. de fumo terræ, s. & comp. quamuis comp. pro parte sit purgãs. Syrup. regis Sabor ex Mesue cap. de melancholia sanguinea. syrup. de epithimo. Cõcoquuntur humores calidi & tenues breui tẽpore: frigidi & crassi lõgiori: exhibẽdo semel, vel bis, vel ter in primis humoribus, videlicet tenuibus, qui parua egent cõcoctione. In crassis autẽ & frigidis, multo tempore. Quare errant qui in omni morbo perpetuò ter exhibẽt hæc medicamẽta, cùm quandoq; fieri possit vacuatio ab arte sine cõctione ab eãdem facta, quando talis à natura perfecta est: Dosis tamen syruporũ vnaquæque est ℥. j. cũ semisse vsque ad duas, & aquarum est trium vnciarum. Carpetani solẽt, & optimè, tantũ dosim vnam syruporum & aquarum præscribere: etsi opus fuerit maiori concoctione, secundam, quandoque tertiam & quartam dosim præscribunt. Nos verò Valentini tres simul doses describere solemus, quẽ morem nõ laudo, cùm sæpe maior sit sufficiens minor concoctione, sępe maior sit necessaria, vt prædiximus. Galli autem syrupos aquis miscent, addentes sacchari parum, & puluerem aliquem: quam mixtionem lento igne confectam syrupum aromatisatum appellant. Concoquetur bilis flaua Valentino more sic. ℞. syrup. endiuię. s. & oxysaccharę. s. an. ℥. iij. misce. *Atram bilem concoquentia.* *Error exhibentium syrupos.* *Dosis syr. Castella.* *Valẽtini.* *Galli.*

item ♃. aquarũ cichoreæ,endiuię & lactucę an.℥iij.miſce.
Eodẽ modo dabitur forma ſyruporum & aquarũ pituitã vel atram bilem concoquentium,quamuis(vt prędiximus) maiori egeant concoctione pituitoſi humores, maxima verò atrabiliarij. ❡ His itaque concoctis humoribus fiat eorum vacuatio proprijs & neceſſariis medicamentis,tum ſimplicibus,tum compoſitis,quorum catalogum nota.

Purgantia flauam bilem. Simplicia purgantia flauam bilẽ ſunt hæc, rhabarbarum, ſcammonium,myrobalani citrini,caſſia fiſtula,mãna,tamarindi,ſuccus roſarum,aqua caſei, & aloe. Compoſita vero ſunt electuariũ de ſucco roſarũ,elect.diaprunis ſolutiuum, elect.de pſyllio,quo non vtuntur Valẽtini:hiera.ſ.pilulæ de hiera.ſ.pilulæ de rhabarbaro,pilulæ aureæ, pilulæ aggregatiuæ,quamuis bilem mixtam cum pituita euacuent,quemadmodum & elect.diaphęnicon,cuius vis non trãſit hepar.

Pituitam. Simplicia medicamenta pituitam purgantia ſunt agaricus,turbit, myrobalani chebuli,emblici,belliriei, coloquintida,euphorbium,eſula,hermodactyli:Compoſita,ſunt diaphænicon,electuarium indum vtrunque,benedicta hiera. ſ. & compoſita,pilulæ de hiera,elephanginæ,aggregatiuæ,de agarico,cochiæ de hermodactylis maiores,lucis fætidæ,ſtomachicæ,ſine quibus eſſe nolo.

Atram bilem. Simplicia purgantia atram bilẽ,ſunt myrobalani indi,lapis armenus,lapis lazuli, ſena, epithimum, polypodiũ, ſunt tamẽ præter iuniores,qui damnent lapidẽ armenũ, quia nõ cognoſcitur:& lapidem lazuli,propter eius vehementiam. *De lapide lazuli.* Si tamen bene præparetur lapis lazuli,& lauetur,eſt medicamentum cardiacũ,cùm confectio Alchermes Regũ hoc lapide etiã bene lauato cõſtet.Cõpoſita,ſunt diaſene,cõfectio medicaminis,quod ſcripſit Hamec,Hiera Rufi,pilulæ indæ, pilulæ de fumo terræ,de lapide armeno,de lapide lazuli.

Formulæ purgantium medicamentorum compoſitorum, quarum tres purgant bilem flauam,tres pituitam, aliæ verò tres atram bilẽ dictæ ſunt:perpetuò tamen nõ eſt exhibẽda ſimilis quantitas,cùm varianda ſit ſecundum naturã ægri & humoris: certa enim rei quãtitas neq; calamo ſcribi poteſt, neq; lingua proferri:imò quod difficilius eſt,idem homo in diuerſis ætatibus diuerſam habet naturã,vt conſtat ex Hip. aph.20.ſecũdi lib.quibus iuuenibus aluus,&c. Et propterea optimè Hip. libello de purgantibus medicamentis docuit, quæ à medico ſunt conſideranda in purgandis humoribus: quibus etiam egeat interrogationibus:vbi etiam docuit alimenta non rectè adhibita morbũ efficere, quãtò magis medicam

dicamenta, à quibus potentiùs alteratur nostrum corpus.

Prima formula potionis purgantis flauam bilem.

℞. medullæ cassiæ fistulæ recens per setam extractæ ʒ.vj. *Potio.*
rhabarbari electi infusi per noctẽ in aqua endiuiæ ʒ.j. squi-
nanti g̃ iij. elect. de succo rosarum ʒ.iiij. syrup. violarum ℥.
j. decocti florum cordialium, quod S. misce, & fiat potio.

Secunda formula bucellarum (quas bolos appellant) purgantium flauam bilem. *Boli.*

℞. medullæ cassiæ fistulæ recens per setam extractæ, vel
loco eius diaprunis simp. ℥. ß. elect. de succo rosarum ʒ.iiij.
sacchari quod s. misce, & fiant septem buccellæ, & plures, si
opus fuerit.

Tertia formula pilularum purgantium eandem bilem flauam.

℞. massæ pilularum aurearum ʒ.j. diagridij optimi g̃.iij. *Pilulæ.*
fiant cum aqua endiuiæ pilulæ septem, & aurentur, si diues
fuerit. Poterit æger, si non potest deglutire pilulas, neq; po-
tionem bibere, aut detinere, ad euacuandam bilem flauã ac-
cipere g̃.v. vel vij. diagridij optimi cum ℥. j. syrup. violati,
vel cum ℥ j. conseruæ violarum, vel borraginis, vel rosarũ,
vel cum iure sine sale. Poterit etiam si abhorret à medicami-
nibus mali saporis, accipere ℥. ij. syrup. rosarum alexandri-
narum, vel rhodomellis earundem rosarum.

Prima formula potionis purgantis pituitam.

℞. diacatholiconis ℥. ß. elect. indi maioris ʒ.iiij. rhodo- *Potio.*
mellis ℥.j. aquæ fœniculi, quod s. misce, & fiat potus.

Secunda formula bucellarum purgantium pituitam.

℞. diaprunis simp. ʒ. vj. agarici trochiscati ʒ.j. elect. in-
di maioris ʒ.iij. sacchari, q. s. misce, & fiant septem buccellę,
seu boli. *Boli.*

Tertia formula pilularum purgantium eandem pituitam.

℞. pilularum de agarico & de hiera simp. an. ʒ. ß. diagri- *Pilulæ.*
dij. g̃.iiij. cum aqua fœnic. fiant pilulæ vij. & aurentur.

Prima formula potus purgantis atram bilem.

℞. medullæ cassiæ recenter per setam extractæ ʒ.vj. con- *Potio.*
fectionis midicaminis Hamec & diasenæ. an. ʒ. iij. syrup.
borraginis ℥ j. decocti florum cordialium, addendo ʒ. ß. e-
pithymi & folliculorum senæ, q. s. misce, & fiat potus, fieri
potest cum sero caprino decoctum.

Secunda formula bolorum purgantium bilem atram.

℞. medullæ cassiæ fistulæ recens extractæ per setam ℥. ß. *Boli.*
pulueris epithymi ʒ.j. cõfectionis medicaminis hamec. ʒ.iij
& ß. sacchari, q. s. misce, & fiant boli vij. sacchar o cooperti.

Tertia formula pilularum purgantium atram bilem.

Pilulæ. ℞.pilularum de fumo terræ & indarũ,an. ʒ.ß. diagridij g.iiij.cum sero caprino fiant pilulæ vij. & aurētur,si nō fuerit pauper. Similibus formulis vti poteris addendo, vel minuendo quantitatem medicamentorum purgãtium tã simplicium quam cõpositorum,secundum variam quãtitatem, & naturam humorum,& ægri:vnũ est tamen maximè considerandũ,ne tempore quo purgare volumus ægrũ misceamus plura medicamenta siue simplicia,siue composita: nã tempore breui multorum medicamentorum mixtura non potest vnicam temperaturã,& formã acquirere. Actio illa, quam medici barbari fermentationem appellant,sufficienti & longo tẽpore eget,quamuis interdum maiori, interdum minori,secundum variam naturam simplicium,temporis,& regionis. Quẽadmodũ theriaca magna ad sui generationẽ, seu fermẽtationem sex,vt minimum,eget mensibus, antea tamen dum recens, & non fermentata esset,somnum inducit a ℈.ß.vsque ad j.℈.postea verò corruptis formis & tẽperamentis omnium simplicium,introductáq; vnica forma,& temperatura,calida est in fine secundi ordinis Compositum enim medicamentũ purgans si recens fuerit,non potest fœlicem & optatum finem inducere:nam prius vnum medicamentum purgabit altero,quandoque vnum impediet opus alterius.Quare errant medici nostri in purgandis ægris varia medicamenta miscentes, cùm sufficiat vnũ,aut alterum, etiam si humor euacuandus sit mixtus, cum inueniri possit medicamentum vnicam temperaturam & formam habens, quod purgare valeat mixtum humorem. Quemadmodum diaphænicon,& pilulæ aggregatiuæ. Sed quia in vsu medicamentorum purgantium timor est,ne maior copia humoris educatur quàm cõueniat,ad quã facultas necessariò soluitur,cùm cuicunq; vacuationi sit annexus casus virtutis,aliquando quoq; ab immodica purgatione fiunt alij affectus præter naturam,vt febris: Quare perpetuò vacuatio parca tutior est immodica: natura enim sæpe vel euacuat, vel resoluit derelictũ à medicamento humorẽ:immodica tamen & laboriosa purgatio ferè semper fieri solet à medicamẽtis prauam ac venenosam qualitatem habentibus: benigna enim & salubria,vt cassia fistularis,rhabarbarum,manna, tamarindi,& myrobalani omni tempore,omni ætate, & etiã vterum gerentibus audacter tribui possunt.

Error quorundam.

Si scire cupis quæ sint benigna,& quæ valẽtia, & qua hæc egeãt præparatione & correctione,Mesues suo 1. lib.doctissimè tradit, & post ipsum breui epitome IoãnesTagautius duob

duobus libris de purgantibus medicamentis simplicibus, quorum priori vniuersales canones Mesuæ collegit, posteriori vero simplicia omnia medici summè necessaria quinquaginta quinque capitibus scripsit, & illorum veram cognitionem etiam cum Græcis demonstrat, & aliis paucioribus componuntur omnia fermè medicamenta purgantia, quorũ dosis in forma elect. raiò excedit ℥. iiij. & in forma pilularum ℨ.j. quamuis si clementibus & benignis tantùm componantur, dosis augeri possit.

Ad integram tamen & veram huius rei cognitionẽ (præter ea quæ Mesues suo antidotario, & Arnaldus de Villanoua, & nunc eruditus Fuchsius suo Nicolai Mirepsij opere medicamentorum scriptã reliquerunt) notare numerũ sequentium medicamẽtorum purgantium, præcipuè eorum, quibus nostræ officinæ, & nos vtimur. Hic tamen quantitatem scammonij, esulæ, colocynthidis, hellebori, & similium potentium, vnciæ vnius electuarium, & drachmæ vnius pilularum demonstrabo, quod nõ parum necessarium est medico: aliò qui tanquam cæcus in foueam caderet. Animaduertendũ tamen est ℈.g.xxiiij. cõtinere, quamuis multi granis. xx. constare velint, apud primos ℨ. constat xxiiij. ℈. vel viij ℨ. scire etiam oportet in constituendis electuariis ℥.iij. puluerum indigere ℔.j. mellis, aut sacchari.

Diaphænicon Mesuæ tota cõpositio constat lib. vj. scammonij quantitas est viginti duarum drachmarum: errant ergo qui duodecim drachmas tãtùm miscẽt. Huius electuarij quælibet vncia constat viginti duobus granis scammonij: propter dactylos tamẽ eius vis nõ trãsit hepar. Dosis eius est à drachmis quatuor & semis vsq; ad drachmas decẽ & semis. *Error nonnullorum.*

Electuarij rosarum compositio Mes. constat libris tribus, & vnciis octo, scammonij quãtitas est duodecim drachmarum: quælibet vncia huius electuarij habet grana decem & nouem scammonij cum dimidio: cuius dosis sunt drachmæ quinque.

Confectionis medicaminis, quod scripsit Hamec Mes. constat libris quinque compositio, scammonij quantitas est drachmarum duodecim: quælibet vncia huius electuarij habet grana tredecim cum dimidio scammonij, dosis eius est à drachmis duabus vsque ad quatuor.

Electuarij indi maioris Mes. compositio cõstat libris sex: habet hæc compositio prẹter alia potenter purgãtia drachmas duodecim scãmonij: & eius quẹlibet vncia habet grana duodecim scammonij: dosis est drachmarum quatuor.

Electuarij indi minoris compositio cõstat libris quatuor, habétque drachmas duodecim scammonij: quælibet igitur vncia huius electuarij habet grana decem & octo scãmonij, dosis est dragmarum quatuor & semis apud Mesuen, licet videatur maior inesse vis huic, quã electuario indo maiori.

Electuárij diaprunis solutiui Nic. quælibet libra habet drachmas septem scãmonij: quare quælibet eius vncia habebit grana triginta octo scammonij: dosis eius est drachmis duabus vsque ad vnciam semis, quamuis Nic. vnius castaneæ quantitatem tribuat.

Electuarij de succo rosarum Nic. compositio libris duabus cõstat, habétque drachmas duodecim scammonij, quare quælibet eius vncia habet triginta sex grana scammonij, dosis est à drachmis duabus vsque ad quatuor. Nicol. tamen castaneæ quantitatem tribuit.

Benedictæ. l. Nic. compositio est trium librarum cum dimidia, habet hoc medicamentum drachmas quinque scammonij, & drachmas decem esulæ: quælibet eius vncia grana octo cum dimidio scammonij habet, & grana decem & septem esulæ, dosis est ad modum castaneæ Nicolao, aliis à drachmis duabus vsque ad vnciam vnam.

Hiera Logodionis Nico. compositio est librarum duarũ & octo vnciarum, eius quælibet vncia habet scammonij minùs quàm duo grana, & colocynthidis grana triginta sex. Dosis est Nicolao ad modum castaneæ, aliis tamen à drachmis duabus & semis, vsque ad drachmas quatuor: quæ in clysteribus verò datur, vncia vna & semis.

Electuarij Sebesten Montagnanæ compositio est trium librarum & trium vnciarum, & eius quælibet vncia habet grana sex cum dimidio scammonij: dosis est drachmarum quinque vel sex.

Electuarij Elescoph Mes. compositio est libræ vnius cum dimidia, habétque drachmas sex scammonij, & totidẽ turbit, eius quælibet vncia habet scammonij & turbit an. viginti quatuor grana. Dosis est à drachmis tribus & semis vsque ad quatuor & semis.

Electuarij de psyllio Mes. compositio constat libris quatuor cum dimidia, & eius quælibet vncia habet scammonij grana viginti sex, & tertiam partem grani: dosis est à drachmis tribus vsque ad drachmas quatuor & semis.

Electuarij de psyllio Montagnanæ cõpositio cõstat libris octo, habétq; eius quælibet vncia scammonij grana viginti quatuor. Dosis est à drachmis quatuor vsque ad quinque.

Pil

Pilularum aurearum Nic. Compositio est trium vnciarũ, habet scammonij drachmas quinque, habétque drachma earum scammonij grana quindecim: dosis est à drachma vna vsque ad scrupulos quatuor. Nicolaus dat nouẽ vel vndecim ad magnitudinem ciceris, huius magnitudinis septem habet quælibet drachma.

Pilularum aggregatiuarum Mesu. compositio est sex vnciarum, & duarum drachmarum: habet scammonij drachmas sex, & quælibet drachma habet scammonij grana octo & tres quartas grani vnius. Dosis est à drachma vna vsque ad drachmam vnam & semis.

Pilularũ fumariæ Auicennæ cõpositio est vnciarum triũ, & trium drachmarum, habet drachmas quinque scãmonij, & earũ quælibet drachma grana tredecim, & tertiam partem grani vnius: dosis est à scrupulis iiij. vsque ad drachmas ij.

Pilularum fœtidarum Mes. cõpositio est vnciarum septem, & drachmarum duarum, habet scammonij drachmas tres, & esulæ drachm. duas, & colocynthidis drachmas quinque: quælibet drachma earum habet scammonij grana tria & tres quartas grani vnius, & esulæ grana duo cum dimidio, & colocynthidis grana sex, & quartam grani vnius purgant potenter. Quare errant qui cum Rhase cap. de resolutione dant drachmas duas & ß. cùm earum dosis fit à drachma vna vsque ad scrupulos quatuor.

Pilularum mezereon Mes. compositio est vnciarum duarum, habétque drachmas quinque mezereon, & quælibet drachma earũ grana viginti duo cum dimidio: quare earum vsus est suspectus, nisi in morbis magnis & præsente virium robore: dosis est à scrupulis duobus vsq; ad drachmã vnã. *Error quorundam.*

Pilularum hermodactylorum maiorum Mes. compositio est vnciarum octo, habet quęlibet drachma earum colocynthidis grana sex, & tres quartas grani, & euphorbij grana tria cũ dimidio, & hermodactylorũ grana sex & tres quartas grani: dosis est à drachma vna vsque ad drachmas duas.

Pilularum hermodactylorum minorum Mes. compositio est vnciarum trium, quæ habet scammonij drachmas duas & semis, & earum quælibet drachma scammonij grana septem cum dimidio, & hermodactylorum grana quindecim, dosis est à drachma vna vsque ad drachmas duas.

Pilularum Arabicarum Nic. compositio est vnciarum vndecim, habet scammonij drachmas octo, & quælibet drachma scammonij grana sex cum dimidio: dosis est ab vncia vna vsque ad vncias duas.

Pilularum cochiarum Rhase compositio est vnciarum trium & drachmæ vnius, & quartæ partis drachmæ vnius, habet scammonij drachmas duas & semis, & colocynthidis drachmas tres & quartam drachmæ vnius, & turbit drachmas quinque, & quælibet drachma habet scammonij grana sex, & fermè bis tertiã partẽ granis vnius, & colocynthidis fermè octo grana, & turbit grana propè quindecim. Quare errant qui cum Rhase cap. de cephalalgia drachmas duas & semis dant, cum earum dosis sufficiens sit drachmæ vnius.

Error quorundam.

Pilularum indarum Mes. compositio est vnciarum septẽ, & drachmarũ quatuor: habet hellebori drachmas quinque, & colocynthidis drachmas quatuor, & eius quælibet drachma hellebori grana sex, & colocynthidis grana quatuor, & quatuor quintas vnius grani: dosis Mes. est à drachmis duabus vsque ad drachmas tres, quamuis drachma vna nostris temporibus sufficiat, vt multis placet.

Pilularum de lapide lazuli Mes. compositio est vnciarum septem, drachmarum quatuor, habet scammonij & hellebori nigri. an. drachmas duas & semis: & earũ quælibet drachma scammonij & hellebori. an. grana tria: dosis est drachmarum duarum cum aqua casei, & succedit fœlix vacuatio.

Pilularum de Agarico Mes. compositio est vnciarum triũ habet colocynthidis drachmas duas, & turbit drachmas quinque, & earum quælibet drachma colocynthidis grana sex, & turbit grana quindecim: dosis est Mes. drachmarum duarum, alij verò dant scrupulos quatuor tantùm.

Pilularum de elaterio Nico. Compositio est sex vnciarum cuius dimidium est elateriũ: quare quælibet drachma habet grana triginta sex elaterij, & ideo potẽter purgãt, & nõ sunt in vsu. Dosis est ab scrupulo vno vsque ad drachmam vnam.

Pilularum de opopanace Mes. compositio est vnciarum septem & quatuor drachmarum: habet scammonij drachmas duas, & colocynthidis drachmas quinque, & earũ quælibet drachma colocynthidis grana sex, & scammonij grana duo, & quintas duas grani: dosis est à drachma vna vsque ad drachmam vnam & semis.

Pilularum de Euphorbio Mes. cõpositio est duarum vnciarũ: habet hellebori & collocynthidis an. drachmas duas, & quælibet earum drachma hellebori & colocynthidis. an. grana octo: dosis est à drachma semis vsque ad vnam.

Pilularum sine quibus esse nolo Nico. cõpositio est vnciarũ quatuor: habet scãmonij fermè drachmas tres & semis: & earũ quęlibet drachma scãmonij grana octo: dosis est Nicolao

colao decem, vel tredecim pilulæ ciceribus similes, & est pōdus drachmæ vnius,& semis,aliis verò est à drachma vna vsque ad drachmas duas.

Ex his & similibus quæ à doctoribus scribuntur,scire potest medicus dosim medicamentorum compositorum purgantium, quamuis simplicium dosim priùs oportet cognoscere,etiam si talium in compositis propter correctionem, & alia maior quantitas dari potest: scammonium enim solum & non correctum malo cydoneo rarò datur: si quantitas excedat grana septem, in electuario de succo rosarum, vel diaprunis solutiuo, passim dantur grana decem & octo, vel plura,cùm dosis eius sit vnciæ semis.

Vnum tamen est maximè considerandum à nobis,ne vtamur medicamentis potenter, & violenter purgantibus, vt sunt scāmonium,colocynthis,helleborus,& similia,nisi raro, & in magnis morbis,& cùm sunt bene correcta, præsertim in febribus,& morbis calidis. Nostris enim temporibus (quæ in hoc fœliciora sunt) vti possumus semper etiā in vterum gerētibus,& pueris,clementioribus, quæ benedicta dicuntur,vt sunt,manna Arabū,cassia fistula,rhabarbarū,myrobalani & tamarindi:tēpore tamen Græcorū pruna damascena erāt cognita clemētissima in purgādo,&aloe quoq;. *Benedicta medicamēta.*

Facta iam totius euacuatione siue per sanguinis missionē vt oportet,siue per medicamenta purgantia:necesse est euacuare à parte affecta per partes proximas,scilicet per nares vel palatū,præcipuè cùm est materia pituitosa: de his tamē cap.de apoplexia fiet sermo copiosior.Laborās hoc morbo sæpe post totius euacuationē mādat sequentē apophlegmatismū (quod nostri barbari medici masticatoriū appellant) præcipuè ventriculo vacuo. ℞.pulueris mastichis, sinapis,piperis,pyrethri,zinziberis, origani, thymi, pulegij. an.ʒ.ß.cum syrupo de stichade fiāt pilulę auellanaris magnitudinē.Naribus quoq; sæpe tūc admoueatur sequēs liquor: ore tamen pleno aqua:ne descēdat ad ventriculū prędictus liquor.Cuius hęc est descriptio. ℞.succorū cyclamini,siclę, ceparū, & maioranę an.ʒ.ß.pulueris piperis & castorei an. ʒ.j. misce.His iam factis,raso capite & cōfricto pāno lineo præcipuè in causa frigida,vbi maiori opus est frictione,admouenda sunt parti affectæ olea,vnguenta, & alia medicamenta,de quibus Gal.primo de cōpositione secundū locos, & Aetius 6. sermone c.55. & Paulus 3.lib. Nos tamē duo tantum vnguenta describemus experta,& optima priùs alopeciæ, quæ fit à causa calida: posteriùs ei, quæ fit à frigida. ℞. *Redit ad curationē.* *Deriuatio.* *Apophlegmatismus.* *Errhinum* *Vnguentū causæ calidæ.*

pul

pulueris corticum auellanarum, amygdalarum, castanearũ, & nucum tostarũ an. ʒ.j. pulueris stercoris caprarum. ʒ. ij. olei laurini, & rutæ an. ʒ.ij. olei rosarum. ℥. j. aceti coclearium. j. ceræ quod s. misce, & fiat vnguentum, quo vtere in defluuio hoc pilorũ, quod fit à raritate cutis & penuria materiæ pilos generantis: cui etiam confert mixtura ex oleis lentisci, myrtillorum, & omphacino cum laudano. Alterum vnguentum conferens causę frigidæ est sequens, ℞. pulueris vtriusque hellebori, staphisagrię, sinapis, piperis, stercoris columbi, radicum cannarum, & foliorum ficuum an. ʒ.j. oleorum euphorbij, castorei & rutæ an. ℥. ij. ceræ quod s. misce, & fiat vnguentum, quo sæpe vnguatur pars depilata præcedente forti frictione, & incisione aliquarum partium, quæ non est facienda, cùm est causa calida.

Causæ frigidæ.

Postquàm de pilorũ decidentia egimus, nõ erit extra pręsens institutum in præsentia agere de iis quæ pilos augẽt, & quę ipsos aureos efficiunt, & tandẽ de iis quę nigros reddũt.

Frequẽs & assidua frictio, & capitis lotio decocto adianti auget pilos, dicitur tricomenes, quia facit luxuriare capillos, & subnasci, vel polytricum, quia creat capillorum multitudinem: & dicitur etiam callitrichon, quod crines dẽset, crispet, pulchrioréſque reddat, ab aliis ebenetrichon appellatur, præcipuè genus nigrum, vox enim ebeni capillum significat nigrũ: ĩ officinis capillus veneris. Pectinatio etiã assidua idem efficit: & quæ causas pilorũ augent præsertim effectricem, vt vinum, & alimẽta omnia calida, & vaporosa.

Augentia pilos.

Idem facit lotio frequens decocti agrimoniæ, corticis vlmi, verbenæ, corticis salicis, absinthij, abrotani, seminis lini combusti, & cineris radicis arundinum, adde in fine parum lactis caprini. Lotio aquæ vitæ addendo parùm aquæ rosarum, vel myrthillorum idem solet efficere.

Aureos reddentia.

Aureos efficiunt capillos multa, quorum nostræ fœminę satis plenam & certam tenent cognitionem: inter ea tamen, quæ maximam habent vim, est aqua (qua aurum ab argento separatur, & dicitur ab illis fortis) cautè tamen est admouenda, nam si tangat cutim & carnem, corrodet.

Aqua mellis per distillationem facta vitreo instrumento aureos reddit pilos, & sine cutis & carnis nocumento, quãuis ipsos scindat. Decoctum seu lixiuium ex cinere genistæ seu genestæ, (quam spartum seu spartion appellant, & Arabes albabin seu albrachim) capillos aureos sine dubio efficit, hoc quotidie nostræ Valentinæ experiuntur.

Nigros efficientia.

Nigros capillos multa faciũt, vt Dioscorides, Gal. Paul. & Aetius

Aetius volūt,de quibus omnib. in præsentia agere esset præter nostrum institutum: aliqua tamen experta primò simplicia, deinde composita scribemus: semen myrti, semen papaueris nigri, cortex nucis, cortex mori celsi, sumac, alcana, & lac ficuum, folia cupressi, fumus picis liquidæ, fumaria.

Compositum hoc pilos satis nigros efficit, quorū nigror viginti diebus conseruatur, accipe calcis viuæ integræ (quæ dicitur gleba) libra j. ß. infundatur in aqua per diem facta noua infusione quinquies, eiectis prioribus aquis, postea reiecta aqua adde illi calci lotæ lithargirij puluerizati ℥. j. ß. horis sex, & tali mixtura vnge pilos nocte ponēdo desuper folium brassicæ, vel pannum lini: postea præcedenti eorum leui frictione, seu agitatione lauentur sapone & lixiuio cōmuni clementi: est expertum. Hoc quoque medicamentum ipsos nigros reddit. Accipe lixiuij potentis, quo saponarij vtuntur lib. j. pulueris lythargyrij. ℥. j. bulliant simul, donec pili candidi illo liquore nigrescant, facto sæpe & sensim experimento, deinde conseruetur liquor, quo actu calido, cū[m] opus fuerit, poteris nigros facere capillos, interponendo pectinem inter cutim & capillos, quos, cùm denigrati fuerint, exsiccari, & aqua calida ablui oportet.

Scholium.

DEcidentia pilorum, quàm caluitiem.) *Pili veræ partes non sunt, quia vita carent, & vero nutrimento. Cùm tamen habeant propriam circumscriptionem in corpore, & per se consistere poßint: inter partes numerantur à Gal. 2. de temperamentis, vbi inter veras nostri corporis partes, eorum temperamentum inquirit; & 14. methodi, vbi pilorum defectum morbum in numero par-* *Qua ratione pili partes corporis dicantur.*
deficiente appellat. His pilis (qui in corpore generationem ha- necessariam, ex excrementorum euacuatione) abutitur natura ad *atum & tegumentum: vt in illis, qui in capite, & mento implantur, videre est. Qui verò in supercilys habentur, humores à capite* *frontem defluentes, ne oculos ingrediantur, prohibent: sicut pili palpebrarum exigua corpuscula. Cùm ergo decorem inter alia pili no* *concilient, meritò eorum curam suscipimus, corrigentes affe-* *u in eis præter naturam euenire solent. In pilis consideramus* *tiam, (hoc est ipsos pilos) in defluuio pilorum, caluitie, Alope-* *& Ophiasi: colorem verò in vitiligine. ¶ Defluuium pilorum si* *matur, omnia vitia, in quibus pili deficiunt, comprehendit: pri tamen (de quo nunc agimus) tantùm significat omnium pilorum defectū. Hic morbus est in numero deficiente, nō quia deficiat vera pars, sed quia deficit pars ad ornatū corporu necessaria: ac proinde,* *Quid sit defluuium pr[oprie] pilorum.*

cum

modis sumatur. cùm deficit, est restituenda, ac si esset vna ex partibus, quæ veræ sunt. Habet morbus hic duas causas. Raritatem cutis vnam, & alteram defectum nutrimenti. Raritatem cutis cognoscemus. 1. Quia pili, qui exciderunt, eandem quam antea habebant, crassitiem servant: non enim sunt extenuati, cùm alimentum eis non defecerit. 2. ex causa aliqua, quæ præcessit, rarefaciente cutem: med. scilicet calido, aut lotione aliqua calefaciente. Si nutrimenti defectus causa est, eum colliges. 1. ex tenuitate pilorum, excrementum enim, quod cuti aduenit, est paucum & exiguè apponitur. 2. ex morbo præcedente: solet enim vt plurimum hoc defluuium febrem ardentem, aut Tabem sequi, de eo enim Gal. 1. de comp. med. secundum locos cap. 2. sic scribit: consueuit hæc circa pilos oblæsio, sæpe iis qui ægrotarunt accidere, rarò autẽ citra morbum.

Causæ defluuij pilorum.

Quid caluities, & eius causa. Caluities defluuium pilorum est, sed in Sincipite tantùm ob cutis duritiem, & siccitatem eueniens: proinde qui in pueritia hanc cutẽ habent multùm siccam, in senectute calui fiunt: vnde n. n rectè Arist. caluitiem dixit fieri ob inopiam humoris calidi: neque Hiere. ob raritatem cutis, neque Argenterius ob defectum terrei excrementi: reuera enim in caluis excrementum non deficit, non potest tamen penetrare ob cutis densitatem, ac proinde Gal. aliquãdo caluitiem ad defectum humorum refert, non quòd deficiam, vt diximus: sed quia non possunt penetrare, & sic videntur deficere. Atque hæc est caluities ætatis discursu facta: est enim altera vt morbi in iuuentute etiam euenens, potissimùm mulieribus ex raritate cutis & defectu alimenti. Hanc autẽ à prima distingues, quia caluities ratione ætatis aduenients, sensim fit, quia sensim cutis densatur: at illa, quæ vi morbi accidit, affatim & repentè seuit.

Duplex Caluities.

Quid sit alopecia & ophiasis. Alopecia & Ophiasis sunt casus pilorum capitis, non omnium, sed aliquorum, vnum in duobus est malum: distinguntur tamen ob figurã, & squammas: nam in ophiasi læsa capitis pars serpenti assimilatur, squammosáque est. Quæ ab occipite duorum digitorum latitudinem nõ excedens, vsque ad aures serpit. At alopecia (quæ à vulpe nomen accepit) nullam propriam habet figuram: & in ea cutis squammis caret. vtraque affectio fit à vitiosis humoribus per vitiosos humores seu corruptos non intelligẽs cum Rondoletio tenues & serosos, sed sanguinem prauum, biliosum, pit. aut melancholicũ: ex eo enim (cùm minùs rectè mutetur, & nutriat) non assurgunt excrementa, quæ sunt materia pilorum: possumus etiam per vitiosos humores, adustos, aut praua qualitate infectos intelligere. Vitiligo est cutis deprauatus color.

Causa alopeciæ & ophiasis.

Vitiligo quid.

Curatio defluuij pilorum. Curabis supradictos affectus hoc modo, à defluuio pilorũm incipiẽs. hoc .n. cùm sit morbus in numero partiũ deficiẽte, curabitur restituẽdo partẽ quæ deficit: quæ cum ex excremento tertiæ concoctionis tanquam ex materia generetur, oportebit alimẽtũ attrahere parti, vt ea nutrita, excremẽtis abũdet. Opus præterea erit cutẽ roborare, & reducere ad moderatã densitatem. Hæc cómodè præstabimus medicamentis calefacient

tientibus (si enim legendum est, & non humectantibus, vt legitur 2. de comp. secundum locos cap. 2.) modicè adstringentia permiscentes, calida enim attrahent sanguinem, & sic sua substantia caliditatem cutis (si aliqua est) temperabit, cùm temperatum, aut minus calidum, id quod magis calidum est refrigeret. Iam ergo æstate raso capite, & hyeme tonsis capillis, frictione vtemur leui, vt ex attracto sanguine calida intemperie curata, roboretur cutis, & ad mediocrem densitatem restituatur. Deinde oleis lentiscino, mirthino, aut nostro, hispano, cum laudano ad vnguenti formam redactis vngemus caput. Præterea in hoc defluuio pilorum, nō est sanguis mittendus ratione affectus: quia neque raritas cutis, neque defectus alimenti euacuationem postulant: neque est purgādum, quia non contingit ex cacochimia. & si in venis vitiosus sit sanguis prædicta exercebimus remedia: non propter affectum pilorum, sed venarum: ac proinde non videtur audiendus auctor, cùm dicit pilorum defluuium à sanguine ortum, curari sanguinis missione: non enim video, quo modo à sanguine aut alio humore oriri possit.

Corrigitur locus Galeni.

Sanguinis missioni defluuio pilorum.

Reprehenditur auctor.

Caluities si ratione ætatis contingat, non potest curari, quia neque curatur densitas à siccitate procedens: at caluities in morbo orta, ea ratione, qua alopecia, curari solet. *Curatio caluitiei.*

Alopecia & ophiasis cum ex vitiosis humoribus malè partem nutrientibus proueniant, curantur, purgantes peccantem humorem: quem ex cutis colore cognosces: cutis enim in qua desideratur pili, humoris redundātis admittit colorem. Id etiam deprehendes ex anteacta vita, natura hominis, & anni tēpore. Neque omittenda hoc in loco erit sanguinis missio, si affectus venarum postulet, hoc est sanguis vitiosus. & si obiicias Gal. hoc remedium omisisse, respondeo, consultò id fecisse, tantum agens de partis affectu. Post purgationem ad Apophlegmatismos accedes: hi enim ex ventriculis cerebri & venis aliquantulum euacuabunt. vltimò administrabis topica, hoc est localia medicamenta. Quæ constabunt ex medicamentis discutientibus prauos humores cutis, & attrahentibus sanguinem. Qualia sunt Thapsia mixta cum cerato ex oleo confecto, vt eius calida vis tepescat: synapi etiam, Euphorbium & alia valdè calida, temperata tamen, ne exulcerent. hoc in loco aduertere oportet, nos non agere de pilorum defluuio à morbo Gallico eueniente, de quo postea disputaturi sumus.

Alopeciæ & Ophiasis curatio.

Obiectio.

Colorem in pilo curabimus, remedium applicantes vitiligini quod excrementum cuti adhærens dissipet, & attrahat sanguinem: vt parte rectè nutrita, excrementum colorem in pilo mutet. *Curatio vitiati coloris in pilo.*

An verò sumpto medicamento purgante.) Cùm nullum medicamentū purgans actu, cognitū extet, nisi forte pilulæ de chamelea Dioscoridis: sed omne potentia, purgandi facultatem habeat, inde habuit ortum controuersia, qua quæritur: An post assumptionem medicamenti purgantis sit dormiendum. Batici semper, Valentini tantùm in solidis *An ab assumptione*

medicamēti purgātis sit dormiēdum.

medicamentis somnum imperant. Ego verò existimo medicamentum sine liquidum sit, siue solidum etiam in vigilia in actum reduci. Nisi ventriculus sit languidus: tunc enim in omnibus medicamentis somnus vtilis est, longior in solidis, breuior verò in liquidis.

Cur post assumptionē medicamēti purgantis non sit dormiendū.

Opere autem incipio semper somnus.) Multis rationibus dormiendum non est, quando humor attractus à medicamētis purgante, incepit expelli. 1. Quia cùm excretio per aluum sit actio voluntaria, in somno, (in quo otiatur animalis facultas) non fiat, sequenturque ea incommoda, quæ ex humore in ventriculo & intestinis violenter detento sequi solēt, angustia, morsus, cardialgia & similia alia. 2. Quia in somno ex reuocatione sanguinis ad interna, replentur venæ per quas humor peccās à medicamento trahitur. 3 Quia tempore somni calor reuocans, mutabit medicamētum in familiarem humorem. Consuetudo autem quam seruabant auctor, & sui temporis medici, ius gallinæ iusiu sum tribuentes ante prandium, iam aboleta est, & meritò: quia reuera ius gallinæ aut arietis nō extergit: imò impedit purgationem, obtundēdo vim medicamenti. Medicamentum autē extergendi vim habens à nobis tribui solet in die purgationis, aut insequenti die. Si in die purgationis tribuatur, statim post medicamenti assumptionem id fiat, quando medicamētum est validum: vt nulla eius portio in ore ventriculi maneat, vel vt medicamentum ad fundum ventriculi descendat, in his hominibus qui ab amaris sentiunt molestiam, & in his qui facilè vomunt. Die sequēti, quando medicamentum validum est, decocto hordei cum cortice, & pauco saccaro, aut alio extergente vtimur propter dictam rationem. Quòd si purgatio diminuta præcessit, clysterem extergentem, & purgantem, ex diacatholicone, benedicta, aut cōfectione hamec infundes.

An ab assumptione medicamēti purgantis sit aliquid exhibendum.

Quid sit humor turgēs.

Si fuerit pilorum decidentia à flaua bile.) Humores in corpore, quidam sunt turgentes, & alij in aliqua parte firmati: Turgentes humores dicuntur illi qui in loco putredinis, tantam tenuitatem & acrimoniam contraxerunt, vt irritata expultrice partium facultate, eos hinc inde expellat, vnde turgētia duas habet conditiones. Prima, vt humor hinc inde moueatur, eo modo quo animal coitum appetens. 2. est. vt pars irritetur ad expellendum. Ac proinde Hip. Turgentiam aliquando collocat in humoribus, cum 4. Aph. sent. 1. eos turgere scribit: & aliquando in parte 3 de fracturis sent. 18. ita vt partem turgerē nil aliud sit, quàm incitari ad rei molestæ expulsionem. Humores firmati illi sunt, qui in aliqua quiescunt parte, obstructi, vt in febribus, aut inculcati, vt in tumoribus præter naturam. Iam si humor turgeat, statim hoc est in principio morbi purgāte medicamēto educendus est, ex Hip. 2. Aph. sent. 22. indicatione sumpta ex eius tenuitate, ob quam nec ab obstructione eius transitus impeditur Quod non est difficile intellectu illi, qui non ignorat, obstructionem in vena, aut arteria non claudere omninò meatum: Dices nónne Gal. 1. Aph. com. vltimo in turgentia occasionē arrip.

Quid sit humor nō turgens.

Purgatio humoris turgentis.

arripit propinandi decoctum ex thymo, origano, hyssopo, aut alio simili, quod vehementem extenuandi facultatem habeat? Respondeo, Galenũ supradictis uti medicamentis, non propter obstructionem, ut ipsum apetiant ad purgandum, quoniam hoc etiam seruandum est in humoribus non turgentibus: sed quia aliquando, turgente humore in principio non potest purgare, quia medicamentum deficit, tunc accepta hac occasione, exhibet aperientia, ut obstructione aliquantulum aperta, cesset putredo, & cum ipsa turgentia. Si humor sit in parte firmatus, purgandus non est, quin coctio praecedat: iuxta praeceptum Hippocr. 1. aph. sent. 22. ubi concocta medicari (quod est purgare) praecipit quod semper obseruandum est etiam in multo humore, cùm purgatio concoctionem impediat, & coctio quietem requirat. hac autem concoctio à natura fit quae semiputrem humorem alterat, reducens ad benignum id quod potest: reliquum verò tanquã inutile expellens, ut in Crisibus experimur: quo tempore solam instituimus victus rationẽ. Quòd si natura non expellit, aut non integrè expellit, tunc debet medicus ei suppetias ferre, & purgatione facta eius defectum supplere, aliter sequetur recidiua, ut aph. 12 lib 2. nos docet. ut autem id commodè praestare possimus aduertenda est sententia Hip. 9. lib. 2. aph. quae sic habet, Corpora quaecunque quispiam purgare voluerit, oportet fluida facere: quod est, ante assumptionem medicamenti purgantis, debet corpus praeparari. Quinque autem modis fieri solet corporis praeparatio: prima cùm ante assumptionem medicamenti vomitu, aut deiectione per aluum purgãtis, aqua tepida & lubricantibus medicamentis consuetam reddimus naturam ad tales euacuationes: quam praeparationem tanquam notam omissam fuisse ab Hippocrate scribit Galen. 4. aph. com. 13. Secundò, Praeparamus corpus humectantes ipsum, alimentis, potu, balneo & quiete: quando helleboro purgare volumus 4. aph. sent. 13. ne in violentia motus sequatur conuulsio, ob consensum, qui est inter orificium ventriculi & cerebrum. 3. Praeparatio exercetur, quando humorem crassum attenuamus, sicut 4. cùm glutinosum incidimus. Vltima verò nil aliud est, quàm meatuum apertio, quae videbitur aliquibus coincidere cum 3. & 4. quia incidere glutinosos humores, & attenuare crassos, nil aliud est, quàm aperire. reuera tamen res est diuersa: aperimus enim obstructionem, at incidimus & attenuamus, etiamsi non sit obstructio. Haec autẽ corporis praeparatio varia, nõ solis medicamẽtis, sed alimẽtis etiã & potu exercẽda venit: nã quid proderit assumere medicamentum humorem attenuans, si carnem hircinam, vinum crassum, & alia, quae crassos generare solẽt humores non omittimus? Ac proinde non mirandum, si medicamentũ purgans, etsi optimum, non agat, aut si euacuet, cum torminibus tamen & mala tolerantia. Praeter dictas corporis praeparationes, quas ante praestamus ad humores cõmodè purgandum: nullã aliã à Gal. aut Hip. legimus scriptã: proinde existimo errare eos medicos, qui humorẽ tenuẽ

Purgatio est humoris non turgentis.

Quinque modis praeparatur corpus ad purgationem.

An sit praeparandus humor tenuis.

præparant, eum incrassando: quia si humorem crassum attenuamus, ut liberè educatur, qua ratione adducti humorem biliosum, qui ex sua natura tenuis est, incrassabunt? Respondent aliqui, eius præparationem nõ esse incrassationem, sed acrimoniæ retusionem. Quod falsum esse hinc intelliges, humor biliosus post coctionem debet purgari iuxta sententiã Hipp. lib. 1. aph. 22. & cũ in coctione bilis victa à natura mitior reddatur, ut Gal. lib. 2. de rat. vic. in mo. acutis com. 44. docet, superfluus ergo erit labor eorum, qui temperare conantur bilẽ, ut eam expulsioni præparent. Quid autem debeamus in tenui humore efficere, breui accipe. Si humor tenuis peccat tenuitate, incrassãdus est, ut crassior & frigidior factus non penetret, & hoc nomine minorem inferat molestiam, ut in dolore colico à bile facto videre est. Quia bilis si non qualitate, sed quantitate peccet, ita ut corpore educenda sit, varia eget præparatione: si sit in pectore, ut in pleuritide contingit, attenuanda erit, consulo Gal. propter eam rationem, quam capite de pleuritide videre poteris, si verò humor tenuis in asperis pulmonum arteriis, à capite distillãs inclusus maneat, cum in tussi impetu aëris educi debeat, aliquantulum incrassandus est, ne ab aëre ob tenuitatem diuulsus, ibidem immoretur. de his tamen præparationibus humoris tenuis non agimus, quia non fiunt eo cõsilio, ut humorem medicamento purgante euacuemus: quem si purgare intendimus, nulla procuratione eget, sicut neque aqua in hydrope. Quòd si in tertiana & ardenti febre, quæ à bile fiunt, attenuantibus vtimur, ea propter humorem crassum, obstruentem præstamus: non enim humor tenuis obstruere potest, ut lib. 2. agentes de febribus explicabimus. Ex dictis intelliges, errare eos, qui syrupos, humores concoquere affirmant, cùm humoris coctio à sola natura fiat: nisi dicamus concoquere illa medicamenta, quæ seruant naturæ vim, & calidum innatum. Syrupi verò, quos hi concoquentes appellant, corpus præparantes ducendi sunt, ut paulò supra docuimus.

Syrupus duplex. *Primò omnia medicamenta frigida.) Medicamẽtum, quo corpus ad purgationẽ paramus, syrupus nominatur. Hic duplex est, vnus clarificatus in officinis seruari solitus, qui nil aliud est, quàm medicamentum liquidum ex succis, aut alijs plantarum partibus, cum humore aliquo percoctis, & mellitis, aut saccaratis, ad saporis gratiã, aut custodiæ diuturnitatem. Talis est syrupus fumi terræ, borraginis, & similes alij, quorum dosis est. ℥ ij. cum duplo decocto aliquarum herbarum. Alter Apozima dicitur, quod medici in ægrorũ do[illegible] [illegible]escribũt ex decoctis herbarum & radicum cum melle aut sacca[illegible] [illegible]ratur etiam ex a-*

An liceat quis, & ex syrupis officinarũ, decoctis tamẽ, pe[illegible] sisq; seminibus aut
vti aquis trociscis. Solent multi aquis per alambicum ex[illegible] [illegible]lis cum saccaro, aut
distillatitiis. aliquo syrupo clarificato vti: ut corpus præ[illegible] [illegible]nt. Quibus non placet Musæ, & alijs scrupulosis hominibus, varijs rationibus adductis. Quidã ex eo quòd aqua per alambicum extracta caliditatem contrahant, ac

proindè

proinde in his destillatis aquis, solùm concedunt calidarum usum & nō frigidarum, nisi frigida aqua seruet odorem rei, à qua destillatur (ut est aqua rosarum) tunc enim concedunt ipsam. Alij harum aquarum usum non probant, existimantes eas ex ære aut plumbo prauam acquirere qualitatem. Horum rationes leues sunt: prædictæ enim aquæ neque calorem acquirunt, neque qualitatem ex ære aut plumbo. Non acquirunt calorem, quia non uruntur, & ita si calefiunt statim illa caliditas euanescit: non acquirunt prauam qualitatem, quia neque plumbum, neque æs tunc liquantur. Existimo ego non esse utendum his aquis stillatitiis, eo quòd solum medicamenti tenuem partē continent, cùm nos aliquando crassam & roborantem desideremus: tum quia succus potentiùs agere solet. Verùm est, coactos aliquando uti debere stillatitiis aquis, in penuria herbarum, qualem non habemus in hac Valentina ciuitate.

Simplicia flauā bilem.) Hæc medicamēta neque cōcoquentia sunt, neque his debemus præparare corpus ad purgationē bilis: ut ex superioribus didicisti. Adde hæc esse frigida, & proinde augere obstructionem.

♃. Pilularum de fumo terræ.) Tria hoc loco animaduertit autor: Primum tempore quo purgare volumus, non esse miscenda plura medicamenta purgantia, quia tempore breui non potest fieri fermentatio, ac proinde non poterunt in unam formam uenire. Secundū compositū medicamentū recens non posse rectè purgare, quia prius unum altero purgabit, & unum impediet opus alterius. Tertium in purgationibus tutiorem esse euacuationem parcam, immodicā. Hæc ille. Quæ trutinā postulant. Quod primò admonet, non posse constare. Quamuis enim medicamenta composita, in officinis seruata, fermentationem patiātur, potissimùm æstatis tempore, quam colligimus ex eorum ebullitione, non proinde ut eis utamur, expectandū erit, ut fermentatio absoluta sit. Nā ante ipsam & postea, imò vigente etiam fermētatione, ipsis utimur cum felici successu. Neque enim tunc medicamenti uis impedita est. Secunda admonitio etiam est falsa. Galen. enim lib. quos quibus & quando purgare oportet cap. ultimo, agens de mixtione medicamentorum purgantium præcipit, ut medicamenta purgantia, quæ miscentur, sint consentientia, ut æqualis fiat purgatio. Est autem æqualis, quando medicamenta simul operantur, aut quando cessante uno ab actione, alterum incipit: ita ut fiat una continua euacuatio. Nam si uno cessante, lōgo post tempore alterū incipiat agere, est inæqualis euacuatio, ac proinde dānanda, quia vires, quo tempore refici debēt, cōflictantur. Qua in parte admoneo lectorem, ut in versione Loquillati aduertat ultimū caput libri, Quos, & quādo purg. oportet, ita enim malè versum est, ut Latina lectio contrarium habeat ab iis, quæ in Græca continentur. Ultima admonitio auctoris seruanda est. Si autem contingat immodica purgatio, quam ex defectu uirtutis colliges: succurrere poteris frictione partium extremarum. Offam etiam panis bis cocti, aut regij à nostris dicti in op-

Examinātur tria quæ aduertit autor.

Ad utendum purgātibus in eorum fermētatione.

Aequalis purgatio quid sit.

Mala Loquillati versio.

In immodica purgatione quid faciendum.

timo vino intinctam offeres. Eiusdem etiam panis interiora vino ebriata, & cinnamomo insperſa ſupra ventriculum appones.

De morbo Gallico. CAP. II.

Deſcriptio morbi Gallici. Est morbus Gallicus, quem & Hiſpanum & Neapolitanum nominant, noſtro ſanè malo hiſce temporibus affectus notiſſimus, antiquioribus verò ne per ſomnium quidem notus: deteſtandus tamen perpetuò, qui cùm à pudendis incipiat, in linguam terminatur vario & dolorum & puſtularum prouentu, ac præcipuè noctu corpus diſcrucians. *Cauſæ.* Fit autem à quatuor humoribus à naturali temperie per exuſtionem in malignam quandam naturam degenerantibus, à contagio vt plurimùm primò affectis. *Signa.* Deprehenditur hoc malum, quia in pudendis à principio puſtulæ apparent, cruſtis obtectæ, ſiccæ & lactea nonnunquam ſanie manantes. Iam & in fronte, & circa radices capillorum puſtulæ, ſeu veriùs dixeris, tubercula diuerſi coloris oriũtur, modò citra vllius medicamenti opem deſiccata, modò hinc inde frequenter renaſcẽtia In capite ſumma ineſt grauitas, in collo, humeris atque adeò omnibus articulis perpetuus cruciatus, dolorificis ibi tumoribus præter naturã obortis: qui cùm difficilè diſcutiantur, tardéque ſuppurentur, in nodos ſæpe ac durities migrant. Ad extremum fauces palatúmque & inſuper lingua nigris fœtidíſque erumpentibus puſtulis turpiter exeduntur.

Victus ratio. Hic morbus curatur primò victu humectãte, & in actiuis temperato, vel parum calido: quæ atram bilem efficiũt, maximè nocent, vt caro leporina, bubula, hircina, & ceruina, caſeus antiquus, omnia ſalſa, & legumina: ſimiliter quæ faciĺè putreſcunt, vt piſces, & lac. Conferunt, quæ bonum ſuccum efficiunt, vt panis optimi tritici, pullus gallinaceus, gallina, caro arietina hiſpanica, vitulina, hœdi, coturnicis & ſimiliũ: de quibus libello de bono & malo ſucco, libris de tuẽda valetudine & de facultatibus alimentorum multa à Galeno tradita ſunt copioſiſſimè: perpetuò tamen conſiderãdæ ſunt vires ęgri, & morbi magnitudo: conſiderãda quoque eſt ſententia Hippocratis 1. lib. aphor. quibus ſemel, aut bis, &c. in cibandis omnibus ægris, vtatur, ſi poteſt, exercitatione, præſertim vẽtriculo vacuo, abſtineat venere & animi perturbationibus, quę bilẽ atrã augent, vt ſunt ira, triſtitia, & ſimiles.

Sanguinis miſſio. Secundò, ſanguinis miſſione, præſertim ſi fuerit morbus recens: vbi vires ſunt maiores ſecta vena iecoraria, aut communi, vt ſanguinis copia reſpondeat plenitudini, fiátque

vacuo

vacuo ventriculo & intestinis, nisi timeatur subita suffocatio, aliquando bis aut ter sanguis est mittendus.

Tertiò concoctione per hæc vel similia. ℞. syrupi fumariæ. & borraginis. an. ℥. vj. syrupi fumariæ comp. & de epithymo an. ℥. ij. misce. Itē. ℞. aquarū fumariæ, borraginis, lupulorū, & quinque radicum. an. ℥. viij. misce, facta iam concoctione, diebus nouem. *Syrupus præparans.*

Quartò vacuatione atræ bilis per hoc, vel simile medicamentū. ℞. medullæ cassiæ fistulæ recēs extractæ. ℥. vj. cōfectionis medicaminis quod scripsit Hamec. ʒ. iij. ß diacatholicon ... tami. ʒ. ij. ß. syrup. borraginis ℥. j. decocti florū cordialium, quod s. misce, & fiat potus. Vel ℞. pilularum de fumo terræ, & hermodactylorū maiorū an. ʒ. ß. diagridij g̃. iiij. cū aqua buglossæ, fiant pilulæ vij. Deinde per aliquot dies roboretur vētriculus, & partes principes, sanguinísque purior efficiatur electuario diarhodon Abbatis, vel conserua borraginis, vel buglossæ cum aqua, aut decocto borraginis, vel buglossæ, vel fumi terræ. Fiat quoque bis, vel ter in mense corporis purgatio, his, aut similibus pilulis. ℞. pilularum de fumo terræ, hermodactylorum maiorum, & indarum. an. ℈. ij. cum aqua buglossæ: fiant pilulæ xv. adde cuilibet earum granum. j. optimi diagridij, doses tres. *Purgatio.*

Quintò vtatur exercitio forti & balneo, donec sudet copiosè bibat tunc per aliquot dies oleū cōmune quātitatis. ℥. iiij. cū ℥. j. optimi sacchari. His omnibus solet curari Gallicus morbus, si fuerit recens: qui si habuerit pilorū decidentiam, eget præter iam dicta frequenti capitis rasione, frictione & lotione frequēti decocto pulegij, stichados, origani, saluiæ, roris marini & camomillæ, & similiū. Si his omnibus mederi nō possumus huic morbo, adhibebitur syrupus sequēs. ℞. Corticis ligni indici, seu Guaiaci in minimas partes diuisi. ℥. viij. Interioris eiusdem similiter incisi. ℥. iiij. senę. ℥. ij epithymi, polypodij an. ℥ j. fumariæ, borraginis, cichoreę, rostri porcini, radicū buglossæ. an. m. ij. florum cordialium an. m. j. liquiritiæ, radicū diureticarum. an. ℥. ß. fiat decoctū in libris viginti quatuor aquæ optimæ, prius per diem in ea infuso ligno guaiaco ad medietatem secundùm artem. Cuius percolati accipe libras decem, & cum quatuor libris sacchari fiat syrupus non perfectè decoctus ad modum mulsæ: cui addes pulueris hermodactylorum. ℥. ij. pulueris diarhodon abbatis ʒ. ij. cinnamomi electi ʒ. j. Cuius dosis summo mane erunt vnciæ quinque, vel sex. Hic syrupus in omni tempore etiam prægnantibus, & febrientibus est exhibendus intrepidè, & *Exercitatio & balneum.* *Syrupus ex decocto guaiaci.* *Laus huius syrupi.*

& si opus fuerit, dũ bibit hunc syrupum æger, euacua ipsum per pilulas superiùs scriptas, vel per medicamentum hoc, si non possit deuorare pilulas. ℞. cassiæ fistulæ præparatæ & diacatholicon. an. ℥. j. confectionis medicaminis Hamec, & diasenæ an. ʒ. vj. diachartami & conseruæ buglossæ an. ʒ. iij. syr. borraginis, quod s. misce, & fiat confectio ad modum opiatæ: dosis cochlearia duo semel in hebdomada.

Altera purgatio.

Aquæ ligni guaiaci.

Si his peractis semper morbus permanserit, forsan curabitur aquis ligni guaiaci, prima valẽtiori, quæ bibitur bis in die, in aurora & nocte à cœna parca per quinque horas: & altera clementiori seu debili, quæ sola in prandio & cœna, & inter prandium & cœnam erit potus: quarũ formæ sunt hæ, quamuis secundum variã naturam morbi, & ægri, temporis, & regionis possint fieri valẽtiores, vel clemẽtiores. ℞. ligni guaiaci lima vel torno in minimas partes diuisi lib. j. aquæ optimæ lib. xx. maneant per diem simul, deinde decoquãtur ad medietatẽ, cuius colatura, reiecta parte terrestri, seruetur in vase vitreo, quæ erit prima potentior, eius dosis est vnciæ quinque, vel sex. Deinde accipe lignũ primæ aquę, & iterum cum libris triginta aquæ decoquatur: donec quinta pars cõsumatur, & hæc erit secũda remissior prima. Quibus iam bibitis fiant alię duæ eiusdẽ formæ, vel similis, mutata aliquantum natura earũ, si opus fuerit. Et finitis aquis secundæ libræ ligni guaiaci, fiant ex tertia & quarta libra eodẽ modo, donec æger sanetur. Accipiat qualibet hebdomada tres ex pilulis superiùs scriptis, vel duo cochlearia cõfectionis purgãtis.

Aquæ smylacis asperæ.

Fiunt ad idem efficiendum aquæ ex aspera smylace nostri tẽporis, & est sarça parrilla, quæ ab India ad Hispaniam aduehitur, forma earum est. Accipe vncias sex dictæ sarçæ parrillæ conquassatæ, & per diem naturalem infunde in libras duodecim optimæ aquæ, deinde decoquatur ad medietatẽ, cuius colatura in vase vitreo conseruetur, sumenda mane, & vespere, quantitate vnciarum quinque, & hæc est prima valentior. Deinde accipe eandem smylacem asperam prius decoctam, & in libris triginta aquæ decoquito, donec quinta, vel sexta pars consumatur: & hęc erit secunda mitior ad potum in prandio & cœna, & inter prandium & cœnam. Quibus finitis parẽtur aliæ eiusdem, vel similis formæ, quemadmodum fiunt ex ligno guaiaco. Tempus accipiendis iis cõmodius est Ver, deinde Autumnus. Æstas verò est vehemẽter inepta & aduersa. Hyems accõmodatior æstate, & Vere & Autumno deterior. Nostris quoque temporibus reperta est radix chyna, cuius aqua curare solet morbum Gallicũ,

Tempus curandi morbum Gallicum.

&

& articularem, de qua liber extat ſcriptus à doctiſſimo Veſ-ſalio. Lege etiam methodum propinandi decoctum huius radicis apud Amatum Luſitanum centuria 2. curat. 31. rectiſ-ſimè traditam. Victus ratio (dum bibuntur hæ aquæ) præ-ſcripta eſt iam ſuperiùs, quamuis in cœna nullæ carnes ſunt exhibendæ, ſed panis nauticus, vulgò bis coctus, vuæ paſſæ, vel radix bugloſſæ condita, vel cucurbita condita: præcipuè ſi fuerint Caſtellani. Semper tamen eſt ſequenda Hippocra-tica veritas ſuperiùs repetita, quibus ſemel, aut bis, &c.

Curatur quoque morbus hic vſu vini ſancti, quãuis bilio-ſis & diſpoſitis ad hecticam minus, quàm aqua ligni guaiaci cōferat. Eius forma hæc eſt. ℞. corticis ligni indici lima vel torno diuiſi in partes minimas ℥. IX, interioris eiuſdē ℥. iiij. folliculorum ſenæ, epithymi, polypodij an. ℥. j. fiat decoctum a libris viginti quatuor aquæ ad medietatem, de cuius co-latura accipe lib. decem, quibus probè calefactis adde vini generoſi lib. quindecim, & omnia ſimul maneant in vaſe fi-ctili, donec calor abſumatur, poſtea conſeruetur mixtura in vaſis vitreis: quibus adde pulueris hermodactylorum vncias duas: bibat in aurora & veſpere libram ſemis. huius vini loco primæ aquæ potētioris, & fiat ex ligno, & cortice iam prius decoctis aqua pro potu in prandio & cœna cum libris vigin ti quatuor aquæ, donec quarta pars conſumatur, qua bibita & vino fiat ſecūdò eodem modo, vt dictum eſt ſuperiùs, cū de aqua ligni guaiaci agebamus. Hoc tamen breuiùs quàm aquæ ſolæ curare poteſt etiam antiquum Gallicum morbū. *Vinum ſanctum.*

Si fuerit antiquus, & curatu difficilis, fortioremque poſcat curationem, facta iam clementiori medicina niſi morbi & ſymptomatum magnitudo ſolitum ordinem inuertat (nam authore Celſo lib. 2. non poteſt vehementi malo ſuccurrere, niſi æquè vehemēs auxilium) potentioribus opus erit, inter quæ à multis expertum eſt, & à me laudatū medicamentum ex mercurio, brachiis, & aliis partibus externis admotū or-dine conſueto, cōſentientibus viribus ægri, quia vbi illæ nō adſunt, non oportet laborare: neque facultas ipſius argenti viui eſt tunc pertimeſcenda, cùm olim ſæpe morbis multis leuioribus admoueretur, vt ſcabiei. Galenus tamen nunquā fecit periculum de eo, an interiùs ſumptum, vel exterius ad-motum interficiat. *Antiqui & difficilis morbi curatio.* *Facultas argenti viui an timenda.*

Expertum à nobis vnguentum hoc. ℞. axungiæ porcinæ ſine ſale ℥. iij. oleorū laurini, de lilio & rutæ an. ℥. j. ß. theria cę magnę ʒ. iij. rubeæ tinctorū ʒ. ij. argenti viui ℥. iij croci, cinnamomi, an. ʒ. j, muſci & ambræ an. ℈. iij. miſce, & fiat vn-*Vnguentū.*

guen-

guentum. Poterit augeri, vel minui aucto, aut imminuto mercurio, habita ratione virium ægrotantis, & morbi. Certa rei quantitas neque præfiniri potest, neque scribi. Aliquando sufficit prima vnguenti admotio, aliquando duæ sunt necessariæ, aliquādo tres, & plures quàm sex, quod per sudores, alui excretiones, & oris deprehendes. Partes quibus admouetur, sunt extremæ, videlicet brachia, tibiæ, spina, & venter versus inferiores partes.

Quæ partes inungendæ.

At cor & ventriculus omnino custodiantur, ne ab illo medicamento lædatur pars nobilis, vel ei, & toti seruiens. Vnguentum cùm admouetur, fit actu bene calidum, & habitaculum, & si non sudauerit, ægri pedibus apponantur lateres calidi cum vino: quòd si his nō sudauerit, neque oris excretiones, neque alui deiectiones habuerit, cum iis vel saltem aliqua ex ipsis euacuationibus soleat hoc medicamentum morbū hunc curare: tunc totius suffitu erit opus dempto capite, ne vis venefica per nares & palatum cordi, & aliis partibus noceat. Quare æger stans vestiatur conopæo, quod vulgò dicitur pauallon, capite solo nudo apparente, & inter illius tibias supra prunas spargatur sequens puluis. ℞. cinnabrij. ʒ. j. rubeæ tinctorū, cinnamomi, & croci. an. ʒ. ß. misce, & fiat puluis ad primum suffitum, & si opus fuerit, fiant duo vel tres: tunc, imò etiam tempore vnguenti ex mercurio habeat in ore crystallum, vel aliquem liquorē astringentem, & repellentē ad defensionem dentium, & oris. Si verò fuerint vlcera, & caliditas, quemadmodum fermè semper esse solēt, lauetur sępe os sequēti mixtione. ℞. aquæ plātaginis ℥. iiij. aquæ portulacæ, rosarum, & lactucæ an. ℥. ij. ß. rhodomellis, syrupi rosarum, & oxysaccharæ. S. an. ℥. ij. pulueris aluminis vsti, & mastichis. an. ʒ. ij. misce: hoc vel simili medicamento curantur oris vlcera. Aliarum verò partium vlcera omnia, si fuerint sine ossium corruptione solēt curari sine medicamētis externis, facta curatione totius corporis per ea, quę diximus: ossium tamen corruptio cauterio eget, & propria curatione, quæ ab erudito chirurgo administrabitur. Nonnulli in curatione huius morbi antiquissimi, & fortissimi, præter iam dicta vtuntur pilulis addēdo grana aliqua pulueris Ioannis de Vigo: ego nō audeō vti illo puluere, ne in parua quidem quantitate & correcto: quia est corrodens medicamentum: fit ex argento viuo, & aqua, seu lixiuio forti & potenti, quo aurifices vtuntur. Illius tamen autor Vigo secunda parte sui operis in peste dat duo grana huius pulueris, quæ (ipso dicente) vomitu & ventris profluuio violenter purgant, in

Puluis Ioannis de Vigo non probatur in pilulis.

in colica quoque grana duo eiusdē pulueris cum drachma semis philonij Romani laudat tanquam vtile & optimum auxilium: eius tamen vis corrodens exterius partibus clemens est, & sine periculo, & pauci doloris: aliquando tamen opus est miscere parum vnguenti albi, ne dolor magnopere intendatur, & ideò vnguento superiori loco argenti viui indere parum huius pulueris, potentius hoc esset, & tutius, quàm interius assumere. Qui deuorandum esse hunc puluerem censent, aquis frigidis, & cordialibus, & aliis corrigunt. Huius pulueris emēdatio, autore Petro Andrea Matthæolo Senensi fit. ℞. pulueris præcipitati ex Mercurio (qui fit, vt docet idem Matthæolus, libro de ratione curandi morbi Gallici.) ℥.ij. aquarum plantaginis, & acetosæ. an. ℥.ij. macerentur per noctem, & summo mane prioribus aquis eiectis de integro alias eiusdē ponderis super infunde in vase æneo, seu testaceo, ad ignem collides, & non cesses agitare ferrea, vel lignea spatula, donec in puluerem redigantur, ex quo sic correcto poteris pilulas, quæ sequuntur, componere, & fiet maior correctio. ℞. electuarij cordialis Conciliatoris. ℈. ß. margaritarum præparatarum, hyacinthorum, pulueris præcipitati, seu Vigonis an. g̃. v. pulueris diamusci, & diamargaritonis frigidi. an. ℈. ß fiat ex his catapotia quinque, quę sumantur ante solis ortum. Hæc enim eodem autore breuiter tempore Gallici morbi dolores tollūt educendo vomitu & eiectione pituitam, & atram bilē. Plurima aliorum morborum genera idem doctor hoc puluere curauit, addendo diuersa medicamēta, pro ratione diuersorū morborum, quod ego quemadmodū dixi, periculosum existimo, etiamsi præter autoritatem Pauli, & Arabis Auicenæ, tot experimentis sit credendum, & cum Hippocrate extremis morbis extrema exquisitè remedia optima sint. Laudat similiter hic autor in hoc, & aliis morbis, qui ex atra bile fiunt, pilulas ex helleboro, quas Mes. capite de eo ex Haly describit: earum tamen vsus in vere tantùm iuuenibus & robustis confert.

Puluis Ioãnis de Vigo exterius admotus laudatur.

Correctio pulueris.

Pilulæ.

De morbo Gallico. CAP. II.

Scholium.

EST morbus Gallicus.) variæ ac diuersæ de Morbi Gallici essentia apud doctores extant sententiæ. Montanus hunc morbum, intemperiem iecoris calidam & siccam in certa specie nobis ignotam esse existimat. Fracastoreus ad humorem pituitosum eum refert: Musa eū venenum, & contagionē epydemialē facit: Hi omnes decipiūtur. Mōtanus quia videmus multoties iecur calidum & siccum, & non inficere

Variæ sententiæ de essentia morbi Gallici refutantur.

omnes

omnes humores: Fracostoreus, quia homines melancholici sanguinei & biliosi, eo afficiuntur: Musa verò, quia hic morbus caret illis symptomatis, quæ à veneno contingunt, neque plures interficit, neque causam habet communē. His ergo omissis simul cùm ortus, & eius originis inuestigatione, quia ad curationem non est necessaria, breui eius essentiam hac ratione accipe.

Essentia morbi gallici.

Morbi, qui nostrum inuadunt corpus, quidam manifesta qualitate afficiunt, vt qui calidi, frigidi, humidi, & sicci sunt. Alij verò toto temperamento, vt venena, & quæ contagione inficiunt, inter quos est morbus Gallicus. Qui nil aliud est, quàm Morbus totius substantiæ inficiens iecur & humores in eo contentos. In hac definitione, morbus est genus, quo communicat cum aliis morbis: reliquæ partes definitionis differentiæ sunt: Cùm dicimus totius substantiæ, separamus hunc morbum ab aliis, qui manifestæ qualitatis sunt: vltima parte qua eum inficere iecur, & humores in eo contentos diximus, distinguimus, morbum Gallicum, ab aliis morbis etiam totius substantiæ, peste, scabie, ophtalmia, & aliis qui non agunt in iecur, sed alias respiciunt partes.

Modus quo generatur morbus Gallicus.

Modus, q[uo] hic morbus generatur, hic est. Etsi contactu, osculis, poculis, pectinib[us], vestibus, linteis, lactatione infantis facto, hic morbus contrahatur aliquando; vt plurimum tamen ex venereo congressu ob coniunctam conuersationem & calorem id contingit. Ex eo enim in pene, aut mulieris pudendo aliqua portio humoris infecti relinquitur, qui aliquādo generans vlcus, & aliquādo sine vlcere inficit humores proximos, & hi vicinos quoad iecur concipit illam prauam qualitatem: quā communicat humori cacochymo, hoc est in massa superfluitante : si talis nō reperitur, partem sanguinis inficit, inde sequūtur morbi varij, tùm humor infectus non possit gubernari à natura. Hac ratione si sanguis infectionem admittat, fiūt phlegmones, & pustulæ rubræ. Si verò vnus ex aliis humoribus, molestus cùm sit ad aliquā partem decūbat, faciet pustulas, tumores, dolores & vlcera distincta tamen pro varia humoris natura. verū tamē est, tandem in hoc morbo humores crassos generari, & abūdare in corpore: si iecur sit frigidum, pituitā, si calidum, atram bilem. Quæ cum non possit gubernari, neque à natura mutari ob prauā qualitatem detinetur & aduritur, ita vt perueniens ad partes eas exulceret, non parcis etiam ossibus ex sua natura duris. hic morbus antiquis medicis ignotus, nostris temporibus Dei beneficio, vt effrenē hominū libidinē reprimeret, apparuit.

Vallesius reprehenditur.

Quāuis hoc nō placeat Vallesio (viro in medicina studioso & docto) qui 4. Epy. com. 1. hunc morbum veteribus cognitū fuisse cōfirmat, ex Hippocrate, qui 3. Epyd. Sec. 3. sent. 4. morbos recenset, quos in morbo Gallico in dies experimur, vlcera sordida, capitis & menti glabritiē sine febre, & cum exulceratione pudendorū, & faucīū, ossa etiam excisa & nudata. Mirandum tamē est de tanto viro, hactenus nō animaduertisse in morbo tam populari rem aliquam nouam veteribus incognitam, quam poterat ex contagione, causis, & curatione colligere.

Ex

Ex contagione, quia illa antiquorum vlcera alios non inficiebant, at ea quæ nunc in hoc apparẽt morbo, contagiosa sunt, & ex ipsis solet sequi profluuiũ pilorum. Ex causa, quia apud antiquos pilorũ decidẽtia duas tantùm habuit causas, vt in primi capitis scholio docuimus: At morbus Gallicus vnam tãtùm habet eu ignotã, nempe vitium excrementi: Tu adde dolores, qui etsi eos expertos habuerit antiquitas, nõ tamẽ illi semper exacerbabantur nocte, vt in huius morbi doloribus cõtingit. Curatio præterea hunc morbum nouum esse demonstrat. Pustulæ enim cutis apud illos, purgato corpore cessabant. Quas in hoc morbo nisi totum habitum corporis euacuemus, perseuerantes & cum ingẽtissimo dolore experimur. Dolores apud antiquos anodynis cessabãt: at in hoc morbo magis exacerbãtur. Et in summa, nisi medicamenta Alexipharmaca, quæ oppugnent prauam morbi Gallici qualitatem, adhibeantur, nunquam curabitur perseuerante semper humorum infectione. sunt autem Alexipharmaca smylax aspera, indica, lignũ Guaiacũ & Argentũ viuum.

Hic morbus curatur primò victu.) malè præscribit autor rationem victus hominibus morbo Gallico affectis, non semper debet esse humida, sed aliquando humida, & aliquando sicca. humida cùm natura est sicca, & humor redundans siccus. Sicca verò in natura humida & humore humido. Neque etiam debet (semper alimentum in actiuis qualitatibus temperatum assumi, cùm enim est infectio in bile, refrigerante alimento: cùm in pituita, aut melancholia, calfaciente vtendum est. Quia si imperamus in his alimenta temperata, prout licebit, debent alterari. In corpore frigido calidis, pipere, borragine: in calido frigidis, lactuca, ptysana & similibus. *Auctoris lapsus.* *Victus ratio in morbo Gallico.*

Secundò sanguinis missione.) semper constante virtute in Gallico affectu sanguinem mittes, si sit plethora, vt euacues: si cacochimia ob sanguinem vitiosum. *Sanguinis missio.*

Tertiò concoctione.) omnem morbum Gallicum in Melancholico humore collocat auctor, ac proinde non est mirandũ, si syrupi ab eo præscripti respiciant. Nos verò qui hunc morbum in omnium etiam aliorum humorum exuperantijs collocamus, non vnum solùm, sed eum qui redundat, præparare solemus. *Purgatio.*

Quartò euacuatione atræ bilis.) pro vario humore peccante, & proinde infecto, vario medicamento purgante vtere: neque sequaris auctorem, semper purgando melancholiam, crassissimè enim errabis, & cum maximo ægrotantis dispendio. *Purgatio. In morbo Gallico varij sunt morbi, & varia symptomata.*

Quintò exercitio forti.) morbus Gallicus nostri æui tyrannis, his famulis gaudet, pustulis, vlceribus pudendi, bubonibus, gonorrhea, defluuio pilorum, tumoribus præter naturam, & tandem doloribus: ex quibus eius tempora colliginius. Principium, cùm pudendi vlcera apparent, loquimur enim modò de his, qui eum coitu contraxerunt. Augmẽtũ cũ inguina inflammantur, & maius augmentum, cùm secus & humores *Tempora in morbo Gallico*

in eo conteri inficiuntur statum verò ex totius corporis infectione, quam ex pustulis, doloribus, tumoribus & pilorum defluuio cognoscimus. vbi aduertendũ est, hunc affectũ, in quocunque tempore coniunctum habere humorẽ. Nam in principio humor fluit ad vlcus, in augmento ad bubonem, quo tempore in secore humores iam sunt infecti, in statu omnia mala, quæ in cute apparent, ex humoribus etiam pendent. Qua ratione his omnibus malis succurres, breuiter explicabo. Si pustulæ in cute appareant, cùm oriantur ex humore praua qualitate infecto, ac proinde irritante partes ad sui expulsionem, curandæ sunt. primò sanguinẽ mittentes in plethora, vt euacuemus, in cacochymia, ob sanguinis vitium: sanguinis autem missio non solùm bis aut ter, sed constante virtute, etiam sexies & septies facienda est. Postea purgato humore peccante, tandem ad decoctum ex smylace aspera & Guaiaco deueniendum: vt sudoribus habitum corporis euacuemus. Pustulas verò exiccabimus aqua forti, aut aqua plantaginis cum alumine decocta. Si vlcus sit in pudendo, cùm hoc caliditatem aliquam habeat ex motu & fricatione contractam, priùs auferenda erit lotione ex aqua rosacea, nenupharis, aut alia, quæ frigida sit: deinde sordes (quæ impediunt vlceris consolidationẽ) auferes pauco puluere Vigonis cum vnguento albo permixto, vt extersio sit sine morsu. Quòd si labia vlceris dura sint, aut vlcus difficiliter curetur, solo puluere tunc vtendum erit: quo & extergimus, & partem illam callosam consumimus. vlcere mundificato cicatricem induces, miscens alumen, tartarũ, & æruginẽ, cũ vino albo & aqua rosacea, ita vt aluminis sit maior quantitas, minor Tartari, & adhuc minor æruginis: & si difficulter vlcus cicatricẽ admittit, vnguento ex mercurio vngẽda sunt inguina, & pudendũ. Hoc enim exiccat vlcera, corrigit intẽperiẽ, & extinguit morbi seminarium. Bubonẽ hoc modo curabis. Cũ bubo sit intemperies cũ affluxu humoris, habet aliquid factũ, & aliquid quod fit: id quod fit prauidebis, reuellẽs aliò humorẽ fluentẽ ad locũ affectũ. Reuulsio hæc sanguinis missione exercebitur, secta basilica eiusdẽ partis, quæ cũ loco affecto rectitudinẽ seruat. Id verò quod in tumore factũ esset, curari debet, euacuatione, quæ sectione venæ pedis eiusdem partis cõmodè fit: vltimò applicabis supra bubonẽ emplastrũ diachilonis, puluere iridis inspersũ, vt digeratur humor per halitũ. Quòd si nõ possit digeri, sed ad suppurationem mutetur, medicamenta suppurãtia adhibenda erunt. Pus autem extrahemus nõ quemadmodum chirurgi faciunt medicamento caustico, aperientes abscessum, quoniam dolorẽ excitabimus magnum, & inde fluxionem ad partem languidam ex sua natura: sed scalpello sectionẽ facies folium myrthi representãte, vt puri via pateat ex Gal. 13. metho. cap. 5. Neque enim hac in parte sequẽdus est Musa ante suppurationem aperiens bubonẽ, ne dolore excitato augeamus affectũm. Gonorrhea sequitur, quæ duplex est, vna propria, in qua assiduè semen emittitur, de qua non agimus modò: altera impropriè dicta, cùm per

Curatio pustularum. *Curatio vlceris pudendi.* *Curatio bubonis.* *Curatio gonorrheæ.*

per pudendum substantia alba fluit, quæ non est semen, sed pus. Quod colligimus, quia semen sine dolore emitti solet, at pus cum dolore, hæc impropriè & per similitudinē. Gonorrhea est, quæ in morbo Gallico apparet, ex multis enim vlcusculis in parte interna penis ortis pus egreditur, dolorē sentientes nō solùm in illa puris excretione, sed etiā in pudēdi erectione, ob partis vlceratæ tensionē. Curatur hæc sanguinis missione primò, ne ob dolorē attracto humore fiat inflāmatio, & vt portio humoris peccantis euacuetur. Quem purgabimus, & vltimò extergemus, cicatricèmque inducemus, in vlceribus, decoquētes hordeū cū rosis, eisque mel rosatū colatū permiscētes. Quo decocto syphone siue piulco sæpè vrinæ meatū lauare oportet, aut hoc alio. ℞. aquæ plātaginis ℥.viij. aquæ rosarū ℥ iij. rhodomellis ℥.ij. collyrij albi rhasis ʒ.iij. dissoluātur, & misce. Si sit magnus dolor, collyrium fit cum opio: vrinæ. n. acrimonia (quia in trāsitu vlcuscula mordicationem parit) temperanda erit, bibentes decoctionem maluarum & liquiritiæ cum serapio rosaceo aut violaceo. Et si magnus sit ardor, syrupo de mucilaginibus à Matthæo de Gradi. descripto vtemur, quē capite de ardore vrinæ à me habes descriptum. Solet aliquando in vlceribus prædictis cū multum durāt, caruncula innasci, & impedire trāsitū vrinæ. Quæ curabitur ea ratione, qua Laguna & Amatus Lusitanus docent. Decidētia pilorum in morbo Gallico ostendit antiquos medicos eū non cognouisse: Ipsi.n. vt in 1. habes scholio. à duobus tātū causis defluere pilos scripserunt, cū in morbo Gallico à nulla ex illis eueniat, sed à prauitate excremēti. Remedia ad eiusmodi defluuiū multa habet Antonius Musta in suo lib. de morbo Gallico inscripto. Ego vnū solùm describā, quo si vtaris, prohibebis ne pili decidāt, & excisi renascentur: quod expertissimum habemus, hoc autem est vnguentum ex Mercurio paratum, quo humeri articulos, vertebras colli, & retro aures inungere debes, quoad in ore iam incipiant vlcera apparere. Tumores præter naturam cessabunt sanguinis missione, seruata rectitudine facta purgatione, decocto smylacis, & supra tumorem hoc vtens medicamento. ℞. emplastri de ranis & contra duritiés ana partes æquales, extendantur super alutā ad formā dandā. Dolores in morbo Gallico sine tumore aliquo solent molestiā inferre alicui, aut multis partibus: hi curātur primò sanguinis missione, vt impediamus fluxum humoris ad partem dolentem. 2 humoris peccātis purgatione, & decocto ligni Guaiaci aut smylacis. & si his non cessent, vnguento ex Mercurio partem dolentē vngemus: aut si sit in multis partibus dolor, vniuersalē faciemus vnctionē. Præterea in supradictis affectibus, decoctū ligni Guaiaci & Smylacis à nobis propinatū fuit nō solùm vt sudorē moueremus, sed vt prauā morbi qualitatem his medicamentis, quæ illi toto temperamento cōtrariātur, radicitus (si fieri hoc potest) euelleremus. Solet autem decoctum variè parari: Aliqui libram ligni in duodecim libris aquæ dequoquūt ad

Curatio decidentiæ pilorū in morbo Gallico.

Modus quo paratur decoctum ex Guaiaco, & smylace indica.

ad medietatis consumptionem. Quibus omissis, cùm vehementem decoctionem imperent, nos duplex solemus parare decoctum, vnum (quod vulgo aiguafort dicitur) decoquentes vsque ad medietatem: quatuor vncias ligni minutatim incisi, & per quatuor horas in duodecim libras aquæ infusi: secundum illud idem lignum in triginta libris aquæ vsque ad tertiæ partis consumptionem igni lento etiam coquentes. Qua eadē ratione smylacem præparamus, primò decocto mane & vesperi vtimur, vt sudorem moueamus: secundò verò in prandio & cœna loco aquæ consuetæ. Quod tertio quoque die faciendum est: vbi aduerte in his decoctis rectè administrandis naturam, ætatem, & tempus anni esse considerandam. Nam si hæc calida sint, in decoctione miscēda, quæ temperent caliditatem horum medicamentorum, qualia sunt borrago, & endiuia: si verò frigida, quæ aliquātulum augeant calorem, stechadem, maioranam & similia misceb is. Neque oportet hoc in loco aliquorum consuetudinem sequi, cum syrupis humores præparantibus miscent senam & alia medicamenta purgantia. Ex Hippocrate enim didici nus, coctionem postulare quietem. Aliquando tamen, quando scilicet hic morbus totum habitum corporis occupauit, possumus cum mu[ltis] euacuationibus per cutem, vrinam, & aluum præcedente semper p[ur]gatione. Qua ratione hoc decocto vtimur aliquando. ℞. polypodij, næ & hermodactylorum ana ℥ j. ß. radicum diureticarum ℥. ij. borraginis fumi terræ, cicoreæ, agrimoniæ an. man. i. ligni sancti m[inu]tatim incisi & smylacis asperæ ana. ℥. iij. sena, Polypodium, & [her]modactyli ponantur in ligatura, & decoquantur omnia in duodec[im] libris aquæ vsque ad medietatis consumptionem.

Quando liceat in morbo gallico multis vti euacuationibus.

Præterea cùm decoctum propinamus, an victus in principio debeat esse tenuis aut crassus, nō caret controuersia. Itali (sicut in morbis acutis efficere solent) victu vtuntur crasso, vsque ad diem decimumquartum gallinas, hepata gallinarum, lactes, hædos & similia concedentes: at postea panem biscoctum solum, aut cum vuis passis. Hispani cōtra victum tenuem laudant in principio, crassum verò procedente morbo, cōque in progressu morbi procurantur multæ euacuationes, quas non poterit ægrotus inedia vtens tolerare. Meliùs tamen faciet, qui cum distinctione cibabit: in robustis vtens Italorum victu, at Hispanorum in his, qui vires habent languidas.

Curatio per vnguenta. Varia argenti viui præparatio.

Si fuerit antiquus & curatu difficilis, Quando tumores & dolores perseuerant, ex quibus colligimus morbum iam esse in habitu, deueniēdum est ad iunctiones factas vnguento ex Mercurio, seu argento viuo parato: solet autem argentum viuum multis modis parari, primò ea ratione qua docuit Vigo suum præparare puluerem: assumentes argentum viuum, idque in alambico vitreo collocantes, cum certa quantitate eius aquæ, qua aurifices aurum ab argento separant, eo vsque percoquentes, donec tota humiditas assumpta sit, & massa remaneat: quæ rupto viro

extract

extracta præcipitatum dicitur. Quo vtendum nõ est in vnguentis, quæ solent ad morbum Gallicum parari, ob eius vehementiam qua exiccat corpus, ita vt febrem inducat hecticam. Iacobus Syluius corio præparat: ponit enim argẽtum viuum in corio, & exprimit, assumitque eam portionem, quæ corium penetrauit, quia tenuis est: reliquam crassam tãquam inefficacem relinquens. Aliqui præparant coquentes illud cũ aceto. Alij ipsum vrunt in vitreo vase sine humore aliquo. Mathiolus præparare solet argẽtum viuum & præcipitatum Vigonis, aqua plantaginis vel solani, quod nonnulli tanquam rem secretam seruãt. In hac Valentina ciuitate præparamus argentum viuum cum axungia porcina, quia hæc eius motum retardat, tum quia nolumus vtere medicamẽtum, quod sua frigiditate debet agere. Vnguentũ ergo huic rei accõmodatum non potest describi, quia pro vario affectu natura & tempore, variè solet parari. vsui tantum tamen nobis hoc est. ℞. Mercurij ℥. iij. ß. extinguatur in axũgia porcina sine sale exactissimè, olei laurini & vulpiniana. ℥ ij. cineris vitis ℥. j. ß. theriacæ magnæ ℥ ß. mastichis, & thuris an. ʒ. iij. cerusæ ʒ. j. ß. misce, & fiat linimẽtum ad modum vnguenti: huius compositionis basis est Mercurius, axungia illud extinguit, hoc est facit, ne hinc inde moueatur, & simul temperat ipsum sicut thus & theriaca magna: cinis facit ipsum penetrare & exiccare vlcera, olea discutiunt, cerusa verò ob corpulentiã additur. hoc vnguento inungenda est pars, aut articuli. Neque audiendi sunt, qui existimant humorem, qui tumorem in cute generat, per eandem partem esse euacuandũ, cùm per ipsam impetum faciat: nullum enim inuenies medicamentum, quod eius crassitiem attenuet, præter hoc vnguentum. Argentũ enim viuum a diutum alijs medicamentis, ex toto corpore euacuat, suáque frigiditate humores ab habitu corporis repellit interius ad loca euacuationi accommodata. Mathiolus (quem multi sequuntur) ex puluere Vigonis, aqua plantaginis extincto, pilulas construit ex granis quinque istius pulueris, electuario diamargaritonis frigido, confectione Gentilis contra melancholiam, & syrupo aliquo. Alij bolum componunt ex præcipitato & cardiaca confectione. Abstinere tamen oportet ab his, neque per os assumenda sunt, eo quòd exiccant partes principes, & dissenteriam sæpissimè inducunt. Si enim habemus medicamenta, quæ humorem securè purgant, cur purgabimus cum periculo? Aliqui hunc morbum curant suffitu ex cinnabrio vulgò vermillo: quo etiam medicamento ob vehementiam non vtor. Quòd si eo vtaris, caue ne inspiretur vapor, quia est infestissimus thoraci & neruis.

Vnguentũ ex argento viuo.

Pilulæ Mathioli damnantur.

Curatio per suffitum.

De vlceribus capitis manantibus, quæ à Græcis achores, & à iunioribus barbaris tinea dicuntur. Et de curatione pediculorum capitis, & aliarum partium.

CAP.

CAPVT III.

Deſcriptio vlcerum capitis manantium. QVas Græci Achores dicunt, Plinius manantia capitis vlcera appellat. Vulgus, quia veſtium teneis ſimillima ſunt, capitis tineas nominauit. Eſt autem, autore Paulo, hic morbus affectiò quędā capitis tenuiſſimis foraminibus cutē perforans, quibus glutinoſus humor depellitur. *Cauſæ.* Cauſam habet nitroſam, ſalſamque pituitam, ſeu mixtum quendam humorem, qui partim tenuem ſaniem, ac mordacem, partim verò craſſum ſuccum in ſe habet: *Signa.* vnde ſi qui excernitur humor tenuis ſit, bilioſam dominari ſaniem conijcimus, ſin craſſus, atque glutinoſus, pituitam. *Pediculorũ generatio & cauſæ.* Pediculorum verò generatio, quam pediculationem Latini, Græci phthiriaſin nominant, à calidis fit humoribus, craſſis tamen, ſed cutim ſubeuntibus, atque in eius profundo pediculos generantibus. Quod plurimum etiam iuuat, & immundicies, & craſſorum ciborum, earúmque rerum vſus, quæ excrementa ad cutim detrudunt, vt ficus. Morbus per ſe patet.

Curatio Victus. Curatur primò hic morbus victu temperato in actiuis, & humido, & alimentis boni ſucci: vt pullo gallinaceo, gallina, & ſimilibus. Omnia quæ atram bilem generant, maximè nocent: de quibus capite ſuperiori de curatione morbi Gallici abundè dictum eſt.

Concoctio. Secundò materiam apparantibus his, & ſimilibus. ℞. ſyrupi fumariæ. S. borraginis. an. ℥. iij. rhodomellis, ſyrup. endiuiæ compoſiti. an. ℥. ij. miſce. Item ℞. decocti borraginis, fumariæ, radicis bugloſſæ, & petroſelini addendo parum epithymi libram vnam ſemis.

Purgatio. Tertiò, vacuantibus per medicamenta conferentia, quæ humorem terreſtrem mixtum cum ſeroſo tenui purgāt: de quibus ſuperiori cap. diſputauimus, vt ℞. diacatholiconis. ʒ. vj. cōfectionis medicaminis Hamec. ʒ. iij. diacarthami & electuarij de ſucco roſarū an. ʒ. j. ſyr. bugloſſæ. ℥. j. aquę borraginis quod ſ. miſce, fiat potus. *Iteranda purgatio, modò leuis ſit.* Præter hanc primam purgationem eſt vtilis & neceſſaria leuis purgatio, bis ſaltem in menſe, inter quas accipiat electuarium diarhodonis abbatis, vel conſeruam borraginis cum decocto, vel aqua bugloſſæ, vel borraginis. Hæc & ſimilia tollunt nocumēta, quæ ventriculo, hepati, cordi, & toti corpori inferre ſolent purgātia medicamēta, fiat leuis purgatio per pilulas has. ℞. pilularum indarum. ℈. iiij agarici trochiſcati. ℈. ij. cum aqua bugloſſæ fiant pilulæ quindecim: adde diagridij. gr. decem, & aurentur ad vſum, tres pro doſi. Si non poteſt deuorare

pilulas, vtatur hac mixtura. ℞. diacatholicon. & diasenæ an. ℥. j. diacarthami & confectionis medicaminis Hamec. an. ℥ ß. agarici trochiscati ʒ. ij. syr. borraginis. q. s. misce, & fiat confectio: dosis cochlearia duo.

Quartò, vacuantibus à parte affecta per loca propinqua, videlicet, per palatum & per nares: vt si succus siclæ admoueatur naribus, vel puluis piperis, vel mãdat mastichen, vel alia cõposita: de quibus capite de apoplexia abũdè dicemus. *Deriuatio.*

Quintò, repellentibus, & astringentibus, si incipiant achores, quod lotione assidua partis affectæ, decocto baccharum myrti, plãtaginis, rosarum, portulacæ, & similium fiet: vel vngatur bis in die hoc vnguento. ℞. vnguenti albi. ℥. j. ß. vnguenti rosati santalati. ℥. ß. misce. *Repulsio.*

Sextò, cùm morbus est in augmento, vel vigore, per ea, quæ materiam partis affectæ extrahunt, & dissoluunt: primò fiat lotio decocto vrticæ, lapathij, fumariæ, fœnugræci, camomillæ, & similium, raso priùs capite: & vngatur hoc vnguento. ℞. succi lapathij. ℥. j. olei camomillæ & laurini, an. ℥. j. ß. olei rosarum. ℥. ß. aceti cochleariũ. j. sulphuris. ʒ. ij. tuthiæ, spumæ argenti. an. ʒ. j. ceræ quod sufficit, misce, & fiat vnguẽtum. In hoc vlcere & aliis capitis affectibus laudantur à Galeno primo de compositione medicamẽtorum secundũ locos, & à Paulo 3. lib. & ab Aetio. 6. sermone multa medicamenta: semper tamen à clementioribus est incipiendum, vt sunt duo superiora. In infantibus tamen omnia sunt suspecta, nisi quæ sequuntur. Primò post rationem victus nutricis debitam, capiti infantis sæpe admouẽtur semen sesami mansum, vel medulla, seu interior pars ossium mali persici, vel frictio sæpe fiat carne porcina veteri cum cuti, decocta vino albo. Hæc conferunt ad dolorem, & impediendum incrementum, quamuis omnes fermè cutanei morbi capitis impediant epilepsiam futuram in ipsis. Cùm ęgroti nouem iam, aut decem annos nati sunt, fuerítque hic morbus confirmatus, & factus ab humoribus adustis similiter, & crassis, cuti adeò contumaciter adhærentibus, vt in se quippiam schirrosum habeant, hi post vacuationem egent medicamenti valentioribus, de quibus Gal. Paulus, & Aetius locis iam dictis satis plenè scripserunt. Inter quæ sal, fæx vini adusta, & arsenicum laudantur, & alia his similia, sequens tamen medicamentum spectatum & probatum est in tinea, & aliis vetustis vlcerib. ℞ vtriusque hellebori, sulphuris viui, atramenti, auripigmenti, calcis viuę, vitreoli, aluminis, gallarum, fuliginis, cineris clauellatarum. an. ℥ *Resolutio.* *Vnguentũ* *Ab etate contra indicatio.* *Vnguentũ præstantissimum.*

ß.argenti viui extincti,viridis ęris.an.ʒ.j.fiat ex his puluis & cum sequentibus misceatur. ℞.succorum borraginis,scabiosæ,fumi terræ,& lapatij acuti an.℥.j.ß.bulliant omnia,& adde fæcis olei antiqui ℥.iiij aceti ℥ ij.picis liquidæ ʒ.ij.ceræ,quod s. misce,& fiat vnguentum quo sinè dubio curabitur hic morbus, dummodò post curationem ipsam fiat bis saltem in anno corporis euacuatio, ne natura assueta emittere à toto ad caput,iterum expellat. Hoc quoque vnguentum est optimum ℞.gallarũ ʒ.iij.seminis cuscutæ ʒ.ij. arsenici rubri, aristolochiæ an.ʒ. iij.salis armoniaci, fuliginis furni,sulphuris,amygdalarum amararum,colocynthidis,radicis papaueris,foliorum fici, foliorum oliuæ,radicis arundinis viridis,aluminis,siephmemimitæ,mirræ, aloes, olibani an.ʒ.j.ß fiat ad formam vnguenti cum aceto ad solem.

Vnguentũ mite.

Hoc quoque est probatum,& habet minorem vim,& intrepidè potest medicus vti eo: ℞.cineris capillorum humanorum ℥.j.corticum auellanarum combustarum ℥ j.ß.fęcis olei ℥.iiij.mellis sine spuma ℥.iij.mirrhæ ℥. j. ß. aloes ℥.ß. croci ℥.iij.misce,& fiat vnguentum.Primum ex tribus iam dictis est potentius,& eo liberata fuit quædam iuuenis,quę quatuordecim annos laborauit hoc morbo.

Historia.

Curatio cũ pileis.

Curatur etiam hic affectus à multis doctoribus, & à nostris fœminis nouẽ pileis,hac forma. Accipe pannum cęruleum laneum,super quem extẽde picem nigram, & resinam pini,& impone capiti raso,actu calidum:ibiq; adhæreat nouem diebus,deinde violẽter extrahatur pileum adeò, vt pili euellantur saltem vulsellis, quas vulgò pinças vocamus, vel aliis ferreis instrumentis: postea lauetur caput decocto rerũ dictarum, addendo parum hederę: deinde imponatur secundum pileum eadem forma: & eodem modo imponatur tertium,& quartum,vsque ad nonum,seruando eundem ordinem,& modum in omnibus.Curabitur dubio procul,& forsan perpetuò habebit pilorum glabritiem, non secus ac si esset verum caluitium: semper tamen saltem per annum ab hac curatione fiat frequens corporis purgatio.

Curatio pediculorum.

Victus ratio.

Pediculi interficiuntur,& prohibentur ne fiant:primò debita ratione victus per ea, quæ bonum gignunt succum, & sanguinis corruptionem impediunt,& excrementorum augmentum:quare nimia copia ciborum,& eos immoderatus sumẽdi ordo nocet,similiter & ocium,& alia multa: de quibus in libris de tuenda sanitate,& libello de bono & malo succo agit Galenus. Secundò per sectionem venæ iecorariæ,præcipuè si sint rubri pediculi, aut corpus sanguineum.

Sectio venæ.

Tertiò

Tertiò vacuantibus materiam putrem,à qua fiunt, per medicamenta propria humori, præcedenti illius concoctione per accommodata medicamenta:de quibus omnibus j. cap. dictum est : semper tamen priùs est cognoscenda causa per sua signa. Quandoque sola vestium mutatio satis idonea est ad curationem morbi huius. Quartò post vacuationem curatur balneis aquæ marinę,vel decocti lapathij,hederæ, absinthij,lupinorum,& similium. Quibus si addas parum hellebori & staphisagriæ,maior vis inerit balneo,seu lotioni. *Purgatio.* *Balnea & lotiones.*

Multa sunt, quæ pediculos necant, vt argentum viuum mixtum cum sanguine porci,& admotum scapulis, & parti mediæ inter thoracem & ventriculum.Hoc vnguentum potenter eos necat,si cum zona imponatur corpori, maximè si partes multæ corporis eo vngantur: ℞. olei ℥.iij. Mercurij extincti ℥ j.ceræ ℥ ß.misce,& fiat vnguentum. *Necantia pediculos.* *Vnguentum*

De dolore capitis à quacunque causa contingat.

CAPVT IIII.

Dolor capitis,quem cephalalgiam Græci vocant,barbari sodam, affectus est caput infestans, qui si diuturnus fit, cephalea appellatur : graue quidem malum est, & quod vel leui occasione vehementes excitet accessiones, ita vt neque strepitum,neque vocis vllius vehementiam,neq; splendorem tolerare possit infirmus:sed obscuritatem, trãquillitatémque intra cubiculum quærat,ídque ob doloris vehementiam:quippe malleo se nonnulli percuti arbitrantur, alij caput distendi,alij aliter affliguntur:idq; aut media solũ capitis parte,& hemicrania dicitur : aut omnibus simul, atque adeò vel intra caluariam, vel extra,quod inde diiudicare poteris, Quibus enim intra caluariam morbus est,iis ad radices oculorum morbus porrigitur. *Descriptio & diuisio doloris capitis.*

Prouenit generatim hoc malum,aut ob nudam intemperiem,aut ob succorum redundantiam,aut ob intemperiem simul,& succorum copiam,nonnunquam per consensum aliarum partium:sæpe etiã à causis externis (quas procatarcticas dicunt) vt vstione, frigore, ictu, & ebrietate,aliísque huiusmodi. Si ab intemperie sola acciderit, à frigore quidem, atque calore obortus capitis dolor vehementior erit, ab aliis qualitatibus remissior:aut fortasse nullus,nisi frigori aut calori coniungatur.Communem autem notam habebit à quacunque fiat intemperie,quod nulla aderit grauitas *Causæ generales.* *Causæ solius intemperiei.* *Signa solius intemperiei.*

in capite: quæ semper, cùm ab humore fit capitis dolor, adesse solet. Si à succorum redundantia contingat dolor capitis, si quidem à sanguine, causam habet immoderatam victus rationem sanguinem generantis, vel quod ab euacuationibus, & exercitiis, alijsque rebus eius copiam minuentibus cessauit infimus: cognoscetur id per has notas, rubor in facie adest, & oculis: venæ distenduntur, non maiores tantùm, sed etiam minores adeò, vt quæ præ tenuitate nullam sui phantasiam præbebant conspicuæ fiant. Pulsus magnus vehemens ac plenus, vrina subrufa, & crassa, dolor capitis grauans. Si à bile, hunc efficere possunt capitis dolorē, quæcunque immoderatè vniuersum corpus, atque adeò caput & calfaciunt, & siccant, & bilis insuper copiam coaceruant: cuiusmodi sunt ira, dolor, sollicitudo, vigiliæ, labor, exercitatio, inedia, abstinentia, cibi bilem procreantes, ætas vigens, hominis temperamentum biliosum, æstas, atque alia id genus. Qui sic affecti sunt, dolore acriore, magisque pungente, quàm superiores tentantur: os his amarescit, sitiunt, & generatim omnia quę bilem generare diximus, pro notis sint: quin ea quoque, quæ in iis quos calor solis infestat, reperiũtur: accidit autem ipsis morsus interim maior, & pallor faciei, siccitásque oculorum, & narium, & linguæ. Si à pituita, quæcunque pituitam in capite coaceruant, hanc peperisse affectionem certum est, vt holera, fructus, pisces, lac, aër frigidus, vitáque nullis negotiis impedita, ac deses. Quæ omnia considerare oportet, & insuper ægri temperamentum, ætatem, anni tempus, & faciei alborem, vt ab his in morbi notitiam deducamur. Demum si à melancholia: causæ, & signa ex capite de melancholia petenda sunt. Si per consensum dolor capitis fiat, à ventriculo, vt plurimum oritur, sæpe etiam ab aliis partibus, vt vtero, hepate, & splene: vbi cõsideranda sunt signa, quæ primogeneam affectionem ab ea, quæ per consensum est, distinguunt: ea sunt, quòd pars quæ per consensum aliam infestat, prior ipsa laborat, & pro modo intensionis & remissionis eius morbi, quo ipsa afficitur. Illa similiter, aut intentiùs, aut remissiùs affligitur: adde quòd hæc iugiter, illa quæ per consensum & sympathiam ægrotat, nõ necessariò semper, sed per interpellationẽ condolet. Affectiones verò, causæ, & signa partium, à quibus per sympathiam caput laborat, ex propriis capitibus desumenda sunt. Si à causis procatarcticis, nempe ab vstione, aut calore. Causas ex sermone laborantis venabimur, cuiusmodi sunt lõgior in sole mora, aut in balneo, ira, exercitium, rei ũ

Causa sanguinei doloris. *Signa sanguinis.* *Causa doloris biliosi.* *Signa biliosi doloris.* *Causa doloris à pituita.* *Signa pituitæ.* *Quando est per consensum aliarũ partium.* *Causæ & signa doloris capitis à causis externis.*

calidarum, odoramenta, & flammæ vicinitas. Indicium laborantium, cute attactu calida, & primo statim manus iniectu aridiore quamprimùm elucet. Sic præterea affecti, præsertim qui ob ardorem laborant, rubris admodum sunt oculis. Si ab aliis fiat causis externis dolor capitis, eadem vtemur methodo, causas ab ægro exquirentes Quibus scitis, morbus proculdubio constabit.

Curatur sex remediorum generibus dolor hic, si à sanguine fit: primò victus ratione frigida, & sicca, videlicet aëre (si naturalis non sit) arte refrigerato herbis, floribus, & aquis cum aceto, vtrosis, myrto, plantagine, violis & similibus. Cibus sit frigidus, & qui paucum generet sanguinem, vt sunt, lac amygdalarum dulcium parum tostarum (ne oleum eatum noceat capiti) prisana hordeacea cum iure pulli gallinacei, si opus fuerit, lactuca cocta, & postea cum aceto rosato, similiter cucurbita, & cichorea, & similia maximè conueniunt. Quæ sanguinem multum augent, & calefaciunt, nocent, vt caro & oua. Magis etiam quæ vaporosa sunt, vt vinum, eruca, sinapi, cæpe, & alia: prima mensa iuuant, quæ aluum lubricant, vt pruna damascena, & vuæ passæ sine granis. Secunda quæ prohibent vaporum ascensum, claudendo ventriculi orificium, vt sunt caro malorum cotoneorum saccaro condita, mala cotonea, & pira tosta, & coriandrum præparatum. *Curatio sanguinei doloris. Victus.*

Secundò, sanguinis missione, præcedenti ventris lenitione per hunc clysterem, vel similem. ℞. maluarum, foliorum violarum, sielæ, furfuris, mercurialis. an. m. j. fiat decoctum, de quo accipe vncias quindecim, cui adde olei violarum ℥. j. olei rosarum ℥. iij. cassiæ fistulæ præparatæ & diacatholiconis an. ℥ j. salis ʒ. misce, & fiat clyster. Facta iam ventris vacuatione, scindatur, si fuerit plenitudo totius, media vena, quæ rectitudinem habet cum capite, quia ad cæphalicam terminatur & ab hepate vacuat per iecorariam, & mittatur sanguis respondens plenitudini. Si verò nō fuerit plenitudo totius, cephalica secetur, nisi ex suppressis mensibus, & hęmorrhoidibus dolor factus fuerit. Tūc enim Tibię, vel pedis vena incidenda est, secta vena media primò & secundò humerali, si oportuerit. *Sanguinis missio.*

Tertiò, repellentibus sanguinem fluentem ad caput potestate & actu frigidis, si fuerit in æstate, & æger iuuenis: & in hyeme & sene tātùm potestate frigidis qualia sunt aqua, aut succus rosarum, endiuiæ, portulacæ, lactucæ, plantaginis, sempervivi, solani, singula per se, vel mixta cum illis, aut *Repulsio.*

eum aceto,& oleo rosarum suturæ coronali facta rasione sæpe admoueantur, vel ab alto in modum torrentis impellantur ad maiorem penetrationem, quamuis Galenus ea in parte capitis statim sensit citissimam clarissimámque refrigerationem sola infusione rosacei frigidi. Hæc tamen repellentia, astringentia,& roborantia partem affectam, nocent, si fuerit febris. Inhibent enim transpirationem febrilis vaporis, augéntque febrim: nocent quoque cùm materia iam partem obsederit, quia ibi eam detinẽt. Denique si fuerit cephalalgia cum catarrho nocent, quia per compressionem eum augent.

Contra indicantia.

Purgatio. Quartò, purgantibus bilem flauam turgentem, aut proximam turgenti medicaméntis cholagogis. Pars enim calidior, & tenuior sanguinis in bilem conuertitur. Medicamenta hæc simplicia, & composita multa sunt, de quibus capite 1. egimus. Vnum tamen est maximè notandum, huic affectui præter naturam non conferre purgãtia medicaméta vehementia, quæ malefica & insalubria dicuntur, sed bona & salubria, vt cassia fistularis, manna Arabum, tamarindi, pruna damascena, rhabarbarum, & myrobalani citrinæ. Prima enim calefaciunt nimis sanguinem,& eum ad superiora mouẽt. Altera verò sanguinis feruorem tollunt, bilémque benignè vacuant: vt ℞. cassiæ fistularis recens extractæ,& medullæ tamarindorum, an. ℥. ß. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ ʒ. j. ß. decocti florum cordialium, prunorum damascenorum, iuiubarũ, & drachmæ vnius corticum myrobolanorum, citrinatum quod sufficit; misce & fiat potus, cui adde syrupi violarum ℥. j. Si non possit bibere potum, vel amat magis pilulas, accipiat ʒ. j. pilularum de rhabarbaro, vel ʒ. j. pilularum de hiera. S. hæc purgant sine nocumento.

Salubria medicamenta quæ.

Potio.

Pilulæ.

Sectio venæ ad deriuandum. Quintò, sanguinis missione ex vena frontis vacuãte materiam sanguineam à parte affecta, & materiam biliosam, & sanguineam in capite fixam digerentibus, seu clementer resoluentibus: qualia sunt fotus capitis ex seminibus altheæ, fœnugræci, lini, floribus camomillę, meliloti,& similibus in sufficienti aqua coctis. Oleum camomillæ, vel de semine lini, vel lumbricorum, si capiti admoueatur idem faciet. Similiter si pullus gallinaceus, vel paruus canis, vel pullus columborum recens per spinam scissorum, vel pulmo arietis actu calidus.

Topica.

Alteratio. Sextò, remediis frigidis sanantibus intemperiem calidam relictam in capite ab humoribus calidis: qualia sunt quæ dixi

diximus in tertio genere. Hoc quoque vnguentum erit optimum inter hæc genera remediorum. ℞. olei rosarum ℥. j. olei violarum ℥. ß. mucilaginis psyllij. ʒ. iij. aceti rosati cochlearium. j. ceræ quod s. misce, & fiat vnguentum.

Biliosa cephalalgia eisdem sex præsidiorum generibus curatur: primò victu refrigerante, & humectante, prohibente generationem bilis, aut genitam temperante: qualis est victus febricitantium febre biliosa, frigidior tamen sit victu laborantium cephalalgia sanguinea. *Curatio biliosæ. Victus.*

Secundò, venæ humeralis sectione, præcipuè si dolor sit vehemens reuulsionis gratia, ne fiat inflammatio in membranis cerebri, minor tamen copia sanguinis euacuanda est in hac, quàm in sanguinea. *Reuulsio.*

Tertiò, concoquentibus materiam biliosam medicamentis annotatis primo cap. & his: ℞. syrupi rosarum ℥. iiij. oxysaccaræ. S. ℥. ij. misce. Item ℞. aquarum cichoreæ, endiuiæ, & acetosæ an. ℥. iij. misce, vel ℥. ix. decocti prædictorum, vel similium medicamentorum. *Concoctio.*

Quartò, vacuantibus bilem medicamētis cholagogis, de quibus vide caput primum vt hoc. ℞. medullæ cassiæ fistularis recens extractæ, & medullæ tamarindorum. an. ℥. s. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ ℈. iij. squinantij. gr. iij. diaprunis solutiui ʒ. iij. ß. syr. violarum ℥. j. decocti florum cordialium quod s. misce, & fiat potus: vel si abhorret à potu. ℞. pilularum de rhabarbaro, & assaiaret. an. ʒ. s. diagridij gr. iiij. cum aqua buglossæ fiant pilulæ septem, & aurentur. *Purgatio.*

Quintò, & magis tertio post secundum genus repellentibus & refrigerantibus frigidis etiam actu, de quibus diximus in curatione sanguineæ cephalalgiæ: quamuis in hac frigidiora conferant. *Repellētia.*

Sextò, calidam intemperiem alterantibus frigidis, sincipiti raso ex alto inflictis: qualia sunt iam dicta in curatione sanguineæ cephalalgiæ, & fortiora vsq; ad narcotica & stupefacientia tactū. His tamen cautè vtere, ne noceas parti principi, & frigidæ, soporémque altissimum inducas, à quo pauci liberentur, sed quomodo eis & quando sit vtendum, capite de curanda phrenitide demonstrabitur, & cap. de colico dolore. Naribus quoque sunt admouenda frigida, vt aqua rosata, & similia, non nostra camphora, quia calida est. *Refrigerantia. Obseruatio.*

Pituitosa cephalalgia eisdem sex remediorum generibus curatur. Primò, victu calefaciente, & siccāte, vt aëre æstiuo, vel arte facto per ignem, ac suffitu cinnamomi, garyophyllor *Curatio pituitosæ.*

Victus. lorum,& similium aromatum,vel anthos,vel calendulæ,vel aliorum similium.Cibus sit panis fermentatus & salsus, habens parum anisi: vel melanthij, vel saccari, vel sit bis coctus.Carnes sint musculosæ,& auium montanarum,& animantium,quæ exercitio vtuntur, & non sint pituitosa. Piper,& alia aromata maximè conferunt,& omnia calida,nisi vaporosa sint:vt allium,cæpe,& similia:hæc enim nocent, *Vaporosa vitanda.* quia caput feriunt,& vapores sursum ferunt. Quare sinapi, eruca,& crocus (nisi in parua quantitate vt medicamenta) lædunt,pisces, herbæ frigidæ, & legumina, ciceribus demptis,& tandem pituitosa similiter nocent.

Cōcoquentia. Secundò apparantibus pituitam,attenuantibus, & incidētibus:de quibus.1.cap.vt hoc,vel simili. ℞.rhodomellis ℥. vj.oxymellis.S.℥.iij. misce.Item.℞.decocti saluiæ,fœniculi & petroselini lib.j.ß.

Vacuātia. Tertiò,vacuantibus pituitam medicamētis phlegmagogis,de quibus cap.1.& hoc.℞.diacatholiconis ʒ. v.agarici trochiscati.ʒ.j.diaphæniconis. ʒ.iij.rhodomellis ʒ.j. aquæ fœniculi q.s.misce&fiat potus:vel si magis amat pilulas.℞. *Obseruatio.* pilularū assaiaret,& cochiarum an.ʒ.ß.diagridij g.iij.cum aqua sticados fiant pilulæ septem: & aurentur, si fuerit dиues.In hac cephalalgia bis & ter est necessaria purgatio, secunda vehementior prima per pilulas cochias, & tertia vehementior secunda per pilulas cochias,& fœtidas, vel de opoponaco,vel serapino , aut per potum ex electuario indo maiori,& hiera logodionis,& aliis similibus,præcedēti maiori concoctione ante secundam purgationem per syrupos de duabus radicibus,& de sticados,& oxymelli compositū, & decoctum rerum calidarum : & ante tertiam purgationē præcedat maxima concoctio per syrupum de quinque radicibus,syrupum de sticados.S. & oximel squilliticū cum decocto rerum intensè calidarum : vel aquis,vt sunt saluia,ros marinus, sticados, anethum, origanum, & similia. Et quia hæc cephalalgia diuturna est, præter has tres purgationes magnas vtilis erit,& necessaria purgatio frequens sine custodia, clementior siue per scrupulum vnum pilularum cochiarum factis tribus pilulis , siue per cochlearium electuarij indi maioris,vel huius mixturę:℞.diaphęniconis & diacatholiconis an.℥.j.agarici trochiscati & turbit gūmosi an. ℥. ij.electuarij indi maioris ℥. ß.rhodomellis.q. s.misce,& fiat confectio ad modum opiatæ.

Auertētia. Quartò reuellentibus, seu auertentibus deorsum pituitam,quæ sursum per impetum ruit:qualia sunt prærerdicta

tere

tertio genere, acres clysteres, & balani, seu suppositoria, de quibus capit. de morbo comitiali, & de apoplexia, & partiũ extremarum dolorifica vincula, & frictiones validæ, & lotio earundem partium decocto rerum capitalium: cuiusmodi sunt ros marinus, saluia, ruta, sticados, & origanum, & similia. Cucurbitulæ ceruici & scapulis affixæ sunt optimæ in hoc genere. Repellentia quoque remisse frigida, & calidis astringentibus mixta sunt vtilia: & etiam in lethargo cum Galeno 13. methodi: vt ℞. aquæ rosarum ℥. vna aceti ℥. ß. pulueris castorei ʒ. j. misce. *Repellentia cum astringentibus.*

Quintò, particularis euacuatio post prædictas, & post primam purgationem est necessaria per loca propinqua parti affectæ, videlicet per palatum & nares: qualia sunt succus sicla, aut maioranæ naribus instillatus, vel puluis piperis, aut sæpe manducet ex sequentibus apophlegmatismis, seu masticatoriis. ℞. pulueris mastichis ʒ. ij. pyrethri, zinziberis, & galangæ an. ʒ. j. cum syrupo de sticade, aut aqua maioranæ, aut cera fiant globuli ad magnitudinem lupinorum. De his tamen capite de apoplexia copiosiùs. *Deriuãtia.*

Sextò, dissipantibus pituitam capitis, & corroborantibus ventriculum, & totum corpus, ne iterum tanta copia pituitæ giguatur. Electuarium, rosatæ nouellæ vel aromatici rosati Gabr. vel diacimini multis diebus in aurora in quantitate duarum drachmarum cum decocto, vel aqua, vel syrupo capitali comedatur, dissipabit enim pituitam capitis. Idem facit diamuscus dulcis, vel amarus, vel theriaca magna, vel mithridatum. Hæc mixtura erit optima in hoc genere. ℞. diamusci dulcis ℥ j. ß. diãbræ ℥. ß. pulueris aromatici rosati Gab. pulueris diagalangæ, & rosatæ nouellæ, an. ʒ. ij. syr. de sticade q. s. misce & fiat cõfectio, cui adde theriacæ magnę. & mithridati an. ʒ. j, dosis est cochlearium vnum cum aqua saluiæ, vel sticados, vel his simili. Parti dolẽti admouenda sunt & vnguẽta calida, & fotus ex decocto rerum capitalium. Hoc vnguentum est optimũ tunc: ℞. olei rutæ & lauri an ℥. j. pulueris euphorbij, castorei, & sticados an. ʒ. ß. ceræ quod s. misce, & fiat vnguentũ. In diuturno dolore, ne æger in pessimos cerebri morbos incidat, vel in suffusionem (quam cataractam medici barbari appellant) venæ tẽporum incidantur, sanguisque copiosè per eas egrediatur: hoc tamen auxilium, quanquam multis placet, mihi est suspectum, quia periculosum est, & nostris temporibus inusitatum. Et in eo vtile hoc potentiale causticum, si suturæ coronali admoueatur. ℞. vnguenti rosati ℥. j. cantharidarum *Discutientia, & roborantia. Mixtura vtilis. Topica. Vnguentũ. Auxilium suspectum.*

ʒ. ij.

Cauterium. ℥.ij.pulueris sinapis,& stercoris colũbini an.℥.j.misce. Hũc antiquum dolorem curant multa,& parua actualia cauteria aurium. Alij cauteria actu suturæ coronali admouent: hæc enim materiam partis dolentis extrahunt. Alij filo lineo, vel argento per ceruicem traiecto,quod setale vocaqr,hunc dolorem antiquum curant. Oleum pyrethri & castorei, si capiti admoueatur, optimum est auxilium. Semen quoque rutæ cum castoreo,si cum vino & oleo decoquantur,& parti laboranti apponantur,erit præsens medicamentum. Idem potest efficere cataplasma ex centurea, betonica, & branca vrsina,si cum vino & oleo fiat.

Curatio melancholiæ. Cephalalgia,quæ fit ab atra bile curatur, quemadmodum melancholia,de qua cap.9.huius libri.

Curatio eius, quæ fit per consensum. Cephalalgia per consensum totius,vt in febribus,vel partis alicuius,videlicet ventriculi,iecoris,splenis,vel matricis curatur per præcisionem causæ priùs curato morbo partis primò affectæ:nisi symptomata ad se curam trahat: horum tamen suis in locis fiet mentio. Sed quia frequentiùs fit per consensum ventriculi:tunc si sit multitudo bilis euaporantis,euacuetur.Et comedat panem succo malorum granatorum acidulcium,vel agrestę,aut acetosæ intinctum,aut cum rob malorum cotoneorum.

Curatio eius, quæ fit ab ictu vel æstu. Cephalalgia ab æstu curatur eodem modo,quo curantur cephalalgia sanguinea, & biliosa vltimo genere remediorũ.

Curatio eius, quæ fit ab ictu vel casu. Victus Sectio venæ. Cephalalgia à casu, vel ictu, curatur primò tenui victu, prohibente generationem tumoris præter naturam in parte affecta. Nutriatur ergo lacte amygdalarum , cucurbita, saccaro cõdita,vuis passis,pyris,& cotoneis tostis: abstineat à carnibus & vino.

Secundò, sanguinis missione per sectionem venæ mediæ, si fuerit plenitudo:vel humeralis,si non fuerit. Si vulnus sit, consule doctum chirurgum.Si autem tumor fuerit absque vulnere,ab initio parti affectæ oleum rosaceum cum puluere myrthillorum & rosarum est admouendum:vel mica panis cum aceto, & aqua decocta cum eodem puluere: post tertium diem hoc medicamentum est necessarium. ℞.emplastri cõtra conquassationẽ, & oxicroci an.partes æquales, extendantur super alutam ad formã datam partis dolentis.

Curatio eius, quæ fit ab ebrietate. Cephalalgia ab ebrietate quandoque in mortem terminatur, aliquando non : quare ea,quæ Arist.tertia parte problematũ docet:sunt maximè animaduertenda. Aphorismus quoque sextus quinti libri,& quinquagesimus sexti libri nõ est tradẽdus obliuioni, videlicet si ebrius quispiam repentè

ob

obmutuerit,&c.& quicunque sani dolore capitis,&c.

Curatur hæc cephalalgia primò renui,aut tenuissimo victu,& prohibente vaporum ascensum.Si vinum in ventriculo sit,ipsum euomere est necessarium frictione, aut titillatione radicis linguæ,& oris : digitis propriis,aut calamo oleo madefacto,vel per potum vnciarum triũ syrupi acetosi.S.vel per decoctum seminis raphani, aut seminis anethi cum syrupo acetoso.S.Si per vomitum vinum non egeritur, tunc per vnciam vnam hieræ. S.aut vnciam semis diaphæniconis euacuetur:deinde dormiat,postea balneum ingrediatur, & partes extremæ oppositæ vinculis & frictionibus dolorificis afficiantur,vt ad se trahant atque à parte læsa reuellant : & oxyrhodinum hoc capiti sæpe apponatur:℞.aquæ rosarum ℥ ij.olei rosarum ℥.j.aceri ℥. ß. misce.Brasicæ, præcipuè radix, prohibent futuram ebrietatem, & curant factam.Vltimò alatur pullis gallinaceis,cũ agresta , vel acetosa decoctis pyris,& malis cotoneis tostis,& in fine mensæ puluere coriandri cum saccaro. Potus sit aqua decoctionis coriandri præparati,aut brasicæ. *Victus.* *Vomitus.* *Potio.* *Oxyrhodinum.*

In cephalalgia tamen antiqua,siue continua, siue cum intermissione,necessaria est frequens purgatio per pilulas clementes,seu benignas,quales sunt de Hiera.S.Galeni,& assaiaret & similes à cœna , vt vis earum citiùs & meliùs ad caput ascendat.Neque hoc pugnat Hippocrati,neq; Gal. licet Fuchsius in suis paradoxis aliter sentiat : miscuit enim Gal. succum aliorũ cum medicamentis caput purgantibus.Quare Aetius sexto sermone dum minuit croci quantitatem in Hiera,quoniam caput purgat,nõ est laudandus,neque crocus (vt ipse vult) caput multum percutit, cùm, autore Plinio,qui crocum prius biberint,crapulam non sentiant. *Antiquæ cephalalgiæ curatio.* *Fuchsius.* *Aetius.* *Plinius.*

De dolore capitis. CAP. IIII.

Scholium.

DOlor capitis, quem cephalalgiam.) *Nomine capitis eas partes intelligimus, quæ cerebrum continent, proinde omnes siue externæ, siue internæ sint, consideraˉdæ veniunt. Externæ sunt, Pili, cutis, pinguedo, membrana carnosa, & perioſtion, quod in hac parte Pericranium appellari solet. Cranion est pars media. Partes internæ sunt dura & tenuis meninx, cerebrum, cerebellum, glãdula oßis cunei. Nerui orientes à cerebro, mamillares processus, & aliæ. Ex his partibus, quædam sentiunt, quædam sensu destituuntur. Non sentiunt pinguedo, cranion & cerebrum, reliquæ omnes sentiunt. Quãuis de venis, & arterijs controuersia sit ob locum Gal. qui habetur 16. de vsu par. cap. 12. vbi ve-* *Caput quid, & variæ eius partes.*

nas

nas & arterias sensu omninò expertes facit: ille tamen locus corruptus tibi apparebit, si legas eiusdem lib.cap.2. ibi enim partes sentientes enumerans nō omittit venas & arterias sicut nec in multis alijs locis. Dolor symptoma est, actio scilicet deprauata sensus tactus, quia in eo obiectū percipimus aliter atque est. Morbus, ad quem sequitur, est soluta continuitas, manifesta, aut occulta. Manifesta fit à rebus cōtundentibus, & secantibus, occulta verò ab intemperie nuda, aut cum affluxu, dummodo sit calida, aut frigida, quia humida & sicca medio alio inferunt dolorē: fit etiam à tensione ab spiritu, aut humore facta. Quas omnes causas ad duas possumus reducere, externas, & internas. Dolorem capitis Gal. duplicem statuit. 3. de loc. affect. c. 9. distinctum ratione maioris, aut minoris, vnum recentem, qui cephalalgia, & alterum inueteratum qui cephalæa dicitur. In cephalalgiæ curatione hæc omnia considera. Primùm à qua causa fiat dolor, vt ei prospiciamus: 2. an sit partibus externis, an internis. Quia si est in externis, faciliùs curatur, neque postulat ita vehementia med. vt dolor à causa interna: præterquam quòd hic dolor requirit ea med. quæ penetrēt. 3. An dolor sit proprius cap. hoc est excitatus à causa existente in cap. an verò sit per cōsensum: ita vt causa sit extra cap. in ventriculo, iecore, parte alia, aut toto corpore: hinc enim habebimus cognitam partem, cui med. sunt applicāda 4 & vltimum cui intentos esse oportet, est: An caput sit languidū, siue natura, siue occasione, ita vt facilè suscipiat causas dolorificas. An verò sit robustū, afficiatur autē à magnitudine causæ. Hoc enim animaduerso intelligemus, an caput sit roborandū nécne. Signa causarū doloris capitis in contextu leges.

Dolor symptoma est. *Morbus.* *Considerāda in cephalalgiæ curatione.*

Curatur sex remediorū generibus.) Sanguis si causa est cephalalgiæ, sua multitudine distendens venas id præstabit. Proinde alimenti quantitas minuenda, vt paucus sanguis generetur, vnde non video, qua ratione exhibeat auctor victū frigidum, nisi ratione cōsuetudinis id faciat: nō enim necessum est, vt plethoræ intemperies calida sit coniuncta.

Sanguis quomodo causa sit cephalalgiæ. *Sanguinis missio.*

Secundò sanguinis missione.) Ante sectionē venæ oportet clystere euacuare intestina, ne à primis venis substātia inutilis attrahatur. In cephalalgia sanguinea complexus est affectuum sunt autem affectus dolor, & plenitudo. Ex his dolor rarò vrget, ac proinde curatio à causa, plenitudine scilicet est inchoanda. Plenitudo euacuationem postulat: cùm autem ea quæ euacuant varia sint, inedia, frictio, balneum, purgatio, & sanguinis missio: quo ex his vtendum sit, deliberamus ex methodo medendi, quā doctissimè Ludouicus Collado præceptor ex varijs Gal. locis in sua Isagoge ad faciendam medicinam nobis tradidit. Cùm ergo plethora sit affectus magnus, nō poterit inedia, frictione, aut balneo euacuari, quia hæc sunt parua remedia: postulabit ergo non purgationem, quia hæc cacochymiæ debetur: sed sanguinis missionē, quæ citò & multùm euacuat sanguinem redundantem: atque hæc est qualitas remedij. Quantitatem eius ex affectu, anni tempore, ætate, & alijs colligemus.

Deliberatio sanguinis missionis.

Occasion

Occasionem ex absentia cruditatu ventriculi, & animi deliquij, quæ impellentia sunt. modum verò vtendi (hoc est ex qua vena sanguinē mittere oporteat) colligimus ex loco affecto. Qui cùm cerebrum sit, cephalicam secabimus, vnde malè auctor basilicam incidere iubet. Quasi humeraria non etiam euacuet ex vena caua, ac proinde à toto corpore possumus etiam secare communem quæ à capite & basilica euacuat. Si dolor capitis ex suppressione mensium aut hæmorrhoidarum oriatur, distingues. Nam si causa in capite fuerit iam coaceruata, cephalicam secabis: & deinde prædictas mouebis euacuationes, sedato dolore. Si verò tantùm fuerit consensus, ex crure secabis venam. Quòd si dolor capitis sit cum mensium fluxione, tunc considera, an hæc euacuatio sufficiat ad plethoram deponendam. Si sufficit, non est secanda vena: si nō sufficit, ex cephalica eam quantitatem sanguinis euacuabis, quæ vnà cum illa menstrua euacuatione plenitudini satisfaciat.

Tertiò repellentibus sanguinem.) *Etsi sanguis possit discutiētibus euacuari, id nō licet in principio, ne ipsum caliditate attrahamus: euacuabimus ergò medicamentis repellentibus. Si distillatio cum dolore coniuncta sit, considera an sit vrgens: si dolor vrgeat, vtere repellentibus, si vrgeat distillatio non his, sed frictionibus, ligaturis, & similibus. Repellentia autem bregmati applicantur, vt per suturas penetrent.* *Repellētia.*

Quartò purgantibus.) *Si cephalalgia sit à plethora, nulla cacochimia coniuncta, non erit purgandum.*

Secundò venæ humeralis.) *Aliqui sentiūt in cephalalgia biliosa non esse secandā venam: ne ægrum ducamus in ebullitionem cholericorum, euacuato sanguine, qui est frenum bilis. Hos omittimus tāquam barbaros, in sanguinis missione non solus sanguis, sed etiam innatās bilis euacuetur. Nisi ergo multa sit quantitas bilis, & exigua sanguinis, in hoc affectu sanguinem mittemus, non vt bilem educamus, id enim purgatio præstat, sed vt reuellamus. Quia vnà cum sanguine vitiosa quantitas bilis effluens minuetur, & contrarium acquiret motum.* *In biliosa cephalalgia secanda est vena.*

Sextò calidam intemperiem.) *In biliosa cephalalgia aliquando cogimur importunam vigiliam, & magnum dolorem corrigere, sopientes facultatem animalem. Cauere tamen semper oportet, ne intemperiem cōtrariam frigidam inducamus: Vtemur ergo decocto lactucæ, & seminis papaueris, miscentes chamemelum, gariophyllos, aut cinnamomum ob penetrationem: hísque irrigabimus caput. Si hæc non possunt somnum conciliare, ad radices Mandragoræ, & hyoscyamum, aliáque fortiora, deueniemus. Vngemus etiam tempora oleo violaceo, aut papauerino, aut vnguento populeone, additis granis iij. aut iiij. opij, corrigentes opium oleo styracis, chamemelino & alijs.* *Ad vigiliam.*

Pituitosa cephalalgia.) *Cùm rarò vires cōstent ob frigiditatem. In humoris, & cùm cruditas sit in ventriculo, & habitu corporis: proinde in hac cephalalgia sanguinem non mittimus. Coquēda ergo est cruditas* *In pituitosa cephalalgia non*

mittimus sanguinem. *ditas primarum venarum rhodomelle, oxymelle simplici, & mulsa, cum decocto fœniculi, capillorum veneris, & stechados in pauca quantitate.*

Purgatio. *Ea cocta purgabitur pilulis ex hiera, ex hiera etiã & mulsa. Cruditatẽ verò venæ causæ fortioribus cõcoquemus, syrupus de hyssopo, serpillo, stecados: coctione apparẽte, valẽtioribus purgabimus, vt docet auctor.*

Dolor capitis per consensum. Cephalalgia per consensum.) *Dolor capitis aliquando contingit ob consensum totius corporis, qualis est ille, qui in febribus potissimùm biliosis excitatur, vstilagines enim tenues facilè caput petunt. Distingues ergo de febre, est enim intermittens, aut continua. In intermittentis dolor capitis in hora accessionis excitatur. Tuncque non oportet caput irrigare oxyrrhodino. Quia eius frigiditas detinebit vapores, qui post accessionem dolorẽ conseruabũt, qui solet vnà cum accessione cessare, ac proinde euacuatione non eget: nisi voluerimus eo perdurante vti frictionibus crurum, & ligaturis. Si febris sit continua, aut habet dolorem criticum, aut symptomaticum. Si dolor est criticus, non est sedãdus: si symptomaticus, distingue. Si dolor incipit vnà cum febre, curandus erit sectione venæ, & repellentibus, nẽ dolor attrahat humores ad caput. Si verò dolor non incipiat cum febre, sed post primam aut secundã accessionem: si cessante exacerbatione cessat, non erit curandus: si non cessat, curandus erit ob causam prædictam.*

Cephalalgia à casu.) *Aliquando in parte interna capitis dolor citatur ex casu, cui admirabile est medicamẽtum à Guidone descriptũ, Quod ex iure gallinæ, aut (si est pauper) decocto intestinorum, aut ventriculorum (vulgò malcuinas) constat: In quo attetendus est panis, fiat cataplasma, cui misce puluerem ex rosis, mirtillis, coriandro præparato, baccis lauri, gariophyllis, cinamomo, loto odorato (vulgò treuol) & alijs calidis.*

De Phrenitide. CAP. V.

Descriptio & diuisio. PHrenitis inflammatio est cerebri, aut membranarum eius, cuius tres in vniuersum ponuntur differẽtiæ à Gal. pro numero principum cerebri facultatum. Prima est, cùm *Sedes cerebri diuersas ledi scribit.* sola læditur imaginatio, quæ in priore ventriculo sedem habet. Secunda, cùm ratio illæsis aliis corrumpitur, quod in medio ventriculo fit. Tertia, cùm memoria amittitur manente & imaginatione, & ratione, qui morbus posteriori ce- *Aetius ser. 6. c. 2.* rebri parti inest, quæ omnia fusissimè à Galeno tractantur iiij. de loc. affect. *Signa.* Comitatur autem phreniticos peruigilium: nonnunquam tamen inquietus, & turbulentus quidam somnus ita vt subinde exurgentes exiliant, & vociferentur. Cæterùm si sanguinea sit phrenitis ridentes delirant: sin biliosa, velut furore quodam perciti sunt. Qui pleniorem signorum notitiam desiderat, adeat Paulum lib. 3.

Oritur

Oritur autem phrenitis, aut à sanguine exuperāte, aut à fla- *Causæ.*
ua bile cerebri substantiam, aut meningas eius imbuente.
Nonnunquam per consensum à ventriculo fit, aliquando à
toto, vt in febribus, & paraphrenitis vocatur.

Morbus igitur hic incipiens quinque auxiliorum generi- *Curatio.*
bus curatur: primò victu tenui refrigerante, & astringente, *Victus.*
vel aqua hordei, ptisana hordeacea, aut succo malorum gra-
natorum, vel limonum, aut lacte amygdalarum tostarum: *Quæ vitan-*
cucurbita sacchato condita, radice bugiossæ condita, pyris, *da sunt.*
aut malis cotoneis tostis, vel lactuca, aut cichorea cocta, &
cum saccharo & aceto præparata. Abstineat omnino à vino,
& carnibus, bibat aquam hordei, nisi facultas esset imbecil-
la, tunc enim ius pulli, aut gallinæ teneræ est necessarium:
in declinatione quoque & vinum bene dilutum aqua. Aër
si frigidus natura non est, arte refrigeretur & humectetur a-
qua rosarum, aceto, floribus, & herbis per aream sparsis. Ob-
scurus quoque sit, diuersi enim colores & figuræ nocent.
Astantes blandè eum alloquantur, quandoque tamen acer-
bius ipsum increpare debent.

Secundò auertentibus, vt cephalica secta, si non fuerit ple- *Auertentia.*
nitudo: nam si adsit, media aut cubiti vena, hepatica est secā-
da. Aliquando etiam tibiarum, aut pedum venæ sunt secan-
dæ, videlicet si ex suppressis mensibus, aut hæmorrhoidibus *Sectio ve-*
genita fuerit phrenitis. Præter primam sanguinis missionē *næ.*
sæpe necessaria est secunda, & tertia, vbi fuerit plenitudo, &
morbus post primam & secundam sanguinis missionē au-
getur. Perpetuò tamē robur virium sit præsens, quo deficien
tes, vel si ætas fuerit ante decimumquartū annum, vel post
septuagesimum, sanguis extrahatur per cucurbitulas cum *Cucurbitu-*
scarificatione inter scapulas appositas, quāuis præsente ro- *læ.*
bore virium extra hanc ætatem possit secari vena. Auertunt *Frictiones*
quoque cucurbitulæ sæpe ceruici, scapulis & partibus infer- *& vincula.*
nis admotæ. Similiter frictiones, & vincula artuum & par-
tium extremarum, & lotiones tibiarum decocto rerū par-
tim attrahentium, partim inducentium somnum.

Vacuatio quoque per medicamenta cholagoga præcipuè *Purgantia.*
salubria, & benigna auertit: vt hoc. ℞. medullæ cassiæ fi-
stularis recens extractæ, & medullę tamarindorum an. ℥.iij.
rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ ℈. iiij.
syr. violati ℥. j. decocti florum cordialium, quod s. misce, &
fiat potus. Si fuerit magna copia bilis, medicamēta purgan-
tia valētiora, vt (electuariū de succo rosatū, & di. prunis so-
lutiui) erūt necessaria, vt quinto genere auxiliorū dicemus.

Repellentia. Tertiò, repellentibus materiam fluentem, qualia sunt oxyrhodinum ex parte vna ac ti, duabus olei rosarum, & quatuor aquæ rosarum, & alia: de quibus capite de sanguinea, aut biliosa cephalalgia dictum est. Hæc omnia sincipiti sunt admouenda, vel ab alto infligenda, aut collo pannus lineus madidus liquore repellēte est circumponendus, vt impediatur motus, & ascensus humorū. *Admonitio.* Omnia tamē hæc ante mutanda sunt, quàm incalescant. An verò intensè frigida actu oporteat esse, an remissè, dictum est capite de cephalalgia sanguinea. *Odores.* Odora frigida naribus adiungãtur sæpe, vt aqua rosarum, acetum, violę, mirtus, nenuphar, santali, & similia.

Corrigentia intemperiem. Quartò, corrigentibus calidam intemperiem à bile, aut sanguine bilioso relictam, & laxitatem viarum per quas ascendit: quæ sunt frigida & astringentia omnia, vt syrupus rosarum, de agresta, granatorum acidorum, & cotoneorum cūm duplo aquæ rosarum, aut portulacæ, aut plantaginis, vel solani. Hæc & similia sumantur mane, aut post cœnam, vt petant citiùs caput cum vaporibus à cibo elatis. Sincipiti quoque & fronti sunt admouenda dicta capite de cephalalgia sanguinea, aut biliosa.

Digerentia. Quintò digerentibus & vacuantibus materiam, quæ in meningibus superest, per ea quæ bilem purgant, si non suffecerit prima & vnica purgatio (de qua in secundo genere diximus) secundò per similia, vel valentiora medicamenta cholagoga fiat vacuatio sumptis prius medicamentis concoquētibus bilem: qualia sunt iam dicta in superiori quarto genere remediorum. *Topica.* Capiti quoque ad materiam euacuandam, resoluendo admoueātur tertia quaque hora pulmo arietis calens naturali calore (si fieri possit) aut pullus gallinaceus, capo, canis paruus, catulus, aut columbus per spinam sectus, & exenteratus, habens tamen calorem aliquem vitalem: etsi supra hæc animalia sic parata apponatur parū pulueris sequentis, erit efficacius remedium, somnúmq; inducet. *Puluis.* ℞. florum camomillæ, & meliloti an. p. ij. rosarum, violarum, & coriandri præparati an. p. ß. corticum papaueris albi ʒ.iij. contundantur omnia. *Admonitio.* Hæc resoluentia non conferunt, nisi in vigore & declinatione: ante tamē vigorem in ipso incremento est optimum auxilium ex alto in caput instillare lac humanum, aut caprinum actu calidum.

De curatione symptomatum huius morbi. Et si vigiliæ fuerint immodicæ, vt sæpe fiūt, præsertim in biliosa phrenitide, ex alto infunde capiti hoc decoctū. ℞. hordei sine cortice ℥.j. corandri præparati, & corticum papaueris albi an. ℥ ß. florū camomillæ, rosarū, & violarū an.

p.j.radicis iuſchiami ℥. ij. fiat decoctum cum libris tribus aquæ ad dimidium. Quia per vigilias febris & inflammatio augentur, facultáſque omnis ſoluitur, ſumma cura oportet ſomnum conciliare: præter iam dicta primò temporibus, & ſuturæ coronali admouendum eſt vnguentum populeonis: ſecundò in cæna vtetur iure pulli gallinacei, ſi opus fuerit, cum lacte drachmæ vnius ſeminis papaueris albi. Tertiò naribus ſæpe inſtilla oleum violaceum, aut papauerinum cum granis tribus, aut quinque opij. Quartò admoueatur ano ſuppoſitorium mellis cum pauco opio. *Vigiliæ. Decoctum.*

Quintò, & vltimò: cùm alia iam dicta non ſuffecerint, & morbus fuerit acutiſſimus, bibat drachmam ſemis vſque ad drachmam vnam philonij Romani, dummodo non ſit defectus caloris innati: quia ab his & ſimilibus medicamẽtis narcoticis interiùs ſumptis extinguitur paucus calor. Hæc tamen & ſimilia ante annum ſunt peſſima, & poſt annum, quo antiquiora, tanto meliora: vt docet Galenus duodecimo methodi. *Narcotica quæ meliora.*

Iſchuria, ſeu vrinæ ſuppreſſio eſt alterum ſymptoma huius morbi, cuius curatio capite proprio tradetur. Vnctio tamen radicis penis, & pectinis oleo ſcorpionum cum cuniculi pinguedine, & titillatio eiuſdem penis promouet vrinam ſuppreſſam. Eandem ſuppreſſam mouent parietaria, & apiũ, & alia diuretica vino cocta pectini admota. *Suppreſſio vrinæ.*

Paraphrenitis eſt delirium non continuum, ſed cum intermiſſione, ſymptomáque febris ardentis, & non inflammatio facta, ſed fiens. Hanc febrẽ noſtri medici proprietariam, ſeu habentem prauam & veneficam qualitatem appellant: cuius ſymptomatis curatio ſimilis eſt fermè curationi phrenitidis, cùm quæcunque curant morbum factum, curent & fientem mitioribus tamen auxiliis hic affectus indiget. Maior & prior cura eſt adhibenda febri tanquam cauſæ, quàm affectui: niſi ſymptoma ad ſe curam omnẽ traheret propter ſui magnitudinem. Animaduertendum tamen eſt, ne victus ſit tenuis, vt in phrenitide abſoluta, quia hæc febris propter malignitatem ſuam venenatam facultatem, & ſpiritum vitalem reſoluit. *Paraphrenitidis curatio. Febris prius curanda, ſi nil obſtet. Obſerua.*

Quare maiori copia alimentorum eget, qui enim viriliter comedunt, liberantur meliùs à peſte: nutriatur ergò laborans hoc ſymptomate iure gallinæ cũ aqua carnis & ſucco agreſtæ, aut acetoſæ, aut malorum cotoneorum, aut limonum, aut citri. Si fuerit magna imbecillitas, vtilis & neceſſarius erit hic, aut ſimilis huic clyſter nutriens & refrigerans, &

Clyster optimus. & purgans. ℞.iuris pulli gallinacei decocti cum hordeo sine cortice lib.1.cassiæ fistularis præparatæ (si sit aluus dura) ℥.j. olei violarum.℥.iij. sacchari rubri ℥.j.mucaginis psyllij aqua rosarum extractæ ℥.ß. vitellorum ouorum numero 2. misce.Præter repellentia & reuellentia, siue per sanguinis missionem,siue per purgationem,& alia iam dicta superius: oportet humectare,refrigerare,& mundificare os & linguā primò lacte amygdalarū dulciū,siue saccharo, & coctione: deinde mucagine seminis psyllij, & cotoneorū aqua rosarū extracta,his sæpe & similibus os obluatur.Ad totius refrigerationem,& humectationem vtile est electuarium diatrium santalorum,aut diarhodonis abbatis, aut diamargaritonis frigidi,si manè cū aqua endiuiæ aut buglossæ, aut iure pulli gallinacei refrigerato,hordeo sine cortice, aut lactuca, aut alia simili herba frigida sumatur aliquot diebus. Cor omni tempore, etiam ante vacuationem (quia non potest obstructione laborare,vt aliæ partes) hoc epithymate refrigeretur sæpe,atque adeò in horas: ℞.aquæ rosarum ℥. iiij. aquarū acetosæ & buglossæ an ℥.ij.aceti albi ℥. ß.pulueris diamargaritonis frigidi & santalorum omnium an. ʒ.j. misce. Ad calorem febris remittendum, & corroborādum, & resistendum prauæ qualitati & venenosæ est optima hæc confectio cordialis:℞.theriacæ de citro ℥.j.ß.cōfectionis de hyacintho,& requiei magnæ an.℥.iij. conseruæ acetosæ,buglossæ an.℥.ß.pulueris diamargaritonis frigidi,& coralli rubri præparati an. ʒ.j.margaritarum electarum ʒ.ß.foliorum auri numero 2.syrup.acetositatis citri.quod s.misce, & fiat confectio. Cuius dosis est cochleatium vnum omni hora cum aqua acetosæ,aut rosarum,aut buglossæ. Si fuerit pauper sola theriaca de citro erit bona. Similiter ad eundem affectū, & ad sitim conferet sæpe,præcipuè ventriculo vacuo, bibere aquam decocti hordei cum hac mixtura:℞.iulep.rosarū ℥.iiij.syrupi acetositatis citri ℥.ij.misce. Aut cum hoc condito,℞.conseruæ rosarum ℥.ij.cōseruæ acetosæ, violarum, & nenupharis an.℥.j.cōseruæ borraginis ℥.ß.sacchari,quod satis est,misce,& fiat conditum auro coopertum.

Os & lingua quibus abluenda. — *Electuariū.* — *Epithyma.* — *Cardiaca cōfectio diuitibus.* — *Pauperibus.* — *Mixtura.* — *Conditum.*

De Phrenitide. CAP. V.

Scholium.

Delirium. PHrenitis inflammatio est cerebri.) *Delirium (quod ex primo prorrhetico. com. 1. insania dicitur) comprehendit sub se delirium in melancholicis, & furentibus, phrenitim & paraphrenitim*

raphrenitim, quæ ex consensu aliarum partium fit. Phrenitis, de qua modò disputamus, duobus sumitur modis. Primò largè, ita vt Typhomaniam etiã comprehendat, quæ est delirium cum inclinatione in somnum .n. De qua loquitur Hippocrates 3. Epyd. par. 3. sent. 45. cùm sic scribit. Nullus autem phreniticorum vehementer insaniuit, vt in aliis: sed alia quadam veternosa in somnum delatione, capite grauati moriebãtur. Eodem etiam loco sent 62. sic habet, Sopiebantur in primis phrenitici, cùm enim haberent, vt Galen. ait in com. caput affectum per se, facilè illud suscepit humores crudos, qui tunc abundabant, à calore ad ipsum delatos. Hunc affectum nempe delirium cum inclinatione ad somnum vulgò appellamus modorrha, aut modorilla. De hac phreniti- de impropriè, quæ non est inflammatio, non disputamus modò: sed de altera quæ propriè phrenitis dicitur. Hæc nil aliud quàm delirium continuum cum febre acuta. Delirium genus est, quo communicat cum aliis deliriis, illa dictione continuum, differt phrenitis à paraphrenitide, hoc est à delirio, quod in accessionibus febrium, pleuritide, peripneumonia, & ex vaporibus calidis ab ore ventriculi ad cerebrum ascendentibus contingit. Vltima definitionis parte phrenitis distinguitur à mania, & melancholia. Vallesius 3. epyd. par. 1. comm. vltimo existimat de essentia phrenitidis non esse delirium continuum, quoniam hoc interrumpitur aliquando, neque semper æquè fit, quoniam ægrotus ad mentem redit. Hoc colligit ex Hippocrate, qui supradicto loco agẽs de ægroto in Dealen horto habitanti, quarta inquit die vigilauit, delirauit aliquantulũ, quinta non dormiuit, delirauit septima: similiter octaua dormiuit intelligebat. Hic homo phreniticus erat, & ante solutionẽ morbi intelligebat, ergo non est necessum vt phreniticus semper deliret. Ad Galenum autem (qui phrenitim delirium continuum habere scribit) respondet, dici continuum, quia reditus ad mentem non habet certas intermissiones, & statos periodos, certè vir alioqui doctus non rectè considerauit phrenitidis essentiam. Si enim delirium ex inflammatione sequitur, perseuerante inflammatione quomodo intermitteret, non erit cõtinuum? Tum si phrenitis non est delirium continuum, quomodo distinguetur à paraphrenitide? Neque id rectè ex Hippocrate deprompsit, nunquã enim Hippocrates intermittere delirium in phrenitide scripsit: & si in illa sententia id voluit, nõ erat vera phrenitis, sed paraphrenitis. Quòd si sit phrenitis illa, de qua loquitur, vt reuera est, non etiã rectè colligit, quia Hippocrates illa dictione (intelligebat) significat ægrotum parum delirasse, id colligo ex die. 11. in qua ægrotus omnino, aut vt Vallesius vertit, semper mente constitit: si omnino, ergo antea deliriũ remissum fuit, sed nõ omninò. Phrenitis symptoma est in actione læsa principe. Morbus, ad quẽ sequitur est inflammatio cerebri, aut mẽbranarum eius: vbi per inflammationem tumorem præter naturam intelligẽ, nõn quemlibet, sed eum, quem Erysipelas appellamus, in eo enim humor

Phrenitis duobus modis sumitur.

Phrenitis quid.

Vallesii lapsus.

Phrenitis an sit morbus, an symptoma.

putrescens cerebrum calefacit, & delirium excitat continuum ob caloris perseuerantiam: fit febris ob putridos vapores cordi communicatos. Aliqui contendunt cerebrum non posse inflammationem pati, quia est pars rara, sicut & pulmo, carens venis & arteriis secundò ex Gal. qui tertio de Pras. ex pul. capite 8. pulmonem non posse affici schirrus sentit. Contrariam sententiã habemus ex Gal 4. de Pras. ex pul. c. 8. vbi cerebrum intemperiem cum fluxione & circa fluxionem posse pati scribit. Inflammatio ergo potest esse in cerebro & membrana tenui. Quæ duæ partes adhærẽtes cum sint, affectiones sibi communicant. Quod non est dicendum de dura meninge, quæ cum separata sit, sola potest affici, neque cerebrum ei consentire. Quod si aduertisset Vallesius, non scripsisset libro 5. epyd. posse esse inflammationem in cerebro sine delirio, ex eo quòd in fracturis capitis viderit, inflãmatione existente in dura meninge, hominem non delirare. Rationes supradictæ nil concludunt. Prima, quia pulmones ob raritatem raro Erysipelate afficiuntur: cerebrum verò, cum sit molle & non rarum, ea frequenter corripitur. Tum supponit rem falsam, cerebrum enim arterias & venas habet, sed paucas. Secunda ratione, etiam si ostendat Galenum existimare cerebrum pulmones schirru nõ affici, reuera tamen mos est Galeni, id quod raro fit, contemnere ac si nunquam contingeret: qua ratione quintanos circuitus non admittit, sicut neque schirrum in cerebro & pulmone: cum reuera in his partibus contingat, vt aliquando vidimus in pulmone arietis: & vnà cum Ludouico Collado in hominibus anatome dissectis, raro tamen id euenit, quia schirrhus ex crasso sanguine generatur, & pulmo nutritur ex sanguine tenui, & cerebrum ex humido: ac proinde Gal. non scripsit simpliciter non posse cerebrum & pulmonem schirrhu affici: sed fortasse nõ posse affici: dicet quis, Si phrenitis est propria cerebri passio, cur Gal. 4. lib. de cau. pul. cap. 14. phrenitim nõ solùm ex tenui meninge, sed & ex septo transuerso ortum habere scribit? ideo enim vt ipsemet docet. 5. de loc. affec. capite 3. veteres septum appellabãt phrenas, quia hac parte inflãmatione affecta phrenitis sequi solet. Vallesius ad analogiã id refert, quæ est inter septum & cerebrum. Cuius sententiæ falsitas apparet ex varia & distincta natura cerebri & septi, cerebrum enim totum est spermaticum, at septũ multa parte carnosum. Tum quæ similitudo substantiæ est inter cerebrum & membranam. Quod si similitudo id faceret, cur eandem non habet pulmo, & pleura, ex quorum inflammatione etiam sequitur delirium? obiectioni ergo hac ratione satisfacere oportet. Cum ea inflammatio quæ in septo est, respirationẽ impediat (est enim septum respirationis instrumentũ) calor augetur in Thorace & corde, sanguisque attenuatur & bilescit, eóque nomine cerebrum ascẽdens herisypelas in eo generat: vel (quod idem est) phrenitim. Hoc de locis affec. considerans Galen. dicebat deliriũ factum à septo: pulmone, pleura, & orificio ventriculi differre, quòd à septo factum, sit continuũ, quod

An cerebrum possit tumore affici.

Vallesii lapsus.

De phrenitide ex septo trãsuerso orta.

Vallesii lapsus.

quod verò ab alijs partibus excitatur, intermittat. Differt tamen septi phrenitis, ab alia quæ primò in cerebro fit, quòd in hac statim apparet delirium: in illa verò, quæ ex septo pendet primò febris ex inflammatione, & deinde delirium sequatur. Et ideo Gal. deliriũ ex septo ortũ parum à continuo distare affirmat, vbi non negat esse continuum. cùm ibidem continuum faciat: sed parum ait à continuo distare, hoc est inter hæc exiguum hoc esse descrimẽ vt diximus: quod vnum vnà cum febre incipiat, & alterum parum post febrem. Quo tempore apparens continuitatem sicut & primum seruat. Vnde non est quod Vallesius admoneat Galenum, vt sileat illam dictionem parum, quæ (vt ex dictis patet.) necessariò scribi debuit. Causa phrenitidis est fluxio sanguinis biliosi ad cerebrum. Differentiæ phrenitidis tres sunt, quas hac ratione colligo. Cùm phrenitis delirium sit, & delirium commune sit imaginationi, & rationi, meritò vna differẽtia phrenitidis erit, cùm delirium in imaginatione, & altera, cùm in ratione reperitur, tertia verò, cùm vtraque actio læsa est. Inde colliges præsenti loco duos errores auctoris. Primum, cùm memoriam læsam differẽtiam phrenitidis appellat. Alterum collocans actiones principes in cerebri vẽtriculis, quæ in corpore eius sedem habent. Temperamentum enim cerebri tanquam animæ instrumentum illas actiones exercet.

Male Vallesius monitorem se facit Galeni.

Causa phrenitidis & differentiæ.

Duo lapsus auctoris.

Morbus igitur hic.) *cùm febris acuta in phrenitide sit, & sitis, non est quod aqua hordei maceremus ægrotantem, sed frigida simplici vtamur. Et cùm consuetudo in morbis sit seruanda, vinum bibant, paucum tamen & bene dilutum. Vtemur etiã carnibus, pullo scilicet gallinaceo solo, aut cum hordeo confracto (à nobis dicitur farro) lactuca, aut acetosa, quæ oxalis dicitur. In summa requirunt phrenitici victum frigidum & humidum, aut frigidum etsi coniunctam habeat siccitatem, quia hæc debiliter agit.*

Potus.

Secundò auertentibus.) *Cùm phrenitis sit inflammatio habens aliquid factum, & aliquid fiens, id quod fit, debet prohiberi ne fiat, & factum curari. Quæ omnia commodè in principio præstamus sanguinis missione, quæ reuellit humorem aliò, & euacuat ex parte inflammata, inanitis enim eius venis iterum remigrat humor ad eas. Debet secari cephalica, etsi sit plethora, quia rectitudinem seruãs cum parte affecta, ex ea citam & multam euacuationem facit: hanc antẽ venã secamus, etsi fiat phrenitis ex suppreßione mensium: quia ex Galeno reuulsio nõ est faciẽda ex loco, à quo fluit humor, sed ex eo, ad quem fluit. Iubet etiam auctor bis aut ter esse secandam venam, quando est plethora: qui ostendit se ignorare, sanguinis mißionem in phrenitide tunc esse sistendam, quando non fluit iam multus sanguis ad locum affectum.*

Curatio phrenitidis.

Vacuatio quoque per medicamenta.) *In phrenitide medicamento purgante non est vtendum, vt postea dicemus.*

Tertiò repellẽtibus.) *In principio phrenitidis debemus euacua-*

re humorē in parte affecta inclusum. Quod præter sanguinis mistionem præstat etiam medicamentum frigidum: hoc enim, vt auctor est Gal. 5. lib. simp cap. 4. duplici ratione euacuat primò, repellendo, secundò vnà cum calore multam educendo humiditatē. Repellemus ergò oxyrrhodino, (quod ex aqua rosarum, oleo rosarum, & pauco aceto constat) aqua sola cum aceto, succo lactucæ cum aceto, & aliis similibus, in quibus acetum miscemus, quia præter frigiditatem quam habet, sua partium tenuitate alia cū eo mixta medicamenta deducit per bregmatis suturas, per quas non solùm vis medicamenti, sed & eius substantia vsque ad cerebrum penetrat.

Humorem ex cerebro non educi purgatione.

Quintò digerentibus.) *Materia, quæ in cerebro continetur, non purgatione totius corporis, quæ per aluum, aut vomitu fit, educenda est: sed per proprios cerebri meatus. Quod in declinatione, in qua euacuationis solius indicatio vrget ferè ab omnibus obseruatur, capiti applicantes digerentia. Hoc nos non laudamus, quia ex Galeno humor faciens Erisypelas, tenuis cùm sit, facilè dissipatur. Aliqui hoc medicamento vtuntur.*

Examinatur medicamentum.

℞. capitum papaueris numero 2. seminis lactucæ. p. 1. corticis radicis mandragoræ ℈ j. florum cordialium ℈. ij. chamemeli pug. ß. gariophyllorū numero 6. contundantur, & fiat puluis: quem immittunt in pulmonem arietis, aut intra columbum, & bregmati apponunt. Hoc medicamentum inutile est in declinatione, optimum tamen in augmento & statu, cùm repellat, somnum conciliet, & leuiter digerat, quæ omnia in statu desiderantur.

Vigiliæ prospiciendum.

Et si vigiliæ fuerint immodicæ.) *In augmento phrenitidis debemus ob vigiliam sopire facultatem, quam in lethargo excitamus. Vigilia symptoma est ad se aliquando trahens curationem, cùm ita est immodica, vt deiiciat vires: in ea enim ob perpetuū motum ad externa calidum innatum dissipatur, & vnà cum ipso spiritus. Decoctio ab auctore proposita optima est, adde tamen ei calendulam, gariophyllos, aut aliud calidum, quod narcoticam vim medicamenti reprimat, & penetrare ipsum faciat. Lotio etiam pedum cum decocto foliorum lactucæ, capitum papaueris crassè contusorum & chamemelo. Si hæc non prosint, vtere vnguento cap. de capitis dolore scripto. Hæc etiam potio, qua frequenter vtor, vtilis est. ℞. emulsionem ℈ j. seminis papaueris in aqua nenupharis extractam syrupi papaueris ℥ j. ß. confectionis de hyacintho ℈ ij. cum aqua nenupharis q. s. misce, & fiat potio.*

Paraphrenitis.) *Delirium in accessione febris ardentis à magna fit caliditate, neque ibi est venenum, vt auctor existimat, cum symptomata veneni absint. An verò cardiaca confectio hoc loco proposita aliquid valeat, ex his quæ capite de Syncope à me explicantur, intelliges.*

De

De Lethargo. Cap. VI.

Lethargus, quem Latinorum nonnulli veternum nominant, affectio est phrenitidi contraria: ab obliuione sic dicta, quòd ea correptos rerum omnium obliuio inuadat: vnde marcorem, & inexpugnabilem quandam dormiendi necessitatem cum obliuione & alienatione mentis eam dixeris. Lethargi (authore Aetio) duplex origo est: quãdoque enim à præcordiis, & visceribus per sympatiam oritur: quãdoque in cerebro primò incipit: ac quibusdã statim ab initio euenit, quibusdam non nisi ex acutorum morborum decidentia, præcipuè ex phrenitide, vbi ob medicamentorum stupefacientium vim ea cerebri pars fuerit refrigerata. Sæpissimè etiam à febre synocha in Lethargum inciditur: & à pluribus aliis ægritudinibus, & generatim omnibus, quas ingentes inanitiones consequuntur. Sed nec obliuisci oportet, quòd sæpe in singulis diuturnarum febrium circuitibus ægrotantes sopor inuadit, quemadmodum in quotidianis, hemitritæo, & quartanis etiã nonnunquam vsu venit. Fit hoc malum à putrescente pituita posteriorem cerebri partẽ imbuente, & refrigerante, in somnos impellente. *Descriptio.* *Diuisio.* *Causæ.*

Comitatur autem lethargicos lenta quædam febricula, nec adeo vehemens, vt ea, quæ laborantes caro præcedere solet: quia in re lethargus & carus distinguntur. Pulsus horum rarus est, magnus, & vndosus, spiratio rara & imbecilla. Somnolenti omnes huiusmodi sunt, desidiosi, ignaui interrogantibus ægrè respondent: sunt etiam vsque adeò obliuiosi, vt ad meiendum sæpe excitati, porrectam matulã manutenentes obliuiscantur. Delirant porrò, & expergefacti clamantes intuentur, sed illico ad somnum reuertuntur. Oscitant frequenter, & quasi claudendi oris obliti hiãtes persistunt. Supini iacentes ad pedes delabuntur, & increbrescẽte morbo velut cadauera segnes decumbunt. Quibusdam aluus humidior est, aliis ita sicca, vt nihil reddat. Lotiũ præterea quale iumentorum esse solet, emittitur. Ad extremum stertentes veluti sepulti arctissimo somno tenentur. *Signa.*

Curatur lethargus quinque remediorum generibus. Primò, victu tenui calfaciente, & exiccante, vt aëre calido arte facto, si sit hyems, aut autumnus, suffitu rerum calfacientiũ, sereno & lucido. Parietes quoque ardeant picturis diuersis coloribus: nutriatur mulsa, aut iure cicerũ nigrorũ, aut prisana hordeacea, cum decocto fœniculi facta, aut granis pineis sacharo cõditis (est pygnonada Hispanis) aut cortice citri *Curatio.* *Victus.*

cond

condito. Si facultas sit imbecilla, iure columborum & cicerum indigebit: semper tamen Aphorismum decimũ octauum primi libri sequere, considerando tempus, regionem, ætatem & cõsuetudinem infirmi. Omnia pituitosa alimenta maximè nocent, & vaporosa præter porrorũ barbas, quæ si cum hordeo decoquantur, sunt optimæ. Inter cætera cæparum esus copiosus magis lethargũ gignit, vuæ quoque recentes hunc morbum efficiunt. Potus sit decoctum cinnamomi, aut seminis fœniculi, aut aqua mellis potens, videlicet constans quatuor partibus aquæ, & vna mellis, & hæc erit nutrimentũ optimum. vinum maximè nocet, nisi in declinatione, & in ægro imbecillo, & nisi sit debili stomacho.

Quæ alimẽta noceant.

Auertentia. Secundò, auertentibus, vt sectione humeralis, aut mediæ, si sit plenitudo: extrahatúrq; sanguinis copia respõdens plenitudini & viribus: & quia semper reformidãda est cruditas, ne sanguinis quantitas sit copiosa, diligenter obseruabitur. Auertunt etiam & clysteres acres, de quibus capite de apoplexia, quamuis aliquãtò mitioribus indigeat lethargus. Cucurbitulę scapulis admoueãtur sæpe, & aliquando cum sanguinis vacuatione, præsertim si æger fuerit iuuenis, & sanguineus. Vincula & frictiones dolorificæ partium extremarum satis reuellunt. Vomitus sine violentia solius ventriculi auertit à capite, siue fiat sola frictione & titillatione oris, & linguæ, siue oxymelle. S. cum decocto seminis raphani, aut anethi, vel cum syrupo acetoso. S. & eodem, aut simili decocto. Vacuatio per Hieran. S, aut Agaricũ trochiscatum auertit satis, aut per vnciam semis diaphęniconis.

Repellẽtia. Tertiò, repellentibus actu calidis, quæ sint minus frigida quàm in phrenitide, & primo & secundo die capiti, præcipuè posteriori parti rasæ admoueatur oxyrhodinũ ex aceto, oleo, & aqua rosarum: post secundum diem adde oxyrhodino pulueris castorei drachmam vnam, & semper iuxta septimum adde quantitatem eius, & loco olei rosati adhibe oleum ex lilio, & parum aceti squillitici.

Vacuãtia. Quartò, vacuantibus materiam à capite per medicamenta purgantia, præcedente priùs cõcoctione syrupis, & aquis, aut decoctis materiæ pituitosæ. (de quibus caput primum vide) videlicet vsu rhodomellis, oxymellis cõpositi, aut syrupi ex hyssopo, aut ex stæchade cum oxymelle squillitico.

Potio. Hoc, aut simili potu fiet vacuatio: ℞. diacatholiconis ʒ. v. electuarij indi maioris ʒ. iij. ß. agarici trochiscati ʒ. j. rhodomellis ℥ j. decocti cõmunis quod s. misce, & fiat potus. Alexãder Trallianus solebat purgare lethargicos medicamẽto: ℞.

℞.j.castorei ℈. diagridij ℈.ij.cũ aqua,aut syrupo,vel decocto fiat potus,& post illum omnes fermè autores laudant illud,quamuis nostris temporibus minuẽda sit quantitas diagridij,& augenda castorei,vt ℞.pulueris castorei ʒ.j.diagridij ǵ.vij.cũ rhodomelle fiant pilulæ,aut potus.Ex hoc habemus medicamentũ purgãs bilem flauam,mixtũ cum medicamento non purgante,fieri, purgãs pituitam,vt in superiori mixtura experientia docuit. Similiter purgatorium bilis mixtum cum purgatorio pituitæ purgat pituitam,vt in electuario indo scammonium mixtũ cum turbit, & aliis purgat pituitam.Vacuatio quoque per loca proxima, videlicet per nares & palatũ est necessaria:quare sæpe naribus & palato admoueatur parum huius decocti: ℞.pulegij, origani, stæchados,rutæ an.m.j.sinapis,euphorbij an. ʒ.ij.fiat decoctum cum libra vna aceti ad tertiã partem. Intrudatur puluis hic naribus: ℞.Pulueris hellebori & cõdisci an.ʒ.ij.misce.Os & palatum sæpe fricentur mithridato, & theriaca magna,& sale,hæc & similia in forma apophlegmatismi, & errhini vacuant materiam à capite per dicta loca, de his capite de apoplexia sermonem habebimus copiosè:sed tamen oportet scire, lethargum semper omnia remedia desiderare minora,tum quia minor est morbus, quàm apoplexia,rũ propter febrem. *Deriuãta.* *Errhina.* *Apophlegmatismi.*

Euacuat & resoluit materiam sal cum milio bene tostus, calidus,& admotus capiti raso.Idem fiet hoc cataplasmate: ℞.caricarum p.ij.sinapi p.j.cum aceto fiat cataplasma. Cucurbitulæ benè ignitæ occipiti affixæ idem faciunt. Optimè quoq; euacuat castoreum mixtum cum humanis capillis adustis,& aceto admotũ capiti raso, & excitat à somno. *Obserua.*

Eandem aut saltem parem vim habet hoc medicamentũ: ℞.pyrethri,sinapis,scillæ an.℥ j.castorei,euphorbij an.ʒ.v. cum succo aphrodillorum,aut sampsuchi fiat cataplasma:si ante appositionem horum pili euellantur cum dolore, erit melius.Si morbus hic diuturnus fiat,æger multis diebus in aurora bibat tria,aut quinque grana castorei cum rhodomelle,aut syrupo de stechade, aut aqua saluiæ, aut sampsuchi:vel accipiat drachmam vnam mithridati, aut theriacæ magnæ,aut diagalangæ,aut diatrium piperum: post hæc & in vigore maxime confert balneum decocti rerum calfaciẽtium,vt pulegij,thymi,roris marini,saluiæ,rutę,& similium. Obserua historiam Tralliani,quam Fuchsius lib.1.cap.13. de morbis curandis refert. *Topica.* *Historia.*

Quintò,per ea,quibus symptomata huius morbi curantur, *Sympto-*

tur,

matis curatio. tur,quæ solēt esse duo præcipua, somnus videlicet profundus,& excrementorum primæ & secundæ cōcoctionis suppressio. Primi curatio ex superioribus,præsertim quarto genere remediorum expositis peti potest:præter illa pedes, & *Somni profundi curatio.* tibiæ fricari debent vehemēter cum sale & aceto. Odor rutę decoctę cum aceto excitat à somno,similiter euulsio violēta pilorū ex partibus infernis & supernis,Sonus tubarum, & voces scrofularū excitant à somno. Fumus qui ædirur ex vstione pilorū hominis maximam ad hæc vim affert. Simili ratione fumus pennarū vulturis.Eiusdē est facultatis pulmo suillus capiti admotus.Tantundem efficiet sanguis testudinis fronti appositus.Aeque est efficax frictio plantarum pedum vrtica & sinapi aceto decoctis.Pili capræ vsti, & cornu cerui,& caprę adustum si naribus admoueantur,possunt experge facere quamuis altissimè dormientem.Ad expellenda *Suppressæ vrinæ curatio.* stercora,glandes acres,& clysteres multum valēt (de quibus aliqua scripta extant capite de apoplexia) & alia pleraque hoc capite secūdo,& quarto genere remediorum explicata, maximo adiumento erunt.Suppressio vrinæ curatur iis,quæ diximus in extremo capite de curatione phrenitidis , & iis quæ dicenda sunt cap.xlvj.huius morbi proprio.

De Lēthargo. CAP. VII.

Scholium.

Circa lethargi essentiam refutātur. LEthargus, quem Latinotum.) *Lethargus ex sententia multorum fit ex pituita non putri irrigante cerebrum. Qui ducti sunt in hanc sententiam ex Gal.1. Prorre.par.1.com.1.vbi scribit, Lethargū tunc cōtingere,cùm pituita diluerit & humectauerit cerebrum. Hi errant,vt ostendit febris.quæ comitatur Lethargum,quæ sine putredine pituita excitari nō posset, cùm pituita humor frigidus sit. Neque Galeni locus eis fauet,quia ètsi in eo pituitā madefacere cerebrū scriptū sit, intellige tamē ita madefacere,vt simul putrescat. Quod ei cōtingit,cùm tumorē efficiens inculcatur,vt prohibitā habeat transpirationē: hoc ex eodē loco colliges,vbi Gal.phrenitim ait fieri,cùm bilis locū,in quo princeps animæ pars residet,prehenderit:nō enim inde rectè colliges bilem sine putredine phrenitim efficere Quòd autē in lethargo pituita putreat Gal.13.meth.c.21.nos docuit,vbi noxium humorē,qui citra febrē altos inuehit sopores,in apoplexia, & cathoco reperiri scribit:humorem verò putridū cum febre in lethargo. Quòd autē tumorē efficiat pituita, eodē libro cap.20.videbis:vbi Galen. Lethargū vitium contrariū phreni-* *Lethargus symptoma est.* *tidi secundum speciē esse affirmat, atque hæc est causa, cur in principio similia postulent remedia. Lethargus est symptoma in actione principe læsa,est enim abolita memoria, & ratiocinatio infirma:sic & imaginatio.*

tio. Qua in parte duos practicorum errores collige, primũ auctoris, Rondoletii & aliorum lethargum diuidentium in letnargũ morbum, & lethargum symptoma. Si enim est actio lesa, quomodo erit morbus? secundum auctoris, & aliorum etiam, qui ex phrenitide, cùm in ea multũ refrigeramus cerebrum, lethargum fieri dicunt. Si enim somnus ille fit refrigeratione cerebri, & non ab ædemate, quomodo erit lethargus? Obiiciet nobis aliquis, in lethargo nonne pituita putrescens calorẽ concipit, quomodo ergo inclinationẽ ad somnum generat? Respondeo, lethargus est intemperies cum affluxu humoris. Hic autẽ humor totus non putret, sed aliqua eius pars, reliqua suam seruat naturam. Pars quæ putret, vapores mittit ad cor paucos, & nonnil calidos, indéque ortum habet in lethargo febris lenta. Reliqua verò pars, quæ non putruit, somnum inducit refrigerando, & humectando cerebrum: hac enim ratione densatur, & spiritus animales incrassantur, quo tempore liberè facultas non potest alterare, vt ex 13. method. cap. 1 colliges. Duo præcticorum errores. Morbus in lethargo.

Secundò auertentibus.) Cùm lethargus sit tumor præter naturam, postulat in principio reuulsionem, & euacuationem: quod commodè præstat sanguinis missio ex cephalica, quia rectitudinem seruat cum loco affecto: & hac ratione citò & multùm euacuamus. Neq; est quod timeamus cerebri refrigerationem, cùm caleat à febre, & ab humore putri. Sanguinis missio.

Tertiò repellentibus.) Repellimus in principio eo modo, quo diximus superiori cap. Aliqui diuidunt medicamentum repellens in illud quod verè repellit, quale est oxyrrhodinum, & in illud, quod impropriè repellens ab ipsis nominatur, eo quòd vnà cum frigiditate habet aliquam caliditatem, quale est illud, quod cap. de phrenitide descripsimus eo contextu qui habet. Quintò digerentibus, &c. Hac tamẽ diuisio ad libitum est ficta, cùm calidum non repellat, adde in principio inflãmationis calorem nullum habere vsum: dices posse nos miscere calida ob penetrationem: neque propter hanc causam licet, cùm acetum frigidum existens id præstet. Repellens medicamentum. Refutantur quidam.

Quartò vacuantibus materiam.) Cùm medicamentum purgãs non educat humorem in tumore inclusum, sed eum qui est in venis omittendum est, in declinatione ergo lethargi euacuandus est humor à capite discutientibus, quæ aliquantulum vehementia debent esse ob humoris crassitiem: huiusmodi sunt oleum rutaceum, de spica, vnguentum Aragon, & Marciat. Vtemur medicamẽto purganti, quod per nares (errhinum dicitur) euacuet attrahendo, vt est euphorbium, helleborum album & alia mitiora, qualis est succus betæ, aut per os (apophlegmatismus appellatur) quod præstabimus vngentes palatum hiera simplici: vel cum ea aliquid ex euphorbio miscentes, medicamentum etiam masticatum vtile erit. Capiti pileos applicabimus ex rebus calidis mastiche satureia, Garioph yllis, corticibus citri, ruta, thymo, his pulueratis, & In letharge non purgandum. Discutientia.

cum

cũ ℥.ij pliris arcoticon Nicolai permixtis. His enim cerebrum corroboratur, & humor discutitur. Aut sacculos discutientes bregmati appone.

[Somnus quid.] Quintò per ea.) *Somnus naturalis à cerebro fit: hoc enim, cum requiescere vult, aut spiritus reficere, somnum inducit animalibus primò de caus. sym. cap. vlt. Est ergo somnus naturalis quies facultatis animalis à cerebro inducta. Quies non est omnimoda, sed per quietem intelligit Gal. remißionẽ facultatis, reuera enim tempore somni descendit ad instrumenta sensus & motus, sed minor. Hæc autem remißio à cerebro efficitur: vnde malè Arist. humiditatem constituit causam somnum efficientem, cùm ipsa potius sit causa iuuans: hoc superiori loco significauit Gal. Sic enim habet cerebrum cùm quiescere vult somnum inducit, præsertim cũ altrix in eo facultas humiditate fuerit instaurata. Malè etiã* *[Aliqui taxantur.]* *Argentorius somnũ dixit fieri à reuocatione caloris natiui, eo quod hic est instrumentum commune, cum instrumentum facultatis animalis sit spiritus animalis, & somnus in cerebro fiat. Maiorem videtur habere difficultatem locus Gal. 3. de caus. pul. cap. 9. vbi scribit, somnum fieri cùm natiuus calor ad alimentum se conuertit: huic tamen loco satisfacimus, dicentes Gal. in eo non tradere causam somni, quam cerebrum esse docuit: sed tradere id quod in somno contingit, in eo enim fit reuocatio caloris consentiente facultate vitali facultati animali: vt colligo ex 3. de caus. pul. cap. 8. in somno hoc naturali facultates naturalis, & animalis roborantur: naturalis, quia calor reuocatur, animalis, quia quiescit ab opere. In eo verò somno, qui præter naturam est, cum calidum innatum longo tempore priuetur motu ad exteriora, & perseuerantem seruet motum ad interna, suffocatur. Ac proinde huic symptomati occurrere oportebit. Est autem somnus præter naturam longus, & qui difficilẽ habet expergefactionem* *[Sõnus præter naturã.]* *Fit autem à frigiditate, & humiditate. Humiditas n. grauat cerebri facultatem. Frigiditas vero, vt diximus, stupidũ reddit cerebrũ, ipsum condensans, & incrassat spiritus animales, & hac ratione impedit alterationis descensũ. Excitabimus ergo ex hac frigiditate & humiditate dormientes; calidis & siccis, & attenuantibus pituitam, & discutientibus eam: id præstabimus decoquentes satureiam, rutam, thymum & alia cum aceto, & naribus inspirantes vaporẽ. Bregmati adhibebimus vnguentum, ex oleo rutaceo, castorei, succo scillæ cum cera constructum. His tamen medicamentis vtere in augmento, non in principio, ne attrahas ad partem affectam.*

De Vertigine. CAP. VII.

[Descriptio.] CVm in morbo obtenebrationes, hebetudinésque oculis obuersantur, & omnia rotari & circumferri videntur, malum illud est, quod Latini vertiginem, Græci verò scothoma appellant. Valeant ergo barbari, qui nodum in scirpo quærunt, scotomiam à vertigine differre volentes, Nam si discri-

discrimen vllum ponendum sit in affectione, non in omnibus erit constituendum. Vnde Gal. 4. de rat. vict. in morbis acutis, commentario 43. differre inter scedinon, & scodinon autumat. cùm enim caput circumagi videtur, dinos id est, vertigo vocatur affectio. Cùm autem & praeter id, tenebricosus fuerit aspectus, scotodinos, hoc est tenebricosa vertigo dicitur. Fit autem ob inordinatam spiritus flatuosi motionem, qui vel in capite generatur, vel sursum ex infernis extollitur partibus. Qui praeter ea, quae dicta sunt, plura de vertigine volet cognoscere, adeat Gal. loco superius citato, & 3. de loc. affect. nobis enim breuitatem affectantibus haec satis sunt. *Causae.*

Curatio non potest esse eadem in omnibus, semper tamē, quae humores, & spiritus immobiles reddunt, conferunt: vt aër temperatus, aut frigidus, & obscurus, quies, cibus, frigidus, & astringens, excepta vertigine, quae à pituita fit, quae calidis indiget cibis. Sit quoque tenuis victus, quia morbos ex repletione (cuiusmodi est apoplexia) gignit, nisi ex coitu, & fame fiat, in quibus cibi boni, & multi sanguinis sunt necessarij. In omni vertigine nocent alimenta difficilis concoctionis, & vaporosa, & rerum aspectatio, quae in orbem torquētur, ante quae celeriter mouētur, despicere ab alto, & ambulare per loca periculosa. Ira, tristitia, & timor maximè nocent. In initio mensae, quae aluum molliunt, vt pruna damascena, & passae vuae sine granis, sunt comedenda: in fine, quae os ventriculi astringunt, & impediunt assensum vaporum: vt caro malorum cotoneorum cōdita, aut coriandrum praeparatum. Potus sit aqua ex cinnamomo, & aqua mellis, aut aqua decoctionis coriandri, si fuerit à causa calida. Vinū non bibat, nisi habeat vētriculum imbecillum, aut sit totius corporis defectus. In accessione quies est necessaria, & frictio partium infernarum, & odor rosarum, mirthy, & similium, quae spiritum animalem quiescere faciunt. Si verò accessio fuerit magna, aut longa, vacuatio per acrem clysterem, aut glandē fiat, de quibus capite de epilepsia, aut apoplexia dicemus. Aliquādo in ipsa accessione est necessaria sanguinis missio per venae sectionē, vel per cucurbitulas cum scarificatione, ne transeat in epilepsiam, aut apoplexiam. *Curatio in accessione.* *Victus.* *Quae fugienda.* *Reuulsio.*

Extra accessionem, quando est ex sanguine praecedenti debita ratione victus iam dicta, fiet sanguinis missio per sectionē venae humeralis aut mediae, si sit magna plenitudo: deinde concoquatur bilis per duos, aut tres dies syrupo rosarum cum decocto coriandri. Post haec euacuetur bilis hoc, aut simili medicam *Curatio extra accessionem ex sanguine.*

dicamento. ℞. medullæ caſſiæ fiſtularis recẽs extractæ ℥. ß. rhabarbari electi infuſi per noctem in aqua endiuię ʒ. j. diaprunis ſolutiui ʒ. iij. ß. ſyrupi roſarum ℥. j. aquæ bugloſſæ, quod ſ. miſce, & fiat potus: vel fiat vacuatio per ʒ. j. pilularum de rhabarbaro: vltimò fiat corporis refrigeratio, & partium corroboratio per electuarium diarhodon. Abbatis cũ ſyrupo roſarum, aut aqua frigida, & aſtringente: & hepar vngatur ceroto ſantalato.

Purgatio.

Refrigerantia, & corroborantia.

Ex bile flaua.

Quando fit à bile flaua, eadem eſt curatio dempta ſanguinis miſſione, quæ aut non fit, aut ſi fit, minor copia ſanguinis in hac, quàm in ſanguinea extrahatur.

Ab atra bile.

Per conſenſum.

Vomitus.

Ab atra bile rarò, aut nunquam fit: ſi autem fiat, inquire eius curationem capite de curatione melancholiæ. Quum eſt per cõſenſum ventriculi, à quo ſępe naſci ſolet, vomitus ſtatim eſt vtilis, quem concitat decoctum ſeminis raphani, aut anethi, aut atriplicis cum ſyrupo acetoſo. S. aut maiori, vbi opus eſt oxymelle. S. aut cum vncia vna oxymellis ſcillitici. Rarò in hoc morbo conuenit vomitorium potentius, quia nocet commotio magna. Deinde euacuetur humor, qui eſt in ventriculo, per propria medicamenta purgantia præcedenti cõcoctione per rhodomel, aut ſyrupum de hyſſopo, aut oxymel compoſitum cum decocto, aut aquis conferentibus. Hiera. S. aut pilulæ elephanginæ, aut agaricus trochiſcatus, aut diaphænicum, aut pilulę ſtomachicæ optimè euacuant materiam detentam in ventriculo. Tandem quæ ventriculum corroborant, conferunt, ſiue ſint interna, ſiue externa: de quibus cap. de curatione imbecil. ventriculi ſatis copioſè dicemus. Mica panis cum ſucco malorum cotoneorum ſæpè comeſta vẽtriculo vacuo vertiginem tollit.

Euacuatio.

Corroboratio.

Si fiet per conſenſum vteri, aut aliarum partium, ſuis in locis patefiet curatio.

A pituita.

Victus.

Concoctio.

Quando eſt à pituita (à qua fit ſæpe) poſt victum tenuem & calidum, ſecundò, decoquatur pituita per medicamenta dicta cap. j. incipiendo à mitioribus: vt eſt rhodomel, vſque ad valentiora: vt ſunt oxymel compoſitum, ſyrupus de quinque radicibus, & oxymel ſcilliticum cum aquis, aut decoctis conferentibus.

Purgatio.

Obſeruatio.

Tertiò, vacuantibus pituitam curatur, qualia ſunt: agaricus, turbit, Hiera. S. & comp. diaphænicon, electuarium indum, & pilulæ de agarico, & alia multa dicta cap. j. Sed quia hic morbus diuturnus eſſe ſolet, multis purgationibus eſt vtendum, ſumpto initio à leuioribus ad valentiora, præcedente ſemper cõcoctione apta, & debita. Hoc medicamentum

rum est medium: ℞. diacatholicon. ℥. ß. Agarici trochiscati ʒ. j. diaphænicon ʒ. iij. ß. rhodomelis ℥. j. decocti saluiæ, quod f. misce, & fiat potus. Hę pilulę, sępe deuorétur, sunt efficaces, valentq; plurimùm ad affectum hũc tollendũ, & radicitus euellẽdum, caput & omnes sensus confirmát: ℞ nucis muscatæ cubebarum, garyophillorum, xylo aloës, mastichis an. ʒ. j. cardamomi, spicæ, seminis maioranæ, rutæ, pęonię, siseleos, zinziberis, asari, piperis an. ʒ. ß. agarici electi ʒ. iiij. colocynthidis ʒ. iij. myrobolanorum chebulorũ ℥ ij. serapini, hellebori an. ʒ. j. salis gemæ, nitri an. ℈. ß. aloës hepaticæ pondus duplum, fiant pilulæ cum benedicta. Harum dosis est drachmæ vnius, & in vsu frequenti scrupuli vnius. *Pilulæ nobilissima.*

Vacuatio per loca propinqua, videlicet per nares, & palatum est necessaria in formis diuersis, de quibus dictum est cap. de cephalalgia pituitosa, & cap. de lethargo: copiosius tamen dicemus de eis cap. de apoplexia, vbi nomina omnium harum formarum, & barbara, & Latina indicabimus. *Deriuatio.*

Vltimò, euacuanda est, & resoluenda materia capitis per interna, & externa medicamenta, & cerebrum corroborantia: vt ʒ. j. theriacæ magnæ, aut mithridati, aut diatrion piperon, aut diagalangæ multis diebus sumpta cum ℥. j. aquæ saluiæ, aut stichados, aut roris marini, aut similis naturæ capitalis in forma aquæ, aut decocti, aut syrupi. Ceruix & cap. vngatur oleo rutæ, aut laurino, aut costino aut ex castoreo. Emplastrum ex ruta, scilla, serpillo, satureia, & cepa cum melle, & oleo camomillæ confectum capiti raso admotum cum lana succida omnem vertiginem tollit. Quidam laborãs vertigine antiqua, post vacuationem per pilulas cochias curatus fuit lotione assidua capitis rasi decocto camomillæ, & rosarum. In diuturna vertigine, & fermè incurabili est summum auxiliũ venas nõ pulsatiles post aures abscindere. Quorũdam experientia probatum auxilium est cauterium prædictarum partium. Passus est quidam vertiginem propemodum insanabilem, amisso fere sensu cap. & cum immenso stupore ob frigus intensũ, & post multa remedia, quæ nihil profuerunt, cataplasmate ex sola vrtica toti capiti raso per noctem admoto curatus est, factis postea multis ampullis plenis aquosa pituita, à quibus multa emanauit pituita. *Resolutio, & corroboratio.* *Topica.* *Exemplũ.* *Exemplum alterum.*

De Vertigine. Cap. VIII.

Scholium.

Cum in morbo ob tenebrationes.) *Cùm visa iudicamus circumuolui, symptoma hoc à Græcis dynos, à Latinis vertigo dici-* *Vertigo quid.*

tur. 4.acut.com.42. cùm autem tenebricosa simul coràm oculis apparent cum visus amißione, scotodinos dicitur affectio, à latinis vertigo tetenebricosa. 4.aphor.com 17. prædictæ duæ affectiones ratione maioris & minoris distinguntur: tenebricosa enim vertigo maiorem causam arguit, nempe bilem adustam. Vertigo aliquando ex febribus euenit. 4.acutorum sent. 42. conante natura humores euacuare, de qua non agimus modò, sed tantùm de ea, quæ citra febrem contingit. Quæ vel fit ex proprio capitis affectu, vel per consensum. Per proprium affectum fit, cùm humor, qui causa est vertiginis, est in cerebro. Id deprehendes ex eo, quòd nullius partis affectæ signum apparet. Per consensum, cùm à ventriculo, vtero, alia parte est prima mali origo, vt ex signis affectæ partis cognoscere poterimus. Vertigo est symptoma in actione læsa, deprauata sci licet imaginatio, quæ rem quietam circumuolui iudicat. Hoc symptoma ex alio sequitur, quod est vitium excrementi, cùm inæqualiter mouetur, spiritus flatulentus in capite. Vnde intelliges non rectè colligere Lupeium ex 4.acut.com.42. ex sola ventriculi vellicatione fieri vertiginem: reuera enim illa vellicatio ex humore fit, ex quo excitati vapores vertiginis sunt causa. Neque existimandum est, vt ferè omnes scribunt, vertiginē tunc fieri, cùm spiritus flatulentus in cerebri ventriculis inæqualiter mouetur: sed opus est, vt ille spiritus descendat ad oculum, & ante humorem cristallinum motum illum exerceat: aliter enim non apparebunt res in gyrum moueri. Causa istius motus aut est externa, vt motus in gyrum, & vini potio: aut interna, quæ, vt diximus, vel est in capite, aut in alia parte. Morbus, ad quem sequitur vertigo, est intēperies frigida, in qua diminutus calor flatum excitat.

Vertigo duplex.

Vertigo symptoma.

Lupeius reprehenditur.

Reprehenduntur alij.

Causa motus spiritus in vertigine.

Vertigo à causa frigida fit.

Extra accessionem quãdo est ex sanguine.) *Cùm omnis vertigo fiat à causa frigida 4.acut.com.42. quia à calore diminuto spiritus eleuari solēt: difficile certè videtur qua ratione plethora vertiginis causa sit, nisi dicamus id fieri, eò quòd à plethora fiãt interceptiones venarum, hoc est repletiones, à quibus solet calor obrui, & spiritus non rectè difflari. cùm in vertigine sanguinē mittimus, Aetius præcipit euacuationem aceruatim non esse faciendam, qui vertiginosi facilè concidant: quod non erit seruãdum, cùm sanguinis missio iacēte homine exercetur.*

De epilepsia, seu morbo Comitiali. C. VIII.

Descriptio.

Morbus comitialis (quem epilepsiam Græci vocant) concussio est omnium corporis partium non perpetua, vt in emprostotano, opisthotano, & tetano conuulsionis speciebus, sed temporum interuallis accidens: neque hac solùm re ab illis differēs, sed mentis quoque, ac sensuum oblæsione: vt auctor est Gal. lib. iij. de loc. affect. cap. v.

Diuisio.

Cuius tres sunt differentiæ, quarum prima in cerebro per primariam affectionem fit: secunda per consensum ab ore

ventr.

ventriculi: tertia, quæ tamen & ipsa rarò accidit, cùm à parte aliqua incipit affectus, post sentiente ægro ad cerebrum vsq; ascendit: vt in eo puero accidit, è cuius crure velut frigida quędā aura per coxam, & lumbos in caput tēdens quotidie cerebrum afficiebat: visus quoque est (autore Paulo) morbus comitialis ab vtero in quadam muliere, quo tēpore vterum gerebat, qui post ædito fœtu quieuit. Omnibus tamen his formis commune est, quod cerebrum afficitur. Fit autem hic morbus à crasso humore pituitoso, aut melancholico, spiritus animalis meatum, qui in cerebri ventriculis est, obstruente. Cùm verò per sympathiam quis laborauerit, simile quiddam cerebrum patitur, ventriculo à re aliqua infestato: nam vt singultire hunc cernimus, quoties aut ciborum mole grauatur, aut putres humores ipsum infestant, ita etiam & neruorū principium concuti credibile est, vt à se expellat, quicquid sit, quod à parte primò affecta ad ipsum effertur. Præcedit hunc morbum mœstitia corporis, atque animi inconstantia cum motu minimè voluntario, eorū, quę perceperunt, obliuio, insomniorum visiones turbulentæ, dolor capitis, & faciei pallor: lingua præter hęc, inordinatè mouetur, quam etiam nonnulli mordent. Inuadente accessione statim concidunt, conuelluntúrque, nonnunquā stertunt, & circumaguntur. Pręcipuum verò, ac maximum signum est oris spuma: nam cętera cōmunia sunt, & in aliis morbis. Obnoxij huic morbo ante omnes sunt pueri, & inter hos recens in lucem ęditi, post hos adolescētes, ab his ętate constantes, omnium minimè senes & decrepiti. Hęc affectio proxima est apoplexię, cùm idem locus vtrobique laboret, & idem humor in causa sit: verū apoplexia ob omnimodam carentiam illius potentię, quę ad neruos defluit: morbus autem comitialis, propter motum vitiosum generatur, vt habet Gal. ij. aph. com. xlv.

Causæ. *Causa huius morbi si per sympathiam.* *Signa.*

Morbus comitialis, si hęreditarius fuerit non suscipit curationem: si non fuerit hęreditarius, & cerebrum primò afficitur, difficilis est curatu: præsertim si ęger sit natus xxv. annum, affectúsque fuerit ante illam ętatem simili, aut eodem morbo. Infans recens natus (cuius multi fratres in eadem, aut simili ętate perierunt epilepsia) pręcedenti priùs optima pręuisione in victu materno, si ante primam lactationē parum huius mixturę acceperit, liberabitur à futura epilepsia: ℞. sacchari optimi bene puluerizati ℥. ij. olei sisamini recentis, aut amygdalarum dulcium quod ſ. misce, & fiat cōfectio ad modum loch: quę non solùm ante primam lacta-

Curatio. *Infantium curatio præseruans.* *Victus.* *Confectio.*

tionem,ſed multis diebus eſt ſumenda, ſemper tamen ventriculo vacuo.Aliqui loco olei ponunt butyrum recens,purgat hoc medicamentum prauos humores ventriculi,& inteſtinorum, à quibus praui vapores aſcendunt, epilepſiámque efficiunt.Paulus Aegineta infanti nato ante lac exhibet mel.Noſtræ fœminæ Valentinæ conſilio medicorum ante lac etiam primùm exhibent cum melle parum decocto puluerem radicis pæoniæ,& fel teſtitudinis , aut parum limoniatæ ſmaragdorum.

Duo medicamenta præſtantiſſima.

Ego ſequutus multorum experientiam hæc duo medicamenta ſummopere laudo,primum bis,aut ter in die ſumptum,alterum verò ſemel in hebdomada:hęc enim corroborant cerebrum, neruos, & ventriculũ,& purgant ab eiſdem partibus:℞.limoniatæ ſmaragdorum ʒ.ij. pulueris radicis pæoniæ maris,& ſeminis eiuſdem an.ʒ.j. coralli rubri præparati ʒ.ij.viſci quercini, & cranei humani puluerizati an. ℈.ij.pulueris vermium rubi, & ſucci rutæ an. ℈.j.corn.cerui vſti & vnicorni an ℈.ij. pulueris pullorum hirũdinis aduſtorũ ʒ. ß.rhodomellis,aut ſyrupi de hyſſopo quod ſ. miſce & fiat confectio : ex qua ſæpe accipiat infans quantitatem vnius caſtaneæ. ℞.Hierę picræ.S.℥.ij.agarici trochiſcati ʒ. iij.rhodomellis ℥. iij. miſce,& fiat cõfectio. Doſis ſemel, aut bis in hebdomada cochlearium vnum.

Clyſter in acceſſione.

Aliquando eſt neceſſarius hic aut ſimilis clyſter prꝗſertim in acceſſione ipſa: ℞. decocti rutæ,ſaluiæ,& roris marini an.℥ iij. ß. olei rutę ℥. j. ß.hieræ logodionis ʒ.iij.ſalis. ʒ.j.miſce, & fiat clyſter.

Glandes.

Glãdes,ſeu ſuppoſitoria hęc & ſimilia ſunt optima:pulueris hieræ picræ.S.ʒ.iij.ſalis gemæ ʒ. ß.mellis quod ſufficit,miſce, & fiant duo ſuppoſitoria,aut tria. In ipſa quoque acceſſione frictiones extremorum , vincula dolorifica & cucurbitulæ ſcapularum ſine ſcarificatione ante primum annum, & poſt cum ſcarificatione maximè conferunt.

Auertentia, & reuellentia in acceſſione.

Curantur quoque infantes hoc laborantes morbo cauteriis paruis auribus , & ſuperiori parti ceruicis , quam nonnulli nucam appellant , admotis.Radix pæoniæ maris ſecta ad modum coronæ collo appenſa præſeruat ab epilepſia.

Eandem aut ſimilem vim habet coralium, aut lapis ſmaragdus,aut hyaſpis viridis. At quia infantes, & pueri in noſtra vrbe Valentia ſępe laborant hoc morbo,& pereunt,pręter dicta in curatione, & præſeruatione eorum, his decreui alia non pauca addere.

Diligẽtior curatio in gratiã Valentinorum.

De infanti ſummo mane poſtpoſito lacte,ſaltem iij.horis,quantitatẽ vnius ciceris huius mixturæ,& liberabis eum ab epilepſia,Deo fauente: ℞. ſucci rutæ

coch

cochlearium vnum, folia auri numero v. lapidis smaragdi præparati ℈.x. misce. Eandem, aut maiorem habet facultatem notum Plinij auxilium, quod affert Antonius Carthaginensis, vermiculorum lanuginosorum in rubo repertorũ, quorum tres aut quatuor lacte, vel aqua mellissæ simul deuorentur. Prodest mirum in modum infantibus hoc medicamentum, accipe cepe album perforatum, plenum theriaca magna, & croco, decoctum in furno, & ab eo exprimatur succus: cochlearia tria bibat infans, reliquum in forma emplastri ventriculo impone. Confert quoque multum huic infantili morbo ℨ. j. frequẽter sumpta hieræ. S. cum decocto roris marini, aut saluiæ. Sũme prodest huic morbo puerorum, vẽtriculo mundificato cochleariũ vnum huius syrupi. ℞. florum buglossæ, borraginis, rosarum, radicum, & seminum pæoniæ, gentianæ, limaturæ eboris, vsneæ an. ℥. ß. cranei humani ℨ.ij. croci ℈.x. fiat decoctum in libris iiij. aquæ ad medietatem, de quo colato accipe libram vnam, & cum sacchar o sufficienti fiat syrupus. *Syrupus.*

Si morbus comitialis fiat ex lacte in ventriculo infantium coagulato, à quo symptomata veneni generantur, hoc cataplasma ventriculo bis aut ter admotum deiicit ventriculi repletionem: ℞. foliorum vlmi p.iij. decoquantur in vrina puerorum, & cum vnciis duabus butyri fiat cataplasma: pa- tis, aut maioris facultatis est hoc, ℞. foliorum maluarum, absinthij, & vlmi an. p.ij. decoquantur in vrina hominis, & cum vnciis duabus butyri, & fermẽti, & ℥. j. olei nardini fiat cataplasma: quod ter admoueatur ventriculo ante, & retro. *Si ex lacte coagulato in ventriculo.*

Sal cum melle deiicit ventriculi repletionem, siue sit ex lacte coagulato, siue corrupto, vel ab alia causa, autore Gal. v. de sanit. tuenda, & iij. de facultatibus alimẽtorum, cap. 14. Si mel & sal lacti misceantur, ipsius in ventriculo coagulationem impediunt: fallitur ergo Auicenna fen. 6. lib. 4. tr. 2. c. 21. de congelatione in stomacho, dicens sal ita lactis coagulationem, vel (vt ita dicam) caseationem efficere. *Sal cum melle.* *Error Auicennæ.*

Si superioribus non euacuatur lac concretum in ventriculo, neque eius symptomata finiuntur, præbe infanti ℈. ß. coaguli hœdi, aut leporis, cum aqua pauca calamenti. Aut da, præsertim grandioribus hanc potionem. ℞. Pulueris calamenti ℨ.j. theriacæ magnæ, & coaguli hœdi an. ℈. ß. aquæ rubeæ tinctorũ ℥. j. syrupi acetosi. S. ℥ ß. misce. Hæc coagula, quamuis lac coagulatum non sit, id coagulant, coagulatum verò dissoluunt, & per inferiora, aut per vomitum depellunt, quemadmodum theriaca magna veneno affectos *Potiones.*

curat,& ſanos veneno afficit. Hæc tamen theriaca magna ſola (teſte Gal.in libello de theriaca ad Piſonem) nocet pueris,prę ſertim calidis,quia ſuperat vires caloris naturalis, & ſpiritus infantium, & multum lætificat, & cordis ſpiritus diſſoluit:mixta tamen cum aliis,& eius parua quātitas dari ſolet audacter,præſertim in hoc morbo mortē denuntiante.

Vis theriacæ magnæ.

Fœminæ Valentinæ.

Valentinæ fœminę ad deiiciendam ventriculi infantium plenitudinem, & cruditatem exhibent mixturam ſeminis ſinapis,milij,& ſeſami cum rhodomelle, & oxyſaccara cōpoſita,has non damno.Aliæ eis dant puluerem contra indigeſtionem,qui vulgò dicitur, la Pellejana, quia eius inuentrix fuit fœmina Valentina dicta Pellejana:conſtat medicamentis calidis, & ferri fece, quare has minus laudo. Aliæ præbent eis ſuccum burſæ paſtoris,quæ à Valentinis nominatur paxeripeu,hoc medicamentum reſtringit, & non purgat,niſi per accidens,ideóque has damno. Aliæ homicidæ imprudentes infantibus exhibent ceruſam, aut argentum viuum, aut minium, quod medicamentum Betici vulgaro prouerbio derident.Aliqui pharmacopolæ eos interficiunt medicamentis valenter purgantibus,quos ſummè reprehēdo,& pœna capitali dignos cenſeo. Aliquando infantes afficiuntur capitis vlceribus manantibus, & tumoribus aurium,& mandibularum:& aliquando per nares, & palatum mucorem,& excrementa pituitoſa depellunt: per has enim vias cerebrum,& nerui deponunt excremēnta, quæ retēnta parere ſolent morbum comitialem. Quare errant imperiti medici,& fœminæ,dum hæc curare nituntur. Poſſem ego in præſentia exempla aliquot adducere, ſed breuitatis cauſa prætereo.

Pellejana damnatur.

Burſa paſtoris.

Aduerte in pharmacopolas.

Error empericorum.

Grandiorum curatio,

Si fuerit æger grandior iam factus,in ipſa acceſſione ſummo ſtudio oportet ſtatim eū excitare, ne pereat ſubitò, aut in apoplexiam incidat:ſemper tamen conſiderādum eſt, an fiat per conſenſum ventriculi,aut aliarum partium:vt medicus poſſit iis partibus priùs medicinā facere, de quibus ſuis locis dicemus.Quę verò ſolēt laborantē ex acceſſione excitare,& liberare,ſunt vincula extremorū dolorifica, frictiones etiam illarū partium cū ſale,& aceto, clyſteres acres, & ſuppoſitoria valentiora,de quibus cap. de apoplexia loquemur:voces & ſtrepitus magni excitant,quāuis maximi & repentini ſoni extra acceſſionem eam inducere poſſint,& aliquādo mortem inferre,vt cōtigit filio Matthęi de Gradi,repentino tubarum clangore.Cōferunt quoque in ipſa acceſſione in conſpectū ægri illata magna lumina ſubito capite,

In acceſſione.

Auertētia,

Exemplum

&

& corpore ægri erectis,& apertis palpebris.Si vinciantur dolorificè testes ægroti fiet dubiò procul,vt ab epilepsia excitetur.Hoc quoque medicamentum sæpe naribus admotum idem efficere solet: ℞.succi Cyclamini,pulueris seminis rutæ,& coaguli leporis an.℥.ij.mouet enim sternutationem,& excitat:sed priùs scindenda est vtraque humeralis, vel inter scapulas per cucurbitulas cum scarificatione sanguis est mittendus. Quòd si prædictis non liberatur ab accessione, naribus impone sæpe parū huius pulueris: ℞.hellebori ℥.j. castorei euphorbij,condisi an.℥.ß.misce,& fiat puluis. *Deriuātia.*

Ioannes Agricola in lib.quem de Herbis inscripsit,cuiusdam aquæ meminit ex ceraseis, quam etiam multi experti sunt,ipsius verba subiiciā. Ex cerasеis distillata aqua certissimum statim affert remedium, cùm primùm in os epileptici iam paroxismo correpti inditur.Vnde illico reuiuiscit,& eodem temporis puncto surgit liberatus,neq; vllo spasmo ampliùs conuellitur, donec per crementū noua materia aucta, vt fieri solet, alius paroxysmus oriatur, Elicitur hac arte in vas extillationi accommodū,imponuntur cerasa non multò antè decerpta, adhuc succi plena,fiat humoris intra cerasa contenti ex igne medioeri eliquatio,quem diligenter, vt rē pretiosam, atque ære multo redimendam,curabis asseruandum,de quo in os epileptici paroxysmo laborantis coeffundas ℥.iiij. aut plures, & statim inhibebis impetum violenti morbi. Considerabis tamen ex tribus cerasorum generibus, ea esse ad hanc distillationem eligenda, quæ Valentinis dicuntur reginals, dulcia quidem illa plus quàm alia duo genera,quorū alterum magis rubrum,alterum magis nigrum. *Aqua cerasorum.*

Extra accessionem si fiat à pituita, à qua ferè semper dependet, curatur quinque auxiliorum generibus. Primò victu calfaciente,& exsiccante,vt aere,natura, aut arte parato, zinzibere, cinnamomo, gariophyllis, rore marino,stæcade, & similibus igni appositis, dum modò hæc non moueant, & detegant epilepsiam,qualia sunt pellis caprina, odor hepatis caprini, & suffitus cornu illius, lapis gagates ignitus naribus subiectus conuulsionem concitat.Hoc quoq; facit suffitus sulphuris,apium, vt multorum est sententia, quibus videtur Plinius assentire, epilepsiam detegit. Contrarium scribit Gal. libello de puero patiente morbum comitialem, si Galeni sit. Suffitus ex galbano, & odor myrrhæ epilepsiā mouent, præsertim corpore non euacuato,quamuis nonnullis displiceat,cum apud eos maximè huic morbo conferant, præsertim in declinatione. Dioscorides tamen sentit *Extra accessionem.* *Victus.* *Mouentia epilepsiam.*

myrrham calfacere,astringere,glutinare,exficcare,& sopire: nonnulli sunt,qui affirment prædicta & similia medicamenta in accessione ipsa conferre,& intermissione nocere,& detegere,vt dictum est initio huius capitis de theriaca magna, & de coagulo in lactis coagulatione. Cibus sit, qui bonum, & paucum,& calidum sanguinem efficiat, vt est ius pullorũ columborum agrestium cum ciceribus nigris,& pauco pipere:& quia solet esse diuturnus hic morbus, & eget multis euacuationibus, maiori nutritione & liberaliore opus est. Vtatur ergo turture,perdice,pullo gallinaceo,gallina tenera, lepore paruo, & cuniculo:semper tamen parum piperis, aut cinnamomi,aut zinziberis addatur:aut eruca,aut sinapi melle conditum. Carnes arietinæ sunt bonæ,præsertim in Hispania:capita tamen arietum & hircorum pessima sunt,reperitur in eis succus putridus malè olens, à quo forsan fiet epilepsia.Coturnix noxia est in hoc morbo, & forsan Arabes loco eius perdicem scripserunt, quanquam apud eos æquè perdix & coturnix nocent,quia solent laborare epilepsia.Similiter anguilla, pisces,legumina omnia præter cicera, herbæ frigidæ,lacticinia, & omnia vaporosa,& cepæ,allium, & quæ sunt difficilia concoctu maximè obsunt. Cœna sit minor prandio. Potus erit aqua mellis,aut cinnamomi. Si verò habuerit ventriculi imbecillitatem,bibat vinum optimum bene aqua dilutum per horam saltem ante potum.Immodica agitatio,& motus nocet præsertim à cibo,coitus quoque & animi perturbationes.

Quæ nocent. *Potus.*

Reuulsio. *Præseruatio.*

Secundò, sanguinis missione (præsertim si sint signa sanguinis cum pituita) per sectionem duarum simul humeralium,& extrahatur sanguis respondens plenitudini. Si ætas & virium robur absint,extrahatur sanguis per cucurbitas cum scarificatione ex scapulis. Si ex suppressis mensibus, aut hemorhoidibus genitus est hic morbus, venæ tibiarum,aut pedum sunt secandæ,in vere tamen magis conuenit sanguinis missio ad præseruationem.

Concoctio.

Tertiò,concoquentibus pituitã, vt rhodomelle, oxymelle.S.& comp.syrupo de hyssopo,de stæchade, de duabus radicibus,oxymelle scillitico, cum aquis,aut decocto capitalis videlicet,saluiæ,pæoniæ,stæchados,& roris.marini, & similium. Hæc materia per multos dies est apparãda, primò mitioribus,secundò post primã purgationẽ mediis, tertiò post secundam purgationẽ valentioribus, & si opus fuerit,quartò & quintò.

Purgantia.

Quartò,phlegmagogis,de quibus primo capite diximus, vt

vt drachma vna hieræ.S.cũ drachma vna agarici trochiſcati facto potu cum decocto,aut aqua capitali, pilulæ elephanginæ,de agarico,Hiera compoſita, benedicta, pilulæ maſtichinæ,diaphænicon,electuarium vtrunque indum : pilulæ cochiæ optimè euacuant pituitam. His pilulis ſine magna cuſtodia vti poterit: ℞. pilularum cochiarum, agarici trochiſcati, & pilularum aſſaiaret an. ℈.ij. optimi diagridij. g. xv. cum aqua pæoniæ fiant pilulæ xv.& aurentur: ad vſum tres pro doſi:aut ſi magis amat aliam formam:℞.diacatholicon.℥.j. ß.diaphænicon ℥.j.agarici trochiſcati ℥.ij. electuarij indi maioris ℨ.iiij.puluer:s roſatę nouellę ℨ.ij,rhodomel lis,quod ſufficit, miſce,& fiat confectio.Doſis ſemel in hebdomada cochlearium vnum. *Pilulæ ad vſum.* *Confectio.*

Quintò, reſoluentibus materiam reliquam, & cerebrum calfacientibus, & ſiccantibus, & roborantibus,ne poſtea ſimilem materiam generet: qualia ſunt theriaca magna, mithrydatum, & diamuſcus dulcis, & pliris arcoticon,& conſerua acori veri: quorum drachma vna multis diebus ſummo manè cum vnciis duabus aquæ,aut decocti, aut ſyrupi capitalis ſumatur,poſt primam & alias purgationes maximũ in hoc genere auxilium erit. *Reſolutio.*

Sequens quoque confectio eſt optima in hoc genere omni hora ſumpta, præſertim manè: ℞.limoniatæ ſmaragdorum ℥.j. ß.diamuſci vtriuſque an.℥. ß.theriacæ magnæ ℨ.ij. pulueris galangæ, calami aromatici, & radicis pæoniæ an. ℨ.iij. cranei humani ℨ. ſ. ſyrupi de ſtæchade quod ſatis eſt, miſce,& fiat cõfectio.Hoc electuariũ eſt mirabile:℞.pulueris roſatæ nouellę,& aromatici roſati an.ℨ.j. ß.pulueris calami aromatici,& galangæ an. ℈.ij.pulueris cranei humani, & coralli rubri præparati an. ℈.j.ſacchari diſſoluti in aqua pæoniæ quod ſ.miſce,& fiat electuarium in tabulis. Curatur hic morbus radice eryngij cum melle condita,ſi multis diebus comedatur: aut ſequenti conſerua: carnis radicis pæoniæ, & eryngij prius bene decoctæ lib.mellis quod ſ.miſce, & fiat conſerua: adde pulueris galangę,& calami aromatici, & cinnamomi an. ℨ. iij. Nicolaus Florentinus vir magni nominis noſtris temporibus curauit nobilem quandam xl. annos natam, quæ ab infantia affecta fuit eodem morbo (quod Gordonius tanquam difficile non credit) hoc medicamento: ℞. herbę ſancti Pauli,ſeu paraleſis(hęc dicitur à Gattinaria coſtus, ſeu pipella, & à Dioſcoride Phlomitis, & eſt verbaſculum) m. iij.& cum iuſta mellis parte fiat conſerua, cuius cuilibet libræ adde pulueris gariophyllorum, pyreth *Confectio optima.* *Electuarium mirabile.* *Radix eryngii.* *Conſerua.* *Obſerua.*

rethri,& radicis pæoniæ an. ℥.iiij.Dosis est vnciæ ß. cum aqua aut syrupo capitali.Vncia vna & semis aquæ herbæ prę dictæ cum pauco saccharo, si triginta diebus bibatur, curat hunc morbum. Eandem habet vim oleum terebinthinæ, si in quantitate medij cochlearij sumatur. Drachma vna sequętis pulueris est eiusdem fermè facultatis. ℞. cinnamomi electi, galangæ, spicæ nardi an.℥ ß. pulueris cranei humani ℥.j.ß.misce.

Cauteria laudantur. Laudatum & expertum remedium in hoc sunt cauteria actualia,& potentialia suturæ coronali admota, euacuant à parte affecta. Probatum est aliquos epilepticos vulneribus capitis affectos, curatis vulneribus nunquā in morbum comitialem recidisse. *Scillæ vis.* Medicamentum ex scilla est in hoc morbo summum remedium, præcedenti tamē priùs euacuatione consentanea,autore Gal.in libello de puero morbo comitiali laborāte,quod omnes post Galen.experti sunt. Accipe cæpe narcissi diuisum in partes minimas.ponaturque in vase vitreo,in quo priùs mel conseruatum fuerit,luto, aut alia re bene obturato, & per quadraginta dies caniculares soli exponatur,& singulis quibúsque diebus multùm moueatur,& agitetur:quo tempore exacto, accipe liquorem ex scilla expressum, & cum sufficienti mellis quantitate fiat confectio. *Confectio ex scilla.* Cuius dosis in iuuenibus, & senibus sit cochlearium vnum in singulos dies:Puerorum verò dosis à quarto anno vsque ad decimum quartum erit dimidium cochlearij. Infantibus recens natis vsque ad quartum, & quintum annum minimè conuenit: illorum enim ætas non fert huius medicamenti valentem facultatem : neq; potest vacuationes necessarias priùs tollerare. *Consilium.* In periculosis remediis non laudo audaces medicos:hoc enim auxilio infantem, & canem recens natos subitò mori vidimus.

De Epilepsia, seu morbo Comitiali.

CAP. VIII.

Scholium.

Duobus modis fit Epilepsia. Vallesii lapsus. MOrbus comitialis.) *Cùm Galenus Epilepsiam appellat conuulsionem,nomine conuulsionis motum conuulsiuum intelligit. Epilepsia duobus modis fit:primò, proprio cerebri affectu, secundò per consensum : Vallesius lib.3.de loc.affect. Omnem Epilepsiam ait fieri ab humore crasso obstruente cerebri ventriculos, ac proinde miratur qua ratione possit fieri per consensum. Non animaduertens solam eam Epilepsiam, quæ est propria cerebri passio, à dictis humoribus fieri,*

fieri,eam verò quæ per consensum fit à vapore,aut alteratione ad cerebrum ascendente,ipsumq; irritãte ad eius expulsionẽ.Est tamen aduertendum epilepsiã fieri ab humore crasso obstruente cerebri ventriculos, non omnes.sed secundum aut tertium:nunquã enim fit, ab obstructione anteriorum ventriculorum: ratio est,quia in epilepsia debet impediri trãsitus spiritus animalis,quod in obstructione anteriorum ventriculorum non cõtingit.Ex his multorũ errores effugies.Primò Rõdeletij:qui epilepsiã sentit fieri ex obstructione meatuum,qui in anterioribus cerebri ventriculis pituitã ad glãdulã huic rei dicatam expurgãs. Quoniã etsi demus talem obstructionem.& pituitam in anterioribus ventriculis detentã,cùm non sit prohibitus transitus spiritus ad principium spinalis medullæ,non sequetur Epilepsia.Secundus error est eiusdem existimantis obstructionem cerebri,quæ Epilepsiæ causa est,à tenui humore etiam fieri:reuera enim hoc repugnat naturæ humoris tenuis, qui penetrare potest, & non obstruere.Tum hoc etiam repugnat curationi eius epilepsiæ,quæ est propria cerebri passio ab obstructione pendens: hæc enim attenuantibus crassos humores, & incidentibus glutinosos perficitur,quorũ nullum humori tenui conuenit.Tertius error adhuc maior est Ioannis Langij,qui sentit Epilepsiam aliquando fieri ab obstructione à vapore crasso orta.Qua enim ratione vapor impediet transitum spirituum? Epilepsia proximè accedit ad apoplexiam,eò quòd obstructio incepta facilè poterit crasso humore addito perfici. Aduenit hæc frequẽter pueris,cùm septimestres sunt,& perseuerat vsque ad annos pubertatis. 2.aph.sent 45.lib 5.sent.7.pueris aduenit frequenter ob voracitatem, & robur facultatis expultricis.Cessat autem in pubertate ob magnam mutationem,quæ viris ab ætate & coitu contingit, mulieribus verò ex menstrua purgatione.Post pueros frequenter hoc malum adolescentibus euenit,omnium minimè senibus quia cùm languidam habeant expultricem facultatem,non facilè mouetur ad expellendum rei alicuius molestiam, quod Lupeius non animaduertit.

Ventriculi qui obstruuntur in epilepsia.

Rondeletius labitur in duobus.

Langij error.

Epilepsia accedit ad apoplexiã.

In quibus ætatibus adueniat.

Morbus comitialis si hereditarius.) *Cùm sani homines sanos, & ægri ægros generent: Epilepsia hæreditaria erit,cũ patre,aut matre epilepsia affectu,filius imbecillitatem capitis contrahit:hæc (quamuis ab autore incurabilis fiat) curari potest roborato capite , & optimo victu. Præseruantur ab ea pueri,quorum fratres simili malo perierunt, melle cum pauco fœniculo cocto & despumato,& postea permixto cum oleo amygdalarum dulcium.Mel enim cum fœniculo attenuat crassos humores,& eos concoquit oleum verò amigdalinum fluidam aluum seruat.Præterea ex medicamentis,quæ laudantur ab autore,primum exhibendum nõ est:quia si pueri exiguum alimentũ, & si familiare non possunt ferre in ventriculo,qua ratione medicamentum ex tam varijs & multis inutilibus rebus commixtum ferre poterunt? Præsertim cùm supradictum ex melle medicamentum id efficiat. Tum si in officinis*

Hereditaria epilepsia.

Præseruatio.

hab

habemus paratos syrupos pituitam incidentes, & melancholiam attenuantes, ad quid craneum humanum, smaragdus puluis vermium rubi, & similia? Certè hic, & similes viri, cùm ad manum habeant medicamenta, vt admirationi sint, ad ea quæ difficulter parantur, & cum minori vtilitate, ne dicam incommodo confugiunt. Secundum medicamentū auctoris, si in ventriculo non sit pituitosus humor collectus, optimum est. Tertium verò, quòd incipit. ℞. succi rutæ, est omittendum: in eo enim auri folia inutilia, & smaragdus maximè lædens obstruendo, & incrassando humorem ingrediuntur, omittere etiam oportet Plinij

Epilepsia non habet medicamēta toto temperamento operantia. *medicamentum. Et in summa qui existimant aliqua esse medicamenta, quæ epilepsiam curant occulta vi, decipiuntur maximè. Quia hic morbus manifestus est nempe obstructio, aut res cerebro contraria: siue sit alteratio, siue vapor, remedia ergo erunt etiam manifesta agentia, quatenus illa sunt illa, quæ morbo contrariantur.*

Epilepsia ex lactu corruptione Si morbus comitialis fiat ex lacte.) *Epilepsiam ex lactis corruptione curabis, prius interdicendo lac, deinde purgando ventriculum pulnere hiera picra, & rhodomelle si validus puer sit, ita vt sit. ʒ. aut ʒ.j & ß puluerts, & rhodomellis ℥. ß. cum decocto fœniculi: in grandioribus puluere prædicto & terebentinæ ʒ.ij. cum decocto prædicto. Suppositorio reuellere poteris à ventriculo, ex ʒ.j pul. hieræ. s. Gal faciens duo suppositoria in sufficienti quantitate mellis. & addendo vnicuique, si opus fuerit salis gemmæ. ʒ.ij. Neq; opus erit vti coagulis, cùm habeamus oximel, Rhodomel, & alia similia lac coagulatū dissoluētia.*

Plenitudo ventriculi. Valentinæ fœminæ.) *Hanc plenitudinem commodè deponemus hoc medicamēto. ℞. hieræ. s. Gal. ʒ.j. oxizacari s. ℥.j. decocti hordei, quod sufficit, & fiat potio.*

Extra accessionem si fiat.) *Omnia calida & euaporantia, quia calefaciunt cerebrum, & vapore illud replent, fugienda sunt. Sanguis mittendus est ex cephalica, vt reuellamus à capite, & euacuemus ex cerebri ventriculis, venæ enim cerebri inanitæ humorem attrahent ex eius ventriculis.*

Euaporantia fugienda. Quintò, resoluentibus materiam.) *Nullum præstantius remedium curat Epilepsiā. quā sit optima victus ratio, & locus etiam siccus. Quòd si aliquis habeat Epilepsiā, cuius curationis nulla sit spes, huic opus erit tēpore veris sanguinē mittere ex parte lōginquiori, ex pede scilicet vt reuellamus: tunc enim nullus est adhuc in capite affectus. postulans euacuationē. Purgatione etiā & optimo victu vtētes, accessio epilepsiæ, non ita frequenter, vt solebat, neq; cū tāta molestia apprehēdet.*

In desperata epilepsia aliquid agēdum.

De melancholia. CAP. IX.

Descriptio. MElancholia quædam est mentis alienatio citra febrem ab humore melancholico proueniens qui mentis sedem, quæ cerebrum est, occupat, & eius temper

periē immutat. Trifariam ea fit, vt autor est Galen. Interdū enim vniuerso, qui in venis continetur, sanguine melācholico affecto, cerebrum ipsum communem etiam totius corporis noxam sentiens ob generale vitium afficitur: nonnunquam verò reliquo sanguine naturam seruante, & innocuo existente, solus is qui in cerebro inuenitur, dignus est, qui notetur, cùm in melancholicam naturam sit alteratus. Quod bifariam contingit: aut enim aliunde in ipsum deriuatur, aut in ipsomet genitus est, cùm videlicet internus calor, aut bilem, aut crassum, atrūmque sanguinem superassauerit. Quæ sanè distinctio non parum ad curationem conducit. Siquidem vbi vniuersus corporis sanguis melancholicus extiterit, auspicari curationem à sanguinis missione cōuenit: vbi verò solum is, qui in cerebro continetur: infirmus (quantum ad hanc attinet dispositionem (secta vena non indiget, quāuis ob aliam causam secari possit, quod aut propter plethoriam erit faciendum, aut præseruationis gratia, vt Aetius opinatur. *Causæ & diuisio.*

Est præterea tertium melancholiæ genus, quod à ventriculo oritur, medicis plerisque hypochondriacum flatuosūque nominatum, propter ascendentem in cerebrum melancholicam quandam exhalationem similem ei, quæ oculorū suffusiones inducit.

Operæ pretium autem erit, communes primum notas recensere, post ad peculiares deuenire. Sunt verò communes notæ, metus, tristitia, hominum odiū & auersio. Variæ præterea sunt melancholicorū imaginationes, alij se fictilia vasa arbitrantur esse. alij animalia bruta, alij mortem expetūt, quam sibi non rarò consciscunt: simul etiam & perhorrescunt eandem, atque abominantur, quod admiratione magis dignum est. Nonnulli semper rident, Democritum imitati, alij Heraclitum referentes, in perpetuo sunt luctu. Sunt qui se Deo plenos, & cœlesti numine afflatos opinentur, futurāque prædicere pósse. Sed longum esset omnes horum imaginationes recensere, & longius multo omnium causas reddere, cùm hæc vna res ex earum genere sit, quæ fieri non possunt. Verùm si quis exercere se in hac contēplatione volet, licebit sanè illi per me, verū ea lege, vt philosophiæ conuenientia dicat, verbi gratia siccitatem, in eo qui se testam esse credebat, causam explicabit: in eo verò, qui se caput non habere arbitrabatur, & leuitatem, quam spiritus eleuatus præstabat. In cuius curationem, præter alia dicitur excogitasse Philotimus pileum plumbeum, cuius pondere oppres- *Signa communia.*

sus caput se habere intelligeret: Iam ad peculiares notas accedamus. Eos qui per consensum, totius corporis melancholici fiunt, hæc sequuntur, graciles sunt, macilentíque, venas habent latas, hirti sunt, squallent, duti, nigri, aliquando rufi, nonnunquam flaui, deniq; vndiquaque & ex toto melancholici apparent, idq; aut propria natura, aut propter vigilias, solicitudines, iras, mœrorem, ciborum vsum & anteactam victus rationem, quæ ad torrendum sanguinem, & in melancholicum conuertendum aptissima est. Quæ postquã optimè consideraueris, cubiti insuper venam secato, certissimam enim hinc coniecturam facies: secabis autem mediam, quod si emanans sanguis melancholicus fit, pro laborantis viribus educatur, sin purus & syncerus, nequaquam: sumpto hinc argumẽto, quòd solùm is, qui cerebrum occupat, sit melancholicus: qui aliter est, educendus. Hipochondriaca melãcholia sic dignoscitur. Primò enim stomachi accidentia emergunt, flatus inquã gurgulationes, cruditates, eructationes acidę, & alui desiccatio, & ab egestionibus, vomitu, & eructatione percepta leuitas, & quod æger omnes molestias circa hypochondria versantes percipiat.

Signa particularia.

Victus ratio.

Initiò quinque auxiliorum generibus sanatur, nam confirmata ægrè, aut omnino nunquam curari potest. Primò, victu humectante, & in actiuis temperato, vt est ius arietis, & gallinæ cum borragine, aut buglossa alteratum. Bibat vinũ buglossatum, id est, habens radicem buglossæ, rubrum, medium in ætate, & substãtia, bene dilutum aqua. Quæ atram bilem gignunt, maximè nocẽt, vt salsa omnia, caro ceruina, hircina, bubula & leporina, nisi hæc tria animalia essent propinqua ortui: tunc ratione humoris optimi sunt alimenti. Legumina quoq; nocent, & multum calida, qualia sunt eruca, sinapi, piper, zingiber, & similia. Animi perturbationes, & coitus immodicus satis nocent, aliquãdo tamẽ prodest, si moderatus sit, præsertim si ex semine detẽto, & corrupto profectus fuerit hic morbus. Blandè iis inseruiendũ est, aliquando tamen aceribus sunt increpandi & tractandi, sed perpetuò cautè. Nam aliqui sunt obiurgandi, verberandi & vinciendi, ne manus violẽtas medico, aut aliis inferant. Sępe oportet obseruare melancholici phantasiam: & imaginationem. Si quis enim eorum mente sua informet & fingat, in ventre se habere ranas, aut serpentes (vt quidam melancholici iam figurarunt) promittat medicus se animalia illa facilè expulsurum, & post purgantis medicamenti effectum ea animalia deiectionibus immixta viua ægroto often

Cibi melancholici.

ſtendat. Si æger cibum, potúmque faſtidiat, ei omnia fermè genera alimentorum, vt licebit, ſunt offerẽda, vt poſſit gratum ſibi accipere. Si verò nihil, aut parum comederit, hoc nutriatur clyſtere: ℞. iuris gallinę, decoctionis florum cordialium lib. j. oleorum violarum & amigdalarum dulcium an ℥. ij. butyri recentis, & caſſiæ fiſtularis præparatæ an. ℥. j. vitellorum ouorum nu. 2. miſce, & fiat clyſter. *Clyſter nutriens.* Nutriatur quoque bonis odoribus, præcipuè hac mixtura ſępe naribus admota: ℞. ſucci pomorum redolentium lib. j. aquę roſarum ℥. iij. vini albi optimi, & bene olentis ℥. j. ß. miſce. Somnus conciliandus eſt iis, quia longa eſt eorum vigilia, & maximè eis nocet. *Somnum inducentia.* Quod ſi lactuca, & lac ſeminis papaueris non poſſint ſomnum inducere, tibiæ, & pedes ſępe lauentur decocto lactucæ, violarum, foliorum ſalicis, & arundinum, corticum papaueris albi, & iuſchiami. Naribus quoque & fronti, aut temporibus admouenda ſunt olea violarum, aut papaueris, aut vnguentum populeon. *Topica ſoporifera.*

Secundò, apparantibus atram bilem ſyrupo de pomis, de bugloſſa, de borragine, de fumaria. S. & comp. de epithymo cum duplo aquarũ, aut decocti bugloſſæ, borraginis, fumarię, lupulorum, ſcolopẽdriæ. *Præparatio.* Hęc tamen multis diebus ſunt bibenda, quia terreſtris eſt, & admodum reſiſtit atra bilis.

Tertiò, vacuantibus melancholiam, quę ſi ſit ſanguinea, *Vacuatio.* aut cum pręſentia ſanguinis: & ſi fiat per conſenſum totius, ſtatim à legitima & iuſta victus ratione eſt vena media ſeu communis ſecanda, autore Gal. iij. de loc. affect. cap. vj. ſanguiníſque tantum extrahendum eſt, quantum reſpondeat plenitudini, *Sectio venæ.* cum ex repreſſis menſibus, aut hęmorrhoidibus inhibitis naſcitur, venę tibiarum, aut pedum ſunt incidendę, & in confirmata iam & veteri frontis, vena aperienda erit. Vacuanda quoque erit lenibus & clementibus, qualia ſunt epithimus, & aqua caſei, & myrobalani indi: *Quę vena ſecanda.* vt ℞. pulueris epithymi ʒ. ij. aquæ caſei ℥. iiij. miſce: vel epithymi ʒ. ß. corticum myrobalanorum indorum ʒ. j. ß. fiat decoctũ in vnciis ſex ſeri caprini, donec vnciæ duæ conſumãtur. *Purgatio lenis.* Deinde valentioribus, vt folliculis ſene, diaſene, confectione medicaminis quod ſcripſit Hamec, pilulis indis, & de fumo terrę. *Valentior.* Multi quoque lapidem armenum, & lapidem ſtellatum, ſeu lazuli laudant in purgando hoc humore, ſed ego his non auderem vti ſimplicibus, neque in compoſitione, quia primus incognitus eſt. ſecundus verò eſt malignus, niſi fuerit bene electus, & præparatus lapis ſtellatus, in die tamen purgationis per pilulas ab opere bibat æger decoctum *Decoctum*

fruct

Ne purgationis sumendum. fructuũ,& florum humectãtium: vt sunt vuæ passæ sine granis pruna damascena,violæ, borrago,& similia : ne intemperies sicca à medicamento sicco multum intendatur.Quia morbus hic est diuturnus necessaria est vacuatio frequens, *Cõfectio.* quæ fiet optimè hac confectione: ℞. cassiæ fistulæ præparatæ. ℥.ij.confectionis medicaminis Hamec,& diasenæ an.℥ j. conseruæ borraginis.℥. ß.pulueris diarhodon abbatis ʒ. ij. syr.buglossę,q.s.m.& fiat confectio. dosis est cochlearia d uo *Puluis salucrimus.* semel in hebdomada. Puluis hic optimus & ferme diuinus est,expertúsq; à multis grauissimis medicis, & eo multi melãcholici curati sunt: ℞.epithymi ʒ. iiij. lapidis lazuli opti- *Laudes huius pulueris.* mi,agarici trochiscati an.ʒ.ij.scammoni ʒ j gariophyllorũ numero 20.misce,& da ʒ.ij.cũ sero ouino,aut caprino, aut aqua borraginis, aut buglossæ : hoc medicamentum dilige, & eo vtere,si vis salutem ægris restituere,& honores assequi. Dicitur à quibusdam puluis benedictus.

Auersio. Quartò auertẽtibus à cerebro & corde ad ignobiles partes:vt partium extremarum frictionibus , vinculis, fotu ex decocto rerum parum calidarum , cucurbitulis , balneis , & *Clyster.* clysteribus:vt hoc: ℞.maluarum,fumariæ,borraginis,lupulorum an.m.j.epithymi, senæ an. ʒ. iij. fiat decoctũ, de quo accipe lib.j. cassiæ fistularis præparatæ ʒ. j. olei violarum & sesaminis an.ʒ.ij.salis. ʒ.ij.misce,& fiat clyster.

Discutientia, corroborantia, & alterãtia. Quintò , reliquias resoluentibus, & corroborantibus caput & cor,& tandem humectantibus,& intemperiem capitis & totius siccam sanantibus primum fit per diamuscum dulce,& amarum, per electuarium de gemmis, per electuarium lætificans Rhasis in quantitate drachmarum duarum, cum aqua buglossæ.Fit etiam resolutio , & illarum partium *Cõfectio.* principum corroboratio per hanc cõfectionem. ℞.margaritarum ʒ. ß.hyacinthorum,zaphirorum smaragdorum, vtriusque corallij an. ℈. ß.cinnamomi,macis,galangæ,nucis muscatæ an. ℈.j. gariophyllorum, piperis longi cubebarum, ligni aloes,storacis,calamithæ,seminis basiliconis an. ℈. ß. croci ℈.j.musci ambræ an. g̃. iiij.sacchari candi, carnium vuarũ passarũ an.℥ j. conseruæ borraginis, & buglossæ an ℥. j.aquæ rosarũ,muscatæ ℥.j.sacchari optimi,quod sat est,misce & fiat cõfectio:dosis quolibet mane drachmarum trium *Simplicia roborantia caput.* cum vnciis tribus aquæ buglossæ Corroborant etiam caput auellanæ & amygdalæ tostæ à cibo, & coriandrum præparatum,& sequẽs pileum, ℞. coriandri præparati ℥ ij.rosarum, *Pileũ corroborans.* florum borraginis, buglossæ,& violarum an.℥. ß.cubebarũ, nucis muscatæ,stechados,maioranæ,anthos an. ℈.j. corticũ

pap

papaueris albi ʒ.iij.in puluerẽ redigãtur omnia, & fiat pileũ·

Intemperies ſicca curatur balneo totius capitis ex maluis, violis, althea, lactucis, borragine & bugloſſa, capitibus & inteſtinis veruecum. Capiti raſo admoueatur butyrum recens, & farina hordei, vel hoc vnguentum, quod ſpinæ etiam admouendum eſt ad totius humectationem. ℞. olei amygdalarum dulcium ℥.ij. olei violarum, & papaueris an. ℥.j.ß. butyri recentis ℥.j. mucilaginis altheæ & fœnugræci an. ℥. ij. axungiæ gallinæ ʒ.iij. ceræ quod ſ. miſce, & fiat vnguentum.

Alteratio.

Vnguentũ humectans.

Si ſit per conſenſum partium circa hypochondria, habita ratione victus iam dicta ſuperius, cui addes in hac & in omni carnem accipitris, cum ſucco maioranæ, quæ habet miram facultatem in curanda melancholia, & pulli noctuæ. Eſt etiam experta in curatione eius aqua per diſtillationem ex muribus boni paſtus cum gallina & aquis cordialibus facta: forſan eſt in muribus vis, & natura curandi hunc morbum, quemadmodum in accipitre, qui accipiter nutritur muribus. In præcedenti quoque euacuatione, & aliis multis remediis præter ſanguinis miſſionem, quia rarò in hac confert, ſummoperè eſt reſoluendus flatuoſus ſpiritus, quod primò & præcipuè fiet per clyſterem hunc, & ſimilem, tertio quoque die iniectum: ℞. blitis, matricariæ, cuſcuthæ, meliſſæ, maioranæ an. m. ß. polypodij, ſenæ carthami an. ℥.j. epithymi, thymi an. ℥. ß. ameos, ſeminis anethi, ſeminis fœniculi & carui an. ʒ.iij. fiat decoctũ, de quo accipe ℔. 1. cui adde diaſenæ, hieræ logodionis, & cõfectionis medicaminis Hamec. an. ℥ ß olei camomillæ, & de lilio an. ℥. ij. ſalis. ʒ.ij. miſce. Spiritus flatuoſus diſſipatur fotu ex camomilla, meliloto, calẽdula, rore marino, radicibus quinq; diureticis, ſeminibus anethi, fœniculi, cymini, ameos, carui, & baccis lauri ventriculo ſemper vacuo, ſaltem bis in die, & poſt fotũ quotidiè ad diſſipandum flatum venter vngatur hoc vnguento: ℞. olei anethi, de lilio, laurini & rutæ an. ℥.j. pulueris roſatæ nouellæ & diacymini an. ʒ.ij. ceræ quod ſufficit, miſce & fiat vnguentum. Si ante cibum comedat cochlearium vnum huius pulueris, flatus valẽter diſſipatur: ℞. coriandri præparati ℥.j. pulueris radicis bugloſſæ ℥.ß. cĩnamomi electi, cortici citri, ſeminis fœniculi, aniſi, & carui, an. ʒ.iij. origani ʒ. ij. ligni aloes ʒ.j. ſacchari ℥.iiij. miſce, & fiat puluis. Syrupus ſequens eſt ad flatum diſſipandum accommodatiſſimus, & caput cum corde corroborandum: ℞. ſerici crudi ʒ.ij. ſeminis baſiliconis, gariophyllorũ, foliorũ citri an. ℥ j. corticũ mali cidonei & corticum citri an. ʒ.iiij. radicum bugloſſæ, nu. 7.

Hypochondriacæ curatio.

Accipitris & murium vis.

Clyſter flatus diſcutiens.

Topica.

Fotus.

Vnguentũ.

Puluis.

Syrupus diſſipans flatus, & firmans caput.

foliorum buglossæ m.iiij. fiat decoctũ in quantitate debita aquæ, de qua accipe quantitatem conuenientem ad lib.iiij. optimi sacchari, & fiat syrupus, aromatizetur hoc puluere mastichis, zinziberis, galangæ zedoariæ, spicæ an. ℥. ij. ligni aloes, gariophyllorum, nucis muscatæ, an ℥.j. musci, ambræ an. ℈.j. Dosis. ℥.ij. Pauperes tamen loco eius, & diuites si velint vtantur electuario rosatæ nouellæ, aromatico rosato, diacymino, & similibus. Si melancholia fiat per consensum hepatis, aut splenis, aut vteri, aut aliarum partium curatis illis facilis erit curatio huius morbi, de quibus suis in locis agemus.

Pauperibus vtilia.

De melancholia. CAP. IX.

Scholium.

Quid melancholia.

Melancholia quædam est.) *Melancholia hoc in loco, non humorem, sed affectum ex causa nomen assumentem significat. Est enim delirium sine febre cum metu & tristitia, in hac definitione delirium est genus, quo communicat cum phrenitide & mania. Reliquis verò partibus melancholia ab eis distinguitur, quia phrenitis est cum febre, mania sine metu & mœstitia. Pars affecta est cerebrum, vt constat ex actione eius læsa. In ea.n. imaginatio est deprauata, multipliciter tamen 2. de caus. symp. cap. vltimo, ita vt stultorum infinitus sit numerus. Morbus ad quem sequitur (loquentes de ea quæ proprius affectus) est intemperies frigida, & sicca cerebri ex melancholico humore orta. Humor melancholicus, cùm non solum habeat generationem ex hepate frigido, sed ex caliditate sanguinis tenuem partem consumente: proinde non est mirandũ si per febriles morbos multi melancholici fiant. Melancholia hæc aut fit per proprium affectum, aut per consensũ Per proprium affectum euenit quando humor melancholicus in ipso cerebro continetur. Quod bifariam contingit, primò cùm melancholia ibi generatur, secundò cùm aliunde fluit. In cerebro generatur à caliditate sanguinem excitante, eúmque melancholicũ efficiente, vnde corriges locum lib.3. de loc. affec. cap. 6. qui sic habet. In cerebro (hoc enim subaudiendũ est) melancholicus humor genitus est, cum videlicet internus calor, aut flauam bilem, aut crassum atrúmque sanguinem assauit. Delendum enim est totum hoc (aut flauam bilem, aut) quia flaua bilis assata fit atrabilis, non autem melancholia. Aliunde fluit melancholicus humor, cũ lien (à quo expurgatur) minus rectè ipsum attrahit: Aut, iecur multum generat melancholiã: aut, cùm ab alia causa in venis coaceruatur, tunc enim in cerebro, languidum si sit, colligitur. Per consensum excitatur melancholia, quando ex hypochondriis ortum habet, quam solẽt medici hypochondriacã nominare. Hanc melancholiæ morbi diuisionẽconside-*

Morbus in epilepsia.

Duplex melancholia.

Corrigitur Gal. locus.

siderامus propter curationẽ: quia si in toto corpore contineatur sanguis melăcholicus secabimus venam, vt reuellamus à cerebro. Si verò in hoc affectu solus sanguinis, qui est in cerebro melancholicus sit, abstinendum erit à venæ sectione, euacuemus optimũ sanguinem, & qui necessarius est ad coctionẽ melăcholici humoris: nisi ipsũ eduxeris ratione plethoræ.

Est præterea tertium melancholiæ genus.) *Melancholia per consensum hæc est. Quæ fit à vaporibus melancholicis ex venis ventriculi ascendentibus ad caput, etiamsi non sint acres: vnde hac in parte errauit Iacotius Hic autem melancholicus humor in venis ventriculi detentus, & obstructionem faciens aliquando putrescit, & aliquando non. Si putrescit, calorem in illis venis generat, quem intellexit nomine inflammationis Diocles, non autem phlegmonem, vt multi malè voluerunt, eritque cum siti. Quòd si hæc putredo effatu digna sit, Melancholia habebit febrem adiunctam. Si humor in venis prædictis non putrescat, ichores melancholici ad ventriculum descendentes acidum ructum, lædentque eius coctionem: cúmque error primæ coctionis non posit emendari in secunda, corpus malè nutritum gracilescet.* *Melancholia per consensum.*

Melancholiæ signa communia sunt metus, & mæstitia, si multum perseuerent 6. aph. sent. 23. adde tamen sine causa manifesta signa communia hæc dicuntur, quia conueniunt melancholiæ, quæ est proprius affectus, & illi quæ per consensum accidit. Causa tristitiæ & timoris est cerebri, & spiritus animalis (qui ex sua natura debet esse lucidus) obtenebratio. Hæc autem, in ea quæ fit per proprium affectum, ab humore, at in illa, quæ lege consortij accidit, à vapore nigro pendet. Quòd autem hæc sit optima causa Gal. 2. de caus. symp. cap. vltimo, exemplo ostendit: si enim tenebræ externæ timorem & mæstitiam inducunt, nónne melius id efficient illæ, quæ internæ sunt? dices non ne metus, & mæstitia sunt cordis passiones? cur ergo causam earum in cerebro collocamus? Respondeo ex opinione mali ortum habere prædictas passiones, spiritum autem denigratum deprauare imaginationẽ, ita vt excitet opinionem mali præsẽtis & futuri, & hac ratione incutere timorẽ & tristitiã. *Melãcholia signa.*

Quintò, reliquias resoluentibus.) *Si in melancholia, quæ proprius est cerebri affectus, intemperiem frigidam & siccam habemus in cerebro, debemus ergo cerebrum humectare, & ex eo humore euacuare, quod commodè præstat balneum, caput etiam tonsum lauabimus decocto ex capite arietino, chamemello, violis fœnugræco, & floribus buglossi. Hinc videbis errorem auctoris, & aliorum practicorum caput roborantium in hoc affectu confectione per os assumpta, longa quidem, & ex rebus siccis constituta. Si enim cerebrum humectandum est, qua ratione hi id exsiccant? tum si ex capite debemus euacuare humorem, topicis id præstandum erit, & non internis? Debet præterea medicus in melancholia lienem roborare, vt attrahat melancholicum succum, quod præstabit oleo de absinthio & aliis.* *Male auctorem, & alios practicos in melancholia explicantia propinare.*

Si sit per consensum partium.) *Ea quæ dicit auctor de carne accipitris, muribus, & pullis noctuæ, falsa cùm sint omittantur: quia hypochōdriaca hæc affectio ratione cognoscitur, ac proinde remedia ratione inuenta, & non experiētia admittet. Curabitur ergo victus ratione humectante, secundò humor obstructionem in venis vētriculi efficiēs præparabitur syrupis, in prima melancholia ab autore propositis: ita vt illa, in qua putredinem habet humor (quam ex siti colligemus) misceamus syrupum endiuiæ compositum cum decocto endiuiæ, borraginis, & aliorum, quæ aliquantulum refrigerant. Tertiò, hoc medicamento purgabimus. ℞. pul. hieræ picræ. ʒ. iij. aut iiij. cōfectionis hamec ʒ. ij. dissoluantur in decoctione hordei q. s. & fiat potio. Hamec melancholiam educit, at hiera serosos & tenues humores in ventriculo contentos, & simul ipsum roborat, ne eos recipiat, poteritque frequēter vti hoc medicamento. ℞. pul. hieræ. 5. Gal. ʒ. iiij. rhodomellis. ℥. j. cum aqua fœniculi q. s. duobus tamen aut tribus diebus præassumpta decoctione ex hordeo cum cortice, & fœniculo parata. Lien vngatur hoc vnguēto, quod corroborat ipsum, & attenuat humorem melancholicum ℞. olei absinthij, de capparibus, tamaricis & ireos. ana. ℥. j. ß. ammoniaci dissoluti in aceto ʒ. iij. brioniæ ʒ. iij. massæ emplastri de meliloto loco ceræ q. s. fiat vnguentum. Et cùm aliquādo ex flatu in hac affectione fiat animi deliquium vtemur hoc medicamento. ℞. confectionis Gentilis cōtra melancholiam ʒ. ij. conseruæ borraginis ℥. j misce: hæc cum aqua melissæ accipiēda est. Cui si vigiliis molestetur æger, adde syrupi papaueris. ℥. j.*

Lapsus auctoris. Curatio melancholiæ hypocōdriacæ. Purgatio. Vnguenta ad lienem. Ad animi deliquium.

De Incubone. CAP. X.

Descriptio. INcubo, vel incubus, quem Græci ephialtem appellant: sumpta quidem appellatione vel ab eius nominis viro, aut quod magis credibile est, à vocis significatione, cùm hoc morbo correpti inuadi se ab alio opinentur: porrò & à Themisone pnigamon, aut pnigalion dicitur: quod præfocati ægrotantes videantur. Vtut tamen nominetur, malum est, vbi aliquis in somno opprimi se, & incumbente quadam mole, teneri arbitratur. Cæterùm oritur is morbus à crapula potissimum, & iugi in ventriculo cruditate, vaporibus nimium inde in cerebrum ascendentibus, qui & ipsum obruant, & iter spiritibus animalibus aut facultati animali per neruos occludant. *Signa.* Qui sic affecti sunt, tardè admodum difficiléque mouentur, torpent in somno, cùm in corpus cerebri facultas non defluat, suppressam vocem aut frustra conantur rumpere, aut incertam, inarticulatámque reddunt. Ad hæc suffocari se imaginantur; & ab ingruente aliquo detineri, denique ea omnia, quæ vigilantes epileptici perpetiuntur, hæc eadem per quietem perferunt, qui hac

hac molestantur affectione. Cum summa tandem anxietate tenuiori facto spiritu, & in halitu digesto discussóve, & reseratis cerebri meatibus subitò expergesiunt. Succurrendum huic malo est incipienti, si enim semel inualuerit, graues sæpe affectiones parit, epilepsiam scilicet, Maniam, & Apoplexiam, cum horum velut præludium quoddam fit, autore Aëtio. Hic tamen si inter somnum, & vigiliam superuenerit, malus est, deterior verò si cum sudore frigido.

Curatio.

Curatio eius similis est curationi morbi comitialis, quamuis mitior, semper tamen æger à somno excitetur violenter, & cum increpatione, sæpe quoque fiat in eo vacuatio per Hieram.S.Galeni, & agaricum trochiscatum.

De Incubone. Cap. x.

Scholium.

Sententia aliquorum de incubone.

INcubo vel incubus.) *In incubone cerebrum læsum esse confirmant medici ex actionibus eius læsis, quæ sunt imaginatio sensus & motus. Imaginationem læsam colligunt, quia qui hoc malo detinentur, existimant quiddam sibi incumbere. Quamuis id Rondoletius & alij ad plenitudinem venarum thoracis referant. Sensus etiam læsus est, quia vt aiunt, is in somno torpidus est, sicut & motus voluntatis difficilis.*

Rondoletius refutatur.

Ex his aliqua falsa sunt: imprimis, quod ait Rondoletius stare non potest, quia si plenitudo est in thorace, sensum grauitatis inducit in vigilia, non autem in somno, in quo mens aliò intenta est. Adde hanc plethoram non lædere imaginationem.

Refutantur aliqui.

Falsum etiam est, id quod ij dicunt, in incubone scilicet actiones sensus & motus lædi: dicere enim esse sensum in hoc malo affectu, cum dormiunt, torpidum, nonne ridiculum est? quasi in aliis dormientibus sit acutus? Quod autem motus læsum non sit, constat ex eo, quod brachia & crura mouent, respirant etiam. Vnde dicendum est, Incubonem esse symptoma, in actione læsa principe.

Quid sit incubo.

Est enim imaginatio deprauata, quæ contigit ex speciebus rei alicuius suffocantis, & opprimentis, in cerebro motis. Tunc enim existimant se esse oppressos, ita vt si velint loqui, quasi detineantur. Dices cur in vigilia non contingit? Respondeo, non esse necessum, vt quæ in somno, eadem in vigilia afficiant: somniamus enim dormientes, & non vigilãtes.

Morbus ad quem sequitur.

Videamus modò, quem morbum sequatur hoc symptoma. Aliqui existimant, morbum esse obstructionem ventriculorum cerebri: & hi differunt, quia multi existimant obstructionem hanc esse, in anterioribus ventriculis, aut in principio spinalis medullæ ab humore factam.

Refutantur aliqui.

Alij sequuti Possidoniũ à vaporibus frigidis & crassis spiritus animales per neruos ferri prohibentibus, eam fieri sentiunt. Qui omnes errant maximè: nam si tanta est obstructio, vt impediat transitũ spirituum, fiet ergo caros epilepsia, aut apoplexia. Tum si obstructio est incubus, cerebrum afficitur,

non vt similaris pars, sed vt instrumentaria, vt Altomarius ex Aetio probat: qua ergo ratione erit læsa imaginatio? Sententia Posidonij nulla ratione potest admitti, non enim potest ratio capere modum, quo vapor possit impedire transitum alicuius substantiæ, cum sit tenuis, & sicut aer facilè cedens. His omissis dicimus, in incubo, si cerebrum afficiatur proprio affectu, morbum esse intemperiem frigidam & siccam, si verò per consensum, morbum esse, aut in via: si vapor, ex obstructione venarum ventriculi ascendat: aut tumorem præter naturam, si scyrrum lienis sequatur.

Vera sententia.

Inde colliges errorem multorum medicorum sentientium hunc affectum fieri à Dæmone, ducti in hanc sententiam ex eo, quod quidam Dæmones appellentur à theologis incubi. Hi enim etiam si hoc nomine appellentur, non quia hunc affectum efficiant: sed à coitu, quia assumentes area corpora, sub virorum forma mulieribus incubent: sicut & succubi appellantur illi Dæmones qui fœminam mentiētes, viris succumbunt. Et ex horū coitu natos fuisse gygātes, multi ex Theologis affirmarūt. Ex supradictis intelligis, quàm malè omnes causam istius morbi ad crapulam & cruditates referant, cum hæc nunquam imaginationem lædant.

Error multorum.

Curabitur hic morbus ea ratione, qua melancholia.

De iis qui amore insaniunt. Cap. XI.

Ex amore posse aliquos insanire argumento est Antiochus Seleuci filius, qui Stratonicam nouercā miserè deperiuit, atque alij quam plurimi, quorum frequens est in historiis mentio, & in poëtarum monumētis non rara, quamuis sub fabularum inuolucro. Est verò (vt Ouidius cecinit, amor res plena soliciti timoris) solicitudo autem, vt ait Paul. Ægineta, animi quædam affectio, cum videlicet ratiocinatio in vehementi, ac laborioso quodam motu constituitur. Occasionem huic morbo exhibet res ipsa amata. Deprehenditur malum, quia oculi concaui fiunt, lachrymas nullas offendunt, sed voluptate quasi perpetua perfusi apparent, agitantur & subsiliunt identidem palpebræ, & aliis omnibus corporis partibus illæsis ac consistentibus, solùm hi amantibus concidunt. Pulsus peculiaris huic morbo nullus est, quod medicorum aliqui sunt opinati, sed quales solent esse illorum, qui multis solicitudinibus sunt implicitꝰ. Erasistrati denique arte oportet vti, vt morbus ex toto detegatur. Præcipua huius morbi curatio tradita est capite de curatione melancholiæ, præter illa, duo sunt maxima remedia eorum, qui amore insaniunt, primum & firmissimum dare ei, quam diligit. Cum hoc non suppetat, alterum est necessarium, & primò stude, ne fiat melancholicus, per ea quæ dixi-

Descriptio.

Descriptio sollicitudinis.

Notæ.

Curatio.

Præseruatio.

diximus cap.9. nam ij. imaginationem læsam habent, & aliquoties rationem, quare statim fugiat: absentia enim & aliarum rerum occupatio est summum remedium, autore Ouidio libello de remedio amoris. *Auersio.*

Ocia si tollas, periere Cupidinis arcus,
Da vacuæ menti, quo teneatur opus.

Consule igitur Poetam eo in libro. Necessariæ ergo sunt venationes, piscationes, ludi, instrumenta musicæ, ambulatio per loca viridia, & iucunda, vbi aues & philomelæ resonant, communicatio, & frequens cum amicis, & consanguineis confabulatio prodest: & tandem opitulatur multùm profectio ad longinquas regiones, præcipuè ad insignes vrbes, vt Valentiam & Birchinonam apud Hispanos: Lutetiam Parisiorum apud Gallos, & Romam Christianorum caput, quod sih æcnon satis sint cum Ouidio.

Hortor vt & pariter binas habeatis amicas,
Fortior est plures si quis habere potest.

Et post hæc omnia sic finit curationem Ouidius.

Quid moror exemplis, quorum me turba fatigat?
Successore nouo vincitur omnis amor. (modicis:

Aliquando curatur hæc insania ebrietate, & coitu non im-

De Apoplexia. CAP. XI.

Scholium.

ATtonitum morbum Græci.) *Malè video ferè omnes medicos apoplexiam definientes, priuationem sensus & motus in toto corpore, hac enim ratione, qui vulneratus vsque ad cerebri ventres repentè concidit sine sensu, & motu, tum & phlegmonode cerebri dispositione affectus, apoplexiam habebit. Quòd, quàm falsum sit, optima eius definitio ostendet. Est apoplexia sensus, & motus amißio in toto corpore, ob impeditum transitum spirituum animalium facta. Prima parte definitionis, apoplexia cum paralysi conuenit: Secunda verò ab ea distinguitur, cum paralysis non habeat sensus & motus defectũ in toto corpore. Vltima verò parte separamus apoplexiã ab ea sensus & motus priuatione, quæ etsi in toto corpore fiat, euenit tamen ex dißipatione, spirituum animalium: qualis est illa, de qua loquitur Gal.7. de placitis, quæ sequitur cerebri vulnus vsq; ad ventriculos penetrans: ab eo etiã, quæ fit ex repletione venarum & arteriarum cerebri, quæ contingit ex consumptione spirituũ animalium cerebri, eueniente ex eo, quòd spiritus vitales ex arterijs non poßint ad cerebri ventriculos descendere. Causa apoplexiæ est, quicquid replet cerebri vẽtres, ita vt non poßit animalis spiritus permeare, hæc autẽ repletio, aut si manus obstructio, fit ab humore crasso pituita scilicet, aut melãcholia, aut à phlegmone maxima tenuis men-*

Error multorum circa essentiam apoplexiæ.

Apoplexia definitio.

Causa apoplexiæ.

meningis, ita vt eius magnitudo internum cerebri meatum repleat. Quæ vera cum sint, non est quod sequaris Vallesii sententiam lib. 7. epid. com. 83. scriptam: qua sentit ab omni humore fieri apoplexiam, & quod peius est, quasdam apoplecticas passiones à crasso flatu admitti: quia bilis flaua tenuis cùm sit, permeabit per meatum, non autẽ obstruet. Quod autẽ non obstruat vapor, superiori scholio diximus. Obstructio (quæ morbus est in via) in apoplexia magna est, ac proinde Gal. lib. 3. de loc. affect. in apoplexia corpus cerebri magis lædi, quàm ventriculos scribit, quasi dicat, cerebrum, vt est instrumentum, lædi, quia totus ventriculus est repletus: cum enim totus non repletur, vt in epilepsia euenit, tunc læsos vẽtriculos appellat Gal. & nõ corpus cerebri læsum. Et quamuis Gal aliquando per corpus cerebri eius substantiam similarem intelligat, malè Vallesi. 5. epyd com. 47. explicat, quid sit vergere humorẽ ad corpus, aut ad animam: non enim vergere ad corpus cerebri, est vergere ad eius superficiem externã & vergere ad animã ad internam: cũ pars externa & interna cerebri, idem habeant tẽperamentum, in quo animam cõstituit Gal. & nos animæ instrumentum. In apoplexia aliquando seruatur respiratio, aliquando nõ, & inde ortæ sunt differẽtiæ apoplexiæ, à Gal. traditæ 2. lib. aph. com. 42. ex quibus tres sunt apoplexiæ illius, quæ fortis dicitur: quarta debilis est. Prima differentia ea est, in qua prohibita est respiratio, quæ curationem non admittit, sed citò interficit, tãdiu in ea viuentes ægros, quandiu illi qui præfocati moriuntur. Secunda differentia apoplexiæ est, cum violenter respirant. Tertia in qua nõ est violenta respiratio, inæqualis tamen & inordinata. Vltima (quam debilẽ appellauimus) cum respiratio aliquem seruat ordinem. Et hæc, inquit Gal. si debitè fiant necessaria, citò curatur. Quod cum sit contra aphoris. in quo Hipp. debilem apoplexiam non facilè curari scribit, proinde vbi est citò: legẽdum est, forte, ex græco codice. Vel si seruemus lectionem per citò curari, intelligemus, statim in paralysim transire. Hic transitus euenit humore penetrante neruorum substantiã, & hoc nomine impediente facultatis alteratione. Quod in epilepsia non contingit, quia humor eam generans ita crassus est, vt non possit peruadere neruos. Obijcies Gale. 4. lib de ratione victus in acutis com. 27. Epilepsiam in paralysim finiri scripsisse. Respondeo verum hoc esse, sed raro euenire: id autem quod rarum est, cum contemnat Galenus ac si non esset, ideo in lib. 4. de locis affect. cap 2. epilepsiam nunquam in paralysim finiri existimauit.

Lapsus Vallesii. — *Cur in apoplexia dicatur corpus cerebri læsum.* — *Lapsus Vallesii.* — *Differẽtiæ apoplexiæ vnde oriantur.* — *explicatur Gal.* — *Apoplexia transit in paralysim non epilepsia.*

Sanguineæ apoplexia.) *Sanguineæ apoplexiæ meminit, cuius hactenus manifestè saltim non fecit mentionem. Nos vero ex his quæ diximus, vario modo curandam apoplexiam intelligemus. Si apoplexia fiat ex phlegmone tenuis meningis, curabimus eam primò sanguinẽ mittentes, & applicantes capiti repellentia: & vt summatim dicamus, ea præstabimus, quæ cap. de phrenitide diximus, vtentes tamẽ digerentibus in declinatione, quia humor non habet eam tenuitatẽ, vt possit sine his exhalare*

Apoplexiæ curatio.

halare. Aduertendũ tamen est, practicos in sanguinis missione in qualibet apoplexia facta hunc seruare ordinem. Primò secant venã saphenam aut poplitis, quia amplior est, deinde cephalicam, & tertiò venã frontis: vel vt Rondoletius, Hollerius, & alij facere iubent, venam iugularem, ita vt fiat exigua plaga ob hæmorragiæ metum. Cæterùm mirandum est de his hominibus, rationem curandi non aduertentibus: Si enim est affectus in cerebro, quam rectitudinem seruabit cum ipso vena pedis? Præterea quis ausus erit venam iugularem secare, si legat Gal. lib. 5. methodi, magnarum venarum sectionem formidantem propter periculum, quod imminet: quia in harum sectione sanguis aut non potest, aut difficilè saltim supprimitur: ita vt immineat periculum trãsuersæ sectionis in vena. Adde in sectione venæ semper imperandam esse magnam plagam, ne sanguis tenuis relicto crasso effluat. Vltimò id quod de sectione venæ frontis & linguæ imperant, in angina, dolore capitis diuturno, & similibus locum habet: non autem in apoplexia, in qua ob breuitatem hæc remedia carent occasione. Nos sequuti Galeni doctrinam semper secamus cephalicam, & meritò, quia hac ratione ex loco affecto citò, & multum euacuamus.

Reprehenduntur practici in sanguinis missione.

Vera sententia de sanguinis missione in apoplexia.

Pituitosa apoplexia.) Vt plurimùm fit apoplexia ex pituita, quæ multa solet in cerebro frigido ex natura abundare. In cuius curatione auctor nullam fecit mentionem sanguinis missionis, sentiens cum multis barbaris, hanc inutilem esse, cum abundet pituita, & absit plethora: quasi solum in plethora sit sanguis mittendus. Solet autem communiter medici, apoplexiam hanc curare clysteribus acribus, medicamentis vomitum cientibus, & purgatione. Acribus vtuntur clysteribus, existimantes eos à toto corpore purgari. Quod possunt probare ex 4. lib. acut. com. 20. vbi ait Gal. autorẽ illius lib. in dicta sententia in Angina clysterem purgatorium exhibere, non vt, solùm alimenti excrementa, sed & vt passum locum euacuaret. Vomitu vtuntur, vt deponant plenitudinem ventriculi: purgatione verò, vt pituita, quæ morbi causa est, euacuetur: hæc est illorum sententia vndiquaque peccans. Primò in acribus clysteribus, ex valide purgantibus cõstructis: Hi enim solùm euacuant ex intestinis, & primis venis, nõ ex toto corpore: quod ratione cõfirmamus, & autoritate. Ratio hæc est, medicamentum purgans vt agat, debet in actum reduci: Sed per clysterem iniectum non potest reduci in actum, ergo neque purgare. Maior manifesta est ex eo, quòd medicamentum purgans potestate tale est. Minorem confirmamus ex natura acris medicamenti, quod statim irritat intestina, & proinde expellitur. Autoritas, qua hoc ipsum probamus, ex Gal. desumpta est. 4. lib. aph. com. 2. vbi propositis medicamentis errhina & apophlegmatisma appellatis, quæ ex parte nempe cerebro euacuant: addit, clysterem quoque ex hoc genere feceris. Si ergo clyster ex parte euacuat, intestinis scilicet & primis venis, qua ratione in apoplexia: Hoc primo vtũtur medie

Reprehenditur curatio apoplexiæ pituitosæ.

Clysteres non euacuant ex toto corpore.

dicamẽto quod neque affectũ, neque eius causam respicit: Ad id quod ex 4. acut. adferunt satisfacimus, dicentes Galenum solùm scribere id, quod instituit auctor illius lib. (qui non est Hippocrates) non autem hoc approbare, potißimum cum sit contra rationem. Errant secundò supradicti medici in medicamentis vomitoriis, quia cum hæc solum ventriculum euacuent, non curabunt apoplexiam, quæ est cerebri affectus. Vltimò statim in principio purgantes crasse peccare videntur: nam si æger est in accessione apoplexiæ, non poterit purgans medicamẽtum deglutire. Si post acceßionẽ, iam non est apoplexia, cum terminata sit in paralysim. Dices purgari tũc humorem pituitosum: si hoc affirmas, non etiam effugies: nam aut ille humor est in venis, aut in vẽtriculis cerebri. Si est solum in venis, iam non curas affectum vrgentem, morbum scilicet, qui est obstructio cerebri. Si verò humor est in cerebri ventriculis, cum extra venas diffusus sit in parte contentus, per proprios meatus partis debet euacuari. Adde humorem esse firmatum in parte, ac proinde post coctionem esse euacuandum. Quæ cum ita sint, inde videbitis quantum erret ille, qui non curans à bono præceptore methodum curãdi perdiscere, ad eos libros, quos practicos vocant, confugit: hic enim præterquam quod decipietur paßim, multos interficiet. Curabitur ergo apoplexia ex humore crasso facta hoc modo, methodo rationali. Apoplexia est symptoma, actio scilicet abolita sensus & motus. Morbus, ad quem sequitur, est obstructio ventriculorum cerebri, tertij vel quarti. Causa istius morbi est humor pituitosus, ex venis ad ventres cerebri descendens. Sunt ergo tres affectus complicati in hac apoplexia symptoma, morbus, & causa morbi: ex his affectibus actio læsa cum habet suam essentiam in fieri, & ab alio dependentem, non poterit curari contrarijs. Oportebit ergo vrgentiori succurrere, nempe obstructioni, & si poßumus, non negligentes causam. Hæc commodè præstabit sanguinis mißio ex cephalica vena, quæ (præterquam quod potest exerceri in accessione & post accesionẽ) reuellit & euacuat ex loco affecto: reuellit enim humorem fluentẽ ad cerebrum, euacuat autem ex cerebri ventriculis: venæ enim tenuis meningis & cerebri inanitæ attrahẽt ex ventriculis humorem: dubitabis, si ventriculus est plenus, nonne à sanguinis mißione abstinebis, cum eam impediat, ne crudus humor feratur ad venas? Respondeo, nos sanguinẽ mittere propter vrgẽtem affectum, noxa enim illa, quæ ex cruditate sequetur, deinde poterit emendari: quod quamuis ex Galeni methodo curandi colligamus, Habemus tamen Gatinariam auctorem ex Arabũ familia subscriptorem, qui cap. de phrenitide in principio (inquit) secãda vena est etiam ventriculo pleno. Finita accesione apoplexiæ, quãdo iam terminata est in paralysim, considerabimus, an æger habeat inclinationem ad somnum, quam si habeat, etiam sanguinem mittemus, non ratione paralysis, quæ morbus longus est, sed ratione apoplexiæ, non præsentis sed eius, quæ futura timetur: oportet enim magis inanire venas

In principio apoplexiæ, non est purgandũ.

Apoplexiæ ex humore crasse factæ vera curatio.

Dubium.

Finita apoplexia in paralysim quid faciendum.

nas cerebri, ne ex ipsis fluat pituita, quod simul cucurbitulis & frictionibus præstabimus. Quo tempore clysterem parabimus acrem, & euacuentur pituitosa excrementa ab intestinis & primis venis. ℞. cētauræ minoris. m. j furfuris, fœniculi, anethi, seminis lini ana pug. j. decoquantur in sufficienti quantitate aquæ, de colatura sume lib 2. in quam dissolue, hieræ logodionis ℥. j. benedictæ ℥. ß olei rutacei ℥. iij.

De Apoplexia.
CAPVT XII.

ATtonitum morbum Græci apoplexiam nominant, est autem apoplexia animalium functionum in vniuerso corpore subita cessatio, cum videlicet omnes pariter nerui, tum sentiendi, tum mouendi vim amiserunt propter noxā communi neruorum origini cerebro inquam illatam. Hæc eadem cùm alterutram tantùm partem infestauerit, dextram nempe, aut sinistram, Hemiplexia & paralysis Græcè resolutio Latinè dicitur, de qua sequenti capite sumus dicturi. Initium huic morbo dare procatarcticæ causæ sæpenumero consueuere, cum videlicet caput alicuius, aut casu, aut vehementi aliquo ictu vulneratum est, aut aliqua alia re percússum. Tunc enim ad eam partem humores confluunt, vt quæ propter ingentem cerebri concussionem eos ad se venire permittat. Aeris quoque admodum frigidi occursus eandem solet noxam cerebro inferre. Nam & caput, spongiæ instar velut manibus apprehensum cōstringit: & illius humores, atque excrementa in internos cerebri meatus cumulatim retrudit Magna tamen ex parte à causis internis prouenit, nempe à copiosa pituita, quæ nihil aliud est, quàm frigidus quidam, crassus atq; viscidus humor, qui cerebri ventriculos cōfertim & semel impletos ita obturat, vt animalibus spiritibus nequaquam peruios esse patiatur. Quod si, vnde generatus sit hic humor, quæsietis, meminisse debes, quæ superiùs cùm de cephalalgia agebamus; dicta sunt, & quòd nimiæ cruditates, crebræque potissimum ebrietates huiusmodi succos peperēre. *Descriptio.* *Causæ.*

Porrò tam grauis hæc affectio est, vt probè de ea scripserit veræ medicinæ vetustissimus autor Hippocr. Apoplexiā fortem soluere est impossibile, debilem verò nō facile, cum illa statim interficiat, hæc verò in paralysim transiens nō nisi longo tempore curetur. Interficit autē propter respirationis læsionē, à qua etiam hoc habet, vt vel fortis, vel debilis dicatur. Nā si prohibita sit penitus transpiratio, maxima est

& acutiſſima apoplexia,ſicut omnium maximè debilis, quæ parum habet in anhelitu impedimenti, quæ inter has duas interiacent, pro vt magis ad alterutram accedunt, fortiores aut debiliores dicentur. Læditur verò maximè anhelitus, cũ priuatur: quando verò reſpiramus, ſed magna cum vi læſus ſanè eſt,& tunc anhelitus,ſed minus,minus etiam eum neque intentus,neque violẽtus eſt:inæqualis tamen atque inordinatus. Præter hæc etiam intermiſſus æditur, omnium tamen minimè cùm aliquem ſeruat ordinẽ. Et mirari quidem ſubit, quomodo muſculis omnibus feriatis,& motus carẽtibus in apoplexiis illi,qui reſpirationi inſeruiunt,quãuis difficulter moueantur,tamen plerunque. Videtur autem hoc fieri propter reſpirandi neceſſitatem, quæ neruorũ vim excitat ad operationem.Pręcedit hunc morbũ (autore Paulo) capitis cõfertus,& acutus dolor,venarum, quæ in iugulo ſunt elatio,vertigo oculorum incerti & diſcurrẽtes lucis ſplendores,extremarum partium ſine cauſa refrigerationes, dentium ſtridores,in ſomno lotium emittitur atrum, paucum,& farinaceum habens ſedimentũ.Qui iam in hoc malo ſunt ſenſu omnino carentes(vt Aetius ait)mortui viuunt, quapropter clauſis oculis dormientium more decumbunt ſtertentes.Opprimi hoc mali genere ſenes,atq; eos maximè qui temperatione ſunt magis pituoſa: quod ſi iuuenem, & æſtiuo tempore corripuerit,maxima eſt apoplexia, & quæ magnam arguat cauſam,vt ex aphoriſmo.34.ſectionis ſecũdæ didicimus.

Notæ præſentis morbi. Signa.

Curatio ſanguineæ. Sanguinea apoplexia tribus remediorum generibus curatur.

Reuulſio. Primò reuellentibus,vt ſecta vena baſilica primum, ſi magna eſt plenitudo,aut vtraque cephalica ſimul: quia ſeruata rectitudine in morbo breuiſſimo, & fortiſſimo cephalicæ ſectio eſt vtilior.Frictionibus totius corporis,præcipuè partium infernarum,& earundem ligaturis dolorificis, lotionibus calidis,cucurbitulis, ſine ſcarificatione primò, deinde cum ſcarificatione, clyſteribus, & glandibus acribus, minùs tamen potentibus quàm in pituitoſa.

Deriuatio. Secundò,vacuantibus materiam cerebri, & ventriculorũ eius iterum ſecta vna,aut duabus cephalicis,pòſt vena frontis.Deinceps fiat vacuatio per hoc, vel ſimile medicamentũ ℞.hieræ pieræ.S.℥.j.pilularum de rhabarbato ʒ.j. rhodomellis ℥.j. aquæ cichoreæ.q.ſ.miſce,& fiat potus.

Alteratio. Tertiò,alterantibus intemperiem calidam à ſanguine relictam:vt oleo & aceto roſatis, & ſimilibus: quæ initio non conducunt(quamuis repellant)propter obſtructionem.Electuar

ctuarium diarhodon. abbatis est in hoc genere optimum.

Pituitosa apoplexia, quæ ferè semper fit, curatur quatuor auxiliorum generibus, primò, victu tenuissimo, præsertim primis tribus diebus, deinde solo iure pullorum columbi cū ciceribus nigris, & pipere nutriatur, & aqua mellis, & nucleis pineis saccharo conditis. *Pituitosa.* *Victus.*

Secundò auertentibus, vt acribus clysteribus caput & pituitam vacuantibus, qualis est hic: ℞. vtriusque cyclamini, centaureæ minoris, hellebori albi, colocynthidis in ligatura positæ an. m. j. fiat decoctum in lib. tribus aquæ ad consumptionem duarum, cuius ℥. vj. in anum mittantur, & si citò ab ano elabuntur, rursus repetantur, & infundantur, donec humorum copia vnà cum clystere deiiciatur, sequens clyster est optimus, & potens: ℞. saluiæ, roris marini, stœchados, rutæ, hyssopi, & pulegij an. p. j. fiat decoctum, de quo accipe libram vnam, cui adde hieræ logodionis ℥. j. pilularum cochiarum ʒ. j. olei rutæ & de lilio an. ℥. ij. salis gemmæ ʒ. j. ß. misce, & fiat clyster. Glandes acres quoque auertunt, & euacuant, & maximè sunt necessariæ, præcipuè cùm clyster accipi, aut retineri nō potest, quales sunt hæ: ℞. pulueris Hieræ logodionis ʒ. v. salis gemmæ, colocynthidis, & hellebori an. ʒ. j. mellis quod sufficit, misce, & fiant tria suppositoria filo appensa. *Auersio.*

Tertiò, vacuantibus pituitam crudam (quia hic morbus est acutissimus, dependens à materia fixa in membro principe, & ideò quodammodo turgida, quare moram, & tempus apparandi nō concedit) etiam valētibus, & largioribus medicamentis purgantibus: virtus enim expultrix in iis est sopita, & meatus angusti, vt sanguis & spiritus per ipsos permeare non possint. Huiusmodi sunt pilulæ cochiæ, pilulæ fœtidæ, pilulæ de sarcocolla & euphorbio, dissolutæ ʒ. j. ß. earū cum ℥. ij. aquæ stœchados, & ℥. j. syrupi de hyssopo: aut fiat vacuatio per hunc aut similem potum: ℞. electuarij indi maioris ʒ. iiij. agarici trochiscati ʒ. j. rhodomellis ℥. j. aquæ saluiæ quod sufficit, misce, & fiat potus. Deinde fiat vacuatio per loca propinqua gargarizatu, vulgò gargarisma dicitur, & errhinis (quæ dicuntur à medicis & pharmacopolis barbaris nasalia, aut caputpurgia) & sternutamentis & apophlegmatismis, quæ à nostris dicūtur masticatoria. Hęc, quia magnam agitationem propè affectam partem efficiūt, nocent ante vacuationem vniuersalem, aut totius corporis, nisi in maxima necessitate, vbi timetur subitò mors. *Purgatio sine præparatione humoris.* *Potus.* *Deriuatio.* *Auerte.*

Errhina, seu caputpurgia medicamēta, quæ sternutamēta efficiunt, aut sunt. *Errhina.*

Aquæ

Mitiora, vt { Aquæ capitales destillatæ, anagallidis vtriusque succus, ceparum succus, cyclamini succus, brassicæ succus, succus sicla, succus foliorum enulæ campanæ. Aut,

Valentiora, vt { Ireos succus, marrubij succus, radicis nigellæ succus, hellebori succus, radicis agrestis, cucumeris succus, castoreum, piper, helleborum album, euphorbium.

Apophlegmatismi. Apophlegmatismi (vocant nostri masticatoria) aut sunt,

Mitiores, vt { Hyssopus, origanum, thymus, pulegium, capparęs:

Valẽtiores, vt { Synapi, mastix, radix acori, zinziber, piper, pyrethrum.

Hoc schemate continetur cognitio medicamentorum à capite purgantium per proxima loca, tam habẽtium facultatem mitem, & clementem, quàm eorum, quæ sunt valenti facultate prædita: quorũ formas tyronibus in hunc modũ describemus. Gargarizatus clemẽtis formula: ℞. maioranę, origani, saluiæ, roris marini, stæchados an. p. j. fiat decoctum in lib. ij. aquæ, donec tertia pars absumatur, cuius colaturæ adde rhodomellis, oxymellis cõpositi an. ℥. iiij. misce, & fiat gargarizatus. Valentioris formula est: ℞. aquarum saluiæ, stæchados, betonicæ, roris marini an. ℥. iij. aquę vitæ ℥. j. hierę. S. ℥. j. mithridati, & theriacæ magnæ an. ʒ. ij oxymellis scillitici ℥. ij. syrupi acetosi S. & rhodomellis an. ℥ iij misce, & fiat gargarizatus, quo sæpe os & palatum abluitur. Formula errhini solidi mitioris est hæc: ℞. pulueris maioranæ, saluiæ, piperis, gariophyllorum & nucis muscatę an. ʒ. j. therebinthinæ & cerę, quod s. misce, & fiant errhina, seu nasalia effigiem pyramidis referentia. Valentioris errhini formula hæc est: ℞. pulueris pyrethri, piperis longi, hellebori, castorei an. ʒ. j. terebinthinæ & ceræ an. q. s. misce, & fiãt errhina, seu nasalia forma pyramidis, quæ naribus imponãtur.

Formulæ omnium. Forma errhini liquidi, seu caputpurgij mitioris: ℞. succi betæ, brassicæ, & ciclamyni an. ℥ iij. misce. Valentioris formula hæc est: ℞. succi ireos, marrubij & cucumeris syluestris an. ℥. j. pulueris nigellæ, & piperis an. ʒ. j. pulueris hellebori & euphorbij an. ʒ. ß. misce, & huius parum naribus instilletur. Forma pulueris hæc medicamenta naribus immissa sternutamenta efficiunt, & caput purgant.

Forma apophlegmatismi, seu masticatorij mitioris hæc est:

est: ℞. pulueris piperis, mastichis, zinziberis & galangæ an. ʒ. ß. origani, thymi, pulegij an. ʒ j. cum oxymelle. S. & pauca cera, fiant formulæ ad magnitudinem lupinorum. Valentioris formula hæc est: ℞. pulueris sinapis, stafisagriæ, piperis, & pyrethri an. ʒ. j. ß. hellebori ʒ. j. cum oxymelle scillitico & cera, fiant formulę ad magnitudinem lupinorũ, quorum vnus in ore detineatur semper & manducetur.

Pòst hæc capiti raso admoueatur hoc vnguentum, seu sinapismum: ℞. olei costini, castorei, & de euphorbio an ℥. j. pulueris sinapis, euphorbij, & serapini an. ʒ. j. aceti cochleariũ vnum, cerę quod sufficit, misce, & fiat vnguẽtum. Demũ fusorium ferreum, seu candentem sartaginem tãtopere oportet capiti admoueri, vt capilli ægri cõburi videantur. *Topica.*

Et quia ab hac apoplexia, quæ debilis vocatur multi euadunt, non omnes (Galeno teste) quibus signa lethalia sunt, moriuntur: multi etiam citra expectationem vllam sanantur, quia accidunt monstra in rerum natura: ad cognoscendũ viuat ne, an mortuus sit æger, cũ sit simillimus mortuis, obseruanda erunt hęc signa, quę à respiratione colliguntur, priusquam operi manum admoueamus, ne vsu veniat nobis, quod aliquibus medicis, qui in mortui aluum clysterem infuderunt, & venam cadaueris iusserunt secari. Si lana carpta, aut gossipium carptum naribus, aut ori admota, vel candela accensa, aut cyathus aquę plenus pectori etiam appositus moueantur, vitę certissimum est indicium. Speculum quoque tersissimum ori & naribus admotum, si maculetur, respirationẽ & vitam testatur: & quamuis nulla indicia vitæ appareant, si fuerit æger imbecillus, aut suapte natura frigidus, non est sepeliendus nisi post tres dies. Illo enim spatio mouentur omnes corporis humores, & extra illud, aut mortis aut vitæ euidens demonstrabit signũ: & ideò Euãgelium secundum de Lazaro, inquit, fœtet, quia quatriduanus est: primis tribus diebus aliqui corde frigidi visi sunt reuixisse. *Obseruatio. Mortis, aut vitæ exploratio. Tempus sepeliendi.*

De paralysi, quam Latini resolutionem dicunt. CAP. XIIII.

Dictum superiori capite iam est, paralysim tunc fieri, cum alterius lateris nerui dextri scilicet, aut sinistri motu pariter ac sensu priuantur, quibus si pauca quædam adiecerimus, nihil (vt reor) quòd ad naturam morbi spectat, desiderabitur. Est ergo paralysis alterius lateris mollificatio cum priuatione sensus & motus. Animaduer *Descriptio.*

uertere tamen oportet, quod nõ semper integrum latus resoluitur: nam & tota manus, & totum crus interdum (vt inquit Galenus) resoluitur, atq; solus in crure pes, & quæ sub genu sunt, & vt verbo rem complectar, sæpenumero vnius tantùm membri sensus deperditur, ac motus, vt linguæ, oris, vesicæ, & aliarum corporis partium. Porrò cùm in paralysi nunc motus, nũc sensus, sæpe verò vterque simul pereat, resolutio potissimum tunc dicitur (autore Gal.) cùm motus amissus est. Nam cùm sensus tãtùm eripitur, expertem sensus particulam magis dicimus, quàm resolutam, quamuis id etiam in vsu sit, vt resolutam appellemus. Vnde tamẽ id accidat, vt perdito sensu particulæ seruetur motus, & contra: & quare etiam ambo simul intereant, cõsulere quintum caput oportet quarti libri de morbo & symptomate: nunc illud nouisse satis erit, propter horum amissionem paralysim fieri. Sequitur hic morbus frequenter apoplexiam, & (Galeno autore quarto de victu acutorũ, commẽtario vigesimo octauo) paraplexia priuatim dicitur. Quare generalius nomen erit paralysis, omnem resolutionem complectens, siue ea apoplexiã sequatur, siue aliunde proueniat. A quacunque verò fiat occasione, humorem frigidum, crassum, & lentum causam habet, qui neruos obstruens, spiritibus motum ac sensum deferentibus viam præcludit. Morbus cuius ex amisso sensu, ac motu facile patet: monere tamen interim cõuenit imperitiores huius artis in faciei resolutione, quando alterius parti nerui resoluti sunt, vt in ea affectione (quam Græci caninam conuulsionem appellãt, vulgus medicorum oris torturam dicit) malum non in ea parte cõsistere, in quã altera inclinata est, sed in illa, quæ seipsam declinat, & in cõtrarium trahitur: cui etiam medicamenta sunt admouenda, quod ad curationem non paruum affert momentum. Sed quando oris tortura fit à conuulsione, ægra pars trahit ad se sanam, vt docet Gal. lib. 2. de causis morborum, cap. 7. & lib. 3. & 4. de locis affectis. Errant ergo Auicenna, & Gentilis calumniantes Galenum optimum veritatis indagatorem. Cognosces torturam fieri à cõuulsione, dolore, tensione, & duritie quadam. Contraria sunt, quando fit à resolutione.

Causæ.

Nota.

Pars delapsa laborat.

In quo differant paralysis & stupor.

Differt verò hic morbus ab stupore, quamuis sub eodem genere vterque contineatur, magnitudine: cùm enim incipit affectio, stupor fit: postquam verò cõsummata fuerit, resolutio: vnde Galenus libro 2. de locis affectis cap. 1. mediam quandam dispositionem stuporem facit inter resolutionem, & integram valetudinem.

Cur

Curatio resolutionis quinque remediorum generibus constat: primò, victu calefaciente, siccante, & pituitæ generationem prohibente, vt aëre arte parato, suffitu rerum calfacientium, si opus fuerit, initio tamen, dum fluit materia, & ante euacuationē, calfactio fiat remissa, ne si maior fiat, humores calefiant, & augeatur fluxus. Panis sit bis coctus, & aniso inspersus, vel semine melanthij, vt est mos Agarenorum, ab illis dicitur xenuz. Carnes sint auium montanarū, quales sunt perdices, turtures, colūbi syluestres, & similes iis. Bibat aquā cinnamomi, aut aquā mellis, quia vinum nocet neruis, tum quod in acetum in iis conuertitur, tum etiam quòd ad ipsos demittit humores: quamuis in medicamētis cum melle, aut saccharo non noceat acetum, vt in oximelle. S. & similibus. *Curatio.* *Victus.*

Secundò concoquentibus pituitam incidendo, tenuando & tergendo eam clementioribus, primò per v. aut vj. dies: vt ℞. rhodomellis ℥. x. Item ℞. aquarū saluiæ & fœniculi an. ℥. vij. misce. Secundò, valentioribus, vt sunt syrupi de hyssopo, de stœchade cum oxymelle. S. & comp. Tertiò, valentissimis, vt sunt syrupi de v. radicibus, oxymel compos. & scilliricum, & syrupus de stæchade. His omnibus simul, aut aliquibus cum dupla quantitate aquarum, aut decocti rerum capitalium paratur pituita, perpetuò tamen sit quantitas maior syruporum sine aceto, quia, vt dixi, maximè neruis nocet. *Præparatio.*

Tertiò, vacuantibus pituitam primò clementioribus, vt sunt Hiera. S. agaricus trochiscatus, pilulæ elephanginæ & assaiaret. Secundò & tertiò valentioribus, vt sunt pilulæ de agarico, pilulæ cochiæ, fœtidæ, de sarcocolla, de euphorbio, & similes: electuarium indum vtrunque, post ergo primam concoctionem clemētem fiat vacuatio sic: ℞. pilularum de Hiera. S. & agarici trochiscati an. ℈. ij. fiant pilulæ vij. aut ℞. diacatholicon. ℥. ß. agarici trochiscati ʒ. j. electuarij indi maioris ʒ. iij. ß. rhodomellis ℥. j. aquæ fœniculi. q. s. misce, & fiat potus. Post secundam concoctionem fiat per hoc, aut simile medicamentum vacuatio: ℞. pilularum de agarico, & cochiarum an. ʒ. ß. cum aqua saluiæ fiant pilulæ vij. aut ℞. agarici trochiscati, & turbit electi an. ʒ. ß. electuarij indi maioris ʒ. iij. rhodomellis ℥. j. aquæ saluiæ quod s. misce, & fiat potus. Tertiò, & quartò, si opus fuerit, fiet vacuatio per pilulas fœtidas, aut de sarcocolla, quamuis inusitatæ sint hæ de sarcocolla, vel ℥. ß. electuarij indi maioris, vel diachartami facto potu cum aqua, aut decocto capitali addendo ℥. j. rhodomellis: quia pilulæ diutius in ventriculo detinentur in iis & similibus morbis, qui à ventre longo interuallo distant. *Purgatio.*

Laudatur magis, fitque per eas melior & maior euacuatio.

Auersio. Quartò, auertentibus materiam in partem contrariam, ne fluat ad spinalem medullam: quod fiet per medicamēta purgantia: de quibus tertio generę diximus, per clysteres & suppositoria dicta cap. præcedenti. Auerti etiam potest materia errhinis, sternutatoriis, apophlegmatismis, & gargarismatis, de quibus in extremo cap. superiori abundè diximus. Huic tamen mitiora, & illi valentiora conueniunt, quia apoplexia maximus & acutissimus est morbus.

Resolutio, & corroboratio. Quintò, dissipantibus & resoluentibus materiam partium affectarum, & cerebrum, & ipsas roborantibus, perpetuò tamen est diligenter animaduertenda sententia Gale. aurea 1. locorum affectorum illius, cui ex casu è curru digiti resoluti erant, quem sanauerat admoto emplastro spinali medullæ:

Obseruatio. qua parte affecta nerui ab ea ad digitos progredientes obstructi erant: ab aliis imperitis medicis medicamenta tātùm digitis imponebantur. ʒ. j. theriacæ magnæ, aut mithridati cum aqua, aut syrupo calido capitali multis diebus sumpta hæc omnia efficit. ʒ. ij. diamusci dulcis eandem habent vim, si multis diebus deuorentur, radix acori condita, aut eryngij est optima. Hæc cōfectio habet quoque eandem, aut similē facultatem: ℞. diamusci dulcis ℥. ij. acori conditi ℥. j. cōser-

Confectio. uæ anthos, & stechados, an. ʒ. iij. theriacæ magnæ, & mithridati an. ʒ. ij. pulueris galangæ, piperis, cassiæ ligneæ, calami aromatici an. ʒ. j. syrupi de stechade, quod satis est, misce, & fiat confectio: Dosis ʒ. ij. cū ℥. ij. aquæ, aut decocti, aut syrupi capitalis. Partem resolutam, & spinalem medullam, iuxta

Topica. vertebras, per quas oriuntur nerui, quibus sensus & motus illi parti datur, vnge bis in die hoc vnguēto: ℞. olei cuphor-

Vnguentū. bij, castorei, rutæ, & de lilio an. ℥. j. vnguenti aragon & dialtheæ compositæ an. ℥. ß. cerę quod satis est, misce, & fiat vnguentum. Aliquando pręsertim præcedenti hac vnctione, & existente humore in profundo cucurbitulę admotę parti resolutæ materiam dissoluunt. Balnea potentia calida & sicca naturalia, & artificiosa, sunt optima, vt sunt sulphurea, & quæ fiunt ex decocto roris marini, camomillæ, saluiæ, rutæ,

Historia. origani, & similium. Quidam affectus diuturna resolutione post cōsentaneas vacuationes curatus fuit hoc medicamento: Accipe lapidem molarem ignitū quem sparge vino maluatico, cuius suffitu & euaporatione pars resoluta calefiat bis in die, post vaporē vngatur hoc vnguento: ℞. olei de euphorbio ℥ iiij. olei rutæ ℥ j. castorei, pyrethri, trionpiperon an. ʒ. j. pulueris rosarum ʒ. j. ß. cerę. q. s. misce, & fiat vnguēt.

Hæ

Hæ pilulæ sunt maximè efficaces in hoc genere. ℞. castorei, assæ fœtidæ an. ℈. j. ligni aloes electi ℈. ij. cum mithridato pilulæ xij. fiant: quarum dosis sunt tres tertio quoque die dandæ ante solis ortum per horam. Si multis diebus bibat ℥. iij. aquæ roris marini cum granis tribus pyrethri, erit ad hæc optimum remedium. *Pilulæ.*

In resolutione, quæ fit cerebro primo affecto, cauterium actuale in initio colli iuxta nucam, vulgò ita dictam, est efficax remedium, & alterum post vltimam vertebram, sed eorum penetratio debet esse non magna. Si verò fit particularis, cauterium fiat in parte affecta, sed prouidendum est, ne his, aliisque remediis calidis pars resoluta inflammetur, vt sæpe fieri solet ab imperitis medicis. *Aqua roris marini.* *In paralysi per primarium affectionem obseruatio.*

Si resolutione laboret aliquis, propterea quòd ex alto ceciderit, aut propter inflictum vulnus, desperatus est ille æger, præsertim si tumor indurauerit, à quo obstruantur nerui, & tandem resoluantur. Si verò ab aliquarum vertebrarum luxatione resolutio genita sit, per reductionem vertebrarũ in suum locum curabitur. Post reductionem ad dissoluendum humorem, si sit in neruis, hoc medicamentum affectæ parti semel in die admoueatur: ℞. farinę fœnugręci, bdellij, armoniaci an. ℥. j. piperis albi, seminis been an. ʒ. ß. axungię anatis ʒ. iij. olei de lilio ℥. j. semis, misce, & fiat ex his secundum artem cataplasma, seu emplastrum, quòd parti resolutæ & origini neruorum admoueatur. *In paralysi ex casu, aut ictu, &c.* *Emplastrũ restituto membro ad mouendum.*

De Paralysi, quam Latini resolutionem dicunt. Cap. XIII.

Scholium.

DIctum superiori capite.) *Paralysis aut est exquisita, in qua sensus & motus deficiunt, aut non exquisita, quando alterum eorum seruatur: quæcunque sit, aut est in medio corpore, aut in vna tantùm parte. Si medium occupat corpus, morbus erit in cerebro, aut in principio spinalis medullæ: quod distingues ex dimidia capitis parte affecta, aut non affecta. Si paralysis vnius tantùm partis sit, tunc in neruo illius partis quærendus est morbus, ac proinde exortus neruorum sunt intelligendi, lege lib. 2. de caus. symp. cap 5. Paralysis est symptoma, actio scilicet abolita. Morbus, ad quem sequitur, est obstructio ab humore crasso, aut tumore facta. Dices, si nerui non sunt caui, quomodo obstruentur? Respondeo Gal. obstructionem appellare 2. libro de caus. symp. Omne illud, quod impedit transitũ humoris, aut alterationis.* *Diuiditur paralysis.* *Paralysis quid sit.* *Morbus in paralysi.* *Obiectio.*

Quamuis tamen hæc sententia probabilis appareat, existimo tamen in paralysi morbum esse in numero addito, est enim additus humor impediens actionem: neque poterit dici humor ille obstructio, si propriè loquamur: quia neruus caret cauitate, & hac ratione suffusio etiam diceretur obstructio. In curatione paralysis reuellunt practici humorem ab spinali medulla purgatione, omittentes sanguinis missionem, malè tamen, cùm hæc sola reuellat humorem à parte affecta, quod non poterit rectè præstare purgatio carens in principio occasione, humore existente crudo, & non sequace. Si obiicias humorem esse frigidum in paralysi, & ideò non esse mittendum sanguinem: Respondebo, aut humorem frigidũ esse multum & secretum à sanguine, aut habere satis insignem quantitatem sanguinis admixtã. Si multus est, & secretus à sanguine, tunc non mittemus sanguinem, quia non cõstant vires: si verò multum sanguinẽ habeat permixtum, sanguinis missio exercenda erit. 6. epy. par. 4. com. 43. non ratione morbi, quia cùm fiat ex pituita purgationem postulat: sed ratione affectus venarum, hoc est sanguinis vitiosi. Sãguine vt decet, misso & humore purgato, discutiemus in parte inclusum topicis medicamentis, ita vt in principio sint leuia, vt totum euacuẽt humorem, aliter enim euacuata parte tenui reliquum indurabunt, & incurabilem efficient affectũ. Deinde hoc vteris vnguento ℞. olei laurini & vulpini an. ℥. ij. ß. axũgiæ vrsi ℥. i. ß. sagapeni, opoponacis ana. ʒ. ij. vnguẽti marciaton ℥. i ß ceræ parũ, & fiat vnguentũ, quo caput, aut principiũ spinalis medullæ, aut principiũ nerui si sit paralysis particularis inũges.

Practici taxantur. — *Obiectio.* — *Sanguinis missio in paralysi.*

De conuulsione.

CAPVT XIIII.

Descriptio. CONuulsio, quam Græci spasmon appellant (auctore Gal. vj. aph. com. 39.) affectio est inuoluntaria ad similem venientibus neruosis partibus dispositionem, quam etiam in motibus voluntariis assumunt. Vnde & ab eodem rectè dictum est lib. 5. de morbo & symptomate, conuulsionem esse, quæ neruos musculósque ad eundem cogit affectum, in quem ipsi ab animali facultate, cùm habitum naturalem seruarent, ducebantur. Quæ si ita sunt, constabit sanè conuulsionem in conuulsis partibus factam hac sola ratione à motu naturali differre, quòd præter voluntatem nostram conuulsio fiat, cùm in ea non ab arbitrio, sed à morbi imperio nerui in suam originem conuellantur: qua sola in parte dissimiles sunt naturalis motus, quem voluntarium dicimus, & iis qui in conuulsionibus reperitur, cætera similes sunt ferè. Quod rem ipsam consideranti, & Galeni insuper librum tertium de locis affectis, & quintum de morbo, & symptomate legenti, facilè constabit.

Eod

Eodem enim modo fiunt:nam voluntarius motus interim intentus versus principium musculis,interim ab irruēte spiritu impletis perficitur,ita conuulsio eodem modo accidere solet Nam & spiritus intra ipsos generantur,qui eos inflare possint,& cōplures etiam affectus,qui illos intendere queāt: cuiusmodi est phlegmone: quos omnes Galenus ex Hippocrate in duo capita reuocauit, plenitudinē, & inanitionem. Phlegmone plenitudinem parit, ardentissimæ & aridissimæ febres inanitionem. Porrò quòd neruosa corpora omnia tēdi possunt,siue oppleta ea sint, siue inanita,argumento sunt musica instrumenta:etenim rumpuntur eorum chordæ,siue in humido, vaporosóque, siue in arido & squallēti cubiculo intentis etiamnum chordis collocentur. Quod cùm intelligant huius rei haud ignari artifices, eas antequam reponūt, laxare solent. Conuulsionis in vniuersum tres species tradūtur Græcis appellatæ nominibus, quarū prima emprosthotonus dicitur,id est,tensio ad anteriora,& fit quoties caput, ceruix reliquúmque corpus in pectus contrahitur. Secunda opisthotonus,id est,tensio ad posteriora,acciditque cùm caput in dorsum conuellitur,scapulísque velut annectitur. Tertia ex vtraque composita,tetanus appellatur,Latinis tensio, Celso rigor:qua affectione qui laborant, recta ceruice velut frigore concreti rigent ita, vt neque in hanc neque in illam partem flecti possint: sed quasi ab vtraque impediantur, in neutram inclinant. Quæ sanè species aut differentia conuulsionis reliquis periculosior est autore,Hippocr. Quicunque tetano corripiuntur, in quatuor diebus pereunt, si verò hos effugerint, saluti fiūt:peracutus enim morbus est:vnde & iudicationem fieri oportet in primo circuitu dierum criticorum,non tolleranti natura longiori tempore tētionis laborem. Et contingit sanè per has differentias interdum vniuersum corpus conuulsione tentari, interdum vnam partem, proinde ac in paralysi quoque fieri diximus. Conuulsio verò vniuerso corpore (vt omnes quidem autumant) talē quampiam partem effici necesse est : quæ vt in arbore caudex ramorum,sic ipsa sit omnium neruorum cōmunis origo : aut quoties vel crus,vel altera tantum manus cōuellitur, illius membri conuulsio neruorum, qui ad ipsum perueniunt,originem affectam fuisse declarat rami cuiuspiam exemplo in arbore. Atque huius quidem conuulsionis, quæ scilicet particulare aliquod membrum afficit, multæ sunt differentiæ: quippe si quis violenti aliquo dentium stridore vexetur,maxillares musculi conuulsione laborant,per inuersiones verò

Diuisio.

Species.

5. lib. apho ris. 6.

Simile.

& ſtrabiſmos conuelluntur oculorum muſculi. Iam & gonorrhœa conuulſionis ſpecies cenſetur, verū diſtinctione adhibita: ſi enim rigido pene ſemen effluat, veluti conuulſio quædam eſt: ſi non rigeat penis, ad retentricis facultatis imbecillitatem referri debet. Sed lōgum eſſet omnes differentias recenſere. Cauſas huius morbi, tametſi ſuperiùs obiter eas attigimus, clarioris tamen & vberioris inſtitutionis cauſa accuratius repetemus. Duæ ab Hippocrate in vniuerſum ponuntur plenitudo, & inanitio: oppletis ſiquidem, aut vehementer exinanitis neruoſis partibus cōuulſiones accidūt, quemadmodum euenire in lyricis fidibus aurea dictum eſt: & in tergoribus, quoq; ac loris accidere Gal. ait: verùm tertium eis adiicere conuenit, nempe conſenſum aliarum partium, à quibus conuulſio non rarò excitatur, quam conuulſionis differentiam, qui Arabum ſequuntur placita, ſpaſmum non proportionatum ad materiam appellant, quòd ſcilicet non contingat propter materiæ multitudinem neruos implentis, neque propter eiuſdem inopiam eos inanientis, atque exſiccantis: fit autem quoties aliquid à parte primò affecta ad cerebrum aſcendit, quod vt excutiat, vehementer & inquietè concutitur. Solet autem per conſenſum infeſtare neruorum originem, ita vt ad ipſam aliquid aſcendat, quod hanc conuulſionem inuehat, vel impactus neruoſis partibus erodens aliquis humor, vt in eo qui propter æruginē in ventriculo contentam cōuulſionem patiebatur, vt videre eſt v. aph. com. j.: aut venefica aliqua qualitas, aut ſpiritualis ſubſtātia in cerebrum elata, vt de puero refert Gal. qui quotidie in epylepſiam incidebat, propter neſciō quid, quod à crure in cerebrū aſcendebat ſimile illi, quod ab ſcorpione, & ab aliis venenatis feris inicta parte relinquitur, quod cum mole minimum ſit, facultate maximum eſt. Iam & neruorū punctura hoc ipſum efficere poteſt (quod Galen. cōfirmauit tertia parte artis medicinalis) quoniam ea pars cerebro continuatur, promptáque eſt ad conuulſionem excirandā: & vniuerſim, id omne quod propter illatum parti nocumētum cerebrum ita afficit, vt ipſum ad expulſionē rei noxię per huiuſmodi motus excitet, hoc genus cōuulſionis efficere poteſt.

Cauſæ. *Aduerte.*

Notæ. Notis, quibus morbus dignoſcatur, non eſt opus: ſatis enim per ſe patet, à qua tamen fiat cauſa, ſic deprehenditur. Conuulſio, quę à plenitudine fit, ſanum corripit ſubitò eueniens, aut ſaltem nō multò poſt morbi initia: quę verò propter inanitionē accidit, non ſimiliter euenit, ſed poſt ardētes febres, plurimáſq; euacuationes, ſiue per ſudores, vomitum,

deiectiones infernas, sanguinis profusionẽ, siue aliquo alio modo factæ fuerint. Hæc enim omnia, atque alia his similia cùm corpus exhauriant, conuulsionem inaniendo inducunt. Tertiam illã differentiam quæ per consensum est, ab ægrotantis, aut assidentium sermonibus oportet exquirere.

Conuulsio ex repletione pituitosa (à qua frequentiùs fit) curatur sex remediorum generibus. Primò calfaciente, & siccante victu simili resolutorum victui, de quo præced. cap. *Curatio pituitosæ, Victus.*

Secundò, pituitam concoquentibus, primò clementibus, secundò valentioribus, tertiò valentissimis: de quibus cap. superiori abundè diximus, nisi doloris vehementia, & magnitudo ordinem peruerteret, tunc oportet vacuare materiam, etiamsi non sit turgida, ne pereat æger. Ante concoctionem etiam per medicamenta valenter purgantia, quorum formas capite superiori docuimus, & sequenti etiam genere trademus. *Purgatio sine præparatione. Purgatio.*

Tertiò, purgantibus materiam paratam, si intermissionẽ fecerit dolor, aut crudã, si vehemens & magnus fuerit. Quales sunt pilulæ de agarico, de hiera composita, cochiæ, fœtidæ de sarcocolla, & de serapino, & opopanace: quamuis tres vltimæ non sint deuorandæ, nisi ægri vires validæ sint, & morbus magnus, & alia minus valenter purgantia medicamenta non satis idonea sint. Electuarium etiam indum purgat pituitam, & alia de quibus 1. cap. & capitibus de cephalalgia pituitosa, de apoplexia, & de resolutione satis copiosè diximus. Primum ergo propter tyrones post primam mitiorem concoctionem, sequentibus pilulis fiat vacuatio: ℞. pilularum cochiarum, & agarici trochiscati an. ʒ. ß. cum aqua saluiæ fiant pilulæ vij. aut hoc: ℞. diacatholicõ. ℥ ß. electuarij indi maioris ʒ. iij. ß. agarici trochiscati ʒ. j. rhodomellis ℥. j. aquæ pæoniæ. q. s. misce, & fiat potus. Secundò, post secundam valentem concoctionem his pilulis euacua. ℞. pilularum cochiarum, de agarico fœtidarum an. ℈. j. diagridij g̃. iij. cum aqua saluiæ fiant vij. pilulę: aut ℞. electuarij indi maioris ʒ. iij. j. ß. agarici trochiscati, & turbit electi an. ʒ. ß. salis ℈ ß. Rhodomellis ℥ j. ß. aquæ stæchadis q. s. misce, & fiat potus. Tertiò, post tertiã valentiorem concoctionem fiat his pilulis vacuatio: ℞. pilularum fœtidarum ℈. ij. pilularũ cochiarum ℈. j. diagridij. g̃. iiij. cum aqua roris marini fiant pilulę vij. Aut ℞. agarici trochiscati, & turbit electi an. ʒ. ß. diachartami, & electuarij indi maioris an. ʒ. iij. rhodomellis ℥. j. ß. aquæ roris marini, quod satis est, misce, & fiat potus. *Vacuatio secunda validior. Tertia.*

Quartò, auertentibus ad inferiora materiam, vt clysteribus *Auersio.*

acribus,& glandibus,frictionibus, & vinculis dolorificis in parte contraria,errhinis, apophlegmatismis, gargarisatu,& similibus, quorum copiosam tractationem vide cap. xij. de euacuatione apoplexiæ.

Discutio. Quintò, digerentibus, seu resoluentibus materiam neruis affixam internis,& externis, vt vsu longo diamusci vtriusque, mithridati, aut theriacæ magnæ, confectionis anacardinæ,& similium. Acorus conditus est etiam in hoc vtilis cum aqua,aut decocto, aut syrupo capitali. Hæc mixtura confert multum in hoc genere: ℞. diamusci dulcis ℥. j. diagalangæ ℥. ß. pulueris diacymini,& aromatici rosati an. ʒ.ij. pulueris calami aromatici,galangæ, & radicis pæoniæ an.ʒ.j.ß. radicis acori conditæ ℥.iij.syrupi de stæchade.q.s. misce,& fiat confectio: Dosis est cochlearium vnum cum aqua roris marini, aut alia simili.

Confectio.

Topica. Vnctio ex oleo de lilio, vulpino,de semine lini,rutaceo,de castoreo,& de euphorbio,& similibus est optima: Admouere etiam parti conuulsæ pulmones arietum,aut animalia parua bruta recens per dorsum incisa est quoque optimum remedium ad resoluendum, vt sunt pulli gallinacei,columborum,parui canes,& catuli.Cōfert quoque manum, aut partem conuulsam in bouem,aut aliud animal recens cæsum immittere, & ibi, dum calescat, tenere.In vinum nouum feruens immittere manum est vtile.

Balnea. Probatissima sunt in hoc morbo balnea, præsertim naturalia,vt sulphurea, aluminosa,& salsa,aut à nobis parentur ex sulphure, sale, alumine, & herbis,& floribus capitalibus incoctis.Suffitus, & vapor prædicti decocti per lapides ignitos in cacabum iniectos, si toto corpore,aut parte resoluta (si totum non fuerit) sub conopæo,ne expiret vapor exceptus maximè conducit:post quem aut balnea vnctio melior erit,& validior oleis iam dictis,& hoc vnguento:

Vnguentū. ℞.olei rutæ,& de lilio an. ℥. j. ß. olei de euphorbio & laurini an.℥. j. dialtheæ compos.& vnguenti aragō.an.℥.ß.pulueris castorei,& diacymini an.ʒ.j.ß.ceræ,q.s.misce,& fiat vnguentum.

Linimentū. Præstantissimū quoque est remedium partes conuulsæ oblinere adipe anseris pinguis,exenterati,& cati parui minutatim concisi, & lardo veteri, myrrha, thymo, terebinthina abietis, farti, & consuti, & tosti. Accipiatur adeps non primus, sed secundus decidens, & distillans in vas fere plenum aceto.Post perfectam tosturam anser in paruas partes diuisus eodem aceto percoquatur, à quo fuit adeps extractus, & alio, si non sufficiat primum vsque ad separationem ossium, & iterū colligatur adeps supernatās, qui mixtus cum priori

val-

valentiori referuetur ad idem hoc, quod supra diximus, efficiendum. Sequens quoque vnguentum est optimũ: ℞. olei rutæ, lumbricorum, & de lilio an. ℥. j. ß. olei castorei, & costini an. ℥. j. agrippæ, dialtheæ, & marciaton an. vnciam ß. ceræ quod satis est, misce, & fiat vnguentum: quo pars conuulsa vngatur, & vertebræ, per quas nerui oriuntur illi parti sensum & motum tribuentes, aut ceruix, & tota spina, si fuerit vniuersalis conuulsio. *Vnguentũ.*

Symptomatum correctio per topica. Sextò, corrigentibus symptomata, præcipuè dolorem, qui aliquando solet esse tam intensus, & intolerabilis, vt vix æger possit illum ferre. Balneum olei communis est bonũ mediocriter calidum. melius si sit cum decocto seminis lini, fœnugræci, lumbricorum, foliorum maluæ, violarum, & camomillæ: optimum erit balneum ex oleo vulpino, sed hoc maiori pretio emitur. Dolorem hunc lenit oleum rosaceum cũ ouorum vitellis aliquot. Eiusdem, aut maioris etiam facultatis panis calidus est, cùm è furno educitur, cum lacte caprino. Oleorum camomillæ, lumbricorum, & terebinthinæ mixtura pari facultate pollet, aut maiori sæpè. Aliquando præcipuè in maximo dolore, & aliis iam expertis est necessarium hoc, aut simile medicamentum narcoticum. ℞. olei rosati ℥. iiij. thebaici ʒ. ß. iusquiami, papaueris albi ana. ʒ. ij. corticum mandragoræ ʒ. j. aceti. ʒ. ij. misce, & fiat instar vnguentj. Aut ℞. medullæ panis tritici p. ij. lactis q. s. vitella ouorum numero iij. opij ℈. ß. misce, & fiat cataplasma, adde croci in puluerem redacti ʒ. ß.

Sanguineæ. Sectio venæ. Si ex sanguine sit conuulsio, à quo raro dependet, vena secanda est contraria, vt si brachium dextrum conuellatur basilica sinistra, & vicissim: si verò tibia, basilica eiusdẽ partis: si totum, basilica dextra, aut vtraque simul, si sit magna plenitudo. In omni parcè sanguis extrahatur, ne vires dissoluantur, quod docet Aetius serm. vj. c. 18. agens de sanguinis missione in resolutione, quæ parẽ exposcit curationem. Oportet autem moderatè detrahere sanguinem, ne refrigeretur.

Biliosæ & atrabiliaris. Si sit conuulsio à bile flaua, aut ab atra bile, vacuetur statim, præcedenti tamen iusta concoctione, præcipuè quæ gignitur ab atra bile, per propria medicamẽta, de quibus c. ix.

Eius quæ est à siccitate. Victus humectans. Si est ab inanitione & siccitate, curatur humectantibus alimentis, & medicamentis, vt cap. de hectica, lib. 2. longiùs demonstrabitur, videlicet iure gallinarum pinguium, caponum, perdicũ, vituli, arietis, suis teneri, & similium animantium cum herbis, aut rebus humectantibus, vt est cremor hordei. Ius etiam aut aqua testudinum, limacũ, & ranarum

in

in salubribus aquis degentium confert, lac humanum primò, secundò, asininum, tertiò caprinum alimentum salutare est in hac conuulsione. Vinum generosum, dilutum potenter humectat. Balneum ex foliis maluarum, violarum, radicum althææ, caricarum, passularum enucleatarum, capitum & pedum arietinorum est optimum ad humectandum. Partes conuulsæ, & tota spina vngatur hoc vnguento: ℞. oleorum sesamini, amygdalarum dulcium, & violarum an. ℥.ij. mucilaginis seminis lini, & fœnugræci an. ʒ.j. ß. axungiæ gallinæ ʒ.ij. ceræ, quod satis est, misce, & fiat vnguentum.

Vnguentū.

Eius quæ est ab ictu venenatorum.

Si conuulsio est ab ictu animalium venenatorum, extrahe venenum admoto parti affectæ ano galli gallinacei, aut gallinæ glabro, scabiosa pertrita, & cum vitello oui instar cataplasmatis apposita venenum educit, ideóque carbũculis pestiferis imponitur. Cæpe crudum, vel coctum, admotum parti læsæ, eiusdémque succus venenum expellit. Idem efficit theriaca magna applicita (quanquam vtilior est interius assumpta) cucurbitula cum scarificatione parti punctæ affixa est adiumento.

Venenum educentia.

Eius quæ est à casu & percussione.

Si à casu, aut percussione aliqua conuulsio sequatur, post victum tenuẽ, & sanguinis missionem, & euacuationem per clysteres, parti affectæ, quæ parum emolliant, dolorẽ sedent, & moderatè resoluant, sunt admouenda, vt est hoc: ℞. hordei decorticati, camomillę, farinæ fœnugręci, foliorum maluarum an. p. ij. omnia decoquantur, & cum oleo camomillę, rosarum, & terebinthinæ fiat cataplasma.

Eius quæ fit ex punctura neruorum.

Si ex punctura non penetrante nerui est, scindatur neruus, aut perforetur: melius enim est viuere parte vna priuata sensu, & motu, quàm mori. Deinde apponantur quæ resoluant, & exsiccent humorem in neruis inculcatũ, & aperiatur vulneris os, vt possit optimè & liberè pus effundi, & ideò oleũ pypericum, sulphur, euphorbium cum oleis lumbricorum & rosarum, & pauca terebinthina erit optima mixtura in hac conuulsione.

De Conuulsione. CAP XIIII.

Scholium.

Conuulsio quid.

Conuulsio quam Græci.) *Conuulsio est motus deprauatus partium neruosarum, quæ versus suum principium retrahuntur. Prima parte huius definitionis communicat conuulsio cum palpitatione, tremore, & alis motibus deprauatis: reliqua parte ab illis distinguitur. Per partes neruosas cum Gal. 5. lib. aphor. com. 1. intelligim*

Pars neruosa.

gimus neruos, ligamenta, fibras musculorum, & tendones. Principium harum partium varium est, nam principium nerui est cerebrum, aut neruosarum spinalis medulla, ligamenti, os: tendonis, finis musculi: fibrarum musculi, eius caput. Harũ partiũ omniũ, aut vnius retractio conuulsio appellatur. Quòd si Gal aliquãdo Conuulsionem appellat retractionẽ musculorum versus suum principium, id facit, quia musculus est instrumentum motus voluntarij. Aduerte tamen hanc definitionem esse cõuulsionis, cùm fit, nam conuulsio facta motus est abolitus. Causæ conuulsionis sunt, omnia quæ prædictorum corporum longitudinem abbreuiare possunt, quæ ad duo capita reuocat Hippocr. lib. 6. aphor. sent. 29 repletionem videlicet, & inanitionem exemplo cordarũ vsus. Quòd si aliquando frigiditatem causam conuulsionis scribat, de causa externa loquitur. Auctor tertiam causam conuulsionis addit consensum aliarum partium, decipitur tamen, quia per aliarum partium consensum non fit cõuulsio, sed motus conuulsiuus, qui cerebri est affectus, aut principij spinalis medullæ, & non neruorum. Neque etiam sequendus est, cùm dicit neruos in conuulsione ab spiritu posse contrahi, nam hæc contractio non perdurat, vt ostendit ea affectio, quam vulgò rampa appellamus: tum Galenus 2. de caus. symp. ex sententia pneumaticorum loquitur. Differentias conuulsionis lege apud auctorem: Difficile tamen alicui videbitur, conuulsionem ex repletione nerui fieri sine sensus & motus læsione, quia si neruus repletur, non poterit alteratio facultatis permeare. Respõdeo in conuulsione repleri neruũ inæqualiter, ita vt quædam nerui partes liberæ sint, & per ipsas alterationem descendere.

Partium principium.

Explicatur Gal.

Causa conuulsionis.

Auctoris lapsus.

Obiectio.

Conuulsio ex repletione.) In curatione conuulsionis eius causas aduerte quia ea pro varia causa variatur. Si fiat ab humore pituitoso (ex eo enim vt implurimũ euenire solet) auctor purgat, auertit, & topica adhibet medicamenta, rectè quidem: Omittit tamen vnum remediũ maximè necessarium, quod reuellit & euacuat humorem, quod est sanguinis missio. Hæc in principio imperanda est, ita tamen exerceatur, vt non euacues quantum postulat morbus, quia aliquid omittendũ est propter symptoma, nempe dolorem qui ob vigilias & sudorem vires deiicit: aduerte etiam sanguinem solum esse mittendum in hoc affectu cum pituita satis insignem quantitatem sanguinis habuerit admixtam. Si à sanguine fiat conuulsio, etiam venam secabis. Conuulsio nunquam à bile ortum habet, quia, vt diximus, tenuis est, & proinde non potest replere corpora neruosa, ac ideò ne sequaris auctorem. Cùm cõuulsio fiat ab humoribus frigidis, & crassis, aliqui inter quos est Vega, sequuti Cornelium Celsum contendunt, ad eius curationem nobis licere excitare febrem, vt humores attenuati euacuentur, & eorum frigiditas corrigatur. Quam sententiam possumus auctoritatibus corroborare: prima est Hip. qui 4. aph. sen. 57. sic scribit. Qui à cõuulsione, id est episthotono, & emprosthotono, aut distensione neruorum, hoc est tetano tenentur,

Sanguinis missio.

Lapsus auctoris.

An in cõuulsione liceat nobis excitare febrem.

febr

febre superueniente liberantur. vbi Gal. in commentario, duas (inquit) habet medicamentum intentiones in conuulsione. superfluã soluere humiditatem, & calefacere frigiditatem, quas duas febris complet. Praeterea 2. aphor. sent. 26. Febrem (ait) conuulsioni superuenire melius est, quàm contra. Tertiò Hippocrates 6. epid. par. 6. sen. 7. Si prius (inquit) epilepsia capiantur aliqui, & quartana superueniat liberãtur: & quãuis hæc loca videantur ostendere licere nobis in hoc affectu febrẽ excitare: multò clariùs idem Hippocr. 2. epy. sec. 5. statim post principiũ, id visus fuit docere, si puerperis (inquit) conuulsio fiat, ignẽ excitato: ex quo loco multi colligunt non solùm posse nos excitare febrem, sed & putridam, cùm Hip. semper per ignem intelligat magnam febrem. Caeterùm existimo non licere ad curandam conuulsionem febrẽ excitare, quia in ea non possumus deliberare, de quantitate, occasione, & modo vtendi quæ sunt remedij conditores. Rationes propositæ ex auctoritate desumptæ nihil persuadent: nam omnes, quæ in aphorismis & lib. 6. epy. habentur, tantum docent, febrem, quæ conuulsionem & epilepsiam sequitur, eas sanare, aut melius esse febrem sequi conuulsionem quàm contrà: quia si febris sequitur conuulsionem ex repletione ortam, calore iuuabit. Maiorem vim videtur habere locus qui habetur. lib. 2. epy. ex quo aliqui ex nomine ignis persuasi, colligunt debere nos magnam febrem, hoc est putrẽ excitare, nam diaria non est magna febris. Hi maximè decipiuntur, non enim est in nostra manu febrem mouere putrem, imò si Hippocratis animus fuit, excitandam esse febrem, nomine ignis diariam intelligit, si aduertamus dictionem, excitato, quia nos calefacientibus medicamentis & alimentis, solam hanc generare possumus. Et quamuis hoc ita sit, censeo, Hippocratem non voluisse excitare febrem, sed nobis præcepisse, vt medicamentis calidis, ex quibus illa oriri potest, vtamur, quibus curare solemus conuulsionem: vel dicere possumus Hippocratem in epydimijs particularia exempla scribere, non tamen artem vniuersalem constituere: quam cum in aphorismis proposuerit, proinde in ipsis aliter, ac in epydimijs de febre in conuulsione loqui.

De Tremore. Cap. XV.

Descriptio. TRemor (vt auctor est Gal. v. de morbo & symptomate) contrarius quidam motus est ex contrariorum in se motuum successione proueniens. Cùm enim facultas imbecillior reddita membrum in sublime tollit, ipsa verò grauitas deorsum trahit, pugna quædam fit inter facultatem, & membri grauitatem non permittente facultate deorsum ferri membrum, vt in resolutione membrorum solet, neque grauitate concedente, vt facultas ipsum sublime seruet, vt consueuerat, dum valebat. Itaque vicissim facultas nunc vincitur, nunc vincit, atque hinc nascit

scit

ſcitur tremor ex duobus ſcilicet motibus cõtrariis compoſitus motus, altero, dum membrum ſurſum à facultate fertur, altero, dum ob grauitatem, & morbum deorſum premitur. Fit autem in vniuerſum tremor ex imbecillitate neruorũ, quod palam ſenectus ipſa (vt Paulus ait) teſtatur, in qua eſt incurabilis tremor, ſpecialiter verò id omne, quod motricem facultatem imbecilliorẽ reddit, huiuſmodi ſolet ſymptomata inducere: cuiuſmodi eſt frigidius naturæ temperamentum, frigidæ aquæ potus non in tempore ſumptus, pituitoſi humoris abundantia, vini multi, præſertim meracioris immoderatior vſus, ſenectus, & animi affectiones, vt timor. Vnde his, qui per prærupta ingrediuntur, crura tremũt, & qui incurrentem in ſe feram videntes fugiunt, tremuli euadunt, neque non toto corpore tremũt, quibus coram terribili aliquo magiſtratu negotium eſt, quippe loqui iuſſi ne vocem quidem citra tremorem reddere poterunt. Signa ex ægri temperamento, & ſermonibus patebunt: ſi iis enim animum aduertas, proculdubio non ſolùm notas, ſed & cauſas quoque intelliges. *Cauſa.* *Nota.*

Tremor curatur abſciſſa cauſa eius: ſed quia fermè ſemper fit à pituita, vt reſolutio, & conuulſio ex plenitudine, ſuperuacaneum eſſet in præſentia eandem rem iterum tractare, poſtquam ſatis abundè cap. duobus præcedentibus de ea dictum eſt, mitioribus tamen remediis indiget hic affectus, quàm reſolutio, & conuulſio ex repletione pituitoſa, quia à minori fit cauſa. *Curatio per remedia mitiora.*

De Ophtalmia. CAP. XVI.

OPhtalmiam medici aliqui duplicem faciunt, veram & non veram: non veram conturbationem oculi, ſeu vacillationem appellant, & ab externa aliqua occaſione fit, verbi gratia: ſole, igne, fumo, puluere, ictu aliíſque id genus, & à Græcis taraxis dicitur, hoc eſt, lucis perturbatio, vt apud Paulum videre eſt, qui ſic eam nominat, & velut genus quoddã facit eius (quæ vera dicitur) ophtalmiæ. Porrò tam facilis curatu hæc eſt, vt vel cognita tantùm cauſa, ac ſeparata diſcutiatur, modò id in principio fiat, alioqui neglecta in veram ſæpe ophtalmiam tranſit. Eſt autem vera appellata ophtalmia, quam Latini lippitudinem nominant, adnatæ membranæ, ſeu (vt barbari dicunt) coniunctiuæ inflammatio. Fit hoc genus morbi (de vltima, quæ dicitur vera loquor) aut ob plenitudinem vniuerſi corporis, ob quam adnata quoque humoribus plena diſtenditur, vel propter *Diuiſio.* *Definitio.* *Cauſa.*

acrium

acrimoniam humoris in oculum influētis, vel propter crassorum humorum, aut flatuenti spiritus tensionem.

Notæ. Notæ sunt adnatæ, rubor, ex oculis lachrymæ manantes, & in maioribus oculi angulis, qui ad nasū sunt, sordes quędam aceruatæ, & vniuersim omnia, quæ in inflammationibus reperiūtur externis: quia perpetuò internas sequitur febris, symptoma necessarium: ab hac tamen febris non procreatur, nisi sit dolor ingēs, & corpus paratissimum ad eam.

Curatio. Curatur vera ophtalmia sex remediorum generibus, primò, victu refrigerante, vt aëre natura frigido, vel industria *Victus.* nostra sparsa area aqua, floribus & foliis refrigerantibus: & aere obscuro, quia lumen resoluit spiritus, humoresque cōmouet: & victu tenui, quo partes inanitæ retineant tenacius humores ne ad oculum confluant. Carnes, oua, vinum, quæ sanguinem augent interdicta sunt: somnus, & quies laudantur: his enim oculus quiescit, & humores.

Reuulsio. Secundò, auertentibus sanguinem fluentem, vt sectione cephalicę eiusdem partis, si non fuerit magna plenitudo: tūc enim media, aut iecoraria est secanda. Si verò in vtroque o-*Sectio venæ.* culo fuerit ophtalmia, vtraque cephalica est secanda, aut vtraque media. Sanguinis copia, & numerus sectionis venarum respondeat plenitudini, magnitudini morbi, & viribus *Aduerte.* ægri. Sed si hæc, aut alia quæuis inflammatio à mēsibus, aut *Auersio.* hemorrhoidibus detentis proficiscatur, vena tibiarum, aut pedum est secanda. Fit quoque auersio in hoc morbo per clysteres parum acres ex cassia præparata, diacatholicon, & similibus: per frictiones partium extremarum, per ligaturas dolorificas, per cucurbitulas sine scarificatione, & cū scarificatione in scapulis, & per fotū ex aqua calida partium extremarum, & per purgationem hāc, aut similē factam medicamentis benignis, & salubribus: vt ℞. medullæ cassiæ fistulæ, recēs extractę, & medullæ tamarindorū an. ℥. ß. rhabar-*Repellētia topica.* bari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ. ℨ. j. ß. syr. rosarum ℥ j. aquæ buglossæ quod sufficit, misce, & fiat potus.

Tertiò, repellentibus materiam fluentem fronti admotis, si fluxio fit per venas, & arterias extra cranium, vt sæpe accidit: quia hæc tunica à pericranio producitur: qualia sunt aquæ rosarum, plantaginis, portulacæ, solani, albumen oui, acetum, cortices granatorum, balaustiæ, & bolus Armenus præparatus aqua frigida maceratus. Si verò per venas & arterias intra craniū materia fluat, nocent hæc repellentia ca-*Topica oculus apta.* piti, & fronti admota, cùm materiam versus neruos opticos impingant: tunc enim naribus & oculis sunt repellentia admou-

mouenda. Ipsi oculo, aut oculis immittimus sæpe aquam rosaceam albumini oui, permixtã, aut lac cum è mamma emulgemus, aut hanc mixturã: ℞: aquæ rosarũ ℥.iiij. collyrij albi rhasis sine opio ʒ.ij. tuthiæ præparatę ʒ.j. sarcocollæ nutritę ʒ.ß. misce, & fiat collyriũ, adde corallij rubri præparati ℈.j. mica panis lacte caprino cocta & oculis admota, est etiã optima ad repellendũ, & dolorẽ sedãdum. Sed si his dolor non vincatur, adde emulsionẽ seminis papaueris, & mucaginem psyllij, & in summo dolore fit collyrium albũ rhasis cũ opio: hoc tamen medicamentũ, & simile narcoticum nõ est oculis admouendum, nisi in vehementissimis doloribus, & quando alia mitiora, & securiora nõ sufficiunt, quia spiritus crassos reddũt, & vidẽdi facultatẽ infirmant, lege com. 31. 6. lib. aph. in maximis tamẽ doloribus, & vigiliis, vbi etiam mors timetur, necessaria sunt hæc medicamenta narcotica. Vide historiam de quadã nobili, cap. de ophtalmia doctoris Gatinariæ. *Admonitio.*

Quando dolor est remissior, alia priora absque narcoticis satis sunt, vt in non vera, quæ sæpe curatur sola absente causa externa, seu primitiua, & aliis leuioribus, quæ superius diximus: vel decocto seminis fœnugræci, & seminis psyllij, aqua rosatum, facto. Pomum quoq; putre coctum cum aqua rosarum, & oculis calẽs admotum, optimum remedium est.

Quartò apparantibus bilem non naturalem, & crassam syrupo acetoso. S. & rhodomelle, aut syrupo malorum granatorum, & endiuiæ comp. cum syrupo rosarum, cum aquis fœniculi rosarum, & plantaginis, & similibus. *Praeparatio.*

Quintò, materiam concoctam euacuantibus, vt rhabarbaro, myrobalanis citreis, agarico trochiscato, & pilulis de rhabarbaro, aut aggregatiuis, & aliis pari facultate præditis, vt hoc est: ℞. diacatholicon. ʒ.v. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ ʒ.j. ß. electuarij de succo rosarum ʒ.iij. diaphænicon. ʒ.j. ß. syrupi rosarum ℥.j. decocti florum cordialium. q. s. misce, & fiat potus. Sanguinis missio ex cephalica eiusdem partis euacuat omnes humores, à parte affecta, & ab aliis proximis. *Purgatio.*

Sextò, reliquias materiæ ex oculo vacuantibus, & resoluenti bus: vt admoto decocto seminis fœnugręci, seminis fœniculi, & camomillæ, spongia, aut molli lintheo. Balneum, & vini potus cum Hippocr. 6. Aphor. potenter resoluunt. Idem efficit ouum ita coctum, vt concretum & induratum sit, oculis impositum. Pari vi pollebit drachma. j. aloës cum vnica j. aquæ fœniculi, si oculo applicentur. Hoc medicamentum oculos roborat, reliquias siccat, & absumit. Idem præ- *Resolutio.* *Topica.* *Corroboratio, & alteratio.*

stat sarcocolla, aqua rosarum, vel potius lacte muliebri nutrita, & soluta.

Ophtalmiæ antiquæ curatio. Si antiqua fuerit ophtalmia, & intermittens præcedenti debita victus ratione, & humoris cõcoctione syrupo rosarũ, & rhodomelle, cum aqua, aut decocto seminis fœniculi, purgabis ℥. j. pilularum lucis ma. aut sine quibus esse nolo, aut de agarico semel in hebdomada. Iterum purgabis ℈. j. prædictarum, aut similium pilularum: & oculis non sunt admouenda repellentia intensè frigida, imò iis semper adde parũ aquæ fœniculi, aut rutæ, ne fiat albugo, aut suffusio oculorũ: *Cautio.* hanc tamen & vlcera oculorum gigni prohibet filum collo traiectum per tres digitos sub nuca, priùs tamen apprehende forcipi cutem, donec sensus tactus abeat, & post acui in- *Ceruix filo traiicitur.* certo filo crasso facto ex pilis caudæ equinæ, vel (ne tantus dolor excitetur) seta, vel lino perforamus, vt in vulnere. Acu ablata filum maneat, quod vlcus diu apertum seruet, vt per id puris multitudo euacuetur. Diuitibus aureum annulũ immittunt, loco fili acu ablata. Quotidie remouent dictum filum vel annulum, & mane, vesperíque tergunt teriam. Hoc *Historia.* auxilio reuellente & vacuante multis oculi acies fermè amissa fuit in pristinam sanitatem restituta, vt ego sæpe expertus sum in plerisque, & in filio meo nato octo menses.

De Ophtalmia. CAP. XVI.

Scholium.

Instrumenta animalia communica tam habent facultatem. OPhtalmiam medici.) *Instrumenta amimalia 1. de loc. affect. cap. vlt aliunde, hoc est à principio (quod cerebrum est) medio neruo, facultatem accipiunt: proinde euenit, in his aliquando lædi actionem morbo non in ipsis, sed in principio, aut parte, quæ defert facultatẽ, existente. Preterea in his instrumentis vna pars similaris est, quæ operatur,* *Vna pars similaris agit in instrumento.* *reliquæ verò ei prebent vsum, & ideo in actione eorum læsa, morbus aut erit in parte, quæ operatur, aut in aliis. Quod in oculo verum esse deprehendes, hic enim à cerebro per neruum opticum facultatem accipit, pars autem quæ in ipso videt, est tunica aracnoides, vnà cum humo-* *Visionis instrumẽtum.* *re cristallino, reliquæ oculi partes ei prebent vsum. Dices nonne Gal. humorem Cristallinum, visionis instrumentum appellat? Respondeo,* *Ophtalmia quid.* *nomine humoris cristallini Galenum, etiam membranam intelligere, vt latè in libris de symptomate & morbo explicatum habeo. Oculi* *Causã ophtalmiæ.* *actio (quæ visio est) inter alios morbos solet lædi ab ophtalmia, quam Latini lippitudinem appellant, hæc nihil aliud est quàm inflammatio adnatæ membranæ: nomine inflammationis intelligentes tumorem præter naturam, qui in hac membrana, ob multas, quas habet venas, solet accidere. Causa ophtalmiæ aut est externa, aut interna: Exter-*

terna sol, fumus, & aliæ quæ dolorem, aut calorem in oculo excitando fluxionem mouent. Interna causa est fluxio sanguinis, quæ fit à plenitudine corporis, aut venarum capitis, aut ab humoris acris fluxione. Qua in parte nobis non placet sententia Montani & Iacotij, existimantium optalmiam fieri etiam per essentiam sensim collecto excremento in mēbrana adnata: nam ex Galeno, ex his excrementis sensim collectis fit apostima & non tumor, qui ex eius sententia semper fluxionem sequitur. Male etiam multi ophtalmiam à flatu fieri sentiunt hic enim bene poterit ob tēsionem dolorem generare, non autem ophtalmiam, quæ est inflammatio. Præterea sententia auctoris, qua diuidit ophtalmiam in veram, & non veram, sequenda non est: quia à quacumque causa fiat ophtalmia, est dictæ membranæ inflammatio. Altomarius ophtalmiam morbum compositum ex intemperie, tumore, & soluta continuitate, appellare solet. Decipitur tamen quia tumor, si non lædit actionem, nō erit morbus, sed symptoma, sicut & soluta vnitas. Est ergo ophtalmia intēperies membranæ adnatæ, cum fluxione humoris, quæ si actionem vitiat affectum generando in humore cristallino, erit causa morbi, aliter verò morbus. Tumor & soluta vnita symptomata sunt, quæ ad intemperiem cum affluxu sequuntur, sicut & dolor, qui in hac parte membranosa, ac proinde multùm sensili ita maximus aliquando esse solet, vt ad se curationem attrahat, cum fiat causa augens affectum nempe tumorem.

Montanus & Iacotius errant.

Auctoris lapsus.

Altomarius decipitur.

Secundò auertentibus sanguinē fluentem.) *Auctor & alij practici in ophtalmia si plethora sit in corpore, secant basilicam: si verò suppressio mēsium, secant venam pedis. Qui quantùm errent intelliget, qui ex Galen. didicit, reuulsionem faciendam esse ex parte, ad quā fluit humor, & ex vena, quæ cum loco affecto se aperit. Secanda ergo erit ob dictas causas in hoc affectu cephalica eiusdem partis, quæ citò & multùm euacuat ex oculo affecto. Purgatione etiam auctor in principio reuellit, sequutus fort. esse Gale. qui 13. metho. cap. 11. phlegmonem oculi incipientem sola purgatione vno die se curasse scribit. Hoc poterimus refellere, eò quòd humor in ophtalmia non turgeat, tum quia in principio inflammationis, non solùm reuellere, sed ex parte affecta debemus euacuare. quod non poterit præstare medicamentum purgans. Aliqui respondēt verum esse in ophtalmia solùm in principio sanguinem esse mittendum, aliquando tamen, cùm vires non sufficiunt ad eam euacuationem, posse nos purgare, cùm purgatio minores postulet vires, quàm sanguinis missio, atque hoc considerando Gal. 13. method. faciendo id, quod potuit purgasse. Alij satisfaciunt, contendentes etiā in principio ophtalmiæ semper esse secandam venam, neque id violasse Gal. 13. method. nā ibi non purganit in tumore præter naturam, sed in phlegmone oculi, hoc est ardore, id enim existimant intelligere Galenum per phlegmonem. Horum sentētia nobis non placet, quia non semper in principio ophtalmiæ debemus sanguinem mittere, licet enim aliquando purgare, vt si*

Practicorū error circa missionem sanguinis.

An in principio ophtalmiæ liceat purgare.

fiat ophtalmia à bile, de qua loquitur Gal ✠. method. tunc enim purgatione utemur, qua ex venis euacuantes bilē, reuellimus à loco affecto.

Obiectio. Dices est inflammatio, debemus ergo ex parte euacuare? Respondeo, hanc inflammationem esse exiguā, & ex humore tenui factam qui citò exhalat, ac proinde non egere euacuatione, quæ fit per sanguinis missionem, verùm est posse sanguinem mittere si sanguis sit prauus. Obiicies iterum, humor est firmatus, debet ergo prius concoqui, & postea euacuari: respondeo, hoc intelligendum esse in morbis venarum, & in aliis.

Repellentia in principio ophtalmiæ. Tertiò, repellentibus. In principio ophtalmiæ cum humor extra venas fluxerit, opus est ipsum ex ea parte euacuare, non calidis, quia attrahent humorem, sed repellentibus, quæ adstringentia sunt. Deliberare autem debemus de his inter alia naturam partis considerantes: hæc enim cùm sit membrana, ac propterea multum sensilis, non feret medicamenta multùm frigida, & adstringētia: quia ipsam contrahent, & exasperabunt. Applicabimus ergo oculis, & non naribus, vt male vult auctor, ea quæ moderatè repercutiunt, qualia sunt rosa, & albumen oui confractum. Supra frontem tamen bene possumus, valide repellentibus

Extergentia semper in ophtalmia sunt vtilia. vti, albumine oui cum aceto, bolo armeno, aut sanguine draconis. Præterea cum inflammatio sit in parte, quæ non tegitur cute dura & crassa, semper ex ipsa aliqua humoris portio resudat, & ideò cum repellentibus digerentia semper miscere oportebit: huiusmodi sunt, collyrium album, Rhasis sine opio cum aqua rosacea, aut plantaginis. Applica autem

Quomodo applicandū de medicamētum. medicamenta oculis instillando ipsa, aut pannum lineum, vel tenuem stupam madefac, & sic vtere, dummodò non permittas ea exsiccari, aut calefieri: instillamus, aut lineo panno vtimur, quia pars non potest ferre grauia & ponderosa medicamenta, in qua re auctor errat simul cùm aliis, micam panis, aut pomum applicans: non sinimus ea exsiccari, quia adhærebit, & deinde extrahitur cum dolore, à quo augebitur affectus: non sinimus calefieri, ne attrahant.

Dolor in ophtalmia. Dolor in hoc affectu ob vehementiam, aliquando ad se attrahit curationem, quo tempore vtere opiatis medicamentis, collyrio albo rhasis, cum opio, aut oui albumine agitato cum decocto papaueris albi. Rarissimè tamen contingit, vt ad has veniamus medicamenta, quæ visum hebetant, quia rarò talis contingit dolor.

In augmēto. In augmento morbi repellentia cum digerentibus misce hu, ita tamen vt repellentium facultas vincat, quia fluxio augetur. Coque ergo mirthos, aut rosas cum semine lini: aut fœnugræcum cum aqua plantaginis, aut (quod est elegantissimum remedium) albumen oui, & aquam rosaceam cum pauco vino miscebis.

In statu. In statu æqualiter miscenda sunt digerentia & repellentia.

Quartò, apparantibus bilem.) Bilem prærparat, & purgat, quasi ophtalmia à sola bile oriatur, & non à sanguine optimo, melancholico etiam, aut pituitoso. Dices, estne purgandum in hoc affectu? Respondeo, purgādum esse sine aliqua preparatione in principio, si ophtalmia à bi-

le

le fiat: at si ab humore crasso eueniat, apparentibus signis concoctionis purgabimus ipsum.

Sextò reliquias materiæ.) *In declinatione cum nil fluat ad oculos, digerentibus solis euacuanda est materia.* *In declinatione.*

Si antiqua fuerit ophtalmia.) *In antiqua ophtalmia filo per collum traiecto sub nuca vtitur, de quo remedio hoc modo deliberabis. In antiqua ophtalmia fluxio perseuerat, hæc reuelli debet euacuatione aliqua:& cum sanguinis missio, purgatio, inedia, cucurbitulæ, & aliæ similes non prosint: deueniendum ergo erit ad duo remedia, quorum vnũ est cauterium, & alterum filum per collum traiectum: & cum cauterium multum dolorem inferat, & vlcus ex ipso relictum non ita facilè possit apertum seruari, proinde ad filum deuenimus: atque hæc est qualitatis deliberatio. Quantitatem colligimus ex vlcere, quod magnum non debet fieri: occasionem ex euacuationibus totius corporis præcedentibus: modum vtendi ex loco affecto, qui cum sit oculus, vt ab eo reuellamus, & euacuemus partis contrariæ, & proximæ remedium applicamus, qualis est ceruicis superior pars. Remedia in ophtalmia supradicta nobis significare visus fuit Hip. 6. aph. sent. 31. vbi sic scribit: dolores oculorum, meri potio, aut balneum, aut fomentum, aut venæ sectio, aut medicamentum epotum soluit. Si non sit plethora, & dolor fiat à sanguine crasso venas adnatæ membranæ replente, à vini potione soluitur: quia vinum fundit humorem, & suo motu ipsum educit, quod idem 7. aphor com. 48. habet Galen. Si dolor à bile acri oriatur, dummodò absit plethora, balneum vtile est, quia ab eo bilis acrimonia temperatur. si ophtalmia sit in declinatione, cum ad partem affectam nil influat, fomento calido, quod humorẽ dissipat, vti oportebit: sicut venæ sectione in principio, & purgatione in principio, aut postea, vt supra docuimus.* *Antiqua ophtalmia. Deliberatio remedij.* *Explicatur aph. Hipp. 31. lib. 6.*

De imbecillo aspectu. CAP. XIX.

Oculorum visus, vt aliarum partium operatio, tripliciter læditur (autore Gal. cap. 80. artis medicinalis) aut quia vix, aut quia vitiosè, aut quia nullo modo cernimus: de vltimis duobus in præsentia non agimus, cum de iis in sequentibus capitibus, & aliis locis verba facturi simus. De prima igitur læsione hoc loco sermonem instituimus, quæ est affectio oculorũ, qua minus æger videt. Cuius variæ sunt causæ externæ, & internæ iuxta illud carmen: *Descriptio causæ.*

Allia, vina, venus, puluis, ventus, faba, fumus,
Ista nocent oculis, sed vigilare magis.

Ex his, aut aliis fit hic affectus, aut per consensum totius, vt in hectica, aut aliarum partium, de quibus suis locis, vel oculis primariò affectis. Quorum omnium causæ, & notæ *Nota.*

satis ex ægri dictis,& per se patebunt.

Curatio. Quando vitium proprium est in oculo ab humore largiori, curatur quinque generibus remediorum: primò, victu tenui exsiccante, dummodò sit cibus facilis concoctu, obseruetúrque ordo traditus à Gal. in lib. de alimentorum facultatibus,& de sanitate tuenda, circa ordinē, horam, quantitatem,& qualitatem ciborum. *Victus.* A cibo comedenda sunt, quę vapore prohibent ad caput ferri, vt panis tostus, coriander tostus, aut conditus, caro cydoniorum, vel ipsa cydonia tosta, aut pira, addendo parum sacchari, & seminis fœniculi, hoc enim oculos roborat, vt in serpentibus, & buffonibus experientia demonstrat. Rapæ si bene concoquantur, sua proprietate visum roborant. *Viperarum.* Viperarum carnes bene apparatæ similiter aciem óculorum confirmant. Eius præparatio cap. de elephantiasi demonstratur. Auis pica, & hepar hirci tota substantia corroborant aspectum. Similiter & lentium frequens vsus, si ab humiditate nascatur imbecillitas.

Noxia oculis. Quæ verò huic affectui maximè nocent, sunt cruditas, coitus immodicus,& somnus diurnus.

Preparatio. Secundò apparantibus materiam, primò melle rosato colato,& oximelite. S. cum aquis aut decocto fœniculi, hyssopi, saluiæ,& similibus. Secundò syrupo de hyssopo, de stæchade, oximelle compos. cum decocto, aut aquis superiùs dictis,& similibus.

Purgatio. Tertiò, materiam concoctam euacuantibus, primùm pilulis ex Hiera. S. elephanginis, mastichinis, agarico trochiscato, aut Hiera. S: Secundò pilulis de agarico, sine quibus esse nolo,& lucis. m. Vltimò si opus fuerit valentibus pilulis cochiis, aut fœtidis. Dosis omnium horum medicamentorum ex dictis primo capite,& ex doctrina Mes.& Nicolai in eorum antidotariis est satis cognita.

Auersio. Quartò auertentibus ad infernas partes, aut posteriores, vt clysteribus, glandibus, ligaturis brachiorum, & crurum frictionibus, fomento, & lotione ex decocto rerum capitalium, multo pexu versus occipitium reuersi capitis, apophlegmatismis, errhinis, cauterio post aures aut in coronali commissura, vel filo collo affixo, de quo dictum est in fine 16. cap.

Roboratio, & resolutio. Quintò, roborantibus partem affectam,& resoluentibus reliquias materiæ: vt nuce muscata quotidie sumpta visus recuperatur: myrobalani quoque cepulæ, si duæ bis in hebdomada, aut ter sumantur, visum reficiunt. Idem præstant acorus conditus, theriaca magna, mithridatum, diamuscus,

&

& pliris arcoticon, si multis diebus in quantitate ʒ.j. vsque ad ʒ.ij. sumat ęger. Hoc quoque auxilium validè visum corroborat: ℞. succi fœniculi depurati ℥.vj. succi rutæ depurati ℥.iij. mellis ℥.j. sacchari ℥.ß. foliorum auri num.iij. misce, per duos, aut tres dies æstatis insolentur omnia, facta sæpe permutatione ab vno vase in aliud, vt omne excrementum abiiciatur. Eandem, & maiorem habet vim hæc aqua oculis sæpe admota: ℞. chelidonię, fœniculi, rutæ, sileris montani, euphragiæ, verbenæ, rosarum rubrarum an. lib. ß. pulueris gariophyllorū, & piperis ān. ℥. ij. ex his fiat aqua per distillationem instrumento vitreo & igne pauco. Puluis auis picæ, si oculis admoueatur, ipsos vehementer iuuat. Idem pręstat succus, aut puluis hepatis hircini assi: cui si addas parum pulueris gariophyllorum, & piperis erit efficacior. Hoc medicamentum visum maximè confirmat: ℞. tuthiæ Alexandrinæ quinquies incensæ, & extinctæ aqua rosarū ʒ. ß. balsami optimi ℥ iij. vini albi odoriferi ℥. j. misce. Serpētes nemorales abscissis capitibus & caudis, si coquantur vino albo & fœniculo, donec caro ab ossibus separetur, visum miris modis tuentur. Hoc medicamentum est omnium in hac re nobilissimum: ℞. sileris montani, maioranæ, euphragię, rutæ, chelidoniæ fœniculi, an. ℥. iij. zinziberis, spicæ, piperis longi, gariophyllorum, tuthiæ incensæ & pòst restinctæ, vt diximus sarcocollę nutritę lacte asinę, ligni aloës an. ℥. j. fellis vnius anguillæ, & vnius accipitris, & vnius hirci montani, si possimus nācisci, balsami ℥. ß. mellis rosati colati ℥. iij. Omnia simul mixta, & redacta in puluerem, quæ possunt redigi, vase vitreo, bene obturato insolentur in æstate per xl. dies, & in hyeme sub stercore quolibet die bis, vel ter agitetur illud vas, postea conseruetur liquor vase vitreo, qui oculis admotus sæpe visum corroborat, & auget etiam. In senibus tantam vim habet hoc medicamentum, vt aliquibus visum sit nullum medicamentum huic, simile, aut par hactenus extitisse, quorum summam veritatem ego felicissimo successu sæpe expertus sum.

Acuentia visum.

Medicamē tum nobile.

De imbecillo aspectu. CAP. XVII.

Scholium.

OCulorum visus.) *Confusè certè procedit auctor in hoc cap. quod intelliges, si legas capit. 2. de cau. symp. vbi inquit Galen. causas læsæ visionis. Si ergo rectè voluerimus curare, hoc me-*

Practicorum error. *do procedendum erit Imbecillus aspectus est symptoma, morbus ad quē sequitur, aut est intemperies, aut morbus instrumentarius, aut cōmunis, qui soluta vnitas dicitur: morbo intellecto contrarijs ipsum curabimus. Praeterea quae multi ex practicis scribunt de medicamentis tota substātia corroborantibus aspectum, qualia sunt aut pica hepar hirci, rapa, & similia falsa sunt, & fictitia: quia morbi actionem videndi hebetantes manifesti sunt, ac proinde contrariis medicamentis, etiam auferendi. Neque obiiciat foeniculum Hoc enim caliditate sua digerendo humiditatem confert: qua eadem ratione opus erit curare affectum, de quo loquitur auctor in hoc capite, & simul omittere aurū, hirci hepar, tuthiam incensam & extinctam in vrina pueri, & alias compositiones ab ipso propositas, cum aliqua inutilia, & multa simplicia vnius facultatis contineant, quòd maximum vitium est.*

De curatione albuginis oculorum.

CAPVT XVIII.

Diuisio. ALbuginum oculorum duae sunt differentiae, quaedam enim in summa corneae superficie consistunt, & Graecis nephelia, atque vlae, Latinis verò nubeculae, caligineśque & tenues albugines nominantur: quae verò in interiori parte sunt, & vt Paulus ait, alterius radices egerunt, haeleucomata Graecis, Latinis albugines crassae dicuntur.

Descriptio. Vtraque autem, cicatrices sunt, ac maculae in cornea post vulnerum curationes relictae: sic autem appellantur, quod qui albumen referant: omnes enim cicatrices (autore Aetio) in nigro oculo candidae videntur: densata enim cornea tunica subiectus caeruleus color nōn amplius pellucet. Eminentes praecipuè albescunt, planè minùs candicāt, cauiores parti nigrae oculorum quodammodo assimulantur. Haec Aetius. Morbus intuenti patet non est igitur opus signis.

Causa. *Curatio.* Albugo in senibus est incurabilis, praesertim antiqua, in iuuenibus difficilis curatu, in pueris & infantibus facilior, semper tamen est similis curatio praecedenti, in victus ratione, vacuatione auertētibus, praesertim per filum, de quo cap. 16. His omnibus iam factis, & admotis oculis medicamentis dictis in quinto genere auxiliorum praecedentis capitis, praeter illa,

Fotus. frequens fotus ex decocto seminis foeniculi, foenugraeci, camomillae, rutae & raparum est vtilis, & necessarius: pòst quem potentius medicamenta poterunt albuginē dissipare, & omnino abstergere.

Abstergētia. Mel, & eius aqua bene eam tollit, similiter & aqua distillationis ex rhodomelle. Puluis sacchari candi habet eandem vim, & maiorem, si addas pa-

rum

rum pulueris ossis sepiæ. Sequens aqua optima est in hoc, & à me in meo filio probata, qui natus erat octo mēses: ℞. fœniculi m. ij. rutæ chelidoniæ an. m. j mellis optimi ℥. iij. sacchari candi, & rhodomellis an. ℥. j. tuthiæ Alexandrinæ, & sarcocollæ nutritæ an. ʒ. ij. vini albi optimi cochlearia duo, misce. & fiat ex his aqua per distillationem igne pauco. *Aqua probata.*

De suffusione. CAP. XIX.

QVod Latinis suffusio sonat, hoc Græcis hypochima, & hypochysis, barbaris verò cataracta dicitur, & nihil aliud est, quàm frigidi, crassi, & lentis humoris, & glaciei instar congelati inter ceratoïdem tunicam, id est, corneam & crystaloidem, seu mauis humorem tenuem effusio. Causæ iam dictæ sunt, nempe humores crassi per nimias cruditates iuxta pupillam inter corneam, & crhystalloidem aceruati: præter hæc etiam violentus vomitus, & ictus, & ventriculi affectiones. Notæ ab Aetio hæ referuntur. Inchoante suffusione pusilli culices, & caliginosa quædam corpuscula assiduè oculis occursare solēt, quibusdam veluti lanarum filamenta, & telæ araneorum, quibusdam circa lucernas circuli offeruntur: quæ cùm apparere incipiunt, pupilla minus accuratè spectantibus interdum pura videtur, interdum colorem pelagi præ se ferre. Sed increscente ægritudine accidentia quoque increbrēscunt, quæ vbi ad summum peruenerint ægri excæcantur, & pupilla ad candidum colorem sine vllo penitus splendore mutatur. Quamuis in variis suffusionibus varij colores conspici soleant: quædam enim aeris colorem, quædam vitri imitatur, quædam subalbescit, quædam ad cæruleum vergit, quædam glaucescit, quædam insanabilis est: hæc Aetius. Porrò tunc cognoscitur, num sanabilis sit suffusio, quoties altero oculo clauso pupilla eius oculi, in quo est suffusio, & clarior apparet, & dilatatur, vt docet Galen. 4. de morbo & symptomate, cap. 2. Si culpa neutrius oculi accidat suffusio, in vtroque oculo, & non in altero tantùm, id fit, & per interualla quoque, & priùs aliquid in ventriculo præsentitur. *Definitio.* *Signa.* *Curatio.*

Suffusio curatur quinque remediorum generibus, quemadmodum imbecilla visio, & albugo, sed valētioribus. Quæ absoluta est, & confirmata, accuratur: eget tamē viro docto, & probato: si verò absoluta nondum fuerit, curatur primò victu calido, & sicco (quia materia est vaporosa, & aquosa) de quo diximus cap. 16. Sed si aer conueniens desit, vt in hyeme, arte oportet moliri, igne, scilicet, & suffitu. Abstinentia *Victus.*

quoque, & ieiunium huic morbo diuturno plurimùm est salubre. Cœna sit leuis, si semel comedisse his non sufficit, vino, iusculis, & pituitosis alimentis minimè vtendum est: semper enim sunt eligenda calida & sicca,

Preparatio, & vacuatio. Secundò & tertiò concoquentibus materiam aquosam, & vacuantibus per ea, quæ diximus cap. 10. & alia similia. sed toties est coquenda materia, & vacuanda, donec in totũ sit affectus curatus, non solùm semel, sed bis, ter quater.

Auersio. Quartò, auertentibus, vt acribus clysteribus, balanis, frictionibus, fotibus partium extremarum, & aliis omnibus, de quibus dictum est satis cap. 16.

Resolutio. Quintò, resoluentibus, & dissipantibus reliquias materiæ primò, interiùs sumptis, vt ʒ.j. theriacæ magnæ, aut mithridati, aut ij. ʒ. diamusci dulcis multis diebus cum syrupo, aut aqua capitali sumptis tempore capiendi somni, vt cum sibi vapore eorum vis rapiatur in cerebrum. Si sæpe accipiantur ℥.ij. confectionis Ham. Mesp. cap. de imbecillitate visus valenter & optimè dissipabitur materia. Admouenda sunt oculis aliqua præter dicta duobus superioribus capitibus, quæ possint resoluere, & tergere maculã, albuginẽ & suffusionem non confirmatam: semper tamen optima præcedat corporis euacuatio, aliàs fieret attractio vaporis, & aquæ ad oculos.

Tergentia. Inter ea quæ potenter omnem albugiuem, & suffusionẽ non confirmatam tergunt, est sagapenum mixtum aqua fœniculi, & aqua mollis, & facchato concreto. Idem præstat puluis capitum hirundinum, si cum aqua distillationis vrinæ puerorum, & fœniculi oculis sæpe admoueatur, post hæc valentiora conferunt, vt sunt genera fellis: sed priùs oportet experiri antè dicta, & aqua destillationis corticum fabarum. Hęc

Aqua efficacissima. quoque aqua est optima, & efficacissima, ℞. vini albi ℥.iij. succi fœniculi sine sedimento ℥.ij căphoræ ʒ.j. tuthiæ Alexãdrinæ ʒ. j. ß. zinziberis ʒ. ß. mellis ℥.iiij. omnia simul in vase æneo ix. diebus in vmbra conseruentur, postea per filtrũ fiat dist illatio, cuius aquæ duæ guttæ manè & sero oculis instillentur: vltimò verò, & cùm alia non sufficiant, sunt admouenda fella, priùs mitiora, videlicet piscium, suum, agnorũ, gallinarum, & perdicum: deinde acriora, vt accipitris, falco-

Curatio. num, & aquilæ. Vltimæ verò est admouendũ fel viperæ: sed quia est venenosum eo non esse vtendum censeo, sed in eius vsu oportet os plenum esse aqua, & theriaca magna, ne aliquid venenosum in ventriculum, aut thoracem descendat: fel tamen tauri, & apri est viperæ tutius & satis potens.

De

De suffusione. CAP. XIX.

Scholium.

QVod Latinis suffusio.) *Suffusio non est morbus in via, vt vo-uit Vega: quia nullam obstruit cauitatem. Sed ex Galeno est morbus in numero addito: est enim in oculo additus humor ad eius actionem non necessarius, imò eam impediens. Hic humor, concretus in humore aqueo continetur, prohibens quominus species rerum visarum ad humorem cristallinum perueniant. Vel quod verius apparet, est ipsemet humor aqueus concretus ex alimento crasso, à quo nutritur. Causa istius morbi, est affluxus crassi humoris, qui vel à capite proueniat, praesertim si imbecillitatem habuerit natiuam à frigiditate sola, aut cum humiditate coniuncta, pendentem, vel à toto corpore, cùm ob prauam victus rationem humor crassus augetur. Solet curari suffusio, si incipiat (quia inueterata solam acum postulat) considerãtes fluxionis causam si à capite fluat humor, eius intemperiem corrigemus, euacuato priùs humore purganti medicamento: si à toto corpore fluat, sanguinem mittemus, ob sanguinem prauum, & deinde purgabimus. & vltimò ad Topica deueniemus, quae sensim digerant humorem in oculo concretum: qualia sunt decoctum foeniculi in vino albo, aqua etiam chelidonij, aut foeniculi, aut rutae, cum tuthia & similia. Haec curatio cõmuniter solet exerceri. Si tamen voluerimus rem penitiùs considerarẽ, intelligemus, hanc non esse optimam curationem, quia suffusio incipiens, vt experientia longa docere tibi poterit, nunquã dictis medicamentis curatur, quia humor sub membranis inclusus ea contemnit. Meliùs ergo erit omittere supradictam curationem: quae impedit perfectam humoris concretionẽ, & hoc nomine veram curationẽ: quae exercebitur, si statim vtamur, extremitatibus animalium, eorundem cerebris, & alio victu incrassante, vt humor concrescat, & durior fiat: & hac ratione possit acu, à pupillae regione in oculi angulum mutari, atque haec est curatio eius suffusionis, quae proprius est affectus,*

Quid suffusio.

Causa suffusionis.

Curatio.

Refutatur praedicta curatio.

De dolore aurium. CAP. XX.

AVres perinde, ac aliae quoque partes nostri corporis dolore infestantur, & vehementi, plurimo enim sensu pollent: Dolent autem nonnunquam propter causas externas, cuiusmodi sunt refrigeratio in peregrinatione à ventis frigidis proueniens: interdum propter intromissum humorem in balneis aquarum frigidarum, aut insigni aliqua qualitate praeditarum. Oritur etiam & ex causa calida, à quacunque occasione accidat, vt sole, igne, vento, balneis, atque aliis id genus. Praeterea & ex ictu, vulnere, contusione, acri aliquo medicamento, aut vermi in aurem ingres-

Dolor quid sit ex lib. de sympto. causis,

Causae,

gresso. Interdæ quoque causæ multæ sunt, vt intemperies aliqua, aut nuda, aut cum humoris affluxu, inflammatio, flatulentus spiritus, vlcus, ac vermes intra aures geniti. Signa causarum externarum ex ægri sermonibus colligi possunt.

Nota.

Internarum verò notas sic exquires: si nuda fuerit intemperies, nulla adest grauitas, sed si calida fuerit, ardor, & maius acumen doloris: si frigida, obtusior quodammodo dolor est, & frigus sentitur. Idem de reliquis est iudicandum. Si verò præter qualitatem humor quoque infestat, præter iam dicta grauitas inest, ac pondus quoddam. Omni autem intemperiei, seu nuda fuerit, seu cum humore, hoc est commune, vt à similibus lædatur, iuuetur autem moderato contrariorum vsu. Si sit inflammatio, adest febris, grauitas, pulsatio, & dolor intolerabilis: si flatulentus spiritus, tentio, & tinnitus in aure sentiuntur: si vermes, interiorem motum quendam æger sentit, & in splendido aliquo loco cerni possunt, vel ex iis aliquis foras prodit: Si vlcus, pus inde promanat.

Curatio si ab intemperie calida.

Curatur quinque remediorum generibus, primò, victu tenui, & refrigerante: quare à carnibus & vino abstinendum est. Sit eorum cibus, lac amygdalarum, cremor hordei lentes, cichorea, lactuca, pyra, & mala cydonia assa, & potus aqua hordei.

Reuulsio.

Secundò, auertentibus secta vena humerali eiusdem partis, si non fuerit plenitudo: vel media, existente plenitudine. Mittatur sanguis respondens dolori, & plenitudini semel, bis, & ter, si opus fuerit. Si ætas, & vires non ferant sanguinis missionem per sectionem venæ, per cucurbitulas, & scarificationes inter scapulas sanguis extrahatur, fiatque debita reuulsio. Clysteres refrigerantes, & parum acres, cucurbitulæ, ligaturæ, & frictiones partium extremarum, & fotus quoque auertunt, & maximè conferunt. Vacuatio per medicamenta benigna similiter auertit, & est necessaria, vt per hoc, aut simile, ℞. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ ʒ.j.ß. medullæ cassiæ fistularis recens extractæ ʒ. vj. syrupi violarum ℥ j. aquæ buglossæ q. s. misce, & fiat potus. Si magis amat pilulas (quamuis vtilior sit potus) ʒ.j. pilularum de rhabarbaro fieri potest euacuatio, aut aliis pilulis, quæ bilem purgant.

Auersio.

Purgatio.

Topica repellentia.

Tertiò, repellētibus, vt in oxyrhodino, aut lacte humano, vel caprino, vel ouino. Hæc, & similia parum calida sunt auribus instillanda. Aut oleo de portulaca, aut violato, aut de nenuphare, aut de papauere, Oleum rosaceum & terebinthina simul mixta dolorem aurium tollunt, & repellunt, si ol-

oleum rosaceum sit in magna quantitate,& terebinthina in parua.Sed si dolor fuerit vehemẽs qui autore Galeno com. 38.primi præsagiorum facultates destruit) ad se trahit curationem,egetque narcoticis medicamentis,quæ non abscissa causa ipsum dolorem curant.De his Galenus 3. de compositione medicamentorum secundum locos satis abundè:inter alia tamen laudat mixturam ex lacte humano cum albumine oui,& pauco opio:laudat quoque Galenus castoreum cũ opio æquo pondere vtrunque,aut si dupla portio castorei: vel vicissim, si maior & vehementior fuerit dolor. Hæc mixtura est etiam optima in hoc genere: ℞.micę panis,aut farinæ hordei lib. ß.sapæ,quod sufficit, misce, & fiat cataplasma:adde castorei ℥. ß.opij & croci an.ʒ.ij. Hæc tamen narcotica non sunt admouenda,nisi cum alia non possunt curare,aut in maximis doloribus aliis non conferentibus. *Symptomatis curatio.* *Curatio.*

Quartò,dissipantibus, & resoluentibus reliquias materię, vt oleo lumbricorum, camomillę, amygdalarum dulcium, sesamino, terebinthina sola, & decocto camomillę, fœnugręci,& seminis lini,altheę,& similibus. *Resolutio.*

Quintò frigidis sanantibus intemperiem calidam in auribus relictam,qualia sunt oxyrhodinum,& alia dicta tertio genere,& oleum rosaceum cum mucagine seminis psyllij. *Alteratio.*

Si inflammatio in suppurationem terminetur (quod per doloris, & febris remissionem post augmentum cognoscitur) pus per incisionem instrumento ferreo factam, extrahendum est,aut vocibus, & sternutamentis,aut medicamẽtis parum acribus,si non appareat pars suppurata:deinde abstergentibus,& mundantibus,& postremò glutinantibus, & exsiccantibus curabitur. In his tamen consule chirurgum doctum.

Dolor ab intemperie frigida,precedẽti debita vacuatione: si fuerit cum materia,curabitur oleo camomillę, nardino,ex lilio,laurino,rutaceo,& costino,cępe tostũ etiam curat illum dolorem. Succus rutę cum sanguine anguillę statim mitigat omnem aurium dolorem. Succus roris marini cũ oleo rosaceo,& sapone Gallico vetustissimos aurium dolores curat: adeps pulmonis vulpis auribus admotus, est optimum pręsidium in dolore aurium.Idem pręstat spolium serpentis decoctum oleo, aut succo conuenienti calido,aut frigido habita ratione causę: pili Naquerę facultate prędicti sunt à tota substantia curandi omnem aurium dolorem. *Si à frigore sit.* *Topica sedantia dolorum.* *Pili Naquere.*

De

De dolore aurium. CAP. XX.

Scholium.

Dolor auris. AVres perinde.) *Dolor auris symptoma est. Morbus ad quem sequitur, est soluta vnitas, aut manifesta, quæ fit ab ictu, cótusione, & alijs, aut occulta, quæ ab intemperie calida, vel frigida, aut à re distendente prouenit.*

Curatur quinque remediorum.) *In hoc capite relictis alijs causis solum curat auctor dolorẽ à phlegmone ortum, vbi significare voluit phlegmonem sola caliditate dolorem generare, cum reuera tensionẽ in ea considerare debuisset.*

Quæ vena secanda. purgatio. Secundò, auertentibus.) *Semper secanda est cephalica, ob causam multoties repetitã. Quòd si in venis sit cacochimia, purgabis etiam non cassia, & rhabarbaro, quæ clementer id efficiunt, neque eorum vis multùm se diffundit: sed alijs fortioribus, diapruni, electuario de succo rosarum, & similibus.*

Topica. Tertiò repellentibus.) *Cum repellentibus misce acetum, vt penetret, neque acetum lædet, si partem consideremus, quæ sicca cùm sit, acria medicamenta sustinet. Oleo ergò rosaceo, & pauco aceto vteris: Omitte autem terebinthinam, quæ ab autore proponitur, quia præter caliditatem, impedit penetrationem medicamenti. Aduerte tamen hactenus non curasse dolorem, sed eius causam, nempe phlegmonem. Tunc autem eum curabimus, cùm neglecta phlegmone, solius symptomatis habebimus rationem. Si ergò dolor vrget, stuporem inducenti medicamento vteris, quale hoc est: ℞. olei rosarum ℥. j. opij ℈. iiij. aceti parum vt penetret. Qua in parte omitte medicamentum ex mica panis, & sapa cõstructum, quoniam quæ ipsum componunt, opij vim infringent, neq; etiã parti affectæ cataplasma applicatur, quæ in parte interiori recõdita est.*

Rondeletius & auctor labuntur. *Quæ Rondoletius scribit de cocleis, de medulla cruris porci saliti, & auctor de pilis Naqueræ, & alijs tota substantia sedantibus dolorem, omittantur, acsi non essent scripta: quia causam doloris cognoscimus, & ideò remedijs manifesta qualitate operantibus curabitur.*

Quintò frigidis.) *Non est quòd hæc frigida applicemus, quia si intemperies ex humore calido orta fuit, dissipato humore nõ remanebit.*

De sanguinis è naribus profluuio.

CAPVT XXI.

Causæ. SAnguinis è naribus profluuij, quod Græci hæmorrhagiam appellant, multæ sunt causæ, partim internæ, partim etiam externæ, eas autem omnes breuitatis gratia iuxta Galeni placita 5. method. medend. in tria capita reducimus: fluit enim sanguis à venis, arteriisve nasi, vel reseratis illarum orificiis, vel tunicis ruptis, diuisísque, vel sudoris

instar

instar transcolatus. Porrò reserantur arteriarum venarúmque ora, aut propter nimiam sanguinis multitudinem, quæ vel in toto fit corpore, vel capite, vel hepate, liene: vel vtero, præsertim si non probè fluant menses, vt ex Aph. 33. sectionis 5. deprehenditur: in caput enim tunc fertur, atque inde per nares vi erumpit: nonnunquam & citra plenitudinem propter vasorum imbecillitatem hoc ipsum accidit, aut ob acrem aliquam qualitatem in humoribus repertam. Diuiditur autem tunica ex vulneratione, contusione, ruptione & erosione velut sudor transmittitur, aut tunica ipsa rarefacta, aut sanguine tenuiore facto, quod multis de causis cōtingit: aut quia plus æquo exercitationibus homo sit vsus, aut medicamentis calidis sanguinem tenuantibus, aut victus ratione, qui sanguinem biliosiorem reddiderit. Notæ tum ex ægri sermonibus, tum ex eius intemperamento, aut anteactæ vita colliguntur, quamobrem omnes eas recensere non erit opus, hoc tamen animaduertere oportet, cùm à capite sanguis per nares profluit, in eo summam adesse grauitatem: cùm ab hepate, in hypochondrio dextro: cùm ab splene, in sinistro: cùm à matrice, circa vmbilicum dolores, ac tensiones quasdam sentiri: cùm per crisim sanguinis profluuium fit, ea signa accidunt, quæ ab Hippocr. numerantur 3. Prognosticorū 33. prognostico, & à Galeno in libris de crisibus, atque alibi frequenter. *Nota.* *Aduerte.*

Sanguinis profluuium, à quacunque fuerit parte ortum si vires non deficiant, non est sistendum, quia eo multis liberamur morbis, vt in libris de iudiciis Galenus testatur. Non criticum verò, quatuor remediorum generibus sistetur, primò, victu refrigerante, & astringente meatus, per quos sanguis fertur, vt aëre arte parato per acetum, aqua rosarum, lactucæ, plantaginis, folia salicis, myrti, lactucæ, nympheæ, & similium. Cibis ex succo acidulcium granatorum, limonum, aranciorum, acetosæ: & similium paratis, qui, si glutinosi fuerint, magis laudātur, quales sunt pedes, & capita vituli, arietis, hœdi, & aliorum animalium, amydum, farina orizæ, caseus recēs pinguis, oua dura, quia paucum, & crassum sanguinem gignunt, præsertim albumina. Initiò cum facultas non est imbecilla, abstine à vino, carnibus, & ouis sorbilibus & tremulis, largiorem, & liquidiorem sanguinem generantibus. Potus sit aqua calybeata, tandem animi & corporis quies est necessaria illis, & silentium. *Curatio.* *Victus.*

Secundò, auertentibus, in quibus præcipua spes curationis versatur, vt crurum, & brachiorum dolorificis ligaturis, *Auersio.*

fiet

frictionibus, fotibus ex aqua actu & potestate calēte, cucurbitulis sine scarificatione hypochondrio appositis è regione naris, à qua sanguis effluit, & inter scapulas cum scarificatione, vbi vena scindi non possit ad virium defectum, aut ætatem puerilem, quamuis sanguinis missio per venæ sectionē sit remedium efficacissimum ad reuocādum impetum fluoris in contrarium: secanda est vena media eiusdem partis, si sit totius plenitudo, vel humeralis, si non sit plenitudo: quod si ab vtraque nare fluat sanguis, vtraq; media, aut humeralis simul scindatur. Post primam sanguinis missionem, si secunda fuerit necessaria, & tertia, semper secanda est humeralis eiusdem partis: aliquando tamen priùs est facienda sanguinis missio, per sectionem venæ pedum, aut tibiarum, videlicet cùm ex detētis mensibus, aut hæmorrhoidibus nascitur hoc profluuium, præsertim si natura tentauerit per infernas partes sanguinem vacuare, & hæc sit vniuersalis regula Hippocr. Gal. rationi & experientiæ accōmodata. Duo quoque sunt, quæ maxime auertunt subitò reuocando sanguinem, calorem, & spiritum, timor incussus, & aqua frigida iniecta in faciem ægri incogitantis: sed videndum ne sit æger maximè imbecillus, aut morbo comitiali obnoxius, quia hæc duo epilepsiam efficerent, aut subitò interficerent. Ligatura arcta testium, vel eorum ablutio aqua frigida, si subitò fiat, potenter auertit.

Sectio venæ reuellit.

Admonitio.

Consilium.

Tertiò, sistentibus, & cohibentibus sanguinem, & glutinantibus sumptis, vel admotis, vt lactuca, portulaca, & aliis alimentis dictis initio huius cap. syrupo rosarū, cydoniorum, malorum granatorum, de acerositate limonum, & citri, præcipuè vbi sanguis est biliosus, & nimis tenuis, & conserua rosarum, acetosæ & nenupharis ℈. ij. aut ʒ. j. trochiscorū de terra sigillata, aut de carabe cum ℥. ij. aquæ plantaginis, aut portulacæ, aut similium cohibent sanguinem. Naribus, collo, & fronti sunt admouenda quæ refrigerant, & impellunt inchoando à mitioribus ad valentiora. Prima mixtura bona est ex aqua rosarum, albumine oui, & aceto, cui si addas puluerem astringentem, vnientem, & obstruēntem, erit efficacissima: qualis est ex rosis, balaustiis, gallis, sumac, farina molerrinarum, mastiche, aloe, & murrha, thure, & pilis leporis, & similibus.

Sumenda & admouenda.

Repellētia.

Ex his omnibus, aut aliquibus accipe ij. ʒ. cum aqua, aut succo astrigente, naribus impone, & collo, & fronti: sed si supra venas ruptas apponatur medicamentum, citiùs sistet sanguinem. Gypsum cum albumine oui, aut aqua, aut aceto

naribus admotum videmus potenter sanguinem sistere.

Puluis limacum cum crusta rostorum sistit sanguinem, & puluis ranarum combustarum. Aliqua sanguinem sistunt statim à tota substantia, seu proprietate, vt stercus asinium, vrtica, porrum, ocimum, seu basilicon. Hæc enim recentia, trita, & in nates immissa, aut illotum succus possunt sanguinem inhibere. Acetum potens cum gossypio, aut panno lineo sæpe fronti, aut collo applicitum illicò sanguinem sistit. Quædam vetula Monspessulana sola menta naribus imposita curauit sanguinis profluuium è naribus trium dierum. Cinis panni linei prius atramento tincti aceto mixtus, & cum gossypio naribus immissus consilio cuiusdam viri sapientis curauit hoc profluuium. Medicamentum ex puluere corticum ouorum, & gypsi cum albumine oui, naribus & fronti adiunctum citò, reprimit sanguinem. Idem fit mixtura luti reperti in mola fabrorum, & bolo armeno cum albumine oui. Cauteria actu, & medicamenta scarotica, quæ vtēdo scharas, & crustam gignunt, potentissimè sanguinem; & subitò inhibent, sed si schara deciderit, maior & periculosior hæmorrhogia fiet. Quare eis non est vtendum, nisi cum alia iam scripta, & similia non suffecerint. Quando salus deplorata est, & victa à morbo facultas omnium prædictorum, narcoticis curatur, quæ sanguinem glaciant, & membra stupefaciunt, vt athanasia recenti, & requie magna à scrupulis duobus vsque ad scrupulos quatuor, & philonio antiquo Persico, aut Romano à drachma semis vsque ad ʒ.j. Hæc somnum conciliant, & hoc etiam modo fluorem sedant, sed hæc & similia narcotica partibus externis admota, tutiora sunt, vt cap. 5. de curatione phrenitidis docuimus.

Sistentia sanguinem à tota substantia.

Vetula curatrix.

De Narcoticis.

Quartò, auferentibus causam hæmorrhagiæ; vt medicamētis cholagogis, si biliosus fuerit sanguis, qualia sunt rhabarbatum, myrobalani citrinæ, & tamarindus, & hæc mixtura vel similis. ℞. medullæ tamarindorum ʒ. vj. rhabarbari electi & corticum myrobalanorum citrinarum an. ʒ.j. syrupi rosarum ℥.j. aquæ buglossæ, quod f. misce, & fiat potus. Si verò sanguis fuerit pituitosus, præcedenti coctione per rhodomel, & aquam basiliconis, phlegmagogis curatur, vt diacatholicon. ʒ. vj. corticum myrobalanorum. Kebulorum & agarici trochiscati an. ʒ. j. syr. de menta. ℥ j aquæ buglossæ, quod f. misce, & fiat potus.

Purgatio.

Concoctio pituitæ.

Potio.

De sanguinis è naribus profluuio.

CAPVT XXI.

Scholium.

Quæ sanguinis excretio sit toto genere præter naturam.

SAnguinis naribus.) *Sanguinis excretio ferè semper est toto genere præter naturam: Addit Galenus illam dictionem, ferè, propter eam sanguinis euacuationem, quæ singulis mensibus mulieribus per vterum contingit: hæc enim, cùm non sequatur affectum morbosum, toto genere præter naturam non est. Aliarum partium sanguinis euacuationes toto genere præter naturam dicuntur, quia semper sequuntur aliquem morbum, vnde malè Fucsius, & alij existimant, sanguinis euacuationem dici toto genere præter naturam, quia id quod euacuatur, est sanguis nobis familiaris, inde enim sequeretur euacuationem eam sanguinis, quæ per vterum singulis mensibus accidit, esse toto genere præter naturam, in ea enim optimus sanguis excerni solet. Sanguinis profluuium fit à causis externis, & internis: Externæ sunt duæ lib. 3. de caus. symp. cap. 2 vulnus, & ruptio: vulnus à re vulnerante, ruptio verò à tensione fit. Conuulsio additur ab aliquibus, malè tamen, cùm hæc media ruptione, aut medio vulnere sanguinis profluuium efficiat. Causæ internæ sunt tres ex eodem Gal. Prima in facultate consistit, cùm scilicet retentrix vasorum fuerit imbecilla, aut expultrix immodicè irritata: Secunda est sanguinis vitium, cùm peccat quantitate, aut qualitate: Tertia causa est vasorum noxa: quæ tripliciter contingit, primò, cùm vas est tenue, secundò, cùm molle: & tertiò cùm durum, ab his enim tribus facilè rumpuntur vasa. Obiicies Gal lib. 5. methodi, alias causas, nempe ruptionem, erosionem, & apertionem proposuisse: Respondeo has causas sanguinis profluuij 5 lib. method. propositas, à superioribus non distingui, quia ruptio à plethora fit, erosio à sanguine bilioso, apertio verò à vitio facultatis, aut à plethora. Quid de diapedesi? Respondeo, non esse profluuium sanguinis sed cruenti seri, vt 3. de caus. symp. docet Galenus: vel si concedamus, diapedesim esse sanguinis euacuationem, ad anastomosim erit reducenda, quia ex lib. 5. method. cap. 2 diapedesis duobus modis fit, primò attenuato sanguine, & tunica vasorum rarefacta, secundò apertis orificiis exiguorum vasorum. Ex dictis habemus causas profluuij sanguinis in genere, ac proinde eius, quod per nares fit, de quo præsenti capite.*

Causæ fluxionis sanguinis.

Causæ internæ tres.

Liberatur Galenus à contradictione.

An diapedesis sit profluuium sanguinis.

Criticum profluuium sanguinis.

Sanguinis profluuium.) *Sanguinis per nares profluuium aut est criticum, aut symptomaticum. Criticum praeuideri potest signis traditis ab Hippocr. 3. prog. sent. 33. Primum est dolor capitis, non quilibet sed grauis, pulsans, & calidus, potissimum si perseueret circa frontem, & tempora com 11. eiusdem lib. Secundum visio hebes à copia sanguinis impedito transitu spiritus animalis ad oculos: Tertium fulgoris motus circa oculos, ex splendore sanguinis prouenien: Quartum, tensio in hipochondrio sine dolore: Quintum, colli dolor, & temporum grauitas: Sextum rubor oculorum, maxillarum, & narium: Septimum lachrymæ oculorum*

quor-

quorum signorum rationem lib.3.criseon habemus explicatam. Symptomaticum profluuium cognoscetur ex eo, quod non soluit morbũ, & praecedente cruditate eueniat. Criticum profluuium non est sistendum, quia in eo inutile expellitur, & fit proinde cum cõmodo animalis: symptomaticum verò sistere oportet, quia fit à natura irritata, & cum incommodo. Symptomaticum.

Secundò auertentibus.) *Symptoma hoc, quod in excretis toto genere praeter naturam consistit, cum vrgeat, ad se trahit curationẽ: quod praestabimus, à naribus auertentes sanguinem primò sanguinis missione, quae ex cephalica, basilica, aut si magis volumus reuellere, ex vena pedis fieri potest: cum enim nullus sit affectus particularis euacuationẽ postulans, non seruamus rectitudinem, sed loci distantiam. Inde colliges, non rectè auctorem in solo sanguinis profluuio, quod fit ex retentu mensibus, aut haemorrhoidibus, secare venam pedis. Neque hoc etiam in loco animaduersio Hollerij, & Rondoletij locum habet, qui praecipiunt in profluuio sanguinis in vena exiguam sectionem faciendam esse, tunc enim tenuiori sanguinis portione euacuata exigua fieret reuulsio, quae in sectione magna commodè praestabitur tota massa euacuata: nunquàm enim fiet optima reuulsio sine sanguinis motu. Sanguine misso cucurbitulis vtemur affixis hypochondrio, quod rectitudinem seruet cum nare, à qua fluit sanguis, ita vt si ex nare dextra fluat, suprà iecur, si ex sinistra, supra lienem apponantur. Causam huius rei intelligemus ex duplici rectitudine: vna enim est naturae, seu loci, quam partes dextrae cum dextris, & sinistrae cum sinistris admittunt, quae naturae dicitur, quia eam semper cum commodo animalis videmus naturam seruare, ita vt si affecta sit pars dextra, per dextram, & si sinistra, per sinistram rem molestam euacuet. Altera rectitudo vasorum est, quae non ex parte eo modo quo diximus sed ex vena, quae cum loco affecto se aperit, desumitur: qua ratione vtramque basilicam cũ iecore rectitudinem habere dicimus. Ex his facilè causam habebis, ob quã in profluuio sanguinis per nares, hypochondrio supradicto cucurbitula applicanda sit, causa enim est duplex rectitudo, quae tunc seruatur. Auertit etiam auctor sanguinem frigida aqua inspersa in faciem aegri incogitantes, tu etiam aegroto sciente poteris vti hoc remedio, quia aqua sua frigiditate operatur, & non propter animi pathema.* Symptoma curatur. Lapsus auctoris. Animaduersio. Rondoletij & hollerij non admittitur. Cucurbitulae suprà hipocondrium & cur.

Tertiò, sistentibus.) *Quae de medicamentis toto temperamento sanguinem sistentibus scribit, non laudo, quia morbus, ex quo profluit sanguis, ratione cognoscitur, & proinde curabitur remediis ratione etiã inuestigatis. Si obijcias Gal. qui lib 9. simpl. cap. 8. scribit lapidem reperiri contactu solo sanguinem cohibentem: respondeo illum lapidem sistere solum illud sanguinis profluuium, quod à causa nobis occulta excitatum fuit, quale est illud, quod haemorrhois serpens inducit.* Aduertis de medicamentis toto temperamento cientibus sanguinem.

Quartò, auferentibus.) *Curato symptomate (nempè sanguinis profluuio) quòd vrgebat, ad curandum morbum descendere oportet, con-* Curatio morbi.

siderantes an causa præsens sit, necne, quia si sit præsens, auferenda erit. Si ergo profluat sanguis ex anastomosi, emphystica, & adstringentia vtilia erunt: si ex erosione magna, caustica, dummodo astringentia sint, & possint applicari, conducent. Si magna non est, aqua plantaginis & alia adstringentia sufficient, quæ simul humorem contemperabunt, & vlcus vnient. Si verò à vulnere contingat prædicta sanguinis euacuatio, glutinantibus vlcus vtendum esse nemo dubitat.

De rubedine faciei. CAP. XXII.

Causæ. RVbedo faciei malum est nulli non manifestum, cùm oculata fide cognoscatur. Quare superuacaneum erit in enarratione causarum, & signorum immorari, hoc tantùm dixisse sat erit, prouenire eam affectionem sæpe à causis exterioribus, vt verbi gratia à sole, sæpissimè verò propter calidam hepatis temperaturam immodicam, à qua sanguis biliosus fit, aptiórque est ad ascensum.

Victus. Curatur primò faciei rubedo & macula, à sanguine bilioso nascens, victu refrigerante, de quo cap. v. de curatione phrenitidis.

Reuulsio. Secundò, auertentibus, vt sanguinis missione per sectionem venæ mediæ, si fuerit plenitudo, aut humeralis dextræ, si desit ipsa plenitudo: euacuato sanguine secundùm naturam, & plenitudinem ægri, frictionibus, ligaturis, & fotibus partium infernarum, & cucurbitulis cum scarificatione, & sine scarificatione, & filo collo traiecto, præcipuè si antiqua, aut magna fuerit macula rubra.

Preparatio. Tertiò, parantibus humorem biliosum per medicamenta vtilia, qualia sunt syrupus rosarum, oxysacchara. S. syrupus acetosus. S. syrupus de acetositate citri, & limonum, cum decocto, aut aqua endiuiæ, plantaginis, portulacæ, acetosæ, & similium.

Purgatio. Quartò, vacuatione per medicamenta, qualia sunt rhabarbarum, myrobalani citrinæ, cassia fistularis, & tamarindi, diaprunis solutiuum, & electuarium de succo rosarum, & similia: ℞. medullæ tamarindorum, & medullæ cassiæ fistulæ recens extractæ an. ℥.iij. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ ℥.j. diaprunis solutiui ℥.iij. syrupi violarum ℥.j. aquæ cichorei, quod s. misce, & fiat potus.

Alteratio. Quintò, refrigerantibus hepar, & prohibentibus bilis, & sanguinis calefactionem: vt electuario diatrion santalorum, diarhodon. Abbatis, & diamargariton frigidi, cum aquis, aut syrupis refrigerantibus, de quibus tertio genere remediorum est dictum: aut cũ infusione ℥. j. rhabarbari in ℔. j. aquæ

aquæ endiuiæ,& ceroto santalato hepati admoto.

Sextò,vacuantibus clementer & resoluentibus materiam partis affectæ,& repellentibus,& inducentibus albedinem: vt lacte humano,caprino, aut ouino,vnguento citrino, lacte,seu emulsione quatuor seminum frigidorum mundatorum,& lacte seminis papaueris,& lacte virginali,quod fit ex duplici aqua satis tenui, & dissimili lacti, sed ambæ simul mixtæ substantiam lacti similem constituunt,modus faciēdi hic est: ℞.aceti ex vino albissimo facti ℔. ß. lithargyrij dealbati ℥. ß. misce,& postea per elychnium distilletur aqua ex vno vase in aliud.Itē ℞.aquæ fontanę ℔. ß.salis armoniaci ℨ.iij.infunde per noctem, deinde distilletur per elychnium aqua ab vno vase in aliud:cōseruētur in vasis vitreis, & postea vtriusque aquæ guttis duabus mistis sæpe laua faciem:habet hoc lac magnam vim corrumpendi rubedinē, & albedinem inducendi faciei.Ego expertus sum sæpe, & hoc lacte curantur ij,qui facie leprosa videntur esse, & dicuntur à Gallis coporose. Aqua ex lacte caprino & albuminibus ouorum vitreo vase per distillationem facta, & faciem candidam,& pulchram reddit. Eandem vim habet aqua limacum,seu cochlearum. Simili facultate valet aqua ex floribus typhæ. Aqua quæ fit ex vna gallina secta in exiguas partes,& ℥.ij.sacchari,& ℥.j. chrysocollæ (boracē vocant) faciei omnes maculas detergit. Idem fit mixtura pinguedinis tenuium hœdi, sacchari,& chrysocollæ noctu faciei admota, dummodò die sequenti facies lauetur aqua raphani,aut alia simili.Aqua aut succus qui ex raphano diuiso in partes,& melle,aut sacharo fit,potēter tergit,& tollit omnes faciei maculas.Hęc mixtura (quę ab Hispanis muda dicitur & à Rhase quinto ad Almansorem cap.17. gumeta) faciem pulchriorem reddit,eiúsq; labes detergit, si initio noctis apponatur,& mane aqua raphani aut alia lauetur. ℞.radicis lilij albi,raphani,amygdalarum amararum an ℥ j.mellis.q.s.misce,& fiat ad modum opiatæ,aut confectionis. Idē aut par efficere potest mixtura ex semine brasicæ, amygdalis amaris & melle.Decoctum lupinorum aqua pluuia factum abstergit næuos faciei, interiora nucleorum persicorum,eorumdemq; oleum eandem habent facultatem.Aqua radicis lilij albi tergit faciei omnes maculas, & rugas illius tollit. Sanguis leporinus non dissimilis est superioribus facultate in delendis labeculis oris:similem vim affert in his aqua vitæ,qua vtuntur Germanæ in abluenda facie. Aqua per distillationem ex sanguine leporis & vino omnes faciei

Lac virgineum.

Aquæ faciē tersiorem, & cādidiorem reddētes.

maculas eruit, faciémque formosam efficit. Idem prętat aqua ex floribus fabarum, stercus columborum cum aceto, si in forma vnguenti factum fuerit, faciem emaculat, quo nobilis quædam fœmina septem diebus, curata fuit. Hæc aqua est optima, & ferme diuina ad maculas faciei: imò etiam ad vestigia exanthematū & papularum remouenda. ℞. florum fabarum p. iij. stercoris colūborum ℥. j. aceti ℥ iij. aquæ vitę ℥. iiij sanguinis leporis ad pondus omniū, misce, ex his fiat aqua instrumento vitreo, & igne paruo. Hæc aqua similiter omnes maculas faciei tergit, etiam illas, quæ dicūtur panis, & barro vulgo: ℞. florū fabarū ℔. ß terebinthinæ optimæ decies lotę ℥. j. aloes ℥. j. lactis caprarum ℔. j. misce, & fiat aqua igne paruo, & instrumēto vitreo: adde in fine extra ignē chrysocollæ ℥. ij. camphoræ ʒ. j. sed postea sæpe moue vas.

Historia. *Aduerte.*

Ad tergendos tumores paruos faciei, qui dicuntur Latinis vari, nobis barros, mane & vespere laua faciem mixtura ex albumine oui, & aqua rosarum benè mixtis, & post ad cutē defendēdam vnge eam adipe hœdi parato more Valentino.

Habet similem facultatem hæc aqua: ℞. centupedes, animalcula sunt, quæ dicuntur porcelletes à Valentinis nu. 12. sacchari candi ℥ ij. succi limonum ℔. j. ex his fiat aqua, quæ est optima in hoc. Hæc aqua similiter multam efficientiam habet, & experta est quemadmodū & aliæ: ℞. cucurbitulā vnam absq; cortice diuisam in partes minimas, xij. oua sine vitellis, & cum corticibus, boracis, sacchari cādi an. ℥. j. lactis capræ ℔. ß. terebinthinæ abietis decies lotę ℥. ij. ex his fiat aqua instrumento vitreo, & igne paruo. Inter alia maximè laudata medicamenta hanc aquam probabis in hac re. Oleum myrrhę est optimum & expertū ad omnes faciei maculas abstergēdas, fit hoc modo: Accipe myrrham in puluerem redactam positam in vase terreo, & sæpe iuxta ignem moue illud vas, & à myrrha egredietur oleum cōpressa panno lineo, quemadmodum fit oleum amygdalarum, aut sesaminum. Hæc aqua faciem candidissimam, & pulcherrimam efficit sine detrimento vllo, & ea sæpe nobiles fœminæ Valentinæ suas abluunt facies: ℞. sublimati pellucidi puluerizati ℥. ß. aquæ fluuiatilis ℔. iiij. in vase vitreo, & diu violento motu misce, & postea adde tria albumina ouorum benè prius agitata, ita vt ab eis spuma separetur, & deinde omnia sæpe moue, sicque post tres dies hac aqua vterę.

De dolore dentium, & de ipsis denigratis, & mobilibus. CAP. XXIII.

Dentium dolores partim à causis externis excitantur, *Causa.* partim ab internis. Externæ causæ sunt casus, percussio, & vsus rerum immoderatè calidarum, vel frigidarum. Res etiam duras & contumaces vel mandisse, vel dentibus diuisisse, & in vniuersum, id omne, quod eos, aut alterare potest, aut commouere. Internæ autem causæ erunt intemperies aliqua, vel nuda, vel cum humore, aut frigido, aut calido: abscessus porrò existens vel in ipsismet dentibus, vel in neruo, qui illorum radici inseritur: vel in gingiuis, propter quas etiam contingit dentes dolere. Sępe ab stomacho malũ ascẽdit propter sublatos vapores: frequentissimè tamẽ prouenit propter humorũ defluxum (quem rheuma appellant.) Imbibitus enim ille humor calidus nonnunquam, nonnunquã frigidus, sæpe etiam salsus, vel in gingiuis, vel in neruo, vel in ipsis dentibus dolores, & vehementes parit. Signa causarum externarum ex sermonibus ægri sunt petenda. *Nota.* Internarum verò hæc sunt, si intemperies fuerit nuda, quæ in capite fit, & per cõsensum dentes afficiat, non est dolor aggrauans, quemadmodum esse solet, vbi humor quoque infestat. Quòd si fuerit calida intemperies, acutior est dolor, quàm si frigida. Si abscessus fuerit, in dente ipso dolor sentitur, quo etiam auulso sedatur dolor. Si in neruo, in intimis partibus dolor discruciat. Si in gingiuis, circa ipsas erit, & præter id, tumor quoq; in ipsis cernitur. Si fuerit fluxus humoris à capite per frontẽ, & tempora sentiẽte ægroto, in mandibulas, & dentes humor descẽdit, qui si sanguis fuerit pulsatio quędam adest, tumor, ac calor. Si bilis, acutus est dolor, ac pungens, ac vix tolerabilis. Si pituita, dolor est remissus, & candicant in ore partes omnes, & multa insuper est saliuæ copia. Si melancholia, liuent & gingiuæ, & dentes: nec dolor tantùm infestat, & aliquando duræ apparent gingiuæ. Porrò si à ventriculo dolor hic nascatur, quod fieri posse diximus, priùs in ipso & dolor, & quædam conturbatio sentiuntur.

Dentium dolor, si fit à sola intemperie profectus, alterantibus contrariis absque euacuatione curatur, de quibus di- *Curatio.* cemus vbi de curatione doloris, qui fit à materia post illius euacuationem agendum erit. Cùm est à sanguine, curatur *Victus.* primò victu refrigerante, & abstinentia vini, carnium, & ouorum, & omnium quæ nocent dentibus in omni fermè causa vt potus actu frigidus, præsertim à cibo, vel potu actu calido, lac, dactyli, & ventriculi cruditas.

Secundò, sanguinis missione per sectionem mediæ venæ *Reuulsio.* eiusdem partis, si sit plenitudo in toto corpore, & dolor in

altera parte dētiū:si verò in omnibus,scindatur media dextra: cū verò non est plenitudo,humeralis est secanda ita,vt sanguinis copia respōdeat ex æquo naturæ ægroti,& morbi.

Preparatio. Tertiò, parantibus bilem, vt syrupo rosarum, endiuiæ S. granatorum, & similibus cum aquis,aut decocto cichoreæ, endiuiæ,lactucæ & portulacæ.

Purgatio. Quartò, purgantibus bilem per medicamenta cholagoga,vt sunt rhabarbarum,myrobalani citreæ,cassiæ fistulæ, electuarium diaprunis solutiui,& de succo rosarum,pilulę de rhabarbaro, & similia,quorum formulæ notæ sunt ex dictis præcipuè cap. j.

Quintò, refrigerantibus moderatè,quia frigidum omne inimicum est ossibus,ex Hippocr.v.aph. vt decocto hordei, lacte humano, aut ouino,aut caprino parùm calidis,aut lacte amygdalarum dulcium,aut aqua rosarum, aut mirtyllorum,& similium.

Alteratio. Si fit à bile dolor dentium, similis est fermè facienda medicina ei,quæ cephalalgiæ biliosæ adhibebatur.Si verò à pituita, curatio fermè talis erit, qualis pituitosæ cephalalgiæ, non secus fiet,si fit ab atra bile.

Si verò dolor dentium fuerit ab inflammatiòne gingiuarum,curatur vt phrenitis,aut angina.

Cùm est dolor dentium à distillatione humoris à capite, obserua quæ dicenda sunt cap.xxv. quia hæc curatio similis

A calore. est illi: in omni tamen quæ fit à causa calida per distillationem post vacuationem,& corroboratione partis primò affectæ,à qua fluit humor,est optimū hoc auxilium: ℞.balaustiarum,rosarum, mirtyllorū,sanguinis draconis, mastichis, sandaracę Arabū,hypocistidos,spodij an.ʒ.iij.fiat decoctum in ℔ ij.aquæ ad dimidiū, de quo per colato accipe ℥.ix.cui adde syrupi rosarum ℥ iij.rhodomellis & oxysaccharæ.S.an. ℥.j.misce,& fiat mixtura,qua sæpè abluantur os,& dentes.

A vermibus. Quando dolor est à vermibus,curatur rebus amaris, & acribus quæ habent facultatē interficiendi ipsos, qualia sunt absinthium, myrrha,aloe,lupini,colocynthis,& tithymalus. Ex his fiat decoctum,quo laua sæpè os.Suffitus ex semine

Vermes necantia. porri,& iusquiami ipsos enecat,& etiam sensum omnem eripiendo dolorem curat:hoc tamen & alia narcotica(vt philonium)non sunt admouenda,nisi in maximis doloribus, & cū alia non iuuerint. Si dodor fiat à corruptione dentiū, ipsorū extractio est necessaria,& sufficiēs cura,quę ab experto viro fiet instrumētis ad hoc necessariis, & sine magno dolore.Aliqui eos medicamentis euellūt,sed cum maiori dolore, quàm

quamuis tithymali lac cum farina mixtum dentes (vt quorundam est opinio) sine dolore extrahit. Quando dolor dẽtium est ab vlceribus prauis, & corrodentibus, consule chirurgum doctũ, & interim vtere hoc liquore sępe: ℞. aquarum plantaginis, & foliorum oleastri an. ℥.iij. syr. acetosi. S. ℥.j. ß. rhodomellis ℥.j aceti scillitici ℥. ß. pulueris aluminis vsti ʒ.ij. misce. Vlcera tamen oris parua, & superficiem carnis tantùm occupantia (quibus pueri & infantes laborant, dicuntur à Græcis aphtæ, & ab Arabibus alcola) curantur hoc auxilio: ℞. aquæ plantaginis ℥.iij. aquarum lactucæ, & portulacæ an. ℥j. ß. rhodomellis, & syr. rosarum an. ℥.ij. syr. acetosi. S. ʒ.j. misce. *Doloresdẽtium sedãtia.*

Vnum hoc est maximè animaduertendum, exuuias, seu senectam serpentis omnem dentium dolorem curare à tota substantia, siue per suffitum, siue alio modo. Quare in dolore dentium infantium, cùm oriuntur solent multi fieri tunc morbi, autore Hippocrat. 3. Aphorism. videlicet febris, ventris profluuium, & conuulsio: hæc enim curantur aut prohibentur fieri, si gingiua theriaca magna perfricetur, aut lacte canis, aut puluere cerebri leporis. Suffitus spolij serpentis est in hoc optimus, & lotio facta illius decocto: hęc enim facilem efficiunt exitum dentium, & sine magno dolore. Si dentes liueant, aut nigricent, corpore euacuato sæpè perfricentur hoc puluere: ℞. salis ℥.j. pulueris ossis sepiæ & pumicis an. ℥. ß misce, & fiat puluis: adde pulueris aluminis ʒ.ij. Aqua vitæ dentes cãdidos reddit si sæpe ea os abluatur, excrementa pituitosa purgat, & gingiuas corroborat. Rhodomel etiam tergit dentes, & decoctum lupinorum, myrrhæ, & mastichis cum melle ad modum mulsæ est optimũ. Puluis hic est optimũ dẽtifricium ad mobiles dentes fulciendos, gingiuarum carnem augendam: ℞. mastichis, sanguinis draconis, thuris, sandaracæ Arabum, ossium omnium myrobalanorum, nucum cupressi an. ʒ.iij. santalorum omnium, succi liquiritiæ an. ʒ.ij. seminis portulacæ, rosarũ, coralli rubri præparati an. ʒ.j. ß. foliorum myrthi, baccharum myrthi, psidiæ an. ʒ j spodij, cinnamomi, gariophyllorum, nucis muscatæ an ʒ. ß. boli Armenici aqua rosarum abluti, amydi, gummi Arabici, dragaganti an ℈ j. grani tinctorum ʒ.v. lapidis hęmatitis ℥. ß. misce, & fiat puluis, quo sæpe fricentur dentes. Vinum album decoctionis rerum astringentium, qualia sunt superiùs dicta, & similia, est præstantissimum dentifricium. *Cura in ortu dentium* *Quando liuent & mouentur.* *Dentifricium.*

De dolore dentium, & de ipsis denigratis, & mobilibus. CAP. XXIII.

Scholium.

Dentium dolores.) *Dolor dentium symptoma est, quod sequitur solutam vnitatem: hæc aut est occulta, aut manifesta: occulta ab intemperie calida, aut frigida, siue sit nuda, siue cum affluxu humoru, manifesta verò à rebus vlcus generantibus, ortum habet. Curabimus ergo hunc dolorem, si vrgeat narcoticis medicamentis, si non vrgeat, iis, quæ causæ contraria sunt, omittentes ea medicamenta, quæ ab autore, & aliis toto temperamento hunc dolorem curantia describuntur, non enim extant.*

De Angina. CAP. XXIIII.

Descriptio. Synanche, vel cynanche (quam Latini Anginam vocant) autore Gal. 4. de locis affectis, nil aliud est, quàm spirandi difficultas, nullo existente vitio, neque in pectore, neque in pulmone: vnde omnes affectus, qui gutturi accidunt, quos spirandi difficultas comitatur, Hippocrates, atque alij veteres anginæ nomine appellabant, vt ex 3. Prognosticorum est colligere. Definitur etiam angina à Galeno 4. de ratione victus in morbis acutis, partium, quæ in gutture sunt, phlegmone. *Genera.* Cuius quatuor traduntur genera ab eodem 4. de locis affectis cap. 5. his verbis: Atque hæc sunt quatuor earum genera, primum vbi fauces inflammantur, fauces voco internum oris locum, ad quem simul conueniunt & gulæ, & gutturis partes extremæ: Alterum, cùm neque reliquæ oris partes, neque etiam externarum partium vlla inflammata videtur: laborans tamen suffocationis periculum in gutture sentit: Tertium, vbi extrinsecus circa fauces inflammatio apparet: Quartum, vbi gutturis partes tum externæ, tum internæ similiter affectæ sunt: hactenus Galenus. Quem locum si paulò inferius legas, quintum etiam genus videbis positum ex vertebrarum ceruicis luxatione. Recentiores medici inter quos Aetius & Paulus nominantur, sic de Anginæ differentiis disputant, vt multùm interesse putent inter synanchen, & parasynanchen, & cynanchen, & paracynanchen: sic enim de illis sentit Paulus lib. 3. Inflammatis faucium interioribus musculis ea oris affectio fit, quæ Græcis synanche dicitur: exterioribus verò phlegmone infestatis, parasynanche. Pari quoque modo & in gutture, cuius inflammatis interioribus quidem musculis, cynanche: exterioribus verò, paracynanche nascitur. Quæ san-

ſanè nominum curioſa diſtinctio, tametſi aliàs non videatur eſſe improbanda, vt 4. aphor. commento 34. apertè: tamẽ à Galeno damnatur. 3. Prognoſt. comm. 18. & 4. de locis affect. cap. 5. quippe (vt eo loco dicit Galenus) tunc primùm homines res ipſas neglexerunt, cùm nimio ſtudio nomina quærere inciperent. Oritur hic morbus propter nimiam ſanguinis aut copiam, aut efferueſcentiam, qui in partes iam dictas impetu ruit, & oborta inflammatione reſpirandi anguſtiam parit. *Cauſæ.* Omnibus fermè, vt ait Paulus, eadem euenta ſunt: verbi gratia non niſi recta ceruice, & difficulter ſpirant, dolor adeſt, & aliquando febris, rubórque ſemper tum vultus, tum colli, atque tumor quoque. *Notæ.* Quibuſdam os perpetuò hiat, diductúmque eſt, & deglutire omnino ſic affecti non poſſunt, atque dolore afficiuntur, ídque præcipuè, cùm potus eis per nares effluit.

Angina, quia morbus acutiſſimus eſt ſtatim initio antequam abſoluta fiat, ſex generibus remediorum curatur. *Curatio.* Primò, victu tenui & refrigerante prohibẽte phlegmonem augeri: *Victus.* vt aëre frigido, & inedia vnius vel duorum dierum, ſi vires poterunt ferre, vel ſaltem ſola priſana hordei, vel amylo lacte amygdalarum parato, aut lacte amygdalarum, aut iulep roſarum, aut ſucco malorum granatorum, aut cichórea cocta, aut cucurbita ſaccharo cõdita, aut cydoneis toſtis, aut pyris: liquida tamen faciliùs deglutiuntur. Potus ſit aqua hordei, vini enim, ouorum & carnium abſtinentia eſt ſummè neceſſaria: quia hæc ſanguinem augent, & calefaciunt.

Secundò, auertentibus impetum ſanguinis fluentis ad pártem affectam, & prohibentibus augmentum inflammationis: *Reuulſio.* vt ſanguinis miſſione vſque ad animi deliquium, ſi vires ferunt: eam tamen partiti eſt tutius. Secatur cephalica ſtatim propter neceſſitatem ſubitam euacuationis, & etiã magiſter meus Falco doctor Mõſpeſſulanus, vir magnę doctrinæ, & experientiæ id faciebat: & hæc aliquando bis, & ter eſt ſecanda, dum fluit humor. Si vires, & ætas nõ ferunt ſanguinis miſſionem per ſectionem venæ, auerſio fiet per cucurbitulas cum ſcarificatione inter ſcapulas: cùm verò ſiſtit fluxio, vena ſub lingua ſcinditur. *Cucurbitulæ.* Auertunt etiam purgationes per clementia medicamenta factæ, cùm ſanguis eſt deprauatus qualitate aliqua, aut in alios humores eſt conuerſus vt *Deriuatio.* hoc medicamento, aut ſimili: ℞. medullæ caſſię fiſtularis recens extractę, & medullæ tamarindorum an. ℥ ß rhabarbari *Purgatio.* electi infuſi per noctem in aqua endiuiæ ℈. iiij. ſyr. violarum ℥ j. decocti florum cordialium q. ſ. miſce, & fiat potus. Auer- *Auerſio.*

dum

timus quoque clysteribus clementioribus, cùm est inflammatio à sanguine, aut bile: si verò fuerit à pituita, valentioribus. Reuellunt etiam cucurbitulę scapulis affixæ. Frictiones & ligaturæ partium extremarum quoque auertunt, & fotus earundem ex aqua calida.

Repellentia sumpta & admota. Tertiò, repellentibus materiam, & prohibentibus cynanchen augeri, qualia sunt frigida, & astringētia leuiter gargarizata, relicta, donec incalescant in vltimis faucibus: hæc enim partem affectā roborādo, & vias, per quas materia fluit cōtrahendo optimè inflāmationis huius incrementū prohibent. Quorum aliqua sunt simplicia, & alia composita, vt aqua, & succi rosarum, plantaginis, & portulacæ, lactucę, acetosæ, solani, granatorum, nucum viridium, mororum, & acetum. Ex his & similibus fieri possunt multa cōposita medicamenta: vt ℞. hordei decorticati, & lentium an. p. j. plātaginis, lactucæ, & solani an. m. j. fiat decoctum, de quo accipe lib. j. dianucū, & diamoron an. ℥. ij. oxysaccharæ rosarum an. ℥. j. ß. misce, & fiat gargarisma hoc, & simile.

Indicatio à temporibus morbi sumenda. Absolutè repel'ētibus vti oportet initio: vbi verò habenda ratio etiam est materiæ, quæ fluxit simul, & fluentis, miscenda sunt medicamenta, dissipantia, & resoluētia, cum repellentibus, eorum tamen vis æqualis, aut inæqualis respōdere debet proportioni materiæ delapsæ, & fluentis: vbi tamen intentio repellendi excedit dissipādi necessitatem duplo, fiat hic, aut similis gargarismus: ℞. hordei decorticati p. j. lactucæ, & plantaginis an. m. ij. liquiritiæ rasæ ℥. ß. ficus numero x. camomillæ, p. ß. fiat decoctum, de quo colo trāsfuso accipe ℥. x. diamoron, & dianucum an. ℥. ij. rhodomellis ℥ ij. ß. syrup. de liquiritia, & oxysacchara, S. an. ℨ. j. misce, & fiat gargarismus.

Præparatio. Quartò, apparantibus pituitam, aut materiam mixtam, vt melle rosato colato, oxymelle. S. syr. de liquiritia, & de hyssopo cum decocto, aut aqua liquiritiæ, absinthij, & similiū.

Purgatio. Quintò, vacuantibus materiam hanc per medicamenta mixta, vt est diaphænicon, pilulæ aggregatiuæ, & similia, aut hoc potu: ℞. diacatholicon. ℥. ß. agarici trochiscati ℥. j. diaphęnicon. ℨ. iij. rhodomellis ℥. j. aquę buglossæ, quod satis est, misce, & fiat potus.

Resoluentia. Externa. Sextò, dissipantibus, & resoluentibus materiam externis, & internis: vt oleo camomillæ, amygdalarum dulcium, sesamino, de semine lini de lilio, laurino, rutæ, & similibus. Hoc medicamentum, seu cataplasma collo admotum potentissimè, & optimè resoluit: ℞. farinæ fœnugræci, seminis lini,

&

& camomillæ an.p. j. pulueris vnius nidi hirundinũ: omnia simul cum sapa decoquantur, & in fine adde olei de lilio, & anethi an ℥ j. ß.croci puluerizati ℨ.j.misce, & fiat cataplasma. Filum laneum purpura tinctum,& quo postea vipera est strangulata,collo appensum curat anginam. Cataplasma ex farina hordei, & de succo apij potenter dissipat, & resoluit materiam anginæ: Expertum à multis,& à me est. Hic gargarismus dissipat,& resoluit materiam satis: ℞.camomillæ. p.j.dactylorũ,vuarum passarum ana.p j. ß.fœnugræci.p.j. ß. ficus.x.numero,fiat decoctũ,de quo colo trãsfuso accipe ℥. viij.diamorũ ex maturis moris, & sapæ an.℥.j.rhodomellis, & oxymellis cõpos.an.℥.j. ß.misce,& fiat gargarismus. Stercus canis album cribratum cum melle mixtum instar loch, si deglutiatur,est præstantissimum remedium ad resoluendum. Eandem,aut similem habet vim puluis hirundinum vstarum,solum,aut cum melle. Hæc,& similia in vigore, aut declinatione tantùm conferunt.Si verò angina nequeat resolui,quæ curandi ratio aptior est, sed in suppurationẽ tendit,quod febris & doloris intensio demonstrant, suppurantibus curatur,vt gargarismo,& emplastro ex rebus, quæ pus gignunt:qualia sunt fœnugræcum, semen lini,malua, radix altheæ,radix lilij,oleaginea & pinguia.Facto pure abscessus rumpatur instrumento ferreo,si videri possit, aut manso deglutito pane duriori,vel digito altiùs immisso, aut candela: caput tamen inclinetur,ne pus descendat in thoracem. Deinde vlcus est abstergẽdum rhodomelle, & decocto hordei, & similibus:postremò verò est glutinandum mastiche, thure,bolo armeno,sanguine draconis,& similibus.

Interna. *A tempore.* *Curatio anginæ suppurandæ.* *Ruptio abscessus.*

De Angina. CAP XXIIII.

Scholium.

SYnanche,vel Cynanche.) *De nomine,differentiis,& causis anginæ, lege auctorem: aduerte tamen Anginam esse morbum acutum, ex quo imminet periculum,non ob partis,quæ læditur præstantiã, sed ob situm,quia huius partis tumor statim respirationem lædit. Dices, cur in angina maiorem dolorem sentimus deglutientes res liquidas, & paucas,quàm solidas,& maiores? Respondeo,id prouenit ex maiori musculorum contractione.*

Angina morbus est acutus. *Dubitatio.*

Secundò,auertentibus.) *In Angina(quæ est tumor præter naturã à quocunque humore procedens) duplex est morbus: vnus intemperies,& alter tumoris magnitudo deglutitionem, & aeris ingressum impediens. Curabitur ea ratione,qua alij tumores in principio sanguinis missio-*

Morbi in Angina. Curatio.

missione, vt reuellamus, & ex cephalica, vt simul euacuemus ex parte affecta. Neque hoc in loco rectè præcipit Vega, in Angina ex suppressis mensibus secandam esse venam malleoli: cùm enim Angina sit affectus vrgens, ab ea incipienda est curatio, & deinde veniendum est ad menses mouendos, adde reuulsionem non esse faciendam ex loco, à quo fluit humor, sed à loco, ad quem fluit. Quæ dicit auctor de purgatione, an vera sint, inferiùs videbis.

Repellentia. Tertiò, repellentibus.) *Humor extra venas effusus, faciens tumorem præter naturam in faucibus. statim in principio, cùm adhuc seruet suam naturam, euacuandus est, non calidis, quia hæc magis attrahent, sed aliis remediis, quorum vnum fuit sanguinis missio, quæ euacuans venas partis causam dedit, vt humores iterum remigrarent ad venas. Alterum verò est frigidum, & adstringens, internis gargarisatum, quod humores ad venas repellit. Aduerte tamen neque ad morbi declinationem semper esse niscendum extergens aliquod, sicut in omnibus inflammationibus, quæ teguntur cute tenui, per quam semper aliquid resudat. In principio ergo vteris decocto hordei cum cortice, & aceto, & similibus. In augmenti principio, cum extergentibus, & adstringentibus pauca digerentia miscebis, decoquens cum hordeo panicum glycirizæ, addito deinde aceto, aut diamorone. In incrementi secunda parte, quæ primam partem status comprehendit, extergentia cum æquali quantitate digerentium, & adstringentium permiscenda sunt. Decoquemus ergo croci & myrrhæ an. ℥ j. in ℔. j. aquæ ad medietatis consumptionem, ei addentes diamoronis ℥. vj. In declinatione verò solis vtere digerentibus, decocto glycirizæ, aut hyssopi, & similibus. Semper tamen aduerte, repellentia maiora, aut minora esse permiscenda pro affectu maiori aut minori.*

In Angina vsus extergentium.

Purgatio. Quartò, apparantibus.) *In Angina non est, quod vtamur medicamento purganti, eius enim nulla est occasio, nisi sit cacochimia, ex qua fluat humor ad partem affectam.*

Quæ applicanda parti externæ. Sextò, dissipantibus & resoluentibus.) *Parti externæ in collo non sunt applicandæ repellentia sola, neque cum calidis mixta, ne humor ad interiora recurrens affectum augeat, & ideò medicamentum ex nido hirundinum compositum omittatur, quia etsi in eo sit stercus digerens, est tamen terra repellens: neque tempus conteras in medicamentis collo appensis, quæ tota substantia operari creduntur, non enim reperiuntur ob causam multoties repetitam: vteris ergo externis calidis, quæ vim habent leuiter digerendi, & attrahendi, oleo communi, aut camemelino, & lana succida. Atque hæc est curatio Anginæ, quæ resolutione terminatur: est enim altera illius, quæ coctione finitur suppurato humore, de qua lege auctorem.*

Medicamentum ex nido hirundinum reiicitur.

De coriza, catarrho, raucedine, & tussi.

CAPVT XXV.

Corizæ, catarrhi, raucedinis, ac tussis eadem propè est natura: omnes enim hæ affectiones fiunt ab humore excrementoso à capite in subiectas partes descendēte: quiquidem humor, si in nares fuerit distillatus, atque eas aggrauet, coriza Græcis malum dicitur, Latinis grauedo. Si verò humor fluat in os, palatum, & fauces catarrhus simpliciter appellatur: quæ sanè vox Latinis distillationem sonat. Si verò idem humor descendens, in fauces, & guttur, & asperam arteriam cadat, & interiorem eius membranam asperiorem, atque inæqualem reddat, raucam tunc vocem fieri necesse est, & morbus nascitur branchus Græcorum idiomate dictus, raucedo verò Latinè. Ex his etiam colligere possumus, raucedinem esse catarrhum, non tamen grauedinem, quod Galenus 3. de symptomatum causis cap. 11. & 2. Prognosticorum commentario 49. docet. Idem Paulus cōfirmat 3. lib. cap. 28. & Aetius serm. 8. cap. 53. Quare decipitur doctissimus Brassauolus, credēs catarrhum esse vocabulum commune ad omnes defluxus humorū, quod barbari medici rheumati tribuunt, iuxta illud,

Descriptio. *Diuisio.* *Grauedo ad nares.* *Catarrhus ad fauces.* *Raucedo ad asperam arteriam.* *Brassauolus.*

Si fluit ad pectus, dicitur rheuma catarrhus.

Ad fauces branchus, ad nares dico corizam.

Porrò eius humoris, qui sic à capite descendit, causa est cerebrum, seu quod à frigore in frigidam intemperiem deductum sit, seu quòd ab æstu calefiat, atq; repleatur. Vinum quoque, si vltra modum haustum sit, caput replet, & balnea calidiora, & largior perfusio capitis ex aqua calida, maximè si aliàs calidius caput existat, & cibus sanè, qui in ventre incoctus per inferiorem partem non excernitur in caput impetum facit: quod sic repletū in partes se inferiores eo modo, quo dictum est, demittit excrementa. Atque hæ sunt generales harum affectionum causæ, particulares verò multæ sunt. Et coriza sanè non ob aliam causā videtur fieri, quàm ob humoris descensum: Raucedo verò non ob hanc solam causam, sed à vehementioris quandoque atque altioris vociferationis conatu, & egelidi aëris, spiritúsve ingressu. Tussis autē multę sunt causæ, quas Paulus Aegineta lib. 3. sic colligit. Cęterùm ex aliis quoque occasionibus tussis fit, sæpius quidem ex distemperantia, quandoque calidiori, ceu in febribus, nonnunquam frigidiori, quemadmodum in tempestatibus Aquilonis, quæ aridior est plerunque. Quin & tussis aliorum sæpenumero morborum symptomá est, morbi

Causæ.

scilicet lateralis,peripneumoniæ,inflammationis iecinoris, phrisis,& aliorum similium.

Notæ. Notæ hæ sunt,quicunque aliqua ex dictis affectionibus laborant,si a calore ea nascatur,hi circum partes affectas caloris nonnihil sentiunt,fluxio quædam actium humorum, ac tenuium cùm per nares,tum maximè per os defluit. Rubor partes faciei natiúmque inficit. Quibus cōtra ex frigore,partium circa caput,& frontem fit distentio , meatuúmque,qui à percolandi adminiculo isthmoides vocantur,obturatio,ita,vt resonare vox deorsum per nares nequeat.

Longiore illis tempore permanent,& accidunt tusses, pituitæque exscretiones,nunc quidem crudæ,nunc verò liquidæ,interdum virides.Nōnullis febris oboritur nihil eos iuuans,qui ab æstu inuaduntur:eos autem,qui ab algore, plurimùm,cùm ad concoctionem promoueat.

Quando tussis aliorum morborum symptoma est,ex aliis capitibus notæ sunt petendæ:omnis tamen distillatio siue ad nares,siue ad os & eius partes,est à materia calida, aut frigida,aut mixta ex iis,& vtraque cū causa effectrice simili, aut dissimili,vt cum materia est calida, à frigore comprimente distillans,aut frigida materia à calore liquante. Cùm ambæ causæ sunt similes,eadem remedia requirunt , si verò causæ sint contrariæ,remedia postulant contraria,sed maior habēda est ratio vigentioris causæ,altera tamen non neglecta.

Curatio distillationis à causa frigida. Distillatio à capite ad nares, aut os à materia frigida , à qua sæpiùs fit,& aëre frigido facta sex remediorum generibus curatur:primò victu calfaciente moderatè,ea tamē,quæ caput offendunt,nocent,vt vinum,sinapis,allia,cepe,coitus, & somnus diurnus,præsertim à cibo,& similia.

Præparatio Secundò,materiam frigidam apparātibus, vt rhodomelle,syr.de liquiritia,syr.capillorum veneris,de hyssopo,& oxymelle.S.cum aquis,aut decocto liquiritiæ,hyssopi, passulatum,fœniculi,& similiū:oportet tamen miscere quæ

Consilium. motum,& fluxum humoris impediunt,vt est syrupus rosatum, & decoctum coriandri:quamuis in materia calidā frigidioribus vti oportet,vt est syrupus de papauere.

Purgatio. Tertiò,purgātibus materiā pituitosam, vt agarico,turbit, pilulis de agarico,diaphænicon,electuario indo mai.pilulis cochiis,& similibus.Sed quia morbus hic aliquando est diuturnus,multis egens vacuationibus , post primam his pilulis vti poterit: ℞.Agarici trochiscati ℥.j. pilularum assaiaret & cochiarum an. ℥.ß.optimi diagridij ℈ xij. cum aqua stæchados,fiant pilulæ quindecim. Vtatur his. Dosis erunt

tres

tres quaque hebdomada.

Quartò, auertentibus, vt ligaturis, frictionibus extremorum, & fotibus, cucurbitulis in naribus, & scapulis, & clysteribus acribus, vacuatione per loca propinqua, videlicet per nares, si humor ad partes oris fluat, errhinis & sternutamentis clementioribus: de quibus capite de apoplexia. Si verò ad nares distillat humor per palatum, & os, facienda est vacuatio reuulsoria, vt mastiche, aqua mellis cum puluere hyssopi, & aliis clementioribus apophlegmatismis. In diuturna & assueta distillatione, præcipuè à materia calida, filum ceruici traiectum est optimum remedium ad auertendũ: de quo auxilio cap. 16. & 17. dictum est. Multi vtuntur, & benè ad reuellendum, cauterio in sutura coronali, aut post aures: per vlcus enim à cauterio factum materia diu, & salubriter euacuatur. *Auersio.* *Deriuatio.*

Quintò, sistentibus fluxum, vt mastiche deglutita, & thure, spica, gummi iuniperi, succo liquiritiæ, & similibus: hoc tamen genus auxiliorum magis confert distillationi, quæ fit à materia calida mobili: hæc enim indiget incrassatione, vt bolo armeno, saccharo rosato, syrupo rosarum, syr. de papauere, & aliis etiam narcoticis, vt trochiscis de spodido, de carabe, & de terra sigillata, ne fiat vlcus in naribus, aut in partibus oris, & aspera arteria, & tandem in thorace. Vltimò vtendũ est pilulis de cynoglossa Mes. cùm alia non sufficiunt, & distillatio est maxima. *Sistentia fluxum.* *Admonitio.*

Sextò, corroborantibus caput, quæ est pars primò affecta, & à qua materia descendit, vt puluere ex coriandro, gariophyllis, mastiche, & similibus, aut hoc sacculo: ℞. coriandri præparati ℥.iij. rosarum, mastichis, thuris, gariophyllorum ambos, stœchados & macis, an ℥.j. fiat ex his sacculus ad magnitudinẽ manus, qui capite raso coronali commissuræ admoueatur. Capitis lotiò ex decocto rerum capitalium laudatur in hoc genere. Diamoscus dulcis, theriaca magna, mithridatum, electuarium aromaticum rosatum, & similia cũ aqua, decocto, aut syrupo capitali valenter corroborant caput, & dissipant materiam eius. *Corroborãtia, & resoluentia.* *Externa, & topica.* *Interna.*

Distillatio, quæ fit à materia, & causa omni calida, sex etiam remediorum generibus curatur contrariis, vltimò tamẽ genere oportet aliquando curare vlcera narium, & oris, quæ solent succedere: in his tamen curandis consule doctũ chirurgum. *A causa calida.*

Tussis, multas habet causas, vt diximus, aut fit à sola intemperie, aut ab vlcere, vt in tabe: aut à tumore ventris, vt in hydrope, aut à morbo laterali, aut inflãmatione iecoris, aut *Tussis causæ.*

à mat

à materia frigida, quæ à capite distillat, à qua sæpe fieri solet. Quare de curatione huius in præsentia agam. Huic sex remediorum generibus mederi possumus: primò, victu calfaciente, & exsiccante, de quo dictum initio huius capitis: sal, & acetum maximè nocent huic, quia mouent tussim, quamuis cum melle, aut saccharo sit vtile, & necessarium ad purgandum pectus, & attenuandam materiam crassam.

Curatio tussis à causa frigida.

Victus.

Preparatio.

Secundò, apparantibus materiam ad fluendum paratam, crassam attenuantibus, & lentam incidentibus & tergentibus, vt rhodomelle, oxymelite. S. syr. capillorum veneris, de liquiritia, de hyssopo, de prassio, & oxymelite compos. cum decocto pectorali, simul & capitali.

Purgatio.

Tertiò, vacuantibus materiam hanc frigidam, pilulis de agarico, cochiis, de benedicta, hiera cōposita, electuario indo maiori: sed quia hic affectus diuturnus aliquando est, & eget post primam euacuationem aliis, vsus harum pilularū est vtilis & necessarius: ℞. pilularum de hiera simplici, & cochiarum an. ʒ. ß. pilularū de Agarico ʒ. j. cum aqua hyssopi fiant pilulæ duodecim. Tres pro dosi qualibet hebdomada.

Pilulæ.

Confectio.

Si à pilulis alienus est, hoc medicamento vacuatio facienda est: ℞. diacatholicon. ℥. j. ß. diaphœnicon, & electuarij indi maioris an. ℥. ß. agarici trochiscati ʒ. ij. rhodomellis, quod satis est, misce, & fiat confectio. Dosis singulis hebdomadis à cochleario vno vsque ad duo.

Auersio.

Quartò, auertentibus omnibus dictis superiùs hoc capite, vbi de curatione distillationis ad nares, aut os agebamus quarto genere remediorum.

Eductio materiæ.

Quintò, conceptam pulmonibus materiam facilem ad expuendum reddentibus, in quo pars præcipua curationis cōsistit, vt eclegmate, seu loch sano & experto, aut de pino, aut de pulmone vulpis, aut electuario Diairis, syrupis pectoralibus, aut hoc loch: ℞. loch sani & experti, loch de caulibus an. ℥. j. pulueris Diairis ℥. ß. sacchari candi, & penidiarum an. ℥. j. succi liquiritiæ ʒ. ij. syr. de hyssopo quod satis est, misce, & fiat loch: adde ad corroborandum, pulmones, pulueris pulmonis vulpis ʒ. ij. quo & aliis omnibus vtendum est sæpè, & omni hora paulatim deglutiendo, vt ab vna via in aliam medicamentū possit per poros penetrare. In hoc genere confert multùm foris admouere emplastrū filij Zachariæ, & de meliloto an. æquales partes super alutam ad formā & magnitudinem thoracis, vel bis in die hoc vnguento illinere, ℞. olei sesamini, & amygdalarū dulcium, & de lilio an. ℥. j. mucilaginis fœnugræci ℥ ß. croci puluerizati ʒ. j. ceræ,

Loch.

Topica.

q.s.misce, & fiat vnguentum.

Sexto, materiam reliquam resoluentibus, & digerentibus, vt suffitu sulphuris, & trochiscorum & aliorum, de quibus cap. sequenti de asthmate, & etiam omnibus auxiliis dictis sexto genere remediorum distillationis, de quo superiùs. *Resolutio.*

De coriza, catarrho, raucedine, & tussi.

CAPVT XXIIII.

Scholium.

COrizæ catarrhi.) *Catarrhos Græcis, fluxio est Latinis, cùm à capite ad subiecta membra excrementum descendit. Hæc fluxio, vt autor est Galen. 3. de caus. symp. cap. 4. aliquando habet proprium nomen, aliquando eo caret. Proprium habet nomen ea, quæ ad nares, os (quæ nomen generis seruat) fauces, gurgulionem, & ad oris glandulas fertur. Proprio caret nomine ea quæ fit ad ventriculum, & asperam arteriam, quæ multorum malorum causa est: quia ex ventriculi fluxione, vitiata eius concoctione, crudi humores generãtur, ex quibus obstructiones sine febre, & aliquando cum febre, apoplexia, & alij cerebri frigidi morbi oriri solẽt. Sicut ex ea distillatione, quæ asperam occupat arteriam, aliquando asthma, cùm excrementum crassum est, & aliquando phtisis, si tenue & calidũ sit. Distillatio symptoma est in excretu: Morbus ad quem sequitur, aut est similaris aut instrumentarius. Similaris intemperies calida, aut frigida cerebri, diuerso tamen modo hæ distillationem generant: nam calida intemperies attrahendo, aut fundendo humorem eam efficit. Frigida verò refrigerãdo cerebrũ, & hac ratione multa coaceruando excrementa, aut ipsum comprimendo, eo modo, quo nos manibus spongiam. Morbus instrumẽtarius est repletio venarum, & ventriculorum cerebri quæ solet etiam fieri à toto corpore: hæc tamen repletio, exigua cùm sit, neque carum, neque apoplexiam, neque epilepsiam efficere potest. Signa pete ex auctore.* *Catarrhos.* *Nomina eius.* *Noxæ eius distillationis ad ventriculum, & asperam arteriam.* *Distillatio quis affectus sit.*

Tussis etiamsi in vniuersum fiat ab his, quæ intercipiunt respirationem, hæc tamen omnia ad quinque causas reducere possumus cum Galeno: Prima est humor distillans à capite. Secunda humor collectus in aspera arteria, in pleuritide, & perineumonia: Tertia compressio septi transuersi. Quarta magna asperitas faucium: Quinta intemperies frigida inæqualis partium respirationi seruientium.

Secundò, materiam frigidã apparantibus.) *Hinc disces quã male curant hi, qui tempora, hoc est doctrinam Auicennæ, consequuti sunt: auctor enim iam secundò præparat humorem ad purgandum, nõ sollicitus de symptomate. Proinde eius curatione omissa, hac ratione curabis. Si distillatio, hoc est fluxio excrementi vrgeat (quod continget, si stillationis ad ventriculum, asperam arteriam, aut partem principem firmetur)* *Tussis causæ.* *Curatio distillationis.*

tunc relicto morbo, ei prospiciendum est: primò sanguinem mittentes, secundò medicamentis per os assumptis, & capiti applicatis, fluxionem sedantes, & ea sedata morbo prospicientes quæ omnia ea ratione, qua dicemus, præstabis.

Sanguinis missio.

Quartò, auertentibus.) *In distillatione facta ab intemperie frigida cerebri non audent practici venam secare, opus autem est, vt audaces fiant, potissimum in remedio adeo vtili. Mittendus ergo sanguis est, vt reuellamus humorem ad partem fluentem, & simul ex cerebro aliquid excrementi euacuemus: quod commodè præstabimus secta cõmuni vena in brachio, quæ caput, & partes inferiores respicit. Auertes etiam modis ab auctore propositis: quod si diuturna sit distillatio, duo cauteria, vnum in singulo brachio vtiliter experieris.*

Sistentia fluxum.

Quintò, sistentibus fluxum.) *Siue humor à cerebro distillans à causa calida proueniat, siue à frigida sistẽdus est statim si vrgeat. Quod præstabimus ore tenentes medicamentum, quod incrasset humorem, & eum ineptum ad fluxionem reddat, quale est hoc: ℞. mastichis ʒ. ij pirethri ʒ. i. cum mucilagine tragacanthi fiant trochisci ad magnitudinem lupini, quorum vnum teneat in ore. Eo etiam tempore, quo æger dormire voluerit, assumat ʒ. iij. electuarij de papauere cum pauco syrupo papaueris. Capiti etiam, vt dolore attrahatur humor ad cutim, ceratum ex thapsia vtilissimè apponetur, siue fiat in forma solida, siue in liquida. In forma solida paratur hoc modo: ℞. ceræ ℥. viij, terebenthinæ q. s. misce ad ignem, donec ad emplastri substantiam perueniant, in fine misce pulueris radicis thapsiæ si recens sit. ʒ. iij. si inueterata ʒ. iiij. cuius cerati sufficientem accipe quantitatem, & super alutam extende ad formam mediæ cucufæ, quam bregmati raso appone. Liquidum fiet ceratum in forma vnguenti, liquantes ℥ v. ceræ cum oleo, quoad formam vnguenti accipiant, & deinde miscẽtes ʒ. ij. pulueris ex thapsia. Quo vnguento vnges bregma. quo vtendum est, quia meliùs, & citiùs vesiculas in cute excitat, quàm ceratum solidum, quò multoties vsus sum cum magno vsu. Aduerte tamen, apparentibus vesiculis in cute, cessandum esse ab vnctione, ne ob dolorẽ fiat, attractio sanguinis, phlegmon. Quod si ceratum non potes efficere, sinapismum construes ea ratione, qua docent Paulus, & Aetius.*

Cerati ex thapsia duæ formæ.

Sacculus bregmati applicandus.

Sextò, corroborantibus caput.) *In hac distillatione sedato symptomate ad morbum deueniendum est, nempe ad intemperiem frigidã cerebri, quam auferre debemus, & simul excrementa cerebri frigida digerere, bregmati, vbi multæ sunt suturæ, hoc medicamentum applicantes: ℞. pul. rosarum & coriandri præparati ana. ʒ. i gummi iuniperi. ʒ. iij. salis tosti ʒ. ij gariophyllorum ʒ. i. ß. fiat omnium puluis, ex quo fiat sacculus, ad trianguli figuram. Et si in corpore sit pituitosa cacochimia, ea præparata purganda erit.*

Distillatio, quæ fit à materia.) *Si à causa calida distillatio proueniat*

ueniat, sanguinem mittes, fluxionẽ inhibebis, assumptis per os: nõ enim applicare oportet ceratum ex thapsia, ne augeamus intẽperiem. Deinde curabis morbum, nempe intemperiem calidam; lauans caput aqua tepida, permiscẽs cum ea parum aceti, vt penetret: & postea vnge bregma oleo omphacino, rosaceo aut alio quod frigidum sit.

Tussis multas habet causas.) *Tussis symptoma est in motu depranato facultatis expultricis: hæc à diuersis morbis ortum habet, ac proinde non vno modo, sed varijs curanda erit. Si à distillatione oriatur, curabitur ea ratione, qua docuimus. Si à secunda causa eueniat, medicamentis attenuantibus, & incidentibus. Si à tertia, curare oportebit schirrum, aut iecoris inflammationem, aut hydropem, si ex eis pendeat. Si tandem à quinta procedat causa, cohibita respiratione sedabitur.* *Curatio tussis.*

De Orthopnæa, Asthmate, Dyspnæa.

CAPVT XXVI.

TRia sunt nomina apud Græcos, quæ eandem rem ferè significare videntur, videlicet dyspnæa, asthma, & orthopnæa, quæ omnia suspiriosos, & anhelosos significant, de quibus Celsus lib. 4. cap. 4. abundè egit. Propriè à Græcis dicitur dyspnæa difficultas anhelitus modica, quamuis Paulus 3. libr. cap. 26. velit esse difficultatem spiritus & animæ, & commune accidens alia plurima præter hæc comitans. Asthma Græcis est difficultas anhelitus vehementior, & cùm æger non potest spirare sine anhelatione. Orthopnæa verò est, cùm respirare non potest, nisi recta ceruice spiritus trahatur: fiunt hæ affectiones (vt inquit Aetius) cum aut crassiorum & tenuium humorum multitudo pulmonis bronchia obstruxit, aut tumor quispiam abscessui similis in ipso consistit. Similiter autem difficulter spirant, quibus aspera atteria multa distillatione madet, repletáque est. Ab aliis quoq; fit causis, vt ab vlcere pulmonũ: quę omnia sic docet distinguere Aet. Distillatio etiam sanis ex manifesta causa repente accidit, in totum verò citra febrem comitantibus etiam propriis distillationis signis. Si verò tumor abscessui similis in pulmone fiat, necessariò febris sequitur, neque ita post inflammationẽ in pus conuersa, pus reiicitur cum tussi. Qui autem propriè orthopnoici, & difficulter spirantes appellantur, in totum febrem non ferunt, grauitatis autem sensus eis contingit, neque quippiam purulentum per sputum reiectant. Cùm igitur asthma fieri possit à sanguine extra venas, eius curatio cap. 28. de sanguinis sputo describetur, aut ab inflammatione pulmonum, de qua cap. 27. de peripneumonia: aut ab vlcere pulmonũ, de qua ca. 29. *Causæ.* *Notæ.* *Curatio.*

de phtisi, aut à luxatis vertebris spinæ, cuius ratio in reductione eius in proprium situ cōsistit: aut fit à materia crassa pituitosa pulmones obstruente, & ab hac vltima causa ferè semper pendet. Quare in præsentia de curatione eius agendum est: priùs tamen oportet scire, an æger sit in ipsa accessione, an in quiete. Quia morbus hic, quemadmodum comitialis, & articularis, habet accessiones aliquando ordinatas, aliquando inordinatas. In ipsa accessione curatio fit per solas frictiones, ligaturas & cucurbitulas extremorum ad reuellendum, ne subitò suffocetur æger, qui ceruice erecta vigilet, & dormiat parum, & non in die, quies summè necessaria est. Quare tunc vacuatio per medicamenta purgantia, & per sanguinis missionem maximè nocet, mouens humores, & augēs fluxum ad pulmones & tracheas arterias. Si tamen ipsa accessio fuerit magna & longa, subitam suffocationem indicans, indiget vacuatione per clysteres acres, & per sanguinis missionem secta vena, aut per cucurbitulas inter scapulas. In tempore quietis curatur asthma pituitosum ex remediorum generibus: primò victu calido & sicco vt aere æstatis, aut arte parato, rore marino, saluia, stæchade, & aliis calidis medicamentis, vt cibo, pane scilicet furfuraceo, & salito, & bene fermentato: carnibus auium montanarum, & animalium concoctu facilium, & non humidorum, assis, aut tostis, non neruosis, nec pinguibus: vt potu parco in pastu, & post pastum nullo, qui sit aqua cinnamomi, vel decoctionis anisi, vel seminis fœniculi: eorum tamen sitis vehemens est ob calorem cordis refrigeratū minus quam res exigit: Tunc enim laua os ægri lacte caprino, vel ex amygdalis dulcibus expresso sine saccharo, aut aqua frigida, aut mucagine seminis psyllij, vel cydoniorum. Sed quia potus comprimit septum transuersum ventriculo distento & difficultatem respirandi auget, quoniam ventriculus concoquit cibum, donec ab eo egressus sit potus, maximè nocet.

Curatio à pituita in accessione per reuellentia.

Sectio venæ, & purgatio nocēt nisi longa sit accessio.

Curatio extra accessionem.

Victus.

Præparatio

Secundò apparantibus materiam collectā in cerebro pulmone, vel aliis partibus, transmittentibus, qualia sunt calfacientia, incidentia, tenuantia, & tergentia: initio clementiora, ne resoluto tenui crassum ineptum expuitioni relinquantur. Cōueniunt primò syrupus de liquiritia, syr. capillorum Vene. oxymel. S. cū decocto pectorali, aut aquis capillorum Ve. & liquiritiæ. Secundò post primam vacuationem cōcedunt syrupus de hyssopo, de prassio, & oxymel compositum cum aquis, aut decocto hyssopi, prasij, fœniculi, dactylorū, & vuarum passarum. Tertiò post secūdam vacuationē prosunt

Syrupi clementes.

Syrupi vehementiores.

ad concoquendum syr. de quinque radicibus cum oxymelle cōpos. & scillitico cum decocto aut aquis prasij, hyssopi, radicis lilij siccæ: quia succus eius, valenter purgat in parua quantitate: inter has tamen coctiones & purgationes interiaceant dies aliquot, vt natura quiescat. Et quia hic affectus chronicus est, necessaria medicamentorum omnium fermè frequens permutatio, ne natura longa cōsuetudine iis similis fiat; ac proinde reluctetur, aut ab eis nihil patiatur. Præterea ob occultam quandam proprietatem, seu familiarem quasi amicitiam quædam magis amat nostrum corpus, & alia refugit propter inimicitiam, quod sola experientia demonstrare potest. *Vehementissimi syr.* *Consilium.*

Tertiò, purgātibus materiam, si multa est in pulmonibus, aut etiam non multa in toto. Nam si pauca fuerit in pulmonibus vt per sputa expelli possit, nō opus est purgatione: prima ergo purgatio fiet per ℥.j. pilularum de agarico, aut per potum ℥.j. diacatholiconis, & ʒ.j. agarici trochiscati cum decocto pectorali, aut aqua capillorum Veneris. Secunda purgatio fiet per has pilulas: ♃. pilularum cochiarum, & de agarico an. ʒ. ß. diagridij. g. iij. cum aqua hyssopi fiant pilulæ vij. & aurentur si opus fuerit: vel fiat per hunc potum. ♃. diaphœniconis ʒ. iij. electuarij indi maioris ʒ. ij. agarici trochiscati ʒ. j diacatholiconis ʒ. v. rhodomellis. ℥. j. decocti pectoralis, q. s. misce, & fiat potus. Tertiò, si opus fuerit, fiat purgatio per ʒ. j. pilularum cochiarum, aut fœtidarum, aut de sarcocolla, vel per hūc potum: ♃. electuarij indi maioris ʒ. iiij. agarici trochiscati, & turbit electi an. ʒ. ß. rhodomel. ℥. j. aquæ hyssopi. q. s. misce, & fiat potus. Si opus fuerit, quia morbus est chronicus, vtatur his pilulis semel vel bis in mēse: ♃. pilularum de hiera compos. & de agarico an. ʒ. j. ß. agarici optimi, & turbit electi an. ʒ. j. salis gemmæ ℈. j. zingib. ℈. ß. cum aqua hyssopi fiat massa, cuius dosis quinque pilulæ ponderis ℈. ij. Si verò non possit pilulas transglutire, quæ magis huic morbo conueniunt, quam purgantia liquida, quia priora diutiùs in vētriculo detinentur, ideóque magis & à partibus lōginquioribus, meliùs purgāt: hac mixtura fiet purgatio ad vsum: ♃. diacatholiconis ℥. ij. electuarij indi maioris ℥. j. agarici trochiscati ʒ. ij. turbit gummosi ʒ. j. syrupi capillorum Ve. q. s. misce, & fiat confectio. Dosis cochlearium vnum. *Purgatio.* *Prima.* *Secunda.* *Tertia.* *Pilulæ laudantur in hoc morbo.*

Quartò auertentibus auxiliis, vt iis quæ per nares & palatum purgant, errhinis scilicet apophlegmatismis, & aliis multis, de quibus cap. 25. præcedenti, quales sunt clysteres, *Deriuatio.*

& glandes acres, & cauteria in capite.

Promouentia sputum & roborãtia pulmones. Quintò, promouentibus sputa, hoc est, incidentibus, dilatantibus asperam arteriam, & roborantibus pulmones: horum quędam sunt simplicia, vt capillus ve. liquiritia, vuæ passæ, crocus, ficus, iuiubæ, hyssopus, scabiosa, aristolochia, folia & semen vrticæ, enula campana, pulmo omnis, præcipuè tamen vulpis, dulcia omnia, salsa, amara, & acria simul, *Syrupi. Loch. Electuaria.* Ex his fiunt decocta, syrupi, looch, & electuarium, vt syrupi capillorum Ve. de liquiritia, oximel. S. syrupus de hyssopo, de prassio, oximel compos. oximel scilliticum, louch sanũ & expertũ, looch cauliũ, looch de pulmone vulpis, looch depino, electuarium Diairis, hęc & similia detineantur in ore, & sensim transglutiãtur, vt à gula in asperam arteriam per poros penetrare possint, aut saltem eorum vis. Hæc mixtura, seu confectio est optima in hoc genere quinto: ℞. succi liquiritiæ, hyssopi, scillę, radicis lilij an. ʒ. viij. capillorum Ve. siccorum ℥. vij, seminis vrticę, cardamomi, piperis, aristolochiæ rotundæ, nasturtij, borac, carui, amygdalarum amararum an. ℥. v. fiat ex his cũ melle sufficiẽti cõfectio, cuius *Confectio.* sumat cochleariũ vnũ, dosis sit mane & vesperi, cũ vnciis, tribus sequentis liquoris: ℞. caricarum, dactylorum an. nu. x, *Liquor.* radicis liquiritiæ, hyssopi, calamenti, prassij, capillorum Ve. an. ℥ j. radicis apij, fœniculi, & seminis eorum, seminis vrticæ, & fœnugræci an. ℥. ß. fiat decoctũ in ℔. xij. aquæ donec tertia pars consumatur, percoletur, & cum ℔. duabus mellis fiat instar mulsæ. Hæc aqua in hoc genere remediorum *Aqua stillatitia.* est vtilissima: ℞. pulmonum hirci castrati in paruas partes diuisi num. iij. pulmonem vnũ vulpis, si nancisci possumus, capilli Ve. m. vj. hyssopi, m. ij. radicis ari, seu serpentariæ contusę ℥. ij. liquiritiæ recentis, si licet aliunde paratæ ℥. iij, fiat ex his aqua instrumẽto vitreo, & igne pauco: eius dosis ℥ iiij. cum pauco saccharo cando, aut saccharo communi.

Aqua ligni sancti. Aqua ligni guaiaci, seu indi cum medicamẽtis pectoralibus facta, est etiam optima, & experta à me in hoc genere remediorum. Ius galli gallinacei veteris, medicamentis pe-*Ius galli veteris.* ctoralibus factum, est ab omnibus laudatum, & expertum. Thoraci sunt admouenda medicamenta, quę in hoc genere conferunt, vt faciliùs & citiùs medicamenta pectoralia sputum promoueãt, vt ℞. olei amygdalarum dulcium, & sesamini an. ℥. j. olei de lilio ℥. ß. croci puluerisati ʒ. j. axungiæ gallinæ ʒ. ij. cerę, quod satis est, misce, & fiat vnguentũ, vel: ℞. *Topica.* emplastri filij Zachariæ, & de meliloto an. æquas partes, extendantur super alutam ad formã & magnitudinẽ pectoris.

Sextò,

Sextò, reliquias materiæ ſiccantibus, & diſſipantibus, vt mithridato, theriaca magna, diamuſco dulci, & amaro, pliris arcoticon, & ſuffitu cum thure, & ſulphure: quamuis ſulphur interiùs cum melle, aut ouo, aut ſyrupo pectorali conferat huic morbo. Ab aliquibus laudatur ſuffitus ex Arſenico, ego tamen non laudo, etſi ſit aquis cardiacis caſtigatum. Nonnulli in vltimo genere præbent pilulas ex myrrha, coſto, ariſtolochia, caſſia lignea, croco & arſenico: ego ſemper damno hæc medicamenta, & his ſimilia, quanquam arſenici ſit parũ. Cauterium in furcula ſuperiori thoracis in hoc genere remediorum à multis doctiſſimis medicis maximè laudatur. *Reſolutio.* *Aduerte.* *Cauterij laus.*

De Orthopnæa, Aſthmate, Diſpnæa.

CAP. XXVI.

Scholium.

TRia ſunt nomina apud Græcos.) *Diſpnæa nomen Græcum Latinè ſonat vitium in reſpiratione, aut læſio reſpirationis: quæ nomen communi ratione ſub ſe comprehendit reſpirationem frequentem, celerem, interceptam, anhelosſam, & rectam. In hac communi ſignificatione loquitur Gal. 1. de diffi. reſpi. c. 2. Et cùm variæ ſint læſiones reſpirationis, illæ quæ exiguæ ſunt, appellantur aliquãdo à Galen. nomine generis, difficiles reſpirationes: & cum exigua læſio variè poßit comparari, varia etiam habebit nomina. Si enim comparemus quamlibet noxam reſpirationis cum abolita reſpiratione, omnes læſiones reſpirationis erunt exiguæ, & ideo ſeruabunt nomen generis, qua ratione Gal. 4. de loc. affe. cap. 7. aphnænam, hoc eſt abolitã reſpirationem ſeparauit à diſpnæa: omnes alias reſpirationum læſiones illi, quæ maxima eſt, opponens. Si verò omittentes ablatam reſpirationem, vnam læſam, reſpirationis læſionẽ cum alia comparemus: illa, quæ exigua eſt, hoc eſt denſa, dicetur difficilis reſpiratio, nomen generis huic tantum differentiæ accommodantes, & hac ratione loquitur Gal. 3. de diffi. reſp. c. vlt. & 6. epyd. par. 3. cõ. 9. Ex quibus omnibus hanc vltimam reſpirationis læſionem aſſumentes, tanquam vnam differentiam, tres ſtatuemus in vniuerſum difficilis reſpirationis differentias. Prima erit illa paulò ante dicta, quæ ſeruat rationis nomen generis, & nil aliud eſt quàm denſa reſpiratio. Secunda dicitur aſthma, & tertia orthopnæa. Aſthma eſt denſa reſpiratio ſine febre, qualis apparet in his, qui diu accurrerunt: quæ vt colligitur ex ſeptimo de compoſ. ſecundum locos capite ſexto. duo habet ſymptomata coniuncta, vnum eſt arctatio thoracis ſenſibilis, ſecundum eſt orthopnea id eſt recta ſpiratio. Vnde apparet error practicorum ſeparantium ab aſthmate orthopnæam. Dices, nonne tu hanc tertiam difficilis reſpirationis differentiam ab aliis diſtinctam ſtatuiſti? Reſponde* *Diſpnæa nomen commune.* *Tres differentiæ difficilis reſpirationis.* *Aſthma quid.* *Practicorũ error.*

verum hoc esse, quia aliquando orthopnæa reperitur sine asthmate in suppuratis, peripneumonicis, & aliis, in quibus recta spiratio, cum non sit sine febre, neque fiat ab obstructione, sed cōpressione, nō dicitur asthma.

Causæ difficilis respirationis. *Difficilis respiratio causam habet humorē frigidum, parū obstruentem: asthma tuberculum, & eundem humorem, sed obstruentem magis, arterias asperas, quæ in pulmone habentur. Inde intelliges, deceptum fuisse Iacobum existimantem Monachum collegij de Arras asthmate mortuum integris pulmonibus, solùm abscessu in vena arteriali existēte. Qua enim ratione ex illo abscessu possit lædi respiratio, nō video. Decipitur etiam idem sentiens ex resiccatione, vt in chymistis aurificibus, fabris ferrariis & aliis, fieri asthma: nam cùm asperæ arteriæ magnum habeant meatum, nunquam in his siccitas poterit asthmatis esse causa. Verum est hos aliquātulum asthmaticos apparere ob vaporem crassum obstruentem prædictas arterias. Ex vnctione autem morbi gallici, si asthma contingat, proueniet à crasso humore, ab argento viuo ad asperas arterias expulso. Orthopnæa fit ab obstructione in asthmate, aut à compressione asperarum arteriarum pulmonis in suppuratis peripneumonicis, & his, qui multo humore corpus pulmonis habent imbutum.*

Animaduersio. *In hoc capite aduerte auctorem solùm tradere curationem prædictorū affectuum, qui sine febre sunt, & sequuntur morbum in via, nempe obstructionem asperarum arteriarum ab humore crasso factam. In curatione asthmatis aduerte medicamenta incidentia, quæ vtilia sunt, assumenda esse non simplicia, sed cū medicamēto aliquo humido permixta, quod est Gal. preceptum 5. simpl. cap. 12. in affectibus thoracis, & pulmonis, ratio est, quia humor in pectore non debet siccari, at cùm amara sicca sint, ideò cum re liquida & humida permiscenda sunt, vt penetrando, incidant humorem, & siccitate non lædant.*

De Peripneumonia, & Pleuritide.

CAP. XXV.

Definitio. QVia Peripneumonia, quæ est pulmonum inflammatio, & pleuritis, seu lateralis morbus, quæ est inflammatio membranæ costas succingentis, vel musculorum ei propinquorum, (autore Gal. 5. de loc. affect.) iisdem fermè remediis curantur: hoc capite de his duobus affectibus non immeritò agere statuimus.

Causæ. Fiunt ab iisdem propè causis, quamuis peripneumonia à sanguine magis pituitoso, & pleuritis à bilioso, vt docet Galenus commentario 33. lib. 6. Aphor. vtriusque tamen affectus causa externa calida per se, & frigida per accidens cōprimendo esse potest. Peripneumonia quoque fit ab angina, à pleuritide & capitis distillatione: nonnunquam verò (vt ait Paulus) eius origo est sola inflammatio.

Pleuritis cōtagiosa. Lateralis morbus aliquando est epidimialis, fitque

fitque per contagionem, quemadmodum pestis. Peripneumonia (vt vult Gal.2 de locis affect. cap.3.) deprehenditur ex tanta respirandi difficultate, & angustia, vt suffocari laborantes videantur, ac recti sedere cogantur, quem affectum orthopnœam nominant: Aetius tamen sexto serm. cap.66. omnes peripneumoniæ notas depingit longo satis sermo. nimirum febrem acutam, grauitatem thoracis absque dolore, inflammatis tamen pelliculis thoracis sentitur dolor, faciem rubicundã, præcipuè malas, nasum in summo simũ, appetentiam læsam, linguæ siccitatem, aquæ frigidæ maiúsque etiam aeris desiderium, tussim siccam, vel, si expuãt, spumosum id est. *Nota.*

Accidentia inseparabilia pleuritidis (si Galeno & veritati credimus) sunt febris acuta, dolor perinde ac si locus vel intendatur, vel pungatur, respiratio frequens & exigua, pulsus paruus arteriam duram, & quodammodo tensam indicans, tussis magna ex parte cum sputis coloratis, nõnunquam verò sine his, has incoctas pleuritides appellat Galenus loco superiùs citato: 5. scilicet de locis affect. cap.1. quæ vel celeriter hominem rapiunt: vel longo temporis spatio finiuntur, quo in loco multas doloris lateris species proponit. *Curatio Pleuritidis. Victus.*

Curatur vera pleuritis sex generibus remediorum: primò, ratione victus tenui vsque ad quartum diem, cum vires ferre possunt, vt lacte amygdalarũ dulciũ sine pane, ptisana hordei colata, vel non colata: à quarto vsque ad septimũ pane loto & lacte amygdalarum cum sacchato, & radice buglossę condita saccharo: post septimum iure pulli refrigerato, cremore hordei, semper tamen ægre natura & consuetudo est consideranda. Bibãt aquam hordei, aut saccharatam, aut ex decocto liquiritiæ remissè calidam, vinum nullo modo bibendum est, nisi vires sint admodum imbecillæ: tunc enim vinum dilutum, & ius gallinæ, aut aqua eiusdẽ per distillationem conuenirent, aut in declinatione. Dormiat suprà affectam partem, talis enim incubatio minorẽ dolorem infert, augetúrque calor partis affectæ, & magis resoluit materiam phlegmones.

Aluus sit facilis, vt nimium semel in die. Animi perturbationes, quæ augere possunt inflammationem, tollantur, vt ira, timor, & similes.

Secundò, auertentibus materiam, quæ augere possit inflammationem, vt sectione venæ internæ cubiti, quam vocãt hepaticam, eiusdẽ partis, seruata semper rectitudine, vt duplex scopus propositus sit, alter ad reuellendum: alter ad vacuan- *Reuulsio & vacuatio simul.*

cuandum:quód fieri non poteſt per ſectionem venæ partis oppoſitæ. Si non apparet vena interna cubiti,communis ſecanda eſt, aut humeralis, ſi duæ aliæ non appareant: ſemper tamen ſanguinis copia reſpondeat morbi magnitudini, naturæ ægri, viribus, regioni & conſuetudini. Si morbus ſemper augeatur poſt primam ſanguinis miſſionem fiat ſecũda, & tertia, ſi opus fuerit,& vires patiantur: ſemper tamen ab eadẽ vena,poſtea quam ex diuerſis fieri non poteſt: quẽadmodum in inflammationibus & tumoribus aliarum partium in quibus,cùm fluit humor,facienda eſt ſanguinis miſſio ex parte longinqua per reuulſionem, cùm iam fluxit ex parte eadem, aut propinqua, vt in angina diximus. Si vires deficiant,& ætas non ſit florida, ſanguis mittatur per cucurbitulas cum ſcarificatione inter ſcapulas, ſi non ſit plenitudo,& in natibus,ſi fuerit plenitudo.In quacunque parte fuerit dolor, etiam ſi infeſtet partes,quæ ſunt ſub ſepto tranſuerſo,vt docet Gal.comment.11.ſecundi de ratione victus in morbis acutis,quamuis vacuationem per medicamenta purgantia Hippocrates tum eligat,ſequens aphoriſmum 22.primi libri, quæ ducere oportet: ſed ego cum Galeno ſemper ad reuellendum & euacuandum ſimul magis laudo eius ſẽtentiam,quia inflammationibus internis,& febribus ardentibus medicamenta purgantia, præcipuè Græcorum ſunt ſatis calida,& valenter mouent,ideóque timenda. Præterea alui profluuium in pleuritide,& peripneumonia, ſi adueniat malum, vt Hippocrates 6.lib. Aphoriſ.16.ſcribit. Quare in his duobus morbis benedictis medicamentis & ſalubribus purgabis ſuo tempore,quarto videlicet genere remediorum. Auertunt quoque frictiones,ligaturæ partium extremarum,& clyſteres.

Auerſio.

Tertiò,materiam apparantibus(quæ ſi fuerit turgida abſque coctione vacuanda eſt) vt ſyrupo violarum,ſyr.endiuiæ S.cum aquis endiuiæ,cichoreæ,& borraginis.aut cum decocto hordei ſine cortice,violarum,& liquiritiæ: idque cũ materia eſt bilioſa,quæ ſi fuerit admodum tenuis,ſyrupo,nenupharis, & de papauere eſt incraſſanda:craſſa verò aut mixta cũ craſſa ſyrupo capillorum Vene. de liquiritia,de hyſſopo, cum oxymellite.S.& decocto pectorali,eſt concoquenda.

Præparatio.

Purgatio. Quartò,purgantibus non valentioribus, qualia ſunt Græcorum,ſed clementioribus,& ſalubribus,quæ Arabes & noſtra ætas cognouerunt, exceptis ſtipticis,& aſtringentẽ ſubſtantiam habentibus,vt eſt rhabarbarũ,& myrobalani, præcipuè in tota ſubſtantia:eorum tamen infuſio eſt probata,

&

& laudata,& aliquando scammoniata correcta, quando salubria non sufficiunt,vt in electuario de succo rosarum, & diaprunis solutiui,& in parua quantitate,& mixta aliis salubribus: vt ℞.medullæ cassiæ fistularis recēs extractæ ʒ.vj. medullæ tamarindorum (quum est ardentissima febris) ʒ.iij.(nec timeas acetositatem tamarindorum) infusionis rhabarbari per noctem in aqua endiuiæ factæ ℈.iij.syr.violarū ℥.j.decocti florum cordialium.q.s. misce, & fiat potus. Si copia bilis fuerit magna, adde ʒ.ij. diapruni solutiui: & si crassa & mixta cū pituita, adde ʒ.ß.agarici trochiscati vel ℈.ij.aut si amat magis pilulas,quę minus in hoc morbo conferunt,has accipiat hora idonea: ℞.pilularum de rhabarbaro,& agarici trochiscati an.ʒ.ß.fiāt pilulæ septē cum aqua endiuiæ,& aurentur,si non est pauper.

Quintò,sputum materiæ pleuritidis, quæ in pulmonem & thoracem exudat,facile,& fluidum reddentibus in omni tempore phlegmones,& omni hora diei,aliis atque aliis medicamentis, vt syrupo violaceo, de iuiubis, capillorum vene.de liquiritia,syrupo acetoso.S.& oxymelle.S.pilulis bechichis,saccharo cādo, violato,electuario diatragacāto frigido,& similibus,& hoc eclegmate,seu loch: ℞.penidiarū, sacchari candi, violati an.℥.j.pulueris diatragacāti frigidi ℥.ß.succi liquiritiæ,& pulmonis vulpis an.ʒ.ij. gummi crani ʒ.j.syrupi violarum ℥.ij.ß.syrupi acetosi.S.℥.j. misce,& fiat loch.Hæc omnia quæ sputum promouent, retineantur ore, & sensim deglutiantur.Hic liquor seu sirupus non perfectè decoctus sputum promouet: ℞.capillorum veneris,violarum an.m.ij.iuiubas num.x.vuarum passarū sine granis p.ij. liquiritiæ ℥.ij.fiat decoctum,de quo percolato accipe libras duas,pòst parum ferueant. Foris ad sputum excitandum cōfert hoc vnguētum: ℞.olei sesamini, & amygdalarum dulcium an.℥.j.ß.emplastri filij Zachariæ loco ceræ.q.s.misce, & fiat vnguentum:vel ℞.emplastri filij Zachariæ.q.s.extēdatur super alutam ad formam medij folij papyri. Quidam in hac inflammatione parti affectæ admouent repellentia medicamenta.& malè,quia augent inflammationem.

Sputum inuantia. *Loch.* *Liquor.* *Topica.* *Obseruatio.*

Sextò,reliquam materiam resoluentibus, & dissipātibus, vt vnguentis,emplastris,cataplasmatis,& fotu per spongiam ex decocto camomillæ,meliloti,seminis lini,fœnugręci,fur furis,vel per vesicam plenā simili decocto. Saccus ex milio, sale, & furfure bene tostis est optimus in hoc genere remediorum.Hæc tamen omnia:& similia initio veræ pleuritidis maximè nocent,& in augmento: valēter enim augent inflāmat

Resolutio. *Vesica.* *Sacculus.*

Error indoctorum. mationem. Quare errant multi indocti medici, qui incōsideratè fomentis & calefactoriis vtuntur. Solet enim (Galeno autore commēnt. 31. sexti lib. Aphor.) in his fomentum aliquantum mollire dolorem, sed alteram fluxionem aduocare: experientiæ tamen gratia ad cognoscendum qualis sit *Curatio tētatiua vulgò dicta.* affectio Hippocrates & Galen. medici sapientissimi, & prudentissimi iis vsi sunt. In non vera pleuritide ad flatum dissipandum optima sunt, & iis vbi dubitat medicus an sit vera, an non vti oportet: semper tamen cautè, ne attrahatur humor ad laborantem locum, & ne ex non vera fiat vera, vel si vera fuerit ne augeatur. Si autem pleuritis suppuretur, à qua pauci liberantur, natura non est impedienda, sed potiùs eam ars imitari ferè semper conatur, vt hoc medicamento inter- *Medicamentum internum pus efficiens.* no: ℞. maluæ, bis maluæ an. m. j. ficuum. p. j. seminis lini, & fœnugræci an. p. ß. fiat decoctum, de quo percolato accipe libras tres. cui adde butyri recentis ℥. j. olei amygdalarum dulcium ℥. iij. misce, & sæpe in die transglutiat paulatim parum huius medicamēti. Foris admoueatur hoc cataplasma, *Cataplasma ad idē.* ℞. foliorum maluarum. m. j. radicis altheæ. m. j. caricarum, seminis lini an. p. j. omnia decoquantur, & postea cum vnciis duabus farinæ fœnugræci, & cum ℥. ij. & ß. olei sisamini, & ℥ j. butyri, addendo ℥. ß. axungiæ gallinæ ʒ. ß. croci, & duos vitellos ouorum, misce, & fiat cataplasma: quod parti affectæ admoueatur.

Quæ absceßsum rumpunt. Confecto pure rumpatur abscessus frequenti tussi, & vociferatione, vomitu, & sternutamentis, & corporis vehemēti cōcussione. Deinde abstergatur vlcus aqua hordei cum cor- *Absterſio.* tice sacchárata, & si non suffecerit ipsa, cum hydromelle ex *Glutinātia* decocto furfuris, & cicerum, præsertim si non sit febris. Vltimò verò vlcus glutinabunt terra sigillata, bolus Armenus, & alia quæ dicentur capite de Phtisi, sed in hoc, similibúsque vlceribus consule doctum chirurgum.

De Peripneumonia, & Pleuritide.

CAPVT XXVII.

Scholium.

Peripneumonia quid. Causa. Signa. QVia Peripneumonia.) *Peripneumonia est inflammatio pulmonis, vbi inflammatio tumorem præter naturam significat, potest enim fieri peripneumonia à quocunque humore, vt plurimum tamen contingit ab humore pituitoso, & crasso, quia in substantia laxa (qualem habet pulmo) meliùs moram facit. Signa eius sunt febris acuta, dolor grauis, difficilis respiratio, rubedo malarum, & pulsus*

sus mollis. Febris acuta (quæ acutior est, quàm in pleuritide, etsi fiat à causa calida, & peripneumonia à frigida) cõtingit à duabus causis, prima à vicinia cordis, secunda à vasorũ cum corde communicatione. Dolor grauis fit, quia pulmo paucos & exiguos habet neruos, & ideo in eo dolor ratione membranæ vsum ambientis sentiri debet. Difficilis respiratio cum orthopnea contingit, quia pulmo est instrumentum respirationis, ac proinde peripneumonia est affectus acutissimus, à quocũque humore fiat: perniciosissimus tamen si fiat à sanguine bilioso, quia habet maiorem febrem, ob quã ita augetur vsus, vt nõ possit ei respiratio sufficere. Rubedo malarum nõ apparet in hoc affectu statim in principio, sed postea vaporibus ascendẽtibus, & in malis detentis, exhalant enim ab humore crasso, quod non contingit in pleuritide, quæ vt plurimùm fit à bile, cui citò dissipari proprium est. Pulsus mollis euenit in hoc affectu, vt autor est Gal. lib. de pul. ad Tiro. propter raritatem pulmonis, & irrigationem arteriæ à pituita: quamuis enim ratione inflammationis debuerit esse durus, pituita tamen, & partis natura id impediunt, & occultant exiguam arteriæ tensionem. Pleuritis nomen est æquiuocum, nã primò significat quemlibet lateris dolorem, etsi sit citra inflãmationẽ: & hunc affectum nominare solemus lateris dolorem, aut pleuritidẽ spuriam. Secundò propriè significat inflammationem membranæ pleuræ, quæ multis donatur venis. Vnde errat Iacotius pleuritidem etiam in periostio collocans: in eo enim paucæ & exiles venæ, inflammationi nõ suppeditabunt materiam. Pleuritis propria rursus diuiditur in exquisitã, & non exquisitam. Exquisita dicitur, cùm membrana primum inflammatur. Non exquisita, cùm membrana secũdariò, hoc est ad inflãmationem musculorum internorum intercostalium afficitur: cùm enim pleura his musculis adhæreat, & sit veluti tegumentum eorum, proinde fieri non potest, vt illi musculi inflammentur, quin pleura quoque inflãmetur, & cõtra: sicut in tenui meninge: & cerebro euenire cap. de phrenitide diximus. Has duas pleuritides ex Gal. 5. de locis affectis cap. 2. distingues ex pulsu, qui in exquisita magis durus est. Signa Pathognomonica pleuritidis, sunt febris continua, & acuta: dolor punctorius, pulsus serratilis & durus, difficilis & frequens respiratio, & tandẽ tussis. Febris hunc affectum comitatur, quia inflammatio propinqua est ipsi cordi & eius inuolucro. Dolor propter tensionem soluta cõtinuitate, punctorius verò, qui est tensio in membrana, quæ acutum habet sensum: dicitur autem punctorius, quia ægroti habent talem sensum, qualis solet sentiri in acus punctura. Et cùm membranæ ex sua natura sint extẽsæ, & inflammatio tendat membranam, proinde etiam vicinæ partes inflãmationis etiã tendi solent, & hac ratione dolor ferè per totam membranam extẽditur: vnde prouenit, vt dolor aliquando ad iugulum ascẽdat, & aliquãdo in hypochondrijs sẽtiatur. Pulsus est durus in pleuritide non propriè, sed apparentia, quia tensa est arteria: serratilis verò,

Pleuritis.

Pleuritis propria diuiditur.

Signa.

quia inequaliter arteria mouetur, ob eius inequalitatem in duritie. Fit autem respiratio frequens, quia magna respiratio quam calor cordis auctus requirit, exerceri nō potest ob dolorē à dilatatione thoracis excitatum, & ideò frequentia motus defectum distentionis supplet. Tussis à natura excitatur, vt tumorem, qui ei molestus est, & humorem resudātem ex eo expellat. Præter hæc signa, alia in pleuritide reperiri solent, quæ mox apparentia dicuntur. Hæc aliquando contingunt, & aliquando non: inter quæ est aphonia, quam vocis priuationem ait Lupeius euenire per consensum affectis neruis vocalibus. Qui maximè decipitur, nerui enim vocem efficientes in pleuritide non afficiuntur: sed fiunt aliquādo pleuritici aphoni deficiēte materia vocis quod in magna pleuritide experimur, in qua ob inflāmationis magnitudinem, non potest attrahi aer ad vocē necessarius. Vallesius libro septimo epyd. comm. 13 ex Hippocr. sententia motus, suscitat quæstionem, olim à barbatis medicis agitari solitam: qua quæritur, cuius lateris pleuritis sit periculosior. Aliqui pleuritidem sinistri lateris periculosiorem esse sentiūt: quia hæc pars nobilior est ob cordis situm. Alij contrariam defendunt sentētiam adducti etiam ex nobilitate dextri lateris, quā colligūt ex caliditate maiori prouenięte ex maiori latitudine arteriarum, quæ per ipsam disseminantur: & ad argumentum de situ cordis respondent, cor in medio thoracis pendere, & non in sinistra parte. Vallesius in hanc secundā declinans sentētiam sic explicat cōtrouersiam Pleuritis tres exitus habet: primus est resolutio, in qua sensim euacuato humore breui intra morbi constitutionē liberantur ægri: secundus est corruptio, qua breui moriuntur, humore vincente naturam: tertius est suppuratio, in qua magna ex parte moriuntur etiam ægri sensim tabescentes, aliquando verò liberātur. Ex his optandus est exitus qui resolutione fit, timendus qui corruptione: ille verò, qui suppuratione contingit, timendus etiam sed minus. Iam pleuritis lateris dextri maior erit, & acutior, si partis naturam cōsideremus, quæ calidior, & sanguinolentior est, & sic parata ad calidas & acutas inflammationes, vnde pleuritis huius lateris, erit parata ad citam salutem, aut mortem, per resolutionem, aut corruptionem (acutorū enim est hoc) sinistra sæpiùs in suppurationem abibit: vide vtrum eligas. Facta verò suppuratione (quæ in vtroq; latere fieri potest) deterior est haud dubiè dextri lateris, quia nō poterit fieri, nisi ea parte multùm debilitata, debilitatā autem esse partē, alioqui fortē, grauius est, quàm debilem: accedit, quòd sinistra pars, vt ignobilior oportunior est curationi, quia cum minori periculo secatur, & vritur. Hæc Vallesius. Ex quo hec omnia colligimus: primum est, pleuritim tres habere exitus: Secundum, dextrum latus esse calidius sinistro, & plus sanguinis continere eo quòd arteriæ per ipsam disseminatæ sunt maiores, quam in sinistro: tertium, ex dextri lateris maiori calore sequi in eo maiores inflāmationes: Quartū, in parte sinistra sæpiùs fieri suppurationē, in dextra verò sæpiùs resol

Lupeii lapsus.

Controuersia.

Vallesii sententia.

Quæ sequatur ad Vallesii sententiam.

resolutionem, & corruptionem. Quintum, suppurationem dextri lateris Vallesius esse peiorem, eo quod pars debilitata robustior erat, tũ quia maiori cum periculo vritur & secatur. Hæc si examinemus, inueniemus primũ verum esse, alia verò omnia esse falsa: innitũtur enim falso supposito, quod est partem dextram esse calidiorem quia habet arterias maiores, hactenus enim nullus anatomicorum id animaduertit. Imò si dissecans corpus attentè id aspiciat, arterias dextræ partis æqualis magnitudinis cum arteriis sinistræ reperies, hæc enim est naturæ iustitia, quam in duobus oculis & auribus experieris. Imò si arterias spectemus sinistrum latus erit calidius, cum arteria magna versus ipsum declinare videatur. si hoc ita est, non ergo dextrũ latus erit calidius sinistro, neque plus sãguinis continebit, & inde sequetur non esse robustiùs, neque in eo plures & maiores fieri inflammationes, neque plures resolutiones, & corruptiones, neque erit peior suppuratio in eo, quàm in sinistro, neque sectio, & vstio sinistri lateris minori cum periculo fiet, sed cum æquali, cum æquales partes, & præstantes æque vulnerentur. Sedabitur ergò controuersia breuiter hoc modo. Si cætera sint paria solo discrimine existente in situ æquè periculosa est pleuritis dextri lateris, ac sinistri, cum æqualis dignitatis partes occupet. Fortasse tamen Vallesium, & alios, vt existimarẽt dextrum latus esse calidius, ac proinde robustius, decepit brachium dextrum. Cùm nõ sit par ratio: nam brachium dextrum plus moueatur, quã sinistrum, & ideò & calidiùs & robustiùs est, quod lateri dextro non contingit. reprehenditur. Sedatio controuersiæ.

· Curatur vera pleuritis.) *Ratio victus in pleuritide, & aliis internis inflammationibus, distincta est ab ea, quã tradit Gal. 11. meth. in febribus, in quibus cum tota materia ad vnam expulsionem seruetur, in principio crassiori (vt perdurent vires) in statu verò tenuiori victu (ne impediamus naturam) vtendum est. Contra in pleuritide & aliis internis inflammationibus, in principio tenuem adhibere oportet victum, vt fluxionem minuamus, at in statu fluxionis, quando coctio apparet, crassum, vt vires roborentur ad sputum educendum: quod ex Hippocrate primò acut. sen. 23. colliges: si os, inquit, madescat, & quæ expuuntur ex pulmone talia sint, qualia esse oportet, sorbitionis quantitatem auge.* Ratio victus.

Aquam bibat cum liquiritia, aut capill. veneris, aut pauco cinnamomo decoctam, & sit tepida, vt humor inscidatur, & attenuetur qui ab aqua frigida solet incrassari. Vinum paucum solemus concedere ob consuetudinem. Potus.

Secundò auertentibus.) *Cùm pleuritis sit tumor preter naturam, in principio postulat reuulsionem, & euacuationem simul seruata rectitudine, non solius naturæ, vt voluit Rondeletius, sed naturæ simul & vasorum. Secabis ergo basilicam eiusdem partis, quæ ex parte affecta magis & citiùs euacuat, quàm alterius partis: & hoc propter illam venam, quæ ex axillari orta, & sub osse pectoris delata, communicat* Curatio. Venæ sectio.

Obiectio. *nicationem cum vena azigos ramis habet. Dices non semper esse venā secandā in principio pleuritidis, quia ex Hippo. 2. de ratione victus in acut sent. 11. in pleuritide quæ habet dolorē vergentē ad hypochōdria, purgandum est, Respondeo pleuritidem omnem, etiamsi habeat dolorem vergentem ad hypochondria, in principio postulare sanguinis missionē, quoniam hoc solum remedium potest ex parte affecta reuellere, & euacuare, neque Hippoc. in supradicta sententia contrarium docuit: Quod si dixit, esse purgandū, id fecit, vt nos doceret, id quod habet propriū illa pleuritis, in qua dolor ad hypochondrium vergit, in qua, cùm post sanguinis missionem & coctione apparente videamus inclinare humorem ad venas inferiores, per ipsas purgatione educemus ipsum: hoc autem communem rationem curandi pleuritidem non tollit quæ cùm sit inflāmatio, sectionem venæ statim requirit. Quem locum (ignoscant mihi eius manes) Galenus non rectè explicauit.*

Duo auctoris lapsus. Tertiò, materiam apparantibus.) *Bis peccat autor: primò in pleuritide turgentia statuens, cùm in ea humor in vna parte firmatus sit Secundò purgans, si enim humor peccans in thorace continetur, per sputum est educendus, & non purgatione, natura enim vt in plurimum per hanc partem eum expellit. Addo vt in plurimum, quia aliquando cū exigua est pleuritis, per aluum eum expellere solet, 6. aphor. com. 16 aliquando etiam per vrinam, quod rarò etiam contingit, ac proinde in his eam non imitamur.*

Quintò, sputu materiæ.) *Facta reuulsione. & aliqua humoris euacuatione ex parte affecta, quod ex accidentibus remissis intelliges, opus erit humorem resudātem ex inflāmatione euacuare. Quod aliqui vt præstare possint, sic distinguunt: si humor in thorace contentus sit crassus, debet inscindi, si verò tenuis, incrassari, ne aeri cedens in thorace remaneat. Hi tamen decipiuntur, quia etsi illud verum sit in humore, qui distillans à capite in asperis pulmonis arteriis recipitur, in pleuritide tamen falsum est, in ea enim, cùm humor ex cauitate pectoris debeat asperas pulmonis arterias ingredi per poros membranæ pulmonē ambientis, attenuantia medicamenta semper desiderantur: quod elegantissimè docet Gal. 13. method. cap. 18. Vbi aduerte hæc medicamenta attenuātia, lambendo, & supino homine sensim esse deglutienda, vt asperā petant arteriam. Quæ autem medicamenta exteriùs applicanda sint, ex humoris natura, & loco colligemus: si enim humor sit tenuis, qualis vt in plurimum solet esse in pleuritide, leniter digerendum est, potissimùm si sit in musculis inflammatio, hoc commode præstabit emplastrum filij Zachariæ. Si autem humor sit crassus, & in pleura membrana, augenda erunt digerentia, qualia sunt emplastrum de meliloto, puluis iridis, & ciclaminis. Repellentibus nunquam vtaris, ne ex venis exiguus pulsus humor augeat affectum, tum ne partes vicinæ noxam suscipiant.*

Multorum lapsus.

In pleuritide semper sunt inscindentia exhibenda.

Modus vtendi medicamentorū.

Exteriùs quæ applicanda.

Lapsus auctoris.

Sextò, reliquam materiam.) *Pleuritis signis suprà positis de-*

prehenditur, habet etiam pleura sua signa: vnde id quod auctor dicit de curatione pleuritidis tentatiua, non potest constare: reuera enim Hippo. fomenta calida applicat, nō vt tentando discat, sed ob vnam ex duabus causis: prima est, vt curet affectum, aliquando enim inflammatio exigua est, & exigua fluxio, quæ ex Gal. 6. epy. par. 3. cō. vlt. sine sanguinis missione curari possunt, digerentibus medicamētis dissipatis humoribus. Secunda vero causa, ob quam fomenta calida applicat, est, vt leuato aliquantulum dolore non fluat sanguis ad affectum locum. Atque hæc de pleuritide.

Peripneumonia, cùm sit acutissimus morbus, & non possint ægri cum illa læsione respirationis multum perdurare, in principio sanguinis missionem postulat copiosam, non enim semel, sed bis, ter, & quater, eadem die sanguinem mittemus, ex basilica cuiusuis brachij, quoad ex remissione accidētium, cognouerimus fluxionem sisti. Et cum propter acutiē hic morbus quarto die veniat ad statum, tenuissimo victu vtendū erit, assumentes mulsam cum decocto liquiritiæ, capil. vene. aut hordei cum cortice, decocto etiam cicerum vti possumus, aut iure pulli gallinacei, in quo cicera, & petroselinum decocta sint. Educemus id, quod resudat in inflāmatione, sy. liquiritiæ, capil. ven. & oxymelite simplici, cum decocto rerū attenuantium. Aduertere tamē oportebit, an sputū sit coctum, necne. Si sit coctum, augebis victum, ius gallinæ exhibens: si sit crudū, thoraci digerentia, & concoquentia appones, vehemētiora tamen, quàm in pleuritide, cum profundiori loco contineatur affectus: sic emplastro diachilonis magni, & filij Zachariæ, addes puluerem iridis, aut aristolochiæ, aut ceroto ex thapsia vti poteris: hæc. n. inscindunt humores, & eos ad externa attrahunt. Si inflammatio suppuretur, periculum certò crescit. ***Curatio peripneumoniæ.***

De sanguinis sputo. CAP. XXVIII.

OMnes sanguinis expulsiones (autore Gal. lib. 6. cap. 2. de causis symptomatum) toto genere præter naturam censentur, excepto sanguinis profluuio, quod mulieribus ab vtero defluit: sanguinis tamen deiectio per os, & cruentum sputum aliis est deterius, præsertim quando ex pulmonibus emanat, quia tabem efficere solet. Hoc accidit nonnunquam à causa externa, & aliquando ab interna, quas omnes cap. 21. de sanguinis è naribus fluxu scripsimus: eas tamen ex Gal. sensu longiùs eruditè collegit Aetius serm. 8. cap. 59. Causæ externæ ex sermonibus ægri, aut assistentium cognoscuntur: internæ verò per hæc indicia, quæ omnia ferè Aetius loco superiùs adnotato demonstrat. Si enim ob sanguinis plenitudinem accidat, ante reiectionem sentitur grauitas, & post meliùs, leuiúsque habet. Si sanguis propter oris, venarúmque apertionem, calidus victus, & *Species.* *Causæ.* *Notæ omniū causarum, & partiū à quibus sanguis fluit.*

morbus calidus præcessit. Si ob venarum erosionem, cruentum apparet sputum, non subitò, sed paulatim sanguis cum tussi expuitur, & semper peius habet. In magna tamen erosione confertim sanguis cum tussi expuitur sine casu, & externa violenta causa. Quando est ex pulmone, sanguis educitur spumosus, subalbidus, atque ex interuallo cum tussi sine dolore prodit: si verò cum leuiori tussi absque spuma pituitosus sit ex aspera arteria educitur: si niger, & in grumum concretus sanguis cum tussi, & dolore partis affectæ reiicitur, ex thorace est, si verò ex locis, quæ sunt circa fauces, & palatum, ex orene, an è gingiuis sanguis feratur, ex sensu deprehendes. Nonnunquam propter hirundinem deuoratam alicui parti inhærentem per palatum sanguis tenuis & serosus educitur, si tamen à capite sanguis defertur, titillatio palati adest, & frequens excretio: aliquando cum tussi, & præcedenti capitis colore, aut pondere. In colore, sanguis niger, aliquando pituitosus, & aliquando mixtus cum pure. Si ex ventriculo, parua copia sanguinis vomitu educitur. Si ex hepate, aut splene, colore & dolore partis affectæ percipitur.

Curatio. Sputum sanguinis curatur quinq; auxiliorum generibus: primò, victu refrigerante, & astringente, vt aere, in æstate *Victus.* sparsis humi herbis, floribus, & aquis frigidis, & aceto rosato, vt cibo tenui saltem primis diebus, & glutinoso, vt hordei farina, succus aggrestæ, aut acetosę, aut malorum granatorum acidulcium solus, aut cum aliis est optimum alimentũ. Post primos dies, præsertim cùm est necessaria instauratio maior, succus gallinæ, aut perdicis cum iure pedum arietinorum, aut vitulinorum citò & multum nutrit, & sanguinẽ crassiorem reddit. Farina orizę cũ lacte benè cocta, aut cum iure pedum est optima. Denique omnia, quæ sanguinem incrassant, & venarum ora obturant, huic morbo vtilia sunt, vt caseus recens, lentes, pyra, mala cydonia, portulaca, & similia. Potus sit aqua chalybeata, nisi ventriculi, aut totius imbecillitas vino egeat: sit tamen id rubrum, & benè aqua chalybeata dilutum, qua omnia alimenta sunt coquenda. Quies animi & corporis, silentiũ, & somnus fluxus omnes cohibẽt.

Reuulsio. Secundò, auertentibus à rupta vena, vel aperta, vt sectione venæ internæ cubiti frequenter, vt sexta quaq; hora, si opus *Auertẽtia.* fuerit, pauco tamen misso sanguine, cum multus per sputum reiectus fuerit: si verò paucus & æger sit pletoricus, largiori. In mensibus, aut hæmorrhoidibus suppressis sanguis mittatur per sectionem venarum pedum, aut tibiarum. Auertunt quoque cucurbitulæ coxis, natibus, & inguinibus affi-

xæ, & ligaturæ, & frictiones dolorificæ, & fotus ex aqua calida partium infernarum. Calor enim, & dolor trahunt ad se, & hac ratione auertunt à parte affecta.

Tertiò, æquantibus sanguinem & ipsum reducentibus ad iustam proportionem quatuor humorum, quibus constitutus est sanguis ipse, vt tenui victu parum nutriente, si fuerit largior sanguis, si acer, biliosus ac mordax syrupo rosarum, myrtillorum, endiuiæ S. cydoniorum, & similibus cum duplo aquarum, aut decocti, aut succi acetosæ, endiuiæ, rosarum, portulacæ, & plātaginis: vt ℞. syrupi rosarum, & acetositatis citri an. ℥. iiij. Item ℞. aquarum endiuię, portulacę, & acetosæ, an. ℥. iij. misce sumptis his, aut similibus tribus diebus, aut quatuor, vacuanda est bilis non scammoniaris, neq; alijs valentibus & acribus medicamentis purgantibus, sed astringentibus: vt ℞. medullæ cassiæ fist. recens extractę ℥. j. corticū mirobalanorū citrinarū, & rhabarbari electi infusi per noctē in aqua endiuiæ an. ʒ. j. syrupi rosarū ℥. j. aquę portulacæ. q. s. misce, & fiat potus. Si pituita fuerit sanguini mixta, rhodomelle, & aqua absinthij fiat concoctio eius, & euacuatio per myrobalanos cępulas, vel rhabarbarū, vel turbit sine zinzibere: vt ℞. corticū myrobalanorū cepularū, & rhabarbari electi an. ʒ. j. Turbit electi ʒ. ß. rhodomellis ℥. j. aquæ absinthij ℥. ij. misce, & fiat potus: quod si malit pilulas: ℞. corticū myrobalanorū cepularū, & agarici trochiscati an. ʒ. ß. cū aqua fœniculi fiant pilulę vij. & aurētur si nō est pauper. Quartò, glutinantibus vlcus, & contrahentibus oris hiatum, & tandem sistentibus sanguinem: hoc tamen genere auxiliorum semper est vtendum, & statim cum æger visitur, ne sanguis immodicè fluat: vt portulaca māsa, & ore retenta, lapide hæmatite, corallo albo vsto, bolo armeno, terra lemnia, balaustiis, semine myrtillorum, dragaganto, gummi Arabico, mastiche, & similibus simplicibus. Sunt quoque composita, quę eadē, aut simili facultate valent, & vasis hiatum opplent, vt trochisci ex terra sigillata, & trochisci de Karabe, & de spodio: horum singulorum, siue simplicium, siue compositorum ʒ. j. cum aquis, aut syrupus astringētibus ex dictis potenter astringit, & glutinat: asininum stercus recens odoratum, vel potum, quodcunque sanguinis profluuium sistit: ℞. succi stercoris asinini ʒ. ij. syrupi myrtillorū ℥. j. aquæ portulacæ ʒ. ij. misce, & fiat potus: quē bibat actū frigidum, & omnia alia medicamenta, & etiam alimenta omnia, si fieri possit. Narcotica medicamenta huic morbo sunt necessaria, etiam in initio, ne subitò pereat æger,

Reuocatio sanguinis ad proportionem.

Restrictio sanguinis, aut venæ obturatio.

Admonitio.

aut ne fiat tabes, si breui tempore non consolidetur vena: ideóque in hoc sanguinis profluuio Galenus audacter iis vtitur, præter tamen trochiscos superiùs in hoc genere laudatos, qui sunt narcotici, quamuis parum opij suscipiant, præter etiam requiem magnam, & athanasiã, quæ sunt narcotica composita clementia, cum prædicta non sufficiunt, vtẽ-
Narcotica. dũ est philonio Romano, aut Persico, aut Tharsensi ab ℈. j. vsque ad ʒ j semper tamen his narcoticis, aut similibus non
Aduerte. egent, qui calidum innatum imbecillum habent, ne ab iis admodum frigidis omnino extinguatur, vt multis contingit, qui perpetuò dormierunt ex potu narcoticorum: sed trochisci, qui sequuntur, sunt optimi, & à multis experti in hoc morbo: ℞. acaciç, balaustiarum, nucis cupressi, gallarum, hypocystidos, nucleorũ vuæ syluestris, caudæ equinæ, corrigiolæ, myrti, sumac an. ʒ. ij thuris, mastichis, myrrhæ, lapidis hçmatitis, carabæ, santalorum, corali rubri, sanguinis draconis, terræ sigillatæ, boli armenici, aluminis fossi. an. ʒ. v. stercoris asinini sicci, capiç & leporis, spongiæ cõbustæ, centaureæ minoris, cornu cerui vsti, spodij, cupullorum rosarum rubrarum, bedeguar, rhabarbari tosti an. ℈. iiij. seminis papaueris albi, seminis iusquiami albi an. ʒ. j. corticum mandragoræ, opij castorei, casiæ ligneæ an. ℈. ij. croci, camphorç an. ℈. j. fiant trochisci cum succis, aut aqua plantaginis, & portulacæ: Dosis ʒ. j. cum ℥. ij. aquæ, aut succi portulacæ, aut plantaginis, aut sanguinariæ: sed iis non est vtendũ, nisi post tres menses, vt minimum. In vsu tamen horum, & aliorum
Obserua. medicamentorum, quæ sanguinem à pectore fluentem sistunt, semper sunt permiscenda, quæ pulmones & thoracem iuuant, vt electuarium diadragantum frigidum, syrupus de liquiritia, & succus eius, & similia. Quare hoc medicamentum est huic affectui summè vtile: ℞. conseruæ rosarum antiquæ ℥. ij. gũmi dragaganti, gummi Arabici, & cerasi an. ʒ. iij. (dissoluantur in aquis portulacæ, & plantaginis) succi liquiritiæ, boli armenici præparati, terræ sigillatæ, lapidis hæmatitis, corali rubri præparati, sãguinis draconis, mastichis, thuris an. ʒ. j. Karabæ ʒ aij. ß syrupi papaueris, & myrtillorũ an. æquas partes, & quæ satis sint confectioni faciendæ ad modũ loch, cuius cochlearium vnum frequenter teneat æger
Topica. ore, & sensim transglutiat. Thoraci admoueantur medicamenta actu, & potestate frigida, & repellentia, atque astringentia, eáque sæpe, quales sunt succi, aut aqua plantaginis, portulacæ, rosarũ, solatri, & similes cum pauco aceto & bolo armeno. Vnguenta frigida, vt cerotũ santalatum est bonum.

Quin

Quintò, corrigentibus symptomata, præcipuè sanguinis concretionem: vt oxymelitæ. S. & cōpos. dosis sunt ℥. j. huic sanguinis symptomati cōfert coagulum hœdi, vel leporis ab ℈ j. vsq; ad ʒ. j. cum vino abo. ʒ. j. theriacę magnæ, aut diacurcumę cum aqua hyssopi, aut scabiosæ, est etiam optimum auxiliū huic symptomati hoc medicamentum est expertum: ℞. amydi ʒ. ij. ß. farinæ fabarum, seminum melonum, & maluæ an. ʒ. iij. ß. boli armenici, seminum, cydoniorum an. ʒ. ij. farinæ hordei sine furfure ʒ. v. gummi Arabici, dragaganti an. ʒ. j. ß. oxymellis. S. quod sufficit, misce, & fiat confectio ad modum loch, qua sæpè vtatur. *Grumos sanguinis dissoluētia, & expurgantia pectus.*

De sanguinis sputo. CAP. XXVIII.

Scholium.

OMnes sanguinis expuitiones.) *Ea quæ in hoc cap. habentur, intelliges ex his, quæ cap. de sanguinis è naribus profluuio diximus. In sputo sanguinis primum curabis symptoma, nempe euacuationem sanguinis, eo quod vrget, & potissimùm. si sit ex pectore, tunc enim statim debet sedari, antequàm fiat inflāmatio. id præstabis sanguinis mistione. & victu incrassante, simili etiā medicamento, quale est hoc: ℞. trochiscorū de karabe, & terra sigillata, an. ʒ j. ß. lapidis hæmatitis ʒ j. conseruæ rosarum ℥ j aquæ plantaginis, & capillorum veneris (vt faciat penetrare) q. s. misce & fiat confectio, cuius assumat æger quantitatem vnius nucis cum aqua plantaginis, & capillorum ven. Vltimò si hæc & similia nō prosint, ad narcotica deuenies. Symptomate curato morbo prospiciēs, siue sit vlcus, siue ruptio, siue anostomosis.* *Quid sit primò curandum.*

Quintò corrigentibus.) *Sanguinem concretum inscindes posca, hoc est aqua & aceto mixtis, & per os assumptis, mulsa etiam & oxymelite, vnde non est, quod vtaris coagulis ab auctore propositis.* *Sanguinem concretum inscindētia.*

De Empyemate, id est, suppuratione, & tabe.

CAPVT XXIX.

EMpyema Græcis, Latinis suppuratio, est affectio pectoris eorum, quibus in succingente costas interiùs membrana abscessus, aut in aliqua alia pectoris pellicula factus, aceruatim ruptus est, & in vacuum pectoris locum effusus inter pulmonem & membranam costas succingentem. Vnde constat ex non curata pleuritide hanc affectionem maiori ex parte nasci, quod Aph. viij. sect. v. vetustissimus *Descriptio.* *Causa.*

Hippocrates docuit. Interdum tamen & ex sanguinis eruptione hoc malũ oritur, dirupto scilicet vase aliquo in thorace, & ad cicatricem non perducto. Iam & propter confluxum à capite permutatã anginam in pulmone sæpe fit iuxta aphorismum decimum sectionis quintæ. Ex causis quoque procatarcticis fieri potest, sed raro. Suppurati sic deprehenduntur, si inflammatio præcesserit, deinde vehementes febres quieuerint, & ex magna parte quoque dolor, grauitatis autem sensus remanserit intus in lateribus in profundo thoracis, simulq; transfluere aliquid appareat iuxta multiplices reclinationis permutationes, & maximè cùm ab vno latere in alterum decumbunt, tunc sanè multitudo puris manifestatur, & fluctuationis cuiusdam sonitus sæpè sensibiliter in reclinationibus ipsorũ auditur. Cognoscitur itaque suppuratio facta tum ex prædictis, tum quod nihil relatu dignum reiectarunt in eo, qui præcesserit vehemẽti lateris dolore. Sed quoniam vicina admodũ affectio huic morbo phthisis est (autore Hippocr. 5. sect. Aphor. 10.) nõ iniuria de vtraque affectione vno capite agetur. Dicamus ergo de phthisi aliquid, vt deinceps curationẽ aggrediamur. Phthisis pulmonis exulceratio ab omnibus cẽsetur, ex empyemate (vt dictum est) nata, nonnunquam verò & ex defluxi humoris acris, atq; erodẽtis oritur. His autem notis cognoscitur, totius corporis summa adest extenuatio, nares acutæ sunt, tempora collapsa, oculi concaui, scapulæ alarum more prominentes, ad hæc tussiunt qui sic affecti sunt, & quod expuitur fœtidum est, & febri corripiuntur hectica, quam insequuntur ea omnia, quæ à Gal. numerantur primo de differentiis febrium cap. 11. quæ si probè cõsulas: & præter hæc etiam, quæ ab Hippocr. dicuntur Aphoris. 11. 12. & 14. sect. 5. plenam habebis signorum cognitionem ad hanc affectionẽ dignoscendam. Suppuratio hæc diligenter est curanda, ne fiat vlcus in pulmonibus, & tandem insanabilis morbus ob motum perpetuum pulmonum, eorúmque substantiam raram, & hecticam febrem coniunctam: quę sola est incurabilis, si fuerit confirmata. Magis etiam insanabilis est, si sit cõiuncta cum vlcere pulmonum, quod indiget mundificatione, & exsiccatione: hectica verò instauratione, & humectatione, quamuis ouis tabe laborans agnoscat medicamentum, quo curatur.

Nota. *Descriptio & causæ phthisis.* *Nota.*

Curatio suppurationis. Curatur suppuratio hæc medicamentis purgantibus pus iam dictis capite de pleuritide in fine, cùm terminatur per suppurationem post ruptum abscessum: aliquando tamẽ vbi

magna est copia puris, incisio est facienda secundum longitudinem costarum, inter quartam & quintam thoracis mendosas, facta priùs experientia fili actu humidi admoti supra locum, si exsiccatur. Sed aduerte, ne totum pus, vel illius magna quantitas extrahatur semel, sed multis purgationibus, quamuis citò & cautè in habitatione calida propter conseruationem caloris innati & spiritus. Nostris enim temporibus fuit integræ sanitati restitutus hac curatione quidam nomine Lupus, qui ex vulnere magno partis superioris thoracis in suppurationem peruenerat magnam cum febre acuta & maxima difficultate respirationis, educto pure per nouam incisionem partis inferioris thoracis non vno die, sed multis, ne vires deficerent. *Obseruatio.* *Historia.*

Phthisis, si curari possit, quinque generibus remediorum curatur: primò, victu refrigerante, & humectante habita ratione hecticę: siverò spectes vlcus, febris causam (quod prius & magis curandum esse volunt autores) calido & sicco victu curabis. Sit ergo in actiuis qualitatibus temperatus victus, sed siccior vlceris gratia, ob id Galen. quinto methodi phthisicos ad Tabias mittebat, vbi erat aër siccior, & sanabātur. Sint cibi faciles concoctu, boni & multi sanguinis: quia calor est imbecillus, & corpus macrum: sint etiam tenues & liquidi ob eorum vias siccatas, & contractas, & causa febris refrigerent parum, & propter vlcus sint apti ad detergendum. Ab his etiam ad consolidandum & glutinandum, quæ omnia insunt lacti, & sacchato rosato. Lac enim facilè concoquitur, ac maximè nutrit butyro & caseo, optimi est succi, liquidum quoque est, & subfrigidum, tergit acrimonia seri, & sapore dulci substantiæ butyrosæ alit, glutinat caseo: facultates tamen variæ lactis augentur, vel minuuntur diuersa ratione victus. Refrigerans facultas augetur lactuca, cichorea, endiuia, portulaca, & similibus. Tergens verò vis augetur hordeo, adianto, fœniculo, & hyssopo. Natura glutinosa crescit rubo, lentisco, salice, & similibus. Humanum lac est omnium præstantissimum, omnium tamen tenuissimum est lac camelorum, deinde equarum, post asinarum. Capratum lac est temperatum, sed vaccarum lac & ouiū magis nutrit. Humano tamē lacte nobiliori omnibus, & magis familiari est nutriēdus hoc morbo laborās, fugatque ipsum ab vberibus, dummodo, sit sana, & iuuenis lactās, nec candida admodum aut nigra. Bonis quoque nutriatur cibis, fugiat venerem tanquam pestem. Si verò non possit, vt infās lac à mammis sugere, summo studio ipsum bibat actu *Curatio phthisis.* *Victus.* *Lactis facultas.* *Qualia sint omnia ferè lactis genera.*

calidum, calore naturali, quod fiet ingenio astantium in aere temperatè calido. Primò bibat vnciam vnam, deinde sensim progrediatur ad ℥.vj. vel octo, parum sacchari addēdo, ne coalescat in ventriculo, alij addunt parum mellis, aut salis, sed ego magis laudo saccharum, dummodo nō adsit ventris profluuium, quod prohibet lactis vsum, quemadmodū & alia multa, vt distillatio à capite, dolor capitis, febris putrida, præsertim ardens, suspensa hypochondria & murmurantia, inimicitia & discordia inter ipsum & ægrum: vbi tamen illius vi & ope maximè eget ægrotus, quibusdā dissentientibus oportet eum nutriri, præcedenti tamē aliqua correctione, vt in ventris profluuio lac fiat acidum per sex horas, aut per noctem eductis partibus butyrosis, facta eius cōmotione in vase vitreo, aut terreo quibusdā virgulis & spuma sæpe extracta, erit illud lac adstringēs & refrigerās: quēadmodum est lac, in quo extinguitur quinquies ferrū ignitum, aut chalybs, quo nutriatur sine saccharo. Asininum lac post humanum eligatur tanquā tenuius, & facilè concoctu, deinde caprinum, præcipuè ad refrigerādum & tergendum, quia est serosius. Ouinum & vaccæ valētiùs glutinat, & magis (vt diximus) nutrit: quia butyrū & caseum imitatur. Humanum tamē ad omnia est præstantissimum, si esset eius copia. Non est dormiendum ægro hausto lacte, sed quiescendum, ne lac crudum in corpus trahatur. Quare tunc frictio cutis maximè nòceret, saccharum rosatum his omnibus facultatibus præditum est, quamuis recens magis tergat, antiquum verò cōglutinet, sed de eo in quarto genere remediorum loquemur. Nutrimentum gallinarum iuuenum, caponum, perdicum, attaginis, hœdi, turturis, coturnicis est optimum, & ius eorum cum hordeo, & ciceribus cum amydo, & cum lacte amygdalarum dulcium, & quatuor seminū frigidorū maiorum, cancri fluuiatiles bene præparati, similiter limaces saltem eorum aqua, aut ius bene nutriunt, humidúmque gignunt nutrimētū, glutinosum, & tardè dissolubile. Testudines, & ranę degentes in aquis salubribus maximè laudantur ab omnibus, horū tamen mentio fiet capite de curatione hecticę lib. secundo. Hęc aqua est optima & omnibus melior, & huic morbo vtilior, omnibúsq; facultatibus necessariis prædita est: ♃. foliorū lactucæ. m. iij. capillorum veneris m. j. hyssopi. m. j. liquiritiæ recentis si fieri possit ℥. iij. pulmones duos hirci, aut vituli, pulmonē vnū vulpis, si reperiatur, carnis cancrorum secundum artem paratæ (quam obseruabis cap. de curatione hecticæ secundo lib.

Modus sumendi lactis.

Lac dissuadentia.

Lege Galenum lib. de faculta. alim. de lacte.

Lac asininū

Sumpto lacte non est dormiendū.

Aqua præstantissima.

libro) ℥. iiij. carnis testudinis nemoralis, carnis limacis benè paratæ ana. ℔. ß. carnis ranarum bonarum ℥.iiij.sacchari candi ℥.viij.pulueris diadraganti frigidi ℥. iij.boli armenici præparati ℥.ij.fiat ex his omnibus aqua instrumento vitreo,& igne pauco:quolibet die summo manè bibat ℥. iiij.illius cum pauco saccharo.Potus sit aqua hordei,& vinũ album tenue bene dilutum authore Rhase,inter Arabes viro multæ experientiæ. Quidam laborantes tabe persanati sunt solius lactis potu, & si ferrum, aut chalybs, aut lapilli candentes in eo fuerint extincti, erit præstantius, sed ego non laudo permixtionem lactis cum aliis alimentis.

Secundò, abigentibus causas phthisis, quæ si fuerit distillatio curatur,vt diximus capite 25. Si verò vas ruptum, curetur vt diximus præcedẽti capite:si humor in pulmonibus erodens,apparetur & vacuetur,vt diximus cap.de catharro. *Causæ remotio.*

Tertiò,tergentibus vlcus pulmonis dulcibus & amaris vt rhodomelle,syr.de liquiritia,syr.capillorum veneris de hyssopo, de prasi[illegible], & decocto pectorali,& cicerum solo cum saccharo, aut aliquo ex prædictis syrupis.Dosis vnciæ tres, quamuis frequenter & omni hora sensim transgluriendo sit vtile,& necessarium aliquod ex supradictis medicamentis. *Detergentia vlcus.*

Quartò, implentibus carne vlcus, & glutinantibus,hæc tamen propria sunt opera naturæ præcipuè præcedenti debita tersione,vt bolo Armeno,sanguine draconis, & similibus cum syrupo pectorali.Saccharum tamen rosatum:antiquum potenter glutinat ratione substantię rosarum,quamuis recens tergat magis,vtrunque tamen nutrit ratione sacchari. Quare recẽti opus est,cùm vlcus est sordidum,& vetusto,vbi fuerit tersum:hoc multis iam morti proximis fuit sanitas restituta,pręcipuè si semper etiam in prandio & cœna eo nutriantur ægroti. Aliqua sunt quæ totius substantiæ proprietate prosunt huic morbo, vt pulmo vulpis, pulmo ericij siccatus:ex his & al is fiat loch,vt ℞. pulueris pulmonis vulpis,& ericij an.ʒ.iiij.pulueris diadraganti frigidi ℥.j. sacchari rosati ʒ.vj.gummi cerasi,& Arabici an.ʒ.ij.syr. de liquiritia. q. s. misce, & fiat confectio,ad modum loch.Est etiam herba quædam nobis incognita, qua ouis curatur, ipsamque naturali cognitione inquirit,& amat,vt autoritate Democriti aliqui scribunt. *Sarcotica, vel carne vlcus implentia.*

Quintò,corrigentibus symptomata, vt alui profluuium, de quo capitibus 36. 37. & 38. dicemus. Fit tamen hoc symptoma ab imbecillitate facultatis retentricis, & concoctricis ventriculi, & aliarum partium: puluis diarhodonis Ab- *Correctio symptomatum.*

bat

batis est optimus, & in vsu frequenti, emaciationem laborantium phthisi corrigunt aqua carnis, iura optima, dicta primo genere remediorum, & alia, quæ dicemus capite de hectica, libro secundo. Si verò fuerit confirmata & antiqua phthisis, insanabilis est, blandè tamen tractanda, & calor excitandus per siccantia. Vixit enim quædam furnaria phthisica viginti octo annis, inspirato sæpe aëre sicco furni.

Historia annotanda.

De Empyemate, id est, suppuratione, & tabe.

CAPVT XXIX.

Scholium.

Duæ empyematis significationes.

EMpyema Græcis.) *Empyema à Latinis suppuratio dicitur: hæc duobus modis sumitur, ex 7. aphor. comm. 44. primo pro mutatione in pus, in qualibet contingat parte, qua ratione Hippocr. lib. prædicto sent. 45. hepar suppuratum appellat, & primo prognost. sent. 36. suppurationes foras urgentes bonas, contrarias malas scribit. De his etiam suppuratis intelligenda sunt signa, quæ 2. progn. sent. 60. ab Hippocrate traduntur. Secundò modo sumitur suppuratio propriè, pro ea collectione puris, quæ fit in thoracis cauitate, & pulmonis asperis arteriis. Altomarius ex Gal. lib. 5. aphor. comment. 8. & 2. progn. com. 60. tertiam significationem scribit suppurationis, qua suppuratio dicitur mutatio in pus, earum tantùm inflammationum, quæ in pectore continentur. Nos tamen rem considerantes, ex illis Galeni locis duas tantùm suppurationis significationes scripsimus, & sic non est hac in parte sequendus Altomarius. Hæc puris collectio solet fieri ex pleuritide, & peripneumonia, cùm ad suppurationem veniunt, & rumpitur abcessus: tum ex distillatione pituitæ à cerebro, in qua reuera pituita non venit ad suppurationem, cùm nec possit nutrire, nisi priùs mutetur in sanguinem, mutatur tamen in similem puri substantiam, vt patet ex Galeno 7. aphor. com. 30.*

Altomarius reprehēditur.

Phthisis unde dicatur.

Phthisis (quæ à Græcis Atheniensibus dicitur ptois) à verbo ftiro dicitur, quod est corrumpo, aut absumo, & proinde à Latinis dicitur Tabes, quæ consumptionem significat. Inde duplex phthisis significatio exorta est, quam scribit Gal. primo epyd. par. 2. com. 13. vna & prima significat quamlibet corporis extenuationē, siue ex defectu alimēti (quæ atrophia dicitur) siue ex febre hectica, siue ex pure in thorace contento, aut ex quauis alia causa exsiccante contingat. Secunda propriè tabes significat eam corporis extenuationem, quæ sequitur ad insanabilia vlcera pulmonis. Vnde mirādū est de Altomario, & aliis cachexiā Tabis speciem facientibus, cùm homines cachectici non sint extenuati, nutriuntur etenim, quamuis malè. Quòd si Hippocrates in epydimiis, ali-

Secūda Tabis significatio.

Quid sit

quos natiua tabe laboraſſe ſcribit, per tabem nullam ex dictis intelli- git, ſed tantùm inclinationem ad ipſam, quæ reperitur in his, qui caput ha- bent languidum, ita vt facilè impleatur, & ad pulmonem fluxiones mittat, primo epyd. par. 1. com. 18 tum & in his qui anguſto conſtãt pe- ctore, non quia habent pulmones languidos, & qui facilè corrumpun- tur, vt malè voluit Fernelius: ſed quia humores, in loco anguſto incluſi non rectè difflantur, & ſic facilè putrent. natiua tabes.

Curatur ſuppuratio hæc.) *Empyema morbus eſt in numero ad- dito, eſt enim in thorace addita pars toto genere præter naturam, non neceſſaria ad actionem, imò quæ cauſa eſt actionis læſæ. Debet ergo auferri, hoc eſt pus debet euacuari tuſſi, vt locus, in quo continetur, nobis indicat: aſſumi tamen debent medicamenta, quæ ipſum attenuant. Et ideò ſummo mane aſſumere poterit æger mel deſpumatum, aut pulue- rem iridis cum mulſa, aut ſequentia duo medicamenta. Primum ℞. ſyrupi de hyſſopo ℥. iij. ſyrupi violarum & oxymellis ſcillitici ℥. ß. miſce. Secundum ℞. loch caulium, loch ſanum & expertum ana. ℥. j. ſucci liquiritiæ ʒ. iiij. pul. diarris & diapenidionis an. ʒ. j. ß. cõſer- uæ capillorum veneris ʒ. iij. cum oxymelle ſcillitico, & ſyr. violarum, quod ſat eſt, miſce, & fiat looch. Quod ſi pus ex inflammatione rupta ſit, quod continetur in thorace, poſt puris expurgationem cicatricem in- ducemus exiccantibus, qualia ſunt ʒ. j. ſulphuris cum melle, aut miſce- bis cum ouo, aut decocto ſcordei ſulphur, aut eiuſdem ſcordij puluerem. Aut bolum armenum cum melle, vel decocto ſcordij mixtum exhibe- bis. Suffumigium etiam facere oportet ex ſandaraca arabum, thure, & maſtiche, aut ex tuſſilagine, quæ eſt vngula caballina officinarum. Si pus prædictis medicamentis non expurgatur, ad ſectionem deuenies: quamuis ferè hi omnes moriantur phthiſici.* Empyema quis morbus ſit. Attenuantia pus. Cicatricem inducentia.

Phthiſis ſi curari poſſit.) *Pulmonis vlcus tũc curari poteſt, cùm non habet inflammationem coniunctam, ea enim præſente, impoſsibile vlcus pulmo- nis curare, ob cauſam à Gal. propoſitam 5. method. cap. 8. in quo etiam capite habes curationem vlceris pulmonis. Frequenter autem ſo- let euenire corporis extenuatio ex materia, & thorace in puris ſimilitu- dinem mutata, & à capite diſtillante, quam tabem impropriè appel- lamus. Cognoſces autem hanc materiam non eſſe pus, quia in his ho- minibus neque inflammatio interna, neque profluuium ſanguinis præ- ceſsit. Oportet autem hanc diligenter curare, quia febrem excitat pu- trem, in qua moriuntur ægri: hac tabe mortuus fuit Antiphonis filius 7. epyd. ſent. 27. Curabitur priùs diſtillationi proſpiciendo illis, quæ cap. de catharro diximus: extenuanti etiam victu, & medicamentis, quæ inſcindunt humorẽ craſſum. Purgabimus etiam pituitoſum excremen- tum pilulis de agarico, & alijs.* Quando curari poßit. Tabis impropriè curatio.

De Palpitatione cordis, & ſyncope.

CAP.

CAPVT XXX.

Descriptio. Palpitatio cordis, seu tremor (quam recentiores medici malè cardiacam appellant) motus cordis deprauatus est, nimirum dilatatio eius præter naturam. *Causa.* Fit palpitatio propter inclusum vaporem crassum, ac multum. Hæc enim est generalis causa omnium palpitationum, cuiuscunque fuerint loci, vt docet Gal. 5. de symptomatum causis: quamuis quinto de locis affectis scribens causas affectuum præter naturam cordis, & ventriculi de huius affectus causis, porrò inquit vtriusque partis, tum oris ventriculi, tum cordis dispositiones aut forti duntaxat intemperie, aut venenoso humore, nonnũquam ab erisipelate, aut inflammatione, aut aliquo præter naturam tumore fieri solent. *De syncope, eiúsque descriptione, & causis.* Ab iisdem causis, sed maioribus fit syncope: quæ est (autore Galeno lib. 12. method.) præceps virium lapsus, qui sæpe à causis externis accidit, vt à dolore, timore, ira, & terrore, & vacuationibus maximis, vigiliis, & inedia, & aliis multis, quæ vires dissoluere valent. *Notæ palpitationis cordis.* Deprehenduntur hæ affectiones, palpitatio quidem, ex ægroto euidenter sentiente hoc malum, & ex pulsu, qui in causa calida velox est, & aliquando cum febri: in frigida, contrarium apparet. Si ab humore intra pericardion collecto palpitatio cordis fuerit, pulsus est mollis, & languidus.

Notæ syncopes. Cognoscemus syncopem ex pulsu maximè languido, & deficienti: ex frigore extremorum, & colore faciei albo, & exangui, ex sudore frigido, & priuatione sermonis & motus totius. Quando per consensum ventriculi fit syncope, sentitur prius dolor in ipso ventriculo, & grauitas, & sæpe nausea, ac vomitus cum angustia præcedit, de quo capitibus sequentibus agemus.

Curatio palpitationis. Curatur palpitatio cordis quinque remediorum generibus, primò, victu, si causa calida est, refrigerante, vt aëre refrigerato rosis, santalis, aceto, violis, nenuphare, myrto, *Victus.* addito vino, & ambra, vt frigida promptius penetrēr ad cor. A causa verò frigida, calfaciente, vt aëre commutato, & alterato rore marino, maiorana, basilicone, saluia, moscho, ambra, melissa, & similibus. In his cordis morbis ratio aëris præcipua est habenda. Mox enim penetrat ad cor inspiratus aër. Cibi sint boni succi, & faciles concoctu, refrigerati in calida, acetosa, aceto, agresta, succo malorum medicorum (vulgò naranias vocant) limonũ, & citrorum: & in frigida causa, maiorana calefacti, basilicone, rore marino, fœniculo, & simil

similibus. Vinum in hoc est optimum, sed in calida vitetur, præcipuè generosum, & vaporosum: dilutũ tamen aqua hordei, aut rosarum vel alia refrigerante confert, in omni tamẽ causa, si ventriculus sit imbecillus, bibat vinum, aut aquam cinnamomi.

Secundò, sanguinis missione, præsertim si fuerit à sanguine, & æger carnosus, per sectionem iecorariæ dextræ, non vnam tantùm, sed plures, si non fuerit senex. Si verò fiat à flatu implente ventriculum sinistrum cordis, secanda est basilica sinistra, & parcè sanguis mittendus. *Reuulsio.*

Tertiò, apparantibus materiam crassam tenuantibus, & calidam frigidis, eius acrimoniam remittentibus: sed tã calidis, quàm frigidis moderatis: ne offendatur cor, pars princeps, & fons vitæ. Quare in causa calida medicamentis frigidis aliqua aromata calida sunt miscenda, vt eorum frigiditas immodica reprimatur: & vis etiam frigida mista calido medicamento promptiùs (vt dixi) ducatur ad cor. Optimè igitur trochiscis de cãphora additur crocus, & alia quędam calida secundum quosdam: quamuis calida sit officinarum camphora. Calida ergo materia apparatur per duos aut tres dies syrupo violato, rosato, endiuiæ simplici comp. & in magna caliditate syrupo acetositatis limonũ, aut citri, cum aquis aut decocto rosarum, endiuiæ, portulacæ, lactucæ, plãtaginis, nenupharis, & similium. Frigidam verò, & pituitosam incidunt, & tenuant mel rosatum colatum, syrupus de hyssopo, oxymel S. & com. syrupus de duabus & de quinque radicibus cum aquis fœniculi, melissæ, betonicæ, scabiosæ. Hæc materia eget maiori concoctione, quæ non fiet tribus tantùm diebus, nec forsan sex: quamuis ob loci nobilitatem vacuatio sit facienda aliquando non expectata cõcoctione. Materiam melancholicam concoquere valent ea, quæ diximus 1. cap. vt sunt syrupus borraginis, buglossæ, fumariæ. S. de pomis, de epithymo, & syrupus fumariæ compos. cum aquis buglossæ, borraginis, melissæ, & sero caprino. Sed hæc terrestris materia eget magna concoctione. *Præparatio. Consilium. Camphora nostra calida est. Aduerte.*

Quartò, vacuantibus materiam calidam medicamentis cholagogis, de quibus diximus cap. 1. sed in hoc affectu semper sunt miscenda cardiaca, & rarò conueniunt scammoniata, quia nocent cordi, nisi benè correcta: & quando clementia non sufficiunt: vt ℞. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ ℈ iiij. medullæ cassiæ fist. recens extractæ, aut mannæ electæ ℥. j. syr. borraginis ℥. j. decocti florum cordialium. q. s. misce, & fiat potus. Si sit materia pituitosa, hoc *Purgatio. Obserua. Calida sanse.*

aut

aut ſimili medicamento vacuabitur: ℞.agarici trochiſcati ℈.iiij. corticum myrobalanorum chebulorum ʒ.j. diacatholiconis ʒ.vj. rhodomellis ℥.j ß. aquæ fœniculi.q.ſ.miſce,& fiat potus. Si verò ſit materia melancholica, hoc aut ſimili medicamento vacuetur: ℞.corticum myrobalanorũ indorum ʒ.j. ß.pulueris epithymi ʒ.j.ſeri caprini ℥.iiij.miſce,& fiat potus. Quãdoque neceſſarium eſt, laborantẽ cardiaca biliosa, vacuare ʒ.iij.diaprunis ſolutiui cum aliis iam dictis,& laborantem pituitoſa ʒ.iij.electuarij indi maioris: & melancholica cardiaca. ʒ.iiij. confectionis medicaminis hamec cum caſſia aut manna, quando humores redũdarint.

Melancholica materia.

Auerſio. Quintò, auertentibus materiam à corde ad partes ignobiles, præſertim vrgentibus ſymptomatis, & in ipſa acceſſione, vt ſecta vena malleoli, præſertim in menſibus detẽtis, aut hæmorrhoidibus,& vinculis doloriſicis, & fotibus partium extrematum, clyſteribus,& cucurbitulis.

Corroboratio, & alteratio. Sextò, corroborantibus cor, & ipſius intemperiem corrigentibus, ſumptis, vel admotis. In calida ſumantur ex ſimplicibus, ſpodium roſæ, violæ, nenuphar, acetũ, corallus, ſuccus limonum, ſuccus citri. Ex compoſitis electuarium diarhodonis Abbatis, diarriũ ſantalorum, diamargaritonis frigidi, confectio de hyacintho, confectio Gentilis cordialis contra melancholiam, conſerua acetoſæ, roſarum,& violarum. Sæpe enim his & ſimilibus vti debet multis diebus ſummo mane: accipiat ʒ.iij.electuarij diarhodonis Abbatis, aut diamargaritonis frigidi cũ ℥.iij. aquæ acetoſæ, aut ſyrupi roſarum, aut alio ex prædictis liquoribus. Accipiat ſi diues ſit omni hora in hac cardiaca cochlearium vnum huius confectionis cum pauca aqua roſarum aut acetoſæ, aut alia ſimili, ℞.cõſeruę roſarum,& acetoſæ an. ℥.j.cõfectionis de hyacintho,& Gentilis cordialis contra melancholiam an. ℥. ß.pulueris diarhodonis Abbatis,& diamargaritonis frigidi an. ʒ.ij.margaritarũ electarum,& oſſium de corde cerui an. ʒ.j. foliorũ auri numero iij.ſyrupi acetoſitatis citri.q.ſ. miſce,& fiat cõfectio: adde muſci & ambræ an. g iij.

Sumenda S. & compoſ. refrigerantia.

Diuiti.

Admouenda refrigerantia.

Epithyma. Cordi admoueatur ſæpe hoc epithyma, aut ſimile, in hyeme actu calidum,& in æſtate aut frigidum, aut remiſsè calidum: ℞.aquæ roſarum ℥.iiij.aquæ acetoſæ ℥.ij aquæ meliſſæ, & vini albi odoriferi an. ℥.j.pulueris diamargaritonis frigidi,& trochiſcorum de camphora an. ʒ. j.croci puluerizati ℈. ß.miſce, & fiat epithyma.

Sacculus. Sacculus hi cordi ſemper admotus, eſt optimus in hac calida cardiaca, ℞ florum nenupharis, roſarum violarum,& bugloſſæ an. ʒ.ij.pulueris dimargaritonis frig

frigidi ℥.j. ß.santalorum omniũ an. ℈.j.musci,& ambrę an. g̃.v.fiat sacculus ad formã cordis, seu scuti cũ sindone coccinea.Si tamẽ fuerit pauper,epithyma ex sola aqua rosarum cum aceto,& croco,erit optimũ ad corroborandum.Similiter in omni palpitatione cordis odor succi pomorum, aquæ rosarum, & nympheæ cum pauco vino albo & musco simul cum ambra potenter corroborat cor. In frigida sumantur calida simplicia cardiaca,& composita, vt buglossa,melissa, zedoaria,doronicum,cortex citri,crocus,moscus,ambra, & similia composita,vt diamoschus dulcis,& amarus, electuarium de gemmis, diamargaritonis calidi, confectio Alkermes, & similia : multis diebus ventriculo vacuo accipiat ℨ. iiij. electuarij diamargaritonis calidi,aut electuarij de gemmis cum ℥.ij. aquæ melissæ, aut basiliconis, aut alia simili. Omni hora accipiat cochlearium huius aut similis cõfectionis: ℞.theriacę de citro,& diamusci dulcis an.℥.j.cõfectionis Alkermes ℨ.iij.cõseruæ buglossę ℥.ß.pulueris diamargaritonis calidi,& electuarij de gemmis an. ℨ.ij.margaritarum electarum ℨ.j.foliorum auri numero iij.syrupi buglossæ.q.s.misce, & fiat confectio. Hoc epithima in hac frigida cardiaca est optimũ: ℞.aquę melissæ, & buglossæ an. ℥ iiij. vini albi odoriferi ℥.j. pulueris vtriusque diamargaritonis an. ℨ.j. croci puluerizati,& coralli rubri præparati an.ℨ.ß. musci & ambræ an. g̃.iij.misce,& fiat epithima. Hic sacculus,aut similis est optimus in hac cardiaca:℞.florũ buglossæ,citranguli,& coriandri præparati an.ℨ.iij. corticis citri, gariophyllorũ,cinnamomi,zedoariæ, doronici, basiliconis an.ℨ.j.ß.rosarũ ℨ.j.musci,& ambræ g̃.v.fiat ex his puluerizatis sacculus ad formam cordis cum sindone coccinea. Si fuerit hæc palpitatio à vermibus,capite 51.dicemus de ea. Si autẽ à veneno,oportet scire per proprias notas veneni speciem,& naturam,vt propria medicamenta cardiaca exhibeantur.Sed hæc ab Italis & Romanis tractantur frequentiùs,cùm apud eos multi veneno pereant. Lege tamen librũ de venenis doctoris Santes & Ordenies. Lege etiam Alexipharmaca Nicãdri,& eiusdem antiquissimi medici, & poetæ librum quoque de theriaca vtilissimum, quem noster ciuis & amicus doctor Petrus Iacobus Steue fidelissimè interpretatus est,doctissimísque expositionibus illustrauit.

Pauperi.

Odorifera prosunt.

Sumenda calfacientia.

Confectio.

Admonenda.

Epithyma.

Sacculus.

Si fuerit à veneno palpitatio.

Syncope curatur primò per aspersionẽ faciei, & aliarum nudarum partium aquæ frigidæ,præsertim rosatæ.Prohibet enim hoc remedium spiritus resolutionem,dummodò non proueniat syncope à causa frigida, vel alui profluuio : tunc maximè noceret aquæ frigidæ inspersio, sed cũ est ab æstu,

Curatio syncopes.

Admonenda.

aut febris incendio ſpiritibus reſolutis, ſaluberrima eſt aqua frigida, aut roſata ſola, aut aceto faciem ægri aſpergere, & nutrire ſpiritus bonis odoribus naribus admotis, niſi ſit ſyncope ab vteri præfocatione: quia tunc odora naribus admota nocerent, vt dicemus capite de vteri præfocatione. Spiritus tamẽ intus in corde quaſi conculcati, quod ſæpè contingit in hoc morbo, reuocandi ſunt ad partes externas frictionibus, & ligaturis partium extremarum, & cucurbitulis, & euellendo pilos, & naribus auribúſque dolorem inferendo, ne fiat ſubita ſtrangulatio. Si ſyncope fiat ob ſpiritus reſolutionem poſt ſanguinis vacuationem, aut alui fluorem, aut aliam euacuationem, nocent maximè, quæ dolorem inferũt, & quæ reuocant ſpiritum ad partes externas: odora tamen omnia ſunt optima & neceſſaria: auctore enim Gal. com. 11. ſecundi libri Aphor. quæ citò nutriunt, ſunt liquida, vinum citiùs, & omnium maximè & celerrimè ſunt odores, vt hæc optima mixtura: ℞. aquæ roſatæ ℥. iiij. aquæ florum aranciorum ℥ ij. vini optimi albi, & ſucci pomorum redolentium an. ℥. j. muſci, & ambræ ana. g. vij miſce, & ſæpe naribus & faciei admoueatur parũ huius mixturæ. Nutriatur aqua carnis gallinæ iuuenis, aut capi, & perdicis, & arietis, quam noſtri Valẽtini Deſtillat appellant. Hæc enim celeriter nutrit, ac ſubitò fermè in ſanguinem & ſpiritum tranſmutatur; ideóque à multis laudatur, tanquam vltimum & maximum alimentum ad cordis & totius corporis imbecillitatem. Quæ cor corroborant, ſpiritúmque vitalem inſtaurant, vel ſaltem perfectiorem efficiunt, multa ſunt, de quibus dictum eſt ſuperiùs hoc capite. Curatio ſyncopes, quæ ab aliis fit cauſis tradita eſt à Gal. 12. methodi, & 1. de arte curatiua ad Glauconem, & nos in curatione aliorũ morborum eam trademus.

Victus.

Admonitio.

De Palpitatione cordis, & Syncope.

CAPVT XXX.

Scholium.

Palpitatio cordis quid.

PAlpitatio cordis.) *Palpitatio cordis eſt dilatatio eius, & compreſſio præter naturam. Hic autem motus non fit à facultate, quia pulſus diceretur: Sed à flatu exitum quærente. Vnde eſt ſymptoma, quod refertur ad actionem læſam, eſt enim motus deprauatus. Hinc apparet error Hollerij in ſuo libr. de curandis morbis cap. 27. & Iacotij ſcholio: exiſtimantium palpitationem cordis fieri ab excretrice facultate cordis, conante expellere id, quod moleſtum eſt: hac enim ratione palpitatio non eſſet motus à ſolo morbo factus, quod falſum eſſe intel-*

Hollerius & Iacotius taxãtur.

intelliget, qui cap.2.lib.2.de symp.causis periegerit. Quòd motus in palpitatione qui violentus est, & partis cauæ simul & mollis, fiat ab spiritu, celeritas dilatationis eius, & cõpreßionis ostẽdit: cuius humor causa esse non potest. Palpitatio cordis fit ab spiritu crasso, in eius sinu contento, & exitum quærente. Hic aut ibi generatur, aut aliunde ascẽdit. Si ibi generatur, palpitationem (quæ est affectus proprius) generat. Si aliunde ascendit, ex vtero, ventre, aut alia parte, fit palpitatio per cõsensum. Dices, nonne est tertia palpitatio, quæ fit ab humore in pericardio contento, quam Gal.5.de loc.affect.cap.1.palpitationẽ cum significatione appellat, Respondeo, hãc esse palpitationem propriam, cum in ea, ab spiritu genito in pericardio (quod à corde non distinguitur) cor dilatetur. Dicitur autem cum significatione fieri, qui fit cum Typo, hoc est, cum signo manifesto, ab humore enim in pericardio incluso cor cõprimitur, ita vt in principio palpitationis sentiant ægri compreßionem, quam nos etiam ex pulsu deprehẽdere possumus. Quacũque ergo ratione contingat palpitatio cordis, semper fit ab spiritu flatulento, in corde detento: qui paucus non est, nam in viscere calido statim discuteretur, sed multus, ita vt aliquãdo suffocationẽ ferè inducat caloris, & sic animi deliquium, & syncopem, & aliquãdo omnino, suffocato calore, mortem. Quod cũ cõsideraret Gal.lib.5.de loc.affec. Omnes hos ante quinquagesimũ annũ mori scribit. Cũ palpitatio omnis ab spiritu fiat, Gal. 2.de cau.symp.cap.2.omnem partem palpitantem esse refrigeratã colligit. Si enim multùm calida est, vaporẽ excitabit, & discutiet, si multum frigida, non eleuabit vaporẽ: debet ergo esse frigida, sed parũ. Ex his habebis palpitationem cordis sequi morbum similarem, nẽpe intemperiem frigidam. Hæc in palpitatione, quæ est proprius cordis affectus, in ipsomet corde consistit, ac in ea, quæ est per cõsensum, in parte humorem generante. Aduerte tamẽ, cor refrigerari, aut in propria essentia, aut (quòd vt in plurimum ei cõtingit) agrauatione caloris, facta à multo humore, tunc enim calor cordis, comparatione facta ad illum humorem, dicitur diminutus, ita vt nõ poßit vapores ex eo eleuatos discutere. Flatus autem materia est humor potißimum crassus, qualis est melancholicus. Causa palpitationis. Morbus in palpitatione.

Vt syncopes essentia intelligatur, aliqua oportebit supponere maximè necessaria. Primum est, vires nostri corporis esse positas in natura partium solidarum, carnosarum, & spirituosarum: ita vt partes carnosæ, & solidæ, sint actionum principia, at spiritus, instrumenta. Secũdum est, prædictarum partium naturam postulare quantitatem, seu molem elementorum, & debitum qualitatum temperamentum, si vires debent esse validæ, & actiones firmæ. Tertiũ suppositum est, etsi vires in natura omnium corporis partium, positæ sint, potißimum tamẽ in tribus, quæ principes dicuntur (corde, cerebro, & iecore) consistunt: ab his enim corpus gubernatur. Quod quamuis ita sit, præcipuè vitam in corde collocamus, quia in eo generatur materia (nempe spirituosus sanguis Primum suppositum ad syncopes essentiam. Secundum. Tertium.

à qua calidum innatum, quod est vitæ instrumentum in toto corpore cōseruatur: & ideò nemo potest mori quin cor cesset agere. Ex his, quod quærimus, facilè inuentum erit. Si enim vita in quantitate, & qualitate partium præcipuarum, & maximè cordis sedem habet, tunc labētur vires, cum aliqua ex dictis partibus (& potissimum cor) quantitate deficiet, aut qualitate alterabitur. Animi igitur deliquiū, & syncope, nil aliud sunt quā virium lapsus. Quòd si inter hæc est aliquod discrimen, leue tamē positū in ratione maioris & minoris: ita vt animi deliquium via sit ad syncopem. In animi enim deliquio sentiunt ægrotātes vires deficere (& hic est eius terminus) non autē in syncope: in ea enim cùm sit maior affectus, nec sentiunt, nec mouentur: quamuis possit esse syncope sine animi deliquio præcedente. Obiiciet quis, si animi deliquium, & syncope, sunt passiones cordis, quā ratione affectus eos ex actionibus facultatis animalis distinguimus, in animi deliquio sentiētes defectum sensus, & motus voluntarij, non autem in syncope? Respondeo aliorum sententias omittens reuera animi deliquium, & syncopem, affectiones esse cordis, consentire autem ad eas cerebrum, ex defectis enim spiritus vitalis generari non potest animalis, & hac ratione eam concidere, quæ cùm habeat actiones nobis manifestas, proinde ex illis affectiones cordis colligimus. Quæ cùm ita sint, eadem ergo sunt vtriusque affectionis (animi deliquij, & syncopes) causæ, consistentes in illis rebus, quæ dissipant substantiam partium, aut spirituum, aut earū euertunt temperamentum: toto temperamento operantia, vt venena, aut qualitate manifesta, vt quæ calore, frigiditate, humiditate, aut siccitate agunt. Hac ratione in cholera morbo, diarrhæa, dissenteria, lyenteria, muliebri profluuio, sudore, animi pathematis, in quibus sanguis ad externa mouetur magna medicamēti purgantis euacuatione, & similibus, ob substantiæ spiritus dissipationem fit animi deliquium, sicut in marasmo, ob dissipationem substantiæ solidæ. In cruditate ventriculi fit animi deliquium, ab intemperie calida cordis per consensum genita, sicut in bulimo à frigida: in apoplexia verò, antequàm præhendat, in principiis accessionum, in magnis inflammationibus viscerum, gangrana, & in illis animi pathematis, quæ habent motum ad interna, animi deliquium ab intemperie frigida ex suffocatione caloris orta prouenit. In balneo & sole, animi deliquium ex intemperie & dissipatione spiritus ortum habet. Atque hæ sunt alterationes manifestæ prædictum generantes affectum. Præter quas en venenum, quod qualitate occulta, hoc est toto temperamento alterando animi defectum inducere solet.

Quid syncope, & animi deliquiū, & eorū discrimen.

Obiectio.

Causæ syncopes, & animi deliquij.

Error auctoris, & aliorum practicorum.

Curatur palpitatio cordis.) Nescio quid in mentem venerit auctori, & aliis practicis, in curatione palpitationis distinguentibus, an fiat palpitatio à causa calida, an à frigida: quia siue loquatur de causa efficiēti, siue materiali, semper est frigida vt diximus. Ac proinde ipsis omissis, perpetuò victus rationem attenuantem hoc affectu admini-

Victus in hoc affectu.

strabis, ex aqua humores tenues generantur: & semper fugiet alimenta melancholica.

Secundò, sanguinis missione.) *Hoc in loco distinguere videtur auctor palpitationē à flatu, ab ea quæ à phlegmone fit: qua si sit palpitatio sine flatu: In palpitatione ergo omni sanguinem mittes. Si causa eius sit plethora grauās, vt euacuemus, si cacochimia ob vitium sanguinis, cum quo multa cacochimiæ portio educi solet, & sic reuelli à loco affecto. Obijcies eam palpitationem, quæ ex humore in pericardio contētō ortum habet, in qua nō debemus sanguinē mittere, vt euacuemus, quia non fit à plethora: neque vt reuellamus, quia nō fit à cacochimia venarum. Respondeo esse sanguinem mittendum in ea, vt euacuemus, nam cùm illa aqua exciderit à venis, poterit iterū ad eas remigrare: vel possumus dicere sanguinem mitti ob reuulsionem, quia vacuato humore ex venis, non descēdet ad pericardion. Si fiat sanguinis missio, vt reuellamus, & euacuemus, & brachio aut saphena. Quòd si sint suppressi menses, non est tunc eorum habenda cura, quia palpitatio vrget.* Labitur auctor. Sanguinis missio.

Tertiò apparantibus.) *Materia palpitationis, cùm vt plurimū crassa sit, melancholia scilicet, postulabit attenuantia, qualia sunt syrupus de bizantijs, endiuiæ compositio, oximel, rhodomel, cum decocto melissæ, thimi, & similium. Vnde distinctio auctoru de causa calida aut frigida omittenda est, nunquam enim fit à materia calida.* Syrupi.

Quartò, vacuantibus materiam.) *Malè auctor in palpitatione cordis vtitur medicamento purgante bilem, cùm hæc non sit causa palpitationis. Purganda ergo erit pituita, aut melancholia.* Auctoris lapsus.

Sextò, corroborantibus cor.) *Cùm palpitatio cordis à flatu fiat, vt diximus exteriùs, & interiùs, ea quæ ipsum dissipare possunt, vtilia erunt. Exteriùs, thoraci, ea parte, quæ respicit cor, applicandi sunt sacculi parati ex rebus calidis, qualia sunt cinnamomum, camemelum, gariophili, & similia, quæ extenuandi habent vim. Hoc medicamentum optimum est, ℞. foliorū roris marini, thimi, & satureiæ an. ʒ. j. melissæ ʒ. j. ß. cinnamomi, & gariophyllorum an. ʒ. j. rosarum siccarū ʒ. ij. musci, ambræ an. g. iij. fiat ex omnibus pul. tenuissimus, ex quo fiat sacculus. Per os similiter confectio Gentilis contra melancholiam, & alia flatum discutientia, assumenda sunt. Ex his præsenti loco multos auctoris errores animaduertes. primum, cùm exteriùs, & interiùs iubet assumi, & applicari medicamenta quæ frigida sunt, sentiens cum multis alijs palpitationem cordis geri ab eius feruore. Secundum, construens illas cardiacas confectiones ex margaritis, ossibus, gemmis, puluetibus frigidis & alijs, quæ augent materiam flatus, & eiusdem dissolutionem impediunt. Tertium, palpitationem quandam à vermibus factam nobis vendens, cùm talis non extet, sicut nec palpitatio à veneno.* Dissipātia flatum. Nota multos autoris errores.

Syncope curatur primò.) *Syncopem curamus aut in accessione, aut extra accessionem. Cùm in accessione eam curamus, tunc solius*

Aduerte symptomatis habemus rationem, quo tempore cùm calor sit in partibus internis inculcatus, modis omnibus nitimur eum exteriùs euocare leuiter fricantes cutem, & maximè eam, quæ est in ore ventriculi, quia hac iucunda frictione calor natiuus excitatur. Na. es etiā comprimimus, quia tunc ob vsum respirationis excitatur facultas, & calor roboratur. Odorare etiam facimus vinum, vt spiritus reficiantur, propter quā etiam causam inspergimus frigidam aquam supra faciē, hac enim excitat facultates naturales sopitas in syncope. Cùm extra accessionē syncopem curamus, tunc non symptomati prospicimus: sed morbo, à quo pēdet, qua ratione præuenimus syncopem. Si ergo syncope eueniat spiritu dissipato, ipsum reficiemus vini potu, qui celerrimè id præstat, si non sit interna inflammatio, delirium, capitis dolor, aut febris cum cruditate ventriculi. Vinum autem in regione, ætate, & tempore frigidis calidū, in contrarijs frigidum exhibendum est, remedia etiam adhibenda sunt causæ, quæ dissipat spiritus. Si syncope euenit ex substantiæ solidæ euacuatione, alimentis boni succi, & facilis concoctionis impedietur. Si intemperies eius est causa, contraria intemperies si venenum, alexipharmacum medicamentum proderit. Quòd si intemperies syncopem generans à multitudine fiat, sanguinem mittemus. Atque hac sunt medicamenta cardiaca verè, non illa quæ à barbaris medicis & eorum sequacibus cordialia appellantur, ex auro, argento, gemmis, terra, lapidibus, & ossibus indiscriminatim in omni morbo constructa.

Syncopis curationem.

Quæ medicamēta cardiaca.

De imbecillitate ventriculi, & de dolore, & inflammatione eiusdem.

CAPVT XXXI.

QVanquam quælibet ventriculi læsio imbecillitatem gignit, ea tamen, quæ in coctione est, etiam si valida sit appetentia, dicitur ventriculi imbecillitas. Quo affectu laborantes stomachicos appellant medici, quemadmodum & hepaticos Gal. nominat 6. de symptomatum causis eos, qui imbecilla coctione iecinoris infestantur. Hæc coctio, vt quælibet alia actio, tripliciter læditur, vt diximus, Gal. autore 3. de symp. diffe. cap 80. artis medicinalis: quia vix, aut quia vitiosè, aut quia nullo modo: vltimum symptoma dicitur à Græcis, Apepsia, & Latinis cruditas: duo priora dicuntur homonymos, mala scilicet concoctio ventriculi: quæ si tarda sit, cruditas quoque dicitur, ita vt cibi vix propriam suscipiant transmutationem, & hæc à Græcis dicitur bradypepsia, de qua in præsētia agimus. Si verò omninò corrumpantur cibi, vt nullam bonam coctionem admittere possint

possint, sub mala & vitiosa coctione comprehēditur, quamuis nullum proprium habeat nomen. Tarda concoctio fit, *Causæ.* quia cibi difficulter concoquuntur, vel quòd potentia illos nō superat, vel quòd somnus breuior fuit, quàm vt eos vincere posset, vel quia immodica copia sumpta sit, vel quòd cōcoctioni repugnent, vel quòd inordinatè sumātur. Quòd si præter hæc acrem aliquam, aut alienam habeant qualitatem, non tam imbecillam concoctionem, quàm corruptam pariunt. Potentia illos non superat, aut quia per essentiam læsa sit, aut propter aliquem morbum instrumentorum, vtcunque tamen fiat, imbecilla reddita est. Per essentiam verò lęditur ventriculus, cùm intemperie aliqua primarum qualitatum laborat vel simplici, vel coniugata: nuda, vel cum humore. Per instrumentorum verò morbos, vt sunt erysipelata, ædemata, phlegmones, sciri hi, abscessus, atque alij huiusmodi morbi. Deprehēditur hoc malum: Si culpa quidem *Nota.* ciborum fuerit, & potus, ab ægro, & aliis scies: liberalioris tamen potus indicium est fluctuatio, cibi verò, grauitas in ventriculo percepta. Deinde num ingesti cibi fuerint concoctu difficiles, vt panis in clibano non benè coctus, vel fermenti expers (quem azymum appellant) aut carnes bubulę, suillæ, hircinæ, asininę, atque camelinæ, nam his vltimis Alexandriæ homines vescuntur. Deinde imbecillitas ventriculi, quæ cibos superare non potest, cognoscitur: si ab intēperie nuda prouenjat per ructus. Nidorem enim referentes calidam arguunt intemperiem, acidi verò frigidam. Præterea vbi calor infestat, sitis adest, secus vbi frigus: si humor quoque cum intēperie affuerit, deprehenditur & ex grauitate, & ex ructibus, & ex iis, quæ foris emittuntur, aut deorsum per secessum, aut sursum per vomitum. Tumores verò præter naturam, vt erysipelata, ædemata, & reliqui, propriis signis cognoscuntur, & qui his tumoribus laborant, contrariis non in totum iuuantur. Ab iisdem his causis, quæ supra *Causa doloris, & inflammationis.* numeratæ sunt, duæ quoque affectiones fiunt, dolor scilicet ventriculi & inflammatio: dolor ab intemperie sola fit, aut ab humoribus calidis & frigidis sine putredine. Inflammatio verò ab influxu humoris calidi, & sanguinei putridi, do- *Nota.* lor per se manifestus est. Inflammatio deprehēditur, quia in ventriculo dolor adest immensus, assiduus, & qui nullis medicamentis admotis mitigari potest: præterea tumor, æstus, qui tactu diiudicari queat, febris grauitas, & nausea.

Hæc ventriculi imbecillitas nullam propriam habet curationem, cùm à multis causis (vt diximus) fieri possit: sed ces-

fat morbus eius causa profligata.

Curatio imbecillitatis reualescentium per roborantia. Sæpe tamen reualescentibus à diuturno, aut magno morbo adest imbecillitas ventriculi, quæ curatur roborantibus qualitate tum manifesta, tum occulta : de quibus in vltimo genere remediorum dicemus: neque verò in ventriculo imbecillo sunt vtilia calida, sicca, & astringẽtia: præsertim cùm est ab intemperie calida, vt docet Gal. 7. method. contra suos præceptores: imò in frigida causa calida medicamenta prudenter sunt admouenda, & exhibenda, ne ex accidenti resoluatur naturalis calor. Sed quia frequẽtiùs fit hoc symptoma à morbo frigido, cùm materia, illius curationem in præsentia ponimus, & describimus.

Curatio intemperiei frigidæ cum humore, Victus. Curatur ergo hæc quinque generibus remediorum: primò, victu calfaciente, & exiccãte, & cibis facilibus cõcoctu, vt sunt perdices, coturnices, turtures, & similes. Ius arietis cum menta aut fœniculo, aut saluia, aut petroselino est vtile. Exercitatio moderata ante cibum confert. Coitus maximè nocet, & animi perturbationes. Bibat vinum rubrum Saguntinum, aut simile benè dilutum, aut aquam cinnamomi, aut decoctum seminis fœn. vel anisi. Omnia pituitosa alimenta nocent, vt pisces, legumina, & herbæ frigidæ.

Præparatio. Secundò, curantur apparantibus pituitam, vt rhodomelle, syrupo de absinthio, syrupo de mẽta, oxymelle. S & compos. cum decocto, aut aquis fœniculi, seminis anisi, mentæ, absinthij, maioranæ, & similium. Concocta pituita per sex, aut octo dies.

Tempus coctionis. Purgatio. Error Arabum. Tertiò, vacuantibus ipsam pituitã myrobalanis chebulis qui simul purgant & corroborant ventriculũ, eorum enim vsus cõtinuus est optimus, & expertus, aloe, agarico, turbit, pilulis de Hiera. S. quæ magis purgat, quã sicca, autore Gal. 7. methodi. Errant ergo Arabes dicentes ipsam cum melle minori vi præditam esse. Pilulis elephanginis, pilulis stomachicis, electuario diaphænicon, & similibus, quæ non attrahunt ab aliis partibus longinquis ad ventriculum.

Hiere commendatio. Hiera tamen S. obtinet principatum in morbis ventriculi curandis. Quare ℥. j. eius cum rhodomelle, & decocto fœniculi purgat clementer ventriculum, si semel in hebdomada capiatur, vel ℈ iiij. pilularum hieræ. S. aut elephanginarum erit fœlix in huius morbi curatione successus.

Flatus discutientia & alterantia. Quartò, dissipantibus flatum, & intemperiem frigidam corrigentibus, vt puluere diathodon Abbatis, & rosatæ nouellæ simul, aut aromatico rosato, si maiori calore indigemus, aut diacymino, aut diagalãg. aut diatrionpiperon ℥. j. aut

aut duæ. Ex his cum aqua absinthij, aut mentæ, aut fœniculi pondere vnciarum duarum quolibet die ventriculo vacuo validè dissipant flatum, & curant intemperiem frigidam, aut grana sex, septem, vel octo piperis integri deuorata hora ante cibum, aut drachma vna theriacæ magnę, aut mithridati mane sumpta in septimana. Vinum ex absinthio est optimum in hoc genere. Hoc medicamentū est optimum, si æger fuerit senex, & morbus antiquus: ℞. pulueris diagalangæ, pulueris diatrionpiperon an. ℨ.iij. pulueris aromatici rosati, & rosatæ nouellæ an. ℨ.iij. pulueris diacymini ℨ. j. conseruæ anthos ℥. ß. diamusci dulcis ℥. j. mellis myrobalanorum chebulorum, aut communis. q. s. misce, & fiat confectio dosis cochlearium vnum, aut duo cum vino optimo, at aqua fœni, aut melissæ. Supra vētriculum pellis vulturis est optima in hoc genere: similiter vnguentum hoc; ℞. olei absinthij, anethi & de lilio an. ℥. j. pulueris mentæ, gariophyllorum, & cinnamomi an. ℨ. j. ceræ. q. s. misce, & fiat vnguentū, quod bis in die actu calidum ventriculo admoueatur tam parti posteriori, quàm anteriori: quia posterior pars est propinquior ventriculo: vel ℞. emplastri stomatici. q. s. extendatur super alutam ad formam scuti, seu ventriculi: fiat duplicatum vt tam pars anterior, quàm posterior defendantur ab externis, & meliùs dissipetur flatus, & intemperies frigida corrigatur: vel fiant duo sacculi ex absinthio sicco, menta, camomilla, aniso, semine fœniculi, carui, cymino, cinnamomo, gariophyllo, cortice citri, & similibus.

Topica. *Lege consilium vndecimum Ioānnis Baptistæ Montani Veronensis,*

Quintò, corroborantibus ventriculum internis, & externis, qualitate tam manifesta, quàm à proprietate, seu tota substantia: quales sunt ventriculorum gallinarum pelliculæ interiores: Syluius tamen cum Gal. has pelliculas, & mergi & struthiocameli damnat Gal. 3. de aliment. facultatibus cap. de differentia, quæ est in partibus animalium volatiliū, ventriculum mergi, & struthiocameli tantùm damnat: at 11. de facultatibus simplicium medicamentorū improbat gallinæ & mergi pelliculam internam ventriculi, contra quosdam antiquos. Dioscorides tamen lib. 2. cap. 41. ventriculi inquit, galli pelliculam internam siccatam, & tritam cum vino in potu cōferre stomachicis. Puluis hic ante cibum sumptus quantitate vnius cochlearij cum vino, aut iure corroborat ventriculum: ℞. coriandri præparati ℥. ij. seminis anisi, fœniculi, cinnamomi electi an. ℨ. iij. pellicularū internarū ventriculorum gallinarum secundum artem præparatorū ℨ. ij. corticis citri, & ligni aloes an. ℨ. j. ß. coralli rubri præparati

Corroboratio per sumenda & admouēda. *Sumenda,* *Puluis,*

ʒ.j sacchari optimi ℥. vj. misce, & fiat puluis. In longis morbis præsertim calidis puluis solus diarhodon Abbatis summo manè & ante pastum cum pauco iure ventriculū vehementer corroborat. Corallus si tangat regionem ventriculi diu, corroborat ipsum: eandem habet vim lapis smaragdus. Pulegium montanum, & betonica quoq; corroborant vētriculum. Manus sana, & iuuenis alicuius sæpe detēta supra vētriculum suo naturali calore eum confirmat: eodem modo si aliquod animal viuum, vt canis admoueatur ventriculo.

Admouenda.

Doloris ab intemperie nuda curatio.

Dolor ventriculi, si sit à sola intemperie, curatur contrariis ei, vt si à flatu, & frigida intemperie fiat, mederi illi debemus per ea, quæ diximus quarto genere remediorum hoc capite, & etiam per frequentem fotū, saltē quolibet die bis vacuo vētriculo hoc decocto spongiis madidis, vel philtro: ℞. absinthij, mentæ, camomillæ, calēdulæ, anthos an. m. j. galangæ, corticis citri, spicæ, gariophyllorum, nucis muscatæ, cinnamomi, zingiberis an. ʒ. ij. seminis fœniculi, anisi, carui, & cymini an. ʒ. iij. rosarum, coriandri præparati an. ℥ j. vini optimi rubri ℔. iij. aquæ chalybeatæ ℔ ij. fiat ex his decoctum ad consumptionem tertiæ partis. Si à calida intemperie, per frigida curatur: si cum materia, per illius euacuationem, per sanguinis missionem, si ætas, & facultas adsint, & æger sit carnosus: quamuis in omni vehementi dolore habita ratione ipsius sit necessaria sanguinis missio ex sententia omnium. Si verò alij humores abundauerint, illorū euacuatio per medicamenta purgantia est necessaria. Aliquando tamen hoc symptoma eget curatione coacta per narcotica, & non per causæ ablationem, si fuerit vehemens, & non expectans propriam curationem, de quibus cap. de colico dolore: quamuis propter ventriculi maximum sensum solet hic sæpe esse fortis. In vsu horum semper sunt consideranda, & mente tenenda, quæ diximus capite de phrenitide, de facultate ægri, & de fermentatione medicamenti narcotici, quia ante sex menses non possumus eo vti. In vehemēti igitur vētriculi dolore accipiat hunc potum: ℞. philonij Romani ʒ. ß. syrupi de absinthio, & aquæ melissæ an. ℥. j. misce. Tutior est athanasia, & requies magna: tutiora etiā sunt externa, in primis temperatè calida, deinde narcotica regioni ventriculi admota, & mica panis cum cortice papaueris, lacte & croco: vel absinthium cum foliis mandragoræ coctum oleo rosarum, vel menta: & absinthium & folia mandragoræ decocta cum oleo papaueris, addendo parum croci.

Ab intēperie cum affluxu humoris.

Sectio venæ.

Purgatio.

De vsu narcoticorū.

Quæ tutiora sint.

Topica.

Inflammatio ventriculi curatur, vt hepatis phlegmone

Inflamma-

&

& phrenitis, videlicet primò, victu tenui, & refrigerante: secūdò, sanguinis missione ex basilica ad reuellendū, hāc quoque reuulsionē faciunt clysteres, frictiones, ligaturæ, & fotus extremorum. Tertiò: repellentibus externis, de quibus capite de cura phrenitidis, & internis, vt syrupo rosarū, myrtillorū & cydoniorum cum aquis plantaginis, portulacæ, lactucę, & similiū sæpè sumptis, & omni hora, in æstate, & iuuene, actu frigidis: in hyeme, & senibus, tepidis. Quartò in augmēto repellentibus, & digerentibus, seu resoluentibus, vt syrupo rosarū, & de absintio simul, aut rodomelle cum decocto hordei, & camomillæ: in statu resoluentibus solis, vt syrupo de absinthio, rhodomelle, & decocto camomillæ. Quintò, intemperiem calidam relictam alterātibus, & corroborātibus partem affectam, vt syrupo rosarū, & decocto seminis psyllij, & cidoniorum & similibus. Si verò in suppurationem terminetur, curatur per ea, quæ diximus in fine cap. 27. de curatione pleuritidis.

tionis curatio. *Victus.* *Reuulsio.* *Repellentia externa & interna.* *Indicatio à temporibus morbi.* *Alteratio, & corroboratio.*

De imbecillitate ventriculi, & de dolore, & inflammatione eiusdem,

CAP. XXXI.

Scholium.

QVanquam quælibet.) *Ea quæ auctor docet in hoc capite, vera sunt: solùm aduertere oportet eum, & alios errare, cùm scribunt esse medicamenta toto temperamento roborantia ventriculum. Solùm enim corroboratur tùm languidus est medicamentis intemperiem eius oppugnantibus, adstringentibus etiam, quæ densantia ipsam virtutem vniunt, & substantiæ dissipationem impediunt.*

Auctoris & aliorum error.

De singultu. CAP. XXXII.

SIngultus velùt quædam ventriculi conuulsio est, non tamen vera censetur, cùm in musculis non fiat, quod ad conuulsionis essentiam requiritur. Ventriculus verò musculus non est, neque eius hostiolum, vt apertè Galenus demonstrat lib. 6. de morbo & symptomate, cap. 2. Vtcunque tamen res habeat, motus est ventriculi, quo ad expulsionē rerum molestarum, aut quantitate, aut qualitatē mouetur. In hoc differt à vomitione, quod (vt ait Galenus) per vomitiones ea, quæ in spatio continentur, eiiciantur: per singultum verò ea, quæ ventriculi corpus impleuerunt. Fit generaliter (vt autor est Hippocrates 6. sect. Aphor. 39.) aut à plenitudine, aut inanitione: & præter has causas etiam ab humoribus velli-

Descriptio. *Causæ.*

vellicantibus, & rebus acri facultate præditis: item quoties quispiam affatim deuorauerit calidum aliquod medicamentum, deinde calidam potionem biberit, & ex cruditate etiam præsertim in pueris. Morbus per se patet, causæ partim ex ægri dictis, partim ex his quæ supra cap. de conuulsione dicta sunt, perspici poterunt.

Nota. Curatio.

Singultus, qui ab inanitione fit, rarò curationem suscipit, similis tamē est curationi conuulsionis ex inanitione, de qua cap. 14. dictum est, & hecticæ, de qua capite octauo, secundi libri dicemus. Si à sola intemperie fit, per alterantia contraria curatur, plerunque tamen fit à plenitudine humoris pituitosi, cuius curatio similis omnino est curationi imbecillitatis ventriculi, quæ fit ab humore frigido pituitoso, de qua capite præcedenti abundè diximus. Si vis tamen hunc & alios affectus præter naturam ventriculi rectè curare, lege octauum lib. Galení de compos. medicamentorum secūdum locos, & quintum continentis Rhasis, qui inter Arabes primas tenet: fuit enim vir magnæ experientiæ, & in omnibus Galenum magis, quàm alij omnes Arabes amplectitur. Si fiat à rebus acribus, & mordacibus, vt à piperibus, præsertim sumpto vino, & aqua calida, super id, vt Gal. docet octauo de compositione secundū locos, & comment. 40. sexti Aphorismorum: tunc necessaria est vacuatio per rhabarbarum & myrobalanos citrinos, cum manna electa, aut cassia fistulari: & si opus fuerit, vbi materia est fixa nimis, & multa, adde drachmas tres, aut quatuor electuarij diaphænicon, præcedenti leui præparatione per syrupum rosatum & acetosum. S. cum decocta hordei. In omni tamen materiali singultu est vtilis vomitus, præsertim si materia non fuerit fixa, & non penetrarit tunicas ventriculi. In hac, quæ fit à causa calida, post vacuationem electuarium diarhodon Abbatis est optimum, & potus solius aquæ frigidæ: quæ omnem ferè singultum curat, aliquem per se, & aliquem per accidēs, quemadmodum & animi perturbationes, vt ira, tristitia, timor, & gaudium, si subitò acciderint, sternutatio, cohibitus anhelitus, frictiones, & vincula extremorū, cucurbitula magna, & similia singultum curant. Si verò fiat ab inflammatione, ipsa curata curabitur & singultus. In antiquo tamen singultu, qui fit à materia frigida, præter ea quæ dicta sunt capite præcedenti, hoc medicamentum est optimum & expertum: ℞. squinantij, calami aromatici, anisi, marathri, foliorū menthæ, & absinthij, costi an. ℥. j. croci, ligni aloes, ambræ, gariophyllorū, aloes Alexandrinæ an. ℥. ij. apij, coriādri

Si ab intẽperie nuda, per alterantia contraria. Si ab affluxu humoris pituitosi per ea quæ dicta sunt. Laus. Rhasæ. Si ab acrimonia, & mordacitate. Vacuatio. Antecedat præparatio. Vomitus vtilitas. Alteratio. Sedantia singultum.

dri præparati, seminis papaueris albi, cassiæ ligneæ an. ℈. j. conseruæ aranciorum ℥. ij. sacchari. q. s. misce, & fiat confectio, vel in hyeme cum melle, cuius vncia semis cum decocto fœniculi, aut alio simili huic summo manè per aliquot dies curat singultum indubitatò. Similiter post vacuationẽ curatur singultus, si ventriculo admoueatur castoreum cum oleo rosato, aut si accipiat æger ℥. ij. seminis rutæ cum pauco vino, aut decocto fœniculi in singultu magno: & vbi alia non contulerint, præsertim cùm sit à maximo ventriculi sensu, ℥. ß. vsque ad ℥. j. philonij Romani cum syrupo papaueris, & aqua absinthij, aut mentæ, est vltimum, & probatum remedium. *Vltimum remedium.*

De appetentia immodica, quam caninam appellant.

CAPVT XXXIII.

APpetentia immodica, quam caninam appellant, tunc fit, cùm ventriculus ea comedendi rabie vexatur, vt satiari, qui sic affecti sunt, non possint, nec post ingestos ad nauseam vsque cibos: quos cùm citra noxam ferre nequeãt, eorum plenitudine velut intollerabili quadam sarcina grauati ad vomitum, quod vltimum est remedium, confugiũt, vt per eum à tã graui pondere liberentur. Verùm cùm inexplebilis sit eorum appetitus, denuò ad cibos famelici conuertuntur, & in similem priori necessitatem detrusi, iterum vomere coguntur: quod eo vsque perseuerat, donec velut canes (vnde etiam morbo nomen inditum est) in edendo, atque euomendo toti sunt: quo fit, vt quæ dum inchoabat, vomendi erat necessitas, consuetudo inualescente morbo efficiatur. Causæ à Galeno sic breuiter explicantur quarto de morbo & symptomate, cap. 7. Caninæ igitur appetentiæ causa vna est acidorum humorum vitium, altera verò (vt dictum est) plurima totius corporis inanitio, siue ipsa caloris vim, siue retentricis facultatis imbecillitatem sequatur. Porrò acidorũ humorum vitium erosionem, quæ suctioni proportione respondet, inducit, appetentiámque (vt inquit Gal.) haud aliter quàm naturale pathema excitat. Cognoscitur eorum, quæ ingesta fuerunt, deiectione, si multa simul & liquida fuerit, & ructu insuper acorem referẽte, corporis verò inanitio, quæ (vt inquit Aetius) ob plurimi caloris vehementiam fit, qui instar igni cibos consumit, cutem rarefacit, & exhalationem mouet, sic deprehenditur, *Descriptio.* *Causæ.* *Nota.*

ven

ventris egestiones lõge pauciores produnt, quàm pro corũ, quæ ingeruntur, modo, & proportione: & stercus insuper quod egeritur, siccius est. Quòd si propter retentricis facultatis imbecillitatem, quæ cibis dominari nõ potest, corporis facta sit dissipatio: tunc multus est deiectionum prouentus.

Curatio. Si fiat hæc immodica appetentia ab inanitione, vt in conualescentibus, curatur cibo boni succi, facili cõcoctu, & sępe sumpto, non tamen multo. Alimenta pinguia semper laxant ventriculum, excitãt nauseam, & appetitum deiiciunt, quãuis sint difficilia concoctu. Si fiat à ventriculi imbecillitate, illa semota cessabit affectus. Si à iecoris calore, similiter sublata causa tolletur & effectus. Si à vermibus, ipsis eductis sanabitur, vt cuidam puellæ contingit, quæ fame canina laborans à verme duodecim cubitorum sanitati restituta fuit, verme illo magno purgato. Si ob succum melancholicum à liene ad ventriculi os largiùs transmissum fiat, vt Arabibus placet, quod non repugnat Galeno volẽti retẽtricem facultatem corroborari melancholia, cùm per accidens ipsa cõtrahendo, & cõprimendo inanitionem faciat, & appetitum augeat: ideóque melancholica alimenta augent appetitum præcipuè sale condita, horum tamen omnium curatio suis locis referẽda est. Si à pituita immodica, frigida, acida, os vẽtriculi infestãte, à qua sæpiùs fit, curatur quinque remediorum generibus, primò, victu calido, & sicco cõmuni omnibus pituitosis affectibus, demptis acribus, vt sunt cæpe, allia, porta, sinapi, & acida, quæ excitant appetentiam, & ob id nocent huic affectui; quanquam aliis pituitosis affectibus sint salubria, quia incidunt, tenuant, & tergunt pituitam: menta tamen, & saluia, petroselinum, fœniculus, cicera, & similia sunt salutaria cocta cum carne arietina, aut hœdina. Potus sit vinum vetus mediocriter dilutum, vel aqua decoctionis fœniculi.

Ab imbecillitate. *A calore hepatis.* *A vermibus.* *Historia.* *A succo melancholico.* *A pituita acida.* *Victus.*

Preparatio. Secundò, apparantibus materiam hanc medicamẽtis iam sæpè dictis, præsertim primo capite, & 31. de curatione imbecillitatis ventriculi: vnum tamen iterum scire oportet, syrup. acidos non conuenire huic affectui, vt est oxymel. S. & compositum, & similia: ne excitent appetentiam, nisi pauca quantitas ipsorum sumatur, & sint aliis mixta.

Obseruatio

Purgatio Tertiò, vacuantibus materiam pituitosam, medicamentis frequenter dictis præsertim 1. cap. & 31. huius libri. Inter composita tamen diaphænicon est vtile, & quãtitate ℥. iiij. vsque ad ℥. vj. quia eius vis non transit hepar, & purgat materiam mixtam ventriculi.

Diaphænicon quale sit.

Quart

Quartò, resoluentibus reliquias materiei medicamentis sępe descriptis, maximè cap. 31. quarto genere remediorum: vt theriaca magna, mithridato, diagalanga, electuario rosatæ nouellæ, & aromatico rosato, cum aqua aut decocto fœniculi, aut anisi, aut petroselini, & similium. Vinum quoque generosum post cibos pingues, & oleaginosos statim famē caninam sedat, autore Gal comment. 21. secundi aphor, non tamen eā, quæ fit ex longa inedia, vel alui profluuio, aut fluxu sanguinis, aut aliqua alia vacuatione. Nam qui huiusmodi aliqua causa esuriunt, plurimum offenduntur vini potu, in eo comment. Galenus distinguit bulimon à fame canina. *Resolutio. Sumenda. Vini generosi facultas.*

Quintò, prosternentibus appetitum, & laxantibus ventriculum: qualia sunt cibaria & iura omnia pinguia, vt oriza cocta cum pinguibus rebus, & hoc medicamentum, aut huic simile: ℞. decocti maluarum, & seminis lini. an. ℥ iij. olei sesamini, & butyri recentis an. ℥. j. misce, & fiat potus. Si ab intemperie calida ventriculi fames canina oriatur, (quæ autore Gal. no 4. de symptomatum causis appetētiam prosternit per accidens, meo quidem iudicio quemadmodum & fames augetur à frigore per accidens) curatur alimentis coctu difficilibus, vt sunt castaneæ, caro bubula, suilla, panis azimus, & similia. *Appetitus ablatio. Ab intemperie calida. Victus.*

De appetentia immodica, quam caninam appellant. Cap. XXXIII.

Scholium.

APpetentia immodica.) *Calidum innatum perpetuò dissipat substantiam triplicem corporis, solidam, humidam, & spirituosam, insensibiliter tamen per occulta cutis spiramenta: indéque orta est nutritionis necessitas, nisi enim loco substantiæ dissipatæ, altera substitueretur similis, breui animalia perirent: propterea natura indidit animalibus appetitum alimenti, aut suæ conseruationis, quod idem est, qui appetitus fames dicitur, hæc duplex est, vna naturalis, omnibus corporis partibus communis, quæ alimentum appetunt nullo præcedente sensu rei deficientis, eo enim non eguerunt, quia alimento coniunctæ sunt, sicut & plantæ cū quibus hoc appetitu cōmunicant. Est fames altera, quæ dicitur animalis, eo quòd fiat cum sensu, est enim appetentia alimenti, quæ suctionis sensum sequitur, hanc solum in orificio vētriculi sētimus, ob multos & magnos neruos ibi disseminatos. Quæ fit eo modo, quo docet Gal. lib. 2. de causis symp. partibus circa cutē attrahentibus ex vicinis, & his ex aliis, quo ad vsque suctio perueniat ad orificium ventriculi & in eo molestiam inducat. Inde colliges errorem Valles*

Nutritionis necessitas. Fames duplex. Fames animalis. Vallesij, Valleriolæ, & aliorum error.

lesij, Valleriolæ, & aliorum sententium melancholiam ex liene ad ventrem expurgari, vt excitaret famem. Hæc enim non erit secundum naturam, cùm à partium suctione non fiat, imò erit canina, cùm melancholia perpetuò in illis venis contenta sensum suctionis faceret. Appetentia animalis necessaria est animalibus, vt excitet ipsa ad quærendum alimentum, quoniam ipsis non est coniunctum. Neque hæc appetentia est facultas, vt malè aliqui existimarunt, sed finis naturalium facultatum mouens eas ad agendum, & potissimum attractricem, & proinde ad ipsam refertur quia ita ei adhæret, vt pro modo appetentiæ attrahat ventriculus. In hac appetentia tria sunt symptomata, cùm nō fit, cùm imbecilliter fit, & cùm malè fit. Rursus appetentia, quæ malè fit, quam deprauatam appellamus, duplex est: vna ratione motus, quæ canina dicitur, in qua immodicè appetimus alimenta. Altera in qua alimenta prauæ qualitatis appetuntur, per prauam qualitatem alienā alimenta, & ea, quæ non sunt alimenta (qualia sunt testæ, & carbones) intelligentes. Hoc capite auctor solùm agit de canina appetentia. Hæc à duabus causis ortum habet, prima est frigiditas orificij ventriculi, quæ vel est nuda, cuius meminit Gal. 2. aph. com. 21. vel cū humore acido, de qua loquitur eodem loco, & 2. de causis symp. Secunda est immodica corporis dissipatio. Curationem lege apud auctorē. Solùm aduerte duo, primum est, famem caninam ab intemperie frigida nuda factam, curari calidis, vt potu vini, dummodo non sit austerum. Secundū, famem caninam curari pinguibus, quoniam hæc dissoluendo ventriculum auferunt sensum suctioni similem.

Fames ex melancholia non est naturalis.

Appetētia non est facultas.

Symptomata in appetitu.

Caninæ appetentiæ causæ.

Duo aduertenda.

De cibi fastido. Cap. XXXIIII.

Cur appetentia est necessaria.

APpetentiam nobis omnibus prouida natura indidit ne eius, sine quo constare animantium vita non potest, per negligentiam obliuisceremur, ea in hunc modum fit. Cùm quodlibet animal in ambientem aërem per cutem dissipetur, principiò partes cuti subditæ inanes redduntur, hæ verò, quia talis est natiua earum facultas, à vicinis partibus ad se alliciunt alimentum, vt id quod fuit exinanitum, repleatur: mox illæ rursus ex sibi vicinis, atque eodem modo aliæ ex aliis sibi proximis, donec ad ventriculum deuentum sit: & ab ipso suctio fiat, reliquis omnibus partibus ante ipsum per eam suctionem iam euacuatis. Quā quidem suctionem cùm venter ferre non possit, sed inde veluti diuellatur, huiusmodi molestiæ remedium cibum exquirit: atque inde tum fames, tum appetentia nascuntur. Est enim fames suctionis sensus, appetentia verò implendi desideriū, vt copiosius Galenus docet lib. 4. de causis sympt. cap. 7. Porrò cùm trifariam appetentia lędatur, perinde ac omnes corpor

poris functiones: vnus læsionis eius modus est, cùm animal nihil appetit: cõtraria sanè canino appetitui affectaio, norexia Græcis, Latinis appetentiæ amissio, aut abolita appetentia, nobis verò cibi fastidium appellata. Hæc fit (vt loco citato ait Galenus) vel quia suctionis sensus periit, vel quia suctio non fit, vel quia corpus non inanitur. Præter has causas etiam alias recenset Aetius lib. 9. cap. 21. in hunc modum. Contingit autem sæpe ob immoderatam ventris, & intestinorum fluxionem, & ob biliosum humorem in vẽtrem delatum, tenacis & acris, ac porri speciem referentem, & ob pharmaci potionem, & sanguinis immoderatam detractionem, & in continuis ac vehementibus febribus, stomachi, ac ventris inflammationem, item hepatis, vesicæ, ac vuluæ. Cõtingit etiã in cholica & voluulosa affectione. Maxima autẽ, quod quis nõ esuriat, causa, caliditas existit: quæ solida corpora laxãdo dissoluit, & ad attractionem imbecilliora reddit: humida autem diffundit, atque amplius extendit. A pluribus etiã aliis causis appetitus periit, quas facilè quiuis inueniet. Notæ, cùm à fluxu ventris hæc passio fit, manifestæ sunt. Si à biliosis humoribus, ventriculi morsus adest, nauseáque, & sitis vehemens: si ab humoribus putridis, etiam interdum febris adest: at quibus crassi, lentiq; humores fastidium cibi pariunt, ij nec rosionẽ ventriculi, nec sitim patiũtur. Cõmuniter autem omnibus superuenit nausea. Indicia verò, quibus calida intẽperies dignoscatur, quæ huic morbo occasionem præbuit, sæpè in aliis capitibus dicta sunt. *Causæ.* *Notæ.*

In omni tamen cibi fastidio nocent pinguia, & oleaginea, & crocus, cum ipsis augent appetitum, odorifera omnia alimenta, præsertim si habuerint naturam contrariam causæ, acria etiam, vt cępe, allia, porrum, piper, sinapi, cinnamomũ, gariophyllus, nux muscata, & similia: pari modo stiptica omnia vt mẽta, absynthium, pyra, cydonia. Acida quoque omnia, vt acetosa, agresta, acetum, succi granatorum, citri, limonum, & arãciorum. Salita omnia quoque mouent appetitum, vt caseus, oliuæ, capparis, caro suilla, & similia. Seruetur tamen modus præscriptus 9. cap. huius lib. obseruata semper natura infirmi. Nam sunt inimicitiæ quædam inter nonnulla alimenta, & singularem hominem: quemadmodũ & esse potest amicitia magna, & familiaritas, quæ solo experimento cognoscenda est. Deinde materia est præparanda, si calida fuerit & biliosa per syrupum acetosum S. & rosarũ, cum decocto hordei: si frigida per rhodomel, & oxymel. S. per syr. de absinthio, de menta, cum decocto fœniculi, & similia *Curatio. Victus. Appetentiam augẽtia. Præparatio materiæ calidæ & frigidæ.*

mil-

Purgatio calida. milibus, de quibus 1. cap. Deinde vacuanda est materia calida, rhabarbaro, myrobalanis citrinis, hiera. S. & non medicamentis, quæ attrahunt ab aliis partibus ad ventriculum: vt ℞. rhabarbari optimi infusi per noctem in aqua endiuiæ cum pauco vino albo, & corticum myrobalanorum citrinorum an. ʒ.j. pulueris hieræ S. ℈.ij. syr. violarum ℥.j. aquæ buglossæ q. s. misce, & fiat potus: aut ℞. pilularum de hiera. S. & rhabarbari electi an. ʒ. ß. cum syr. rosarum Alexandrinarum fiant pilulæ vij. & aurentur, si non est pauper. Si materia fuerit pituitosa, vacuanda est agarico trochiscato cum hiera simplici, & myrobalanis chebulis: vt ℞. agarici trochiscati, & corticum myrobalanorum chebulorum an ℥ j. pulueris hieræ. S. ℈. j. ß. rhodomellis ℥. aquæ fœniculi ℥. ij. misce, & fiat potus. Si materia mixtam habuerit pituitam, & bilem ʒ. iiij. diaphænicon vacuanda est, aut ʒ. j pilularum aggregatiuarum. Postremò, curatur resoluentibus, & corroborantibus ventriculum, vt in causa calida puluere diarhodon Abbatis quolibet desumpto quantitate ʒ. ß. vsque ad ʒ. j. cum ℥ j. syr. rosarum. In frigida, syrupo de absynthio cũ aqua hordei cum cortice, mastiche, interiùs & exteriùs, & similibus, vt carne cydoniorum in calida cum saccharo cõdita, & in frigida cum melle, in qua electuarium rosatæ nouellæ, & magis puluis conducit, & aromaticum rosatum cũ aqua aut decocto absynthij, mentæ, alia simili. Theriaca magna, mithridatum, aut diamuscus dulcis, aut diambra resoluunt, & corroborant ventriculum, si sæpe magnitudine drachmæ vnius capiantur cum liquore aliquo calido, vt est decoctum cinamomi, corticis citri, coriandri, fœniculi, anisi, & similium. Hoc ventriculo admotum tam posteriori parte, quàm anteriori resoluit, & corroborat: ℞. emplastri stomatichonis partes duas, mastichis partem vnam, extendatur super alutam ad formam scuti: aut ℞. olei nardini, absinthij, & de lilio ana ℥. j. pulueris rosatæ nouellæ, cinamomi, gariophyllorum, mentæ, & corticis citri an. ʒ. ß. ceræ. q. s. misce, & fiat vnguentum, quod mane, & vespere ante cœnam actu calidum ventriculo admoueatur.

Purgatio frigida. — *Materiæ mystæ.* — *Resolutio, & corroboratio.* — *Emplastrũ.* — *Vnguentũ.*

De cibi fastidio. CAP. XXXIIII.

Scholium.

Auctoris lapsus. APpetentiam nobis.) *In hoc capite solùm aduerte, non rectè auctorem inappetentiam à causa frigida fieri scripsisse, hæc enim potius appetitum inducit, comprimendo orificium ventriculi, & hac ratione sensum suctioni similem efficiendo.*

De

De Cholera. CAP. XXXV.

QVam barbari cholericam, & choliricam passionem appellant, hanc tunc Græci, tum etiam Latini choleram dicunt, quæ (autore Paulo lib.3.cap.39.) immoderata est ventris perturbatio, quæ multo bilis fluxu, & supernè per vomitum, & infernè per alui deiectiones fit. Contingit ob multam cruditatem, quæ nonnunquam prauorum admodum alimentorum (vt docet Gal. 2. de alimentorum facultatibus, capite de peponibus, & libello de cibis boni & mali succi, vbi ex boletis, inquit, non bene coctis cholera excitatur) interdum verò vitiosorum succorum culpa oritur. Malum sic deprehenditur, per superiora, & inferiora excretio fit. Vtroque enim ostiolo ad expulsionem ventriculus vtitur, & eò, quòd ad gulam superius, & eò, quod ad pylorum, id est, ianitorem, vt testatur Gal.6. de morbo & symptomate, cap.2. Sitiunt præterea qui hoc morbo laborant, & copioso sudore madent, pulsúmque habent concisum, & in musculis manuum ac pedum, maximéque surarum contractionem, ac tensionem quandam sentiunt. Quæ per vomitũ redduntur, aut acescunt, aut amara planè sunt. Deiectiones vel pituitosæ, vel melancholicæ, vel biliosæ, nonnunquam etiam carnium recenter cæsarum lotioni simillimæ excernuntur. Facies sæpenumero, qualem Hippo. describit 1. Prognostic. Conspicitur & color non dissimilis ei, qui in iam iam morituris cernitur, nec in numero. Frequenter enim hanc affectionem mors insequitur, nisi celeriter medicus opem tulerit: denique & in ventriculo, & intestinis summus adest dolor, angustia, & vellicatio. *Descriptio.* *Causæ.* *Notæ.*

Primò, victus debita ratio instituenda est, parum frigida. Calor enim humores mouet, & frigus si immodicũ sit (quã uis immobiles ipsos efficiat, spiritum & colorem natiuũm resolui prohibeat) nocet, humores ipsos subitò ad intestina reuocans. Alimenta sint boni succi, & facilia concoctu, parũ & sæpe sumpta, præsertim deficientibus viribus. Nam sæpius vtilis est abstinentia, vt reddantur cæteræ partes quasi auaræ. Ius ergo ex gallina tenera, & perdicibus, ex animalium quæ bonum succum gignunt, extremitatibus est bonum, melior succus eorum, & optima aqua per distillationem expressa, præsertim si parum aquæ rosarum, aut florũ myrtillorum, aut malorum cydoniorum misceatur cũ cinnamomo, antequàm fiat aqua. Si fuerit ciborum magnum fastidium, vua pensilis erit vtilis, oua sorbilia, testiculi gal- *Curatio.* *Victus.* *In causa frigida.*

lorum,& hepata gallinarum sunt salutaria,& alia dicta cap. superiori. Potus in causa frigida sit vinum generosum aqua dilutum, seruata consuetudine ægri, aut aqua cinnamomi, aut seminis fœniculi. In calida verò aqua hordei, aut aqua decoctionis coriandri præparati, aut vinum granatorum. Animi perturbationes maximè nocent, præsertim quæ ad interiora reuocant, vt timor & tristitia.

In calida.

Vomitus.

Secundò, si materia & causa fuerit in ventriculo, vomitu curatur aqua tepida cum pauco aceto & saccharo, aut decocto seminis raphani cum syrupo acetoso. S. Si verò fuerit multa materia, & aliunde venerit ad ventriculum & intestina, apparatur syr. rosarum, syrupo de agresta, oxysacchara. S. syrupo de endiuia. S. & similibus, cum aquis rosarum, plantaginis, portulacæ, & aliis eiusdem naturæ.

Præparatio.

Purgatio materiæ pituitosæ.

Tertiò, vacuantibus cum corroboratione, vt rhabarbaro, myrobalanis citrinis, & chebulis, si fuerit materia pituitosa: vt ℞. rhabarbari electi parū tosti ß.j. corticū myrobalanorum citrinorū parū tostorū ℈ iiij. syr. rosarū. ℥.j. aquæ portulacæ ℥.ij. misce, & fiat potus. In repletione tamen ex cruditate sola hiera. S. bene purgat, aut ʒ.j. pilularum stomachicarum, aut ʒ.j. agarici trochiscati, aut ʒ.iij diaphœnicon.

Si repletio sit ex cruditate.

Error iuniorum medicorum super assatione rhabarbari.

Amatus Lusitanus centuria 2. curatione 44. & alij iuniores ante ipsum malè rhabarbarum assatum, & myrobalanos in hoc, & in aliis ventris profluuiis damnant, cùm hæc duplicem habeant substantiam, vnam tenuem, igneam, & aëream, alteram verò terrestrem, crassam, & adstringentem. Prima purgans, mundificans, & abstergens per modicam assationem, & torrefactionem amittitur, crassa verò, & astringens sola summè necessaria est, quando materiam & causam profluuij cum corroboratione & astrictione, & absque acrimonia clementissimè educere volumus. Credunt iuniores medici idem esse assationem, adustionem, incinerationem, & calcinationem, quod falsum est.

Reuulsio & resolutio.

Corroboratio.

Quartò, reuellentibus, & trahentibus ad cutem: vt balneo, quo rarò est vtendum propter facultatis imbecillitatem, frictionibus, & ligaturis extremorum, & cucurbitulis.

Sumenda.

Potus aqua tepida.

Quintò, roborantibus ventriculum, & intestina, & prohibentibus motum humorum, & symptomata quædam, vt potu solius aquæ rosatæ tepidæ, quantitate vnciarum quatuor, maximè cum fit à sola bile: est à me expertū remediū, & laudatum à grauissimis medicis ℞. ʒ.j. pulueris diarhodon Abbatis, cū ℥.j. syr. de agresta, aut alio simili, est in hoc genere optimum remedium. Similiter rob de agresta, de cydon

doniis, miua cydoniorum non aromatizata, nisi causa cholerae esset cruditas, tunc etiam aromatizata esse debet: & syrupus de menta, de absinthio, puluis rosatae nouellae, & electuarium eiusdem, puluis seu electuariū aromaticum rosatum Gabrielis, & similia calida medicamenta stomachica interna, & externa, de quibus cap. 31. de imbecillitate ventriculi abundè dictum est. Haec quoque mixtura est optima in hoc genere, in calida causa & venenosa: ℞. conseruae rosarū antiquae ℥.iij. conseruae acetosae ℥.j. coralli rubri praeparati, & boli Armenici praeparati an. ʒ.j. margaritarum electarū, pulueris crystalli praeparati an. ʒ.j. ß. sacchari optimi. q. s. misce, & fiat conditum auro coopertum. Dosis est cochlearium vnum mane, & quacunque hora cum aqua acetosae, aut portulacae, aut calibeata aqua. Ventriculo, & toti etiam ventri admouenda sunt astringentia, & corroborantia, vt oleum masticinum, rosatum, myrtillorum, cydoniorum, nardinū, de absinthio cum pulueribus astringentibus: vnguenta ex iis fieri possunt: vt ℞. olei de absinthio, myrtillorum, & cydoniorum an ℥.j pulueris mastichis, thuris, trochiscorum de spodio an. ʒ.j. cerae. q. s. misce, & fiat vnguentū: aut ℞. farinae hordei lib.j. pulueris spodij ℥.iij. albuminū ouorū numero iiij. succi plantaginis, aut bursae pastoris, aut caudae equinae quod. s. misce, & fiat cataplasma: adde parum aceti calibeati, & semel in die ventri admoueatur actu frigidum, vel parum calidū: aut ℞. micae panis tosti. p.j. carnis cydoniorum melle cōditae ℥.ij. mēte, absinthij an. m.j. vini rubri, aut aceti calibeati, si est causa vehementer calida, quod. s. misce, & fiat cataplasma: adde pulueris gariophyllorum, cinnamomi, ligni aloes, mastichis, spicae an. ʒ.ij. Magna cucurbitula ventriculo & vmbilico admota detinet vomitum, & deiectionem. Multi in hoc genere remediorum laudant aquae frigidae subitam irrorationem supra crura, & pedes, & testes: sed hoc faciendum in aegro robusto. Aliquando necessaria sunt narcotica, vt requies magna, micleta, athanasia, & alia valentiora, vbi alia non prosunt, seruatis iis, quę diximus superius capite de phrenitide, & capite de sanguinis profluuio è naribus, & quae dicentur capite de ventris profluuio sequenti. Si adsit initium vlcerationum intestinorum, curabitur per ea, quae dicemus cap. 38. de curatione dissenteriae.

Conditum.

Admouenda.

Vnguentū.

Cataplasma.

Cucurbitula vomitum & deiectionem cohibet.

De cholera.

CAPVT XXXV.

Scholium.

Cholera morbus. QVam barbari cholericam.) *Cholera est ventris perturbatio, quæ rem molestantem supernè per os, & infernè per aluum expellit. Vnde pars affecta erit ventriculus, vt ex 3. de caus. symp. cap. 2. colligimus: ita vt in eo facultas expultrix irritata immodicè moueatur. Neque video qua ratione adductus Vallesi. 5 lib epy. com 10. hoc symptoma etiam ad retentricem ventriculi referat, cùm fiat ab irritatione; & veteres in eius definitione solius excretricis facultatis meminerint: Præterea ex definitione prædicta colliges, de essentia choleræ esse vtramque euacuationem, sic Eutychides lib. 5. epy. sent. 75. in principio morbi vomitu affectus, & nō deiectione, cholera non laborabat: nisi in quarto die, in quo non solùm vomuit, sed & per aluum deiecit. Quòd si antè deiectionem choleram vocatū morbum habuisse scriptum sit, in illa sententia, dicendum est, librum non esse Hippocr. Et quamuis vtraque euacuatio propriè choleræ conueniat, aliquando tamen post dictas euacuationes solet vomitus cessare ob imbecillitatē facultatis expultricis, quo tempore hunc affectum choleram esse non possumus negare, sicut neque quando declinante affectū, vomitus cessat. Causa choleræ in genere est quicquid totum ventriculum molestat: hæc autem ex omnium medicorum sententia vel est alimentum corruptum, vel bilis acris à venis expulsa ad ventriculum.* ¶ *Ego tamen existimo choleram morbum semper fieri ab vna causa, nēpe à fluxione humoris biliosi, & acris à toto corpore ad vētrem: quod confirmo, primùm ex nomine, nam ideò hic affectus cholera dicitur, quia in eo cholera, id est bilis euacuatur: secūdò ex Gal. 3. de nat. fac. cap. 13 vbi in cholericis per venas, quæ ad intestinum & ventrem pertinēt, totum corpus euacuari scribit: Tertiò ex imbecillitate, quæ in cholericis in toto corpore sentitur, quā non sequetur ad solā humoris corrupti in ventriculo euacuationem. Dices, nōne Gal. lib. 2. de alim. fac. cap. de peponibus, ex vitioso succo ex peponibus genito cholerā morbū fieri dicit? Respondeo, eo loco Gal. vitiosum succum non in vētriculo, sed in venis coaceruatum cholerā efficere nos docuisse: quòd si aliquando corruptū cibum choleræ causam statuat, intelligendum est, illū irritando id efficere, quod manifestè colliges ex lib. 4. de rat. vic. in morbis acutis com. 103. vbi sic habet. Nempe ea choleraceorum eduliorum communis est malitia, cùm & humida & acria fuerint. Talia siquidem similiter corrūpunt, suáque acrimonia vasorum eorum, quæ ad ventrem decumbunt, ora remordent, atque fluxionum earū, quæ ex toto corpore in eum fiunt, causæ efficiuntur: Hæc Gal. Ex quibus videat Vallesi. qua ratione possit fieri cholera ex redundātia immodica, vt ipse scribit: hoc in loco aduerte, ea quæ superiùs diximus de cholera simpliciter dicta, intelligi, nam est altera, cuius meminit Hip. 4 de ratio. vict. in acut. sent. 104. quæ cholera sicca appellatur, quā Vallesi. 7. epyd. cō. 81. siccam appellari sentit, quia in ea nō excernitur humor, sed quia habet solā irritationem ad euacuationes, quæ per os, & aluum fiunt: existim*

Marginal notes: *Vallesius taxatur.* — *An duplex euacuatio sit de essentia choleræ.* — *Causa choleræ ex aliis.* — *Propria sententia.* — *Reprehenditur Vallesius.*

ſtimat enim choleram ſiccam & humidam naſci ab eiſdem cauſis ea ratione, qua nauſea & vomitus. Cuius viri ſententia quàm falſa ſit intelliges ex com. ſupradictæ ſententiæ, in quo Galenus choleram ſiccam appellat eam, in qua non humor, ſed flatus acrimoniam habens per os, & aluum emittitur, qua ratione Hippocrat. hydropem tympanitem, hydropem ſiccam appellare ſolet, quia ab ſpiritu fit. Ex ſupradictis intelliges etiam, quàm malè auctor inter ſigna choleræ ſimpliciter dictæ deiectiones pituitoſas, aut melancholicas, enumeret.

Primò, victus debita ratio.) *Qui in choleris ſtatim in principio victum adſtringentem imperant, detento humore acri, mortui ſunt auctores. Oportet ergo in principio iſtius affectus victu refrigerante uti, quia, vt diximus, cholera à cauſa calida ortum habet, & ita multoties curaui choleram potu ſolo aquæ niue refrigeratæ. Quòd ſi alimentis vtamur temperatis, erunt alterandæ rebus frigidis. Ceſſante autem vomitu & remiſſa moleſtia, aut quando iam alimentum incipit detineri, tunc adſtringentibus quæ roborare poſſunt ventriculum, vtemur: aut ſi his nolumus vti (quod melius eſt) ſufficiet ſola victus ratio cōueniēs. Ea alimenta quæ in cauſa frigida ab auctore conceduntur, omittenda ſunt, quia cholera à frigida cauſa non fit.*

Tertiò, vacuantibus.) *Si natura rectè humorem ex ventre euacuet, nil oportet nos mouere. Si euacuet, ſed aliquantulū diminutè (quod ex moleſtia colliges) tunc vomitoriis ab auctore paulo ſuperius deſcriptis vtere: poteris tamē vti eo, quod paratur ex aqua tepida decoctiōnis hordei cum cortice, aceto, & pauco ſaccharo, hoc enim vomitum mouet, & ſimul extergit, & retundit acrimoniam humoris. Quòd ſi natura ita diminutè irritantem humorem expellat, vt ex eius copia anxietas, & excrementorum frigiditas ſequantur, tunc eum hoc medicamēto educemus. ℞. caſſiæ præparatæ ℥. vi. puluerꝭ hieræ picræ ʒ. iiij. decocti hordei cum cortice. q. ſ. miſce, & fiat potio: quam qualibet hora diei aſſumere poterit. Qua in parte errat auctor, & cum eo Valleſius, purgantes humorem, & ſimul corroborantes ventrem: cùm ſolùm intendamus illum tam moleſtum educere humorem, poſt cuius purgationem, ſi euacuatio remittat, opportunè roborantibus vtemur.* Euacuatio in cholera.

Quintò, roborantibus ventrem.) *Hoc in loco remedia tātùm ſunt ea, quæ frigida cùm ſint, conſtringendo roborant ventrem. Id, quod auctor dicit de medicamentis calidis choleram ex cruditate curantibus, falſum eſt, cùm ex humore ſemicocto non fiat cholera. Conditum etiam auro coopertum omittatur, quia præter expenſam, non eſt gratum. Præterea ea omnia, quæ docet facienda, vt vomitum compeſcamus, inutilia ſunt: quia ſi vomitus multus eſt, & nos humorem ita prauum violenter detineamus, certam inducemus mortem.* Quæ roborēt ventrē. Authoris lapſus.

De Diarrhæa. CAP. XXXVI.

Descriptio. Diarrhæam Barbari corrupto vocabulo diarriam appellant. Est autem ac si diceres simpliciter alui profluuiũ, *Diuisio.* cùm sine exulceratione & inflammatione fit. Cuius variæ sunt species ac differentiæ, quas sigillatim recensebimus causas simul ac notas cuiusque breui perstringentes. Alui ergo *Criticum quod non est cohibendum.* profluuium seu à toto corpore seu ab aliqua eius parte oriatur, aliquãdo quidem fit natura per indicationes (quas crises appellant) humores inutiles expellente: aliquando verò vi symptomatũ. Magnopere tamẽ diiudicari oportet, an hoc vel illo modo alui fluor contingat. Si enim crisi naturæ fiat, curatione nõ indiget iuxta Hippocratis præceptũ aphorismo vigesimo sectionis primæ, quæ iudicantur, & iudicata sunt integrè, neque nouare aliquid siue medicamẽtis, siue aliter irritando, sed sinere oportet. Porrò num per naturæ crises sequutus sit alui fluor, consulere oportet ea, quæ ab Hippocr. dicta sunt libr. 2. prognosticorum prognostico 14. & à Gal. ibidem in commentario, & lib. 3. de crisibus: maximum tamen signum est, si confert, & ægri tolerant. Quod si symptomaticum fuerit, & non à natura vincente factum, curationem requirit, & de huiusmodi alui profluuio hoc loco agitur: cuius vna differentia est, quoties ab hepate nascitur ob multitudinem bilis ad aluum defluentis, quæ irritat ad excretionem, vnde ventriculus & intestina, non expectata in totum concoctione, chylosam substantiam expellunt, & huius alui profluuij meminit Galen. *Chylosum & biliosum simul.* aphoris. 20. sectionis secundæ. Deprehenditur, quia in deiectionibus cõmixtus bilioso humori chylus apparet, & quia iuuenibus temperamento biliosis accidit, & æstiuo tempore, & noctu magis, & citissimè in dysenteriam degenerat. Prouenit etiam nonnunquam obturatis mesenterij venis, *Nota.* quibus hepar velut manibus vtitur, dum alimentum ad se *Chylosum tantùm.* trahit. Notæ sunt, quòd in deiectionibus nihil præter chylũ cernitur, & in dextro hypochondrio grauitas quædam sentitur, & anteacta vita, quæ humores crassos generaret, extitit: *Lyenosum.* verùm animaduertere oportet, sæpè prædictas venas obturari propter abscessum aliquem in ipsis existentem: quod *Ex vitiato ventriculo.* cognoscitur, quia febris adest, calor, ac dolor dextri hypochondrij: lienis quoque vitio accidit, quod sic dignoscitur, egestiones nigræ sunt, sinistrum hypochõdrium dolet, adest in eo grauitas & cætera melancholiæ signa cernũtur, iam & ventriculus huius mali origo est, vel quia eius expultrix facultas fortior est, vel quia retentrix imbecillior, vel quia intemperie aliqua laborat, & concoquere cibos non potest.

Consid

Consideranda verò sunt ad id deprehendendum, quæ supra de ventriculi affectionibus sunt dicta, & quò l cibus semicoctus protruditur, & in ventriculo dolor, & grauitas sentiuntur. Multis à capite alui profluuium prouenit: cognoscitur verò, quia distillatione aliqua laborant, & dolor, & grauitas capitis præcesserunt: & quòd ea quæ deiiciuntur, spumosa sunt iuxta Hippocr. septima sectione, aphor. 29. sunt & aliæ differentiæ, quæ à nobis prætermittuntur, quod illorum in aliis capitibus mentio fiat. *Ex capite.*

Diarrhæa curatur primò, victu refrigerante, & astringente, vt aere arte parato, aceto, aqua rosarũ, & similibus: quem, si epidemalis fuerit (vt anno 1450. Ferrariæ omnibus fermè hominibus accidit) omnino oportet relinquere, & saluberrimum quærere, si fieri tamen non possit, considera quæ dicentur cap. 9. secundi libri, semper tamen necessaria sunt, quæ simul restringunt, & veneno resistunt. *Curatio. Victus.*

Cibus, sit paucus, & parum nutriens, præsertim initio, & facilis concoctu, vt reliquæ corporis partes quasi auaræ reddantur, propterúmque retineant alimentum. Tunc enim pyra, & cydonea tosta satis nutrirent, aut ius pulli gallinacei aqua calybeata factum, & eius caro tosta. Vbi diuturna fuerit diarrhæa, aut facultas imbecilla, nutriatur hepate gallinæ, ouis sorbilibus, testibus pullorum gallinaceorum, succo carnis gallinę aut perdicis, aut arietis, iure pedum arietinorum, suillorum, & similium, amido, aut oriza assata, aut pane bis octo, & cum iure optimi nutrimenti & aqua calybeata facto: perdix tam assata, quã elixa restringit. Si facultas fuerit admodum imbecilla, nutriatur aqua carnium gallinæ perdicis, & arietis, quę fit per distillationem, vase vitreo apposito supra aliud vas semiplenum aqua efferuescente, miscẽdo ante illius distillationem aquam malorum cydoneorum, aut myrtillorum, semper tamen ante cibum comedat offam panum assatam immersam miua cydoneorum, aut rob cydoneorum, aut de agresta. Acria omnia nocent, quemadmodum glutinosa, & astringentia iuuant. Toties & tantum cibi sumendum, quoties, & quantum consueuerat capere licet parum & sæpe sint alendi, qui facultatẽ habent imbecillam. *Cibus. In diuturna. Perdix semper restringit. Noxia & vtilia. Admonitio.*

Potus sit aqua chalybeata, aut pluuialis, si tamen fuerit ventriculo imbecillo, aut si solitus vinum bibere, sit rubrũ & astringens, quale est Saguntinũ, bene aqua chalybeata dilutũ. *Potus.*

Tandem quiete animi & corporis vtatur, & somno magis, quàm vigilia. Quando ventris profluuiũ fit à medicamento immodicè purgante, acrimonia obtunditur quatuor aut *Si sit ab hypercatharsi.*

sex vnciis aquæ calidæ, aut decocti hordei cum ℥.j. sacchari, vel hoc potu: ℞. mucaginis seminis psyllij, & cydoneorum an. ʒ.ij. decocti hordei ℥.iij. misce. Hæc tamē immodica purgatio multis curatur modis, causis eius abscissis, primò per ea, quæ vim medicamenti purgantis frangunt, incrassant, & à corpore expellunt cōpingendo, vt sunt mucagines supradictæ, aut per ea quæ canales, & partes seruientes expulsioni roborant, & constringunt, vt est mastix, & similia: aut per ea, quæ ad contrarium vacuant, & trahunt, qualia sunt vomitus, balneum, frictiones & cucurbitulæ: aut per ea, quæ laboriosum motum sedant, per quietem scilicet, & somnum; & per ea, quæ cor corroborāt, & animū oblectant. Si quis tamen hanc rem perfectè cognoscere cupit, legat caput Mesuę de medicamēto immodicè vacuante theoremate tertio, Canone primo. Sanguinea diarrhæa, si sit ab hæmorrhoidibus, curabitur cap. 52. huius libri. Si à mensibus suppressis nascatur, cap. 56. Si critica, vt in synocha, nulla eget curatione, nisi modum excedat: tunc curatur sanguinis missione, per sectionem venæ cubiti internæ, extracto pauco sanguine: maior tamen copia sanguinis est educenda, cùm diarrhæa sanguinea est à mutilatione membri. In vtraque tamen præcedenti sanguinis missione vtile, & necessarium est hoc, aut simile medicamentum: ℞. conseruæ rosarū antiquæ ℥.ij. micletæ ℥.j. lapidis hæmatitis, coralli rubri præparati, Karabæ, mastichis, boli Armenici pręparati an. ʒ.ij. syrupi myrtillorum, quod satis est misce, & fiat confectio. Dosis manè, & omni hora cochlearium vnum cum aqua caudæ equinę, aut sanguinariæ. Diarrhęa biliosa, præcedenti victu prædicto initio huius capitis, curatur vacuatione bilis per medicamēta stiptica: vt ℞. rhabarbari parū assati & corticum myrobalanorum parum assatorum an. ʒ.j. syrupi rosarum ex infusione siccarum ℥.j. aquæ portulacæ ℥.ij. misce, & fiat potus. Aliquando initio, vbi materia fuerit multa, ante purgationem necessarius est vsus syruporum de agresta, cydoneorū, rosarum ex infusione siccarum, & similium, cum dupla quātitate aquarum, aut decocti portulacæ, plantaginis, & similium: & tunc fiet vacuatio per rhabarbarum non tostum, & per myrobalanos non tostos. Diarrhæa pituitosa curatur, si materia fuerit multa, per vacuationem factam myrobalanis chebulis eodem modo paratis, & aliquando addendo scrupulum vnum agarici trochiscati, pręcedenti concoctione facta per rhodomel, per decoctum, & syrupum de absinthio. Diarrhæa melancholica curatur per vacuationem factam myro-

Si ab hæmorrhoidibus. *Si à suppreßis mēsibus.* *Curatio critica.* *Confectio.* *Curatio biliosæ.* *Obserua.* *Curatio pituitosæ.* *Melancho-*

liex curatio. Præparatio & euacuatio.

myrobalanis indis,& epithymo, præcedenti concoctione per syrupos,& medicamenta dicta capite primo: quamuis aliquando si fuerit ob obstructionem lienis, hæc diarrhæa egeat propria curatione, de qua capite 45. huius libri loquemur copiosè.

Reuulsio. Sectio venæ. Sudoris & vrinæ prouocatio.

Deinde auertentibus curatur, vt vomitu,autore Hipp.lib.de locis in homine,quo libro docet vomitũ curari vomitu, & ventris profluuium ventris profluuio. Sanguinis missione,si sint signa sanguinis & robur virium. Mouentibus sudorem & vrinam cientibus, præsertim si simul ventrem restringant, & vrinam prouocent,vt cydonea. Frictione externa totius corporis, demptis infernis partibus.

Clyster lauans.

Postea curatur per ea, quæ intestina lauant,& simul corroborant,doloremq; sedant,ac defendunt illa ab vlcere,vt clystere hoc paucæ quãtitatis: ℞. decocti hordei ℥. vj. sacchari ℥.ij.misce,adde lutea duo ouorũ. Ex solis vncijs octo lactis (in quo lapides marini extincti fuerint, aut chalybs ignitus) clyster est optimus, & vtilissimus huic profluuio ventris: in dysenteria tamẽ sunt maioris momẽti clysteres, & magis ad multa necessarij.

Constipatio, & corroboratio.

Deinde curatur incrassantibus,meatus cõstipantibus & corroborantibus retẽtricẽ facultatem,vt thure,cymino assato,& aceto infuso,aniso tosto,semine nasturtii assato: hæc tamen calida magis prosunt,si sit profectus morbus à causa frigida,quamuis in calida sint vtilia, præcipuè si misceantur his syrupi aut aquę astringentes frigidæ,

Aduerte.

vt syrupus myrtillorum, rosarum ex infusione siccatum,syrupus de agresta,cydoneorum & similium. Simplicia tamen & composita medicamenta huic profluuio necessaria sunt, omnia fermè frigida,quamuis mastix calida obtineat principatum in omni profluuio,quare ea perpetuò vtendum est etiam loco salis in cibis.

Mastiches cõmendatio.

Adeps caprinus.i.capræ, aut capri castrati.

Oriza etiam assata est optima,adeps quoque caprinus, quo multi diarrhęa laborantes etiam inueterata sanati sunt, mixta cum pane facto in modum dictum ab Hispanis migas.

Virga cerui, coagulũ hœdi.

Drachma vna casei antiqui in aqua chalybeata per diem infusi, deinde decies, eadem aut simili aqua loti,si sæpè cum cibis,aut syrupo,aut liquore aliquo astringente comedatur,curat omne ventris profluuium. Similiter ʒ.j.virgæ cerui in puluerẽ redactæ. Coagulũ hœdi ab scrupulo vno vsque ad ʒ.j.cum ℥.ij.aut iij. aquę plantaginis,aut portulacæ,aut alia simili astringente, potentissimè curat hoc profluuium,incrassantur eo humores, ac coalescunt.

Tempus vtendi.

Sed hoc auxilio & antiquo caseo non est vtendum, nisi post alia remedia clementiora, vt sunt omnia simplicia astringentia,vt balaustiæ,spodium,,hypocystis,sanguis dra-

Simplicia.

conis,

conis, thus, sandaraca Arabum, nux cupressi, myrtillorum baccæ, & similia. Compoſita etiam vtilia sunt multa huic profluuio, vt syrupus rosarum ex infusione siccarum, syrupus cydoneorum, syrupus myrtillorum, syrupus de Ribes, syrupus de agresta, miua cydoneorum, rob de agresta, aut cydoneorum, conserua rosarum vetus, conserua cydoneorum, caro cydoneorum sacchararo condita. Hęc composita summo mane sumpta sola, vel cum aqua calybeata conferunt, & etiam tempore sitis. In prandio tamen, & cœna semper in fine nocent, quia impellunt cibum, ideóque initio mensę offa tosta & madefacta aliquo ex suptadictis syrupis, aut rob sumenda est. Micleta omne ventris profluuium curat, siue per os, siue per clysterem iniecta, est ab omnibus, & à me probata diligenter. Sunt multa alia medicamenta composita à variis doctoribus scripta, & longa experientia probata, lege Antidotarium Mesuæ, Nicolai, & Arnaldi de Vilanoua, in quibus medicamenta omnia composita inuenite licet: quamuis nostris temporibus extet opus diuinum Nicolai Mirepsij, à Leonardo Fuchsio Latinitate donatum.

Composita astringentia. *Ante cibos sumenda esse.* *Micleta.* *Qui autores legendi in hoc.*

Confectio causæ calidæ probatissima.

Hoc medicamentum est à me, & à multis expertum in hoc profluuio, præcipuè à causa calida: ℞. granorum myrti, spodij, sumach, santalorum omnium, gummi Arabici an. ʒ. j. ß. ossium myrobalanorum omnium assatorum ʒ. vij. coriandri præparati tosti ʒ. iiij. seminis acetosæ, seminis plantaginis, seminis rosarum an. ʒ. j. omnia in puluerem redacta infunduntur cum succis plantaginis, agrestæ, & acetosæ per diem, deinde exsiccata, & cum sufficienti quantitate miuæ cydoneorum fiat confectio ad modum opiatę. Dosis ʒ. iij. cum aqua, aut succo aliquo astringente.

Causæ frigidæ.

In causa frigida hoc medicamentum est expertum: ℞. ligni aloes, spicæ, galliæ muscatæ, cyperi, calami aromatici an. ʒ. j. cymini infusi per diē in aceto, deinde tosti seminis porri tosti an. ℈. ij. ß. seminis nasturtij tosti ʒ. iij. granorū myrti ʒ. viij. balaustiæ, cōchularum tostarum, thuris, fructus lentisci an. ʒ. j. ameos ʒ. j. ß. omnia benè puluerizata infundātur in vinum rubrum Saguntinum, aut simile per diem, deinde exsiccentur, & iterum infundantur in aquam cydoneorum, aut aliam similem, & cùm siccata fuerint omnia cum sufficienti quantitate miuæ aromaticæ fiat confectio. Dosis ʒ. iij. cùm ℥. ij. aquæ, aut succi, aut syrupi ex superius dictis alicuius.

Deliquii curatio quod sym-

Quando laborans ventris profluuio afficitur animi deliquio à materia venenosa, hoc remedium est optimum: ℞. censuræ rosarum antiquæ, & micletæ ana. ℥. j. confectionis

nis de hiacintho, & confectionis Gentilis cordialis contra melancholiam ana. ℥. ß. coralli rubri præparati, margaritarum electarum, seminis portulacæ an. ʒ. ij. lapidis smaragdi ℈. j. syrupi cydoneorum, quod satis est, misce, & fiat confectio cordialis. Dosis cochlearium vnum omni hora cum aqua cydoneorum. Lapis smaragdus curat profluuium ventris venenosum auctore sene Auenzoar. Nostris enim temporibus curatus fuit hoc lapide illustris Ioannes de Mendoça post multa alia auxilia. Quare hac in re non est audiendus Aloisius Mũdella, qui sua prima epistola damnat vsum lapidis smaragdi contra Arabes, à quibus certè aliqua scripta sunt partim à Græcis prætermissa, partim ignorata, vt docet Andreas Turinus nostræ ætatis doctissimus medicus. Postea, imò semper vacuata causa ventri sunt admouenda vnguenta, emplastra, cataplasmata astringentia, præcipuè si præcedat fotus hoc, aut simili liquore factus: ℞. aceti calybeati partem vnam, aquæ calybeatæ (præsertim si fuerit in qua extinguantur enses, pugiones, & gladij igniti) partes duas, foliorum & fructuum myrti, cydoneorum, mespilorum, sorborum an. m. ij. nucum cupressi num. x. fiat ex his decoctum ad medietatem, & reseruetur ad fotum. Bis in die admoueatur ventri hæc mixtura: ℞. mastichis, & emplastri stomatichonis ana. æquas partes, extendantur super alutam ad formam scuti, & magnitudinem ventris. Hoc quoque vnguentum, si bis, aut ter, in die admoueatur, est optimum: ℞. olei mastichis, cydoneorum, & myrtillorum an. ℥. j. pulueris sanguinis draconis, thuris, & gummi draganti ana. ʒ. j. ceræ quod s. misce, & fiat vnguentum. Hoc cataplasma, aut simile, si quolibet die semel ventri admoueatur, ventris hoc profluuium curabit: ℞. micæ panis tostæ & infusæ in acetum calybeatum, carnis cydoneorum cum melle conditæ ana partes æquas, decoquãtur cum oleo mastichino, & vino rubro, addendo pulueris mastichis, thuris, sanguinis draconis an. ʒ. ij. misce, & fiat cataplasma. Emplastrum diaphænicon Mesuæ ex Alexandro Tralliano, & est secundæ descriptionis (Sylvius non credit esse Alexandri) omne ventris profluuium sine dubio curat, ventriculúmque corroborat, est à me sæpe probatum. Fotus rerum astringẽtium (vt sunt folia & fructus dicta) per anum confert non parum huic morbo. Similis est & expertus fotus pini habentis nodos igniti, & postea extincti vino rubro.

ptoma est. Confectio. Aquæ smaragdi facultas. Historia. Arabum defensio cõtra Aloisium Mundellam. Turinus laudatur. Arabum Topica. Fotus. Emplastrũ. Vnguentũ. Cataplasma optimũ. Emplastrũ diaphænicõ. Fotus.

Postremò curatur hoc profluuium quemadmodum alia omnia immodica profluuia narcoticis medicamentis: *Narcotica.* quia

Somni vit. quia somnus omnes vacuationes detinet præter sudorẽ, iis tamen non est vtendum, nisi cùm alia non contulerint, & præsenti aliqua constantia virium: multi namque his medicamentis perierunt extincto calore natiuo. Quare doctus & prudens medicus primò iis externis admotis vtatur, minus enim hæc nocẽt, & à medico, & ab astantibus amoueri possunt & debent somno iam incepto: ne nobis cõtingat quod multis medicis eruditis Italis, præcipientibus famulis, vt statim ab incepto somno amouerent narcotica fronti, aut ægrorum capiti admota quibus præcepti oblitis, multi perierunt perpetuò dormientes. Secundò, si hæc externa non suffecerint, parti inferiori sunt admouenda narcotica in forma suppositorij, aut clysteris. Tertiò, & in maxima fermè necessitate opiatis & interiùs deuoratis vtendum est.

Quid cauẽdum sit docto medico.

Suppositoria, aut clysteres.

Topica efficacissima ad somnum inducendũ. Primò igitur fronti & naribus admoueatur parum huius mixturæ: ℞. vnguenti populeonis, & olei papaueris an. ℥. j. Thebaici grana v. misce, solum tamen vnguentum populeõ aliquando somnum inducit. Hoc etiam medicamẽtum laudatur in hoc genere: ℞. lactis fœminei ℥. ij. Thebaici g̃. v. misce, vel ℞. olei violarum & papaueris an. ℥. j. Thebaici g̃. v. misce.

Clyster ad somnum. Secundò, si externa non suffecerint, hic clyster, aut similis somnum affert: ℞. lactis caprini, aut ouini ℥. viij. olei papaueris ℥. ij. philonij Romani ʒ. ß. misce, & fiat clyster: vel ℞. philonij Romani, & micletæ an ʒ. j. pinguedinis caprinæ, aut ceræ. q. s. misce, & fiant duo suppositoria cum philo magno bombicis, aut lini.

Narcotica sumenda. Tertiò, & vltimò, laudantur interna narcotica, quoque hatanasia, & requies magna sunt tutiora. Dosis horum duorum à drachma semis vsque ad ʒ. j.

Potentiora. Postea potentiora, vt sunt trochisci de karabe, de spodio, de terra sigillata. Dosis est ab scrupulo vno vsque ad ℈. ij. aut drachmam vnam. Pilulæ Nicolai contra fluxum sunt probatæ in hoc numero. Dosis est quarta pars vnius drachmæ, fiant ad magnitudinem grani Orobi. Valentiora sunt philonium Romanum, Tarsense, & Persicum ab scrupulo semis vsque ad drachmam semis, vel drachmã vnã. His tamẽ narcoticis non est vtendum, nisi post sex menses, & quanto vetustiora sunt, tantò tutiora, vt sæpe diximus cum Gal. 12. method. Theriaca recens à drachma semis vsque ad drachmam vnam inter narcotica adnumeratur. Hoc quoque medicamentum in genere remediorum narcoticorum recensetur: ℞. micletæ ℥. j. cõseruæ rosarum antiquæ ℥. ß. trochiscorũ de

Pilulæ Nicolai.

Narcotica vetustiora laudantur.

de karabe, de spodio, & de terra sigillata an. ℨ.ij. pilularum Nicolai contra fluxum ℨ.j. requiei magnæ ℨ.ij. ß. syrupi myrtillorum.q.s. misce,& fiat confectio. Dosis semel in die drachmæ duæ cum aqua, aut syrupo astringente ventriculo vacuo. Pilula hæc sumpta hora vndecima noctis omne vẽtris profluuium curat, expe ta à me,& a multis medicis Valentinis,eius author fuit doctor Torteila: ℞.opij ℈ j.parci ponderis,cinnamomi,cassiæ ligneę,croci an. ℈.iiij.cum g u tinæ tragaganti fiat pilula vna. Composita tamen narcotica post sex menses, & post annum sunt tutiora, vt diximus cum Gal.quia vis opij, & forma corrupta est saltem maiori ex parte, quod in theriaca fermentata demonstratur, quæ calida est in fine secundi ordinis. *Pilula doctoris Tortellæ.* *Quando sunt tutiora narcotica.*

De Diarrhæa. Cap. XXXVI.

Scholium.

Diarrhæam barbari.) *Diarrhæa,quam Latini alui profluuium appellant,est immodica per aluum excretio alicuius humoris siue hic sit pituita, siue bilis siue melancholia,siue corruptus humor in ventriculo, cuius excretionem diarrhæam ventralem appellare solent, siue etiam fiat cum crisi, siue sine crisi, siue cum febre, siue sine febre: quamuis diarrhæa rarò fiat ex toto corpore sine febre. Humor hic, qui in diarrhæa euacuatur, aut generatur in ventriculo, aut aliunde fluit. Si in ventriculo,aut generatur culpa ventriculi,quando intemperatus est, aut prauum humorem in cauitate continet, aut culpa alimenti cùm peccat quantitate,aut qualitate. Si humor aliundè ad vẽtriculum confluat,aut id contingit ex toto corpore,vt in febribus, cholera,morbo,& super purgationibus:aut ex vnica tantùm parte,hepate,liene,capite aut alia,quam ex signis eius partis affectæ cognosces.* *Diarrhæa.*

Si diarrhæa ventriculi culpa contingat, curabitur eius intemperiem corrigendo:si sit humor in eius cauitate,ipsum euacuando.Si verò alimentum eius sit causa,diminuemus eius quantitatem, aut aliud mutabimus.

Diarrhæa curatur primò.) *Diarrhæa bene potest esse epydemialis,& sine veneno,& proinde non est,quòd semper cum adstringentibus misceamus,quæ veneno resistunt.* *Error authorum.*

Sanguinea diarrhæa.) *Excretio sanguinis per aluum non dicitur diarrhæa.sed dysenteria,& ideo non erat,quod hoc in loco eius faceret mentionem.* *Alius error.*

Diarrhæa biliosa.) *Biliosa diarrhæa, quæ frequenter molestare solet,aut est critica,aut symptomatica. Critica in febribus post coctionẽ apparet,qua non est sistenda, quia in ea solus humor peccans excernitur,* *Curatio diarrhææ.*

tur, sed solum intestinorum habenda est ratio, ne exulcerentur ab acrimonia humoris, lac tepidum infundentes. Symptomatica verò, quæ in principijs febrium accidit, fit à natura irritata ab acrimonia humoris, aut à calore, quod idem est, quæ, velit nolit Vallesius, semper est mala, quia cùm vtilis humor cum inutili mixtus in ea euacuetur, fit cũ incõmodo animalis. Neq; ratio eius aliquid probat, quia etiamsi videamus aliquos homines robustos ferre hanc euacuationem, non proinde colligemus eam esse bonam, reuera enim debilitauit ægrum, qui ob robur eam potuit ferre noxam, & ex accidẽti iuuari multo humore inutili euacuato. Hãc ergo euacuationem in principiis morborum factam sistemus, nõ sanguinis missione, quia ex Hippocr. fluẽte aluo sanguinem non detrahes, sed temperabimus bilis acrimoniam syrupo rosarum, acetositatis citri, & similibus, cum decocto endiuiæ & borraginis: deinde purgabimus bilem ea ratione, qua purgat auctor. Vbi aduerte nos parum torrefacere mirobalanos, & rhabarbarum, vt minuatur in eis vis purgans, & augeatur vis corroborans, vt ea ventriculus roboratus non ita facilè recipiat humorem. Cibus & potus debẽt refrigerare, & adstringere: Et ita ante assumptionem alimenti miua citoniorum cum pauco pane torrefacto vtilis erit. Quod si perseueret affectus, mane per aliquot dies cochlearium vnum micletæ conueniet, vel pilulas ex ea construemus hoc modo, ℞ specierum cõfectionis micletæ ℥.j. cum syrupo rosarum siccarum fiant pilulæ nouem, quas vna vice accipiat æger. Quæ si nõ prosint, ad pilulas Nicolai contra fluxum deueniendum est. Ex ℥.j. facientes pilulas xxx. & assumentes ix. hora decima, aut vndecima noctis, quarum quantitatem poteris pro robore, & imbecillitate ægrotantis augere, aut minuere. Hæ enim pilulæ ratione medicamentorum adstringẽtium roborant ventrem, & incrassant humorem, propter opium verò somnum conciliant, & sic sistere faciunt diarrheam, quia somnus omnes euacuationes colubet, quæ egent ope facultatis animalis. Infernè per aluum infundes lac, in quo lapides igniti extincti sint. Regionem hepatis illines vnguento refrigerãte, quale est rosatum sandalatum. mixtum (vt penetret) cũ pauco aceto aut cerato refrigerãte Gal. ex 10. meth. Quãuis enim ex vniuerso corpore bilis fluat, in iecore tamẽ focus est putredinis, & per ipsum transit bilis, antequam ad intestina perueniat. Si in febrium accessionibus bile descendente ad ventriculum fiat cardialgia, tunc propina vinum aqua dilutum, aqua enim refrigerat ventrem, & vinum citam facit humoris distributionem. Præcauebis autẽ in sequẽte accessione animi deliquium, si antequàm prehendat, panem vino madefactum, aut syrupum adstringentem assumat. Si biliosa hæc diarrhæa citra febrem accidat, prædicta curatione aluũ firmato: si ex toto corpore fluit bilis, eam purgabis: si ex vna parte, eam corroborabis, & causam generationis bilis submouebis. Roborabimus etiam ventriculũ, qui est pars recipiens, medicamentis exterius applicatis: quæ adstringentia sint,

Marginalia: Diarrhæa symptomatica. — Cõtra Vallesium. — Diarrhæa symptomatica qua ratione sistenda. — Purgatio. — Quæ assumenda medicamenta. — Per aluum quæ infundenda. — Iecoris vnctio. — Animi deliquium in accessione febris. — Ventriculi roboratio.

quale est emplastrum factum ex malo contoneo, in vino austero cocto, puluerizato cum cinnamomo, mastiche, & myrtillis. Quod si biliosa hæc alui fluxio ex acri medicamento euenerit, curabitur medicamentis acrimoniam temperantibus succo agrestæ aut granatorũ, sorbitione ex alica (pro qua nostra similagine vtemur.) Enematis etiam emplastris ex lacte calybeato, & amylo paratis, vt cap. 1. diximus. *Diarrhæa ex acri medicamento.*

Diarrhæa pituitosa curatur.) *Si in hac diarrhæa pituita in ventriculo generatur copiosa, aut ventriculus multas generet cruditates, inedia, & abstinentia potu (vt à coquatur humor) vtemur, purgabimus & roborabimus ventrem, & optima imperabimus alimenta. Si à capite descendat pituita, ipsi prospiciemus ea ratione, qua capite de distillatione diximus. Purgabimus pituitam ex ventre, & vltimo corroborantibus vtemur, capite de imbecillitate ventriculi descriptis.* *Curatio diarrhæa pituitosæ.*

Diarrhæa melancholica.) *Si diarrhæa sit ab humore melancholico, & critica, sinenda erit, si symptomatica, sistenda, purgantes humorem corticibus myrobalanorum indorum parum torrefactis, & deinde adstringentibus, & aliis superiùs propositis vtentes. Si sit ex atra bile, & critica præcedentibus signis coctionis, optima erit. Si symptomatica, lethalis, nihilominus tamen in ea idem præstabimus, ac in superiori ex melancholico humore orta.* *Melancholica curatio.*

De lyenteria, id est leuitate intestinorum.

CAPVT XXXVII.

Lyenteriam, quam Latini læuitatem intestinorum nominant, Gal. aphor. 1. sect. 6. tum carentiam concoctionis dicit esse, cùm scilicet neque secundum consistentiam, neque colorem, vel odorem in ventriculo facta fuerit mutatio ciborum: tum velocem exitum eorum, quæ comeduntur, & bibuntur, quæ talia deiiciuntur, qualia fuerant deuorata. Veteres medici, qui primi lyenteriæ nomen huic affectioni indiderunt, id voluere significare, tali quippiam per hanc affectionem intestinis euenire, quale extrinsecus in corporis cuticula ex cicatricibus cõtingere solet: existimarunt enim fieri ipsam propter interioræ superficiei intestinorum læuitatem, ob quam cibos in eis contentos non amplius retinent, vt cum suam & sibi à natura inditam asperitatem seruarent, retinebant. Si quidem graui aliqua dysenteria præcedente, intestina ab erodentibus humoribus altè exulcerãtur, deinde cicatricibus densis & læuibus succedẽtibus ipsa tum densa, tũ læuia redduntur: vnde propter densitatem ciborum per corpus distributio fieri non potest, cũ ora vasorum sint velut obturata, vasorum inquam, quæ ali- *Descriptio.*

men-

mentum ex intestinis ad se attrahunt: propter leuitatem verò, cibus antequàm plenè concoquatur, nullo retinente delabitur, atque sic de lyenteria sentiunt: quos Galenus non probat. Quam rem (vt puto) animaduertens Paulus Ægineta lib.3.cap.40. duplex lyenteriæ genus facit, alterum quidē quod ex intestinorum exulcerationibus, & eorum cicatricibus oritur, quod mali genus, intestinorū tormina plerumque sequitur. Aut ex aliis distillationibus rheumatísque inducitur: Alterum verò, quod ex infirmitate languoréque facultatis, quæ alimentum in stomacho retinet, prouenit: hac enim languente, ac imbecilla, cibi neque concoquūtur, cōcoctiuè distribuuntur, sed crudi humidi, & nihil immutati excernuntur continuo fluxu tentata aluo. Ex his quæ dicta sunt, constare potest à quibus causis hoc malum proueniat: fit enim vel ab exulcerationibus, & cicatricibus intestinorum, vel à facultatis imbecillitate. Interdum & post voluulosa tormina, & post alui ingens profluuium sequitur. Aliquando etiam & aqua inter cutem per ventrem euacuata contingit. Signa sic ab Aetio adnotantur lib. 6. cap. 51. Ex quacunque igitur causa lyenteria orta sit, ægri cibum non sentiunt, & malum corporis habitum acquirunt, quod vtrūque malum inemēdabile est: succedit enim ægris assidua excretio cruda, colore subalbida, inæqualis, & aquosissima citra sanguinis ac bilis complexum. Adest autem simul & ardor per tota præcordia se dilatans, quem cibi fastidium comitatur. Videtur autem bonū & amicum signum in eis ructus acidus esse, indicat enim iucundi quippiam factum esse, & ventrem ac intestina non velut inania cibum sinere pertransire: Hactenus Aetius. Verùm hoc vltimum confirmat etiam aphorismus supra citatus primus sectionis sextæ in longis læuitatibus intestinorum, si acidus ructus fiat, qui prius non erat, signum bonum, & quæ à Galeno in commēto dicuntur. Præcedenti cap. multa scripsimus non solùm diarrhææ vtilia, & necessaria, sed lyenteriæ & omni ventris profluuio: ideóque paucis curationem hanc expediemus.

Diuisio ex Paulo. *Causæ.* *Signa.*

Curatio lyenteriæ ex acrimonia. Si intestinorum & ventriculi leuitas fuerit à re acri irritante expultricem facultatem, & retentricem imbecillam efficiente curatur primò, ratione victus cōueniente, de qua superiori capite. Secundò, vacuatione materiæ calidæ per rhabarbarū tostum facta, & per myrobalanos citrinas similiter tostas. Deinde per frigida stiptica corroborātia, vt sunt electuarium diarhodon. Abbatis syrupus de agresta, syrupus rosarum ex infusione siccarum, & similia. Si fuerit ab vlceribus

Victus. *Derogatio.* *Corroboratio.* *Curatio ex vlceribus.*

bus ventriculi & intestinorum (quod per excrementa cognosces, & per dolorem, quo tempore sumendus est cibus, præsertim acer, & expellenda excrementa) curatur per abstergentia, mundificantia, & cõsolidantia, de quibus cap. de pleuritide & suppuratione dictum est. Si fiat à materia multa ventriculo affixa (à qua sępius fit) curatur primò, victu tenuante, incidente, tergente, vt rebus salsis parum amaris, & parum acribus. Secundò paretur pituita rhodomelle, syrupo de absinthio & oxymelite. S. cum decocto, aut aquis absinthij, fœniculi, mentæ, & similium. Tertiò vacuetur vomitu aut d-iectione facta per vnciam semis diaphænicon, aut per ℥.j pilularum elephanginarum, aut stomachicarum, aut per ℥.j. agarici trochiscati. Postremò corroboratione facultatis concoctricis, & retentricis medicari poterimus per ea, quæ diximus cap. 31. de curatione imbecillitatis ventriculi. Hoc cataplasma est in hoc genere bonum: ℞. mentæ siccæ, balaustiæ, myrti, corticis mali granati, anteræ, florum roris marini an. ℥.j. myrrhæ, masticis, gummi Arabici an. ℥.ij. vini rubri & succi cydoneorum an. æquas partes & sufficientes pro cataplasmate. Hoc medicamentum est in hoc expertum: ℞. puluetis caudæ equinæ, balaustiæ, mentæ, mastichis an. ℥ ß. foliorum myrti, seminis lini tosti an. ℥ iij. syrupi myrtillorum. q. s. misce, & fiat confectio. Dosis drachmæ duæ sunt mane & vespere cum syrupo, & aqua aliqua adstringente. Hoc cataplasma ventriculo & ventri sæpe admotum, est optimum in hoc genere: ℞. acaciæ, psidiæ, gypsi, granorum vuarum, boli Armenici, hypocistidos, balaustiæ, galbani, myrti, mastichis an. ℥. ß. gariophyllorum, cinnamomi an. ℥. ij. vini rubri optimi, & succi cydoneorum an. æquas partes, & sufficientes pro cataplasmate. Semper ante cibum comedat æger duo, vel tria cochlearia miuæ aromaticæ, aut duas offas tostas & madefactas prædicta miua, desuper addendo parum coriandri præparati, & cinnamomi, vel parum pulueris scripti capite 31. Ius carnis perdicis elixæ aqua calybeata, & prius plenæ cera noua, pinguedine hirci castrati & cydoneis, mespilisque curat hoc, & & quodcunque aliud ventris profluuium.

Curatio lyenteriæ ex materia affixa ventriculo. *Victus.* *Præparatio* *Vacuatio.* *Corroboratio.* *Topica.* *Cataplasma.* *Confectio sumenda.* *Cataplasma optimum.* *Ius perdicis.*

De Lyenteria. CAP. XXXVII.

Scholium.

LYenteriam, quam Latini.) *Lyenteria est affectus præter naturam, in quo celeriter ea, quæ comeduntur talia deijciuntur, qualia deuorata fuerunt. 4. aph. com. 12. vel ex 6. aph. com 10. breuiùs*

Lyenteria quid.

nius, est coctionis carentia. Qua in parte errat Hieremias existimans in ea tenuem alimenti partem concoqui si enim non retinetur quomodo concoquitur. Hic affectus est symptoma in his quae immodice excernuntur, sequens etiam aliquando aliud symptoma, nempe debilem actionem facultatis retentricis. Praetera hic affectus solet sequi morbos instrumentorum omnium quae ad alvum pertinent, qualia sunt vētriculus & intestina. 4. aph. com. 12. sic Hippocr. praedicti commentarij sententia sic habet. Quorum alui leuitate intestinorum laborant, &c. Vnde cùm Galenus lib. 6. aph. comment. 1. agens de Lyenteria solius ventriculi meminit, adde intestina, aut ea nomine ventriculi intellige. Dicet quis, si ventriculus est instrumentum concoctionis, & in lyēteria alimentum crudum manet, qua ratione lyenteriam etiam in intestinis collocamus? Respondeo intestina etiam concoquere, etsi leuiter, cùm habeant communem tunicam cum vētriculo, ac proinde si alimentum in ipsis moram faceret, concoqueretur: in lyenteria verò cùm crudum omnino excernatur, signum est ipsum neque in ventriculo, neq; in intestinis detineri, & lyenteriam esse affectionem vētriculi & intestinorum. Morbi, ad quos sequitur lyenteria, duo sunt. Vnus est intemperies quaelibet imbecillam reddēs retentricem facultatem, & potissimum frigida, & humida, quia haec molles reddit fibras, quae robur postulant ad retentionem: Rursus haec intemperies frigida & humida, aut est nuda, aut (quod vt in plurimū cōtingit) ortū habet ab humore pituitoso in ventriculo generato, aut aliunde fluente. Atque haec est lyēteria, quae non sequitur immediatè morbum, sed aliud symptoma, quod est actio ablata facultatis retentricis. Secundus morbus lyenteriā efficiens est soluta continuitas partis internae ventriculi, & intestinorum, quae fit ab acri humore: in hac enim parte aliquando contingunt exulcerationes multae proportionem habentes cum aphtis, qua ratione, existimo in variolis, & morbillis lyenteriā fieri: & ideò esse lethalē, & postulare eam curationem, qua roboratis partibus internis humores ad externas expelluntur, vt libro secundo videbimus. Fit ergo in hoc secūdo morbo lyenteria, eò quòd alimentum in vlcusculis dolorem excitans expellitur à facultate, & sic noxa refertur ad irritatam expultricem. Practici sequuti Paulum & Cornelium Celsum tertium morbum in lyenteria addunt, quod est leuitas ventriculi à magna cicatrice inducta. Quorum sententiam non probo, non enim potest tanta viuente animali soluta continuitas in ventriculo incidere, vt eam cicatricem inducat, ex qua sequatur lyenteria, ab exigua enim non fiet Lyenteria acutissimus est affectus, cùm enim partes non nutriantur, atrophiam patientur. Neque pugnat, quod Hippocr. dicit 6. aphor. In longis laeuitatibus intestinorum, quia cùm hae sequantur diarrhaeas, potissimum ventrales si tempus deiectionis consideremus, longae erunt.

Si intestinorum & ventriculi.) *Si causas lyenteriae, hoc est morbos*

Obiectio. — *Lyenteria duos morbos sequitur.* — *Primus.* — *Secundus.* — *Reprehenduntur practici tertiū morbum addentes.* — *Error au-*

bos

bos ad quos ſequitur, cõſideres, intelliges malè auctorem curare lyente- riam à re acri irritante factam cũ talis nõ detur: ſicut neque illa, quam à multo alimento oriri ſcribit. Curabitur ergo hac ratione: ſi ortum habeat ab intemperie nuda, contraria alterantia conuenient: ſi cum affluxu pituitæ ſi affluxus multus eſt, corticibus myrobalanorum chebularum torrefactis cum hiera, aut decocto eorum cum hiera & agarico, vt ventriculus purgetur ſimul & roboretur? Si autem humor contentus in ventriculi cauitate multus ſit, fluxúſque non ſit magnus, tunc abſtergentem intendemus facultatem, miſcentes aloem cum hiera, idque non vnica vice præſtabimus, hac enim neque totum humorem euacuabis, neque ventriculi facultatem (quæ multum læſa eſt) corroborare poterit. Poſſumus etiam his peractis exteriùs applicatis ventriculo robur addere. Hoc vnguentum id commodè præſtabit: ℞. olei cotoneorum, maſtichini, & myrtillorum an. ℥.j. pul. ſanguinis draconis, maſtiches, gummi dragaganti an. ʒij. ceræ q. ſ. miſce, & fiat vnguentum. Vtemur etiam emplaſtro ſtomaticho confortatiuo, per os: ſyrupus de abſinthio roborabit ventrem. Si poſt euacuationem ventriculi & eius corroborationem, ructus acidus apparuerit, bonum eſt, quia melius eſt coctionem eſſe imminutam. — *ctoris. Curatio lyenteriæ.*

De Dyſenteria. CAP. XXXVII.

CVm quatuor ſint dyſenteriæ differentiæ (vt apud Galenum videre eſt ſexto de morbo & ſymptomate cap. 2. ad finem) de vltima nobis agendum eſt, quam deſcribentes, & ſolam dyſenteriæ nomine dignantes dicimus, eſſe vlcus inteſtinorum: Galenus verò citato loco ſupra eius notas ſimul enumerans de hac, hunc in modum loquitur. Per quartam verò, ſcilicet dyſenteriæ differentiam paulatim, & breuibus interuallis deiectio fieri ſolet, nonnunquam grumoſi, cum quo interdum puris quoque nonnihil excerni conſpicitur, itidem & ramenta (Græci vocant ephelcidas) & partes quædam inteſtinorum membranis ſimiles, ſæpenumerò denſum quoque ſtercus excernitur cruentis guttis reſperſum. Porrò Latini hanc affectionem tormina appellãt, ob id, vt conijcere licet, quod inteſtina vlcerationis dolore admodum torqueantur: vnde hoc malo affecti torminoſi perinde ac Græcè dyſenterici dicuntur. Prouenit autem Aetio cap. 43. lib 9. ab externis cauſis veluti frigiditate, ardore, pernicioſorum medicamentorum potu, vt ſcammonij & colocynthidis. Item à cruditatibus, & ciborum acrium ſumptione. Galenus verò lib. 1. de loc. affect. mordax humor dyſenteriæ cauſa ſtatuitur, vt qui ab initio & abſtergat, & abradat: deinde temporis interuallo vlceret inteſtinum. — *Deſcriptio. Nota. Cauſæ.*

Nonnũquam à tenesmo incipit hoc malum, sæpe etiam per se. Si à causis exterioribus accidat, interrogandus æger erit, sin minus per traditas sæpe methodos internę causę sunt inuestigandæ. Signa verò quibus morbus cognoscitur, iam supra à Gal. tacta sunt, quibus alia quoq; addit Aetius, sed dicta satis sunt. At cùm aliquando cõtingat tenuia, aliquando verò crassa intestina in hoc morbo vlcerari, breuiter Paulus in hunc modũ docet distinguere. Si cũ stercore mixta exulcerationis signa cum labore & circa vmbilicũ torminibus excernantur, in gracilibus intestinis exulcerationem esse cognosces. Si verò absq; vllius rei cõmunione immixtũ stercus egeratur, in crassioribus. Hæc multò fusiùs ab Aetio, & à Gal. 5. de loc. affec. cap. 5. tractantur. Cæterũ tam grauis est hæc ægritudo, & curatu difficilis, vt quàuis eius curatio nõnunquam sit expectanda, maiori tamen ex parte desperatur, maximè in iis, de quibus Aphor. 3. sect. 6. scriptum est, in lõgis difficultatibus intestinorũ cibi fastidium malũ est, & cũ febre peius: & 23. sect. 7. à deiectione syncera difficultas intestinorum malum: & Aphorismo 24. sect. 4. difficultas intestinorum si ab atra bile inceperit, lethalis est, cui aphorismo consonare videntur, quæ dicuntur sectionis 6. aph. 43. Quicunque lienosi à difficultate intestinorũ capiũtur, iis superuenientem longam difficultatem intestinorum aqua inter cutem, aut leuitas intestinorum excipit, & moriuntur.

Notæ præsertim intestinorũ affectorum.

Dysenteria curatu difficilis.

Curatio. Quatuor itaque remediorum generibus mederi dysenteriæ possumus: primò, victu refrigerante, & astringente, si sit causa calida (à qua sæpius fit.) Vt cibis parum acidis ad excitandam appetentiam, paucis & facilibus concoctu, & bonum sanguinem gignentibus, quales sunt testes galloium gallinaceorum, oua sorbilia, hepata gallinarum, succus, aut aqua gallinæ, vel perdicis cum succo agrestæ, aut acetosæ. Vitentur acetum, salsa, acria, quia vlceribus nocent, mordacia. In hoc genere, quę scripta sunt cap. 36. de curatione diarrhææ, conueniunt.

Victus.

Quæ noceant.

Vacuatio. Secundò, materiam vacuantibus biliosam (à qua fit crebrius) vt myrobalanis citrinis parum tostis, rhabarbaro etiam tosto: vt ℞. corticum myrobalanorum citrinorum, parum assatorum, rhabarbari parum tosti an. ℈. ij. syrupi rosarum ℥ j. aquæ portulacæ ℥. ij. misce, & fiat potio. Si à pituita salsa sit dysenteria, hac potione, vel huic alia simili vacuabitur: ℞. corticum myrobalanorum citrinorum, & chebulorũ parum tostorum an. ʒ. ß. agarici trochiscati ℈. j. syrupi rosarũ ℥. j. aquæ plantaginis ʒ. ij. misce, & fiat potio. Si fuerit ab atra

Potio biliosæ.

Pituitosæ.

atra bile, myrobalanis indis parum tostis vacuabitur.

In fine 3. generis cepit 35. docuimus purgationem in omni ventris profluuio esse faciendam per medicamenta astringentia, & quæ omni carent acrimonia, & facultate ignea, quale rhabarbarum parum assatū, & myrobalani modicè assati. Quare dicitur Amatus Lusitanus Centuria 2. curatione 44. credens lotionem & infusionem solam in aqua plantaginis, aut alia simili posse acrimoniam, & vim purgatoriam tollere, cum substantia horum sit terrestris, & densa, à qua sola decoctio, aut assatio potest rectè acrem, & purgātem facultatem separare, remanente sola astringente, & parum purgante, & vlcera curante, qua indigemus in ventris profluuiis, præsertim in dysenteria, cui maximè nocet mel, cum autore Gal 5. de facultatibus alimentorum cap. 39. mel sit tenuium partium habens acrimoniæ quippiam, quæ prę terquam quòd aluum ad excretionē excitat, vlceribus multum nocet. Est quoque calidum, & siccum secundo ordine, vertitúrque in bilem in iuuenibus & biliosis, & non potest materiam huius, & alterius profluuij purgare. Neque contrarium sentit Galen. 2. de facultatibus simplicium medicamentorum cap. 12. & 14. docens priùs esse educendos humores facientes morsiones, & postea, quæ morsiones acrimoniam tollunt, dare per os, & per inferiora in aluum infundere, Purgat Galenus humores facientes morsiones melle, quo nunquam Galenus in dysenteria vsus fuit, nisi iniecto per clysterem ad lauanda, & tergenda vlcera, vel per os sumpto ad purgationem mixto cum aqua plantaginis, aut alia, & pauco decocto. Pari modo lac siue asininū, siue caprinū iniectum per inferna vtilissimū est, præsertim si in eo lapides igniti extincti fuerint: per os verò sumptū nocet huic morbo, maximè si æger fuerit biliosus, laborétq; febre putrida. *Melancholica.*

Tertiò, sanantibus vlcera, primò lotis intestinis à muco, & à materia mordaci, hoc, aut simili clystere: ℞. decocti hordei ℔.j. sacchari rubri ℥.ij. misce. Si vlcera sint in superioribus intestinis, bibat vncias quatuor, aut sex superioris liquoris. Cum maiori egent lotione intestina, hoc aut simili clystere vtere: ℞. decocti hordei cicerum nigrorum, & furfuris ℥.x. oxymellis simp. & rhodomellis an. ℥.j. misce: aut bibat ℥.v. si vlcera sint in intestinis superioribus. Si vlcera fuerint sordida, maiori egent lotione, decocto scilicet lupinorum, myrrhæ & absinthij, & oxymelle simp. & compos. Sed hæc & similia vlcera raro curātur, etiam si sit in intestinis inferioribus. Lac calybeatum, vel in quo extincti fuerint lapides ma- *Detergentia vlcus.* *Lactis calybeati laus.*

tini igniti, siue per os, siue per clysterem infundatur, lauat, moderatè refrigerat, & dolorem sedat, quare eo sæpè vtendum est: præcipuè iniecto per clysterem, quando intestina inferiora affecta sunt vlceribus. Lotis intestinis, & eorum vlceribus mundificatis, necessaria est incarnatio, glutinatio, & consolidatio addendo quæ internam superficiem tegant & muniant, vt sunt pinguedines, cera, & similia, quod his clysteribus perfectè fiet: ℞. succi plantaginis, & portulacæ an. iij. albuminis duorum ouorum, pulueris mastichis, sanguinis draconis, gūmi dragagāti an. ℨ.j. ß. ceræ, pinguedinis caprinæ an. ℨ.ij misce, & fiat clyster, vel ℞. iuris pedū, in quo sint decocta folia sanguinariæ, plantaginis, portulacæ, & caudæ equinæ ℥. viij. pulueris mastichis, sāguinis draconis, & boli Armenici an. ℨ. ij. ceræ, pinguedinis caprinæ an. ℥. ß. misce, & fiat clyster: vel ℞. lentium tostarum, orizæ assatæ, rosarum, balaustiarū, sanguinariæ, caudæ equinæ an. m. j. fiat decoctum, de quo accipe vncias octo, misceta ℥. ß. trochiscorum de karabe ℨ. j. vitella ouorum aceto elixorum numero duo, misce & fiat clyster. In hoc profluuio ventris, & in quocunque alio quantitas clysteris sit minor vna libra, ne suo pondere noceat. Aliquando in antiqua dysenteria, vbi alia non sufficiunt, necessaria sunt narcotica primò externa, secundò iniecta per inferiorem partem, tertiò per os sumpta, obseruando semper, quæ diximus cap. 36. præsertim virium robur, cùm in hoc morbo semper ferè sit facultas imbecilla.

Sarcotica. *Clyster sit minor ℔. j.* *Antiquæ curatio.*

De Dysenteria, CAP. XXXVIII.

Scholium.

CVm quatuor sint.) *Dysenteria propriè à veteribus appellatur sanguinis euacuatio per sedem cum torminibus ex vlcere intestinorum procedens. Vnde tres habet conditiones, prima, vt in ea sanguis profluat, secunda, vt profluat cum torminibus, tertia verò, vt ex vlcere intestinorum nascatur: Inde factum est, vt nomen dysenteriæ variè accipiatur: nam aliquando euacuatio quælibet per aluum, dummodò sanguinis sit, dicitur dysenteria, vt in hepatica, & cruenta videre est. Aliquando etiam qualibet euacuatio per aluum cuiuscūque humoris, dummodò dolorem, & mordicationē excitet, dysenteriæ gaudet nomine. Hac ratione 3. de causis symptomatū cap. 2 sanguinis nigri ex iecore excretio dicitur dysenteria: de hac etiā loquitur Hippocrates 7. Aphor. sent. 5. cùm scribit: à furore dysenteriā bonum esse, vbi dysenteria significat mordicationem in intestinis ab humoris translatione factam. Eadem ratione 6. aph. sent. 43. & 48. intelligendum est, cùm in lienosis dyse-*

Dysēteria. *Dysenteriæ cōditiones.* *Vnde orta fuit varia dysenteriæ significatio.*

dysenteriam, euenientem bonum esse docet, in his enim ab humore melancholico, qui exulcerare non potest, per intestina transeunte flatus excitantur, à quibus fit dolor. Neq; enim est quod cum Hieremia hunc dolorem à parte humoris putrefacta fieri concedamus: nam hac ratione lienosi habuissent febrem. Dysenteria illa, in qua sanguis excernitur, quam sanguineam appellamus, quatuor habet differentias lib 3. de caus. sympt. cap. 2. à Gal. explicatas nomine cruenti excrementi. Prima est, cùm optimus sanguis ex toto excernitur corpore, ob mutilatum insigne membrum, aut amissum validum aliquod exercitium, aut suppressam consuetam euacuationem, seruato eodem victu, neque sanguine arte euacuato sanguinis missione, aut alia ratione. Secunda, cùm excernitur aquosus sanguis, ex imbecilla coctione iecoris proueniens. Tertia, cùm per aluum deijcitur sanguis niger, & splendens, quæ dicitur dysenteria hepatica. Vltima est deiectio cruenta ex vlcere intestinorũ nata, quæ propriè dicitur dysenteria, in qua sanguis paulatim, & breuibus interuallis excernitur: paulatim, quia fluit ex vlcere, & non ex cauitate venæ, per breuia interualla, ob irritationem. Hæc aut est fiens, aut facta. Fiens (in qua iam est dolor) tunc dicitur, cùm pinguia (hoc est muccosus humor tunicis intestinorum hærens, & pinguedo) excernuntur: Facta verò, cùm ramenta, aut carunculis similia. Hanc dysenteriam à frigiditate etiam posse fieri scribit Vallesius, adductus ex Hippocrate lib. 2. epy. sec. 3 com. 4. vbi frigiditatem vlcerare sentit. Debuit tamen Vallesius considerasse ex placiti absurditate illum librum non esse Hippocratis, aut debuit legere vnà cum Petro Iacobo Steue ciue nostro medico Valentino, in doctißimis in eum librum commentariis, non vt frigus vlceraret, sed vt æger frigus attraheret. Quæ lectio contextui magis quadrat, vt ibi videre poteris. Errat etiam hac in parte Vallesius, existimans Hippocratem agere in prædicta sententia de dysenteria, cùm de diarrhæa loquatur. In hac dysenteria (de qua auctor agit in hoc capite) aut est vlcus in intestinis tenuibus, aut in craßis: quod distingues ea ratione, qua contextus docet. Si dysenteria in tenuibus intestinis appareat, difficile curatur. Primò ob situm, quia eò alimenta iam mutata perueniunt. Secundò ex natura propria, quia sunt membranosiora, & sicciora quàm crassa. Causæ propriè dysenteriæ sunt res acres, siue sint humoris biliosi, atrabiliarij, aut pituitosi, dummodò pituita salsa sit, aut medicamentum acre. Vt in plurimum tamen ab humoribus biliosis oriri solet.

Cruentarũ deiectionũ 4. differentiæ.

Dysenteria diuiditur.

Vallesius taxatur.

Laudatur Petrus Iacobus Steue.

Vlcus in quo intestino sit distinguendum.

Causæ propriæ dysenteriæ.

Secundò, materiam vacuantibus biliosam.) *Bilem purgabimus vt prohibeamus, ne vlcus maius fiat. Exhibemus verò medicamẽta torrefacta, vt roborentur intestina, ne recipiant fluxionem. Quòd si & considerasset Amatus, Hollerius, & Rõdoletius, non prohibuissent, eorum vsum: præsertim cùm adducti sint leui ratione, torrefactio.n. exigua nõ relinquit empirreuma, sed magna, ita vt mutet speciem rei, vt in bile*

Cur purgamus bilem, & medicamentis torrefactis.

Aliquorum reprehensio. vitellina, porracea, atra bile, calce, videre poteris. His medicamentis purgantibus pluribus vicibus uti oportet, quia una eorum exhibitio nō sufficit. Tantáque est necessitas istius purgationis (quam fortasse veteres aloe, aut hiera adstringente exercebant) vt, nisi timeremus phlegmonē, praecederet sanguinis missionem. Qua in parte mirandum est Valles. 2. epy. sec 6. com. 27. tantum purgare in maligna dysenteria, quae non potuit adstringentibus & extergentibus curari. Si enim sit dysenteria ex bile acri, qua ratione adstringes non euacuata causa? tum cum adstringentibus vteris, aut perseuerat fluxio, aut non: si perseuerat, augetur vlcus, si non perseuerat, nónne humor ille sua acrimonia irritans detentus nouissimi mali, & peioris fortè erit occasio? Si ergo causae agentis affectum ratio est habenda, in qualibet dysenteria euacuare oportebit.

Valle. sententia non probatur.

Sanguinis missio.

Tertiò, (sanantibus vlcera.) *Ante curationē vlceris opus est semper in dysenteria, dummodò vires constent, sanguinem mittere, ob affectum postulantem euacuationem, qui est phlegmon: qui futurus timetur ob dolorem. Et ideò malè Rondolet. existimat, in dysenteria, cum molestia secari venam. Secta vena vlcus curabis, exterges prius, & deinde agglutinans, quod rectè praestabis, si distinguas locum affectum, an scilicet vlcus sit in tenuibus, aut in crassis intestinis, nam si sit in tenuibus, quae iuxta ventriculum sita sunt, remedijs per os assumptis vtemur, sicut in crassis per clysterem immissis. Et ideo nescio, qua ductus ratione Valles. 2. epy. sec. 3. com 4. in dysenteria siue malum sit in superioribus intestinis siue in humilibus in cibis, & potibus, & medicamētis ore assumptis, curationis spem collocet, ea. n. quae per os assumuntur, integris viribus ad intestina crassa nunquam peruenient, benè tamen per clysterem infusa. Si ergo vlcus tenuia occupet intestina, ipsum exterges per os assumens decoctum hordei, aut cicerū cum saccharo, aut ℥. xx. aquae mulsae: quod si lenire etiam velis dolorem, lacte cum amylo vteris. Expurgato vlcere ad astringentia descendes, quae vim habent conglutinandi, qualia sunt bolus armena cum aqua plantaginis. syr. etiam de agresta, myrtillorum, & rosarum siccarum, cum decocto rosarum siccarum, & hordei. Vlcus verò crassorum intestinorum extergemus sine acrimonia, clystere infuso ex mulsa, aut ex ℔. j. decocti hordei cum cortice, & mellis rosati ℥. j. poteris etiam saccharum, aut mel cum praedicto decocto miscere: quòd si volueris addere oleum rosaceum, benè licebit ob dolorem. Si vlcus sordidum fuerit, ad ea, quae fortiùs abstergunt, deuenies ad decoctum hordei cum melle centaurij: aut cum praedicto decocto miscebis ℥. j. vnguent. apostolorum, aut ℥. ß. vnguenti egyptiaci, aut ℈ j. pul. Ioannis Vigonis. Quod si vlcus sit in intestino recto, praedictis vnguentis intinges flammulam, & immittes. Si his non curetur, deueniendum erit, cùm vlcus est putridum, & serpens, ad caustica, quibus crustam inducemus. Assumētes pastillorum Andronis. aut Pasionis ℥. ij. cum succo plantaginis, aut decocto myrtillorum, ex quibus etiam possumus*

Cur locus affectus distinguendus.

Conglutinantia.

Extersio vlceris crassorū intestinorum.

In vlcere sordido extergentia.

Si sit putridum & serpens.

mus vnguentum construere ad inungendam flammulam in vlcere intestini recti. Atramentariis etiam mysi, calcantho, sori, & aliis cum succo plantaginis vti poteris. Expurgato vlcere, quod cognosces ex paucitate saniei, & ex sanguine puro egrediente, cicatricem induces adstringentibus medicamentis, permiscens cum eis, quæ acrimoniam bilis temperent.

Cicatricem inducentia in dysenteria.

Præterea cùm hæc affectio vigilias, & dolorem inducat, eis prospicere oportet, quia vires deiiciunt. Vigiliis medebimur ea ratione qua cap. de phrenitide diximus: hæc autem potio in hoc affectu est vtilis, quæ bilem temperat, adstringit, & somnũ conciliat: ℞ syrupi de papauere ℥ j. ß. syrupi myrtillorũ ℥. j. diamargaritonis frigidi, ʒ. ß boli ℈. ß. aquarum plantaginis, & caudæ equinæ an. ℥. ij. capiat dormiturus: aut poteris exhibere pilulas Nicolai contra fluxum. Dolorem sedabis anodinis propriè. seuo anserino cum rosaceo, aut decocto capitis arietis, vel gallinæ cum rosaceo. Quibus si non sedatur, narcotica proderunt, aut supra partem dolentem vnguentum comitissæ applicabis, in quo grana tria opij sint dissoluta.

Ad vigilias, ad dolorem.

De Tenesmo. CAP. XXXIX.

TEnesmus vehemens, & inanis est deiiciendi appetitus cum pauco sanguine, lenta, & muccosa eiectione. Quæ definitio placuit Paulo lib. 3. cap. 41. & Aetio lib. 9. cap. 43. Hic affectus (quãuis Celso autore lib. 4. cap. 18. neque acutus, neq; longus sit, cùm facilè tollatur, vt ipse inquit & nunquã per se iuguler) molestus tamẽ est omnibus, & vterũ gerentibus molestior. Nam (sene & sapientissimo Hip. autore 7. lib. aph. 27.) mulieri vterũ gerenti. si tensio superuenerit, facit abortum: qui aphoris. licet quinquagesimus in antiqua Cõstantini translatione cum cõment. Galeni reperiatur 5. lib. in quo Philotheus exponit sic aphorismum, Tenesmus inquit, est continuus, & violentus motus, & secretio pituitosatum, atque pinguium materiarum, cum pauco stercore, & breui sanguine astricto: in antiquo tamen, & Aldino contextu hic aphorismus non reperitur in 5. lib. & propterea Theodorus, Leonicenus, Musa, Hieremias, Fuchsius, & alij docti scriptores tantùm in 7. lib. collocant hunc aphorismum, qui siue semel in aphorismis ab Hippocrate scribatur, siue bis, vt multi alij nimirum si qualia oportet purgare, &c. & ille vterum gerentes, si conuenit purgare à quarto vsque ad septimum, &c. Verus est, vt Galenus in commentario demonstrat, dicens, ob talem igitur tensionem, atque molestiam, & totum aliud corpus laborat. sed præ cæteris matris, quæ cognata est recto intestino: nihil enim mirum, si propter vehementes,

Molestus vtero gerẽtibus hic affectus.

atque

atque crebras exurrectiones fœtus abortitur, quando ex a-
liis omnibus fortibus motibus, atque doloribus mulieres
Causæ. grauidæ solent abortire. Fit hoc malum aliquando ab vlcere
intestini recti, quamuis Gal. initio commentarij dicti, 27. vi-
sus sit sentire, ab hac causa semper fieri Tenesmum, vt in
difficultate intestinorum sit vlcus in intestinis, quæ superi-
ùs sunt. Neque audiendus est Erasistratus, qui (vt ait Galen.
com. 1. 6. lib. aph.) tres esse species leuitatis intestinorum vo-
luit, difficultatem videlicet intestinorum, leuitatem propriè
dictam, & tenesmum. Nonnunquam fit à frigiditate exter-
na aut ab inflatione recti intestini, aut à salsa pituita, aut ab
humoribus serosis, acribus, & biliosis. Aliquando (vt scribit
Actius loco superiùs annotato) obstructio stercoris coacti
in intestino cæco efficere potest Tenesmum. Frigidam cau-
Notæ. sam externam ex ægro deprehendes. Humores & excremē-
ta ex iis, quæ cernuntur, dignosces. Vlcus ex pure, & sangui-
ne minimo stercori immixto inflammationem ex dolore
grauante, & ex febre significat. Stercoris multitudinem co-
gnosces ex graui sensu, & distentione circa ventrem imum,
Curatio. & ex priuata deiectione. Pro varia causarum ratione variè
etiam medicinam facere consueuimus: curatur tamen pri-
mò, victu iam dicto tribus superioribus capitibus, vel sal-
Victus. tem contrario causæ. Deinde si ab vlcere fiat, curabitur, vt
diximus cap. præcedenti de dysenteria: Si ab aliis causis per
Vacuatio bilis, si redundet. ordinem curabis. Si ab inflammatione fit, sequenti capite cu-
rationem demonstrabo. Si corpus bile redundet, vacuabi-
tur per drachmam vnam rhabarbari, aut per drachmam se-
Clyster lauans. mis corticum myrobalanorum citrinorum, deinde per cly-
sterem lauantem: vt ℞. decocti hordei ℥. v. succi siclæ ℥. ij.
Pituita. sacchari rubri ℥. j. misce, & fiat clyster, adde vitella ouorum
Fecibus induratis. numero duo, olei rosati ℥. ij. ß. Si causa sit pituita salsa: ℞. de-
cocti furfuris, & cicerum ℥. v. succi siclæ, & rhodomellis an.
℥. ij. misce, & fiat clyster. Si à fæcibus induratis fiat: ℞. folio-
rum maluarum, violarum, & mercurialis an. m. j. furfuris,
passularum sine granis, prunorum damascenorum an. p. j.
fiat decoctum, de quo percolato accipe ℥. vij. diacatholicon.
& butyri recentis ana. ℥. j. benedictæ ℥. ß. olei sesamini ℥. iij.
salis ʒ. j. misce, & fiat clyster. Si à causa sit frigida, lignum
nucis, aut cupressi benè calidum, & ignitum sedi admotum
curabit. Saccus ex camomilla, anthos, calendula, vino opti-
mo decoctus sedi admotus est remedium salutare huic te-
nesmo.

Tapsus. Tapsus barbatus diuisus in partes paruas, & vino optimo
decocto

decoctus, sedi admotus sæpè est non mediocre remedium, & à me feliciter expertum. Si dolor & appetitus deiiciendi fuerit magnus, & superioribus remediis nō curatur, necessaria sunt suppositoria ex athanasia, aut philonio cum pinguedine, aut cera noua, & filo magno: præsertim si ægra fuerit vterum gerens, ne abortum patiatur, vt Hippocrates timuit.

De Tenesmo. Cap. XXXIX.

Scholium.

Tenesmus vehemens & inanis.) *Non rectè meo indicio Altomarius, & alij semper in tenesmo vlceratum esse intestinum rectum sentire videntur: sed vt ex 7. aph. com. 27. colligemus, tenesmus nil aliud est, quàm vehemens & inanis conatus ad egerendum. Vbi aduerte nos pro tensione legere conatum, reuera enim in tenesmo nulla est in intestino tensio, sed conatus magnus, ob quem frequētissimè exurgunt: & ideò tenesmus est molestissimus affectus, ex quo aborsus solet sequi ob dolorem quando fit ab vlcere, ob compreßionem vteri à musculis abdominis factam & ob frequentem motum, ex quo etiam febris diaria oriri solet. Causæ tenesmi sunt ea omnia, quæ facultatem expultricem intestini recti excitant ad vehementem & continuum motum, qualia sunt quæ irritant, & quæ grauant: irritant, pituita ibi impacta, & vlceris dolor: grauant fæces immodicæ. Frigiditatem externam existimo nunquam facere tenesmum, bene musculi resolutionem. Curatur tenesmus ea ratione, qua dysenteria ex intestinis craßis dependens.* *Altomarius & alij reprehenduntur in essentia tenesmi.* *locus corrigitur.* *Causæ tenesmi.* *Curatio.*

De Colico dolore, & ileo. Cap. XL.

Dolor, qui in intestino laxiore, quòd colon Græcè vocatur, accidit, colica à nostris medicis dicitur, & aliorum etiam duorum intestinorum crassorum dolor, de quo Paul. lib. 3. cap. 43. dicit, Colon cùm pars sit intestini crassi à dextra iliorum regione procedens ad sinistram, cincturæ modo pertinet. Et Aetius lib. 9. cap. 29. & Gal. variis locis, præsertim lib. 2. de loc. affec. cap. 1. vbi ponens discrimen inter dolorem, qui fit ab humore acri, & eum, qui fit à multitudine: porrò, inquit, mihi ipsi accidisse dolorem vehementissimum, vt mihi viderer in initio ventrem terebro perforari, in eo potissimum spatio, quod à renibus ad vesicam per vreteres scimus extendi. Quo loco docet Gal. hunc dolorē sæpe præcedere dysenteriam, & aliquas scribit huius doloris notas, quamuis lib. 6. cap. 2. quomodo medicus hunc affectum à nephritide discernere possit, docet. A variis fit caussis hoc symptoma, vt videre est apud Galen. Paulum, & *Descriptio.* *Colica.* *Galeni.* *Causæ.*

Aetium locis supra notatis. Sed à quatuor potissimùm nascitur, interdum à crassis ac pituitosis humoribus oritur, vt Gal. cōtingit, qui laborans hoc symptomate excreuit simul cū dolore grauissimo pituitam vitream. Interdum fit à flatulentis spiritibus, aut propter inflammationem molestantem ac distendentem crassum intestinum, aut ob acres, & erodentes humores prędictum intestinum vehementer affligentes, fieri solet ab stercore indurato, & aliis. Quando crassus & pituitosus humor est causa, per totum abdomen in alto, præsertim vbi est coli situs, sentitur dolor perinde, ac si intestinum tunderetur, & perforaretur. Adest nausea, ructus, vomitus pituitæ maximè si natura ægri, & victus pituitam ament. Qui dolent ex flatulento spiritu, tensionem experiūtur, flatum quoque sentiunt, & emittunt. Qui inflammationis causa dolent, febrium sentiunt feruorem, sitiunt, circa ventrem pulsationem sentiunt, laboriosè vrinam & stercora depellunt, bilē etiam aliquando euomunt, & hęc colica tanquam grauissima in ileum transire solet. Similes fermè sunt notæ, quando ab acribus fit humoribus: quamuis vrina & deiectiones biliosæ apparēt, & earum suppressio fit minor.

Notæ crassi humoris. *Spiritus flatulenti.* *Inflammationis.* *Acrium humorum.* *Descriptio ilei.*

Ileum malum est tenuium intestinorum, grauissimos & lethales dolores inferens. De quo symptomate Paul. lib. 3. c. 44. dicit ileos cum affectus sit maximus, acutus, & dolorificus, symptoma quoddam habet periculo grauius: & Aetius lib. 9. cap. 28. dicit, voluulus est affectio intestinorū lethalem dolorem inferens, & Gal. cōm. 10. lib. septimi aph. in quo innuit, in iliis nihil descēdere ad inferiora, quod est proprium illis, & inseparabile. Sed vomitus iis non semper adest, sed quando exitiales sunt, etsi vehemētiùs distorqueantur, stercus eis ascendit, atque singultiunt, & alia multa scribit de desipientia, & cōuulsione, quę in hoc morbo exitialia fiunt.

Dubitatio. An reperiatur ileum sine vomitu, vt vult Gal. Musa dubitat, cum longa satis experientia semper vomere iliosos omnes ipse viderit. Huius symptomatis duæ differentiæ ponuntur

Differētiæ. à Celso lib. 4. c. 14. Prima est, cū obstructio est in parte superiori gracilioris intestini, in qua cibus per vomitū exit: altera, quādo obstructio est in parte inferiori, in qua exit stercus per os. Causæ & notæ similes sunt colicæ causis, quāuis Gal. com. 40. lib. 6. aph. huius, quibus dolor ilium fit absque inflammatione, his febris superueniēs morbum soluit, causas omnes fermè huius sympt. scribat, præter illas tamen est illa de veneno sumpto. Nonnunquam verò intestinum vnà cum stercore descēdit in scrotum, quos fermè semper mori

vidi

vidi sine voce.

Curatio coli doloris.

Curatur primò, victu contrario causis huius symptomatis: semper tamē molliente, præsertim si ex fœcibus desiccatis fiat, vt iure pingui, beta, prunis damascenis, passulis sine granis, butyro recenti, oleo sesamino, & oleo amygdalarum dulcium. Cibi bonum sanguinem generent, sint faciles cō-coctu ob dissolutionem facultatis, qualia sunt ius gallinæ, oua sorbilia recentia, testes gallorum gallinaceorum, hepata gallinarum.

Victus in fæcibus desiccatis.

In causa frigida.

In frigida causa misceri oportet parum cinnamomi, gariophyllorum, croci, & zingiberis. Allia sunt optima, laudātúrque à Gal. 12. methodi, neque sitim efficiunt, vt cæpe.

In phlegmone.

Aliquando indiget æger inedia, vt si fiat ab inflammatione ex cruditate, & flatu, præcipuè in principio.

In calida.

In calida causa nutriatur iure pullorum gallinaceorum, ptisana hordeacea, spinachiis, prunis damascenis, & similibus. Potus in frigida sit vinum potens moderatè aqua dilutum, vel aqua cinnamomi, vel seminis fœniculi, vel anisi, vel mulsa. In calida, aqua hordei, aut liquiritiæ, aut aqua sacchari. Deinde curatur abscisione causarum. Sed priùs oportet regulas quasdam generales satis obseruare, & eas maximè memoriæ mandare.

Regula 1. dolorem esse sedandum.

Prima est quamuis propria cuiusque morbi, & symptomatis curatio fiat per causæ abscisionem: in vehementi tamen dolore, breui tempore facultatem vitalem, & omnem dissoluente, priùs, & subitò curandus est dolor, per narcotica medicamenta, quę sensum partis dolentis potius semouent, quàm causam amoueant. De his nos abundè cap. 4. de cephalalgia, & 36. de diarrhęa, cum Gal. duodecimo methodi diximus, quo lib. Gal. multa satis necessaria in vsu narcoticorum scripsit: vbi etiam docuit narcoticorum vsum esse vtiliorē in colico dolore à bile: nam præterquàm quod magna refrigeratio minus illi nocet, narcotica etiam incrassant, & concoquunt bilem, ipsamque immobilem faciunt.

Appendix De vsu narcoticorum.

Hæc regula desumpta est ex Galen. 12. methodi, quam postea confirmauit Auicennas. 4. fen. primi lib. cap. penult. his verbis semibarbaris. Et quandoque est res, in qua fiducia est, quod dolor ea remoueatur, sed est tardè operans, ita quod dolor ille vsque ad horam illam tolerari non potest, sicut euacuatio materiæ dolorem facientis colicæ retētæ in villis intestinorum: aut citò operans, sed ex ea timetur finis vehementer malus, sicut stupefactio membri dolētis in colica, cum medicinis, quæ hoc operari solēt, & sit medicus in hoc non rarò ambiguus. Oportet ergo vt apud ipsum sit æstimatiua fortis, vt sciat, quod duorum temporum sit lon-

Auicennæ opinio.

gius

gius,aut tempus fixionis virtutis,aut tẽpus doloris:& etiam quæ duarum rerum deterior,an dolor,an malus finis,qui ex stupefactione timetur,vt eligat prætermittere illud, quod magis est conueniens:fortasse enim si dolor remanserit,fortitudine sua & magnitudine interficeret:& stupefactio forsã non interficiet,licet ex alia parte impediat,cuius nocumentum fortasse corrigere poteris,& redibit forsan dolor, & tu curabis medicina conuenienti. Secunda regula,colica, quæ fit à materia pituitosa, & flatu, curatur medicamentis mediocriter calidis,incidentibus tenuantibus,coquentibus, & per os aperientibus,externis & internis:nam si initio nõ vacuato humore nimis calidis vteremur, fieret maior attractio ad partẽ dolẽtem,dolorq; augeretur,& pars dolẽs posset facillimè laborare inflammatione,aut alio tumore præter naturam. Perpetuò ergo à clementioribus ad valentiora est procedendum,& vltimis vtendum post vacuationẽ. Tertia regula,vacuatio in dolore intestinorum facienda est per medicamenta clementer purgantia, quæ non attrahant ab aliis partibus,& longinquis præsertim si humor tantum in intestinis fuerit,qualis est hiera simplex,pilulæ elephanginę, & de hiera simplici,agaricus trochiscatus & diaphænicon: hæc tamen, & similia per clysterem in colico dolore, & per os in ileo magis conferunt. Quarta regula, in hoc dolore, semper præcedat vacuatio per clysterem mollientem,& clementem,vacuationẽ aliam,siue facienda sit per acres clysteres,siue per potũ,aut pilulas, aut alia medicamenta, vt per hoc,aut simile, ℞.decocti maluarum,bis maluæ,seminis lini,fœnugræci,& furfuris ℔.j.butyri recentis, dialthææ, & benedictę,an.℥.j.olei sesamini.& de semine lini.an.℥.ij.salis ʒ.j.misce,& fiat clyster,quo sumpto decũbat æger in partẽ dolentem. Si flatus impediat ingressum clysteris,instrumentum,quo infunditur liquor clysteris,habeat fistulã biforem, vt vna via materiam clysteris inijcias, altera flatus foras erumpat,sit ita conformatum. His benè consideratis citò curãdus est dolor colicus,quia ob vehementiam vires prosternit. Primùm ergo clysteri superiori, aut hoc vacua, vt viam aperias,per quam vacuatio facienda est:℞.foliorũ,maluarum,betę,bis maluæ,an.m.j.seminis lini,fœnugræci,ficuum siccarum,furfuris an.p.j.fiat decoctum,de quo percolato accipe vncias decẽ,cui adde benedictæ,butyri recentis an.℥.j. olei camomillę,& de semine lini an.℥.ij salis ʒ.j.misce,& fiat clyster. Si verò ob stercora exsiccata, aut aliam causam non fiat vacuatio,vt sæpè contingit,necessarius erit alter clyster acrior

Regula 2. de mediocriter calidis adhibẽdis initio in flatu.

Regula 3. de purgantibus.

Discrimen sumendi.

Regula 4. Clyster molliens.

Clyster aperiens.

Clyster acrior.

acrior,& aliquādo tertius,addendo,cùm fit decoctū, drachmas duas carthami,drachmam vnam hellebori,& drachmā semis colocynthidæ in ligatura,ne substantia colocynthidę intestinis noceret. *Substantia colocynthidis noceat intestinis.* Aliquando ad facultatem expultricem irritandam, atque mouendam indiget æger his aut similibus suppositoriis: *Suppositoria.* ℞.pulueris benedictæ,& pulueris hieræ lōgo dionis an. ʒ. salis gemmæ ʒ.j. ß. mellis q.s.misce, & fiant duo, aut tria suppositoria filo appensa. *Preparatio* Deinde vacuis intestinis, si materia est in aliis partibus pituitosa (à qua sæpiùs fit)cōcoquatur rhodomelle,syr.de absynthio,de duabus radicibus,& similibus,& decocto aut aquis fœniculi,petroselini,melissæ & aliis eiusdem naturæ.Postea vacuetur drachma vna pilularum de Agarico, aut drachma vna pilularum cochiarum,aut hoc simili potu: *Purgatio.* ℞.diacatholicō.℥ ß.agarici trochiscati ʒ.j. electuarij indi ma.ʒ.iij. rhodomellis ℥.j. aquę fœniculi,q.s.misce,& fiat potus. *Decoctum.* Si materia fuerit in intestinis fixa,& in partibus propinquis,sola hiera simp.& agarico aut diaphœnicon fiat vacuatio. Die sequenti post euacuationem bibat æger hunc,aut similem potum: *Clyster.* ℞.decocti camomillę ℥.iij.theriacæ magnæ,aut mithridati ʒ.j.rhodomellis ℥.j.misce.Aut hic clyster aut similis iniiciatur: ℞.decocti hordei,& radicis altheę ℔.j.rhodomellis ℥.olei de semine lini,& camomillæ an.℥.ij.misce,& fiat clyster.Deinde curatur dolor clysteribus ex oleo camomillæ, vino optimo, & aqua naphæ,aut ex solo oleo rutæ, & camomillæ, aut ex iure intestinorum,& pedū arietinorum (quod dicitur malcozinado) cum oleis camomillæ, de semine lini, & sisamino. *Sublata causa curatio doloris sequitur.* Si intestina sunt lupi,maiorem habebunt facultatem, & vim ad corroboranda humana intestina,&eorum dolorem curandum: *Intestina lupi qualia sint.* stercus tamen lupi per superiorem partem sumptum, & per inferiorem iniectum omnem dolorem colicū à proprietate curat,quamuis magis à causa frigida. *Stercus lupi.* De quo, & aliis,quæ à proprietate iuuāt, in fine huius capitis copiosius dicemus.Si cum colico dolore renalis coniungatur,curatio mixta erit ex hac,quæ nunc traditur,& alia, quæ dicetur capite quadragesimoseptimo huius libri, vt est hic clyster: *Curatio mista doloris coli. & renum.* ℞.parietariæ,maluæ,bismaluæ,rutæ,an.m.j. camomillæ,seminis lini,fœnugræci, anisi, carui,cymini an.p. ß. fiat decoctū: de quo percolato accipe ℔.j.cui adde benedictæ, diacatholicon.an.vnciā semis, butyri recentis,& dialthææ. an.vnciam vnam,olei camomillæ, & de semine lini.an.vnciam vnam semis, olei scorpionum vnciam semis, salis drachmam, misce, & fiat clyster. *Clyster communis.* Ex prædictis, & similibus

decoct.

Focus. decoctis in duabus partibus aquæ, & vna vini fotus frequens, parti dolenti est optimus, vel liquor hic ex clepsydra ab alto ventri affusus, vel potiùs admotus ex magna spõgia expressa, aut in vesica: Aut ex hoc: ℞. foliorum lauri, origani, calamenti, pulegij, saluiæ, rutæ. an. m j. vtriusque stæchadis, camomillæ, meliloti. an. p. j. seminis anisi, anethi, carui, dauci. an. ℥. ß. vini, & aquæ. an. æquas partes. Fotus etiã ex solis oleis benè calidis camomillæ, de semine lini, rutæ, & scorpionum curat hunc dolorem à flatu, & causa frigida *Filum ex lixiuio.* factum. Filum ex lixiuio cum cineribus coctum, admotum & benè calidum curat hunc dolorem. Insessus ventris *Balneum.* inferioris per semihoram in balneo ex superioribus medicamentis decocto aliquo apparato adiumento est: mora tamen in hoc balneo vires fractas dolore, vigilus & inedia nimis affligit: quare bono odore, vino & aliis huiusmodi opus *Stercus vaccarum.* est. Stercus vaccarum, præsertim mense Maio collectum, siue recens, siue antiquum sit, est in hoc optimum solum, & *Cucurbitula in flatu.* cum aliis. Cucurbitula magna ventri admota curat dolorẽ ex flatu. Clyster hic ex iure galli gallinacei veteris, & aliis *Clyster præcipuus ex iure galli gallinacei veterrimi.* obtinet in curando dolore principatũ: ℞. seminis anisi, fœniculi, fœnugræci. an. ʒ. ij. thymi, epithymi an. ʒ. j. agarici, colocynthidæ, salis indi. an. ʒ. ß. sticados, camomillæ. an. m. ß. carthami. ʒ. ij. his omnibus semipuluerizatis farciatur, & consuatur gallus gallinaceus vetustissimus, ante mortem *Clyster vtilissimus.* verberatus, & post decoquatur, donec ossa separentur à carnibus: deinde ex ℔. vna huius iuris fiat clyster. Cui iuri *Curatio ex phlegmone.* percolato si adderes benedictæ vnciam vnam, olei camomillæ vncias tres, esset clysteri maior, & acrior vis. Huic etiam clysteri magna vis inest in hoc dolore curando: ℞. vrinæ pueri. ℔. j. olei de lilio, & de semine lini. an. ℥. ij. theriacæ magnæ ʒ. ij. misce, & fiat clyster. Si dolor colicus fit ab inflammatione, curatur primò victu tenui, & refrigerante.

Victus.

Reuulsio.

Repellentia sumenda. Secundò, auertentibus perfectionem iecorariæ. Tertiò, repellentibus internis per os, cùm est in superioribus intestinis, & si in inferioribus sit, per clysterem, vt decocto hordei, & oleo rosato, aut solo lacte caprino, aut ouino, aut solo oleo violaceo, aut de papauere, aut succis plantaginis, *Resolutio.* portulacæ, solani, & similibus. Quartò, & vltimò, dissipantibus, & resoluentibus, vt decocto camomillæ, fœnugræci, radicis *Si à bile.* altheæ, seminis lini & similium. Si à bile fiat colicus dolor primò vacuata bile, secundò, moderatè frigidis, vt est lac, & *Si à veneno.* oleum rosatũ, & similia, curabitur. Si à veneno fiat hic dolor, curatur statim vomitu per totum, syrupi acetosi simplicis

cis, cum decocto seminis raphani, aut per infusionẽ helleborí cum raphano, & postea cum oxymelle simp. secundo, oleo sesamino, & de semine lini in quantitate vnciarũ quatuor. Non dormiat veneno sumpto, quia somnus reuocat venenũ ad interiora. Tertiò, curatur iis, quæ à tota substantia, seu proprietate veneno sumpto repugnãt. Theriaca magna, & mytridatum omnia ferme venena curant. Si vis scire perfecte naturam cuiusque veneni, & facultatẽ medicamẽtorum contrariorum venenis, lege sextum librum Dioscoridis, & libros de facultatibus simplicium medicamentorũ Galeni, & libros de alexipharmacis, & de theriaqua antiquissimi medici, & poetæ Nicandri: lege etiam opus de venenis doctoris Santes de Ordonyes. Quæ curant omnem dolorẽ colicum, & iliacum à tota substantia, seu proprietate, omni tempore, sunt stercus lupi per os cũ rhodomelle, aut aliquo liquore. Dosis est drachma vna per clysterẽ cum cõuenientium aliorum medicamentorum drachmis duabus, aut tribus. Si recens fuerit, ventri admotum ad modum cataplasmatis curabit hũc dolorem. Ossa etiam, quæ reperiuntur in stercore lupi parua quantitate sumpta curant dubio procul eum, & ne iterum fiat, prohibent. Idem os collo suspensum à multis in hoc laudatur. Lupi intestina, si comedãtur, curabunt ipsum dolorẽ. Radix iusquiami ventri admota colicũ dolorem curat, & qui fieri potest, prohibet. Ventriculus anseris assatus, si comedatur, curat hunc dolorem. Drachma vna semis cornu cerui tosti liberat ab hoc symptomate. Vena vmbilisci masculi infantis curat colicũ dolorem masculi, & fœminæ, fœminam sanat Deo auspice. Virgę cerui puluis laudatur à quibusdã in hac curatione. Pes lupi collo suspensus ab aliis laudatur, ius cancrorum hunc dolorẽ leuat. In vehementi dolore deuiendum est ad narcotica medicamenta, semper tamen sunt maximè consideranda quæ de horum vsu diximus c. 36. de diarrhæa: primò parti dolẽti admoueatur hoc cataplasma: ℞. parietariæ, foliorum iusquiami an. m. ij. farinæ fœnugræci seminis lini, & camomillæ an. p. fiat decoctum, & ex his benè pestis fiat cataplasma, addẽdo olei de papauere, & de camomilla an. ℥. ij. croci puluerizati drachmam vnam, thebaici scrupulum vnum, vitellos ouorũ numero iij. aut si fortiori egeat auxilio narcotico, & simul purgãte: ℞. benedictę ℥. ß. diaphęnicõ ʒ. iij. philonij, Romani ʒ. j. olei camomillę, & de semine lini an. ℥. ij. misce, & fiat clyster. Rhazes miscet narcotica cũ purgantibus. Aliquãdo cogimur in vehementissimo dolore exhibere drach-

Vomitus. *Somnus vitandus.* *Alexipharmaca.* *Qui libri legendi.* *Vtrumque dolorem cu- rantia tota substantia.* *De narcoticis.* *Topica.* *Cataplasma.* *Narcotica purgans.*

mam vnam athanasiæ, aut requiei magnæ, aut philonij Romani cum vnciis tribus decocti camomillæ, & vncia vna syrupi papaueris. Ileus dolor curatur iisdem fermè auxiliis, quanquam valentioribus, iisque magis per os sumptis, quā per clysterem iniectis: semper tamen vti oportet clysteribus non tantùm mollientibus, sed acribus, vt per loca apta stercora depellantur.

Ilei curatio an eadem sit.

De colico dolore, & ileo. CAP. XXXIX.

Scholium.

Colicus dolor.

DOlor, qui in intestino.) *Dolor colicus ex symptomate & parte affecta nomen sumpsit, afficitur enim in eo colon secundū ex crassis intestinis, quod incipiens à sede dextri renis, & conscendens ad iecoris cauum, hinc secundum ventriculi fundum ad lienis sedem, & dextrum renem complicatur. Vnde cùm dolor secundum ventris longitudinem extenditur, aut ex parte dextra in sinistram locum mutat, vt in eo, qui à flatu fit, sine dubio ex situ partis dolorem colicum esse colligimus: cùm autem in aliqua parte intestini fixus manet, tunc opus est alia addere signa, aliter enim decipiemur. Cùm enim intestinū hoc attingat duos renes, quando dolet in parte reni coniuncta, non est mirum existimare nos dolorem nephriticum esse, videmus enim hac in re Galen. in seipso deceptum. Neque hic error est periculosus, cùm in principio siue dolor sit nephriticus, siue colicus, eadem remedia applicari oporteat ea scilicet, quæ sedare possunt dolorem. Hic dolor colicus distinguitur ab ileo ratione doloris, & ratione situs: ob dolorē, quia dolor ilei maior est. Primò, quia fit à crassiore substantia magis distendente, nempe stercore indurato: quod non euenit in colico dolore, quia cùm hoc intestinum sit medium capax, non potest obstrui, ita vt prohibeatur stercoris descensus. Secundò, dolor est maior, quia membranosius est ileon intestinum, quàm colon. Ex situ doloris etiam distinguuntur ij affectus, quia dolor ilij manet semper in regione vmbilici, hoc enim intestinum suis anfractibus ilia & sedem vndique vmbilico subiectam atque conterminam implet. Dolor colicus distat à nephritico, quia etsi in vtroque vomitus sequatur (ob debilitatem ventriculi ex defectu spirituum, qui à dolore attrahuntur) maior tamen sequitur in colico, ob viciniam & continuitatem maiorem cum ventriculo. Tum quia in colico dolore excrementa retinentur, aliquando, ita vt neque flatum, neque ructū emittere possint. Tertiò quia àsūpto cibo exacerbatur dolor colicus, non autē nephriticus, cū renes longè à ventriculo absint. Quartò in nephritide dolor est semper fixus, at in dolore colico aliquādo mutat locum. Quintò in nephritide antecedunt vrinæ albæ, & perlucidæ, in quibus deinceps sabulosa subsident, quod in colico dolore non euenit.*

Aliquando nephriticum dolorem pro colico assumimus.

Discrimen doloris colici ab ileo.

Discrimen doloris colici & nephritici.

Dolor

Dolor colicus aut fit à causis externis, aut internis. Externæ sunt, alimenta, aer, aut veneni potio, intemperiem frigidam generantes Internæ, intemperies frigida ex vitrea pituita orta, intẽperies calida ex acri humore, flatus distendens, libro de multitudine cap. 10. aut inflammatio. Si dolor fiat à pituita, cùm hæc sit glutinosa, infixus erit, ita vt perforari videatur intestinum, neque in eo est situs. Si fiat à bile, erit dolor acutus, sitis, oris amaritudo, & præcessit bilis retentio Si ab inflammatione, febris ostendet. Sicut loci mutatio, distentio eum, qui à flatu ortum habet. Aliqui, imò omnes dolorem colicum ex stercore indurato fieri scribunt: quorum sententia aliquibus non placet considerantibus intestini amplitudinem. Causæ colici doloris.

Ileos affectus est ilei intestini, à quo eorum, quæ per aluum excernũtur, euacuatio omninò supprimitur. Hæc suppressio in alijs duobus intestinis tenuibus nõ contingit propter bilem (quæ in his expurgatur) maximè ea intestina irritantem. In intestino verò ileo, cùm ita conformatum sit, vt in suis anfractibus excrementa crassa possint immorari, hanc videmus affectionem contingere, non autem in aliquo ex crassis intestinis, vt ex com. 44. libri sexti aph. colligimus Quòd si Gal 3. epy. par 2. com. 6. hunc affectum aliquando ad crassa referat intestina, intelligendum, id est de crassiori parte intestini tenuis, quæ crasso intestino adhæret. Ex hac varia partium in intestino cõsideratione Celsus lib. 4. cap. 14. Ilei duas differentias scribit. Huius symptomatis causæ sunt omnia illa, quæ excrementorum descensum impedire possunt, qualia sunt magna inflãmatio, stercus induratum, & mutatus situs intestini, qui herniam intestinalem efficit. Aliqui addunt quartam causam, crassum scilicet & viscidum humorem, ab eo enim etiam potest fieri obstructio. Horum sententia non placet Gal. 6. aph. com. 44. eo quòd (vt existimo) bilis flaua per ipsum descendens humorem exterget. Quæ etiam est causa, ob quam ileos etsi fiat ab stercore indurato, rarò tamen, & cùm contingit, id fit ex esu rerum adstringentium, vt mespilorum, aut ex febre adurente, aut ex venenoso pharmaco exsiccante stercus, vt ex auri pigmẽto in socru mea vidit Ludouicus Collado præceptor. Si obijcias, Hippocratem in prædicti commentarij sententia sentire, ileon posse fieri ab humore crasso & glutinoso. Respõdet Gal. in com. dictum aphor. esse suspectum. Signum ileos proprium est, nil per inferna excerni, quòd si exitialis sit, stercus per os educetur. Ex dolore etiam, & tumore in regione tenuium intestinorum ipsum deprehendes. Ileos quid. Ex fecibus retẽtis non fit dolor in crasso intestino ex Galeno. Ilij doloris causæ. Ileos nõ fit à crasso humore. Obiectio.

Curatur primò, victu cõtrario.) *Dolor colicus à causis externis ortus facilè curatur: non ita ab internis, & ideo breuiter eius curationẽ proponimus. Si dolor hic fiat à pituita vitrea, & non vrgeat, statim nõ est, quòd discutientibus vtamur: quia etsi illa pituita sit materia flatus, & hi ex ea eleuati dolorẽ inducant, nihilominus tamen, cùm discutientia medicamenta humorem inflatum mutent, augebunt dolorem,* Curatio colici doloris. Curatio si fiat à pituita & flatu.

ac proinde ab illis abstinendum erit,& utendum prius illis, quæ pituitam euacuant: quale est clyster factus ex fœniculo, anetho, camamelo, thymo, pulegio, semine lini, cum rhodomelle ℥.ij. benedictæ & hieræ picræ ana. ℥ ß. & olei rutacei ℥.iij. Pituita euacuata, sacculos parabimus discutientes flatus, ex furfure, sale & milio. Fomentabimus etiam locum panno imbuto in aqua & vino, in quibus fœniculum, polium, aut anethum bullierint. Clystere etiã utemur ex oleo cum prædictis herbis decocto addita pinguedine gallinæ, aut anseris. Allia, nisi adsit febris, si edãtur, flatuum discutiunt, sicut & cucurbitula supra partem affectam admota, quæ ob utilitatis celeritatem incantamenti ritu id videtur præstare. Debemus tamen post cucurbitulam clystere acri euacuare humorem, si aliquis continetur in intestinis, aliter enim calfacientes partem, aut malo victu statim redibit dolor. Si à bile. *Si dolor à bile procedat, & non urgeat, curabitur alimentis frigidis & humidis. Clysteribus etiam, dummodò non sint acres, ne humoris acrimoniam intendant, facultas eorum debet esse abstergens, & refrigerans, cui rei decoctum hordei, cum rhodomelle permixtum conueniet. Et cum bilis duplicem præstet indicationem, in quãtum in colo præter naturam detinetur, euacuationem, & inquantum acris, contemperationem, unum enim diuersis modis consideratum variè indicat: proinde syrupis granatorum, cydoniorum, & similibus temperata bile eam purgabimus, ita, ut si multã voluerimus educere, utamur hiera parata ex aloe non lota si paucam, ex aloe lota. Ex his intelliges malè auctorem, & alios lupinum stercus, & alia medicamenta toto temperamento aut proprietate (ut ipsi dicunt) colicum dolorem curantia, describere: talia enim non reperiri ostendit affectus ipse habens manifestam causam. Si obucias Galenũ libro 11. simplicium. Respondeo multoties eum tanquam superstitiosum omittendum in his remedijs.*

Si ab inflãmatione. Si dolor colicus fit ab inflammatione.) *In dolore colico ab inflãmatione secãda est vena, ut reuellamus, & euacuemus. Vena autem potest esse ea, quæ est in pede, aut brachij basilica, quia colon (sicut & renes) in medio corporis pendet positum intra testes & iecur. Deinde supra locum affectum repellentia imposita sunt ex usu, sicut & alia omnia, quæ ad curationem inflammationis applicari solent. Atq; hæc est colici doloris, quando non urget, curatio.* Curatio doloris urgentis. *Quod si urgeat, & ab humore acri oriatur, eum sedabimus narcoticis medicamentis, quæ impropriè anodina appellantur à Galeno. Clyster ex decocto hordei, & capitibus papaueris parabitur. Per os assumemus philonij maioris ℨ.j. cum decocto lactucæ, & fœniculi: hæc enim medicamenta in hoc affectu ex calida causa orto triplici ratione prosunt: Primò, quia partis sensum offerunt, & ideo dolorem, dolor enim non fit sine sensu: Secundò, quia retundunt acrimoniam humoris: Tertiò, quia incrassant tenuem humorẽ, ne intra membranas intestinorum se insinuet. Si obijcias incommodum*

(quod

(quod est intemperies frigida) ex stupefacientibus medicamentis sequi solitum, tibi satisfaciet Gal. 12. method. melius esse intemperiem ex illis relictam longo tempore curare, quàm breui viriliter mori. Si dolor vrgeat, & fiat à pituita vitrea, cauendum à narcoticis est, quia duplicem inducunt noxam. prima est, densando tunicam intestinorum viam præcludere spiritui: Secunda est humorem incrassare. His ergo si vtaris medicamentis, statim sedabis dolorem, attamen si deinceps calefacientibus cures, ex spiritu aucto dolorẽ de nouo excitabis, ita, vt ad narcotica deuenire cogaris, quod tertiò & quartò efficiens insanabilis affectus auctor eris. Quæ omnia docent hunc dolorem medicum postulare peritum, qui sensim extenuet, & concoquat humorem.

Narcotica in dolore à pituita vitrea vitanda.

Ileus dolor curatur eisdem fermè.) *Ileos si fiat ab inflammatione (quod cognoscemus ex febre, tumore apparẽte in regione intestinorũ, & pulsu) curatur sanguinis missione. propter causam sæpius dictam. Exterius repellentia, oxirrodinum, & alia, quæ applicantur, permiscẽda sunt cum digerẽtibus, decocto camemeli. fænugræci, & similibus, quoniam in hoc affectu principiũ breuissimum est. Clystere nil infundatur, sed per os ob intestini ilei viciniã cum ventriculo, & vt iuuent descensum excrementorum assumi debent remedia, quæ ideò repellere debent, & non adstringere, imò lubricam reddere aluum. Huiusmodi sunt decoctũ maluarum, lactucæ, scariolæ, solani, semperuiui, syrupus rosarum, & violarum. Ptisana in cibo assumpta aluum lubricat, sedat sitim, repellit, humectat, & statim nutrit. Ileos ex stercore indurato emollientia postulat. Partem exteriorẽ fouebimus decocto lini, maluauisci, altheæ, fænugræci cum butyro, & axungiis, aut oleo solo dulci, aut oleo, in quo semen lini, fænugræcum, aut aliud simile efferuerit: Vngemus etiam eandem partem vnguentis de althæa, de agrippa, & aliis emolliendi vim habentibus, ex feruefacto etiam semine lini cum radice altheæ, & oleo, & pauca cera vnguentum construere poteris. Emollito stercore (quod tactu deprehendes) ad eccoprotica medicamenta accedes, quorum vis non transcendit iecur, vt ad cassiam per euaporationem extractam cum decocto maluarum lini, & fænugræci. Si hæc non prosit, ad maiora deuenies, diacatholicon, cassiam, diaphænicon, diacarthamũ, & diaprunis laxatiuum. Quòd si neque ex his vtilitatem animaduertas, colocinthide vti poteris: ℞. colocinthidis g̃. iij. cassiæ ℥. j. cum decocto superiori. In stercore verò indurato à veneno, præter ea, quæ diximus, vomitoria medicamenta, & quæ toto temperamento veneno aduersantur, conducent. Quando mutatus situs intestini à casu, aut flatu ileos generat (quod sensu deprehendes) periculosus est affectus, quoniam statim solet inflãmari intestinum. Hoc restituetur supino collocato homine, & digitis comprimentes intestinum. Aër etiam per folles fabrorum per anum immissus sua violentia intestinum in suum locum reponit, quod remedium etiam vtile est in ileo à fæcibus induratis orto. In ileo à qua-*

Curatio ilij ab inflammatione.

Exterius.

Clyster.

Curatio ilij doloris ex stercore indurato.

Eccoprotica.

Vehementer purgantia.

Si fiat à veneno stercus indurante.

Si à mutato situ intestini.

Nota remedium. *cunque causa procedat, semper opus est, feces deponere ab intestino recto, ne reliquorum excrementorum euacuatio impediatur.*

De inflammatione hepatis. Cap. XLI.

Inflammatio hec & causa ab alijs petenda. INflammatio in hepate perinde fit, atque in aljis visceribus,& ab iisdem causis. Quare quæ diximus capitibus de phrenitide, de peripneumonia,& de pleuritide iterum inspice similiter quæ à Paul.lib.3.cap.46. in quo multi alij iecoris affectus demonstrantur. Aetius quoque de hoc morbo agit lib.10.c.3 & Gal. lib.5. de locis affect. cap.6.quo cap. omnes *Note.* fermè huius affectus notas describit, dolorem scilicet dextri hypochondrij, grauitatémque peruenientem sursum ad iugulum vsque, deorsum verò ad costas spurias: Tumor in eodem dextro hypochondrio est, præsertim si gibba pars fuerit inflammata: Acuta febris adest, tussis sicca, difficultas, spiritus, sitis inexhausta, cibi fastidium. Aliquãdo hepati inflammato singultus aduenit, vt docet vetustissimus Hippoc.aph. 58.lib.5.non semper, vt inquit in commentario Gal. sed quãdo ad maximam attollitur inflammationẽ. Propter neruorũ communicationẽ singultus hic est per cõsensum vaporis a- *Error Oribasii.* cris, & etiã compresso ventriculi ore: errat ergo Oribasius dicens, hunc singultum esse ex inanitione. Aphorismũ hunc confirmat Celsus Latinus, Hippocr. lib.2.cap.7.dicens frequens singultus & præter consuetudinẽ continuus iecur esse inflammatũ significat. Philotheus exponens finem huius aphor.quod iecore, inquit inflammato fit, non talis, sed singultus, & maximè si simam partem inflammari contingat, cùm in inflãmatione caliditas ad se ipsam humiditates, quæ in stomacho sunt, trahit,& consumit, & hinc stomachus exsiccatur,& ex siccitate consumitur, ad quam conuulsoriam dispositionem singultus fit. Quo in loco Philotheus visus est sequi Oribasium, sed ipsis repugnat Gal. comm. quoque 17. lib.7.aph.dicens, per consensum os ventriculi ab hepatis magna inflammatione laborare, atque morderi, & singultire certum est. Scire quando pars sima inflammata est,& quando gibba,& quando musculi, Gal.apertè,& longo sermone cap.6.lib.5.de locis affectis demonstrat.

Curatio inflammationis in parte caua iecoris. Curatur septem remediorum generibus: primò, victu refrigerante, tenui, reddente sanguinem ineptum motui, vt aëre natura frigido, vel arte parato, aquis, herbis, & floribus frigidis, lacte amygdalarum, cremore hordei, succo malorum granatorum, cichorea, & lactuca coctis, pane bene loto,& iure pulli gallinacei, si fuerit imbecilla facultas,

abst

abstinentia vini, carnium & ouorum,& cæterarum rerum, quæ sanguinem augent,& calfaciunt.

Secundò, auertentibus, vt sanguinis missione per sectionem iecorariæ dextræ, extrahaturq; sanguinis quātitas, & numerus respondens plenitudini,& naturæ infirmi, & magnitudini morbi. Vbi ætas & vires prohibent venæ sectionē,fiat sanguinis missio per cucurbitulas admotas naribus, aut scapulis cum scarificatione. Ligaturę,frictiones, & fotus extremorum satis auertunt. *Reuulsio.*

Tertiò,repellentibus frigidis, & stipticis,internis, & externis mitioribus, & semper admixto aliquo corroborante parum calido,ne conuersa phlegmone in scirrhum,aut facta obstructione inter iecur & vesicam fellis,hydrops,aut mors sequatur,vt sumpto hoc medicamento,aut simili,tertia quaque hora,quantitate duarum vnciarum: ℞.syrupi rosarum ex infusione siccarum ℥.iij.syrupi endiuię compos.℥.ij.aquę endiuiæ,& cichoreæ, an.℥.iiij. aquę eupatorij,aut absinthij ℥.ij.misce. Hepati sæpe admoueatur vnguentum santalatū, vel cerotum santalatum tepidum:aut liquor hic remissè calidus,℞.aquæ rosarum,& endiuiæ an.℥ iiij.aquæ absinthij, & olei rosati an.℥. ij. aceti sambucini ℥. ß. misce,& fiat epithema,quod sæpe hepáti admoueatur. Hoc vnguentum repellit satis benè:℞.olei rosatū ℥.ij.olei myrtillorū ℥. j.olei de spica,& de absinthio an.℥. ß.santalorū omniū,& trochiscorum de camphora an.ʒ.j.ceræ q.f.misce, & fiat vnguentū. *Repellētia.* *Internæ.* *Externæ.*

Quartò, concoquentibus materiam mixtam ex pituita, & bile,additis semper astringentibus, partem principem roborantibus: vt ℞. rhodomellis vncias iiij. syrupi rosarum ℥.ij.misce:& ℞.decocti hordei sine cortice,endiuiæ,& absinthij ℥.v.si magna fuerit copia pituitæ, syrupo de duabus radicibus,& rhodomelle concoquenda est. Si verò atra bilis mixta fuerit,syrupo de fumoterræ,de buglossa, & similibus. *Preparatio humoris misti.*

Quintò, vacuantibus materiam mixtam medicamentis habentibus mixtam facultatem purgādi bilem, & pituitam, vt ℞.diacatholicon.ʒ.v. agarici trochiscati, & rhabarbari electi infusi per noctē in aqua endiuiæ an.ʒ. j. diaprunis solutiui ʒ.iiij.syrupi endiuiæ simplicis ℥.j.aquę borraginis q. f.misce,& fiat potus:aut ℞.pilularum aggregatiuarum ʒ. j. fiant pilulæ septem. Ex medicamentis, quæ pituitam, & bilem purgant poteris componere augendo, vel minuendo habita ratione humoris dominantis. Si verò atra bilis sit mixta cum pituita, aut flaua bile, quæ purgant ipsam, sunt miscenda:semper tamen,quæ iecur corroborāt,adde,vt sunt *Purgatio.* *Obseruā.*

Curatio gibbæ partis. omnis endiuia, absinthium & spica. Sed si materia fuerit in gibba hepatis parte, mouentibus vrinam vti oportet, vt syrupo capillorum veneris, de liquiritia, de duabus radicibus, & decocto quatuor seminum frigidorum maiorum, & radicum diureticarum in parua quantitate, quia tam purgantia, quàm vrinatoria medicamenta clementi, & benigna egent vi, & natura.

Resolutio cum astrictione. Sextò, resoluentibus, & digerentibus reliquias materiæ sensim, & mixtis stipticis: vt ℞. florum camomillæ, meliloti, anethi, althææ an. p j. absinthij, m. ß. rosarum p. ß. spicæ, squinanti, & mastichis an. ℨ. iij. fiat decoctum in ℔. iij. aquæ ad *Fotus.* medietatem: quo percolato vtere ad formam foti. Ex his e*Sacculus.*tiam fiat sacculus hepati admouendus, vel oleum camomil*Olea.*læ, rosarũ & de spica simul calida hepati admoueantur, vel *Vnguentũ.* hoc vnguentum: ℞. olei camomillæ ℥. ij. olei de lilio, de ab*Alteratio.* sinthio, & nardini an. ℥. ß. pulueris squinanti, rosatæ nouel*Interna corrigentia.* læ & absinthij an. ℨ. j. ceræ quod sufficit, misce, & fiat vnguẽtum, quo inungatur hepar.

Externa. Septimò, intemperiem calidam à sanguine, & bile relictã corrigentibus internis, vt electuario diatrium santalorum, diarrhodon abbatis, conserua rosata, syrupo rosarum, endiuiæ simplici & composito, & similibus. Et externis dictis tertio genere remediorũ. Si phlegmone suppuratur (quod scies *Suppurantia.* autore H ppocrate aph. 47. lib. 2. ex febris, & doloris intensione) coctio & suppuratio iuuari debent cataplasmate ex de coctis ficubus, maluis, bismalua, semine lini, fœnugræco, v*Ruptio.* uis passis, oleo amygdalarum dulcium, butyro recenti, vitellis ouorum, & pauco croco. Deinde abscessum motu violẽto rumpes, saltu videlicet, tussi, vocibus, sternutamẽto. Post*Tertio in parte gibba.*ea tergebis, hoc, aut simili medicamento, si est in gibba parte vlcus: ℞. furfuris cicerum nigrorum, hordei, an. p. j. liquiritiæ, radicis petroselini an. ℨ. ß. fiat decoctũ: & de quo percolato accipe ℔. ij cui adde mellis, & sacchari, an. ℔ ß. aceti *In parte sima.* ℥. j. misce, & fiat ad modum oxymellis. Si verò fuerit in sima, tergebis cassia, manna, sero caprino, & succo rosarum in par*Glutinantia.*ua quantitate, & aliis aluum deiicientibus. Postremò vlcus est glutinandum bolo armeno, terra sigillata, sanguine draconis, thure, & similibus. Si hepar obduruit, emplastro de *Vnguẽtum ad duritiẽ.* meliloto, aut filij Zachariæ molliatur, aut hoc vnguento: ℞. olei sesamini, amygdalarum dulcium, & de semine lini an. ℥. j. mucilaginis fœnugræci, & de semine lini, aquæ bis maluæ extractæ, an. ℨ. iij. axungiæ gallinæ, & medullæ cruris vituli an. ℨ. ij. emplastri de meliloto loco ceræ, quod sufficit,

misc-

misce, & fiat vnguentum: vel ℞. emplastri filij Zachariæ, & de meliloto, an. æquas partes extendãtur super alutam ad formam mediæ lunæ, & hepati admoueatur.

De inflammatione iecoris. CAP. XLI.

Scholium.

INflammatione in hepate.) *Per iecoris inflammationem intelligimus tumorem præter naturam, siue fiat à sanguine, siue à bile, siue à melancholia, nam à pituita non potest fieri, vt docet Galen. lib. 4. de præs. ex pul. cap. 3. eo quod hæc à iecore concoquitur, & compactam habet viscus substantiam. Qua ratione fiat inflammatio, ex libro de ineq. intemperie cap. 3. & ex 2. de diff. feb. cap. de fluxione intelliges In huius visceris inflãmatione primò distingue, an sit in parte gibba, an in caua, hoc enim maximè cõducit ad curationem. Hæ variæ hepatis partes inflammatæ aliquid habent cõmune & aliquid proprium commune habent grauitatem in iugulo inducere, ipsum enim deorsum ferunt quasi pressum: quod ex Gal. 2. de loc. affec. cap. 7. ob venæ cauæ tensionem, magis quàm ob membranas contingit. Vbi si dictionem illam magis, consideremus, intellectum simul habebimus, Gal. non negare ob membranas etiam fieri. Secundò habent communẽ pulsum durum, qui proprius est inflammationum, à quibus solent arteriæ distẽdi: communis etiam ipsis est febris acuta, linguæ nigredo, & sitis, sicut & ichores semper ex ipsis resudare. Oportet etiam in his inflãmationibus propter victum distinguere tempora fluxionis à temporibus concoctionis. Proprium, quod habet inflammatio gibbæ partis, est tussicula sicca ob septi compreßionem orta. si etiam comprimimus iecoris regionem, dolorem excitatum sentiemus. Distingues autem, an inflammatio sit in musculis nécne, ex figura partis. Si inflammatio cauam occupet partem, dolor ad intestina verget, ventriculus vomitu bilioso, & multis ichoribus referto tentabitur, deiectiones erunt cruentæ, & singultus aliquando apparebit, quod malum signum est ex Hippocrate, quia inflammationis magnitudinem sequitur.*

Per inflammationẽ iecoris quid intelligendum.

Locus inflãmationis cõsiderandus.

Quid habeant commune variæ hepatis partes inflammatæ.

Quid proprium.

Curatur septem remediorum generibus.) *Victus in hoc affectu debet esse tenuis, & abstergens, ex cichorea, asparagis, ptisanæ cremore, & oxymelite, omittentes mulsam, quæ detenta bilescit. Tum alimenta adstringẽtia pirum, malum cydonium, & malũ punicum, cùm in caua parte mutentur in sanguinem in inflãmatione gibbæ partis cõceduntur: quæ in simæ partis inflãmatione lædunt cõstringendo meatus.*

Victus.

Secundò, auertentibus.) *Sanguinis mißio non est exercẽda propter plenitudinem, vt auctor voluit, quia bene potest esse iecur inflammatum non existente in corpore plenitudine. Cùm ergo in inflãmatione sit aliquid fiens, & aliquid factum sanguinẽ mittimus, vt reuellamus humorem fluentem ad locum affectum, & euacuemus cõtentum in ipso.*

Sanguinis mißio.

Error auctoris.

Et

Quæ vena secanda. *Et quamuis vtraque basilica secari possit, si solam venarum rectitudinem consideremus: consulo tamen semper secare basilicã dextram, quia hæc præter dictam rectitudinem, alteram habet, quæ naturæ dicitur.*

Repellẽtia. Tertiò, repellentibus frigidis.) *Si inflammatio sit in parte gibba iecoris, repellentibus in parte exteriori vtemur dummodò non sint actu frigida, ne lædant iecur: vtemur ergo absinthio cum oleo rosaceo, aut cum aceto. Si inflammatio sit in caua parte, ab his repellentibus abstinendum erit, quia eorum vis eò non penetrat: & apparente concoctione (quod in incremento contingit) per aluum oportebit purgare ichores resudantes, ex inflammatione, vt mercuriali, in declinatione verò diacatholicone, & electuario de succo rosarum. In inflammatione verò gibbæ partis, in incremento per vrinam benigna purgantia vtilia sunt, eupatorium scilicet, vrtica, & fœniculum: In declinatione verò vehementissima, inter quæ est asarum.* *Purgatio.*

Error auctoris. Quartò, concoquentibus.) *Hoc loco errat crassissimè auctor purgans in inflammatione iecoris bilem, & pituitam indiscriminatim, quasi inflammatio semper ab his humoribus fiat. Qua autem ratione sit purgandum, paulò superius explicaui, non enim humorem à toto corpore educere intendimus in hoc affectu, sed ichores ex inflammatione resudantes in cauitates venarum iecoris.*

De obstructione hepatis. CAP. XLII.

Quæ partes laborent. IEcoris venæ tam simæ partis, quàm gibbæ obstructionem patiuntur: tametsi priores frequenter: quod ansam (vt reor) Aetio dedit, illas tantùm memorandi: reuera tamen vtræque in id vitium incidunt, vt obstruantur. Fit autem, vt prioribus id magis contingat, quòd alimentum ad cauam iecoris partem crassum adhuc, atque illaboratum perueniat: quam iniuriam gibba non sentit, & si aliquando sentiat, obturatur similiter: nec ob hanc solùm causam, sed propter alias quoque, quas tam gibba, quàm caua iecoris pars habent communes. Hæ sunt procatarcticũ nonnunquam, vt ictus, casus, aut duræ alicuius rei ad dextrum hypochondrium collisio. Præterea singuli, aut alterius cuiuspiam rei arcta constrictio, frigus exterius, & quicquid suo compressu hepatis venas potuit arctare, ita vt quasi conniueant, aut saltem doloris sensu per compressionẽ excitato eam sanguinis molem attrahant, qua venæ vltra modum repletæ in obstructionem incidant. Sæpè verò internæ, quas Gal. lib. de loc. affec. 5. c. 6. binario numero comprehendit. Obstructiones inquiens, iecinoris fieri vel propter crassos, & viscidos humores, qui à crasso & pituitoso alimento generantur, vel à flatuoso spiritu, cui exitus non patet. Cau- *Causæ externæ.* *Internæ.* *Note.*

ſæ procatarcticæ ab ægrotante ſunt petendæ. Internæ ſic deprehenduntur, ſi à craſſis, & viſcidis humoribus obſtructio fiat, grauitas in hypochondrio dextro ſentitur, ſi à flatuoſo ſpiritu præter grauitatem, tẽſionis quoque ſenſus adeſt: obſtructos pallor totius corporis ſequitur, tuſſis & difficultas anhelitus, maximè ſi exercuerint ſeipſos, vel in altiorem locum aſcendere tentauerint: trahitur enim ad inferiora propter hepatis grauitatem ſeptum trãſuerſum: vnde difficulter anhelat. Porò cùm multa ſint ſigna tam obſtructioni hepatis, quàm inflammationi communia, febris inter alia ſolius inflammationis proprium ſignum eſt. *Curatio.*

Hepatis obſtructio, quę fit à frigidis, & craſſis humoribus, curatur quinque remediorum generibus: primò, victu tenuante, calido, & aperiente, non immodico, pręſertim ante purgationem: cùm in quarto genere valentioribus ſit vtendum, vt aſparagis, iure cicerum nigrorum, radicum petroſelini, foliorum raphani, ſenationum, vel naſturtij aquatici, Hiſpanis berros, de quo Dioſcorides lib. quarto cap. 82. & ſimilium cum carne, & ſine carne. Potus ſit vinum album aqua dilutum, vel decoctum capilli Veneris, aut ceterac. Vitanda ſunt omnia alimenta craſſioris ſucci, balnea, coitus, & exercitationes à cibo. *Victus.* *Vitanda.*

Secundò, celerrimè (quia inueterata obſtructio nõ ſolùm in iecinore, ſed in omni corporis parte putrefactionem parit, febrímque accendit) attenuantibus, & incidentibus materia concoquatur, vt ℞. rhodomellis ℥.vj. oxymellis ſimplicis, & ſyrupi de abſinthio an. ℥.ij. Item ℞. decocti aut aquarum capillorum Veneris, fœniculi, & abſinthij an. ℥.vj. miſce, parato humore pituitoſo his vel aliis ſimilibus medicamentis. *Preparatio celerrima.*

Tertiò, vacuantibus materiã craſſam: vt ℞. diacatholicõ. ℥.ß. diaphænicon. & electuarij indi maioris an. ʒ.ij. ß. rhodomellis ℥.j. aquæ fœniculi q. ſ. miſce, & fiat potus: vel ℞. pilularum de agarico ʒ.j. fiant pilulæ ſeptem. Vacuata pituita, hoc, aut alio medicamento phlegmagogo, de quibus cap. 1. aliqui laudant ſectionem baſilicæ dextræ, vt per eam partẽ humores moti faciliùs educantur, & viæ meliùs aperiantur, obſtructióque bene curetur. Hoc non damno, ſed aliquando laudo, præſertim ſi æger ſit ſanguineus. *Vacuatio.* *Sectio venæ confert ſi ægrotus ſit ſanguineus.*

Quartò, curantibus obſtructionem hanc internis & externis, vt iecore lupi, fumo terræ, abſinthio, eupatorio, noſtris agrimonia, camomilla, aſaro, radice acori, quinque radicibus diureticis, caſſia lignea, ſpica, cappatibus, amygdalis *Obſtructionem curantia.*

amar

Interna simplicia. amaris, lupinis. Ex his simplicibus, & aliis similibus fieri solent multa composita. Inter quæ leuant ab hac obstructione *Composita.* præclarè citra omnem molestiam syr. de bysantiis, de endiuia comp. de duabus radicibus, & de quinque radicibus, oxymel comp. diacurcuma, dialaca, trochiscus de eupatorio, *Confectio.* de rhabarbaro, de absinthio. His ergo multis diebus sumptis curatur obstructio iecoris, præsertim partis gibbæ hoc medicamento vel simili: ℞. diacurcumæ, & dialaccæ an. ℥ j. trochiscorũ de rhabarbaro, & de absinthio an. ℥. ß. pulueris diarhodon. abbatis ʒ. ij. hepatis lupi præp. ʒ. iij. quatuor seminum frig. maiorum mundatorum, an. ʒ. ß. syr. de scolo- *Syrupus laudatissimus.* pendria. q. s. misce, & fiat confectio. Dosis quolibet die cochlearium vnũ cum ℥. ij. aquæ capillorũ Ve. Curat hanc obstructionem ex multorum experientia syrupus hic: ℞. ceterac, capilli Veneris, lapathij, lentisci, & rutæ an. m. ß. quinque radicum diureticarum, radicis acori gladioli, an. ʒ. j. quatuor seminum frigidorum maiorum ℥. ij. seminis apij, fœniculi, petroselini Macedonici, an. ℥. ij. camædreos, camæpyteos, vallerianæ, an. m. j. hordei mundi, p. j. infundantur radices, & semina per noctem in aceto, & postea fiat decoctum in vino albo, & aqua sufficienti, cui percolato adde mellis. *Topica.* q. s. m. & fiat syrup. Dosis quolibet die ℥. iij. Bis in die post duas primas concoctiones vngatur hoc vnguẽto: ℞. succorum apij, petroselini, fœniculi, sanationũ, endiuiæ & cichoreæ, an. ℥. j. aceti ℥. ß. olei ℥. iij. bulliant omnia ad consumptionem vsque succorum & aceti: deinde adde santalorũ omnium & spice, an. ʒ. ß. ceræ. q. s. misce, & fiat vnguentum.

Corroborantia. Quintò, corroborãtibus iecur: vt theriaca magna, mithridato, & trochiscis de rhabarbaro, puluere diarhodon. Abbatis ℥. j. alicuius medicamenti ex his cum aqua absinthij, & endiuiæ multis diebus sumpta corroborat iecur. Hepar lupi, auellanæ, passulæ, & cichorea, & endiuia corroborant iecur. *Confectio optima.* Hæc cõfectio est optima in hepate corroborando: ℞. trochiscorum de eupatorio ʒ. j. trochiscorum de spondio cum semine acetosæ ʒ. ß. seminis endiuiæ, cassiæ ligneæ, spicæ, cinnamomi, ameos, hepatis lupi, an. ℈. j. seminis lentisci ℈. iiij. rhabarbari electi puluerizati ℈. ij. ß. sacchari ℔. ß. mi- *Vnguentũ vtilissimũ.* sce, & fiat confectio. Dosis ʒ. ij. cũ aqua absinthij, & endiuię. Et hoc vnguentũ est maximo auxilio: R. ceroti santalini ℥ j. olei de spica ℥. ß. pulueris absinthij, & rosarũ, an. ʒ. j. misce,

De obstructione hepatis. CAP. XLII.

Scholium.

Iecor

IEcoris venæ tam simæ partis.) *Iecur pars est instrumentaria exercens propriam affectionem nempè sanguificationem ex chylo, tanquam ex materia. Chylus autem non continetur in aliqua insigni cauitate, quoniam ea destituitur iecur: sed in venis multis, à quibus tanquam ex radicibus ortum habet vena portæ. Orificia harum venarum in iecoris extremitate adhærent orificijs venarum gibbæ partis iecoris, vt sanguis in cauæ partis venis generatus, & ab excrementis repurgatus, ad gibbam ascendat partem, & inde ad venam cauam. Cum ergo anostomosis illa venarum angusta sit, non est mirum, si inter omnes corporis partes iecur magis sit obstructionibus opportunum. Obstructio iecori, morbus est in via, habens vnicam, tantùm causam, nempe humorem crassum fluentem, vt constat ex 8. de comp. secundum locos cap. 6. & lib. 5. de loc. affec. cap. 6. vnde mirandum est de his, qui practicas ediderunt, alteram causam iecoris obstructionis ad flatum referentibus, & quod magis est, Altomarius id probat ex Gal. supradicto loco, cum nec id somniauerit, & repugnet rei naturæ. Quòd autem hæc non sit sententia Gal. manifestè patebit eum locum legenti, in quo postquam scripsit iecur pati morbos in intemperie nuda, & cum fluxione, vt in erysipelate, schirro, & flatuosa distentione, pati etiam obstructionem à crassis humoribus addit. Signum obstructionis est grauitas in dextro hipochondrio, quòd si in eo præter grauitatem sit tensio, vnà cum humore erit ibi inclusus flatulentus spiritus. Hæc Gal. Ex quo loco, si animum aduertis, nunquam colliges ipsum existimare spiritus esse causam obstructionis, sed si cùm obstructione sit flatulentus spiritus tensionem sentiri. Dices, cur in obstructione iecoris non est semper febris coniuncta, cum obstructio sit causa putredinis? Respondeo in iecore esse multas venas, & ideò humores difflari, quod si aliqua est putredo exigua tamen, ita, vt vapores ex ea eleuati non sufficiant ad generationem febris. Curationem huius affectus lege apud auctorem, solùm animaduertas velim, ictum, casum, duræ alicuius rei ad dextrum hypochondrium collisionem, & cinguli constrictionem, quæ inter causas externas connumerantur ab auctore, non esse causas: quia ictus casus, & cōstrictio, si violenter fiāt, & constringant iecur, sanguinem exprimunt, non autem obstruent, cum non habeant vim generandi crassos humores, sicut nec cingulum. Præterea iecur Lupinum permiscet in compositionibus deobstruentibus iecur, existimans toto temperamento operari. Quod non probatur à Galen. lib. 11. simpl. cap. de iecore lupino. Fortasse adductus fuit ex eodem Gal. qui lib. 8. de comp. secun. locos cap. 7. iecur lupinum toto temperamento hepaticis conuenire scribit, non animaduertens Galenū eo in loco non proponere medicamenta toto temperamento hepaticos iuuantia, sed postquàm scripsit multa medicamenta ex Asclepiade ad hepaticos addit ipsum scripsisse pharmacū ex cochleis tritis cū vino,*

Cur in iecore frequenter fiat obstructio.

Quid affectus sit.

Error Altomar. authoris, & aliorum.

Obiectio.

Curatio.

Auctor reprehenditur.

De iecore lupino aduerte.

quod toto temperamēto iuuat, ſicut & lupinum hepar non vna aut altera qualitate. Vbi Galenus hæc toto temperamēto iuuare ſcribit, quia ſunt alimenta, quæ eadem ratione paulò ſupra vuas paſſas viſceri ſecundum totam ſubſtantiam familiares eſſe docuit.

De Ictero. Cap. XLIII.

Quid icterus. QVotieſcunque vniuerſi corporis color propter bilis aut flauæ, aut porraceæ, aut nigræ effuſionem immutatur, malum fit, quod Græci icterum appellant, Latini regium, & arquatum, & originem ab iis, quæ tum in morbo, tum in eius curatione accidūt, appellatione ſumpta, quod longū eſſet referre. *Error quorundam.* Porrò errant, quicunque vitio tantùm hepatis hanc affectionem putant prouenire: ſæpe enim nihil patiēte iecinore, ſaltem primaria affectione icterus oboritur, nonnunquam ex indicio naturæ, quoties in febribus bilis vniuerſa ad cutem defertur. *Cauſæ icterus.* Qui ſi ante ſeptimum appareat, malum eſt ſignum iuxta aph. 62. ſect. 6. Si verò poſt ſeptimum, non perpetuò bonum, præſertim ſi dextrum hypochondrium obdureſcit, vt ex aph. 64. ſect. 4. colligitur. Interdū ex venenatorum animalium morſu, vt Imperatoris cuiuſdam ſeruo contigit, qui ex viperę ictu, quarum viperarum venatio ipſi commiſſa erat, ictericus eſt effectus nimirum colore totius corporis praſinā, aut ſi mauis porraceam bilem referente: vt fuſius Gal. ait 5. de locis affect. cap. 7. ſępe tamen hepatis occaſione fit, vel quia inflāmatum ſit, aut intemperie calida laboret, aut obſtructione. Accidit quandoque ob imbecillitatem (vt ait Aetius) veſicę bilem excipientis, quæ bilioſum humorem, veluti conſueuit, in ſeſe ex hepate non attrahit, ideóque impurum ſanguinem relinquit. Fieri etiam poteſt, vt ipſa nimium repleatur, & propter repletionem multam non euacuetur. Magna tamen ex parte contingit hic morbus ex obturatione, aut debilitatione venarum, quarum ora ex ipſa ad hepar feruntur, aut illius meatus, qui bilem ad inteſtina effundit. *Icteri nigri cauſæ.* Sed neque illud tacendum erit, quod lien quoque ictericam affectionem parit, illam inquam, in qua tota cutis nigro colore inficitur, quod accidit: aut quia ab ipſo liene hepar non benè purgatur, aut ſeipſum purgare per ſolitos canales non poteſt: vtrūque verò, vel propter imbecillitatem aliquam, aut obſtructionem fit. *Externæ.* Prętex iam dictas cauſas à procatarcticis quoque generatur, vt ab immoderata exercitatione, ſerum calidarum vſu, & aeris ambientis calida intemperie. Vnde in Sardinia ex aëris corruptione ſcribunt quidā, ineunte æſtate, aut in autumn

tumno in hanc affectionem incidere indigenas ferè omnes exceptis iis,qui propter robur tēperamēti, aut alia de causa resistere malo possūt.Cæterū si à causis procatarcticis icterus contingat,aut ex venenatę ferę morsu,interrogare ęgrū tantùm conuenit,aut aeris naturā cōsiderare. Aliarum causarū signa nūc docuimus. Si igitur ex indicio naturæ factus sit arquatus morbus,tam vrina,quàm alui excrementa à naturali modo non recedunt,si ab inflāmatione hepatis,febris adest, & dextri hypochondrij,grauitas, & deiectiones sunt biliosæ.Si ab intemperie, citra grauitatem furor inest. Si ab obstructione, citra grauitatem vnà cum grauitatis alicuius sensu circa dextrum hypochondrion alui excrementa alba deiiciūtur.Si ab imbecillitate facultatis,vel attractricis,quę bilem ab hepate trahit:vel expultricis , quæ ipsam ad intestina expellit citra grauitatem,& stercora alba sunt,& vrina biliosissima. Denique si à vitio splenis contingat, quod genus icteri atrum appellant: fit enim ab atra bile vnà cū sanguine ad cutem delata,grauiùs multò afficiuntur, cōsequitur enim eos(vt inquit Aetius li. x. c. xvij. cuius placet verba referre)tristitia præter rationem,& mordacitas eorum,quę circa ventrem sunt, difficultasque spirandi. Cibos auersantur, & nigrum lotium excernunt: Aliquando autem & per interualla quędam corpora ipsorum tepescunt, stercora verò chalcanti colorem referūt,& alúus magis his exsiccatur. Cęterùm eos,qui ex pallida bile arquatum contrahunt,nulla mordacitas eorum,quæ circa ventrem sunt,consequitur: neque etiam tantùm auersantur cibos , sed obtusior aliquādo fit in iis ciborum appetitus. Et stercora quidem albida egerūtur:vrinæ autem crocei coloris,turbatæ tamen, & tenebras referētes permanēt.¶ Signa præterea omnibus ictericis communia sic Aetius scribit.Cōmuniter autem omnibus ictericis pigritia ad motū corporis accidit,& à dulcibus cibis sunt animo alieno:amaros verò nō admodū auersantur:Et variis imaginationibus vexātur: Pruritus etiam vniuersi corporis comitatur, & difficulter exudant. porrò alba oculorum,& partes faciei temporibus propinquæ,itémque malæ pallorem ostendunt. Venæ etiam sub lingua repletæ reperiuntur, & abundantem humorem significant.

Nota.

Signa communia.

Curatur icterus criticus quatuor generibus auxiliorum: quamuis si perfecta fuerit crisis permutationis,nihilque bilis interius remaneat,sola cutis infectio,& intemperies eget curatione.Sed aliquid intus fit, & hepatis & venarū intēperies calida fuerit primò,curatur victu refrigerāte, & humectan-

Curatio icteri critici.

ctante,vt cremore hordei, endiuia, cichorea, lactuca, & similibus, Et aqua hordei,aut vino albo bene aqua diluto.

Preparatio. Secundò, apparantibus bilem: vt syrupis endiuiæ simp. & compos.granatorum, violarum, nenupharis, acetositatis limonum,& citri, cum duplo aquarum, vel decocti cichoreæ,endiuiæ,lactucæ,portulacæ.

Vacuatio. Tertiò,vacuantibus bilem:vt cassia fistula,manna, tamarindis,rhabarbaro,& aliis cholagogis:vt ℞.medullæ cassiæ fistulæ recens extractæ & medullæ tamarindorum an.℥.ß. infusionis rhabarbari in aqua endiuiæ per noctem factæ. ℈.iiij.cum ℥. iiij. squinanti diaprunis solutiui ʒ.iij. syrupi violarum ℥ j.aquæ borraginis.q.s. misce, & fiat potus,vel,si malit pilulas:℞.pilularum de rhabarbaro ʒ.j.fiant cũ aqua endiuiæ vij. pilulæ. Si toti corpori est communis intemperies,aut æger iuuenis,& carnosus venæ iecorariæ dextræ sectio est necessaria, extrahatúrque sanguinis copia respondens naturæ ægri & morbi.

De sectione venæ.

Alteratio. Quartò, tollentibus intemperiem calidam hepatis internis,& externis medicamentis, dictis tertio, & septimo genere remediorum cap.41.de curatione inflammationis hepatis.

Curatio icteri ab obstructione crassi humoris. Si verò icterus est ab obstructione per crassam bilem,aut, pituitam, quatuor remediorum generibus curatur, primò, victu tenuante, aperiente, & calfaciente:minus si à bile est quàm à pituita,vt alimentis, & aliis iam dictis cap. præced. de hepatis obstructione.

Preparatio. Secundò,apparantibus materiam,vt syrupis, & aquis, incidentibus,tenuantibus,& aperientibus, primò mitioribus, dictum est cap.præced.secundò auxiliorum genere.

Vacuatio. Tertiò.vacuantibus bilem crassam,& pituitam ei admixtam: vt medicamentis dictis cap.præced.tertio auxiliorum genere. Vena secatur quoque basilica, vel salua tella media inter anularem,& minimum dextræ manus digitum, si fuerit iuuenis aut bilis, vel pituita sanguini mixta per eam humores hepati fixi agitantur, faciliúsque obediunt medicamentis leuantibus obstructionem.

Sectio venæ.

Aperientia. Quartò, aperientibus meatus,vt medicamentis dictis secundo, & quarto genere remediorum capit. præced.42. ℥. iiij. aquæ, vel decocti foliorum raphani, aut eupatorij, aut prasij,aut matris sylux matutinis quinque,vel septem sumptæ sanant icterum. ʒ.j. pulueris lumbricorum terrestrium tribus matutinis sumpta,vel pluribus cum vino albo,& saccharo saporis boni gratia sanat icterum,vel fiant,pilulæ au-

Simplicia.

tò intectæ ex eodem puluere lumbricorum cum syrupo de byzantiis. Idem præstat stercus canis ossibus tantùm nutriti, serum capræ nutritæ herbis aperientibus, vt fœniculo, apio, petroselino, senationibus & si milibus factum cum semine carthami, quantiras carthami ℥. ß. ad ℔. iij. lactis. Sanant quoque icterum aperientia hæc, dialacca scilicet diacurcuma à ℥ ij. ad iiij. & trochisci de rhabarbaro, de eupatorio, & de absinthio ad ℥. j. cum aquis prædictis aperientibus, sæpe mutata remedij forma, & specie, vt in asthmate, & cæteris affectibus diuturnis: ne natura vni assuescat. Decoctum caprifolij, scolopendriæ, hæpaticæ, capil. Veneris, & quatuor seminum frigidorum maiorum septem matutinis sumptū curat icterum, præsertim si postea sumatur hic potus tribus matutinis: ℞. seri caprini ℔. j. rhabarbari electi ℥. ij. pulpæ coloquintidæ, spicæ nardi ana. ℥. j. sacchari rosati, & violati ana ℥. ß. misce, & fiat potus. Quidam tempore Arnaldi de Villanoua multos laborantes ictero sanauit hoc medicamento, vacuatione per sudorem & vrinam: ℞. stercoris asini recentis pugillum semis, vini albi odoriferi ℥. iiij. misce. Color flauus cutis, & oculorum tollitur mouentibus vrinam prædictis medicamentis aperientibus, & balneo ex decocto camomillæ, meliloti, althææ, & similium, aut sulphureo aëre calido, & aliis omnibus aperientibus poros. Conferunt oculis sternutamenta, fotus camomillæ, & parum croci in aceto, quamuis antequàm appareat icterus, oculis aqua rosacea sit admouenda, vt in variolis & morbillis fieri solet. Si alia remedia, & omnia fermè scripta à grauissimis doctoribus scire cupis, lege c. 5. serm. 5. tract. 6. Nicolai Florentini. Si icterus niger est, vt præcedens curatur, sed remediis valentioribus, & melancholiæ debitis, de quibus in affectibus lienis dicemus, cap. scilicet 45.

Compositā. *Historia.* *Color flauus quibus tollatur.* *Aqua rosacea oculis admouēda.* *Icteri nigri curatio.*

De Ictero. Cap. XLIII.

Scholium.

QVoticscunque vniuersi corporis.) *Morbus regius (qui plura habet nomina, & vulgò dicitur aliacra) nil aliud est quàm effusio biliosi humoris per vniuersum corpus: Vbi per bilem non solùm flauam intelligas, sed & eam, quæ præter naturam est: ex morsu enim animalis solet fieri icteros, bile porracea per corpus effusa, sicut in indicus morborum bile vitellina. Morbus regius, icteros à Græcis dictus, symptoma est in affectu co[...] est enim calor vitiatus, seq.*

Icterus quid. *Quis affectus sit.*

 alte-

ſequens alterum ſymptoma, nempe vitium excrementi: quod etiam ex altero ſymptomate dependet, nempè ex actione læſa: quæ malè ſeparat, aut non ſeparat bilem: vel ex actione corporis deprauata, cùm in toto eo multa bilis generatur. Aliquando tamen icteros non ſequitur morbum, ſed naturæ robur, quando in criſibus apparet. Morbus ad quem hæc actio læſa ſequitur, varius eſt: nam aliquando eſt inſtrumentarius, aliquando ſimilaris. Hoc intelligemus ſi varias icteri cauſas ex Gal. lib. 5. de loc. affec. cap. 7. in hunc locum transferamus. Prima eſt natura, quæ in criſibus ad cutem humorem peccantem expellit: Secunda ſanguis ita corruptus, vt mutetur in bilem porraceam: quod contingere ſolet ex veneno in corpore genito, aut exterius inflicto, vt Imperatoris ſeruo ex viperæ morſu accidiſſe ſcribit Gal. Tertia intemperies calida iecoris multam bilem generans, quæ tota, cùm non poſſit expurgari à veſica bilis, vnà cum ſanguine ad partes delata eas colorat. Quarta eſt intemperies calida totius corporis bilem ex tenui parte generans. Quinta obſtructio iecoris in meatu, qui ex iecore defert bilem ad veſicam, aut illius, qui ex veſica eam ad duodenum inteſtinum expurgat: Sexta inflammatio iecoris: Septima ſcirrhus iecoris: quæ duæ cauſæ media obſtructione impediunt, quominus veſica bilis attrahat bilem. Sunt autem hæ cauſæ diſtinctæ ab obſtructione, quia ſine his obſtructio ſola poteſt morbum regium efficere. Octaua imbecillitas veſicæ bilis orta ex aliqua forti intemperie, ob quam non rectè attrahit bilem. Vltima verò cauſa eſt immodica quantitas bilis in veſica coaceruata impediens, quominus (à magna diſtentione veſica impedita) poſſit contrahi: quod in veſica l. tij lib. 3. de cauſ. ſymp. aliquando accidere ſcribit Gal. Ex his facilè intelliges hoc ſymptoma icteros appellatum ſequi varios morbos: Quorum vnus eſt intemperies manifeſta, à qua icteros ex imbecillitate veſicæ, aut iecoris & totius corporis calore contingit. Alter eſt intemperies occulta, à qua icteros ex veneno fit. Tertius eſt morbus in via, qui icterum ex obſtructione, inflammatione, & ſcirrho generat. Inter hos morbos obſtructio, inflammatio & ſcirrhus mali ſunt, non ita intemperies: ac proinde cum ante ſeptimum diem in febribus icteros apparet 4. aph. comm. 62. malum ſignificat, hoc eſt aliquem ex illis tribus affectibus. Quòd ſi poſt ſeptimum diem ex aliquo prædictorum affectuum appareat, etiam malum eſt. Si verò ſine affectu aliquo in febribus poſt ſeptimum diem in die decretorio eueniat, bonum eſt, ex 4. aph. ſent. 64. Si criticè fiat morbus regius, tunc ſolam euacuare oportet bilem, quæ eſt in habitu corporis, & intemperiem calidam (etſi morboſa non ſit) in ipſo corrigere, quod balneo c[illegible] modè præſtabis. Si venenum cauſa ſit, alexipharmacum exhibebis [illegible] vene[illegible] [illegible]rium. In ictero ab intemperie calid

Morbus. *Varia icteri cauſa.* *Curatio.*

callida aut obstructione orto sanguinem mittes, nam reuelles, & vnà cum sanguine prauo partem humoris euacuabis, & deinde efficies ea, quæ auctor docet. Si icteros ab inflammatione ortum habeat, lege caput de iecoris inflammatione. Si ab scirrho eueniat (quem tactu cognosces) sanguinem mittes, vt sanguinem educas prauum, vteris syrupis inscindentibus, & emollientibus inunctionibus, miscens, semper ea, quæ robur seruent visceris: quod perpetuò faciendum est in affectibus partium, quæ actionem habent toti corpori necessariam, quales sunt iecur, ventriculus, & lien.

De Hydrope. CAP. XLIIII.

HYdrops omnis vitiato hepate, & in frigidam intemperiem perducto oritur. Neque enim quod dudum de ictero dictum est: nempe nón semper vitiato hepate fieri, id quoque de hydrope dici poterit. Quicunque enim hydrops hepatis vitium causam habet, siue illud per primariam affectionem, siue per consensum aliarum partium nascatur. Negari enim non potest aliarum quoque partium occasione, cùm scilicet vehementer fuerint debilitatæ, hydropem oriri: nō tamen ob id fateri cogimur intacto hepate tale quippiam contigisse, cùm eā affectionem, nisi ipsum in sui consensum illæ vocassent, nunquam potuissent inducere. Sunt autem in vniuersum hydropis, seu aquæ intercutē tres species, quarum primam Græci Ascitem, secundam Tympanitem, tertiam Anasarcam, hyposarcam, & leucophlegmaticā appellant. Ascites, quam Barbari corrupto vocabulo asclitem nominant, fit ab humore aquoso cum perexiguo spiritu inter peritonæum, & partes sibi subiectas coaceruato: sic dicitur Græcis, quod vtrem aqua plenum ea pellicula referre videatur, ascos enim Latinè vtrem sonat. Tympanites accidit, quoties in prædictis locis multus spiritus flatulentus modico humori commixtus includitur. Sic affectis venter tympani instar sonitum, si percutiatur, edit vnde malo nomen inditum est Hyposarca contingit, cùm vniuersa corporis moles prætumida est, & spongiæ instar laxa, & madefacta propter frigidum & pituitosum sanguinem per vniuersum quidē corpus diffusum, non tamē vnitum. Omnis hydrops, vt supra dictum est, vitio contingit hepatis, aut per primariam affectionem, aut per societatem affecti: per primariam affectionem, vel quia inflāmatione, scirrho, aut obstructione laboret, quando per has, aut similes affectiones impensè refrigeratur: per societatem autem aliarum partium, vt lienis, ventriculi intestinorum maximè gracilium, pulmonis,

Quid hydrops.

Species hydropis.

Ascites vnde.

Tympanites.

Anasarca.

renum, & septi transuersi. Ex immodica præterea hæmorrhoidum euacuatione, aut menstruorum, & eorundem retentione, & ex quocunque alio vteri affectu, si ingens fuerit, hydrops cōtingit: in omnibus enim his affectionibus ex sola hepatis frigiditate hydrops nascitur non secus, ac solet oriri, quoties ob intempestiuam refrigerationem iecur valde refrigeratur: tunc enim antequam in tumorem scirrhosum attollatur, aqua intercutem sequitur: magna tamen ex parte euenit iis, qui cibum non sentiunt, & malo corporis habitu præditi sunt, & ictero infestantur, aut dysenteria, aut colica affectione. Generaliter omnibus hydropicis spirandi difficultas adest, & tumor, & grauitas, & vitiatus color ex virore, vt inquit Aetius, albicantibus ægris. Fastidiunt ad hoc cibū, qui sic affecti sunt, potu autem impleri quàm maximè appetunt, præsertim qui ex ascite laborant. Humor enim, qui intra peritonæū includitur cùm & salsus sit, & putris inextinctam sitim excitat, quam febris, vt plurimum, sequitur: traditis generibus, his notis distinguere inuicem hydropis species conuenit. Anasarca ab ascite, & tympanite in hoc differt, quod in anasarca tam supernæ, quàm infernæ omnes partes tumidæ apparent. Et si digito comprimantur, cauæ remanēt, in tympanite verò, & ascite superiora omnia gracilia sunt, inferiora autem inflata, & vmbilicus eminens. Ascites à tympanite in hoc distinguitur: quòd in ascite venter agitatus non alium reddit sonum, quam solet vter, vbi aqua semiplenus agitatur, in tympanite verò, qualem supra diximus.

Communia signa. *Differētia.*

Curatio anasarcæ.

Anasarca curatur quatuor remediorum generibus, primò victu calido, & sicco: vt aëre æstiuo natura, vel arte parato, fuga frigidi, & humidi, qualis est pluuialis, & nebulosus: pauco cibo, & raro, facili cōcoctu ob facultatis naturalis imbecillitatē: & tenui potiùs quàm crasso, vt pane biscocto, carnibus auium montanarum, & herbis diureticis: vt fœniculo, asparagis, & senationibus, cinnamomo, zingibere, gariophyllis, pipere, aniso, vino albo, & pauco. Si vires valent, exercitatio, quæ sudorem excitet, est saluberrima. Quare semper tergendum, aut vice eius frictio multa, mollis, & mediocris vigiliæ, & affectus animi exsiccantes vtiles sunt, nisi deficiant vires.

Præparatio.

Secundò, apparantibus pituitam per totum corpus sparsam: vt rhodomelle simp. syrupo de hyssopo, de duabus radicibus, oxymelle composito, & syrupo de quinque radicibus cum aquis aut decocto herbarum calidarum, & quæ pitui

tam

tam parant. ¶ Tertiò, vacuantibus pituitam per medica- *Vacuatio.*
menta phlegmagoga, aliquando tamen vtilis eſt ſanguinis *Sectio ve-*
miſſio, ſi ex menſibus, aut hęmorrhoidibus ſuppreſſis fiat, & *næ.*
nunquam aliàs, niſi æger eſſet maximè ſanguineus, & iuue-
nis, ſanguiſque pituitæ eſſet permixtus, ſed ſemper parcè
extrahatur ſanguis, ne iecur imbecillus reddatur, à cuius im
becillitate fit. In primis duobus affectibus venæ tibiarum,
aut pedum ſunt ſecandæ, in tertio vena hepatis: ſed in hoc
affectu cautè ſanguis eſt mittendus. Sint medicamenta pur- *Quare ve-*
gantia in hac, & omni ſpecie hydropis, benigna, & quæ he- *næ ſecãdæ.*
par non lædant: vt agaricus, hiera ſimp. diaphænicon: vt ℞.
diaphænicon. ʒ.iij. agarici trochiſcati ʒ.j. ß. rhodomellis ℥. *Purgatio.*
j. aquæ fœniculi quod ſ. miſce, & fiat potus: vel ℞. pilularum
de hiera ſimplici ℈.ij. agarici trochiſcati ℈.j. fiant cum aqua
abſinthij pilulæ vij. vel ℞. Hierę ſimplicis ℥.j. frequens vſus
& lõgus hieræ ſimplicis eſt vtilis, & neceſſarius huic, & om-
ni ſpeciei hydropis. Vacuatur quoque materia hæc diureti- *Laus hieræ*
cis, vt ſyrupo de duabus radicibus, de quinque radicibus, a- *ſimp.*
qua vel decocto quinque radicum diureticarum, vel pra- *Canthari-*
ſij. Cantharides à quibuſdam laudantur in hac, & aſcite, ſed *des impro-*
vitandæ ſunt, quia potenter veſicam vlcerãt, & hepati mul- *bantur.*
tum nocent. Materiam hanc reſoluunt, ſol æſtiuus incidens
in nudum corpus, aut arenæ calefactę ſole, aut igne, fotus ex
vino, & rebus calidis, ſuffitus per lapides ignitos ex decoctis
in vino, foliis lauri, camomillæ, ruta, rore marino, origano,
ſaluia, pulegio, & ſimilibus. Balneum ſalſum, aluminoſum,
aut ſulphureum, naturale & artificiale mirificè prodeſt.

Quartò, tollentibus diſpoſitionem hepatis, & cauſam a- *Alteratio.*
naſarcæ, vt obſtructionem hepatis, aut duritiem remediis
dictis cap. 24. de obſtructione hepatis, & contrariis ſananti-
bus intemperiem frigidam ſimul, & obſtructionem, & cor-
roborantibus: vt dialacca, diacurcuma, trochiſcis de abſin-
thio, de rhabarbaro, de eupatorio cum puluere roſatæ no-
uellæ, aut diarrhodon Abbatis, ſi calida intemperies timea-
tur. Tympanites curatur quatuor remediorum generibus, *Curatio.*
primò, victu calido, & ſicco flatus reſoluẽte, & fame, ſiti, ex- *Tympani-*
ercitatione, pane biſcocto, & cũ aniſo, & fuga eorum om- *tæ.*
nium, quæ flatus gignunt: vt ſunt legumina, herbæ frigidæ, *Victus.*
& crudæ, piſces, & ſimilia.

Secundò, apparantibus pituitam, vt rhodomelle, & aliis *Prepara-*
dictis ſuperius hoc cap. de curatione anaſarcæ, quamuis in *tio.*
hac ſpecie ſit minus neceſſaria euacuatio, quàm in anaſarca, *Obſerua diſ*
& aſcite, in quibus multa eſt copia humoris, & pauca flatus, *crimen.*

in Tympanite verò plus flatus est,& minus humoris.

Tertiò, vacuantibus materiam frigidam, vt agarico trochiscato, hiera simp.benedicta & similibus tam per os sumptis,quàm per clysterem iniectis.Quidam medicus doctus, & senex curauit pilulis mezereon sacerdotem quendam senem tympanite laborātem.Flatum resoluunt balneum sulphureum,salsum, arena calfacta sole,aut igne;fotus,& suffitus per lapides ignitos, & alia dicta tertio genere remediorum superiùs hoc capite.Puluis hic optimè resoluit flatum: vt ℞.anisi,anethi,seminis fœniculi, carui, cymini, origani, cinnamomi,gariophyllorum an. ℈.iij.sacchari ℥. iij. misce, & fiat puluis.Dosis cochlearium vnum ante cibum cum vino,& summo mane.Diagalanga, diamoscus, theriaca magna,mithridatum,diatriumpiperon,diacyminum, & similia resoluunt & euacuant flatum. Sacculi quoque ex sulphure, sale,milio,camomilla,kalenduia,origano, pulegio, anthos & similibus,ventri actu calidi admoti dissipant.Cucurbitula magna flamma multa vmbilico affixa valēter resoluit. Hoc cataplasma potentissimè discutit flatū multis diebus ventri admotum:℞.stercoris vaccini,columbini,& caprini an.p.j. puluetis cymini,carui,ameos,baccarum lauri, origani, rutæ syluestris,& anthos an. ℥. ß.sapę,q.s. misce, & fiat cataplasma,adde aquæ vitæ vncias duas.

Vacuatio. *Historia mira.* *Resolutio.* *Puluis.* *Sacculi.* *Cucurbitula.* *Cataplasma.*

Quartò,& vltimò, tollentibus hepatis affectionem, mali causam per contraria,& corroborantibus hepar, de quibus dictum est superiùs quarto genere in curatione anasarcæ,& de his dicemus in curatione ascitæ.

Alteratio & corroboratio.

Ascites curatur quatuor auxiliorum generibus,victu calido,& sicco dicto initio huius capitis.Carnes semper sint faciles coctu,& boni sanguinis,& magis tostæ,quàm elixæ. Secundò,apparantibus humorem aquosum,& corruptū: vt ℞.syrupi endiuiæ compositi,& de scolopendria an. ℥.ij. rhodomellis ℥.iiij.misce.Item ℞.decocti,vel aquarū absinthij,fœniculi,& capillorum veneris an.℥.iiij. misce, parato humore hoc vel simili medicamento.¶Tertiò,vacuantibus aquas excitātes hydropē, primò purgatorijs nō valentibus, & nocentibus iecori,vt sero lactis caprini, aut ouini, agarico,myrobalanis citrinis,& kebulis simul,puluere hierę simplicis,vel hiera simplici,succo, aut puluere brasicæ marinæ (quā vulgus sedanellā,Arabes cachitam vocant) citra molestiam purgante aquā,& hepar roborāte:quæ duo sunt summè necessaria ad curādum hydropem.Dosis est à ℨ.ij. vsque ad ℨ.quatuor,& ego exhibui drachmas septem frequenter

Curatio ascitæ. *Victus.* *Præparatio* *Purgatio.* *Duo necessaria.*

 manè

manè laboranti hoc genere hydropis, & fœliciter successit. Aliquando hic morbus ob sui vehementiam eget valentioribus purgantibus, etiamsi ab iis iecur lædatur; inter quæ succus radicis ireos dempto sedimento ab omnibus laudatur. Dosis à drachmis duabus vsque ad drachmas tres semel in hebdomada, dummodò inter has vacuationes valentes iecur corroboretur puluere diarthodon. Abbatis, vel trochiscis de rhabarbaro, vel syrupo de absinthio, vel puluere hepatis lupi, vel alimento ex vuis passis, ex auellanis, & ex limacibus. Hoc succo ireos multi hydropici deplorati fermè sanati sunt.

Laus sedanellæ. *Valenter purgantia.* *Hepar corroborantia.* *Laus pulueris ireos.* *Mo estè purgantis.*

Pilulæ de serapino, de euphorbio, & mezereon potenter purgant aquam, sed molestè, & violenter, quare iis non nisi rarò, & coactè vtendum est. Dosis est ab scrupulis duobus vsque ad drachmam vnam. Succus quoque cucumeris agrestis siccatus, quem elaterium vocant, potentissimè purgat: & omnium maximè durat, autore Plinio, seruatur enim centum annis integer. Sauonarola medicus sua ætate celeberrimus dabat scrupulum semis huius succi siccati mense Augusti, & mixti cum speciebus elephanginis redactis in pilulas cum succo absinthij, & multos curauit hoc medicamento. Syrupus hic ex decocto radicis cucumeris agrestis est efficax in curatione hydropis & ascitæ, & eruditissimus doctor meus Iacobus de Leon Compluti Architriclinum illustris Comitis de Salinas hydropicum confirmatum curauit: ℞. radicis cucumeris syluestris ℥. iiij. decoquatur in libris duabus aquæ ad dimidium, deinde accipe mellis libras duas, aquæ libras octo, bulliant per se ad dimidij vsque cõsumptionem, cui percolato adde ℔. j. decocti radicis cucumeris syluestris percolati quoque, & fiat syrupus, addendo in fine pulueris dragaganti vnciam vnam, cinnamomi electi drachmam vnam: Dosis quolibet manè cochleatium vnum. Medicamentum benè paratum ex cantharidibus in maxima hydrope, tam ascite, quàm anasarca, ex Galeno purgat per vrinam valenter aquosum hunc humorem, sed iis non vtendum, nisi cùm alia non contulerint.

Elaterium. *Sauonarolæ experiẽtia.* *Doctoris de Leon syrupus eximius.* *Galeni medicamentũ.*

Valescus tamen de Taranta vir doctissimus & magnæ experientiæ hoc medicamento multos laborantes, & Anasarca, & Ascite sanitati restituit. Castigantur cantharides abscissis capitibus, & pedibus, non aliis (vt quidam malè docent cõtra Hippocratem & Plinium, & veritatem) accipe ergo vnã cantharidem absque capite & pedibus, quatuor seminum frigidorum maiorum mundatorum an. ʒ. seminis sacchari

Valesci curatio. *Error quorundam.*

candi violati ℥.ij.gūmi crassi, vel dragaganti ʒ.vj.misce,& fiat ad modum pulueris. Dosis est vncia vna summo mane: sed defende vesicam admouendo ei lac caprinum, vel oleū rosatum tepidum: autore enim Aetio cap.de dolore capitis sexto sermone, cantharides capiti admotæ nocent vesicæ, & quod magis incredibile videtur, quidam chirurgus Mediolanensis bis sanguinis profluuio correptus fuit per vrinam solum, portando cauterium ex cantharidibus in Byrsa. Tria grana alkekengi in puluerem redacta cum vino albo curāt hydropem, vacuando per vrinā. Quæ per vrinam clementer purgant,& corroborant iecur, sunt diacurcuma, dialacca, & trochisci de rhabarbaro, hi enim obtinent principatum in hoc curando morbo, quibus curatus fuit excellentissimus Dux Mediolanensis Franciscus: Dosis à drachma vna vsque ad drachmas duas. Propter illorum amaritudinem fiant pilulæ cum aqua absinthij. Iisdem trochiscis curaui ego magnificam vxorem magnifici Francisci Marci, quæ laborauit principio ascite cum febre fermè habitudinali: cui dedi preter hos trochiscos multis diebus lac asinæ, quæ pasceretur herbis diureticis, lac enim non nocet hydropi, vt multis grauissimis medicis placet, præsertim, si ab ea animante emulgeatur, quæ pascatur herbis diureticis. Ideóque à quibusdam laudatur lac capratum arabicarum propter pastum. Clysteres acres purgant hanc aquositatem,& flatum. Vacuatio hæc tutior est aliis purgationibus: quare frequens illorū vsus est vtilis,& necessarius. Hic clyster, vel huic similis est optimus: ℞ furfuris, camomillæ stichados an.p.j.rutæ,& saluiæ an. m.j.hellebori, agarici,& turbit an.℥.ij.carthami ℥.ß.roris marini, cyclaminis an. m.j. fiat decoctum: de quo percolato accipe ℔.j.olei de ruta,& de lilio an.vncias duas, salis drachmam vnam ß.misce,& fiat clyster. Pilulæ hæ purgant materiam hydropis: ℞.cinnamomi, squinanti, cuscutæ, croci, calami aromatici, seminis apij, fu, prasij, nardi, asari, mastichis, mirrhæ an.℥.ß.serapini, agarici, an.ʒ.iij euphorbij, turbit, colocinthidis an.ʒ.j.rhabarbari ʒ.iij.aloes ad pondus omnium, misce,& cum succo absinthij fiant pilulæ: Dosis quaslibet hebdomada drachma vna. Sex vnciæ seri caprini cum drachma vna semis pulueris spicæ nardi manè sæpè sumptæ purgant clementissimè hanc aquositatem. Succus maioranæ cum oxymelle, si manè frequenter sumatur, hydropem hanc curat, purgando aquositatem. Idem facit succus prasij desiccatus,& mistus cum vino albo. Idem præstat sanguis coturnicis: resoluunt ventris aquositatem omnia superius dicta in resol-

Vesicæ defensio. Vis cãtharidum quāta sit. Purgantia per vrinā,& iecur corroborantia. Historia. Alterā nō minus insignis. Lac an nōceat hydropicis. Clysteres laudantur. Clyster optimus. Pilulæ. Serum caprinum, maiorana. Prasium. Coturnix.

De tympanite.

resoluendo flatu in tympanite:quamuis valentioribus egeat ascites cùm difficiliùs vacuetur humor,quã flatus posita parilitate. Hoc,aut simile cataplasma est optimum in resoluẽdo:

Topica.

Cataplasmata resoluentia.

℞.foliorum althææ m.ij.radicum cucumeris syluestris, & ireos an.℥.j.ficus siccas numero 20.omnia decoquãtur in vino albo,& fiat cataplasma:vel ℞.fellis tauri,nitri,an. partem vnam,piperis puluerizati,partem semis,cum melle , fiat ad modum cataplasmatis , quod per dimidiæ horæ spatium admoueatur vẽtri, ne vesica,aut vlcera intumescant:vel ℞. stercoris bubuli,& caprini an.p.j.cineris quercini,& vitis an. p. ß.salis sulphuris an.℥.ß.baccarum lauri , staphisagriæ an. ℥.j. ex his decoctis cum vino fiat cataplasma,cui adde vnguenti Aragon,& marciaton an.vncias duas.

Cauteria.

Cauteria multa ventri sæpè admota non profunda purgant hanc materiã & his curauit quidam Agarenus duos Valentinos nobiles.

Historia.

Idem præstant cauteria tibiis infixa ,vt per ea materia vacuetur,quia illarum vlcera in hydrope difficulter curantur , nisi prius hydrops tollatur. Aliqui scroto setanum immittũt , vt eo multis diebus,& sensim vacuetur materia.

Incisio prudenter facta.

Postremò,si æger fuerit iuuenis , & satis robustus, incisione ei extrahatur hęc aquositas,non vna eductione,sed multis & sensim ad vires conseruandas,præcedente tamẽ mortis præsagio, ne nobis ascribatur:

Exemplũ.

nam præsente Sauonarola, & aliis doctissimis medicis Patauij Ioannes Ludouicus vtriusque iuris doctor eximius sexagenarius subita facta incisione in manibus chirurgorum interiit.

Alterum exemplum admirandum.

Eodem tempore quædam mulier quinquaginta annos nata laborauit Ascite sex annis,& ex casu in lapidem fuit vulneratus venter eius,per quod vulnus subitò omnis aquositas euacuata fuit , incidit illa quidem in animi deliquium,sed post in xenodochio Patauino bonis alimentis pristinam recuperauit sanitatem: quæ res digna est admiratione:fiat igitur incisio musculi obliqui dextri ascendentis,si primò fuerit hepar affectum,& sinistri si lien:priùs cute deorsum reuulsa , vt post incisionem , & aliquam aquæ extractionem locum naturalem repetens foramen obturet, ne aqua affluat largior,vel immisso syphone in hiatum. Aqua autem quotidie bis,aut ter syphonis operculo ablato mittatur,tunc æger roboretur cibis optimis.

Alteratio & corroboratio.

Quartò, affectionem hepatis causam mali tollentibus per contraria & corroborantia hepar , vt puluere diarrhodon Abbatis,hepate lupi,& aliis iam dictis superiùs.

De Hydrope. Cap. XLIV.

Scholium.

Hydropis nomen. HYdrops omnis.) *Hydrops nomen ex aqua assumpsit: in omnibus enim hydropis speciebus, aquosus generatur humor. Quod in tympanite, in quo id difficile videtur, etiam verum est, quia in eo humor etsi paucus in abdominis regione coaceruatus apparet. Hydrops symptoma est, tumor scilicet præter naturam ventris, aut totius corporis sequens aliud symptoma, quod est actio iecoris deprauata. Morbus, ad quem sequitur, est intemperies frigida iecoris. Hæc vel primam in eo generationem habet, quando à iecoris scirrho, aut obstructione fit: aut per consensum ei aduenit, ex affectu lienis, ventriculi, intestinorum, & pulmonis. Hæ enim partes refrigeratæ, per venas frigiditatem transmittunt, venis cauæ aut gibbæ partis iecoris, & inde eius carni. Iecur etiam frigiditatem concipit ex immodica sanguinis per hæmorrhoidas euacuatione, aut suppressione, sicut ex suppressione mensium, quorum immoderata euacuatio, nec hydropem, nec cachexiam efficit, ex Galeni senten*t*ia, li. de curan. per sang. missionem, c. 19. eo quòd menstrua euacuatio secundùm naturam fieri solet. Frigida iecoris intemperies in Hydrope, aliquando à causa calida ortum habet: in febribus enim ardentibus (etsi rarò) etiam in principio visus est Hydrops. Qui malum signum est, ex eo enim colligimus adeo esse intensum calorem, vt viciata coctione iecoris, aquosa humiditas in eo, pro sanguine generetur. Quòd si Lupeius, & alij, sequuti Alexandrum, frigida (quibus hunc Hydropem curari aiunt) post febrē concedant, grauiter errabunt: nō autem si eis vtantur, vt febrem curent. A causis externis etiam potest hydrops nasci, potu aquæ frigidæ, aut natatione in ea. Existimo autē aerē frigidum, hydropem nunquam effecisse, eius enim vis non potest integris viribus ad iecur vsque penetrare, præsertim cùm eius tenuitas non sinat ipsum magnam, & perdurantem actionem exercere. Iam cum hydrops, refrigerato iecore fiat, inde pro maiori aut minori refrigeratione, tres hydropis differentiæ ortum habent. Prima dicitur hydrops tympanites, in qua in iecore exigua est imbecillitas, ita vt chyli maiorē partē, in optimum sanguinem mutet, & alteram, quæ minor est, in aquam: ex qua in cauitate naturali multum flatum eleuant partes, adeo vt in ea multus flatus, & paucus humor collectus fit. Secunda nominatur Ascites, in qua iecur maiorem habēs frigiditatem, & imbecillitatem, quàm in prima, ex chylo paucum sanguinē, etsi optimum generat, & simul multam aquam: quæ cum sanguine non est multum permixta, eo quòd iecur, vt eam separet, aliquod seruat robur. Hæc aqua per iecoris carnem in cauitatē à peritoneo circumscriptam permeans, eam replet: quod non contingit aquæ ex obstructione renū in venis coaceruatæ, non quia est pauca, vt sentit Valles. lib. 5. de loc. affect. cap. 6. sed quia non generatur in iecore, neq; in eo moram facit. Tertia differentia hyropis ea est, quam*

Hydrops symptoma est.

Morbus.

Immodica euacuatio menstrua non facit hydropem.

Hydrops à causa calida.

Causæ externæ hydropis.

Prima hydropis differentia.

Secunda.

Tertia.

ana-

anasarcam, & leucophlegmatiam appellant, in qua maiorem habet iecur frigiditatem quàm in supradictis: ita vt sanguis non optimus, sicut in duabus primis: sed totus vitiosus generatur, est enim aquosus, aut pituitosus potius. quia pituitosa humiditas in iecore præter naturã generata, ob imbecillitatem partis non potuit à sanguine separari. Atque hæc est causa, ob quam omnes partes corporis, malè nutriantur, & humiditate madeant. Qua in parte maximè mirandum est Valles. lib. 4. acutorum, & lib. 4. epyd. com. 42. anasarcam minorẽ habere frigiditatem, quàm alias hydropis differentias, scripsisse. Ex his tribus differentiis, etsi in tympanite minor sit intemperies, est tamen in ea maius periculum quàm in reliquis non ratione affectus, sed curationis: quia flatũ discutientia (quibus curatur) calida cum sint, de nouo flatum generant. *Vallesii error.*

Secundò, apparantibus pituitam.) In hac sola hydropis specie, quæ dicitur anasarca, licet nobis ante purgationem præparare humorẽ: quia pituitosus & crassus est. Non autem licet in aliis differentiis (nisi propter obstructionem id efficiamus) cum ex humore aqueo tenui fiant. *In quo hydrope præparamus humorem.*

Tertiò, vacuantibus pituitam.) Multi sequuti Galen lib. 4. de rat. vic. in acutis comm. 113. in hydrope anasarca ex suppressione mensium, ex hæmorrhoidibus, aut alia plethorica affectione orto, quãdo incipit venam secant. Quod difficillimum nobis videtur, imò falsum, quia in eo iecur maximè refrigeratũ est, & sanguinis missio ex accidenti refrigerat. Dices sequetur ex sanguinis missione alia maior vtilitas, quæ est mouere suppressam euacuationem, aut minuere plethoricum humorem à quo refrigeratum fuit iecur. Respondeo, non posse tunc oportunè, eo vti remedio, si consideremus massam sanguinariam adeo deprauatam, & validam iecoris intemperiem. Hoc quamuis ita sit, possumus tamen Galenum (vt par est) excusare, si dixerimus ipsum per principium anasarcæ cachexiam intellexisse. Cùm ergo in anasarca, pituitosus humor in omnibus partibus contineatur, omne vacuationis genus in eo tentandum est. Infernè per aluum, per vrinam radice petroselini, asparagi, & aliis diureticis medicamentis. Per cutem etiam frictionibus cum melle, balneis sulphureis, vel sponte nascentibus aliis, arena calida frictione cum oleo irino sub sole, tecto capite, & similibus. Iecur roborabis, & simul humorem discuties vnguento in hac forma parato: ℞. olei absinthii, & irini an. ℥. ij. vtriusque dialthææ ℥ ß. ceræ parũ, fiat vnguentum. Cantharides non probat auctor, timens earum vehementiam quasi eam quantitate, & mixtione, non possimus minuere & corrigere. Proinde eo omisso res sic distinguenda est In hydrope ascite & tympanite fugiendus est vsus cantharidum; quia humor in cauitate naturali inclusus, non poterit per vrinã purgari. Si verò sit anasarca, in qua humor in venis continetur, earum vsus commodus erit, expurgabitur enim per vrinam. Non quod cantharides id præstent (vt malè sentit auctor) sed medicamenta vrinam mouentia, cum quibus *An sit secanda vena in anasarca.* *In anasarca omne vacuationis genus tentandum.* *Taxatur auctor.* *Cantharidum exhibitio.*

bus cantharides miscentur, tantum ut sint vehiculum. Neque est quod timeamus, totas eas integras assumere, cùm Galenum libris simpl. cap. de cantharidibus subscriptorem habeamus.

Medicamẽta ad hydropicos. Quartò, tollentibus dispositionem.) *Hydrops ut in plurimũ solet fieri ex obstructione iecoris & lienis: quem post purgationem cum agarico, in eo qui fit ex obstructione iecoris: & cum confectione hamec in altero, utere unguentis capitibus de obstructione iecoris, & lienis descriptis, & hac confectione: ℞. diacur. ume, & dialaccæ Isac. an. ℥. j. trochiscorum de absinthio, & de rhabarbaro an. ʒ. ij. conseruæ capillorum veneris ℥. j. cum syrupo de bizantiis fiat confectio.*

In ascite aqua non est præparãda. Secundò, apparantibus humorem aquosum.) *Ex Gal. 4. acutorum com. 113. humor in ascite aquosus est, & tenuis, non ergo egebit præparatione: si memor es eorum, quæ primo Sch lio docuimus.*

Variaaquæ purgatio. Tertiò, vacuantibus aqua.) *Nonnulli, ut educant aquam in hydropicis, utuntur brasica marina, quam vulgò soldanellã appellãt: eam exsiccantes, & ex puluere assumentes singulis diebus ʒ. j. usque ad ʒ. ij. ß. (si vires constent) cũ mulsa & decocto eupatorij. Alij ex eius succo expresso & percolato, ob eius tenacitatem cum melle aut sacchare syrupum parant, cuius ℥. j. singulis diebus propinare solent. Alij tithimalum marinum (quem Dioscorides tithimalũ paralyon nominat) exsiccãt, & eius pulueris ʒ. j. ß. uno quoque die, cũ mulsa, aut decocto eupatorij exhibent. Alij utrosque dictos permiscent, addentes propter suauitatem, semen anisi, carui, & fœniculi. Quæ omnia etsi euacuent humorem aquosum, nihilominus tamen succus radicis iridis principatũ hac in parte habet, cui uni debetur desiderata aquæ euacuatio: potẽter enim eam educit, minúsque prædictis omnibus molestus est ventriculo. Præcedentibus ergo syrupis (si opus fuerit) purgare poteris succo iridis, agarico trochiscato, diaphœnicone & alijs. Potionem in hunc modũ parare poteris: ℞. succi radicis ireos ʒ. ij. aquæ mulsæ ℥ ij. misce. Aut ex eodem succo iridis conseruam efficere poteris hoc modo: ℞. radicis iridis rectè excorticatæ lib. I. mellis ℥. xiiij. fiat conserua ea ratione, qua fit caro cydoniorum, quæ in vase vitreo ponatur, commiscendo semen anisi,*

Prima. *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.* *Quinta.*

Nota hanc hydropis curationẽ. *fœniculi & carui: cuius unũ cochlearium singulo mane assumet. Quãuis verum sit in hydrope, humorem esse euacuandũ, magis tamen intentos esse oportet ad roborandum iecur & lienem: quia ea medicamenta, quæ humorem euacuant, vehementia cùm sint, imbecillitatem viscerum augent, atque hæc est causa, ob quam culpa medicorum, plus ad humorem quàm ad iecur respicientium, ægroti in peius semper abeant, & miserè moriantur. Curabitur ergo rectè hydrops, sensim euacuantes humorem medicamentis benignis, & simul viscera roborantes: cúmque sit morbus longus, longo tempore oportet assumere medicamẽta, potissimum ea, quæ à nobis modò describentur. Tria enim sunt, in quibus tota hydropis curatio reposita est, primum mane sumendum est, secundum*

noctu, & tertium est vnguentum, quo regionem ventris iungemus. Medicamentum, quod mane assumi debet, parabitur hac ratione. Nocta ex lacte asinæ, aut in eius defectu, ouis, & in huius defectu, capræ extrahe ℥ vj. seri, ita vt in eo clauos numero duos, trochiscorum de eupatorio, & de capparibus an. ʒ. ß. cum pauco cinnamomo apponas. Hoc serum mane assumatur, ita vt æger neque ad prandij horam abstineat à cibo. Est hoc medicamentum clemente purgans, deobstruens, & viscera roborans. Aduerte tamen prædictos trochiscos de tertio in tertium diem, recenter esse construendos. Medicamentum noctu assumendum, quatuor horis post cœnam in hora qua æger dormire vult vtile erit: qua tempore (si iecur scirro careat) assumat tria cochlearia, confectionis ab Andromaco descriptæ, quæ dicitur cyphoides, superbibens ℥. vj. vini albi veteris, vt medicamentum ad hepar permeet. Istius compositionis laudes lege apud Galenum lib. 8. de compos. medi. sec. locos. Vnguentum hoc est. ℞. vnguenti de Althea ℥. ij. olei nardini & absinthij ana. ℥. iij. olei laurini ℥. j. ß. vnguenti Aragon. ℥. ij. vnguenti marciaton. ℥ iiij. misceantur omnia, & cum pauca cera fiat vnguentum, quo calido regio ventris inungatur. Atque hæc de curatione istius affectus. Solùm superest, ne cum auctore decipiaris, fugere vsum lactis in tympanite propter flatum: in aliis verò, quia non poterit rectè concoqui, & sic acescens intemperiem frigidam augebit.

Medicamentum mane assumendum. — *Medicamentum noctu assumendum.* — *Vnguentum.* — *Taxatur auctor in lactis exhibitione.*

De lienis obstructione. CAP. XLV.

Lien perinde, ac hepar obstructione quoque laborat, quod bifariam contingit, aut obturato eo meatu, per quem humoris melancholici, qui sanguinis velut limus est, ad splenem fit deriuatio, vt hepar purgetur, & sanguis purior reddatur: aut eo, qui eundem humorem ad ventriculum eructat. Causæ cap. de hepatis obstructione dictæ iam sunt. Notæ hæ sunt. In primis Gal. 5. de loc. affect. cap. 7. solo colore cognoscebat hepatis, & splenis affectum nulla audita præteritorum accidentiũ enarratione: imò (quod grauius est) non inuestigato viscerum affectu per tactum: hoc tamẽ intellige cùm ab hepatis, vel splenis vitio fit icterus. Si obstructio in eo meatu fiat, qui crassum, atrúmque sanguinem ad splenem mittit, nullus in splene tumor, aut grauitas sentitur: cutis tamen color, præsertim faciei nigrior euadit adeò, vt ater icterus sæpe oriatur impuro scilicet sanguine per corpus fuso. Quòd si non huius, sed alterius meatus, qui ad ventriculum atram bilem defert, obstructio infestet, & tumor, & grauitas sinistri hypochondrij adsunt, & ventriculus ea cõmoda nõ sentit, quæ cum humorem in ipsum delatum sequuntur: hæc sunt constrictio eius atque corroboratio

Descriptio. — *Causæ.* — *Notæ.* — *Galeni peritia.* — *Vtilitas succi melãcholici in vẽtriculum delati.*

ratio: cuiuscunque tamen meatus obstructio sit, qui sic afficiuntur, timorem, atque tristitiam patiuntur, spiritus præter ea difficultatem, & somnos turbulentos habent, & hepar per consensum iis quamptimum læditur, vnde in aquam intercutem sæpe incidunt, præsertim si lien induratus fuerit consentiente iecore, vt docet Galen.6.de loc.affect.cap.1.

Curatio obstructionis. Lienis obstructio curatur quinque remediorum generibus, quemadmodum hepatis obstructio, sed valentioribus, *Indicatio ex natura partis.* propter maiorem distantiam, & partis ignobilitatem. Considerandа sunt ergo, quæ diximus cap.42.in 4.tamen genere *Topica.* remediorum præcedenti fotu ex aceto, tamarisco, & ceterac simul decoctis bis in die ventriculo vacuo vngatur lien hoc *Vnguentũ.* vnguento, aut huic simili: ℞.oleorum amygdalarum amarum, & de capparibus an. ℥ ij. armoniaci dissoluti in aceto *Scirrhi curatio.* ʒ.iij. vnguenti Aragon, & dialthææ compositæ an. ℥ ß. ceræ. q.s. misce, & fiat vnguentum. Scirrhus lienis curatur quin*Victus.*que remediorum generibus, primò, victu tenuante, & mediocriter calido, ne parte tenuiori resoluta augeatur durities. Sint ergo cibi boni succi, & faciles concoctu, & tenuis substantiæ, & humidi, vt iura pinguia cum radice petroselini vel fœniculi, vel foliis raphani, & similibus.

Præparatio. Secundò, apparantibus materiam terrestrem hac aut simili mixtura: ℞. syrupi de scolopendria ℥.iij. syrupi buglossæ, & rhodomellis an. ℥.ij. misce. Item ℞. aquarum aut decoctionis buglossæ, capilli Veneris, ceterac, & tamarisci an. ℥. iiij. misce.

Purgatio. Tertiò, vacuantibus hanc materiam melancholicam, hoc *Potus.* aut simili potu: ℞. confectionis diasenæ ℥. ß. confectionis medicaminis hamec ʒ.iij. agarici trochiscati ʒ.j. syrupi bu*Pilulæ.*glossæ ℥.j. aquæ borraginis. q.s. misce, vel si magis amat pilulas: ℞. pilularum indarum, & de fumoterræ an. ʒ. ß. diagridij ℈.iiij. cum aqua buglossæ fiant pilulæ septem.

Mollientia. Quartò, curantibus duritiem internis, & externis molli*Sumenda.*entibus: vt ℞. caricas numero xx. vuarum passarum sine granis p.j. foliorum maluarum, & althææ an. m.j. seminis lini, & fœnugræci an. p. fiat decoctum in libris sex aquæ ad dimidi*Admouenda.*um, de quo percolato accipe ℔.ij. ß & cum ℔ j. mellis fiat ad modum syrupi non perfectè decocti. Adde syrupi de scolopendria ℥. vj. Dosis quolibet manè vnciæ quinque. Lien bis ter in die vngatur hoc, vel simili vnguento: ℞. olei sesamini, & amygdalarum dulcium an. ℥.j. olei de capparibus ℥. ß. axungiæ gallinæ, & anatis, medullæ cruriũ vituli, an. ʒ. ij. *Curatio.* ß. dialthææ simplicis & hyssopi humidæ an. ℥.iiij. armoniaci dissol-

dissoluti in aceto ʒ.ij. ceræ quod sufficit, misce,& fiat vn- *Fomentum.*
guentum.ante tamen vnctionem semper lien hoc vel simili
fotu præmuniatur: ℞. caricarum vuarum passarum sine
granis, seminis lini, & fœnugræci an.p.j.radicis althææ, &
tamarisci an. ℥. j. ß.aceti albi ℔ iiij.fiat decoctũ ad medie-
tatem.Lieni hoc aut simile emplastrum imponatur: ℞.em- *Emplastrũ.*
plastri de meliloto,& filij Zachariæ loco ceræ quod sufficit
extendatur super alutam ad formam linguæ bubulæ, adde
armoniaci dissoluti in aceto ʒ.iij.pulueris radicis ireos ʒ.j. *Corroborã-*
Quintò,corroborãtibus lienem, vt trochiscis de rhabar- *tia.*
baro,& de capparibus simul, & puluere diarrhodon. Abba-
tis cum syrupo de scolopendria, & hoc aut simili fotu: ℞. *Fotus.*
radicis scolopendriæ.m.j.radicis capparis.p.j.rosarum.m.j.
aceti calibeati ℔.ij.decoctum ad medietatem.

De Lienis obstructione. CAP. XLV.

Scholium.

Lien perinde.) *In toto hoc capite solum est quod addas, sanguinis missionem (cuius auctor nullam fecit mentionem) vt reuellas ab obstructione sanguinem prauum, nempe melancholicum. Quòd si non fuerit melancholicus, à sanguinis missione abstinebis.*

De suppressione vrinæ. CAP. XLVI.

SVppressionem vrinæ Græci ischuriam nominant, ea fit, *Descriptio.*
quoties lotium in totum supprimitur, ita vt eo ægro-
tantes nihil reddant. Hæc fit nonnunquam propter vesi- *Causæ.*
cæ imbecillitatem, cùm id, quod in ipsa continetur com-
prehendere nõ potest, ita, vt exprimat. Interdum etiam ob-
structo inferiori meatu à crassis humoribus, aut ab impa-
cto lapide, aut à pure, aut à carũcula, vel callo ibigenito, aut
à sanguinis grumo. Aliquando accidit ab inflammatio-
ne, aut aliquo alio huiusmodi tumore præter naturam.
Quorũ occasione vel angustior redditur meatus, aut in to-
tum obstruitur. Propter obtusũ quoq; vesicæ sensũ suppres-
sam vrinã aliquando vidimus,& Gal. de quodam scribit, cui
torpente vesicæ sensu ob malè affectos neruos vrina fuerat
cohibita. Accidit & sanis sæpe, vt ait Aetius, vrinã ipsorum
cohiberi, aut ob negotiorum importunitatem, aut in con-
cionibus, aut foro iudiciario, aut somnis, si diutiùs cõtinue-
tur lotium. Hactenus de causis, nunc de notis agamus. Si ab
imbec

Notæ ex imbecillitate. imbecillitate vesicæ vrina supprimatur, frigidā eius intemperiem considerare oportet, & num ipsa manu compressa vrinam reddat: si enim hoc contigerit,& insuper eam intēperie frigida laborare ex propriis notis coniicimus, argumentum certissimum habebimus suppressionis vrinæ causam vesicæ imbecillitatem extitisse. *Ex obstructione.* Si obstructus inferior meatus sit à glutinosis humoribus, ante actam vitā disquiremus,num in otio educatus sit, (vt inquit Galenus) qui sic *Ex calculo.* affectus est,multis cibis crassis viscosósque humores generare valentibus fuerit vsus. Si à lapide,notas ex sequenti capite desumemus. *Ex pure.* Si à pure,inuestigabimus per proprias notas num in renibus, vel in parte aliqua renibus superiori abscessus aliquis fuerit,quo abrupto pus in renes,& vesicam fuerit transmissum. Præterea num vesica malo aliquo laborauerit,ex quo ea puris generatio potuerit prouenire. *Ex caruncula.* Si à caruncula,aut callo genito, ex præcedentibus vlceris notis colligitur. *Ex sanguine.* Si à sanguine in grumum concreto,pręcessit sanguinis per eam partem excretio. Atque in huiusmodi coniecturis maximus est æneæ fistulæ vsus, siue lapidis interpositio, siue glutinosorum humorum, siue carunculæ, aut grumosi sanguinis obstructus meatus fuerit, ex eo quod *Aeneæ fistulæ vsus.* traiecto cathetere(sic enim ænea fistula Græcis appellatur) mingitur sæpe obstruentis rei vestigia apparent. Si oborta inflammatio,aut tumor aliquis meatum vrinę angustiorem reddat,aut omnino obstruat,vt in eo accidit,qui vulneratus in ea parte,quæ semen appellatur, (est autem spatium anū, & penem intercedens, Græci perineon,dicunt)vrinæ passus est suppressionem, vt referr Gal. 1.de loc. affect.cap.1. notæ facilè patent. Reliquas causas ex ægrotātis sermone disces.

Curatio suppressæ vrinæ ex inflammatione. Si ab inflammatione renum, vel viarum vrinæ fiat, curatur primò,victu tenui,& simili victui dicto cap.41. de curatione inflammationis hepatis.

Reuulsio. Secundò, auertentibus per sanguinis missionem ex venis tibiarum,aut pedum autore Hippocrate aph.36. sexti libri, & 48.septimi. Confirmat id Galenus comment.36. sexti libri aph.quamuis in libello de curandi ratione per sanguinis missionem doceat, posse in morbis renum tam venas *Arabum opinio.* brachiorum,quàm tibiarum secari,licet Arabes,& plerique alij non contemnēdi medici tam in initio inflammationis renum,quàm vesicæ primò secant venas brachiorum, deinde tibiarum, si æger sit multo sanguine repletus: ne prius sectis venis pedum trahatur ad infernas partes à toto, augeatúrque inflammatio.

Purgatio.

Tertiò, vacuantibus bilem, vt rhabarbaro, cassia fistula, manna, tamarindus, & similibus: vt ℞. medullæ cassiæ recens extractæ ʒ.vj. infusionis ℈.iiij. rhabarbari in aqua endiuiæ per noctem bene factę, syrupi violarum ℥.j. aquæ buglossæ q.s. misce, & fiat potus.

Topica mediocriter frigida.

Quartò, parti affectæ sunt sæpe admouenda non repellentia stipica, ne claudantur meatus: sed temperatè frigida, vt sunt lac caprinum, ouinum, oleum rosatum, & similia.

Resolutio.

Vltimò, digerentibus, & resoluentibus, vt oleo camomillæ, de semine lini, & decocto radicis althææ, & similium, de quibus actum est cap. 41.

Sublatio aliarum causarum.

Si sola intemperie fiat, curatur contrariis alterantibus. Si à vesicæ imbecillitate, corroborantibus, vt fotu vini rubri, & similium. Si à lapide renum, aut vesicæ, per illorum abscissionem, de qua capite sequenti loquemur. Si à callo genito in viis vrinariis, curatur per recisionem calli, per medicamenta temperatè corrodentia imposita callo, seu carni additæ, candela cerea, vel tenui ligno petroselini: hæc tamen à prudenti chirurgo sunt experta, eligēdaque ne vlcus fiat in viis vrinariis. Quidam Lusitanus Romæ nostris tēporibus multos curauit laborantes hac vrinæ difficultate: & inter alios Valentiæ curati sunt perfectè nobilis Gaspar Aguilar, & filius magnifici Ximen Peres de Pertusa. Si fiat à grumis sanguinis, vel à pure implēte vias vrinarias, curatur primo sanguinis missione, si fuerit æger sanguineus, per sectionē basilicæ dextræ, deinde, si opus fuerit, purgatione. Postea mollientibus, & aperientibus vias vrinarias, vt balneis fotibus, vnguentis, & cataplasmatis, quæ dicemus capite sequenti.

Historia Valentina.

Curatio si fiat à grumis, aut à pure.

Vltimò verò, curatur dissoluentibus, & vacuantibus grumos sanguinis medicamētis necessariis, vt theriaca magna, aut mithridato à drachma semis vsq; ad ʒ.j. cum ℥.ij. aquæ rubeæ tinctorum, vel milij solis, vel ℞. coaguli hœdi ʒ.ß. aquæ quinque radicum ℥.v. syrupi capillorum veneris ℥.j. misce, & fiat potus. Si fiat à pituita crassa obstruente vias vrinarias, curatur, primò, victu calido, attenuante, & aperiente, de quo sequenti capite loquemur.

Si à pituita.

Victus.

Praeparatio breuis.

Secundò, apparantibus materiam frigidam breui tempore propter necessitatem, quamuis pituita egeat per se longa, & magna concoctione vt ℞. rhodomellis ℥.vj. de cocti capillorum veneris, vel fœniculi ℥.ix. misce, vel simili medicamento: sumpto primo die summo mane, meridie, & duodecima horâ noctis.

Purgatio.

Tertiò, vacuantibus medicamentis phlegmagogis, vt ℥.j.

hieræ simplicis, vel drachma vna semis agarici trochiscati vel saltem vacuetur hoc, aut simili clystere: ℞. foliorum vtriusque maluæ, & parietariæ an. m. j. furfuris, camomillę, seminis lini, fœnugræci an. p. j. fiat decoctum, de quo percolato accipe ℥. ix. olei sesamini, & amygdalarum dulcium an. ℥. j. ß. butyri recētis, & benedictæ an. ℥ j. salis ʒ. j. misce, & fiat clyster. Vacuatio, quæ fit per clysteres, est tutior in his, & similibus affectionibus pręter naturam, tutissima autem, quę fit per suppositoria, quæ minorem extensionem in intestinis efficiunt, minúsque comprimunt vias vrinarias.

Clyster.

Quæ vacuatio sit tutissima & suauissima.

Vrinæ prouocatio.

Quartò, prouocantibus vrinam primùm mitioribus, vt compressione imi ventris, glāde acri ex sale, aut felle, aut frictione peritonæi, & pudēdi prope ignem, pediculo immisso in primam virilis membri partem qui motu titillet, & irritat expultricem facultatem sopitam, aut ægri iacentis supra dorsum tibiæ, & pedes in altum sæpe, & validè moueātur: quæ si non sufficiant, pecten illinatur oleo scorpionum, & lilij cū pinguedine cuniculi, vel imponatur parietaria frixa, vel apium, vel hoc vnguētum: ℞. olei scorpionum. ℥. ij. olei sesamini, & axūgiæ cuniculi an. ℥. j. croci puluerizati ʒ. j. ceræ q. s. misce, & fiat vnguentum. Valentior est fotus imi ventris ex spongia cum camomilla, radice althææ, semine lini fœnugræco, origano, pulegio, abrotano, mentastro & similibus: & insessus ex decocto prædictorum, & similium. Spuma saponis vmbilico admota vrinam prouocat, sed valentiùs Galerus vetus (quo vtuntur fullones, genibus, imposito ad lanam oleo imbutam apparandam) cum aceto acri, calido, vmbilico admotus. Oleū amygdalarum dulciū, vel sesaminū cum sacchato vrinā prouocat, meatúsque reddit molliores, & ideò prius his vtēdum, vel hoc: ℞. decocti maluæ syluestris ℥. iiij. butyri recētis, & mellis an. ℥. j. misce, & fiat potus: vel ℞. pulueris seminis dauci ʒ. ß. aquæ milij solis ℥. ij. syrupi de duabus radicibus ℥. j. misce, & fiat potus: vel ℞. pulueris corticū ouorum, è quibus pulli egressi sūt ʒ. j. sacchari cādi ʒ. ij. vini albi optimi ʒ. ij. misce, & fiat potus, vel valentius: ℞. duo capita alliorum vini albi optimi ʒ. vj. decoq. ātur ad medietatem: cui percolato adde theriacæ magnæ ʒ. j. In hyeme & sene tutior est hic potus, vel: ℞. corticum limacum parū adustarum ʒ. ij. decocti capillorū Veneris ℥. iij vini albi ℥ j. misce, & fiat potus. Hoc potu multi ex suppressione vrinæ morti propinqui sunt ad pristinam sanitatem restituti. Vinum alkekengi valenter, & certissimè vrinam prouocat. Vide historiam ab Arnaldo de Villanoua trad

Vnguentū.

Fotus.

Spuma saponis.

Galerus fullonum.

Quæ priora esse debeāt.

Potus varij.

A tempore & ætate coindicatio.

Laus potus.

straditamqua demonstrat Cardinalem quendam affectum *Historia* suppressione vrinæ quatuor diebus hoc vino fuisse curatum *eximia.* à medico quodam indocto,& nullius ferè nominis, qui ex paupere diues factus est hac sola curatione. Fiat vinum al *Vini alke-* kekengi hoc modo, accipe poma rubra (quæ ab antiquis di- *kengi con-* cuntur solanum rubeum) quo tẽpore vinum fit, quum hęc *fectio.* poma rubescunt, vt cerasa, & sunt plena granis paruis, similibus granis ficuum, habéntque tum saporem bonum cum amaritudine quadam, conseruantúrque per annum filo appensa: & vbi hoc caremus vino, accipe quinque, vel septem poma in puluerem redacta, & vino albo parum decoquantur: quod percolatum bibat ęger, Vrinam quoque prouocat calamus gallinę oleo tinctus, si meatui penis imponatur, vel *Admoni-* cãdela cerea, vel algalia argentea à viro experto, (quam ca- *tio.* theterem appellãt Græci) vt si à vesica ad penis extremitatem sit aliquid impediens exitum vrinæ, faciliùs in vesicam redeat, sed hoc non est faciendũ nisi à viro docto, & in hoc multũ exercitato, ne viæ vrinariæ exulcerentur, vt sæpe fit.

De vrinæ suppressione. CAP. XLVI.

Scholium.

SVppressionem vrinæ.) *Vesica pars est instrumentaria, quæ vrinam seruat, quoad molestiam sentiat ab eius multitudine, aut acrimonia, tunc enim eam excernit. Vrinæ excretio propria actio est vesicæ, in qua tria symptomata solent accidere, cùm non fit actio,* *Ischuria* *cùm malè fit, & cùm deprauatè. Quando non fit actio, dicitur à* *duobus mo-* *Græcis hoc symptoma isuria, à Latinis verò vrinæ suppreßio,* *dis sumitur.* *de qua disputat auctor præsenti capite. Ischuria sumitur impropriè, aut propriè. Impropriè pro vrinæ retentione in qualibet parte sit affectus: hac ratione, obstructio in renibus à lapide arenulis, pure, aut humore crasso facta, vrinæ transitum impediens; ischuria dicetur. Eam cognosces ex eo, quod in regione pubis nullus in vesica apparet tumor, quia vacua est: tum quia nullum est irritamentum ad* *Ischuria* *vrinã excernendam. De hac ischuria nõ agimus modò, sed de illa, quæ* *propriæ cau-* *propriè sumitur, in qua vrina in vesica cõtenta nõ potest excerni. Cau-* *sa.* *sæ illius ischuriæ ex Gal. lib. 3. de caus. symp. c. 2. duæ sunt, imbecillitas vesicæ, & angustia meatus, per quem vrina excernitur. Imbecillitas vesicæ ab intemperie potißimùm frigida ortũ habet. Angustiæ meatus duæ sunt causæ, præclusio & obstructio. Præclusio etiã duas habet causas. Prima est tumor præter naturam qui in ceruice vesicæ ortus, ipsam cogit concidere. Secunda est siccitas. Obstructionis quinque sunt causæ: Prima est grumus sanguinis: Secunda pus: Tertia lapis, ad quam reuocari possunt arenulæ, & crassa excrementa, quæ communem habent*

materiam. Quarta corpulentū tuberculum ceruicis vesicæ, aut meatus vrinarii, ex vlcere non rectè curato ortum: quod nostris temporibus ex morbo gallico frequenter accidere videmus. Quinta, callus in eisdem partibus. Qua ratione hæc distinguantur, & curentur, & quòd præter dictas ischuriæ causas, soleant esse aliæ duæ, nempe sensus exiguus vesicæ, & immodica quantitas vrinæ in præsenti capite habes ab auctore rectè tradita. Dysuria, id est vrinæ difficultas ab eisdem causis fit, à quibus ischuria, sed remissioribus.

Sanguinis missio in renibus inflāmatis. Secundò, auertentibus.) *In sanguinis missione, quæ in renibus inflāmatis exercetur, hac ratione distinguens, habebis conciliatos Galeni locos. Si inflammatio (hoc est tumor præter naturam) sit recens, cùm in parte paucus sanguis sit collectus, & multus fluat, sanguinem mitte ex basilica, maiorem enim ex ea facies reuulsionem. Si verò sit inflāmatio inueterata, cùm in parte multus sit iam coaceruatus humor, & paucus fluat: tunc ex pede sanguis missus iuuabit, multo humore ex parte affecta euacuato. Quod quamuis ita sit, Galenus tamen in methodo semper, ex pede secat venam.*

Curatio ischuriæ ab humore crasso factæ. Tertiò, vacuantibus bilem.) *Consueuit auctor semper in qualibet inflammatione purgare bilem: nescio certè qua ratione ductus.*

Si fiat à pituita crassa.) *Si ischuria ab humore crasso originem ducat: primò sanguinem mittes propter venarum affectum, hac enim ratione minuemus humorē obstruētem, ne fluat ad renes. Deinde si occasio locum det præparabimus humorem, cum oxymelle, rhodomelle, & aliis. Postea eum purgabimus cum pilulis paratis ex ℨ. j. benedictæ cum aqua fœniculi. Dices, nónne purgabis helleboro, ea ratione, qua docet Galenus lib. 6. epyd par. 1 sent. 6. Respondeo, non licet, quia ex eodē Galeno in hellebori assumptione debet fieri magna corporis præparatio, qualis non poterit exerceri in ischuria ob vrgentiam symptomatis: bene tamen in eo, quem dolorem grauem in renibus per multos dies perdurantem, pati videmus. Post purgationem balnea, in sequenti capite descripta, vtilia erunt. Quæ si non prosint, in balneo medicamentum ex cantharidibus constitutum exhibebis: ℞. cantharidum præparatarum ℥ vij. (quantitatem pro virtutis robore, aut imbecillitate augens, aut minuens) cum aqua pastinacæ fiat potio.*

An sit purgandum helleboro.

Balnea.

Medicamētum cantharidibus paratum.

Quartò, prouocantibus vrinam.) *Optima aliqua medicamenta hoc in loco proponuntur, solùm aduerte, nullúm ex his imponendum vmbilico, sed pubi, aut perineo. Medicamentum etiam ex alliorum capitibus, tanquam ingratum omittatur. sicut illud, quod ex corticibus ouorum, tanquam inutile.*

De renum calculo, & vesicæ.

CAPVT XLVII.

Renum & vesicæ calculi duplex est causa, altera, vt materia: altera vt efficiens. Materia, est humor viscidus, & pituitosus in ventriculo ob assiduas cruditates genitus. Efficiens tum renum, tum vesicæ calor materiam adassans, & in lapidem indurans. Differunt inuicem hi lapides: nam renum minores sunt, friabiliores, asperiores, & rubri: vesicę contra: & quantum ad colorem attinet, albi sunt, aut paulùm ad cineris colorem declinant. Præterea illis prouectæ ætatis homines sæpiùs quàm pueri, quàm ætate prouecti frequentiùs corripiuntur. Voraces enim sunt pueri, cibísque largiùs vtuntur, & nulla temporis, ordinis, & illos sumendi habita ratione: quiescere à cibo ingesto non possunt perpetuóque mouētur: vnde crudum alimentum per venas & vniuersum corpus distribuitur. Mollia verò cùm sint illorum corpuscula, & facilè cedentia obturari renes non patiuntur. Crassissimę igitur vrinæ in vesicę amplitudinē nullo impedīete recipiuntur, ibíq; velut in vino fæx, & in aqua limus, crassum illarum sedimentum subsistit, & à caliditate, quæ multa in pueris est, cogitur desiccatū, & lapidescit: quo fit, vt frequentiùs in vesicæ lapidem pueri incidant, quem cùm patiuntur, vrinas habent aquæ similes, in quibus subsident sabulosa quędam: ipsi insuper assiduè pudendum scalpunt, idque vel laxum, vel intentum præter rationem. Vrina repente aut in totum supprimitur, aut non nisi guttatim redditur. Sæpe etiam comitatur ani procidentia: certius tamen nullum signum est, quàm digitus immissus in rectum intestinum: sic enim num lapis vesicam infestet, & quātus ille sit, detegitur. Renum calculus sic deprehenditur: renem grauis dolor, & infixi aculei instar, nullo foris tumore apparēte infestat. Spina ęgrè inflecti potest, crus stupet: quod è directo laboranti reni respondet. Vomitus præterea, & cibi fastidium adest. Vrina inchoante obturatione pauca, & aquosa mingitur, post in totū supprimitur. Aluus cū iam nihil excernat, ad egerendum subinde mouetur. Calculo è renibus emoto vrina subsidentiam arenosam habet, & sanguis plerūque excernitur, ob violentiam videlicet asperioris calculi excussi. Porrò cùm dolores coli sæpe cum nephritide confundantur, non ab re fuerit signa quibus inuicem distinguantur, proponere: sunt autem, quæ sequūtur. Renum dolor, breue occupans spatium, vno loco innititur immobilis, aut saltem per vreteres decliuis ad vesicam protenditur: colicus verò magna apprehendit sedem, hac illac reuoluitur, & ab vno latere incipiens in alterum fertur, dolore interim

Causæ. *Materia.* *Efficiens.* *Discrimen.* *Puerorum natura.* *Nota.* *Sabulum.* *Scalptio.* *Suppressio.* *Procidentia ani.* *Nota calculorum renum.* *Distinctio doloris colici & renū.* *Differunt loco.*

ventriculo per transitum infestato. Præterea colicus affectus à cibo intenditur, nephritis remittitur. Denique in colico dolore vehemētior est, ac magis frequēs & vomitus, & nausea: per vomitum verò excreta tum biliosa, tum pituitosa sunt, quibus assumpti cibi aliquid admixtum videtur. Sunt & alia signa, sed breuitati studentibus hæc sufficiant.

Curatio. Victus. Lapis in renibus, & vesica gigni prohibetur: primò fuga eorum, quæ augent pituitam in corpore, calculi scilicet materiam: qualia sunt, alimenta frigida, crassa, lenta, & difficilia concoctu, vt caseus, præsertim antiquus, salsus, panis azimus, animalium partes pingues, & nervosæ: vt sunt *Quæ nocent.* intestina, ventriculus, cor, & similes partes, aues aquaticæ, sus, bos, lepus, hircus, pisces, præsertim grandiores, legumina demptis ciceribus: herbæ frigidæ, crudæ, & cibus largior, & à cibo somnus, venus, labor, & balneum, & animi perturbationes, vt ira, tristitia, timor, & similes, quæ omni tempore nocent: sumendi ergo sunt cibi parciùs, quàm pro appetentia, boníque sint succi, & faciles cōcoctu, qales sunt pullus gallinaceus, gallina, motacilla, quæ dicitur à quibusdā cauda tremula, coturnix, perdrix, hœdus, carnes arietinæ præsertim in Hispania, & similes. Potus sit vinum album, aqua liquiritiæ benè dilutum, vel aqua cinnamomi, vel aqua sola optimi fluuij, aut fontis, vel pluuialis percolata lapide Balearico, vel saltem sine arenosa, & terrestri residentia.

Reuulsio. Secundò, pituitam genitam nobis praua victus ratione vtentibus (ne ad renes ruat) retrahentibus, & auertentibus vt *Clyster leniens.* iniecto bis in hebdomada clystere hoc lenięte, vel simili: ℞. decocti maluarum, radicis althęæ, seminis lini, & fœnugræci ℔.j. butyri recentis, & benedictæ an. ℥.j. olei sesamini, & *Cassia.* camomil'ę an. ℥.ij. salis ʒ j. misce, & fiat clyster: vel ℥.j. medul*Catholicō.* læ cassiæ fistularis sumpta in hebdomada, vel ℥.j. diacatholi*Terebinthina.* con, semel in hebdomada sumpta, vel terebinthina bene lota aqua capilli veneris, vel maluæ, & postea cū sacchario mix*Pilulæ.* ta: hæc enim ventriculū, intestina, renes, & vesicam purgat sine alicuius partis detrimēto. Vel pilula vna elephangina, aut ex hiera simp. singulis diebus, vel alternis sumpta.

Diuretica pituitosam materiam expellētia. Tertiò, pituitosam materiam, si viis vrinariis hæsit, ne in renibus, aut vesica lapidescat, expellemus vreticis, vt ʒ. vj. decocti maluæ syluestris cum ℥.j. sacchari candi, vel ℥.v. decocti cicerum, & liquiritiæ, aut ℥.vij. seri caprini, decoctionis liquiritiæ cum ℥.j. ß. sacchari candi, vel ℥.viij. iuris galli gallinacei decrepiti decoctionis liquiritiæ, maluarum & capilli veneris, seminis lini, & fœnugræci,

Quart

Quartò, temperamus calorem harum partium, calculi causam effectricem emulsione quatuor seminum frigidorum maiorum, syrupis violato, nenupharino summo mane sumptis, oleo violato tepido renibus, & vesicæ sæpe admoto, lacte caprino, vnguento santalato, & similibus: vitamus tamen astringentia, ne materia calculi retineatur, sępè, præsertim æstate lumbos aeri aperimus, pelles, plumas, cæteráq; calorifica contingere lumbos prohibemus. *Aleratio.* *Expende.*

Calculus concretus in renibus, si dolorem efficiat vbicunque fuerit, sed potissimùm in vreteribus expellentibus curatur, frangentibus scilicet lapidem, lubricantibus, aperientibus, dilatantibus, & vrinam prouocantibus: priùs tamen obseruare oportet necessariam esse corporis euacuationem ante vretica, & lapidem frangentia medicamenta, siue per sanguinis missionem si dolor fuerit magnus, æger carnosus, ne partes dolentes inflammentur, siue per vomitum, si ventriculus abundauerit cruditatibus, siue per clysteres, si intestina, & meatus propinqui, siue per alia medicamenta purgantia, si fuerit his opus, ne trahantur excrementa à ventriculo, vel aliis partibus ad vias vrinarias, & ibi augeatur dolor, vel vrina omnino supprimatur. *De curatione calculi renum.* *Sanguinis missio.* *Vomitus.* *Clyster.*

Secundò, considerandum satis est, tutiorem esse purgationem, quæ fit per clysterem lenientem, & parum acrem, ea quæ fit per potionem pùrgantem, seu pilulas præsertim, si sit paucus clyster, ne suo pondere extendens comprimat vias vrinarias, dolorémque in ipsis augeat: quia medicamentis purgantibus, præsertim valentibus moti humores per corpus à partibus dolentibus attraherentur. Nonnulli hanc euacuationem per suppositoria, seu glandes faciendam esse tutiùs censent, quos ego non omni ex parte laudo. *Clyster potioni ante ponendus.* *Cur potio non probetur.* *Opinio nonnullorum.*

Tertiò, sciendum est, necessariam esse ante lapidis fractionem doloris curationem omni auxiliorum genere, potionibus videlicet, clysteribus exiguæ quantitatis, fotibus, vnguentis, cataplasmatibus, & balneis, vt hoc, aut simili potu: ℞. decocti radicis althææ, foliorum maluæ, & seminis lini ℥.ij. sacchari ℥.j. misce, & fiat potus: vel ℞. olei amygdalarum dulcium recentis ℥. iiij. sacchari ℥. j. misce: vel ℞. decocti camomillæ, & radicis althææ ℥. vj. sacchari ℥.ij. misce, & fiat potus. Hic vel similis clyster dolorem harum partium curat, intestina purgat, ac vtramque viam lenit: ℞. parietariæ, foliorum maluarum, bismaluæ ana. m. j. seminis lini, fœnugræci, & camomillæ ana. p. j. fiat decoctum, de quo percolato accipe ℥. vj. olei sesamini, & de semine lini *Dolor in primis sedandus.* *Potus.* *Clyster.*

Potus. an. ℥.ij. benedictæ, & butyri recentis an. ℥ j. salis ʒ.j. misce, & fiat clyster. Dolor quoque curatur hoc, aut simili fotu ex decocto seminis lini, fœnugræci, camomillæ, mulilori, radicis althææ, maluæ, parietariæ, & similium. Inde facit hoc, aut simile vnguentum sæpe renibus & vesicæ, & viis vrinariis admotum:

Vnguentū. ℞. olei scorpionum sesamini, & camomillæ an. ℥ j, axungiæ cuniculi ʒ.ij. mucilaginis seminis lini, & fœnugræci: & pulueris croci an. ʒ.j. ceræ quod sat est, misce, & fiat vnguentum.

Cataplasma. Vel admoueatur hoc, aut simile cataplasma bis in die renibus, & vesicæ: ℞. foliorum parietariæ, senationum, apij, & herbæ medicæ, hoc est alfalfa ana. m. j. decoquantur omnia, deinde cum oleis scorpionum, & de semine lini sufficientibus fiat cataplasma, addendo farinæ camomillæ, fœnugræci, & de semine lini, an. ʒ. ß. axungiæ cuniculi, vituli, & gallinæ an. ʒ.iij. croci puluerizati ʒ.ij. Optimum quoque est in hoc genere remediorum sæpe admouere renibus, aut vesicæ parietariam, vel herbam medicam diuisam in partes paruas, & parum cum vino albo decoctam, vel rorem marinum cum cineribus calidis, & pauco vino, quod à nostris fœ-

Tabalet. minis dicitur Tabalet.

Tortella. Tortella ex ouis v. aut vj. cum aqua nafæ benè permixtis, & postea frixa cum cepæ albo diuiso in partes minimas, & cum pinguedine porci, & oleo scorpionum iuuat multùm.

Insessus in balneo. Insessus vsque ad vmbilicum in balneo per semihoram ex decocto radicis altheæ, seminis lini, fœnugræci, parietariæ, camomillæ, ficuum v. radicum diureticarum, foliorum alliorum & cæparum, capilli veneris, liquiritiæ, & similium. Et dum æger sedet in balneo, bibat potum aliquem lapidem frangentem, de quo postea dice-

Narcotica. mus: his peractis si dolor augeatur, aut si vehemens, nec spem vllam frangendi lapidem det sine periculo vitæ, tunc narcotica sunt necessaria mixta medicamentis externis, vel clysteribus, vel potionibus, semper attentè considerando, quæ diximus in vsu narcoticorum capitibus superioribus, præsertim cap. 40. de curatione colici doloris: in hoc tamen

Theriaca tutior. dolore ʒ.j. theriacæ magnæ fermè recentis sex, vel octo mēsium est tutior aliis narcoticis, quia simul sensum morbi eri-

Potus. pit, vrinam prouocat, & lapidem frangit: vt ℞. theriacæ magnæ sex, vel octo mensium vsque ad annum ʒ.j. aquæ capilli veneris ℥.ij. syrupi de duabus radicibus ℥. j. misce, & fiat potus. His sic adnotatis accedamus ad medicamenta, quæ lapidem frangunt, & vrinam prouocant, quorum quædam à qualitate manifesta id faciunt, alia tantùm à substantia, seu proprietate, alia sunt, quæ à proprietate, & qualitate simul mani-

manifesta. Quæ à manifesta qualitate agunt, amara, non vehementis caloris: quia vehemens caliditas exiccando, & resoluendo lapidem duriorem faceret: incisio enim in his maior solet esse caliditate: quæ tamen lapidem renum frangunt (præter pauca) possunt vesicæ lapidem frangere, quamuis maiori vi egeat lapis vesicę ob magnitudinem, duritiem, & distantiam maiorem. Medicamenta, quę rectè lapidem renum, aut vesicæ frangunt, multis facultatibus, ac naturis egent, quæ rarò vel nunquam in simplicibus reperiuntur. Primò, vrinam prouocant, ac humores secum ad vias vrinarias trahunt. Secundò in renibus, aut vesica ipsa, vel facultates earum tempore debito detinentur, vt possint lapidem frangere. Tertiò, renes, & vesica ab ipsis corroborantur, vt postea lapidem fractum expellere possint: hoc Galenus docet. 10. de compositione medicamentorum secundum locos. Simplicia quæ lapidem renum, & vesicæ frangunt, à grauissimis & antiquis medicis, & à me sæpe experta hæc sunt, vinum scilicet, præsertim album, radix graminis, semen maluæ syluestris, ceterac, capillus veneris, pentaphyllon, radices cannarum, blitis, crocus, cinnamomum, polium maius, cicera nigra, radices v. diureticæ, asparagi scilicet, petroselini, fœniculi, brusci, & apij, raphanus, bdelium, cortex ciperi Aegyptij, cortex radicis capparis, armoniacum, ameos, saxifragia, vrtica, chamæpitys, milium solis, amygdalæ amaræ, nuclei cerasorum, grana hederæ, nuclei persicorum, siliqua fabarum, eryngium, cuius vim in hoc morbo vide apud Aetium. Aqua seu decoctum ex his, & similibus quantitate ℥. iiij. vsque ad ℥. vj. cum melle in hyeme, & saccharo in æstate ventriculo vacuo est exhibendum: semper tamen præcedat lenitio, & mollificatio viarum vrinæ per oleum sesaminum recens, vel amygdalarum dulcium cum saccharo cando, vel per decoctum maluę syluestris cum butyro, & melle, vel per terebinthinam benè lotam.

Frangentia lapidem à qualitate manifesta.

Discrimen renum & vesicæ.

Simplicia lapides frangentia.

Lenitio præcedat.

Sunt etiam & multa alia valentiora medicamenta lapidem frangentia, vt lapis Iudaicus (de quo Dioscorides lib. 5. cap. 93.) quantitate ciceris, præparatus in lapide marmoreo, ad modum sieph, lapidem vesicæ frangit cum ℥. iiij. semis decocti diuretici, vt capilli veneris: aliqui tamen, vt Galenus nono, de facultatibus simplicium medicamentorum, lapidem solum renum frangere existimant. Quidam huius lapidis præparati drachmam semis præbent cum pauco vino albo.

Valentiora.

Lapis Iudaicus.

Cinis scorpionum assatorum validè, & violenter calcu-

Cinis scorpionum.

lum

ſum veſicæ frangit pondere granorum quatuor hordei cum vino maluatico. Ego non auderem eo vti: oleũ tamen ſcorpionum pectini admotum ſæpè confert, & eius iniectio per penem.

Lapis ſpongiæ. Lapis ſpongiæ renum tantùm calculos frangit, vt quibuſdam medicis grauiſſimis placet. Dioſcorides tamen ſcribit frangere etiam veſicæ lapidem. Cuius doſis eſt è drachma ß. ad drachmam vnam cum pauco vino, vel decocto aliquo vretico.

Lapis lyncis. Lapis lyncis calculos renum, & veſicæ frangit. Doſis eſt drachma vna cum pauco vino albo, aut liquore aliquo vretico.

Cinis leporis cõbuſti. Cinis leporis combuſti valenter frangit lapides renum, & veſicę. Doſis cochleariorum vnum, vel drachma vna vſque ad drachmam vnam ſemis. Forma comburendi leporem tradita eſt à multis, & à Matthęo de Gradi. capit. de lapide renum, & veſicę, & ab omnibus fermè pharmacopolis cognita eſt: Plinius tamen lib. 28. ſcribit renes leporis exſiccatos lapides renum, & veſicæ frangere.

Cinis corticum ouorum gallinaceorum. Cinis corticum ouorum aduſtorum, à quibus pulli ſunt egreſſi, valenter frangit lapides renum, & veſicæ, à me ſæpè eſt expertum hoc medicamentum. Doſis à drachma ſemis, vſque ad drachmam vnam cum vino albo, vel aliquo alio liquore vretico.

Sanguis hirci. Sanguis hirci præparatus valenter frangit lapidem renum & veſicæ, eſt expertus à multis, & à me, faciléque obtinet principatum in curando hoc morbo. Eius doſis eſt à ʒ. ß. vſque ad ʒ. j.

Cinis motacillæ. Cinis motacillæ, quam caudatremulam vocant, valenter frangit lapides renum, & veſicæ, & caro huius auiculæ tam elixa, quàm toſta habet eandem facultatem.

Lapis hominis, vel porci. Lapis hominis, vel porci lapides renum frangit, autore Galeno, ſed aliorum ſententia renalis lapis frangit renum lapides, & veſicę calculus comminuit veſicę calculum. A me non eſt expertum medicamentum, neque à meis præceptoribus.

Puluis cimicis. Puluis cimicis lapides quoque frangit. Doſis ʒ. ß. cum vino albo, vel aliquo alio liquore vretico. Non ſum expertus: viuæ tamen per penem immiſſæ vrinam prouocant, quemadmodum pediculi.

Oſſa meſpilorum. Puluis oſſium meſpilorum lapillos renum, & veſicæ frangit. Doſis à ʒ. ß. vſque ad ʒ. j. Eſt à multis, & à me hic puluis ſæpè expertus.

Puluis

Puluis corticum auellanarum frangit lapidem: Dosis ℨ.j. decoctum etiam earum eadem vi pollet. Est expertum medicamentum. *Puluis corticum auellanarum.*

Puluis anseris combusti cum pauco vino albo frangit lapidem, vt aliquibus autoribus placet. *Puluis anseris.*

Puluis pullorum hirundinum combustorum frangit lapidem. Dosis drachma vna: Carnes eadem facultate prædıtæ sunt. *Pullorum hirundinũ puluis.*

Lapides inuenti in capitibus gallorũ, & columborum veterum frangunt lapidem cum pauco vino albo: Dosis à drachma semis vsque ad drachmam vnam autore Plinio libro 30. Crista galli gallinacei habet eandem vim, vt quidam arbitrantur. *Lapides gallorum gallinaceorum, & columborũ.*

Puluis vesicæ mustellæ frangit lapidem: Dosis drachmæ duæ. *Puluis vesicæ mustelæ.*

Puluis vesicæ apri cum vrina exiccatæ (Plinio autore lib. 25.) frangit lapidem. Multi alij volunt solam vrinam apri hac eadem vi præditam esse. *Puluis vesicæ apri.*

Puluis cornu cerui assati frangit lapidem. Dosis ℨ.j. *Cornu cerui.*

Puluis foliorum mori valenter frangit lapidem: Dosis drachma vna. *Puluis foliorũ mori.*

Pellicula interior ventriculorum pullorum gallinaceorũ frangit lapidem, vt docet Plin. lib. 30. *Pellicula interior.*

Lapides inuenti in vesica fellis bouis frangunt lapidem. *Lapides vesicæ fellis bouis.*

Puluis renum asinorum frangit lapidem, vt scribit Plinius lib. 28. *Renes asinorum.*

Cinis glandium frangit quoque lapidem, vt docet Plin. lib. 24. *Cinis glandium.*

Lumbrici terrestres frangunt lapidem, autore Plinio, lib. 30. *Lumbrici.*

Lapides reperti in hepate apri lapidem quoque frangunt, vt vult Plin. lib. 28. *Lapides hepatis apri.*

Cinis Erinacei combusti rumpit lapidem, præsertim si reperiatur iuxta rubum, quia rubi fructus habent hanc vim, vt ego sum expertus. Dosis à drachma semis vsque ad drachmam vnam. *Cinis Erinacii.*

Stercus columbinum mistũ cinnamomo, & theriacę magnæ frangit lapidem: vt ℞. pulueris stercoris columbini, cinnamomi, & theriacæ magnæ. an. ℨ. ß. aquæ capilli veneris ℥ ij. syrupi de duabus radicibus ℥. j. misce, & fiat potus. *Stercus columbinum.*

Puluis scarabei combusti, & apis fortiter comminuit calculum. Dosis ab ℈. ß vsque ad ℨ. semis. *Puluis scarabei.*

Cinis leporis, & præsertim capitis valenter frangit lapidem. *Cinis leporis.*

dem,& carnes eiusdem habent eandem vim,si comedantur.

Puluis cantharidum, cicadarum, & noctilucarum Puluis cantharidum præparatarum, cicadarum, & noctilucarum valentissimè frangit lapides,& eo nō est vtēdum, nisi cùm alia non sufficerint. Præparandi forma scripta est cap.44.de curatione hydropis: quam etiam hic decreui indicare. *Forma præparādi cantharides.* Accipe duas,aut tres cantharides demptis capitibus, & pedibus tantùm,vt Hippocrates,& Dioscorides docent, & non alis,vt Arabes volunt,benè pistas:quibus adde dragaganti,& gummi Arabici in aqua maluarum dissoluti.an. ʒ.iij postea in vmbra exiccentur,& eodem modo bis, vel ter infundantur omnia in decoctum maluarum, & tandem fiant trochisci.Quorum dosis est ab scrupulo vno cum pauco oleo sesamino, vel amygdalarum dulcium, vel decocto maluarum.

Composita lapides frāgentia. Composita medicamenta, quæ lapides renum & vesicæ frangūt,parari possunt omnia necessaria,& vtilia huic morbo melius quàm simplicia,vt superius diximus. Et quamuis sint multa à doctoribus tradita,in præsētia nobiliora,& magis experta tradeimus: *Confectio saluberrima.* vt ℞.cineris vitri,cineris scorpionū, cineris caulis nabati,cineris leporis,spongiæ, sanguinis hirci præparati, cineris corticum ouorū,à quibus pulli egressi sunt,lapidis Iudaici,gummi,nucis,macis,acori. an. partes æquales,seminis petroselini,dauci,pulegij,gummi Arabici, seminis althææ,& piperis.an.partem vnam,& semis,mellis. q.s.misce,& fiat confectio. Dosis, drachmæ tres cum aqua, vel aliquo decocto vrerico, est medicamentum expertum, & saluberrimum. *Altera confectio.* Hoc quoque medicamentum est optimū, & ab eruditissimis medicis probatum. ℞. lapidis Iudaici, gummi cerasi, lapidis spongiæ,corticis melonis, liquiritiæ. an.℥.iiij.seminis dauci, vitri combusti, abrotani. an.℥.j.medullæ granorum pini,& amygdalarum dulcium. an. ʒ.iiij. *Tertia.* mellis.q.s.misce,& fiat confectio:Dosis drachmæ tres. Hoc etiam medicamentum est vtilissimum,& valēter frangit lapides renum,& vesicæ:℞.sanguinis hirci præparati, lapidis Iudaici,lapidis inuenti in vesica fellis vaccæ aut tauri , anisi, asari,amygdalarum amararum, seminis cucumeris , bdellij, *Quarta.* costi. an. æquales partes, mellis quod sufficit, misce, & fiat confectio.Dosis drachmæ duæ cum decocto rubeæ,vel asari,vel camomillæ.Hoc medicamentum Gal.10.de compositione medicamentorum secundùm locos valenter frāgit lapides,& purgat renes, & vesicā,& dolores curat:℞.cassię ligneę ʒ.ij.seminis apij ʒ.iij.myrrhæ ʒ.x.piperis ʒ.ij.olibani ʒ.iij. lapidis de syria masculi,vel fœminæ ʒ.j.seminis pastinacæ

nacæ, anisi. an. ʒ. ij. spicæ nardi ʒ. ij. amygdalarum amararũ, asari. an. ʒ. iij. storacis, ireos. an. ʒ. iij. seminis papaueris albi ʒ. ij. seminis cyperi ʒ. ij mellis quod sufficit, misce, & fiat cõfectio. Quidam medicus eruditus laudat non parum ad lapides frangendos cibũ, qui fit ex hepate, pulmone, renibus, & testiculis cum priapo hirci, cum croco, cinnamomo, & melle, & postea imple intestina hirci hac mixtura. Dosis sũt duæ, aut tres bucellæ. Habet tantam vim hoc medicamentũ ad lapides expellendos, vt non solùm à renibus, & vesica, sed ab annulo comedentis fracti omnes excutiantur. Res est monstruosa, si vera est. Præter supradicta quatuor medicamenta composita, sunt multa alia à doctoribus laudata, & probata, inter quæ litrontipon à ʒ. j. vsque ad ʒ. ij. theriaca magna, & mithrydatum, electuarium ducis, dialacca, & diacurcuma sunt magis in vsu, & magis experta: quamuis multa alia scripta sint, & etiam componi possint ex simplicibus superiùs dictis, & similibus: semper tamen, vt superiùs admonuimus, præcedant hæc vretica, & quæ lapidẽ frangunt mollientia, & anodina externa, & interna: de quibus iam satis diximus. Sed præter illa vtilis erit hic, aut similis clyster semel, vt minimum in die: ℞. florum camomillę, p. iij. meliloti, fœnugręci, seminis lini. an. p. ij. ß. seminis fœniculi ℥. ß. olei lib. vj. vini lib. j. decoquãtur omnia ad vini cõsumptionem, postea cõseruetur oleum percolatum. Dosis cuiuslibet clysteris vnciæ sex. Sæpe in die, vel saltem ter vngatur pecten, femur, & tota regio vesicæ, & renes, si opus fuerit, hoc vnguento: ℞. axungiæ capi ℥. j. axungiæ anatis, gallinæ, & cuniculi. an. ℥. ß. axũgiæ vrsi, medullæ crurum vrsi, vel vituli, & theriacæ magnæ. an. ʒ. iij. emplastri filij Zachariæ ʒ. vj. olei scorpionum, lumbricorum, camomillæ, & anethi, an ℥. ß. ceræ. q. s. misce, & fiat vnguentũ. Sæpe quoque admoueatur parti dolenti vesica porci, vel hirci plena sequenti oleo: ℞. olei ℔. j. florũ camomillę. p. j. ß. vini optimi ℔. ß. decoquantur omnia donec vinum cõsumatur: cui percolato adde olei lumbricorũ, de lilio, & sesamini. an. ℥. iij. olei scorpionum ℥. ij. misce, his impletur prima vesica. Ad implẽdas alias vesicas, ℞. florum camomillæ, meliloti, vtriusque stichados, iuæ arteticæ. an. p. j. foliorum vrticæ. m. ij. parietarię. m. iiij. radicum althææ ℥. ij. maluarum. m. ij ß. seminis lini, fœnugræci, & milij solis an. ℥. j. seminis fœniculi, & carui. an. ℥. iij. liquiritiæ ℥. j. ß. fiat decoctũ in libris duodecim aquæ, donec tertia pars consumatur. Inter ea, quæ maximè vtilia, & necessaria sunt ante vsum, & in vsu vreticorum, sunt

Medicamen eiusdam cibus, aut bolus.

Obseruatio. Clyster.

Vnguentũ.

Vesica admouenda.

Balneorum vsus moderatus.

sunt balnea vsque ad vmbilicum ex decocto rerum dictarũ superiùs, quæ vias vrinarias aperiunt, molliunt, & dolores sedant: hæc tamen temperatè, & non in frequentissimo vsu conferunt, ne pars dolens, & ægra fiat nimis apta ad recipienda excrementa totius corporis, & humores, & iterum generentur lapides: semper tamen ventriculo, & intestinis vacuis oportet ingredi balneum. Pręter hæc balnea, quę fiũt ex rebus vreticis, & lenientibus, sunt alia multa naturalia balnea calida, sulphurea, vel salsa, quæ habent vim manifestam, & occultam prouocandi vrinam, & lapidem frangendi: quæ quotidie experimur apud Italos, Gallos, Hispanos, & præcipuè inter Vasconiam & montes Perinæos sunt optima balnea dicta de Cauteres. De his Philosophus 24. particula problem. vltimo.

Proble. vltimo. 24. part.

Cautè diuretica esse exhibenda. In exhibendis vreticis medicamentis debet esse prudens medicus & non audax: sed semper, si fieri potest, ab iis abstineat, præsertim valentibus, nisi vrgente dolore, & præsente calculo, & necessitate: quia sæpè ex vsu eorum immodico fiunt vlcera, vel ardor vrinæ, profluuium, & tandem alij morbi perniciosi.

Cucurbitula. Cucurbitula renibus admota mouet lapidẽ, & postea admota per vreteres versus vesicam ducit ipsum ad eam.

Si vrina supprimatur. Aliquando lapis inter vesicam, & penem infixus vrinam supprimit, & instrumento argenteo dicto cathetere, seu algalia impellẽda est ad vesicam, vel scapo petroselini, vel calamo gallinæ, vel candela cerea. Si verò appareat, ferreo instrumento extrahatur. Aliquando necessaria est incisio in pene. Si fuerit prædurus, & magnus lapis in vesica, sola incisione extrahi potest: hæc tamen facienda est à viro perito, & docto: incisio verò pro magnitudine lapidis erit faciẽda, quæ cognoscetur immisso digito per anum: & postea curetur vlcus per consolidantia, & glutinosa, & per cibi, & potus abstinentiam. Si sanguis in vesicam descenderit, ibíque coalescat, antequam putrefiat, theriaca magna, vel coagulo hœdi cum decocto liquiritiæ euacuabitur per vrinam.

Incisio, & eius curatio

De Renum calculo, & vesicæ. Cap. XLVII.

Scholium.

RENUM & vesicæ calculi.) *Vrina frequenter supprimitur à renum calculo, aut vesicæ. Proinde breuiter, qua ratione huic malo occurrendum sit, explicabo. Prius autem scias velim me consultò omittere multa, quæ in calculi disputatione proponun*

nuntur (ea enim habeo diffusè scripta, in lib. de simpl. med. fac. quem imprimendum statim, domi seruo) solúmque supponere, materiam, causā efficientem, & generationem calculi, vt inde colligamus essentiā medicamentorum, quæ ipsum comminuere nata sunt.

Calculi materia.

Calculi materia est humor crassus siue sit pituita, aut melancholia. 3 de alim. fac cap 6. siue purulenta substantia epy. 6 par. 1. com. 15.

Causa efficiens.

Causa, quæ calculum efficit, est calor immodicus quātitate, aut tempore, non autem frigiditas, vt malè voluit Vallesius, lib. 6. epyd. non considerās ex Galeno, ac proinde ex veritate, viuente animali non posse, tantùm frigiditatē intēdi, vt ex ea aliquid cōcrescat in duritiem.

Vallesius errat.

Modus generationis calculi.

Generatur calculus, calore euaporante humidam partem crassi humoris, & reliquam cōcrescente, ita vt si ille concretus humor in renibus moram faciat ab altero augeatur, quoad lapidis magnitudinē ex arenula acquirat. Lapis in renibus generatus & detentus, dolorem grauem efficit 6. epy par. 1. sent. 6. quia renes non sentiūt nisi per membranam.

Dolor grauis.

Vallesius errat.

Vallesius eodem loco existimat, magnum lapidem, quando exciditur ex carne renis, acutum dolorem inducere. Id colligit ex eo, quod hunc dolorem, difficilè distinguere possumus à colico dolore. Quæ sententia facilè refutabitur, ab eo qui cōsiderat, carnem renis esse insensilem, ac proinde neque à magno lapide posse acutè dolere, quod exemplo inflammationis docet Galen. 6. aphor. com. 5 Adde in carne renis, non posse generari lapidē, quia deficit locus, nempe cauitas: & ita Galenus 6. epy. agens de lapidis generatione, sēper eius meminit: Accidit quòd si in carne renis lapis generaretur, nō posset ad vreterē permeare. Probatio etiam infirma est, quia cùm principium vreteris sit iuxta colō, dolor à lapide in eo contento excitatus, bene poterit à nobis colicus iudicari, præcipuè acutissimus cùm sit, vreteres enim multum sensiles ex natura sunt. Hunc renum dolorē nephritim appellamus

Nephritis

Vomitus in nephritide.

Quem vomitus primò pituitæ, & deinde bilis æruginosæ comitatur. Ratio hæc est. Hic dolor ad se attrahit sanguinē, & spiritum magis, quibus destitutus vētriculus debilitatur, & cùm sit pituitæ naturalis officina eam euomit: in venis autem quæ sunt iuxta renem, à caliditate bilis aduritur & fit æruginosa quæ ad ventriculū languidum expulsa vomitu euacuatur.

Dubitatio à Vallesio proposita.

Franciscus Vallesius 7. epy cō. 59. dubitat, qua ratione lapide existente in vno rene, aquosa fiat vrina, aut supprimatur: si verum est ex Galeni sententia partes geminas affectas esse, vt vna læsa, altera ægeret.

Solutio eiusdem.

Respondet venas emulgentes, simul oriri ex vna caua, ac proinde, rarò vnum renem, lapidem congerere, quin alter; à crassis succis & arenis obstruatur: & ideo vrinam supprimi, aut colatam per ambos renes puriorem excerni. Hoc autem intelligendum est in affectibus dolorē generantibus, quia in indolentibus benè potest esse affectio in vno rene, altero non cessante ab actione. Quod confirmat in homine, quē totū renē corruptū habuisse, & per vrinā excretū, seuidisse testatur, qui vrinā altero rene solo reddebat. Quid

si

si in vreterem prodiit lapis, & supprimatur vrina? id inquit fieri, qui ob dolorem perit nixus musculorum abdominis, qui ad reddendam vrinam necessarius maximè est: Hæc Vallesius. Quæ omnia falsa sunt, nam primus cùm respondet, emulgẽtes venas à caua oriri, ac proinde affecto vno rene, alterum affici, rem falsam supponit: nempe simul debere affici duos renes, hoc enim est contra experiẽtiam, quia in dies experimur lapidem in vno rene existente, alterũ renem rectè operari, ea ratione qua abiecto vno oculo sæpè, alter illæsus seruatur. Neque distinguit rectè, quia siue sit affectus dolorificus siue indolens, affectá vna parte, reliqua optimè aget. Præterea si duo sunt renes, & duo vreteres, quis sibi poterit persuadere, lapidem, vnum vreterem obstruentem supprimere vrinam? Ratio ex nixu musculorum desumpta nil persuadet, quia musculi abdominis nõ habent vesicá subiectam, quæ intra ossa pubis latitat, & sic potest comprimi solùm, quando repleta est, à musculis rectis, ea parte qua ossibus pubis adhærẽt. Adde, vrinã excerni à facultate naturali, quæ expultrix dicitur. Tum si propter dolorem cessat musculorũ nixus, debuit etiam in colico dolore cessare, vt eadem ratione vrinam supprimere. Experimentum etiam illud, quod adducit, corrupti renis & per vrinam excreti, tanquàm impossibile omittendum est: si enim vreteres tensi seruantur à renibus, non corruptus per quam partem ingredi poterit vreterem laxatum? tum si ren corruptus, vrinam non attrahebat, qua ratione renis frustula deducebantur ad vesicam? omisso ergo hac in parte Vallesio, qui controuersiam ponit vbi non est: dico naturam duos fabricasse renes, vt impeditam vnius actionem, alter suppleret (non vt voluit Vallesius, ne facilè obstruerentur) & inde sequi, esse impossibile (rectè se habente collo vesicæ) à lapide in vno rene contẽto, posse vrinam supprimi. Quòd si vrina suppressio contingat, necessariò in duobus renibus erit obstructio: aut si in vno tantùm rene sit lapis (quod ex dolore colliges) excrẽmẽta crassa in vesicam delapsa obstruere eius collum, & impedire vrinæ trãsitũ. Qua ratione distinguatur dolor nephriticus, à colico capite de dolore colico explicatum habes.

Refutatur Vallesius.

Dubitationis solutio.

Calculus concretus in renibus.) Quando aliquis solitus est lapidem in renibus generare, eo tempore quo arenulas emittit, neq; dolore cruciatur, potest habere vsitata aliqua medicamẽta renes expurgãtia: qualia sunt mel cum vino albo, mel cum puluere ossium mespilorũ, decoctum pastinacæ cum melle, aqua distillatitia florum fabarum cũ melle, & similia. Si lapis existat in vretere acutum excitans dolorem, dilatantibus viam indigemus, simul etiam possumus frangentia lapidẽ assumere. In dolore hoc nephritico auctor ãsguinẽ mittit, si æger sit carnosus: quasi solùm oporteat secare venam in plethoricis affectibus. Secabimus ergo venam in magno dolore, non propter dolorem, quia hic cùm deiiciat vires, potiùs eam impedit: neque propter morbum, quia lapis sui ablationem indicat, quæ sanguinis missione, excerni non potest, sed

Medicamenta renes expurgantia.

Sectio venæ.

sed propter morbum magnum, qui futurus timetur, nempe inflammationem.

Secundò considerandum.) *Non rectè hoc in loco rem explicat auctor, quia si multus humor continetur in venis, potius medicamento purganti per os assumpto euacuabitur, quàm clysteribus lenibus.* Taxatur auctor.

Tertiò sciendum est.) *Dolor nephriticus aut vrget, aut nō. Si vrget, cùm deiiciat vires, ad se trahit curationem, & ideò sedandus est. Quod commodè praestabit hoc vnguentū, exteriùs positum in ilibus supra locum dolentem. ℞. olei scorpionū, & camomillae an. ℥. ij. vnguēti aragon, & axungiae gallinae an. ℥. Philonij maioris ʒ. iij. cerae parū, fiat vnguentum. Hoc dilatat partem emollientibus, & stupefacit narcotico medicamēto. Possumus etiā vti aliquo ex dictis oleis, cū gra. ij. opij permixto. Per os assumere potest aeger theriacam magnam, quando fermentationem patitur, quo tempore stuporem inducet, quia opium adhuc seruat vim: aut ʒ. j. Philonij maioris (quod post duos annos totius est) cum aqua pastinacae, aut foeniculi, vt permeet. Quod si neque remedijs dictis sedatur dolor, in balneo (quod statim describetur) bibat medicamentum narcoticum: aut, si hoc non possit, assumat, quae vim habent calculum comminuendi, oleum amygdalarum dulcium, cum melle, aut saccharo candi appellato, quod etiam habet lubricandi vim: puluis etiā ossium mespilorum, vulgò azerolles vtilis est sicut & haec potio: ℞. litontripon. ʒ. j. ß. pul. elec. ducis. ʒ. ß. cum ℥. iij aquae pastinacae, fiat potus. Si dolor nō vrget, curatio à causae ablatione inchoabitur, propellētes lapidem à renibus ad vesicam medicamētis, quae calore & humiditate laxādo, vreteres dilatabūt. Hoc exteriùs applicatis, & clysteribus praestabis. Exteriùs multis poteris vti vnguētis, illud, quod paulò supra descripsimus, ab eo auferentes Philonium, accommodatum est. Sicut & hoc alterum: ℞. vnguēti agrippae. ℥. j. olei scorpionum. ℥. ij. olei rutacei. ℥ ß. cerae parū, fiat vnguētū, cui adde axungiae cuniculi. ʒ. ij. His inungatur ilij regio, & superponantur herbae medicae folia, à caliditate moderatè madētia, vulgò alfalfa absasuor. Clysteres parare poteris ex ruta, anetho, foeniculo, maluis furfure, semine lini, & foenugraeci: decoctioni addens, benedictae confectionem, cassiam, saccharum rubrū, oleū rutaceum, aut butyrum. Quod si his remedijs dolor non remittitur, ad balneum vniuersale deueniendum erit, paratum ex aqua, in qua lauer seu fiō vulgò crexenases, parietaria, althaea, malua, & semen lini bullierint: ita vt ex eisdem herbis meatus vrinarij fricentur, vt dilatētur. Quòd si aeger noluerit ingredi balneum praedictas partes eadem aqua fouebit spongia vel lana. Si his omnibus peractis lapis semper resistat, neque excernatur, imò suppressionem vrinae efficiat, paucos ab ea liberari videbis. Quòd si descendat ad vesicā lapis & ibi vrinam supprimat (quod ex pubis tumore intelliges) veteres solebant aenea fistula, lapidem à meatu amouere. Sed quoniam nimium est dolorificum instrumen-*

Curatio doloris vrgentis.

Curatio nephritidis, cū non vrget dolor.

Exteriùs applicanda.

Clysteres.

Balneum.

Si lapis in vesica vrinam supprimat.

mentum hoc,præstabit id,cerea candela, oleo amygdalarum dulcium, (ob dolorem) inuncta efficere. Si verò per vrinæ meatum excernatur lapis,eisdem medicamentis vtere. Quæ si non prosint, & lapis in medio viæ quiescat, extrahendus erit sectione recta per meatum facta, cauendo semper, ne fistulosa vulnerentur corpora, quia non poterit vlcus ad cicatricem venire.

Sisit in vrinæ meatu.

Non datur medicamētū tota substantia frāgens lapidem.

His sic adnotatis accedamus ad medicamenta.) *Nullum datur medicamentum à tota substantia lapidem frangens: quia lapis non est morbus tota substantia nobis contrarius, ac proinde pellis leporis cremata, lepus decollatus, aut viuus in fictili vase crematus: leporis renes cremati,cinis vngulæ equi,plumæ palūborū, testæ cochlearum,stercus murium,cinis cancrorum,vermium terrestrium, & passerculi:calculus,quem quis priùs reiecerit, lotium capræ montanæ, cicadæ aridæ,hepar asini,& similia à practicis descripta somnia sunt. Erunt ergo solùm ea medicamenta lapidem frangentia, quæ calida modicè sunt, & tenuium partium: hæc enim penetrando per lapidis substantiam,eam diuidere possunt.Calculi vesicæ difficulter aut nulla ratione possunt frangi,propter loci distantiam, ob quam in transitu exoluitur medicamentorum vis: ac proinde ad chirurgiam veniendum erit,aperientes vesicæ collum,& calculum extrahentes. Quam sectionem multi in nostris temporibus,fœlici successu exercent.*

Medicamenta lapidem frangentia.

Calculi vesicæ nō possunt frangi.

De Ardore vrinæ. Cap. XLVIII.

Descriptio.

Ardor vrinæ, quem medici & stranguriam, & stillicidium vrinæ nominant, tum fit, cùm ægri assiduè ad meiendum irritantur,vrinâque paulatim,& guttatim redditur. Prouenit propter vrinæ acrimoniā, quam ipsa acquisiuit vel ob caliditatem hepatis,aut rerum acrium vsum,maiori tamen ex parte ob bilem commixtam,quam natura sępè per eam partem expellit: à quacunque tamen causa proueniat,ea qualitate prędita est vrina vt & ad meiendum cōtinuò stimulet,& renes sæpè,atque vesicam exulceret. Nonnunquam etiam accidit hæc passio ex vlceratione vesicæ, aut, ex abscessu rupto vel in renibus,vel in vesica. Puris enim acrimonia idem,quod de vrina dictum est,præstare potest. Cæterùm si ex acri vrinæ qualitate hoc contingat, vrinæ sunt biliosissimæ, & vniuersus corporis habitus, & reliquæ etiam notæ bilem testantur. Si vel ex vlcere, aut abscessu, ex propriis tum vlceris, tum abscessus notis hoc ipsum dignoscitur. Monendi in hoc morbo tyrones in medica arte sunt,ne conniuentibus, quod aiunt oculis, causas huius mali inspiciant: decipiuntur enim passim credentes ex vesicæ calculo oriri,vnde medicinas comminuendis calcu-

Causa.

Nota.

Vitdāa esse medicamēta lapidem frangentia.

culis accommodatas miſcetis ægrotantibus miniſtrant, quod in eorum perniciem vertitur: augetur enim per ea medicamenta, quæ calida facultate ſunt prædita, vrinæ acrimonia: vnde vicus aut in renibus, aut in veſica generari neceſſum eſt, ideóque iugi cruciatu torqueri, qui in tam impias carnificum manus inciderunt, quemadmodum cuidam meo tempore contigit, qui initio remedia neceſſaria fugiēs, poſt empiricorum omnia remedia amplectens in vrinæ multitudinem lapſus eſt, & eos morbos, à quibus deinde periti medici leuare minimè potuerunt. *Hiſtoria obſeruāda.*

Stranguria, ſi à calculo fiat, curatur iis, quæ diximus ſuperiori capite. Si ab vlcere, abſtergentibus, mundificantibus, & incarnantibus (vt ita dicam) vlcus: de quibus cap. 28. de curatione ſputi ſanguinei diximus: quanquam hîc miſcenda ſunt, quæ clementer ad vias vrinarias alia medicamenta deferant. Si ab acrimonia, auferentibus cauſam. Primò, ſi bilis eſt vrinæ mixta, victu frigido, & humido, vt vſu lactucæ, portulacæ, cichoreæ, vtriuſque maluæ, cremoris hordei, & ſimilium: quatuor tamen ſemina frigida maiora ſola nocēt prouocādo vrinam. Prodeſt fugere acria, ſalſa, acetum, coitum, labores animi, & corporis. ¶ Secundò, ſanguinis miſſione per ſectionem venæ hepaticę dextræ, euacuando ſanguinem plenitudini & robori reſpondentem. Hæc refrigerat hepar, bilem vacuat, & à viis vrinariis auertit. *Curatio.* *Si ab acrimonia curatio.* *Quę fugiēda.* *Sectio venæ.*

Tertiò, purgantibus bilem priùs ſumpto ſyrupo roſarum ex infuſione ſiccati cum aqua portulacæ per tres, aut quatuor dies ad tollendā bilis acrimoniam, & caliditatem, medicamentis clementibus, vt caſſia fiſtulari, manna, tamarindis, myrobalanis citrinis, & rhabarbaro, vt hoc aut ſimili potu: ℞. medullæ caſſiæ fiſtularis recens extractæ ℥. j. rhabarbari electi infuſi per noctem in aqua endiuiæ ℈. iiij. ſyrupi violarum ℥. j. aquæ borraginis. q. ſ. miſce, & fiat potus. Et quia morbus eſt diuturnus, hac cōfectione fiat vacuatio frequens: ℞. medullæ caſſiæ fiſtularis recens extractæ ℥. j. medullæ tamarindorum, & diaprunis ſolutiui, & conſeruæ roſarum recentis. an. ℥. ß. mucilaginis ſeminis pſyllij in aqua maluarum extractæ ʒ. iiij. pulueris diarhodō. Abbatis ʒ. ij. ſacchari diſſoluti in aqua roſarum ℥. iiij. miſce, & fiat confectio. Doſis qualibet hebdomada cochlearia duo. Hoc etiā, vel ſimili clyſtere purgatio frequens eſt vtilis: ℞. foliorum maluarū, lactucę, violarū, & portulacæ. an. m. j. hordei excorticati. p. j. ſeminis pſyllij, & cydoniorū. an. ʒ. ij fiat decoctū: de quo percolato accipe vncias decem, cui adde olei violarū *Præparatio.* *Purgatio.* *Potio.* *Confectio ad vſum.* *Doſis.* *Clyſter.*

vncias tres, cassiæ fistularis præparatæ ℥.j. vitellos ouorum numero duos, misce, & fiat clyster. Ex solo lacte ouino, vel caprino clyster est optimus, & eius frequens vsus vtilissimus huic morbo.

Alteratio. *Balnea.* *Electuaria.* *Conserue.* *Aquæ.* *Vnguenta.* Quartò, refrigerantibus hepar, renes, & totum corpus internis & acrimoniam vrinæ tollentibus, & externis auxiliis, vt balneo solius aquæ tepidæ, electuario diatrium santalorum, diarrhodonis Abbatis, conseruis violarum, rosarum, nenupharis, & acetosę: aquis, vel decocto portulacæ, endiuiæ, cichoreæ, acetosæ, & similium. Vnguento santalato hepati & renibus bis in die admoto, vel hoc, & simili vnguento: ℞. oleorum rosarum, nenupharis, & violarum aqua rosata lotorum. an. ℥.j. mucilaginis seminis psyllij, & cydoniorum aqua rosata extractæ an. ʒ.ij. santalorum omnium, & trochiscorum de camphora. an. ʒ.j. cerę. q. s. misce, & fiat vnguentũ. *Vsus vitellorum ouorum laudatur.* Vsus longus vitellorum ouorum recentium cum syrupo violato tollit vrinę acrimoniam, & stranguriam. *Puluis.* Puluis hic curat quoque eam: ℞. seminis papaueris ʒ.j. seminis lactucæ, & portulacæ parum tosti an. ʒ. iij. pulueris liquiritiæ, quatuor seminum frigidorum maiorum mundatorum. an. ʒ.j. sacchari cãdi violati ℥.iiij. misce, & fiat puluis, qui cũ ouo recenti summo manè, vel cum iure ante cibum quantitate vnius cochlearij sumatur. *Syrupus eximius.* Syrupus de mucilaginibus ex Matthæo de Gradi, curat hanc vrinæ acrimoniam, & prohibet vlcus fieri in viis vrinariis: éstque medicamẽtum singulare, optimũ, & expertũ, cuius est hæc descriptio: ℞. seminis althęę, maluarum, cydoniorum. an. ℥.j. dragaganti. ʒ.iiij. infundantur in aqua tepida decoctionis maluarum, seminis papaueris albi, & granorum alkekengi. an. quantum sufficit: postea fiant expressiones dictorum seminum, & dragagãti, de quorum mucilaginibus fiat syrupus, vt ℞. prædictarum mucilaginum ℥.j. ß. decoctum prædictæ ℥.iij. sacchari optimi ℥. ij. misce ad vnam dosim, quæ per sex, vel octo dies exhibenda est: & si fuerit vehemens caliditas, adde parum mucilaginis seminis psyllij. Aliquando in maxima acrimonia, & caliditate vrinæ oportet syringe argenteo per penem *Iniicienda per syringẽ.* lac ouinum sæpè iniicere, vel aquam plantaginis, vel hordei decoctum cum mucilagine seminis psyllij, vel cydoniorum, vel collyrio albo Rhasæ sine opio, & in maximo dolore cum opio.

De Ardore vrinæ. Cap. XLVIII.

Scholium.

Ad

ARdor vrinæ quem medici.) *Stranguria, à Latinis vrinæ stillicidium dicitur, in quo vrinam parum, & frequenter reddimus, lib. 5. aph. com. 53. Quod symptoma proprium est vesicæ deprauatè expellentis vrinam. Neque enim loquimur de stranguria critica. Cuius meminit Hipp. epy. par. 1. sent. 41. in qua humores acres per renes ex toto corpore expurgantur. Causæ symptomaticæ stranguriæ, ex Galeni sententia lib. 3. de caus. symp. cap. 2. duæ sunt, imbecillitas facultatis retentricis vesicæ, & vrinæ acrimonia. Imbecillitas vesicæ fit ab octo intemperiebus, quatuor nudis ex lib. 3. aph. com. 16. & potissimum à frigida 7. aph. com 48 aut à quatuor cum fluxione humorum 3. aphor. com. 16. Acrimonia vrinæ varias habet causas. Prima est abscessus ruptus in renibus, aut alijs partibus, & per vrinam expurgatus. Ad hãc causam reducenda est bilis acris, quæ permixta cum vrina stranguriam efficere solet: de qua intelligendus est Gal. 3. aph. comm. supradicto, cùm scribit intemperiem primò calidam, secundò calidam & siccam, & tertiò humidã acrem reddere vrinam. Quo loco, vbi Gal. habet humidã, lege siccam, quia humida intemperies impedit humoris acris generationem, quam ipsam generare possit. Secunda causa est pituitosum simúlque salsum excrementum. Hoc autem salsum redditum est, non à putredine, sed ex permixtione salsæ serosæ humiditatis, hoc est vrinæ, quæ salsa est pituita enim crassa & glutinosa cùm sit, habénsque permixtam salsam serosam substantiam detineatur in vesica, magis irritat, quàm faciat vrina sola. Tertiam causam stranguriæ addit Gal. 6. de loc. aff. c. 4. vlcus in vesica, aut meatu pudendi. Vbi per meatum pudendi intellige vesicæ principiũ, quod ceruicem vesicæ appellant. Potest tamen aliquis hoc in loco Galen. tanquam diminutum accusare, quia omittit lapidem, & arenulas, à quibus stranguria excitari solet. Cui satisfacimus ea ad acrimoniam reuocantes, quia reuera arenulæ, & lapis caliditatẽ, & ardorem habent: aut ad vlcus, quia hæc in transitu per corpora sentiẽtia (saltim lapis) sua asperitate molestiam inducunt. Quòd si lapis in ceruice vesicæ contineatur, stranguriæ etiam causa est, quia obstruens, & si non omninò liberum vrinæ transitum impedit. Si acrimonia vrinæ, quæ stranguriam facit, à pure abscessus rupti ortum habeat, abstergemus vlcus renis, mulsa permixta cum decocto pastinacæ, & maluarum: pastinacæ, vt sit vehiculum, maluarum verò propter acrimoniam. Mundato vlcere (quod ex pauco pure, minori fœtore vrinæ, & pauco sanguine excreto colliges) cicatricem inducemus cùm decocto capitum glandium, aut malicorij, addito pauco melle, aut saccharo candi, vt penetret. Exterius ad conglutinandum illines, vnguento comitissæ cum pauco aceto, vt penetrare possit. Alia etiam vnguẽta ex oleis myrtillorum, rosarum, & cydoniorum cum pulueribus myrtillorum, corticis mali granati, & similium, quæ adstringere nata sunt, construere poteris cum pauca cera. In acrimonia vrinæ à pituita salsa, aut bile, sangui-*

Causæ stranguriæ duæ.

Imbecillitatis vesicæ causæ.

Variæ causæ acrimoniæ vrinæ.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Excusatur Galenus.

Curatio stranguriæ ab acrimonia vrinæ factæ.

nem mittes propter venarum affectum, tum etiam, quia sanguinis missio, ex accidenti refrigerabit euacuato humore calido. Secundò præparabis humorem, si sit pituita, oximelle, rhodomelle & alijs cum decocto maluarum, & liquiritiæ propter acrimoniam. Si sit bilis, non eget præparatione, quia tenuis est. Tertiò purgabimus bilem, cassia simul cum electuario de succo rosarum, & syrupo rosarum Alexand. ex 9. infusionibus: pituitam verò diacatholicone, diaphænicone, & agarico cum prædicto decocto. Aduerte tamen, in ardore vrinæ ex pituita salsa maximæ vtilitatis esse, vsum therebintinæ abietinæ: si eam à ℥.ij. vsque ad ℥. ß. cum syrupo violaceo assumamus. Renes & iecur in stranguria vnguento refrigerante illines, ceroto sandalino, aut ceroto refrigerante Galen. cum pauco aceto. Hoc etiam, ℞. ceroti sandalini ℥. iij. olei nymphæini ℥.ij, aceti ℥. ß. ceræ parum, fiat vnguentum. Neque omittendum erit balneum aquæ tepidæ, quod excrementa renum refrigerat, & dilatat vias, vt ipsa euacuari possint. Syrupus de mucilaginibus à Matthæo de Gradi, compositus maximè ardorem extinguit: si tamen non sint in renibus crassa excrementa: Tunc enim permiscebimus cum eo oximel, aut paucum oximel scillitici. Syrupus hoc modo parari poterit: ℞. seminis althææ maluarum, & cydoniorum ana. ℥.j. dragaganti ℥.iij. infundantur in aqua decoctionis maluarum seminis papaueris & granorum Alkekengi, ana. q. s. deinde fient expressiones dictorum seminum, & dragaganti: de quorum mucilaginibus, & decocto prædicto q. s. cum saccharo albissimo conficiatur syrupus benè coctus. Huius assumet manè ℥.ij. cum hoc decocto: ℞. decoctionis maluarum, liquiritiæ, seminis papaueris & granorum Alkekengi ℔. I. Si stranguria à lapide aut arenulis oriatur, curabitur ea ratione qua diximus cap. superiori.

Catether construendus. Aliquando in maxima acrimonia.) *Si instrumento argenteo ab auctore posito, liquorem immitas, non perueniet ad vesicam, sed poteris construere catether, quod habeat longitudinem quindecim digitorum, ita vt in parte superiori sit latius.*

De mictu sanguinis. CAP. XLIX.

Causæ Externæ. SAnguinis mictus sæpè à causis exterioribus fit, nonnunquam etiam ab interioribus. Exteriores sunt casus, & ictus maximè cùm partibus, quæ iuxta vrinæ instrumenta sunt, inferuntur: rumpitur enim ex hac occasione vena aliqua in illis locis, vnde sanguinis mixtio contingit. Præterea rerum calidarum vsus, & immoderata corporis agitatio, & ea omnia, quæ sanguinem attenuare, & ad renes, & vesicam propellere possunt, hoc malũ pariunt.

Internæ. Internæ sunt corporis plenitudo, hepatis imbecillitas, renũ in attrahẽdo valida facultas, corundẽ, atque vesicę exulceratio.

tio. Calculus porrò in renibus, aut abſceſſus aliquis, & naturę iudicium, quàm Criſim appellant, cauſæ ſunt. Si à cauſis externis proueniat hoc malum, ægrotum, quod millies dictum eſt, interrogabimus. Si ab internis, in cauſarum cognitionē ſic deueniemus: ſi corporis plenitudo in cauſa fuerit per methodos ſuperiùs traditas, maximè cap. de cephalalgia, ſigna patebunt. Si hepatis imbecillitas, vrina emittitur cruenta, carnium recēs cæſarum lotioni non abſimilis. Si renū in attrahendo robur, vrina pari ratione cruenta, ſed aliquando albidior. Si exulceratio renum aut veſicæ, ſanguis puri commixtus, & modicus excernitur: ad hæc dolor ſentitur circa locum, cui vlcus ineſt. Si calculus renum aut abſceſſus, ſigna ex propriis capitibus mutuari oportet. Si naturæ iudicium, iuuari ab ea re laborantem cernimus.

Mictus ſanguinis, qui à redundantia fit, vel criticus, niſi vires deiiciat, non eſt ſupprimendus. Si fiat ab vlcere corrodēte, curetur prius vlcus: ſi ab immodico coitu, inſtauratione & glutinatione ſuccurrendum eſt. Si à recenti ſolutione, victu frigido aſtringente, ſanguinis miſſione, & aſtringentibus medicamentis externis, & internis curabitur: de quibus dictum eſt cap. de ſanguinis profluuio è naribus, & hîc quoque de iis agemus. Si ab imbecillitate retentricis facultatis renum, curabitur primò, victu frigido aſtringente, de quo capitibus de curatione profluuij ſanguinis è naribus, & de curatione ſputi ſanguinei. ¶ Secundò, ſanguinis miſſione, à quacūq; fiat cauſa, dempto coitu, per ſectionem venæ iecorarię. *Curatio.* *Si ab imbecillitate curatio.* *Sectio venæ.*

Tertiò, concoquentibus bilem, vel pituitam, vel atram bilem, ſi alius humor fuerit ſanguini mixtus, quem cognoſces colore, & multis aliis argumentis. *Præparatio.*

Quartò, vacuantibus per medicamenta dicta c. 1. & c. 21. de profluuio ſanguinis è naribus. *Vacuatio.*

Quintò, aſtringentibus, & glutinantibus internis, & externis, vt ſyrupo roſarum ex infuſione ſiccarum, myrtillorū, cydoneorum cum aqua, vel decocto plantaginis, portulacæ, & ſimilium, lacte ouino calybeato cum pauco bolo armeno, conſerua roſarum antiqua: vel hac mixtura: ℞. micleta, conſeruæ roſarum antiquæ ana. ℥. j. pulueris corallij rubri præparati, Karabæ, lapidis hematitis præparati, ſpodij, dragaganti, corticum glandium, boli Armenici, quatuor ſeminum frigidorum maiorum mundatorum an. ℨ. j. ſyrupi roſarum quod ſufficit, miſce, & fiat confectio. Doſis cochleariū vnum cum aqua portulacæ, vel plantaginis ſummo manè, & omni hora, præſertim vacuo ventriculo. Renibus & veſicæ *Aſtrictio & conglutinatio.* *Aſtringentia.* *Confectio.*

Vnguentũ. admoueatur vnguentum santalatum, vel cerotum santalatum, & panni linei perfusi hoc, vel simili liquore: ℞. succi plantaginis, & portulacæ, an. ℥. iiij. aceti rosati ℥. j. misce. Aliquando necessaria sunt narcotica simul & astringentia, vt sunt trochisci de spodio, de terra sigillata, & de Karabe, quorũ dosis est à ʒ. ß. vsque ad ʒ. j. Et in maximo sanguinis mi-*Potus.* ctu sequens potus est necessarius: ℞. philonij Romani ℈. ij. syrupi papaueris ℥ j ß. aquæ portulacæ ℥. j. misce, & fiat potus. Si sanguis in vesica coalescat, curatur per medicamenta dicta cap. 28. de sputo sanguinis, qualia sunt theriaca magna, coagulum hœdi, & similia.

De mictu sanguinis. CAP. XLIX.

Scholium.

SAnguinis mictus.) *Omnes causæ mictus sanguinis reducendæ sunt ad tres illas, quas capite de sanguinis è naribus profluuio, ex Galeni sententia proposuimus.*

De Diabete. CAP. L.

Descriptio. DIabetes à quibusdam fluor vrinæ dicitur, ab aliis hydrops matulæ, & diapsacon à nonnullis nominatur: differt non parum ab vrinæ multitudine, nam in syncera diabete potus non mutatur, vt in lyenteria cibus, expellitur. In non vera, quamuis aliquando vrina potum superet, mutatur tamen, & non sunt omnia signa veræ diabetis. Puella olim *Historia inaudita.* Mediolanensis per sexaginta dies singulos sexdecim matulas vrinę mictu impleuit, cùm biberet circiter tres ampullas, corpus tamen persanatę puellæ parum conciderat magno exempli miraculo, medici illius temporis credebant aerem in vrinam conuerti. Hæc igitur spuria diabetes, si non curatur, in synceram transit, quæ à Galeno tantùm bis visa est, & a me quater, ab Aegyptiis tamen sæpe, siue propter cælum, siue propter aquam Nili. Est autore Gal. 6. de locis affect. cap. 3. affectus renum proprius, in quo tantus inest vrinæ fluor, vt totum corpus exhauriatur, quo quicquid bibitur, quale sumptum est, tale per vrinam redditur: qua parte similis est hæc affectio ventriculi, intestinorúmque læuitati, illi proportione respondens.

Causa. Prouenit ex imbecillitate retentricis facultatis renum, attractricis verò magno robore: attrahunt enim ad se renes vehementer aquosum id excrementum, quod in sanguine est, quod cùm retinere ipsi præ imbecillitate non possint, ad vesicam demittunt, quæ res cùm continuò fiat, continuus

quo

quoque adest vrinæ fluor, adeò vt poculenta omnia nulla sui qualitate mutata per vrinam continuò excernantur. Comitatur sic affectos sitis vehemens, & quæ satiari alicuius liquoris haustu non possit, vnde etiam assiduè bibere cupiunt, aut bibunt, nec ab re: cùm id quod fuerit iniectum continuò ad renes, & vesicam delabatur. Viscera præ nimia caliditate exuri videntur: tumor autem magnus lumbos testes, ac coxas infestat. Quòd si ampliùs viscerum calor increuerit, superior venter corrugatur, & venæ, quæ in ipso sunt, attolluntur. Vniuersus habitus corporis gracilescit, & tabe quadam generali afficitur. *Signa.*

Multitudo vrinæ, quæ propriè non est diabetes, si à potu largiori fiat, curatur abstinentia potus. Si à qualitate salsa, & acri, cibi & potus vt largo esu alliorum, cæparum, & porrorum abstineat ab iis. Si à frigore externo, calidis internis, & externis, de quibus dictum est cap. 31. de imbecillitate, vt ascites curabitur. Si à paralysi, per ea quæ diximus cap. 13. Si à musculo rupto, vel dilacerato, curatio est difficilis, & fermè impossibilis, vt in quibusdam à partu laborioso vidimus. Si autem inuitis vrina excidat, vt pueris, & aliis quandoque dormientibus, causa auferantur per euacuationem, si sit humor calidus medicamẽtis cholagogis, de quibus cap. 1. & aliis multis locis dictũ est: deinde per refrigeraria dicta superiori cap. & in hoc in curanda diabete. Si sit humor frigidus pituitosus post illius concoctionem, & vacuationem per ea, quæ dicta sunt cap. 1. & etiam cap. 13. de paralysi, curabitur his pilulis. ℞. castorei, myrrhæ, mastichis, thuris, pyrethri, copularum, glandium, an. partes æquales, cum syrupo myrtillorum, fiant pilulæ septem pro drachma. Dosis drachma vna. Hi trochisci, autore Arnaldo de Villanoua, sunt optimi in hoc affectu, quibus curatus fuit iuuenis affectus diabete, & vrinæ profluuio in lecto: ℞. rosarum, spodij ana. ʒ. v. seminis portulacæ, liquiritiæ, boli armenici, sumac an. ʒ. j. seminis lactucæ, coriandri, santalorum, berberis an. ʒ. ß. dragaganti, gummi Arabici, balaustiæ an. ʒ. j. cum succo malorum granatorũ acidorum fiant trochisci. Dosis ʒ. j. in die cum syrupo rosarum, & aqua calybeata. *Curatio.* *Ex pituitoso humore curatio.* *Pilulæ.* *Trochisci meientibus in lecto.*

Diabetes, seu transitus vrinæ non mutatæ curatur sex remediorum generibus: primò, victu refrigerante, & astringẽte, demptis cydoneis, quæ vretica sunt, & ex eorum esu serenissimus Rex Neapolitanus Alfonsus incidit in diabetem: vehementer enim nocent huic morbo calida vretica, & etiã animi, corporis labores, & coitus. Potus sit aqua calybeata *Curatio veræ diabetis.* *Victus.* *Historia.*

non

non frequens, neque magnus, quamuis caliditas immodica ipsum semper appetat, & eo egeat, quare si potus multæ frigidæ aquæ euomatur, est vtilis: refrigerat enim, & humectat ventriculum, iecur, & renes, à quorum immodico calore attrahitur potus non mutatus.

Reuulsio & refrigeratio. Secundò, auertentibus, & refrigerantibus simul, vt sanguinis missione per sectionem basilicæ in initio cùm vires adsunt, & frequenti vsu clysteris huius, vel similis: ℞. foliorum *Clyster sæpè inyciendus.* lactucæ, violarum; maluarum, & portulacę an. m. j. hordei præparati p. j. fiat decoctum, de quo percolato accipe ℔. j. cui adde olei rosarum, & papaueris an. ℥. ij. cassiæ fistularis pręparatæ, & diacatholiconis ana. ℥. j. sacchari rubri ℥ j. ß. misce, & fiat clyster.

Concoctio. Tertiò, concoquentibus bilem, vt syrupo rosarum, violarum, myrtillorum, & papaueris, & aquis vel decocto portulacæ, lactucæ, bursæ pastoris, & similium.

Purgatio. Quartò, vacuantibus bilem, vt cassia fistulari, tamarindis, manna, rhabarbaro, myrobalanis citrinis, & aliis, si opus fuerit, valentioribus: vt ℞. medullæ cassiæ fistularis, & tamarindorum ana. ℥. ß. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuię ʒ. j. diaprunis solutiui ʒ. iij. syrupi rosarum ℥ j. aquę buglossæ, q. s. misce, & fiat potus.

Alteratio. Quintò, refrigerantibus hepar, renes, & totum corpus internis, & externis, vt electuario diatrion santalorum, diarrhodonis Abbatis, diamargaritonis frigidi, conseruis rosarum, violarum nenupharis, & acetosæ, & trochiscis de camphora, & aliis multis, vt hac mixtura: ℞. mucilaginis, seminis *Confectio.* psyllij, aqua rosarum extractæ ℥. j. cōseruæ rosarum ℥. ij. conseruæ acetosæ, violarum, & nenupharis an. ℥. ß. trochiscorū de camphora, pulueris diatrium santalorum, & diamargaritonis frigidi, an. ʒ. ij. syrupi myrtillorum, quod satis est, misce, & fiat confectio. Dosis duo cochlearia quolibet die summo manè cum aqua, aut decocto refrigerante. Balneum aquæ tepidæ est in hoc genere optimum auxiliū bis in hebdomada ventriculo vacuo. Multi etiam viri prudentes balneum aquæ actu frigidæ ab vmbilico ad partes infernas laudant: ego tamen nisi in iuuene, & assueto, & æstate non auderem eo vti. Hepati, & renibus admoueantur epithemata, & vnguenta refrigerantia: vt ℞. aquarum endiuiæ rosarum, & portulacæ an. ℥. iiij. aceti rosati ℥. j. sandalorum omnium, & trochiscorum de camphora an. ʒ. j. misce, & fiat epithema ad hepar, & renes, quod post hoc, aut simile vnguentum sæpè admoueatur æstate frigidū actu: ℞. olei rosarum, & myrtil-

Balneum laudatur, sed non aquæ frigidæ.

Epithema.

Vnguentū.

tillorum ana. ℥.j. ß.vnguenti populeonis ℥. ß,pulueris mastichis,thuris,sanguinis draconis an. ℨ.j. ceræ,quod sufficit, misce,& fiat vnguentum.

Sextò,corroborantibus renes,vt lacte ouino,vel caprino epoto, & per clysteres sæpe iniecto cum succo renum arietis,& lamina plumbi tenuissima,& perforata supra renes, & lumbos posita curat non solùm hoc vrinæ profluuium, sed etiam gonorrhæam. *Corroborãtia.* *Vis laminæ plumbeæ.*

De Diabete. Cap. L.

Scholium.

DIabetes à quibusdam.) *Diabetes variè nominatur, Diabetes à celeri vrinæ transitu: hydrops ad matulam, ob vrinæ quantitatem. Sicut enim in hydrope naturalis cauitas aqua impletur, ita in hoc affectu matula: vnde malè Vallesius existimat hydropem ad matulam dici ob sitim, cùm propter hanc dypsacos appelletur. Diabetes est velox exitus per vrinam eius, quod potatum est, eodem à sua qualitate non mutato. Vbi per qualitatem, speciem intellige: quia aqua epota suam seruans integram naturam excernitur, nec tantillum in colore, odore, aut consistentia mutata. Diabetes est symptoma in actione renum læsa: deprauatè enim attrahunt, si immodicũ eorum motum consideremus: Inde sequitur imbecilla retentio & alteratio, tantam enim vrinæ quantitatem non possunt continere renes, & ideò nec alterare, quia res, quæ alteratur, quieta sit oportet. Morbus, ad quem sequitur hoc symptoma, est intemperies calida renum, quæ vim habet attrahendi. Modus generationis is est. Renes multum appetentes, ex venis trahunt serum, hæ ex iecore, hoc ex intestinis & ventriculo. Orificium autem ventriculi inanitum, & suctionis sensum sentiens, sic immouet, hoc est appetitum potus: quo assumpto, statim à venis, iecore & renibus rapitur, suáque mole irritat renum expultricem. Hic affectus raro contingit, ita vt bis tantùm eum viderit Gal. & ferè lethalis est, quia cùm cognoscitur, iam ægri in magnam imbecillitatem deuenerũt: quia in principio ægrè cognoscitur, cùm sensim fiat, in augmento, quando iam cognoscitur, extenuatos videmus ægrotos, non enim possunt rectè nutriri, cùm ob defectum vehiculi, alimentum non rectè distribuatur.* *Varia diabetes nomina.* *Vallesius errat.* *Diabetes quid.* *Diabetes est symptoma.* *Morbus.* *Modus quo generatur hic affectus.* *Hic affectus est ferè lethalis.*

Multitudo vrinæ.) *Auctor & alij quandam diabetem non veram finxerunt, & quod peius est, curant multam vrinam ex alimentis & aliis causis generatam: quæ, cùm non sequatur affectum morbosum, non eget curatione. Neque paralysi musculi vesicæ multam efficiet vrinam, cùm non excernatur vna vice multa.* *Error præcticorum.*

Diabetes, seu transitus vrinæ.) *Alimenta non solùm frigida, sed crassa sint ex Alexandro, ne facilè in vrinam mutentur, aut in* *Alimenta diabete.*

à ren

à renum calore attrahantur: Concedantur ergo caro suilla, pedes arietini, poma, pyra, & similia.

Sanguinis missio. Secundò, auertentibus.) *Sanguinē mittes, quando renum calida intemperies, ex calido humore orta erit.*

Balneum. Quintò refrigerantibus.) *Balneum fit ex aqua, in qua malua, lactuca, oxalis, viola & aliæ herbæ frigidæ sint decoctæ. Quibus regionem renum fricabis, quam postea ceroto refrigerante Galeni inunges. Assumet æger per os ℥.j. sacchari rosacei cum ℔.j. aquæ hordei.*

De Lumbricis. Cap. LI.

Differentiæ. LVmbricorum (vt autor est Gal. 3. aphor. com. 26.) tres sunt differentiæ, quidam enim rotundi, seu teretes sunt, alij lati, alij, quos Græci Ascarides appellant. *Rotundi.* Rotundi seu teretes in superioribus intestinis magis generantur magnitudine palmari, & aliquando maiori, & ad ventriculum ipsum nonnunquam ascendunt, ibíque pessima excitant symptomata: in ipso tamen ventriculo vermes gigni non possunt, vt docent Aristoteles, & Hieronymus Gabucinus libro suo de Lumbricis: *Ab Aristo. dissentit Amatus Lusitanus centuria 1. curatione 6.* quamuis in auribus, dentibus, renibus, & matrice aliquando fiant: intestinis tamen magis, & plures generantur: ego enim anno 1545. vidi puellam nobilem expulisse mille fermè vermes paucis diebus & spatio quatuor horarum quadringentos, quorum aliqui etiam viui, & alij mortui, & vixit, viuítque nunc incolumis, Deo fauente. *Historia.* Sæpè etiā per os & nares eiiciūtur. *Ascarides* Ascarides tenues sunt lumbrici, qui in parte inferiori crassi intestini magis gignuntur, & plurimi manifestè apparent in iumentis malè cibum concoquentibus, quorum malam concoctionem fœtor indicat excrementorum. *Lati.* Latus lumbricus rarò accidit, longissimus tamen est, & sæpè per tota extenditur intestina. Paulus verò Aegineta lib. 4. cap. 57. & Aetius lib. 9. cap. 40. affirmant lati lumbrici generationē permutationē esse membranæ intrinsecus tenuia intestina ambientis in corpus quoddam viuum, quod continuos stomachi morsus infert. *Causæ.* Generantur in humano corpore huiusmodi animalcula ex frigidis, & pituosis humoribus putredini tamen accommodis, & vi caloris animatis, perinde ac externis cætera animalia videmus gigni, quæ non ex semine, sed ex putredine ortum habent. *Nota.* Signa, quibus singulas lumbricorum differentias cognoscas, ex Paulo, & Aetio in hunc modum desumpsimus. Teretes lumbricos habentes morsu tum ventriculi, tum etiam intestinorum corripiuntur, & tussi item arida, & non magna: verùm frequenter irritanti. Quidam

dam etiam fingultiunt,& dormientes tremunt,& prǽter rationem expergefiunt, quod nonnulli vociferantes faciunt, atque profilientes,fed rurfum in foporem conuerfi profternuntur. Pulfum inordinatum habent,febréfque citra ordinē errantes, refrigeratis extremis partibus, augentur tertia interim quarta die, vel nocte,fine ratione acceffionem habētes. Pueri verò,& grandiores natu linguam exerunt, atque oculis claufis filentium, & taciturnitatem amant, ideóque excitantibus irafcuntur ob imbecillitatem vigilare nequeuntes. Quibufdam,dum dormiunt,linguæ accidit manducatio & conformatio oris in modum lactentium, aut accipientium cibos: qui aliquando etiam dentibus ftrident,& conniuent oculis, qui aliquando fanguine fuffufi funt, & habent faciem,maximè iuxtas malas rubicundam,quæ rurfum mutato colore liuefcit:breui verò hęc,& ex interuallis fiunt. Quibufdam in ventriculum ex inteftinis afcendunt naufearum ibi,atque vellicationum caufæ futuri: vnde laborantes cibum auerfantur, quos fi ad comedendum impuleris,naufeabundi, quod dentibus terunt,aut non deglutiunt, aut illicò euomunt. Venter nonnunquam corruptos cibos excernit,& tympani modo intumefcit:reliquum verò corpus tabe citra rationem confumitur, neque inedia, neque immodica vacuatione aliqua exinanitum. Multi quafi delirantes abfurda in fomno loquuntur, alij decubitum huc illuc mutantes,ex loco ad locū fefe viciffim proiiciunt. Qui ab afcaridibus infeftantur, vehementem habent ani pruritum, fubindéque ad egerendum irritantur, & poft excretionem, vt plurimùm meliùs habent. Quibus verò lati lumbrici fiunt,ij morfus in ventriculo vellicantes fentiunt, & ad cibos potentem & cui corrigi non poffit, appetitum habent:rapiunt enim,atque confumunt huiufmodi animalia quicquid alimenti oblatum fuerit: vnde denuò cibos affumi expedit,alioqui erodentur inteftina; & ideo quædam puella(vt diximus cap.33.)ob vermē duodecim cubitorū incidit in famem caninam. Confequitur fic affectos corporis gracilitas, & imbecillitas cum tarditate: minimè verò fallax fignum erit, fi cum recrementis quædam cucurbitæ femini fimilia excernantur. *Hiſtoria.*

Duplex eft lumbricorum curatio, prima eorum generationem prohibet,fecunda eos genitos enecat,& expellit:de quorum omniū fpeciebus, & generationis locis multi multa fcripferunt:inter quos edidit librum Hieronymus Gabucinus Fanēfis de lumbricis. Præcautio itaque fit per ea,quæ pituit *Curatio.* *Præcautio.* *Victus.*

pituitam gigni prohibent, à qua cruditatibus putrescentibus fiunt vermes. Necessaria est tunc alimentorum pituitam generantium priuatio, nocétque immodicus cibus, & deprauata victus ratio, vt si cibus crassior præcedat tenuem, si à cibo animi & corporis labores adsint, vt coitus, præsertim si sit immodicus, & si manus & pedes à cibo lauentur aqua calida. Frequens quoque vacuatio per picram simp. non solùm enecat vermes, sed ipsos fieri prohibet, vacuando materiam pituitosam, & crudam.

Vacuatio.

Vera curatio. *Victus.* Lumbrici iam geniti curantur primò, victu tenui calido & sicco, acri & amaro. Aliquando eorum morsus, si fame sequiantur, rebus dulcibus est placandus.

Necantia vermes. Secundò, medicamentis enecantibus à tota substantia, seu proprietate, vel à qualitate manifesta calida in tertio gradu, & amara, quæ sua vi natura eos enecat. Et horum quædā sunt simplicia, de quibus Hieronymus Gabucinus c. 22. sui operis, & quædam composita, de quibus idem autor cap. 25. loquitur: in præsentia aliqua meliora, & probata scribā, quę ventri admouentur, sunt tutiora, & infantibus, & pueris magis admouenda. Sed interna per os aliquando exhibentur, præsertim cùm in superioribus intestinis reperiuntur: aliquādo per clysteres, si locus vermiū sint intestina inferiora.

Quæ tutiora.

Calida simplicia. Calida medicamenta simplicia, quæ vermes enecant, sunt mentastruum fluuiale, cordumeni, semen porri, nigella, nuclei, & folia persicorum, cortex arboris celsi, & succus eius, radix filicis, mirrha, aqua rutæ, semen apij cum lacte aut syrupo acetoso, nasturtium, semē erucæ, semen Alexandrinum obtinet inter omnia principatū, quæ vermes enecant. Dosis eius cum aceto infusi ʒ.j. Absinthium vtrumq;, abrotanum, allium, præcipuè cum aceto, amygdalæ amaræ, amonium, aristologia, præsertim longa, calamētum, radix camaleontis, eupatorium, gith, succus lapathij, breui tēpore, cētaurea, costus, enula, lupini, puluis marrubij statim, origani succus, polium, scabiosa valēter, semē vrticę, hyssopus, zedoatia, granū milij indū. Succus chelidoniæ, raphani succus, cardamomū, puluis dictami, santonicum valenter, gentiana, semen brasicæ valenter, omnis matricaria, herba, quæ à nostris Valentinis dicitur cuquera, seu lumbrigera, quæ in littoribus inuenitur, & sub aqua maris iuxta saxa nascitur, vt in oppido de Xabea regni Valētini, & aliis multis locis: hæc enim vermes hominis non solùm interficit, sed terrestres, si imposita ipsis fuerit, vt à pharmacopola fide digno accepi, & nos sæpe experti sumus hoc. Dosis in infantibus est scrupulus semis vsque

Seminis Alexādrini excellentia.

Laus herbæ contra vermes, quæ no-

que ad ſcrupulum vnum cum melle & aqua portulacæ, ſeu graminis. Errant noſtræ fœminæ Valentinæ, quæ opinantur huius herbæ vſum vermes efficere, cùm ſit falſum, & rationi contrarium: vulgò dicitur à quibuſdam corallina, & à Dioſcoride lib. 4. cap. 84. marinus moſchus. vide quid de ea ſentiat Anton. Muſa lib. de examine ſimplicium.

Moſchus marinus à Dioſcoride dicitur.

Error fœminarum.

Frigida medicamenta, quæ vermes interficiunt, ſunt, granum coriandri, ſi ſæpe comedatur, ſumac, acacia, hypoquiſtis, portulacæ ſemen, & aqua, & ſuccus, malum granatum acidum, cortex mali granati, flos, & radix ipſius, plantago minor, endiuia, cichorea, lactuca, acetoſa, rubus, lac aſinæ, ſuccus citrangulorum, aceroſitas citri, & omnia acida, quæ pituitoſam materiam incidunt.

Frigida ſimplicia.

Compoſita medicamenta, quę vermes interficiunt, multa sũt, vt theriaca magna, mytridatũ, ſyrupus de abſinthio, ſyrupus de mẽta, ſyrupus de praſio, ſyrupus de calamẽto. Et hic ſyrupus valẽter ipſos enecat: ℞. ſucci mẽtaſtri, ſucci radicis enulæ, ſucci abſinthij, ſucci rutæ, an. ℥ iiij. ſucci lactucæ aſinę, ſucci cichoreę, ſucci graminis an. ℥. vj. ſumac, cornu cerui vſti, ſeminis portulacę, & corticis granatorũ an. ʒ. iiij. fiat decoctũ ad medietatẽ, de quo percolato, & ſufficiens quantitate mellis, vel ſacchari in æſtate, & ægro bilioſo fiat ſyrupus, cuius doſis ab ℥. j. vſq; ad ℥. ij. Hoc medicamẽtũ potẽter vermes interficit, & eſt vtile omnibus: ℞. theriacæ de citro ℥. j. raſuræ cornu cerui aduſti, ſeminis Alexãdrini an. ʒ. ij. ß. ſeminis portulacæ, corticis mali granati, an. ʒ. ij. nigellæ, myrrhæ, an. ʒ. j. theriacæ magnæ ʒ. j. ß. raſuræ eboris, corticis mori celſi, an. ʒ. iij. ſyrupi de abſinthio. q. ſ. miſce, & fiat confectio. Doſis eſt cochleariũ vnũ cũ aqua portulacæ, vel graminis. Hiera ſump. à Gal. drachmis tribus vſq; ad vnciã vnam vermes enecat, & expellit. Agaricus trochiſcatus habet eandem vim, & rhabarbarum quoque vt ego expertus ſum. Et ſi prius bibat lac, vel per clyſterem mittatur, citiùs peribunt vermes. Si infans habuerit vermes, & noluerit bibere potum ex hiera ſimplici, vel ex aliis medicamẽtis vermes enecantibus, vẽtri & vmbilico admoueatur fel arietis, vel bouis, cum pauco puluere aloes, lupinorum, centaureæ, coloquintidæ & ſimilium. Hoc cataplaſma ventri ſæpe admotum vermes interficit: ℞. centaureæ vtriuſq; abſinthij, polipodij quercini an. ℥. ij. cẽtonicę, ℥. ß. decoquãtur omnia cũ aceto, & poſtea cũ felle arietis, vel bouis fiat cataplaſma. Hoc vnguentum valenter eos interficit: ℞. abſinthij, coſti, amati, calamenti, origani, pulegij, perſicarię, foliorũ perſici, an.

Compoſita.

Syrupus.

Confectio.

Hiera.

Agaricus.

Rhabarbarum.

Topica.

Cataplaſma.

Vnguentum.

an. m.j. decoquantur omnia in aceto, & post pinsantur, & percolentur ad modum carnis cydoniorum, cui adde aloes, agarici, an. vnciam vnam, coloquintidæ vnciam semis, olei amygdalarum amararum, & pellis bubuli, quod sufficit, misce, & fiat ad formam vnguenti.

De Lumbricis. Cap. LI.

Scholium.

LVmbricorum vt autor est.) *Non est quòd in hoc loco immoremur, inquirentes, an elminthes vox significet omnes lumbricos: an verò duo tantùm eorum genera. Neque an lumbrici in omnibus possint generari partibus. Sufficit enim ei qui rectè curare volet, scire ex Gal. lumbricorum esse tria genera. Tum lumbricos posse generari in ventriculo, renibus, vesica, vtero & aliis partibus. Quod quamuis ita sit, cùm in intestinis frequentissimè, & in aliis partibus rarò generentur, proinde Gal. lumbricos in intestinis generari in lib. de locis affectis scripsit. Practici in radice dentium, vermem generari existimant, decepti ex neruo ibi implantato. Lumbricorum ex 3. aph. com. 26. tria sunt genera: Primum continet eos lumbricos, quos teretes, aut rotūdos ex figura nominamus: Qui in tenuibus generati intestinis, aliquādo ad ventriculum ascendunt, vbi humores agitantes varia pariunt symptomata. Hos per nares & os aliquādo excerni videmus, quos melius esset infernè egredi ex 2. prog. sent. 17. quia gula nō est fabricata propter expulsionē. Secundum genus est lumbricorū elatorū. Hi in duplici sunt differentia, quidam adeo magni sunt, vt eandē intestinorū figuram habeant & appellantur teniæ, hoc est fasciæ. Vidi ego à Ludouico Collado præceptore accersitus fasciā adeo magnā, vt ferè vlnæ lōgitudinē attingeret, & adeo caua, vt totā manū includeret. Alij appellantur cucurbitini lumbrici, ob figuram, quam habent semini cucurbitulæ similem. Generātur lumbrici lati, vt practici scribunt sequuti Paulum ex interna membrana intestinorum animata, & mutata in vermem. Cucurbitini verò, ea eadem membrana in latas sed minores partes animata. Quorum sententia falsa est quia si interna intestinorū tunica animari debet, ex putredine id fiet. Quā autem ratione poterit tam magnū vlcus viuente animali in intestinis excitari, & quod magis est sine febre? Hi lati lumbrici cùm rarò generentur, proinde Gal. 3. lib. aph. com. 26. eorum non meminit. Tertij lumbrici ascarides appellantur, in intestino recto generari soliti. Qui similes sunt vermibus in stercore iumentorum & caseo ortis, vehementissimos inducentes pruritus. Hi omnes lumbrici tribus differentiis inclusi, cōueniunt in materia, & in causa efficiente. Materiam habent pituitosum humorem putrefactum, cuius effatu digna quātitas (generatur enim in ventriculo) in intestin*

[Margin notes: *Practici errant.* — *Primum genus lumbricorum.* — *Secundum genus.* — *Fasciæ.* — *Cucurbitini lumbrici.* — *Generatio latorum ex prædictorū sententia.* — *Refutantur practici.* — *Tertium genus.* — *Materia lumbricorū.*]

testinis coaceruari solet. Causa efficiens calor est præter naturam, excitatus in pituita putrescente, ac proinde Gal. lib. 3. de locis affect. cap. 26. à magno calore eos fieri scribit. Si dicis, non videri rationi consonũ, calorem præter naturam (cuius proprium est omnia corrumpere) res viuentis esse causam. Respondeo, illum calorem respectu nostri, esse præter naturam, at respectu materiæ prædictæ esse naturalem, & in ea certo modo permiscere elementa, & ideo posse rem viuam efficere. *Causa efficiens.* *Obiectio.*

Secundò, medicamentis enecantibus.) *Lumbricus pars est in corpore addita toto genere præter naturam, ac proinde auferenda. Aufertur à duobus generibus medicamentorum: Primum toto temperamento operatur, cùm enim lumbrici animalia sint, habent sua venena, corallum, cornu ceruinum, lumbricos terrestres & similia, solo experimento cognita. Secundum genus medicamentorum, qualitate manifesta lumbricos interficit amaritudine videlicet, 14 method. cap. vltimo, vel quia amarum non est esculentum, ac ideo eo assumpto ex defectu nutrimenti moriuntur vermes: vel quia amara eis infesta sunt. Aliqui ab acribus etiam, lumbricos interfici sentiunt. Quorum sententia nobis non placet, quia si loquantur de acribus non esculentis, squamma æris, & aliis decipiuntur, cùm hæc per os non assumantur: si de esculentis, alimenta sunt, poterunt ergo vermes nutrire. Sentio ergo acria medicamenta non interficere lumbricos sed mediis ipsis expelli, cùm acria irritent. Lumbrici teretes & lati medicamentis per os assumptis oppugnantur, at Ascarides clysterem infusis, decocto hordei cum lupinis, & aliis amaris (dummodò non adstringant) addita hiera picra.* *Quomodò auferuntur lumbrici.* *Acria nõ interficiunt lumbricos.*

De hæmorrhoidibus. CAP. LII.

HAemorrhoides, vt ex Aetio lib. 14. cap 5. aliísque grauissimis autoribus colligere possumus, venarum in sede sunt explicationes, dilatationésque à crebro sanguinis defluxu sic appellatæ, qui nos à multis morbis lethalibus liberat, autore Hippocrate lib. 6. Aphor. quamuis Gal. lib. 6. de symptomatum causis, cap. 2. velit omnem sanguinis fluorem præter naturam toto genere esse, excepto eo, qui mulieribus ab vtero defluit: hæmorrhoidum tamen fluor, si ordinem seruet, & non sit immodicus, melancholicum morbum, affectionésque renum curat, & ipsæ longo tempore suppressæ hydropem, & tabem faciant, autore Hippocrate aph. 12. lib. 6. Quare idem pater, & magister noster Hippocrates lib. 4. Aphor. 26. sanguinem supra emissum, malum esse, & infra bonum vult: & Gal. in comment. confirmans sententiam, dicit: si ab hemorrhoidibus, & mensibus fluat. Quidam putant aliquos ex genere Hebræorum hoc sanguinis fluore esse singulis mensibus affectos diuina *Descriptio.*

vltione: alij credunt ob perpetuum timorem ipsos sanguine atro abundare, & ideo hoc sanguinis defluxu indigere.

Differentiæ. Harum quædam sunt cæcæ, quædam apertæ: cæcæ à Græcis condylomata dicuntur, Manardus tamen lib.7.epist. dicit, condylomata esse tubercula in ambitu matricis sanguinem fundentia à similitudine extremorum in pugno clauso in quatuor digitis nodorum. Nihil ex his sanguinis euacuatur, aut parum: perpetuò tamen intumescunt, & illarum variæ sunt differentiæ & species, si Arabibus barbaris, & experientiæ credimus, verrucales videlicet, vueæ, morales, & vesicales propter variam earum figuram, & naturam sanguinis. Apertę verò sunt, à quibus certis temporibus defluit sanguis, aliquando seruato, vt diximus, ordine, sæpe nō seruato, nec debita quantitate. Et omnes præsertim cæcæ, reperiuntur cum dolore, & aliquando sine ipso. Proueniūt vtræque ex copia, & malitia sanguinis melancholici, cuius causæ externæ, & internæ solent esse variæ, vt ex cap 9. huius libri cognoscere possumus. Signa quibus hoc malā deprehenditur, sunt satis nota: cæcas tamen sæpe comitatur dolor ani, cùm stercus excernitur.

Manardi opinio.

Causæ.

Signa.

Curatio. *Victus.* Hic fluxus immodicus curatur quatuor auxiliorū generibus: Primò, victu frigido astringente, & incrassante sanguinem, sensim tamen, & cautè. nam si fuerit antiquus, non omninò est astringēdus, cùm ex doctrina Hippocratis Aph. 12. lib. 6. si vna earum non fuerit relicta, periculum est, ne fiat hydrops, vel tabes: neque enim Aetius 14. sermone, cap. 5. est audiendus, qui contra Hippocratem, rationem, & experientiam docet omnes has venas esse claudendas, post antiquū sanguinis profluuium, si ægri vtantur debita victus ratione. Sit ergo victus similis victui illi, qui præscribitur in profluuio sanguinis è naribus, & sputo sanguinis, de quo cap. 21. & 28. dictum est: quamuis hic sit aluus lenienda vuis passis sine granis, prunis damascenis, iure mercurialis, & blitis, ne stercus sua duritie noceat.

Aetius reprehenditur.

Aduerte.

Remissio. Secundò, auertentibus, vt secta vena iecoraria dextra euacuatione larga, & quæ respondeat plenitudini, & naturæ ægri, & Cucurbitulis hepati, & partibus superioribus affixis, & vinculis, & frictionibus earundem & fotibus, post sanguinis tamen missionem, vel sine ipsa, si ob virium defectum vena rumpenda non sit.

Obturatio. *Sumenda.* Tertiò, contrahentibus, & glutinantibus ora illarum venarum, & refrigerāribus, & incrassantibus sanguinem sumptis, & admotis, vt syrupo rosarum, malorum granatorum,

myrt.

myrtillorum,cydoniorũ,aquis,vel decocto portulacæ,plantaginis,acetosæ,solani,& similium: Conserua rosarum antiqua, conserua cydoniorum, bolo Armeno, terra sigillata. Karabe,hæmatite lapide,sanguine draconis,spodio,& similibus.Hæc mixtura est vtilis, & necessaria huic profluuio: *Confectio.* ℞.micletæ,conseruæ rosarum antiquę an.℥.j.ß.corallij rubri præparati,lapidis hæmatitis,Karabæ, gummi dragaganti an.ʒ.ij.sanguinis draconis,thuris, mastichis an.ʒ.j.syrupi cydoniorum q. s.misce,& fiat confectio.Dosis cochlearium vnum summo mane,& omni hora cum aqua sanguinariæ, vel portulacæ, vel plantaginis. Aliquando necessaria sunt *Narcotica.* narcotica, si fuerit immodicus fluxus hic.Si supradictis, & similibus nõ curatur,inter quæ trochisci de Karabe,vel spodio,vel de terra sigillata à drachma semis vsque ad drachmam vnam sunt optimi, & athanasia, & requies magna ab scrupulo vno vsque ad drachmam vnam cum aqua, aut syrupo astringente aliquando seruatis legibus,& ordine capite 36.descripto de curatione scilicet diarrhææ est necessariũ philonium maius,vel Persicum, vel Romanum ab scrupulo vno vsque ad drachmam vnam.Sistit hoc profluuium al- *Admonenda.* bumen oui mixtum aqua rosata, & puluere mastichis, sanguinis draconis, thuris, & aliorum medicamentorum astringentium ipsis venis actu frigidum admotum, de his tamen abundè diximus capite 21.de curatione profluuij sanguinis è naribus. Aliquando in hoc sanguinis profluuio, quemadmodum in aliis, sunt necessaria cauteria, vel medi- *Cauteria.* camenta narcotica,vt suppositorium ex rebus astringentibus cum pauco opio, seruata tamen vna si antiquus fuerit fluxus,vt diximus cum Hippocrate.Si verò summa esset im- *Si fluxus sit cum imbecillitate cõiunctus.* becillitas virium, totus est sistendus fluxus hic, & postea facultate per alimenta optima corroborata iterum posset scindi aliqua vena ex iis, ne hydrops, vel tabes, vel mania fieri possint.

Quartò,emendantibus sanguinem victu, & aliis: nam si *Emendatio sanguinis copiosi.* sanguis largior sit in corpore,victu tenui curatur,& sanguinis missione.Si biliosus,victu frigido,& purgatione per myrobalanos citrinas,rhabarbarum,tamarindos & cassiam fi- *Biliosi.* stularẽ.Si pituitosus,victu sicco cũ temperata caliditate, & *Pituitosi.* astrictione,& purgatione per myrobalanos Kebulos,agari- *Emendantia sanguinem post euacuationem.* cum, & alia medicamenta phlegmagoga: dummodò ipsis misceantur astringẽtia.Emendant sanguinẽ,postea electuarium diatrion santalorũ,diarhodonis Abbatis, cõserua buglossæ,rosarũ,& cydoniorũ.Squãma ferri debitè præparata,

ſæpe videlicet in aceto infuſa, & decocta, & exſiccata prodeſt: Eius drachma vna, vel duæ bis in hebdomada ſumptæ ventriculum & hepar roborant, & humorum malignitatem leniunt, & caſtigant.

Curatio doloris. Dolor hæmorrhoidum curatur per cauſæ abſciſſionem, quando non eſt vehemẽs, nec facultatem nimis reſoluit: nã ſi vehemens dolor eſt, amouendus etiam erit per narcotica, vt ſępe dictum eſt, non habita ratione cauſæ. *Doloris ab inflammatione curatio.* Dolor, ſi ab inflammatione fiat, primò curatur, victu tenui, & refrigerante: *Reuellentia.* Secundò, auertentibus, vt ſanguinis miſſione per ſectionem baſilicæ, & vinculis, frictionibus, & fotibus partium ſuperiorũ: *Repellentia.* Tertiò, repellentibus, vt aqua roſarũ, portulacæ, plãtaginis, & candido oui cum oleo roſato, mucilagine ſeminis pſyllij, & cydoniorum. *Repellentia & reſoluẽtia.* Quartò, in augmẽto, & vigore repellentibus, & reſoluentibus, vt oleo camomillæ, & roſarũ mixto, vel hoc vnguẽto: ℞. olei roſarũ, & camomillæ, an. ℥.j. mucilaginis ſeminis pſyllij, & fœnugræci, & ſeminis althęæ an. ʒ.ij. ceræ, q.ſ. miſce, & fiat vnguẽtum. In declinatione reſoluentibus tantùm curatur. *Suppurationis curatio.* Si inflammatio in ſuppurationem tranſeat ab arte eſt natura corroborãda, & iuuanda: quæ tamẽ poſt primam dictã tutior eſt duabus aliis, nempe quæ in lapidificationem, vel corruptionem finiantur: peſſimi enim ſunt hi duo vltimi modi omniũ tumorum præter naturam, præſertim huius partis, cuius affectus, autore Gal. 9. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, difficulter curãtur quatuor de cauſis: *Cauſæ difficilis curationis.* Prima, ob eius ſenſum: Secũda, propter vſum partis, excrementa enim ſua vi acri mouẽt facultatem expultricem: Tertia, medicamẽta vtilia non detinentur tempore neceſſario in ea parte: Quarta, ob caliditatem, & humiditatem partis huius, ideóque amat hic locus ſiccãtia, & refrigerantia medicamẽta, vt ſunt metalla, præſertim tuthiam. Suppurata ergo inflammata parte à natura & ab arte per medicamenta ſuppurantia, de quibus fermè omnibus Iacobus Hollerius lib. 1. c. 5. de materia chirurgica abundè ſcripſit: mixtura tamen ex farina tritici ſine furfure, aqua decoctionis maluarum, & oleo ſatis ſuppurationem efficit, *Mixtura ſuppurans.* eſt triapharmacum Galeni, & ſi addas parum croci, & vitellos ouorum, erit efficacior: deprehendes pus genitum eſſe per febris, & doloris remiſſionem. *Extractio puris.* Poſt, neceſſaria eſt puris extractio aperto ſuppurato loco ferro, aut igne. *Abſterſio & conſolidatio.* Tãdem curatur abſtergentibus & vltimò conſolidantibus: ſed in hoc conſule doctum chirurgum, & ſequere Iacobi Holerij librum ſecundum de materia chirurgica.

Quando dolor hic à sanguine implente has venas absque inflammatione,& fluxu fit,quod per tumorem, & colorem deprehendes, sanguis ab illis est mittendus, præcipuè si ægroti soliti sint habere hunc fluxũ,quod fiet, primò magnis frictionibus partium infernarum,& pudendorum,secundò, cucurbitulis admotis partibus internis coxarum, & parti, quæ est inter anum,& testes. Tertiò, secta vena saphena,vel poplitis. Quartò, apertione harum venarum lanceola, vel ferro tenuissimo. Et si ipsæ non appareant exteriùs, magna compressione versus inferiora, & magna cucurbitula fient manifestæ. Ex ipsis vna,vel plures rumpantur,& secundùm tumorem vnius, vel plurium extrahatur sanguinis copia respondens plenitudini,id fieri potest per hirudines. Quintò, acubus argenteis, vel aureis, præsertim si fuerit sanguis tenuis,vel fœminarum. Sextò,frictionibus per medicamenta acria, qualia sunt calamentum, origanum, cyclaminus, piper,nitrum,& fel,quod est aliis potentius. Septimò,per medicamenta excoriantia, qualia sunt folia ficus, scylla,& alia lacticinia, & puluis cantharidum, qui est aliis valentior in hoc morbo. Octaua,per ignem, seu cauterium actuale:hæc tamen apertio non fit, nisi cùm est initium corruptionis, & gangrenæ. Tutius ab eis mittitur sanguis quarto & quinto auxiliis sanguinem mittentibus. Emisso sanguine sufficienti, locus affectus curandus est mundificantibus, & abstergentibus clementibus,& consolidantibus hoc,aut simili vnguento: ℞. vnguenti basiliconis ℥.ij. olei de chrysomellis, terebinthinæ abietis,bene lotæ.an. ℥.j. camphoræ & tuthiæ præparatæ an.ʒ.j. ceræ albæ ʒ. iij. misce,& fiat vnguentum. Quando dolor est ob earum magnitudinem, & fluxum immodicum,& antiquum,curantur exsiccantibus, & resoluentibus post debitas vacuationes, & auersiones. Ligatura earũ in radice filo tenui serico sensim arctiùs astringendo,donec in totũ abscindantur:est probata,& satis tuta apertio earum secundùm longitudinẽ per cauteria parua admouendo porci pinguedinem non salitam,donec eschara, seu crusta decidat: & postea secũdo,& tertio,& quarto eisdem paruis cauteriis eodem modo apponendo pinguedinem,donec crusta, & tota substantia earum putrida consumatur. Aliqui in hoc morbo laudant medicamenta corrodentia:sed ego non laudo ea, neque ignem actualem. Hæc sunt experta, & tutiora ad hæmorrhoidas has exiccandas, & ad curanda earum, & ani vlcera, & incisuras, drachmæ scilicet dimidium pulueris radicis, vel floris lilij cum pauco vino rubro multis die-

Doloris à sanguinis plenitudine curatio.

Aperientia orificia venarum.

Vnguentũ detergens & consolidans.

Doloris à fluxu immodico & antiquo curatio.

Quorũdam opinio improbatur.

bus sumptum. Eandem vim dimidium drachmæ vnius pulueris radicis pentaphilonis cum pauca aqua frigida in æstate,& calida in hyeme sæpe manè sumptum.Idem fit squinātij puluere. Drachmæ duæ galbani ter sumptæ cum aqua

Vsu nostro probata. frigida potenter exiccant has hæmorrhoidas. Ego hoc sum expertus. Puluis capitis piscis saliti, & casei antiqui æquis ponderibus:idem facit electuarium de scoria ferri, & pilulæ de bdellio valenter exiecant has hæmorrhoidas, si interiùs sumantur.Multa quoque sunt,quæ admota ano valenter exiccant, & sanant has hæmorrhoidas, quorum aliqua meliora,& experta in præsentia adducam:vt

Vnguentū. ♃. mellis ℥.j.ß aceti ℥.j.vitreoli viridis,floris æris, tuthiæ præparatæ, lithargirij,plumbi vsti,an.℈.ij.mel,& acetum prius feruefiant,deinde extra ignem misce pulueres,& fiat vnguentum: vel ♃. radicis hyari sine cortice, ℥.ij. radicum liliorum alborum ℥.j ß pulueris panis porcini, & pulueris panis furfuracei an. ℥.j ß.pulueris nucum cupressi ℥.j.granorum myrti, seminis plantaginis,thuris,sandaracæ Arabum an.℥.ß. farinæ fabarum ʒ.ij.olei laurini,& de chrysomellis an.℥.ij.misce,& fiat

Cataplasma. ad modum cataplasmatis, addendo parum decocti radicum præcedentium,antequàm admoueatur ano, fiat fotus cū vino rubro,exiccat, & resoluit has hæmorrhoidas, & repellit humores fluentes ad eas. Balnea naturalia, quæ habent vim desiccandi sunt optima in hoc,vt sulphurea, salsa,alumino-

Balnea. sa. Balneum, vel fotus ex decocto, cannarum, filipendulæ, granorum myrti,radicum hyari, & similium valenter exsic-

Suppositoria. cat. Suppositoria, seu glandes ex radice peucedani,vel gentianæ,vel hyari,vel ireos valde has hæmorrhoidas exiccant.

Suffitus. Suffitus etiam stercoris vaccæ, vel spolij serpentis est in hoc optimus, & suffitus huius pulueris: ♃.anacardi ℥.ij.galbani ℥.j.stercoris columbini,& stercoris vaccini, an. ʒ.j. ß. misce,& fiat puluis. Hoc vnguentum hæmorrhoidas has curat

Vnguentū. exiccando,resoluendo,& aliquando aperiendo: ♃. melongenarum in partes paruas diuisarum ℥.iiij. radicum iridis in partes paruas diuisarū ℥.ij.olei li. j. fiat decoctū ad vini consumptionem, cui percolato adde axungiæ anatis, & gallinæ an.℥.j.olei scorpionū ℥.j. ß.ceræ q.s.misce & fiat vnguentū.

Historia. Ego expertus sum quendā nobilem affectū his antiquis hæmorrhoidibus cū dolore vehemēti & rhagadibus,seu scissuris post multas vacuationes,& auersiones incidisse ex crassa natura,& constitutione corporis in satis macram: curatum tamen fuisse fotu frequēti ex decocto rubi,& additione post fotum pulueris eiusdem rubi, & vnguenti pompholygos.

Sed

Sed quia dolor in hoc morbo est grauissimum symptoma,& ad se omnem curationem trahit,nulla habita ratione causæ eius,omni studio oportet ipsum curare. Quare cōsidera bene, quæ Iacobus Hollerius scripsit cap.5.tertij libri: in præsentia tamen aliqua probata adducemus. Primò, curatur dolor hic & quicunque alius fotu, & lotione frequenti ex decocto croci. Secundò,ex fotu,& vnctione sæpè: Tertiò, ℞. pulueris camamillæ ℥.ij.pulueris anethi ʒ. ij.croci puluerizati ʒ.j.vitellos ouorum numero ij.sæpè.q.s.misce,& fiat cataplasma:quod valentiùs dolorem curat duobus prioribus auxiliis. Quartò,℞.olei rosati ℥.iiij.vitellos ouorū numero iiij.croci puluerizati ʒ.j.misce, & fiat ad modum vnguenti, quod est præstantissimum remedium. Quintò, ℞.olei nenupharis,& camomillæ an.℥.j.succi lactucæ ℥.ij.farinę hordei ℥.j. simul parum feruefiant, & in fine adde croci puluerizati ʒ.j.vitellos ouorum numero.iij,misce,& fiat ad modum cataplasmatis. Si dolor fuerit maximus,adde iusquiami, vel mandragoræ,vel opij ʒ.j.Maximum hunc dolorem curabit etiam suppositorium ex solo philonio. Hoc vnguentum est in hoc symptomate optimum: ℞.olei de nenuphare, & olei de papauere an.℥ j.olei mādragoræ ℥. j. ß. croci puluerizati ʒ.j.tuthiæ,cerusæ lithargirij.an.ʒ. ß.amydi, terræ sigillatæ an.ʒ.ij.opij.ʒ. ß.vitellos ouorū numero iij. misce, & fiat ad modum vnguenti in instrumēto plumbeo. Hoc cataplasma est valentissimum in dolore curando: ℞.radicū althææ ℔. ß. radicum liliorum ℥.ij. foliorum maluarum, & iusquiami an.m.j.camomillæ ℥.j.meliloti,seminis anethi an.℥ ß. farinæ fœnugræci,seminis lini,& hordei an. ℥.j. ß.olei sesamini ℥.iij.opij. ʒ.j.misce,& fiat cataplasma cum decocto herbarum & radicum præcedentium.

Doloris curatio.

Vnguentū.

Cataplasma.

De Hæmorrhoidibus. CAP. LII.

Scholium.

HÆmorrhoides vt ex Aetio.) *Hæmorrhois nil aliud significat, quam sanguinis euacuationem: ac proinde, per quamlibet partem contingant sanguinis euacuationes, si vim nominis considere mus, hæmorrhoides dici poterunt. Consueuerunt tamen veteres medici, fluores sanguinis per venas ani tantum hæmorrhoides appellare quia per has venas solet frequenter sanguis præter naturam excerni: & ideò existimo Gal.lib.6.epyd.par.5.com.25.hæmorrhoides appellare sanguifluas venas. Et quamuis hæmorrhoides quædam sint cæcæ,*

Nomen explicatur.

& quaedam reclusae, cum frequẽtius soleant esse reclusae, proinde huic affectui, nomen impositum est, euacuationem significans: sunt enim haemorrhoides euacuationes per venas ani. Inde videbis male aliquos, haemorrhoides appellare distentiones venarum ani. Haemorrhoides reclusae symptoma sunt, in iis quae excernuntur toto genere prater naturam. Morbus est instrumentarius, in via, aut cauitate. Haemorrhoides caecae dolorem inferunt: qui symptoma est, ortum, ex inflammatione illarum venarum, & continentium partium; vt ex nimia earum mole colligimus. Causa supradicti morbi in via, humor est varius tamen, & vario modo ad eam peruenients partem. Quia aliquando melancholia, aut sanguis abundans, à natura expulsus per dictas venas euacuatur: aliquando verò ex Galeno 6. epyd. par. 5 com. 25. sine naturae prouidẽtia, aut conatu, sanguis dilatans impetu orificium venae excernitur. Hinc varias intelligemus Hippocratis sententias. Quarum vna est 33. lib. 6. Epyd. par. 3. altera verò 11. libri 6. aphorismorum: si enim per ani venas sanguis fluens, optimus sit, & solùm quantitate peccans, liberabitur aeger à pleuritide & peripneumonia. Si sit cacochimia melancholica, aut sanguis melancholicus, non patietur phagedenica vlcera, id est, corrodentia, neque furunculos, neque exanthemata in cruribus oriri solita: quae similia sunt cum terebinti fructu: neque melancholiam, nec nephritim à lapide (cuius melancholicus humor est materia) ortam.

Haemorrhoides reclusae symptoma sunt.

Morbus caecae.

Causa morbi supra dicti.

Cõtrouersia de venis haemorrhoidibus.

Sententia Rondoletij & aliorũ.

Sententia Curtij.

Omnes supradicti errant.

Solet quaeri à medicis exortus, venarum ani, quas haemorrhoides appellare solent Rondoletius, Altomarius & alij existimant, per partem exteriorem intestini recti, disseminari exiguas venas à caua ortas: at per internam partem venas maiores, ex vena porta procedentes. Vnde colligunt haemorrhoides venas, esse ramos venae cauae, & venae portae: & ita euacuatione humoris in toto corpore, iecore, & renibus contenti, per venas exteriores intestini, qui à caua procedunt, excerni: at euacuationem melancholiae ex liene per venas internas. Curtius in haemorrhoidibus per vtrasq; venas sanguinem excerni persuadet, rarò tamen per ramos venae portae, quia hi non propter expulsionẽ, sed propter attractionẽ fabricati sunt à natura. Certè si exactè rem consideremus, videbimus omnes hos errare: quia venae sanguifluae se aperiunt in cauitatem intestini, aliter non possent sanguinem profundere. Et ideò solùm venae à porta enatae, haemorrhoides dicentur, quia habent ora in cauitatem intestini patentia. Adde per haemorrhoides venas copiosum excerni sanguinem aliquando, quem per propagines venae cauae per musculum disseminatas, & intestini partem exteriorem euacuari non posse ostendit earum paruitas. Id quod Altomarius scribit de euacuatione totius corporis per haemorrhoidas, fieri scilicet per venas à caua ortas, falsum est. Nam praeterquã quòd per illas non potest fieri (vt diximus) copiosa euacuatio, nil impedit, quominus per alias fiat, habentes cũ vena porta cõmunicatiõnẽ, ob quã frequenter natura solet totũ expurgare

Altomarij lapsus.

cor-

corpus. Neq; Curtij ratio concludit, si aduertas Gal. in lib. de natu. fac. Curtij ratio ex professo probare, per easdem venas, per quas distribuitur alimentū nulla. per corpus fieri etiam humoris, aut excrementorum euacuationem.

Hic fluxus immodicus curatur.) *Si in hæmorrhoidibus euacuetur plethora, aut peccans humor, cùm liberentur homines à supradictis malis, nihil efficiendum erit, quia euacuatio cum commodo animalis exercetur. Si sit excedens, solet cachexiam, & hydropem efficere refrigerato iecore. Si sit deficiens, & diminuta euacuatio, si supprimatur humor melancholicus: fit melancholia, & iecoris refrigeratio: si verò sanguis, hydrops, & cachexia suffocato calore contingunt: sicut pleuritis, peripneumonia, aut in alia parte inflammatio, sanguine ad pleuram, pulmonem, aut aliquam aliam partem decumbente. Cùm ergo ex immoderata hæmorrhoidum euacuatione, aut suppressione, tot eueniant mala, oportebit diligenter occurrere. Si immodica euacuatio sit, simul & recens, tota supprimenda erit. Dubium autē est de inueterata. Hippocrates 6. aphorismorum sent. 12. in antiquis hæmorrhoidibus, venam apertam relinquit: at Aetius purgato corpore omnes claudit. Verior tamen est Hippocrates, quia in antiquis hæmorrhoidibus natura per anum consueuit sarcinam deponere: quam consuetudinem si repentè mutemus, supradicta mala excitabimus. Quod exemplo confirmauit 4. epy sentent. 132. vbi Alippum (qui hæmorrhoidibus affectus erat) curatum, insanum redditum scribit. Dices, nonne si vna vena aperta relinquitur, totum corpus refrigerabitur? Respondeo maius malum, & citiorem mortem sequi, si eam statim supprimamus. Si hæmorrhoides non fluant, aut nunquam fluxerunt, aut aliquando fluxerunt: Si nunquam fluxerunt, aperiendæ à nobis sunt, videntes hominem lienosum, aut melancholicum. Si fluxerunt aliquando, multò melius eas mouebimus potissimùm si videamus ex earum suppressione aliqua mala iam sequi. In fluxu immodico hæmorrhoidum, victum frigidum & adstringentem imperat auctor, & alij cum ipso. Malè tamen, quia ea quæ frigida sunt, & adstringentia, stercus indurant: quod magno egens conatu, & forti expressione ad hoc vt expellatur, sanguinis fluxus augebitur. Sint ergò alimenta temperata, aut lenientia aluum propter dictam causam.*

Quæ se quātur suppressis hæmorrhoidibus.

Curatio.

Dubium de inueterata fluxione.

Iacotius reprehenditur.

Secundò auertentibus.) *Distinctione opus erit, si noluerimus errare cum auctore. In immodica euacuatione humoris melancholici ex liene, basilicam sinistram seca, quæ vasorum & naturæ habet rectitudinem: in ea verò quæ ex toto corpore, aut iecore fit, basilicam dextram. Idem seruandum est in cucurbitularum applicatione.*

Vnde sanguinis missio exercenda.

Tertiò, contrahentibus.) *Omnia medicamenta, quæ ab auctore hoc in loco per os assumenda describuntur, omitte: quia sua adstrictione stercus indurant. Adde ab his non posse obstrui venam reclusam, quæ in ano posita multum distat ab ore: vti tamē poteris illis medicamentis,*

Lapsus auctoris.

quæ

quæ ab auctore ano applicantur.

Medicamentum ex squamma ferri, vbi vtile. Quartò, emendantibus.) *Medicamenta ex squāma ferri præparat, non est quod vtaris per os: benè exteriùs applicando sequutus Galenum lib. 5. metho. cap. 10. qui eo exsiccat vlcera auris & ani.*

Septimò per medicamenta excoriantia.) *Fel taurinum conuenientissimum anostomicum est.*

Ligatura quando prodest. Ligatura earum in radicem.) *Si tenues sunt, ligatura vtilis est: secus si crassæ.*

Aliqui in hoc morbo laudant.) *Abstinendum à corrodentibus medicamentis, quia fluxionem mouent: Et ab igne actuali propter vicinas partes.*

Vt ℞. mellis ℥. j. &c.) *Omittatur hoc medicamentum, quia vitriolum, & flos æris caustica sunt.*

Error auctoris. Vel ℞. radicis hiari.) *Si radix hiari, & liliorum, & pulueris panis porcini aperiendi habent vim, cur ea miscet auctor in hac compositione, in qua vlcera ani exsiccare instituit: suppositoria deme ab his acria.*

Hoc vnguentum est in hoc symptomate optimum.) *Optimum est, sed nonne breuiùs oleo rosaceo, oui luteo, & opio id præstabis?*

De procidentia ani. CAP. LIII.

Descriptio. CVm anus aut propter musculorum obliquorum sedem sursum reuellentium imbecillitatem, & resolutionem, aut propter ingentem in egerendo conatum procidit, aliquando ab inflammatione, vel alio tumore præter naturam; cuius curatio necessariò præcedere debet, reductionem intestini, malum fit nulli non notissimum, quam procidentiam ani nominamus, barbari exitum ani, aut langaonis dicunt.

Curatio. Si ani procidentia sit à sola intemperie, contrariis curatur sedi admotis in forma vnguenti, vel cataplasmatis, vel fotus: in omni tamen quiescat altis clunibus, & iunctis præcipuè ano reducto in suum locum. Si sit ob imbecillitatem, vel resolutionem, seu paralysim musculorum, curabitur primò victu exiccante, & calfaciente, de quo cap. 13. Secundò, pituitam apparantibus: Tertiò vacuantibus medicamentis conuenientibus, de quibus eodem 13. capite egimus: quartò, & vltimò, dissipantibus, & resoluentibus, vt hoc, vel simili

Vnguentū. vnguento: ℞. olei costini, & castorei. an. ℥. j. olei rutę ℥. j. ß. pulueris castorei, & anthos. an. ʒ j. pulueris mastichis ℥. ß. ceræ q. s. misce, & fiat vnguentum. Ante cuius appositionem pars affecta fotu huius decoctionis præparetur: ℞. camomillæ, anthos, saluiæ, balaustiarum, foliorum lauri an. p. j. nucum cupressi, & gallarum an. paria. vj. fiat decoctum in libris

bris ſex aquæ, donec tertia pars conſumatur.

Si infans, aut puer laboret ani procidentia humidis, & frigidis corporis humoribus purgatis per hieram ſimp. vel agaricum trochiſcatum inſideat decocto ſaluiæ, abſinthij, ſtæchados, abrotani, rutæ, origani, roris marini, facto ex vino calybeato, & aqua aluminoſa, vel ſulphurea: & vngatur anus vnguento ſuperiori, vel ſimili, & quieſcat multis diebus clunibus elatis, & clauſis. Pix comeſta curat ani procidentiã, & eius ſuffitus parti affectæ immiſſus. Folia porri, vel thapſi barbati decocta cum vino, & ano admota valẽter curant ani procidẽtiam. Suffitus ex corio anguillæ ſalito eſt optimus in hac ani procidentia curanda. Idẽ fit ſuffitu plumbi vſti. Cinis cancri fluuiatilis admotus ano curat eius procidentiam, & ſciſſuras. Pilulæ de bdellio ſumptę idẽ faciunt. *Curantia procidentiã ani.*

De procidentia ani. CAP. LIII.

Scholium.

CVm anus aut propter.) *Anus extremitas eſt inteſtini recti, vbi tres muſculi reperiuntur. Vnus tranſuerſus, ipſi ano circumuolutus, dictus ſphynter ab actione: quia conſtringendo anum in voluntarium fluxum excrementorum impedit. Duo alij ſunt obliqui, non magni, ſed membranoſi, & lati: vtraque ani parte ſupra prædictum rotundum muſculum ſiti. Horum vſus eſt in magnis contentionibus, euerſam ſedem ſurſum retrahere. Eſt etiam in ano membrana, quæ alligatur oſſi ſacro, & lumbis. Ex his facilè eſt intelligere, quæ hoc capite à doctoribus proponuntur. Procidentia ani tunc dicitur, cùm extremitas inteſtini recti foras delabitur: ita vt non lateat viſum. Morbus eſt in ſitu vitiato. Cauſæ eius erunt omnia, quæ laxare poſſunt muſculos, & ligamentum ani, qualia ſunt humida: & quæ paralyſim in muſculis inducere poſſunt, vt frigida: & tertiò magnus ad egerendum conatus, qualis teneſmum comitari ſolet. Practici aliam addunt cauſam, nempe inflammationem: decipiuntur tamen, quia inflammatio non laxat, ſed muſculos tendit. Quòd ſi in procidentia ani, inteſtinum inflammetur: non poterit reponi, quin priùs inflammatio ſedata ſit.* *Anus quid. Vnde dicatur ſphynter. Quid procidentia ani. Cauſæ. Practicorũ deceptio.*

Si ani procidentia ſit à ſola intemperie.) *Procidentia ani neque à calida, neque à ſicca intẽperie ſit, quod debuit auctor diſtinguere.*

Si infans aut puer.) *Cùm anus ſit pars affecta, ei applicãda ſunt medicamenta. Vnde ea, quæ ab auctore per os exhibentur, cùm eorum vis non perueniat ad anum, omittantur.* *In hoc morbo non per os applicãda.*

De procidentia vteri. CAP. LIIII.

QVando vterus ita euertitur, vt exteriùs emineat (auctore Aetio lib 16. capit. 78 malum fit, quod ipſe procidentiam vteri nominat. Arabes autem præcipitationem *Deſcriptio.*

nem

Causæ. nem matricis, & exitum appellant. Cuius causæ quam plurimæ sunt: nonnunquam enim accidit ob casum ab alto decidente scilicet muliere in coxarum vertebras: rumpuntur enim tunc membranæ quædã, quibus vulua propinquis partibus annectitur: vnde procidere ipsam necesse est, sæpe ob ingentem conatum, quo premitur mulier, in laborioso & difficili partu, maximè verò in abortu, vt secundam expellat. *Laboriosus partus.* Aliquãdo propter inconsideratam partus extractionem, aut nimiam spiritus detensionem, aut immensi ponderis eleuationem, aut percussionem vteri, aut animi vehementes affe- *Labor corporis & animi.* ctiones hoc ipsum accidit: & ob humoris plurimi, ac tenacis defluxum, partuúmque frequentiam: laxantur siquidem, atque soluuntur appendices profundo vtero superiùs inhærētes. Iam & sine vlla causa istarum hic morbus contingere solet, cùm debilitato corpore membranæ, musculíque vuluam sustinentes exoluuntur, quod ingrauescente ætate fieri consueuit. *Notæ.* Morbus satis per se patet, cùm vterus ipse procidens oculis cerni possit. Procidit autē secundum os eius, & quod pēdet struthiocameli ouum similitudine refert, maioris tantùm, & minoris ratione differens. Causarum porrò notę tum ex ægrotantis sermonibus, tum ex corporis constitutione notatæ intelligentur.

Curatio. Similis est hæc curatio præcedenti: causa enim in illa & in hac est auferenda, si possit, & vterus loco natiuo est restituendus, nisi impediat tumor vteri magnus, quem dissipabis *Dissipantia flatum.* fotu, & lotione ex decocto cymini, anisi, baccarum lauri, camomillæ, & similium facto vino rubro. Post insperges pul- *Suffitus rerum graue olentium.* ueribus stipticis, ne recidat, de quibus superiori capite dictum est. Suffitus rerum graue olentium, vt pennarum perdicis, assæ fœtidæ, castorei, soleæ combustæ, capillorum, sulphuris, & similium exceptus per vuluam infundibulo, vel *Vterus maximè amat redolentia.* cathedra perforata est necessarius. Ouum sub gallina fractum, agitatum, lanis inuolutum, & vuluæ admotũ, vterum *Quæ vterũ ad suum locum contrahũt.* reducit ad proprium locum: quia vterus maximè abhorret fœtida, & ab iis fugit. Amat non parum redolentia, quare naribus admouenda sunt, vt moschus, ambra, vel alia minoris pretij, vt galia, & flores citranguli, rosæ, violæ, & similia. *Medicamentũ conseruans vterum in suo loco.* Cucurbitula magna fixa vmbilico vterum ad proprium locum trahit, & conseruat. Reducto vtero ad proprium locum cubet clunibus sublatis in sublime aliquot diebus, & vmbilico imponatur hæc mixtura: cõseruat enim vterum in propria sede, cõfert etiam suffocationi, & omni inordinato motui vteri: ℞. alitæ muscatæ, galiæ muscatæ. an ℨ.iij. ambræ, musci,

musci, an. ℥. v. vtriusq; storacis an. ʒ. ij. ß resinę electę, ʒ. ij. omnia cum oleo ex storace misceantur, & extendantur super pannum coccineũ forma rotunda ad præsidiũ vmbilici.

De procidentia vteri. CAP. LIIII.

Scholium.

QVando vterus.) *Vterus situs est inter intestinum rectum & vesicam loty: Qui locus maximè accommodatus est ad recipiendum semen, ad fœtum vsque ad iustam magnitudinem seruandũ, & cùm vsus postulat, excernendum. Habet vterus varia ligamenta. Recto intestino, & vesicæ fibrosis quibusdam, & tenuibus ansulis alligatur, sacro ossi (vt multi sentiunt) quibusdam neruosis, & musculosis vinculis lumborum etiam vertebris ex Galeno, quod medio peritonæo intelligendum est. Prædictis ligamentis suo loco seruatur vterus, quæ si laxentur, mutabit situm ad vnum, aut alterum latus declinans, aut prominens exterius. Nunquam tamen, vteri prolapsus contingit eius fundo per os egrediente, vt multis placuit: hoc enim ab oris vteri angustia impeditur. Si obiicis fœtum maiorem per hanc egredi partem: Respõdeo non esse parem rationem, quia fœtus ponderosus est, & à natura expellitur. Curationem pete ab autore, solùm adde, modum, quo vterus debet restitutus seruari, ne procidat. Seruabitur ergo vterus repositus armilla, aut circulo ex ære facto, in vuluam immisso, ita vt cerea candela per ipsum circumuoluatur, ne æs carnem contingat. Aduerte etiam auctorem non rectè animi vehementes affectiones, & imbecillitatem corporis prolapsus vteri causas statuere, quia ab his non possunt vteri vincula laxari.*

Vteri situs. *Annexus.* *Quomodo fiat vteri procidẽtia.* *Obiectio soluitur.* *Quomodo vterus restitutus seruetur.*

De immodicis mensibus. CAP. LV.

IMmodicè fluere menses in fœminis tunc dicimus, autore Aetio, quando conferta sanguinis menstrui copia pluribus diebus effluxerit, quod multis de causis accidit. Prima: quia iusto tenuior redditus sit sanguis; quæ res ab externis vt plurimum causis euenire solet, tametsi ab internis etiam contingat. Etenim & legimus ipsi, & vidimus aliquando in muliere, quæ se plus æquo exercuisset, huiusmodi mensium defluxum contigisse, qui multis medicorum præsidiis sisti non potuit, & in mulieribus temperamento bilioso hoc ipsum accidere quotidie experimur. Porò quæ sint causæ tum externæ, tum internæ, quæ sanguinem possint attenuare, superfluum esset recensere, cùm sæpius dictæ sint, & per se lector facilè inuenire possit. Accidit præterea symptoma propter vasa aliqua aut aperta, aut fracta, aut etiam erosa, siue magna ea sint, siue parua: Nonnunq

Quid mensium immodicum profluuium. *Causæ.*

nunquam etiam ob partus grandiores, & post abortus, quos vt plurimum mensium immoderatæ purgationes solent consequi. Cæterùm si à sanguinis tenuitate oriatur hæc affectio, considerate oportet anteactam vitam, & eas omnes causas tam exteriores, quàm interiores, quæ sanguinem tenuiorem solent reddere. Si verò vasorum accidat vitio, vel quia fracta, aut erosa sunt, erumpentis sanguinis multitudinem (vt inquit Aetius) conuenit considerare: cuius verba hæc sunt: amplioribus vasis fractis, aut apertis, magna & cōferta sanguinis copia defluit: ab angustioribus verò oppositum accidit, sicut ab erosione paulatim, & cum maximo dolore delabitur. Ab aliis causis si accidat, facilè ex ægroti sermonibus deprehendetur. Consequitur sic affectos cutis decoloratio, appetitus imbecillitas, concoctionis difficultas, nonnunquam pedum, & totius corporis tumores quidam laxi, & generatim ea omnia, quæ excedentem hæmorrhoidum defluxum consequuntur.

Nota.

Curatio quando est à sanguinis copia. Si immodicus fluor mensium est à sanguinis copia, curatur victu tenui, & astringente, vt cydoniis, pyris, agresta, acetosa, amydo, & oriza cum lacte amygdalarum, vel caprarum calybeato, fuga carnium, ouorum, & sanguinē augentium. *Victus.* Secetur vena interna dextra, extrahatúrque sanguis *Sectio venæ.* respondens plenitudini, & viribus ægri. Si ob bilem mixtam sanguini, præcedenti victu frigido, & astringēte, de quo capitibus vigesimo primo, & vigesimo octauo, de sanguinis profluuio è naribus, & de sputo. *Si à bile victus.* Vacuetur bilis cholagogis, *Purgatio.* vt myrobalanis citrinis, rhabarbaro, tamarindis, cassia fistulari, & similibus, vt ℞. medullæ tamarindorum, & medullę cassiæ fistularis recens extractæ an. ℥. ß. pulueris corticum myrobalanorum citrinorum, & rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ, an. ʒ. j. syrupi rosatū ℥. j. aquæ portulacæ quod satis est, misce, & fiat potus.

Quæ sistunt sanguinem. Deinde sanguis refrigeretur, & sistatur syrupo rosarum, granatorum, myrtillorum, cydoniorum, de agresta, & de ribes, & aquis portulacæ, plantaginis, sanguinariæ, & similiū. *Purgantia pituitam.* Dosis quolibet die summo mane syruporum vnciæ duæ, & aquarum vnciæ quatuor. Si ob mixtam pituitam (quod color sanguinis albus ostendit, quemadmodum flauus bilem) phlegmagogis vacuetur, vt myrobalanis chebulis, agarico, & aliis: vt ℞. diacatholiconis ℥. ß. corticum myrobalanorum chebulorum, & agarici trochiscati an. ʒ. j. diaphænicονis ʒ. ij. rhodomellis ʒ. j. aquæ fœniculi q. s. misce, & fiat potus: præcedenti tamen pituitæ aquosæ concoctione per syrupos

rupos de absinthio, & rhodomel cum aqua fœniculi, & absinthij. Si ob atram bilem mistam, quod niger color indicat: vacuetur epythimo, myrobalanis indis, sero, & aliis: vt ℞. confectionis diasenæ ℨ. iiij. pulueris epithymi, & corticum myrobalanorum indorum an. ℨ. j. syrupi buglossæ ℥ j. aquæ borraginis q. s. misce, & fiat potus, priùs tamen apparetur bene atra bilis per medicamenta dicta cap. 1. & cap. 9. de curatione melancholiæ. Facta iam corporis euacuatione, & factis etiam auersionibus omnibus tum per sanguinis missionem, tum per purgationes, per frictiones partium superiorum, & ligaturas dolorificas, & fotum earundem, & per frequentes cucurbitulas scapulis, & potiùs mammis affixas. Sanguis omni studio refrigerandus, & incrassandus est, vt quiete animi, & corporis. Scimus enim Vicecomitem ipsam Castri boni periisse menstruorum immodico fluore, cuius causa fuit magnus motus: confecit enim pedibus iter trium leucarum, vt vocant, ad visendam imaginem virginis Mariæ de Serrança. Et aliis etiam omnibus internis, & externis stipticis, & refrigerantibus est incrassandus, vt drachma vna pulueris Karabæ, & corallij rubri multis diebus sumpta cum pauco syrupo, vel aqua frigida, & astringente, vel iure arietis, vel pedum suis, vel vituli, vel amydo prædicto iure decocto, vel lacte calybeato. Dimidiū vnciæ cōseruæ rosarum vetustæ cum syrupo, vel aqua astringēte per aliquot dies sumptum sistit hunc fluxum sanguinis. Idē fit drachmis tribus micletæ: vel ℞. micletæ, conseruæ rosarum antiquæ, an. ℥. j. ß. pulueris spodij, sanguinis draconis, Karabæ, lapidis hæmatitæ præparati, balaustiarum, rosarum, corallij rubri præparati, masticis, cornucerui vsti, thuris, acaciæ, gummi dragaganti, & gummi Arabici ana. drachmas duas syrupi myrtillorum, quantum sufficit, misce, & fiat cōfectio. Dosis est cochlearium vnum cum aqua plantaginis, portulacæ, vel sanguinariæ. Vteri loco anteriori, vt & posteriori medicamenta astringentia, & frigida actu potentia admota sistunt hunc sanguinis fluorem: vt sunt succi, vel aquæ plantaginis, portulacæ, solani, & similium cum aceto, & bolo armeno, & aliis pulueribus astringentibus, Stercus asininum nō solùm interiùs sumptum cum syrupo aliquo, & aqua astringente: sed exteriùs admotum cum aqua calybeata, & pauco aceto sistit hūc sanguinis, & quemcunque alium fluorem, vt ego expertus sum. Hoc vnguentum est in hoc genere probatū: ℞. olei myrtillorum, cydoniorum, & masticis an. ℥. j. pulueris boli Armeni præparati

Atram bilem purgātia.

Auertentia.

Refrigeratio, & quies

Historia.

Stiptica sanguinem incrassantia.

Mixtura maximè astringens.

Vtero admouenda.

Asini stercus.

Vnguentū.

sanguinis draconis,& trochiscorum de Karabe an.℥.j.aceti cochlearium vnum ceræ.q.s.misce,& fiat vnguentum.In vteri cauitatem necessariæ,& vtilissimæ sunt iniectiones medicamentorum astringentium,glutinantium, & ora venarum ruptarum consolidantium, quales sunt aquæ, vel succi portulacæ,plantaginis,solani,sanguinariæ,& similium: Galenus enim diebus quatuor solo succo plātaginis infuso per metrenchitas curauit antiquum mensium fluorem,qui nullo alio auxilio curari potuit. Si his liquoribus addas pulueres astringentes,erit auxilium efficacius. Pessalus,seu pessarium longum ex supradictis succis,& pulueribus astringentibus cum terebinthina, vel pice & lana pudendo mulieris affixus valenter sistit hunc fluorem Suffitus stercoris ouini, vel asinini per vuluam susceptus inhibet hoc sanguinis profluuiū.Suffitus ranarū cōbustarum egregiè retinet hunc defluxum sanguinis,vt ego expertus sum in excellentissima domina mea duce Cardonę & Sūgui bi anno 1544.hoc fluore affecta septem fermè mensibus, quæ diuino fauore ad pristinam restituta est valetudinem.Suffitū vngulæ mulæ sistere mirificè hunc sanguinem expertus sum: quamuis ab eo fiat per mensem sterilis fœmina, vt quibusdam placet. Hoc medicamentum multas nobiles Cottalanas laborantes hoc affectu satis antiquo curauit: ℞.corticū duorum ouorum recentium adustorum,thuris, mastichis,an ℥. ß margaritarum electarum,corallij rubri præparati, Karabæ,ana. ℨ.ij.lapidis hæmatitę,& smaragdi præparati an. ℈.ß.farinę hordei sine furfure.p. ij. albumina quatuor ouorum,& si opus fuerit, adde parum aquæ calibeatæ,& fiant duo panes, seu placentæ, & coquantur in furno, vt possint in puluerem redigi: dosis huius pulueris est à drachma semis vsque ad drachmam vnā cum iure pedū arietinorum summo mane. Vltimò curatur hic fluor,vt cęteri narcoticis seruatis omnibus,quæ sæpe diximus prędipue cap.40.de curatione colici doloris: quia periculosiora sunt narcotica interiùs sumpta iis, quæ iniiciuntur, vel admouentur parti inferiori, & omnibus minus periculosa sunt exteriùs admota: inter ea quæ sumuntur, requies magna vt clementiùs narcoticum,deinde athanasia, postea trochisci de Karabe, de spodio,& de terra sigillata, postea Philonium maius, vel Romanum,vel Persicum,vel Tharsense:hæc tamen nullo modo sunt admouenda,neque exhibenda, quando facultas est imbecilla, ne paucus natiuus calor extinguatur à medicamentis tam frigidis,sed potiùs facultas est roboranda succo

Quæ in vterum intus admouenda. *Galeni medicamentū.* *Pessalus.* *Suffitus.* *Historia.* *Vngulæ mulæ.* *Narcotica vltima auxilia & externa minùs periculosa.* *Ordo internorum.* *Monitio.*

carnium & iure optimo cum succis cydoniorum, acetosę, & agrestæ. Sed quia hoc sanguinis fluore, & aliis omnibus ventriculus imbecillior redditur, prudenter alimentis frigidis est nutriendus æger, ne magis debilitetur, & externis dictis cap. 31. est corroborandus, & nullo modo internis, ne sanguis calefactus aptior sit motui. *Ventriculi corroboratio.*

De immodicis mensibus. CAP. LV.

Scholium.

IMmodicè fluere menses.) *In ea sanguinis euacuatione, quam singulis mensibus vtiliter in mulieribus experimur, hæc omnia considerare opus est. Primò substantiam, quæ euacuatur: Secundò locum, per quem euacuatur: Tertiò tempus, in quo incipit & desinit euacuatio: Quartò quantitatem sanguinis euacuati. Vltimò an possint concipere mulieres illæ, in quibus non fluunt menses. Quænam sit substantia, quæ in menstrua purgatione excernitur, ex Galeno facilè colligimus: fœmina enim ex lib. 14. de vsu par. cap. 6. ratione sexus mare est frigidior, eò vsque, vt alimentum, quod conficit, totum discutere non possit: domi etiam agit, neque vehementibus motibus exercetur, aut sub claro sole viuit. lib. de venæ sec. aduer. Erasi. ca p. 7. ac proinde in venis copiosum sanguinem coaceruat: qui, tempore, quo non concipit, à natura (multitudine eius grauata) per vterum (qui pars languida est) salubriter expellitur: at tempore, quo vtero gestat, idonea est ipsi fœtui materia. Vnde colliges duo: Primum sanguinem menstruum optimum esse, & ex quatuor humoribus constitutum: quem natura consultò per vterum expellit, quia est alterum principium nostræ generationis, & alimentum seminis & fœtus. Secundum, ridicula esse, quæ Plinius lib. 7. nat. hist. cap. 15. de sanguine menstruo scribit, cùm nititur probare, nil mulierum profluuio sit magis monstrificum esse: locus per quem sanguis menstruus excernitur, vterus est: ad ipsum enim perueniunt venæ magnæ, & arteriæ ex vasis, quæ sunt iuxta os sacrum. Ex quibus quædam inseruntur in vterum, per quarum orificia in eius cauitatem patentia (cotylidonas Græci, & Latini acetabula appellant, quibus venæ & arteriæ vmbilicales dictæ adhærescunt) sanguis excerni solet in virginibus & mulieribus quæ non conceperunt. Quædam verò in collum vteri, & pudendum disseminantur, per quas tempore conceptus, solet fieri in aliquibus grauidis menstrua euacuatio. Non ab interioribus, quæ sunt in cauitate vteri, quia ab his secundæ pendent, & ideo nil possunt in vteri sinum immittere, vt auctor ex Gal. lib. 5. aph. com. 60. Ex his intelligemus, an, quæ Iacotius in suo scholio scribit, vera sint: duo enim persuadere conatur. Primum est, in grauidis fluere aliquando sanguinem menstruum non per collum vteri, sed per eius ca-*

Considerāda in mensium fluxu. *Quis sanguis profluat.* *Plinij lapsus.* *Venarum vteri varius locus.* *In grauidis per quas venas fit hæc euacuatio.* *Sententia Iacotij.*

nit

uitatem: in primo tamen mense, in quo os uteri multum non est constrictum, vt ostendit superfœtatio, quæ eo tempore fieri solet. Secundum est euacuationem sanguinis factam per venas, quæ sunt in collo vteri, non esse menstruam, sed hæmorrhoidalem, quia sanguis ille crassus est, & venæ sunt iuxta anum, & habent orificia in cauitatem patentia. Ex curatione hoc ipsum probat, quia si hæc euacuatio per vteri collum facta supprimatur, curatur sanguine misso non ex pede, vt in suppressis mensibus: sed ex brachio, ea ratione, qua in hæmorrhoidibus suppressis facere solemus. Hæc Iacotius, qui maximè & crassè decipitur. Primò, quia si orificia venarum in cauitatem vteri patentia, tempore conceptus, adhærent orificiis vasorum, quæ per chorion disseminantur, non poterit, vt rectè docuit Galenus, sanguis per illas in cauitatem vteri excerni. Neque id rectè ex superfœtatione probat, quia hæc non solùm in primo mense, sed & in quarto, & quinto contingit: vt enim multa taceam exempla, vxor cuiusdam doctoris, qui hic Valentiæ regiæ cancellariæ præsidebat Gallart appellati, post quatuor menses ab obitu viri filium peperit, & deinde nono mense alterum. Neque enim causa superfœtationis consistit, in eo quod orificium vteri sit apertum aliquantulum (vt simul etiam voluit Vallesius lib. 5. epy. comm. 11.) quæ semper euenit orificio ita clauso, vt ne specilli cuspidem admittat: sed in vteri attractione, quæ tunc contingit, quia dilatatur in coitu à frictione, & calore orificium vteri, & ita semen attractum potest vteri cauitatem subire. Altera Iacotij sententia manifestam habet redargutionem, quia si sanguis per collum vteri euacuatus, semper ex vena caua fluit, & euacuatur non per venas in ani cauitatem patentes, quomodo erit hæmorrhoidalis? Præsertim cùm non sit sanguis crassus (vt ipse sentit) sed optimus venas quantitate grauans. Ratio ex curatione desumpta nil concludit, quia si supprimatur illa euacuatio, quæ in grauidis per collum vteri contingit, si lædit, non mouemus eam, secantes venā pedis, ne multo sanguine euacuato, qui infernè habet impetum, fœtus moriatur. sed ex brachio, vt euacuemus redundantiam. De tempore quo incipit, & desinit hæc euacuatio, nil certi diffinire possumus, quia pro quantitate sanguinis, & eius consistentia maximè euariat. In quibus enim mulieribus, multus est sanguis, aut tenuis, citiùs incipit, & tardiùs desinit menstrua euacuatio: contrà verò in quibus crassus est aut paucus.

Iacotius reprehēditur.

Historia.

Causa superfœtationis.

Secūdò reprehenditur Iacotius.

Non omnibus incipit eodem tempore hæc euacuatio.

Quod quamuis ita sit, maiori tamen ex parte incipiunt menses 13. aut 14. anno, eo quòd tunc iam non absumunt fœminæ tantum sanguinem in corporis augmentum: desinunt autem 45. aut 50. quo tempore iam sanguis ea copia non generatur, qua possit abundare singulis mensibus. Quantitas sanguinis, qui solet euacuari singulis mensibus, non est certo diffinienda: quia pro natura & victus ratione mutatur.

Quantitas sanguinis euacuādi incerta.

Ad vltimum (quod in hac disputatione inquirendum diximus) respond

spondet Aristoteles, bene posse concipere mulieres, antequam menses fluant. Aliqui experientiam ad id confirmandum addunt Caterùm Galenum habet contrarium Aristoteles, qui libro de vteri disec. capite 10. ante mensium eruptionem non posse fieri conceptum scribit, quia semen caret vero alimento, sanguine videlicet: Tum quia leuis vterus est, ob vasorum occlusionem, & sic decidit semen: aptius enim est ad concretionem asperum quàm leue: quod in lignis & lapidibus videre est, quæ si volumus vnire, priùs (vt rectè dixit Diocles) scalpello exasperamus. Neque experientia potest dicere contrarium, quia in fœminis, quæ sine præcedentibus mensibus conceperunt, tempore coitus motum habuerunt. Prædicta ergo euacuatio menstrua si tempestiuè fiat, vtilis est: si verò immodica (quam ex noxa colliges) mala, vt docuit Hippocrates 5. aphorismorũ sententia 57. menstruis enim largiùs fluentibus morbi fiunt, refrigeratio totius corporis habitus, fœdus color, tumor pedum, omnium virium imbecillitas, animi etiam deliquium, & conuulsio libro quinto aphorismorum, sententia 56. Quòd si immoderatus hic fluor in grauidis contingat, fœtus afficitur iuxta Hippocratem, eodem libro sentent. 60. Hæc immoderata sanguinis per vterum euacuatio, symptoma est in his, quæ excernuntur, quantitate peccantia. Eius causæ ex libro quinto aphorismorum, commenta. 53. tres sunt: Apertio orificiorum eorum vasorum, quæ in vteri cauitatem desinũt, sanguis calidus, & tenuis, & totum corpus (propter malum habitum, hoc, est, imbecillitatem à sanguine etiam moderato aggrauatum) expellens ad venas vteri. Prima causa est morbus instrumentarius in via: Secunda intemperies calida iecoris, multam bilem generans: Tertia intemperies est totius habitus corporis valida tamen, aliter ipsius vires non deiecerit. Præter hos morbos, nullus alius prædictum efficit symptoma, & ideò auctor, Rondoletius, Altomarius, & alij Aetium sequuti decipiuntur, existimantes erosionem, & venarum rupturam menses immodicos efficere: quia immodica mensium eruptio, consueto naturæ tempore fit, ea verò quæ ex erosione, aut ruptura procedit, quolibet tempore contingere potest. Vnde hæc sanguinis euacuatio per vterum nominabitur, non mensium immodica euacuatio. Ea autem sanguinis præter modum euacuatio, quæ post partum aut aborsum, aliquando euenit, vt ex Galeno libro tertio epyd. parte 3. comment. 35. colligimus, mẽstrua euacuatio appellatur, quia quod expellitur est sanguis menstruus propter fœtum in vterum immoratus: quamuis ille sanguis distinguatur ab eo qui singulis mensibus euacuatur, vt libro de atra bile cap. 8. docet Galenus: ille enim qui post partum expurgatur, portio est deterrima: (nam optimum sanguinem fœtus attraxit) non solùm peccãs quantitate, sed & qualitate: & ita in epydimijs supradicto loco, hunc sanguinem melancholicum esse scribit.

Galen. Aristoteli contrarius.

Immodicus fluxus symptoma est.

Causæ immodici fluxus tres.

Prima causa.

Secunda.

Tertia.

Error multorum.

Si immodicus fluor mensium.) *Si ex imbecillo corporis habitu partes grauatæ expellant ad vterum sanguinem,& hac ratione fiat immodicus mensium fluxus, secabimus venam basilicam dextri, aut siquando est nistri bracchij, nihil enim refert. Cucurbitulam etiam magnam sub mãmis infigemus, iuxta Hipp.5.apho.sent. 50. sunt enim communes vtero & mammis venæ: hac enim ratione reuellemus sanguinẽ à parte affecta. Alimenti quantitatem minuemus, & corporis habitum roborabimus.*

Vena sectio quando est exercenda.

Si ob bilem mixtam sanguini.) *Bilis sanguini mixta ipsum tenuem reddet, & fluxioni aptum. Sanguinem ergo mittemus & vtemur cucurbitulis, vt reuellamus. Alimenta frigida sint, aut temperata, frigidis tamen alterata.*

Melancholia & pituita non sunt causæ.

Si ob mixtam pituitam.) *Si melancholia & pituita sanguinem crassum reddunt, quomodo immodicos menses efficient.*

Facta iam corporis euacuatione.) *Tota ratio curandi hoc symptoma hac ratione procedat. Symptoma hoc aut vrget, aut non vrget: Si vrget, et prospiciendum est alimentis & medicamentis incrassantibus sanguinem. Auxilijs etiam repulsoriis. Si verò non vrget, causæ remedia applicabimus, habitum corporis roborantes, sanguinem tenuem incrassantes, & intemperiem, à qua procedit corrigentes. Vltimò etiam meatuum laxitatem constringentes.*

Ratio tota curandi hoc symptoma.

De suppressis mensibus. CAP. LVI.

QVemadmodum menstruæ purgationes cùm modum excedunt multarum ægritudinum causæ sunt, ita quoque cùm in totum supprimuntur, multos pariunt morbos, vt ex aphoris. 57. sectionis quintæ colligitur: de suppressis igitur mensibus pauca dicamus. Suppressos autem menses tunc dicimus esse, quoties cùm secundum naturam fluere deberent, non fluunt: debent autem secundum naturam fluere in iis, quæ neque grauidæ sunt, neque infra decimum quartum annum, aut supra quinquagesimum constituuntur, & præter has etiam illæ, quæ aut cantatrices sunt, aut saltatrices, aut immodicè se exercent, menstruis purgatio, nibus naturaliter carent. Atque vt summatim dicam iuxta sententiam Aetij, mulieres calidioris temperaturæ, validísque exercitationibus addictæ, & agrestes parum admodum purgantur. Præter has quæcunque suppressos habent menses ægrotare necesse est: supprimuntur autem menses, vel quia summa adest sanguinis plenitudo venas replentis, atque obturantis, vel quia sanguis fit crassus, viscidus, ac lentus, à quo etiam venas obstrui necesse est. Non purgantur etiam mulieres, quæ longa aliqua ægritudine, aut acuta laborant

Descriptio.

Quibus fœminis menses non fluunt.

Causæ.

borant, vt phthisi, quartana, hectica febri, ardēti, atque aliis id genus. Præterea quæ insigni aliqua vacuatione sunt exinanitæ, vt sanguinis missione, vomitu, sudore sanguinis è naribus profluuio, alui fluore. Ad hæc & quibus puris copia alicunde emanat, & pustulæ in cute effloruerunt. Ob peculiare vteri vitium menses quoque interdum retinentur, verbi gratia ob pinguedinis copiam, aut carnis excrescentiam, aut callum, aut cicatricem ex vlcere, quod in vtero antecessit. Hæc enim vasorum vteri ora obstruere possunt. Causæ facilè patere possunt: generaliter verò quibus menses prẽter naturam retinentur, dolores circa lumbos, femora, collum, sinciput, & oculorum radices accidere solent. Corporis præterea grauitatem, quæ sic laborant, patiuntur, nauseant cibum, auersantúrque, fastidiunt, & horridos quosdam per vniuersum corpus discursus habent, quales iis, quæ conceperunt, accidere solent: vrina interdum in nonnullis difficulter redditur, interdum planè supprimitur. Cæterùm mensium suppressio si à pituita copiosa, & venarum ora obstruēte contingat, videre est laborãtem somnolentam, ad omnem motum segnem, colore cãdidam; plũbi quoque interdum colori similem pituitam assiduè excreantem, & aliquando euomentem. Vrina quoque aquosa esse solet. *Nota.*

Menses si ob sanguinis inopiam ex inedia, aut victu parco, aut longo morbo, aut alia vacuatione per se constiterint, propriè non sunt suppressi, cieri possunt antequam mulier redierit ad propriam naturam. Si verò alia de causa suppressi sint, per abscissionem causæ euocantur, vt si à siccitate fiat, rebus humidis curatur, non calidis, & exiccantibus, ne augeatur morbus. Si ab obstructione, à qua ferè semper fit, curatur primò victu tenui attenuante & aperiente, de quo capitibus 42. & 45. de obstructione hepatis, & lienis. *Curatio quando ex sanguinis defectu fit.* *A siccitate.* *Ab obstructione victus.*

Secũdò abigentibus causam suppressionis, & obstructionis, quæ si sanguis fuerit per sectionem saphenæ, aut venarum pedum abigetur: quamuis Matthæo de Gradi videatur primam sanguinis missionem esse faciendam ex basilica, quando corpus est multo sanguine plenum, ne attracto sanguine multo ad infernas partes augeatur obstructio. Deinde euocandi sunt menses frictionibus, ligaturis, & cucurbitulis partium internarum, & coxarum, lotionibus, & fotibus earundem. Vltimò, per medicamenta aperientia, & diuretica, de quibus statim dicemus: clemẽtiora tamen in hac conueniunt, quàm in facta ab humoribus pituitosis, & crassis, quæ primò curatur victu tenuante, & aperiente, vt diximus, *Sanguinis missio.* *Matth. de Gradi.* *Euocatio mensium.*

A pituita. Secūdò apparantibus pituitam rhodomelle, oxymelle simp. *Victus cōcoctio.* syrupo de duabus radicibus, & aliis dictis 1. cap. cum decocto, vel aquis eodem cap. dictis ad cōcoquendam pituitam. *Purgatio.* Tertiò vacuantibus phlegmagogis eodem 1. cap. dictis, vt agarico, turbit, diaphœnicone, electuario, indo maiori, & aliis similibus: vt ℞. pilularum de agarico, & cochiatum an. ʒ. ß. cum aqua fœniculi fiant pilulæ septem. *Quæ menses euocant.* Quartò menses omni arte sunt euocandi, cucurbitulis videlicet coxis affixis, frictionibus, ligaturis, & fotibus partium infernarum, vt syrupo capilli Veneris, de artemisia, de duabus, & de quinque radicibus quantitate duarum vnciarum quolibet mane sumpto per multos dies cum aquis duplis, vel decocto radicum diureticarum croci, cinnamomi, calamenti, artemisiæ, *Fotus, & insessus.* sauinæ, & similium. Fotus, & insessus ex decocto medicamentorum supradictorum aperientium in tempore consuetæ purgationis valenter cier menses, præcipuè, si sumatur *Potus valenter menses educens.* tunc potus, hic aut huic similis: ℞. hæmagogi ʒ.j. aquæ capilli veneris, & sauinæ, ana. ℥.ij. syrupi de artemisia vnciam vnam, misce.

Suffitus. Et si menses inceperint, sanguinis missio ex poplite, vel pede valenter euocat menses. Suffitu per vuluam excepto rerum aperientium, & redolentium cum Hippocrate quinto aphorismorum 28. aphorismo menses euocantur. A fotu, & insessu vngatur locus anterior, & posterior vteri hoc *Vnguentū.* vnguēto: ℞. olei de lilio, sesamini, & scorpionum, an. ℥.j. axungiæ cuniculi, & gallinæ an. ʒ.ij. pulueris croci, spicæ, & sauinæ, an. ʒ.j. ceræ quod sufficit, misce, & fiat vnguentum. *Mixtura optima in hoc genere.* Hoc medicamentum valenter menses euocat: ℞. diacurcumæ, & dialaccæ, an. ℥.j. trochiscorum de myrrha, de capparibus an. ʒ.iij. pulueris spicæ, croci & cinnamomi an. ʒ.j. ß. syrupi de artemisia quod sufficit, misce, & fiat cōfectio. Dosis cochlearium vnū quodlibet die mane cum vnciis tribus decocti, vel aquæ capilli veneris, vel artemisiæ, vel sauinæ, drachma vna, vel duæ theriacæ diatessaron cum decocto: vel aqua prædictarum rerum menses prouocat, valentiùs tamen theriaca magna, & mithridatus id efficiunt cum electuario hæmagogo. *Alia mixtura in hoc potētissima.* Hoc medicamentum optimè menses excitat etiam suppressos septem anni: ℞. myrrhæ, calamenti montani, an. ʒ.iij. medullæ passularum ℥.ij. rutæ recentis ℥.iiij. sauinæ ʒ.vj. Ex omnibus contusis bene, & sufficienti quantitate mellis fiat confectio. Dosis drachmæ duæ cum decocto rubeæ tinctorum. Pessi longi ex superiori confectione, & felle tauri cum lana in vuluam & vterum affixi aperiendo venarum

ora

rum menses prouocant. Pessus ex radice rubeæ tinctorum cum felle tauri, vel alicuius animalis rapacis clemẽter mẽses euocat. Idem facit hic: ℞. pulueris castorei ℥. j. ß. musci grana iij. olei sambucini, & terebinthinę, an. quod sufficit, misce, & cum lana fiat pessus longus: vel ℞. medullæ caricarum ℥. ß succi mercurialis ℥. j. pulueris radicis gentianæ, & pulegij an. ʒ ij. pulueris nigellæ ʒ. j. cum pauca terebinthina, & lana vel gossypio fiant pessi, seu pessarij duo, vel tres longi. Pessi facti ex armoniaco, opopanace, galbano, sagapeno, & euphorbio sunt valentiores ad menses euocandos a aliis dictis superiùs, præcipuè si addas cyclaminum, cuius radix valentissimè menses ciet, & vt quibusdam videtur, si super eam fœmina transeat, etiam menses euocat. Si vulua, & vterus ab his, & similibus pessis, & aliis medicamentis calidis aperientibus afficiantur calida intemperie, initiò vlcerum necessarium erit consilium docti chirurgi. Interim fotus & lotio ex decocto plantaginis, & maluarum iuuat multum hoc affectu vexatos, & vnguentum album camphoratum. Pilulæ hæ valenter menses euocant: ℞ musci, myrrhæ an. ℈. ij. stechados, rubeæ tinctorum, pulegij, corticum citri, piperis longi, corticis cassiæ ligneæ, granorum pæoniæ, calami aromatici an. ʒ. iij. spicæ nardi ℈. j. cum aqua artemisię fiant pilulę septem pro drachma: dosis drachma vna: syrupus hic egregiè menstrua mouet: ℞. rubeæ tinctorum, artemisiæ, sauinę ana. man. ß. mentę, absinthij, radicum fœniculi, radicum acori, squinantij, anisi, origani, nepitæ, matris syluę ana. ℥. ß. gariophyllorũ, melissę, linguæ bouis an. ʒ. iij. cyperi, galangæ, calami aromatici, fœniculi, ameos, cymini rustici an. ʒ. ij. cinnamomi, medullæ passularum an. ʒ. v. fiat decoctum secundum artem, cum quo percolato, & melle sufficienti fiat syrupus. Dosis vnciæ tres.

Pessi. *Radix cyclamini.* *Caliditatẽ & vlcus curantia.* *Pilulæ.* *Syrupus.*

De suppressis mensibus. CAP. LVI.
Scholium.

QVemadmodum menstruæ.) *Ex Hippocr. lib. 5. aphor. sent. 57. Si menstrua non fiunt, ex vtero morbi contingunt, quia ex sanguine detento processu temporis vterus patitur affectionem similem aut inflammationi, aut æri sypelati, aut scirrho, aut cancro, ex quibus lege consortij afficitur totum corpus. Et quamuis mensium suppressio noxia sit, magis tamen noxia est ea, quæ à partu contingit, eò quòd hæc non solum abundantiam, sed insigna*

Sanguinis menstrui suppressio causæ. — *De qua suppressione hic sit sermo.* — *Prima causa ratione vteri.* — *Secunda causa.* — *Tertia causa.* — *Quarta causa.* — *Quinta causa.* — *Sexta causa.* — *Quid per robur vteri intelligat Gal.*

etiam humorum pariat prauitatem 3. epy. par. 3. com. 73. quia post partum, vt auctor est Galenus lib. de atra bile, euacuatur portio sanguinis deterrima. Solet menstrua euacuatio, in quibus consueta erat cessare, ob defectum materiæ, nempe sanguinis: in his quæ morbo aliquo laborant mulieribus, quæ multùm se exercuerunt, & in quibus copiosa sanguinis euacuatio præcessit. De hac mensium suppressione non loquimur modò, quia suppressionem menstruam illam appellamus, in qua sanguine in venis non deficiente, eius per vterum fluor, ab aliqua affectione impeditur. Affectio hæc aut est in vtero, aut in sanguine. In vtero varia esse solet: Prima est, angustia venarum vteri, à prima conformatione contracta: Quam affectionem morbosam non licet appellare, cùm à natura indita sit, & morbus innatus non detur: erit autem morbus simpliciter, qui est intra limites sanitatis. Secunda est vteri densitas, quæ à frigiditate contrahente corpus vteri, & vase in eo contenta ortum habet, & ideo non fluit sanguis, vel si fluit, tenuis & aquosus. Quod considerans Hippocat. lib. 5. aphor. sent. 62. mulieres vteros densos habentes, non concipere scripsit. Tertia est compressio vasorum vteri. Quæ fit aut à tumore præter naturam circumiacentium partium, aut ab omenti multa pinguedine, vt in obesis mulieribus, in quibus descendit omentum vsque ad os vteri: non curantes hac in parte Vesalium, qui omentum non posse vsque ad os vteri descendere sentit. Quarta est obstructio, quæ fit à crasso, glutinoso, aut multo humore. Quinta intemperies vteri frigida densans vterum: aut sicca eum indurans. Sexta affectio supprimens menses, traditur à Galeno lib. 5. apho. com. 57. est autem robur vasorum vteri, adeò vt quod influit, non admittant. Quod certè difficile mihi videtur, consideranti vterum à natura esse fabricatum languidum, vt sarcinam per ipsum deponeret: ac proinde per robur non natiuum, sed factum à medicamentis adstringentibus intelligo.

Aliæ causæ à practicis traditæ nullæ.

Aliæ causæ (quæ sunt callus, oris vteri distorsio, aut inflammatio, carnis excrescentia, & pellicula supra os vteri generata in his, quas vulgò closes appellamus) à practicis adductæ nobis nō placent, quia non possunt impedire mensium euacuationem, quæ etsi per os vteri non fiat, potest tamē fieri per venas ad eius collum peruenientes. Tum quia non possum mihi persuadere, tam magnum collum in vtero posse generari, vt omnium venarū orificia occludat. Affectus sanguinis est, cùm est crassus aut glutinosus. Quæ causa non est distincta ab obstructione, quia si nullū sit in venis impedimentū, sanguis etsi crassus & glutinosus, fluet, & excernetur. Dices, Cur ergo Gal. obstructionē causam distinctā, à sanguine crasso & glutinoso statuit? Respondeo, quia aliquando est obstructio, sine tali sanguine. Quamuis variæ sint istius suppressionis sanguinis causæ, vt in plurimum tamē fit ab obstructione à sanguine crasso orta: ac proinde li. 5. aphor, com. 36. ad excitandum mēstruas suppresiones, duos scopos

descr

describit Galenus, apertionem orificiorum vasorum ad vterum peruenientium, & sanguinis extenuationem. De hac ergo suppreßione est præsens caput.

Secundò, abigentibus causam.) *Vt sanguinem menstruum retentum moueas, non euacues ex brachio, quia eum reuelles, & contrarium motum ab eo, quem molitur natura, induces: sed ex pede, cùm sanguis per vterum faciat impetum. Vnde male multi ex medicis sequuti Aetium, priùs secāt venam brachij, vt euacuent venas, & deinde pedis, vt moueant menses. Quasi euacuatio ex pede, plenitudinē ex vena caua non euacuet? Vbi nomine pedis intellige totum illud, quod est ab articulatione coxæ vsque ad digitos. Euacuatio ergo (quam, vt moueamus menses, exercemus) potest fieri scarificatione, aut sanguinis missione. Scarificatione fiet, quando mulier candida est, aut simul candida & obesa. Ratio hæc est: Mulier candida habet tenuem, & aquosum sanguinem (& ideo Hippocrates 6. epyd. par. 1. sent. 6. has mulieres appellat aqua laborantes) & ita poterit per locum scarificatum reclè egredi. Dices, nónne meliùs egredictur secta vena? Respondeo verū esse, sed ex ea sequi aliud malum, quod est multos spiritus euacuari: at scarificantes præterquàm quod cōmodè fluit sanguis, exigua spirituū fit iactura. In muliere obesa, cùm habeat exiguas venas in cruribus, etiam si eas probè inscindamus, non poterit sanguis nec medioctiter fluere: ac proinde eā scarificare oportet. Sanguinis mißione euacuabimus ex pede, si mulier sit nigra & magis, si magnas habuerit venas Nigræ enim mulieres, sanguinem habent crassum, qui per scarificatum locum, commodè nō euacuabitur. Hæc Gal. in lib. de curat. per sanguinis missionem cap. 11. videant ergo qui in hoc affectu semper venam secant, & nunquam ex poplite euacuant, an secundum artis præcepta operentur. Euacuatio autem sanguinis mißione, siue scarificatione ex pede facta, non debet exerceri: quando iam fluunt menses, sed duobus aut tribus diebus antea, quo tempore futura expectatur euacuatio, vt libro de curan. ra. per san miß. cap. 17. docet Galenus, & hoc fecisse medicos Romæ medentes in libro de venæ sec. aduersus Erasistrateos cap. 7. scribit. Rationē huius rei hanc esse existimo, Cùm in mißione sanguinis soleat sequi animi deliquium (in quo sanguis recurrit ad cor) si quo tempore fluunt iam menses, ex mißione sanguinis, animo linqueret mulier, euacuatio supprimeretur: quod cùm non timeamus antequàm fluant, ideò tunc euacuare oportet. Hoc verum est cùm deficientem euacuationem curamus. Ratio victus sit extenuans.*

Vbi exercenda sanguinis missio.

In muliere cādida scarificatione mouendi menses.

Nigræ cur non scarificentur.

Deinde euocandi sunt menses frictionibus.) *Amara calida cùm sint, & tenuium partium, menses mouent, quamuis etiam habeāt partes adstringentes (vt in absinthio videre est) quia hæc adstrictio poros internos, qui magni sunt, non occludet. Omnia etiam medicamenta, quæ habent vim inscindendi, & attenuandi, idē præstāt, vt mulsa insper*

Victus ratio.

Quæ euocent mēses.

sperſa puluere nepitæ, aut pulegij. Poſſumus manè hac vti potione: ℞. mithridati ℥.j. ſyrupi capillorum veneris ℥.j. miſce cum aqua cap. veneris, & fiat potio. Hæc confectio accommodatiſſima eſt: ℞. diacurcumæ ℥. ij. trochiſcorum de abſinthio, de rhabarbaro, & de myrrha, aut de capparibus an. ℥.j. ß. quatuor ſem. frig. an. ℥.j. pulueris diarrhodon. Abbatis ℈. iij. puluis foliorum ſabinæ ℥ ij. cum ſyrupo capillorum veneris fiat confectio. Cuius ſingulo manè aſſumet æger cochlearium vnum, cum aqua ſabinæ & borraginis, & deinde ſe exercebit quoad incipiat ſudor, aut difficilis reſpiratio. Solemus in hac Valētina ciuitate, in hoc affectu exhibere medicamentum ex ſcobe ferri paratum, cum fœliciſsimo ſucceſſu. Debet autem hac ratione parari: ℞. trochiſcorum de abſinthio, & de rhabarbaro ana. ℥. j. antidoti hæmagogi ℥. j. ß. artemiſiæ, cinnamomi, ana. ℥. j. limaturæ ferri præparati ℥. j. cum ſyrupo capillorum veneris fiat confectio. In hac compoſitione, quamuis limatura ferri videatur baſis, ei tamen non debetur medicamenti totius actio, ſed aliis, quæ propter hanc limaturam melius agunt, cùm enim ſit craſſarum partium, in cauſa eſt, vt immorentur, & ita tota compoſitio, propter limaturam redditur anoſtomoticum medicamentum. Aduerte vltimò ex Galeno 4. method. cap. 7. oportunum tempus exhibendi medicamenta menſes mouentia eſſe, ſtatim poſt balneum adhuc linteo inuolutis.

Medicamentum Valentinis vſitatum.

De vteri ſuffocatione. CAP. LVII.

Varia nomina.

VTeri ſuffocationem, alij ſtrangulatum vteri, aliis hyſtericam ſuffocationem, alij ſpirationis ob vterum ablationem, alij vterinam apnæam vocant (quam animi defectio præcedit, vt docet Gal. 1. de arte curatiua ad Glauconem) quamuis Stephanus Athenienſis diſcrimen eſſe inter apnæam, & vterinam ſtrangulationem velit: fit enim ipſo dicente, apnæa ex ſuperfluitate ſeminis putreſcentis, prauáſq; quaſdā exhalationes ac præſertim frigidas ad cor mittentis ipſum, atque ita ſpirationem intercipientis. Contingit verò quandoq; melancholicas exhalationes, quæ ex ipſo ſemine feruntur ſurſum ad cerebrum recurrere, ſymptomatáque melancholica facere. Strāgulatio apud eum fit ex ſpaſmo matricis ſurſum tractę, & per continuitatem inteſtina ventriculum, ſeptum tranſuerſum, ac reſpiratoria alia membra comprimentis. Sed quia frequenter ab vteri ſtrangulatione fit morbus comitialis, & ſyncope per conſenſum, propria, & vera huius affectus diffinitio erit hæc: malū tunc accidēs, cùm vterus vaporis copia ita intenditur, vt modò ſurſum, modò in latus retrahi videatur. Eius duę in vniuerſum cauſæ ſunt, retentum ſcilicet ſemen genitale, & menſtruæ pur-

Apnea.

Definitio.

Cauſæ.

purgationes cessantes. Et licet nunquam hæc affectio accidat, quin alterutri horum accepta referenda sit, frequentiùs tamen euenire solet seminis detenti causa, & quæ ob hanc causam fiunt vteri suffocationes, vehementius solent affligere, & symptomata multò seuiora inducere, vt copiosè Galen. disputat 6. de locis affectis cap. 5 Quem locum si quis optimè consulat, multa quæ ad hanc affectionem pertinere videntur, & speculatione digna sunt dilucidè à Galeno tractata comperiet: eos igitur ad eum librum remittimus, quicunque diligentes naturæ inquisitores magna interdum admiratione tenentur, quærentes quî fiat, vt cùm in hac affectione intercepta nõnunquam respiratio in totum sit, & arteriarum pulsatio intermissa: ægrotans tamẽ viuat, & paulò post ad solitas operationes, perinde ac si tale quippiã non esset passa, reuertatur. Cur præterea tãta varietas accidat symptomatum pro intentionis remissionísq; modo differentiũ, & quomodo detentum semen, cum mole quam minimum sit, tam grauium symptomatum sit causa. Quarum omnium quæstionum causas ibi leges: nos enim breuitati studentes maluimus his omnibus prętermissis ad signorum enarrationem conuerti, quàm in iis, quæ ad artis opera non sunt necessaria, diutiùs immorari. Ex signis igitur alia sunt, quæ ipsam accessionem solent præire, alia quæ comitari. Præire solent, & maximè cùm accessio proxima est, mentis torpor, pigritia, crurum imbecillitas, faciei pallor, aspectus mœstus. Comitantur hæc, quæ sequuntur laborantes. Interdum iacent sine sensu immobiles cum obscuro paruóque pulsu, vel omnino sine vllo. Interdum sentiunt quidem, & mouẽtur, integráque sunt ratione: cæterùm animi defectione, & difficili spiratione laborant. Interdum verò, & crura, & brachia contrahũtur. Adest præterea inclinatio ad somnũ, desipientia, detentio instrumentorum sensus, vox obmutescit, & conuelluntur nonnunquam. Cùm iam inclinat accessio, rubore suffundi malæ incipiunt, & oculi attolli, atque aperiri. Humiditas præterea quædam perceptibilis è mulieribus locellis excurrit: Intestina immurmurant, atque vterus ipse paulatim laxatur, mente scilicet, sensu, ac motu iam redeuntibus. Per circuitus malum hoc solet corripere infirmas, præcipuè eas, quæ viduæ sunt, aut alias viri concubitu sunt vsę. & eum omni tempore possit, maximè inuadit hyeme, & autumno. Reliqua ex Gal. Paulo, & Aetio sunt petenda. In accessione oportet vniuersum corpus perfricare, & extrema præcipue partes infernas ligare, ægrotámq; collocare, ceruice, & scapulis

A semine sæpe eius symptomata.

Nota.

Curatio in accessione.

pulis accliuioribus, & femoribus, & inguinibus decliuioribus. Naribus eius sunt admouẽda fœtida, vt funiculus lucernæ nuper extinctus, plumę maximè perdicũ, lanęq; soleę cõbustæ, capilli, cornu capræ vstum, pix eliquata super carbones, galbanum, castoreum, assa fœtida, vrina multorum dierum, & sulphur, quod valentissimè excitat ab accessione: in qua rarò facienda est vacuatio, nisi timeatur suffocatio & mors repẽtina: nam ad prohibendã eam necessaria esset sanguinis missio ex saphena, vel vena pedis, præsertim si ex suppressis mensibus sit morbus. Quæ etiam sternutamẽtum faciunt, naribus sunt admouenda, & vacuatio per acres clysteres non est negligenda, de quibus cap. 12. de curat. apoplexię.

In accessione est vacuandum aliquando.

Si à detento semine sit, curabit maritus, vel si non habet, nec possit, obstetrix suis digitis, & rebus aromaticis ad inferiora euocet vterum, & per vuluam frictionibus purget semen, si citra peccatũ fieri possit hoc. Hæc mixtura est optima huic rei: ℞. olei de lilio, nardini, & cheyrini, an. ℥. j. galię muscatæ, & alipta muscatæ an. ʒ. j. musci, & ambræ an. g̃. vij. zibeti ʒ. ß. misce. In omni tamen causa in ipsa accessione pili pectinis radicitus, & vi magna sunt auellendi ad excitandum. Idem præstant cucurbitulæ coxis & tibiis affixæ, quæ si magna fuerit vmbilico affixa, vterum reducit ad propriam sedem, vaporésque à capite, & partibus superioribus auertit, trahítque ad inferiora: sed reducto vtero ad suum locum ad illius conseruationem debitam vmbilico sunt admouenda, quæ diximus cap. 54. de curatione procidẽtiæ vteri. Vel hoc: ℞. emplastri stomaticonis quod s. galbani ʒ. ij. galiæ muscatæ ʒ. j. musci & ambrę an. g̃. vij. misceantur omnia cum oleo sambucino, & extendantur super pannum coccineum ad formam rotundam pro vmbilico. Morbus comitialis, & syncope, si cum hac vteri suffocatione coniunguntur, vt sæpe fit, curantur eo modo, quem diximus cap. 8. & 30. semper tamen habenda est prima curandi ratio partis eius, quæ priùs affecta est, post aliarum quæ per consensum laborant.

Si causa est semen.

Optima mixtura.

Medicamentum odorum, valenter trahens ad proprium locũ vterum cõseruans.

Extra accessionem ipsam curatur per causę abscissionem, vt si ex suppressis mensibus nascatur, adhibeantur, quæ diximus capite superiori. Si verò ex semine detento & corrupto, vocetur maritus. Si non possit viro vti, precibus, & ieiunio curabitur. Nutriatur ergo pane, & aqua: menta tamen & ruta, & agnus castus semen minuunt. Ad purgationem vteri iniectus hic liquor ad modum clysteris instrumento argenteo est efficax remedium: ℞. aquæ naphæ, seu florum arantiorum ℔. 1. aquæ ocymi ℥. iiij. galiæ muscatæ ʒ. ij. galbani

Extra accessionem curatio.

ʒ. iij

ʒ.iij.muſci,& ambræ an. g̃.v.ſyrupi de artemiſia ℥ iiij.croci puluerizati,cinnamomi & gariophyllorum an. ʒ.ß. miſce.

De ſuffocatione vteri. CAP. LVIII.

Scholium.

Vteri retractio quo modo fiat.

VTeri ſuffocationem) *Per vterum ſingulis menſibus excerni ſolet ſanguis, vt ſuperiùs docuimus: ſolet etiam & ex teſtibus fœminæ ſemen in eius cauitatem immitti, & ex his duobus principijs (quæ vicem habent cauſæ efficientis & materiæ) generatio omnis fieret. Inde in corpore ſolent conſortij lege ex vtero tanquam ex radice varij morbi prodire, cùm aliqua ex dictis ſubſtantijs in vtero abundat. Si ſubſtantia quæ abundat, ſit ſanguis menſtruus ob aliquem affectum retentus cum vteri venæ, quæ multæ ſunt, & magnæ repleantur: vteri ſequetur retractio, recta, ſi ex æquo venæ ſanguine abundēt, ſi verò non ex æquo, ſed ſolùm vnius partis venæ, verſus illam partem vterus retrahetur, ita vt ſemper vterus ſurſum aliquãtulum recurrat. Addo aliquantulum, quia eius ligamenta non patiuntur ipſum multum eleuari.*

Sanguis menſtruus putrefactus & detentus feb. ſynochum parit.

Hic ſanguis detentus ſi putrefiat, febrem ſynochum accendit, quæ ex hac ſola parte accidit, ob venas quæ multæ & magnæ ſunt, vt docet Gal. lib. 6. epyd. par. 1. com. 2. Si ſine putredine corrũpatur ſanguis, ſi ſit bilioſus & acris, ſolet ad principium neruorum mittere vapores, & eo nòmine motus conuulſiuos efficere: aut ad cerebrum eos mittens, conuulſionem vniuerſalem, quæ dicitur epylepſia. Quod ſi aliquando vera eueniat conuulſio, id proueniet, quia in corpore diſpoſito, agitatione humor motus & fluens replebit neruoſa corpora.

Symptomata quæ ſequantur ex iſto ſanguine bilioſo.

Si ſanguis ſit melancholicus, ex vaporibus eius cerebrum petentibus, melancholica deliria excitantur. ſicut ex pituitoſo ſanguine ſopores. Quòd ſi multi vapores ſeptum comprimant, efficient (ſicut in grauidis, & his qui ob alimenti copiam diſtentum habent ventriculum) difficilem reſpirationem, nõ autem ſuffocationem, quã à vaporibus gutturis muſculos replentibus, fieri exiſtimo. Quod colligo, quia quæ hanc affectionem patiuntur mulieres, eas partes habent eleuatas, & manus ipſis adhibent, indicantes moleſtiam & ſuffocationem.

Quomodo ſuffocatio vteri cõtingat.

Refrigerationem totius corporis, quam comitatur reſpirationis (quoad ſenſum) priuatio, ſanguis detentus nunquam efficiet: neque Galenus lib. 6. affectorum loc. vbi ex profeſſo de hac materia diſputat, id ſignificauit, niſi dixerimus ſanguinem aliquando venenatam induere naturam, & eius vapores cordis caliditatem celeriter extinguere. Nam ſi aliter ſanguis menſtruus detentus refrigerare poſſet cor, cùm frequenter ſupprimatur, frequenter etiam cor refrigeraret. At rariſsimè, aut nunquam cõtingit vni medico etiam multis annis exercenti medicinam eam videre, & tunc in vidua, aut virgine. Si ſubſtantia, quæ in vtero abundat, ſemen ſit, tunc non contingit retractio, quia vaſorum ſparmaticorum ſola di-

ſten

ſtentio id non poterit præſtare,vt ex affec.6.colliges,quod nō rectè conſiderauit Rondoletius.Neque retrahetur vterus (vt ſentit Valleſius) eo quod ob appetitum veneris extendatur,ſicut pene in viris : quia ob talem appetitum non retrahitur,imò deſcendit verſus collum vteri, vt cum virili membro iungatur : Quod ſimilitudine oſtendit Galenus libro 1.de ſemine cap 5.ex ventriculo deſumpta:hic enim quando appetit cum fundo ſuo ad ſtomachum recurrit.Si ergo ſemen retentum putrefiat venenata putredine, vapores ex eo aſcendentes cum toto temperamento contrary ſint, & corruptrices,calidum innatum cordis extinguentes,totum corpus refrigerant,ita vt ſequatur reſpirationis (quoad ſenſum) abolitio,quæ omnino viuente animali non poteſt ceſſare.Quòd ſi ſemen non ita prauè corrumpatur,prout fuerint vapores ex eo aſcendentes,aut acres,aut aliam habentes qualitatem,ſequentur animi deliquium & alia ſymptomata peiora, quàm ſint illa , quæ ex ſanguine retento afficiunt:quia corruptio ſeminis peior eſt ſanguinis corruptione, vt experientia docet in ſymptomatis, quæ viduis euenire ſolent. Ex his,quæ diximus,intelliges,quàm malè Altomarius,Rondoletius, & alij ſequuti Paulum ſuffocationem vteri appellant vteri retractionem: cum neque ex retractione ſuffocatio ſequatur, neque in ea ſuffocatione,quæ ex ſemine retento fit , retractio contingat. Nec minùs errant exiſtimantes ſymptomata in ſuffocatione vteri euenientia fieri, ex eo quod ſemen aut ſanguis menſtruus ex retentione,& mora refrigerentur,refrigerentque vterum,& ſimul alteratione,aut vapore medio cor, & cerebrū.Non enim eſt neceſſe,vt ſemen,aut ſanguis refrigerentur, quia hac ratione ſemper in ſuffocatione vteri ſequeretur corporis refrigeratio,quod falſum eſſe ſupra vidiſti.Adde ex prædictarum ſubſtantiarum frigiditate, non poſſe ſequi tantam corporis refrigerationem, quæ ad pituitam vitream,quam frigidiorem eſſe certum eſt, nunquam ſequitur. Et ita tam magna in corpore frigiditas maiorem cauſam arguit. Poſſet quis per contrarium dicere, ſemen vteri ſuffocationem efficit , vbi immoratur. Reſpondet Rondoletius, non retineri ſemen in vaſis ſparmaticis, quia ibi conſeruatur,aut in eorum alimentum abſumitur : ſed in cauitate vteri,vbi quando grauat quantitate ſua, inter ſomniandum expellitur. Hac ſententia mihi videtur falſa,quia in viris ex retento ſemine in vaſis ſpermaticis,videmus ſequi capitis grauitatem,corporis pigritiam,inappetentiam,& alia ſymptomata. Secundò, ſi ſemen in cauitate vteri continetur , ergo per eius os effluet, neque enim retinebitur ab vtero , cùm ſolùm non poſſit conceptum efficere.ſine maris ſemine. Tertiò etiam ſi non ſomniet mulier, ſi ſemen peccat quantitate poterit expelli. Dicendum ergo erit ſemen retineri in vaſis ſpermaticis & glandulis illis , quarum meminit Fallopius, quæ ad ſeruandum ſemen videntur factæ.Symptomata varia, quæ in vteri ſuffocatione apparēt, quem morbum vteri ſequuntur. Altomarius

Margin notes:

Rondoletij error.

Valleſius reprehenditur.

Semen putrefactum quæ ſequātur.

Error Pauli & aliorum de vteri ſuffocatione.

Rondoletij ſententia.

Rondoletij ſententia falſa.

rius vteri suffocationem dicit esse morbum in situ. Qui maximè decipi- tur, quia ea vteri retractio non lædit actionem, neque ex ea sympto- mata prædicta lege consortij sequuntur. Alij eam, intemperiem frigi- dam esse fatentur. Qui etiam errant, quia vt iam probauimus, vterus non refrigeratur in vteri suffocatione. Obiicies, nonne in suffocatione vteri eleuantur flatus, qui à diminuto calore ortum habent? Respon- deo, vteri calorem, comparatum ad multam substantiam ibi detentam, dici languidum, non quòd talis sit in sua essentia. Ego in vteri suffoca- tione, in vtero non vnum morbum, sed multos esse existimo. Si vteri suffocatio, à sanguine retento eueniat, varios poterit habere morbos, quos capite de menstrua retentione videbis. Si à semine oriatur, distin- guere oportet. Non enim semen retentum & corruptum (etsi ex eo se- quantur aliqua accidentia) semper est morbus, sicut neque cibus corru- ptus in ventre, etsi ex eo vertigo dolor capitis, & alia sequantur: Quia quando accidentia sunt exigua, videntur esse intra limites sanitatis: & tunc semen, & cibus afficiunt nos ea ratione, qua causa externa. Quomodo verò symptomata magna sunt, molestéque afficiunt, sequun- tur tunc morbum in numero addito, semen enim est pars addita præter naturam ea ratione, qua cibus corruptus in ventre, & humor in athe- romate, steatheomate, & meliceride.

Altomarij error.

Alij taxātur.

Auctoris sententia de vteri suffocatione.

In accessione oportet vniuersum corpus perfricare.) *Ante accessionem proposuit auctor aliqua signa ex Actio desumpta: quæ non sunt inseparabilia, nam aliquando ridentibus, & ludentibus fœminis, repentè prehendit accessio. In accessione si sit corporis frigiditas, non licet sanguinem mittere, quia illa non est sine animi deliquio. Ea non existente ex pede sanguinem educes.*

Si à detento semine fit.) *Si suffocatio proueniat à detento semi- ne, non mittes sanguinem, quia sanguinis missio non euacuat semen. An verò liceat fricatione facta in pudendo, irritare naturam, ad ex- pellendum semen, Theologis discutiendum relinquo. Solùm illud aduer- tendum propono (vt melius iudicare possint) semen quod eo tempore ir- ritatione excernitur, fœminis inuitis, aut saltem non consentientibus excerni.*

In suffocatione à semine sanguis nō mittendus.

Et secundò illud semen, iam non esse prolificum, imò venenum, & corporis excrementum inutile, & multorum malorum, imò sæpe certè mortis occasionem.

De Mola in vtero. Cap. LVIII.

Mola, autore Galeno, informis quædam caro est, aut si mauis cum Aetio, & Paulo, affectus quidam vte- ri ad scyrrhi naturam tendens nunc in vteri ostiolo, nunc in toto ipso ad tactum lapidosus apparens, à motus autem

Descriptio.

Causæ. autem difficultate, & grauitate molæ nomen assumpsit. Fit hoc mali genus interdum post inflammationem præcedētem eueniens, interdum post locale vlcus, cui raro super creuerit: Nascitur etiam à semine muliebri, & sanguine menstruo ad vterum vtroque fluente, atque retento ibique caloris immodici vi tum coacto, tum in carnis formam transmutato. Signa ab Aetio sic ponuntur. Affectum tumor *Notæ.* immitis consequitur cum hypochondriorum retractione, gracilitate, decoloratione, appetendíque deiectione, ac primo conceptionis opinio suboritur: nam & menses supprimuntur, mammæ intumescunt, stomachus euertitur, lumbi grauātur, venter attollitur: temporis verò progressu discernitur: molam enim dolor punctionis sensum inferens subsequitur, nec in ea motus vllus, sicut in vero conceptu percipitur, pòst toto corpore diminuto, & vētre ampliato certa hydropis imago deprehenditur, à qua tamen distinguitur: neque enim hic vt in hydrope manus impulsu tumor recedit, aut excauatur, aut tympani sonum reddit, neque eiusdem manus concursu vlla fluctuatio percipitur: interdum tamen tempore præcedente iecur refrigeratur, & hydrops superuenit: animaduertere tamē oportet, hæc omnia signa, ne cum sene 155. annos nato Auenzoar, & doctissimo *Historia.* Matthęo de Gradi, decipiamur: ille vxorem vterum gerentem purgauit sexto mense: hic verò vxoris partum ad decimum tertium mensem expectauit: quæ post mola laborare inuenta, optimè ab eodem curata fuit.

Curatio. Curator vteri mola victu earum, quæ mensibus detentis laborant, de quibus cap. 56. diximus: post remediis euocantibus menses, de quibus eodē cap. Si ob flatum fiat mola (vt *Historia stupenda.* contigit cuidam fœminæ Iudææ Olysiponēsi, quæ arbitrata se fœtum in vtero habere, ventum tantùm peperit) curatur *Pilulæ elephanginæ.* primo frequenti vacuatione per elephanginas pilulas, quæ in hac & omni ferme causa obtinēt principatum. Euacuato corpore flatus dissipandus est diacymino, diagalan*Clyster flatum potenter dissipās.*ga, dianthos cum decocto camomillæ, seminis fœniculi, capilli veneris, & artemisiæ. Clyster hic valenter dissipat flatum. ℞. camomillę p.j. baccarum lauri, anethi, cymini, seminis fœniculi, & anisi an. ℥.j. anthos, stichados calendulæ an. p.j. fiat decoctū, de quo percolato accipe ℥. x. cui adde diamusci dulcis, & diagalangę an. ℥. ß. misce, & fiat clyster. Si in vterum iniiciatur aliquid prædictæ mixturæ purgabit fla*Pessi.*tum vteri. Pessi ex rebus dictis cap. 56. sunt optimi huic quoque morbo: vt ℞. puluc. seminis melanthij cardamomi ana.

℥.j. pulueris euphorbij, & castorei an. ℨ.ß. ſucci mercurialis, & terebinthinæ, an. quod ſufficit, miſce, & fiant cum lana, vel goſſypio duo peſſi longi.

De Mola in vtero. CAP. LVIII.

Scholium.

MOla auctore Gal.) *Nomine molæ non intelligimus cum Paulo tumorem uteri, ſed cum Gal. 14. de vſu. par. cap. 7. carnem inutilem, atque informem. Quæ inutilis dicitur, quia nec eſt pars corporis, nec ex ea animal fit: informis verò, quia hominis nec alicuius animalis figuram ſeruat. Hæc mola ex Syluij ſententia (in libr. de hom. natura, in Scholio illius ſententiæ, quæ ſic habet. Primùm igitur neceſſe eſt, &c. Fit à ſola fœmina ſine maſculi ſemine, ea ratione, qua oua hypenemia, hoc eſt ſubuentanea appellata, ex gallina ſine galli coitu. Errat tamen Syluius vt ex prædictô Galeni loco intelliges, in eo enim probat bene poſſe in volucribus animalibus, ſolam fœminam formam artificioſam induere, ob eorum caliditatem & ſiccitatem: non autem in greſſilibus, in quibus, ob humiditatem fœminæ corpus omnino eſt imbecillum. Mola morbus eſt in numero, eſt enim pars addita in corpore toto genere præter naturam ex 14. method. cap. 13. Quod videtur falſum, quia ſi mola eſt caro, erit ego pars addita toto genere ſecundum naturam ea ratione qua ſextus digitus. Reſpondeo, molam non eſſe veram carnem, aut ſi concedamus eſſe carnem, Galenum eam appellare toto genere præter naturam, quia non habet formationem, quam ſextum digitum habere videmus. Mola non fit ſine coitu, ita tamen, vt viri ſemen ſit modicum, & morboſum, quod incipiat motum conceptui tribuere, & non perficiat. Ab hoc ſemine fit menbrana chorion; quæ multis vaſis adhæret vtero, quibus mola viuens attrahit ſanguinem, quo nutritur, & augetur, ita vt vteri conceptus ſpem non adimat: proinde non rectè Vega exiſtimiat, molam augeri non nutritione, ſed appoſitione & agglutinatione. Solet tamen mola, ex venis multum attrahere (potiſsimum in principio) & hac ratione iecore refrigerato (ſicut in copioſa euacuatione) hydrops ſequi. Ex hac etiam valida molæ attractione fit, vt in principio ſuæ generationis in mammis non coaceruetur lac, quamuis deinceps copioſum generetur. Ex his colliges difficile eſſe cognoſcere, an mulier conceperit necne: videmus enim in molæ generatione, & ſuppreſsione menſtruorum; ſequi generationem lactis, augmentum mammillarum, tumorem in ventre, & flatum in eo motû. Ac proinde non eſt mirum ſi libro 4. epyd. vxor. Antigenis ignoraret, an prægnans eſſet: & ſimiliter Himenæ ſoror, quæ ex ſuppreſsis menſibus intenta habebat hypochondria. Altomarius & alij molæ cauſam materialem, ſemen & ſanguinem efficientem medicum calorem ſtatuunt. Errant tamen, quia calor eſt inſtrumentum molæ, quæ*

Quid nomine molæ intelligendum.

Mola quid morbus.

Molæ magna attractio.

Mola non

à calore fit, à temperamento seminis, & sanguinis ea ratione, qua verus conceptus vt vult Al generatur, aliter enim nō viueret, quia quæ à calore cōcrescunt, non vitomarius, uunt. Curabitur mola, si aufiratur, cùm sit res mutilis addita. An sed à temperamento seminis. feretur verò medicamentis, eisdē, quibus secundas retentas expellimus.

De partu laborioso, & secundis detentis.

CAPVT LIX.

Causas & notas pete à Rhodione. HVius rei copiosam, & necessariam doctrinam scriptam reliquit Eucharius Rhodio suo lib. de hominis partu, in quo cuiuslibet partus naturalis, & non naturalis formas depinxit: nos tamen omissis causis, & signis breuitati studētes, & suo ordine curationem tantùm indicabimus. *Curatio.* *Ante partum victus.* Quando tempus pariendi accedit, vterum gerens vtatur exercitatione moderata, nutriatúrque alimentis facilibus concoctu, & mollientibus, quales sunt vuæ passæ sine granis, caricæ, pruna, vuæ, butyrum, malua, ius pingue. *Balneum.* Balneum quoque ex decocto rerum mollientium est optimum, & necessarium, & *Fotus.* fotus partis inferioris vtero proximæ cuiusmodi sunt malua, bismalua, semen lini, fœnugræcum, vuæ passæ sine granis, caricæ, melilotum, & similia. *Quæ facilē partum faciant.* Amet ea quæ partum facilem faciunt, cuiusmodi sunt lapis smaragdus, iaspis, corallus, storax, radix cyclamini, & radix artemisiæ sinistræ coxæ alligata. *Impedientia partum.* Abstineat ab iis, quæ partum impediunt, vt est aer frigidus cōprimendo, & intēsè calidus vires matris, & fœtus dissoluendo. Pyra à tota substantia impediunt partum, etiam si non comedantur. Cùm tempus pariendi appropinquat, prægnans ambulet pedetentim per loca decliuia, & *Iuxta partum victus.* initio partus bibat ius pinguis gallinæ cum facultate seminis lini, vel fœnugræci, addēdo parū croci, vel cinnamomi, & parū vini albi generosi, vel rubri mediocris substantię. Partes etiam vētris inferioris, & pudēda hoc vnguēto bene calido vngātur: *Vnguentū.* ℞. olei sisamini, & amygdalarū dulcium, & de semine lini. an. ℥. j. vtriusq; dialthææ, hyssopi humidę an. ℥ ß. mucilaginis fœnugręci, & seminis lini, an. ʒ. ij. axūgiæ gallinæ, & anatis an. ʒ. j. ß. croci puluerizati ʒ. ß. ceræ. q. s. misce, & fiat vnguentum. Cōprimere anhelitū versus inferiora facilem partū reddit. *Lapis aquilæ.* Lapis aquilæ suspēsus de coxa parturientis valēter trahit fœtum non solùm viuum, sed mortuum, & secundas ipsas: oportet tamē post partū statim lapidē amouere à coxa, ne attrahat ad se vterū. *Causæ laboriosi partus.* Difficilis partus fit vel ob defectum matris, vel vitium fœtus, vel secundarum. Si vitio parientis, quia nimis crassa sit, vel animo pusillo, aut inexperta dolorem, aut suapte natura imbecilla, aut

hab-

habeat vterum exiguum ob ætatem, aut propter errorem in compositione, aut quia laborat vteri inflammatione, vel aliarum partium vtero proximarum. Si ob primam causam, ante partum est emacianda ciborum paucitate, & multo labore, multis vigiliis, & curis. Si sit timida, animus addēdus est. Si doloribus non assuefacta, validissimè spiritū comprimat, & locus vteri superiori vnguento, vel huic simili bene vngatur. Si imbecilla sit, optimo iure caponum, vel gallinarum, & aqua carnium, vino bono, & odoribus nutriatur. Si ob paruitatem vteri, superiori vnguēto, vel oleo cōmuni, vel iure pingui, & similibus mollientibus partes pudendę vngātur sępe, bene humectatæ, & mollitæ extendātur satis, & aperiantur in partu. Si ab inflāmatione, vel alio vteri morbo propriam pete curationem. Si vitio fœtus difficilis reddatur partus, quia magnus sit vterus, & pudendū fotu balneo, vnguento vterū mollietiam egēt, vt diximus, in exiguo vtero. Si ob figurā naturæ aduersam, educatur ad naturalē figurā: est enim naturalis figura partus, quando caput fœtus à principio, deinde reliqua mēbra manibus super femoribus porrectis, & capite in neutram partem declinante egrediuntur. Proxima huic figura est, quando pedes ambo priores apparent, & manus non supra femora, sed in sublime erectę fuerint. Aliæ omnes figuræ præter has duas à natura abhorrent, quas omnes Eucharius Rhodio exactissimè suo libro demonstrauit. Quando igitur est figura naturæ contraria, à docta obstetrice habente manus, & digitos longos, & graciles, vel à pastore prudenti, & sene reducatur in primam figuram naturalem & omnium optimam, vel in secundam ei proximam, si figura non naturalis sit ei propinquior. Deinde expectabis partum naturalem, & verbis blādis bonam spem fœlicis partus, & masculi, quo omnes ferè mulieres gaudent, dabis: & si opus fuerit, vterū & vias omni arte aperies, partúmque facilem reddes. Inter alia tamen excitanda est sternutatio parienti. Multa sunt præterea, quæ partum facilem reddunt præter superiùs dicta, quorum aliqua à multis experta, & laudata in præsentia adducam. Si ob fœtus imbecillitatem fiat difficilis partus, corroborandus est per restaurationem matris, de qua superiùs dictum est, & præter illa pariēs hoc puluere cum optimo iure corroboranda est: ℞. cinnamomi electi, cassiæ ligneę, & croci an. ℥.j. ossiū de corde cerui, & spicę an. ℨ.ß. ambrę & musci an. ℈.x. sacchari optimi ad pondus omniū, misce, & fiat puluis. Dosis scrupulus vnus. Si fœtus fuerit mortuus, quod cognosces frigidita-

Curatio per causarum abscißionē.

Figura naturalis partus.

Admonitio

Puluis.

Fœtus mortui signa.

Expellentia mortuū fœtum. te ventris inferioris, motu rei grauis ad morum matris, & fœtore narium, & oris matris, hoc potu expelletur: ℞. pulueris assæ fœtidæ, & castorei an. ℈. j. aquæ sauinæ ʒ. ij. syrupi capilli veneris ℥. j. ß. misce, & fiat potus. Hoc quoque medicamentum valenter educit fœtum viuum, & mortuum: in viuo tamen educendo mitiora sunt necessaria: ℞. myrrhæ, castorei, storacis an. ʒ. j. ß. cinnamomi, seminis, vel foliorū sauinæ an. ʒ. j. mellis q. s. misce, & fiat confectio. Dosis ʒ. iij. cum vino albo, vel aqua quinque radicum diureticarum, vel alia simili. Hoc medicamentum fœtum expellit clementiùs tamen quàm duo superiora: ℞. assæ fœtidę ʒ. ß. rutæ siccæ

Lac humanum. ʒ. iij. myrrhæ ʒ. ij. misce. Dosis ʒ. j. ß. cum generoso vino. Lac humanum, si bibatur, expellit fœtū autore Arnaldo de

Dictamus Villanoua: est enim tutissimum auxilium, & clementissimū.

Euphorbium. Drachmæ duæ succi dictami, vel pulueris eius cum vino vel aqua calida expellit fœtum sine violentia. Drachma vna eu-

Suffitus. phorbij abortum inducit, & fœtum violenter extrahit. Suffitus huius medicamenti freqūs, & instrumento cōueniente immissus educit fœtum viuum, & mortuum: ℞. timiamat. ameos, opopanacis, galbani, sulphuris viui an. ʒ. iij. cū felle vaccæ fiant formulæ ciceraIes, vel ad formam lupino-

Vngula, & stercus asini, spolium serpentis. rum: Suffitus vngulæ asini, vel stercoris eiusdē fœtum educit. Suffitus spolij serpentis similiter fœtum educit. Hi pessi molam vteri dissipant, & expellunt valenter; & fœtum quoque. ℞. armoniaci, opopanacis, hellebori nigri, saxifragiæ aristolochiæ longæ, & rotundæ, pulpæ coloquintidæ an. ʒ.

Pessi. j. succi rutæ, cucumeris syluestris, & fellis vaccini an. partes æquales, terebinthinæ parum misce, & cum lana, vel gossypio fiant pessi longi. Pessus ex succo rutæ, & scammonio e-

Succus callitrici. ducit fœtum, sed minus valenter quàm superiores. Succus gallitrici iniectus in vterum sanguinis profluuium illius prohibet, quod partum laboriosum præcipuè post acria medicamenta, sequi sæpe solet. Si ob secūdarum crassitiem par-

Obstetrix. tus sit difficilis, quia non auelluntur, neque abrumpuntur, obstetrix prudens digitis propriis, vel forcipibus eas scindat, vt fœtus egredi possit. Si verò ob earum tenuitatem ante debitum tempus rumpātur, & humor collectus in vtero fluat, & tandem vulua, & viæ ficciores factæ partum difficilem efficiant, oportebit pudendum, & partes iuxta vterum vnguentis, fotibus, incessibus, & balneis iam dictis humectare, & vias aperire.

Ad secundinam expellendam. Si a partu in vtero secundina detenta sit, summo studio educenda est, non tamen subitò & violenter, vt multi imperiti

xiti

riti faciunt: enixa enim fatigata labore partus benignè tractanda est, ne simul anima, & secundina educantur, vel priùs anima agatur, multis enim diebus viuunt enixæ non expulsis secũdis, quas potest natura sensim, & multo tempore expellere. Quiescat ergo enixa, & mente cõfirmetur, & statim à partu bibat libram seminis olei cõmunis, cum drachma vna croci puluerizati, pòst, vomitu, tussi, sternutatione, & anhelitus compressione excitetur expultrix facultas ad expellendam secundinam. Si tamen his non educatur, enixa nutriatur iure optimo caponum, vel gallinarum, aqua carnis, ouis recentibus, vino optimo, & auibus montanis. Vteri locus in sessibus, vnctionibus, & fotibus renum molliẽtium est parandus, vt dictum est superiùs in partu difficili. Post, quæ fœtum mortuum expellunt, conferunt, qualia sunt superiùs dicta, & preter illa, insessus ex decocto foliorũ, & granorum, alliorum, foliorum vsnẽ (est herba similis vermiculari sapore salso, ex qua fit sal) camomillæ, & foliorum ebuli educit secundinam. Pessus, & vnguentum ex leporis coagulo, & croco pudendo admotum secundinam educit. Suffitus spolij serpentis idem præstat, & cataplasmã ex eodem spolio serpentis cũ ruta, artemisia, & absynthio coxæ admotum, & vuluæ secũdinam educit. Suffitus vngulæ asinæ, & capræ, stercoris bubuli, columbini, seminis porri, allij corticis, minoris pini, hellebori, aristolochiæ longæ, nigellæ, & similiũ educit valenter secundinam. Insessus, vel suffitus, seu euaporatio ex decocto rutæ, prassij, abrotani cum oleo de lilio extrahit secũdinam. Pessi, & clysteres ex allio, asfalto, assa fœtida, balsamo, stercore accipitris, galbano, gentiana, serapino, scammonio, vite alba, ireos, & succo dictami: omnibus simul vel aliquo ex his secundinam educunt. Vnciæ duę succi ex aliquo horum medicamentorum valenter educunt secundinam dictami scilicet, artemisiæ, pollitrichi, petroselini prassij, mercurialis, verbenæ, porri, rutæ, pulegij, hypericonis, & similium. Drachma vna pulueris huius cum vino optimo, vel aqua diuretica valenter educit secundinam: ℞. myrrhæ, castorei, seminis dauci, dictami, seminis porri, pulueris lumbricorum terrestrium an. ℨ.ij. misce, & fiat puluis, qui obtinet principatũ in hoc morbo. Balsamum sumptum secundinam expellit, & efficit fœminam sterilem, vt quorundam fert opinio.

Oleum. *Vomitus, tussis, sternutatio, anhelitus detentio.* *Insessus.* *Pessus.* *Vnguẽtum spoliũ serpentis.* *Suffitus.* *Insessus & suffitus.* *Pessi.* *Clysteres.* *Puluis potentissimus.* *Balsamũ.*

De partu laborioso, & secundis detentis.

CAPVT LIX.

Scholium.

HVius rei copiosam.) *Ex Gal. 3. de nat. fac. cap. nouem mensibus plerisque mulieribus perficitur in vtero fœtus. Vbi nomine perfectionis fœtus, non generationem, sed eius augmentum intelligit. quod est finis retentionis vteri. Fœtus absolutus, cùm iam per os nutriri possit 15 de vsu par. cap. 7. molèque sua molestus sit vtero, manibus & pedibus motu membranam primò internam (quæ ei contigua est) rumpit, & deinde alias: quo tempore postulante vsu, os vteri dilatatur, à vinculisque absolutus foras procedit suo pondere, & nixu, expulsus etiam ab vtero, & matre adiuuante contrahendo musculos abdominis. Vnde ad optimum & facilem partum hæc omnia concurrant opus est. Primò orificium vteri expeditum. Secundò motus fœtus, quo rumpat membranas: figura eius accommodata, ita vt priùs caput, & deinde totum corpus manibus ad latera adhærentibus egrediatur, aut priùs pedes, manibus sursum eleuatis: numerus etiam fœtus si vnus egre diatur: & vltimò magnitudo mediocris, vt possit per os vteri egredi. Tertiò necesse est vt membranæ fœtum obuoluentes, nec sint nimis duræ, nec molles. Quartò vteri robur: vltimò robur matris ad tolerandos dolores & comprimendum abdominis musculos. Hinc partus difficilis varias causas colliges. Prima in vteri ore consistit, quando angustum est, distortum, tumore affectum, aut aliquam contraxit duritiem. Secunda, in fœtus praua figura, qualis est omnis alia à supradictis: in amisso, aut languido eius motu, cùm mortuus est aut imbecillus: in magnitudine modum excedente: & in numero cùm multi fœtus in vtero continentur: viuit enim adhuc hoc anno qui est 1579. mulier Salustra nomine, obesa, & staturæ humilis, quæ nouem vno partu enixa est, quod nonnullis semel sed bis ei euenisse certissimè scio. Tertia causa est, membranarum durities, quæ difficulter rumpuntur aut mollities, ob quam eis ante tempus ruptis egressáque vrina, tempore partus via non est lubrica simúlque deficit vtero humor ipsum ad expulsionem etiam irritans. Quarta imbecillitas expultricis vteri, quæ ab intemperie oriri solet. Vltima verò causa, in fœmina pariente consistit, cùm languida est, aut malè tolerat labores.*

Quomodo fiat partus

Partus facilis causa.

Difficilis partus variæ causæ.

Historia mira.

Si à partu in vtero secundina detenta sit.) *Tribus membranis tenuibus obuoluitur fœtus, dum est in vtero.*

Amnios membrana.

Prima quæ eius adhæret cuti Amnion appellatur, à mollitie. Hæc veluti sudorem fœtus excipit, in quo veluti innatans vehitur, ita vt minùs grauis vtero sit. Altera subsequitur tenuissima, qua allantoidem nuncupant, à similitudine farciminis quod allas dicitur. Hæc ad vesicam est peruia, & ideò facta vt vrinam pueri coaceruet. Tertia & externa tenuis, sed fortis, reliquas duas & fœtũ ambit. Hanc Græci chorion (quod est radicatio) appellãt, quia in ipsam innumeræ venæ radicantur

Allãtoides membrana.

Chorion membrana.

cantur: Latini secundam, aut secundas, quia videntur esse secundum domicilium fœtus ab vtero. Hæc fulcrum est venarum, & arteriarum, quæ tandē in venam vmbilici degenerant, & respondēt venis, & arteriis vteri, ita vt ora oris adhæreant, quibus fœtus vtero alligatur. In huius membranæ historia, Vesalius duplici nomine reprehēdit Galen. Primò quòd putarit Galenus hāc membranam ex semine fieri, cū fiat potiùs ex sanguine, & eius substantia nō sit membranosa, sed carnosa, carni lienis simillima. Secundò, quòd dixerit hanc membranam totum fœtum obuoluere, cùm tantùm à mucronata cartilagine, vsque ad os pubis fœtus obducatur. Malè tamen reprehenditur Galenus à Vesalio, quia chorion membrana ex semine ortum habet, & totum obuoluit fœtum. Deceptus autem fuit Vesalius, existimans membranam hanc non esse rem distinctam à substantia carnosa ei adhærente, quam distinctam esse ex primo de semine, & 4. de vsu par. colliges. H... est membrana, quæ fœtu vterum iam egresso, aliquandò interiùs remanet, quam oportet extrahere ea ratione, qua docet auctor. *Vesalius reprehendit Gal. Defenditur Gal.*

De ramice, seu hernia. CAP. LX.

QVum peritonæum (quam Arabes membranam sifach nominant) qua parte vasis seminariis peruium est, aut laxatur, aut etiam rumpitur, ita vt aliquid vel in inguina, vel in scrotum descendat, ægritudo fit, quæ Græcis cele, Latinis tum ramex, tum hernia dicitur, barbaris ruptura. Porrò cùm variè hæc affectio contingat: plures enim eius numerantur differentiæ pro corporum, & substantiarum ad scrotum, aut ad inguina deuolutarum natura, iis omnibus nomina imponuntur: nam si intestinum descendit, enterocele, hoc est intestini ramex: si omentum, epiplocele. i. omenti ramex: si aqua, hydrocele, hoc est aquosus ramex: si melancholicus sanguis in vasorum anfractibus colligitur, circocele, id est, varicosus ramex: si spiritus, pneumatocele, hoc est, flatuosus ramex: denique si caro dura intra testium tunicas increscit, sarcocele, hoc est, ramex carnosus dicitur. *Descriptio. Differentiæ variæ.*

Fit hoc morbi genus multis de causis: nam quod in inguina, aut in scrotum, tum intestina, tum etiam omentum descendant, perinde ac in enterocele, & bubonocele contingit, occasionē præbēre solēt multa: cuiusmodi sunt ictus, saltus, clamor, immensæ alicuius molis sublatio, & quicquid huiusmodi corpori, aut extrinsecus, aut intrinsecus potest accidere: ab his enim causis facilè peritonæum aut extenditur, aut laceratur. Communes autem notæ vtriq; intestinorum inquam, & inguinis ramici hæc sunt. Tumor in inguine, vel scroto conspicuus cernitur, & in exercitationibus, itine- *Causæ. Notæ.*

re spiritus retentione,& aliis occasionibus maior quàm ante apparens,qui si comprimatur,tardè quidam recurrit, celeriter autẽ rursus deuoluitur. Cæterùm quò diiudices, num propter peritonæi extensionem ramex sit factus, an propter eiusdem ruptionem animaduertere oportebit, quoties ob extensionem peritonæi ramex obortus sit, intestinum non vniuersim, sed particulatim temporis spatio, & ob causas quaslibet douolui,tumoremque æquabilem, ac profundum apparere intestino,quod deuolutum est,peritonæo constricto:secus fit, quum vniuersim deuoluitur, idque ob causas violentas duntaxat. Tumor prætereà immensæ magnitudinis,inæqualisque in cute protinus eminet, quod scilicet intestina extra peritonæum elabuntur. Aquosi ramicis causæ simul ac notæ,& differentiæ apud Aetium lib 14. & 22. hunc in modum leguntur. Hernia aquosa quandoque ex occulta,quandoque ex manifesta causa contingit, ex occulta quidem quum aquosus humor circa partes corpusculorum,quę scrotum contexunt,ac implicant sanguini admixtus collectus fuerit. Ex manifesta verò,quum ex plága collisis aut fractis vasis sanguis affluens ad aquosam substantiam transmutatur. Vbi igitur sponte cõstiterit aquosus humor collectus, subflauus, aut suppallidus is inuenitur. Vbi verò ex plaga, cruentam,ac fœculentam materiam reperies. Humor autẽ vel intra rubicundam testiculi pelliculam consistit, vel extra ipsam inter eam & pelliculas adiacentes, vel in propria pellicula velut vesica quædam continetur,atque hoc genus herniam in tunica superagnata vocamus. Aliquando verò duplex hernia oboritur,cùm collectio & in rubicunda tunica,& in superagnata consistit: siquidem igitur in pellicula rubicũda humor collectus fuerit,tumor vnius coloris apparet sine dolore,in principio dũ adhuc parua est collectio ad contactum cedens:postea verò aucta collectione testiculus humore vndique circũdatus occultatur:at tumor in ambitu extentus ac renitens ad tactum herniæ carnosæ suspicionem imperitis exhibet,possunt tamẽ tactu discerni: nam hernia carnosa omnino renititur,sed aquosa digitis cedit. Si verò in superagnata tunica humor colligatur,tumor ipse siue magnus,siue paruus fuerit omnino circumscribetur: at si simul quoque in rubicunda tunica collectus fuerit, duo tumores deprehenduntur,alter in superagnata,alter in rubicunda pellicula.

Quòd si extra rubicundam pelliculam collectio fiat,testiculus tactui occurrit. Cæterùm ab hernia aquosa differt

her-

hernia intestinorum, quoniam in aquosa tumor eiusdem penitus magnitudinis semper, & quolibet corporis situ persistit: neque enim humores velut intestina transferuntur. Inguen præterea in hernia aquosa secundùm naturam se habet, qua nota vel maximè aquosa ab omenti hernia distinguitur: nam in hernia omenti semper in scroto omentum persistit, neque vnquam transfertur, id quod etiam in aquosa contingit. Verùm in omenti hernia inguen rarefactum deprehenditur. Atque hæc de ramice sunt satis: nam quæ de aliis speciebus dici poterant, cùm vel ex iis, quæ supradicta sunt patere possint, superuacaneum esset hîc scribere: qui pleniorem tamen disputationem desiderant, adeant Aetij librum 14. & Galeni medendi methodum.

Flatuosa hernia curatur primò, victu calfaciente ægri, & nutricis si fuerit infans: secundò dissipantibus flatum internis, & externis, qualia sunt rosata nouella, armoniacum, rosarum, diacyminum, diagalanga, dianthos, electuarium de baccis lauri. Infans, qui non potest omnia medicamenta necessaria sumere, cum lacte sumat semẽ fœniculi, vel anisum mansum, vel parum aquæ nafæ, & parti affectæ admoueatur carica assata cum puluere cymini, vel carui, vel aranclum assatum cum eodem puluere, vel mel parum decoctum cum stercore bubulo. Si æger fuerit puer, iuuenis, vel senex valẽtioribus eget, de quibus cap. 31. de curatione imbecillitatis ventriculi. *Curatio flatuosæ.*

Aquosa hernia curatur primò victu calido & exiccante, de quo diximus cap. 44. de curatione hydropis. *Aquosæ.*

Secundò, apparantibus humorem aquosum, vt rhodomelle, oxymelle simp. syrupo de duabus radicibus, & aliis dictis cap. 1. & multis aliis locis.

Tertiò, phlegmagogis: vt agarico, puluere hieræ simp. turbit, diaphænicon, & aliis, de quibus eodem 1. capit. sed frequenter oportet purgare pilulis elephanginis, & de hiera simp. & agarico trochiscato: quia euacuant sine molestia.

Quartò, dissipantibus flatum medicamentis internis & externis dictis cap. 44. de curatione ascitæ. Vltimò verò omnis aqua euacuanda est filo transfixo in scroto, qua emissa vlcera exiccantibus, & glutinantibus sunt curanda, adhibendo tamen medicamenta partibus primò affectis, vt hepati, lieni, & aliis.

Carnosa hernia, si antiqua non fuerit, & minùs dura, curatur rebus emollientibus, & dissipantibus carnem, vt hoc præcedenti tamen debita victus ratione & corporis purgatione *Carnosæ.*

tione: ℞. igitur oleorum camomillæ, anethi, sesamini, & amygdalarum dulcium an. ℥.j. mucilaginis seminis lini, & fœnugræci. an. ℥ ß pulueris rosatæ nouellę, camomillæ; & croci an. ʒ.j. ß emplastri de meliloto, quod sufficit, misce, & fiat vnguentum. Vtrumque diachylon cum armoniaco hanc herniam longo tamen tamen tempore dissoluit.

Varicosa. Varicosa hernia non sine magna difficultate curatur. Primò, victu dicto cap. 9. de melancholia. Secundò, apparantibus atrum humorem conuenientibus medicamentis, de quibus eodem cap. 9. Tertiò, vacuantibus, vt confectione diasenæ, cõfectione medicaminis hamec sero caprino, epithymo, pilulis de fumo terræ, Indis, & de lapide lazuli. Quartò, mollificantibus, & dissipantibus, vt medicamentis dictis superiùs in curatione carnosæ herniæ.

Aliarum specierum curatio difficilis. Vltimò verò varices eximantur more cancrorum ferro candenti, quamuis hoc opus non ab omnibus ferri possit. Alij omnes modi, & differentiæ earum, quæ fiunt ex laxato dydimo, aut rupto peritonæo, siue omẽtum decidat, siue intestinum in infantibus, & pueris sunt faciliores curatu, pręsertim si recentes fuerint: antiquæ enim sine opere manuum non possunt curari

Intestinalis. Hernia, quæ curatur primò victu adstringente, & glutinoso, de quo cap. 28. de curatione sputi sanguinis, & somno, & quiete, fugáque cibi flatuosi, vehementis, saltus, & clamoris. Postea si intestinum fuerit extra peritonæum ægro resupinato, sublatis cruribus sensim reducatur intestinnm ad locum proprium, nisi stercus, vel flatus hoc impediat, quo tempore flatus est. dissipandus iam dictis, & stercus mollius factum fotibus, vnguentis suppositoriis, & balneis ex butyro, mucilagine fœnugræci, seminis lini, oleo sisamino, & amygdalarum dulcium est euacuandum: intestino tamen in scrotum lapso, vel extra peritonæum iniectio clysteris est suspecta, & maximè timenda: quum multi nostris temporibus sine voce subitò perierint excepto clystere post motum intestinum à proprio loco, ad quem reduci non potest plenum postea substantia clysteris.

Clyster periculosus habentibus intestinum extra.

Intestino ad locum suum reducto à chirurgo docto, & prudenti, conserua ipsum idoneis instrumentis, & ligaturis. Scissuram quoque astringe, id tamen fier à viris in hoc in lapidibus à vesica extrahendis exercitatis, & probatis. Et incisioni impone medicamenta glutinantia, & constringẽtia, vt emplastrum contra rupturam in omni regione satis cognitũ, & ab omnibus pharmacopolis confectũ. Hoc quoq; est

est optimum: ♃. picis naualis ℥.j. lithargyrij, ceræ albę, & citrinæ, colophoniæ, armoniaci, galbani an. ʒ.v. ß. visci quercini, thuris, myrrhę, gypsi an. ℥.ij. & ʒ.iij boli armenici, nucis cupressi an. ℥.j. & ʒ.iij. aloës caballini, consolidæ maioris, & minoris, mastichis an. ʒ.v ß. aristologiæ longæ, & rotundæ an. ℥.j. & ʒ.ij. & ℈.ij. gallarum ℥.ij. & ℈.ij. terebinthinę lotæ forti aceto ℥.ij. & ℈.iiij. acaciæ, sanguinis draconis, mumiæ an. ʒ. ß. his omnibus puluerizatis accipe ilia pellis arietinæ sine pilis diuisa in partes paruas, decoquantur in aqua donec liquefiant: quibus adde glutinis ligni fabrorũ & scriptorum, & pisciũ ana. ℥.j. His omnibus liquefactis adde pulueres, & fac secundùm artem emplastrum in magdaleonibus, cuius quantitas, quæ satis sit, extensa super alutam ad magnitudinem rupturæ semper ei adhæreat. Lactens quoq; his externis facillimè curabitur, præsertim si nutrix debita ratione vi ctus vtatur. Puer vel iuuenis præter iã dicta si per xx. dies, vel xxx. resupinus quiescat, & quolibet die manè accipiat ʒ. j. pulueris consolidæ maioris, vel minoris cũ iure pedum arietis, vel alio liquore astringente, vel pauco vino rubro astringente, vt est Saguntinum, mihi crede, curabitur hernia, maximè si non fuerit antiqua. Eandem habet vim puluis seminis, vel dactylorum palmæ syluestris, si multis diebus, & in eodem põdere sumatur. Dimidia drachma pulueris radicis valerianæ cũ pauco vino rubro decẽ, vel quindecim diebus sumpta curat herniã, vt fide doctissimorũ virorum habeo cõpertum. Vnciæ duæ succi scabiosæ sumptæ mane quolibet die curãt herniam Hoc medicamentũ paucis diebus curat herniã: ♃. mastichis, olibani, colophoniæ, boli armenici, sanguinis draconis an. ℥.j. pilorum leporis incisorum in partes minimas ℥.iij. mellis, & farinæ orobi an. q. s. misce, & fiat mixtura. Dosis ℥.iij. vel iiij. Pulois radicis pentaphyllonis curat herniam. Guido de Cauliaco doctissimus medicus & chirurgus aliorũ, & sua ipsius experientia curauit herniam scrupulo vno limaturæ chalybis sumpto singulis diebus mane per 30. dies, cum pauco vino rubro, & aqua decoctionis hepaticæ, dummodò per aliquot dies ante & ponè emplastrum ex magnete, & apostolicone, & cõtra rupturam parti affectæ adhęrens portet, permutatione eius facta tertio quoq; die. Hoc emplastrum est optimum, quamuis sit paucorũ simplicium, quod per mensem curauit herniam: ♃ aloës, thuris, mastichis, dragaganti, gummi Arabici, sanguinis draconis, boli armenici, mumiæ an. partes æquales cum albuminibus ouorum fiat emplastrum.

Emplastrũ optimum.

Infans facillimè curatur.

Consolida vtraque.

Dactylus palmæ syluestris.

Valerianæ.

Succus scabiosæ medicamentum probatum.

Radix pentaphylonis.

Chalybs.

Emplastrũ bonum paucorum simplicium.

Quando

Opus per instrumẽta. Quando supradictis auxiliis hernia non curatur, oportet ad opus chirurgicum aggredi. Aliqui partem, per quam descendit intestinum, contrahunt ferro candenti: alij caustica potentia admouent: ab aliis acu perforatur, & meatus astringitur, ne intestinum vel omentum descendat. Sed quia admodum difficile est laxationem, vel peritonæi incisionem antiquam curare sine testis extractione, ab erudito, & in hoc exercitato diu viro testis, vel testes cum dyndimo abscindantur, & extrahantur, cuius modum & formam Paulus libro 6.cap.62. & Albumasis scripserunt.

De Hernia. Cap. LX.

Scholium.

QVum peritonæum,) *Ramicis differentiæ quædam à loco, & quædam à materia tumorem efficiente desumuntur. A loco cùm humor est in inguine, qui dicitur bubunocele, aut scroto, & appellatur ocheocele. A materia, si sit aqua, dicitur hydrocele. Qui sua tentione carnosam herniam repræsentat, quòd ex testis pelluciditate (quæ in aquosa apparet) in loco obscuro accensa cerea candela distingues. Si sit flatus, appellatur pneumatocele, in quo ramice etsi testis lumine apposito sit perlucidus, est tamen testis leuior, quàm in supradicto. Si sit caro, sarcocele nominatur, qui tumor est durus, & longus formam habens testiculi, & qui longo tempore sensim increuit. Fit à carne duriori, in aliqua scroti parte nata, aut vt voluit Gal. ab scirrho, per scirrhum non eum, qui ab humore, sed carnem duram intelligens. Si sit varix, cirsocele nominatur, qui ramex à tumore venarum nutrientium testiculum fit. Quem cognoscimus ex inæqualitate, quæ tactu sentitur, in multis exiguis extuberantiis apparentibus. Si intestinum enterocele dicitur. Vbi per intestinum non intelligimus rectum, quod cùm relaxatur, in anum delabitur, neque colon, quia hoc renibus adhæret, neque ieiunum aut duodenum, quia hæc sublimiora sunt, sed ileon, vt rectè docuit Paulus. Hic ramex cognoscetur ex tumore molli repentè nato, augetur clamore, & multo cibo, & in eo tactu sæpe deprehenduntur indurata excrementa. Si tandem ramex fiat ab omento tanquam ex materia, appellatur epiplocele. Quem cognosces ex tumore paruo, eodem modo semper apparente tactuque molliusculam senties substantiam. Hunc ramicem non admittit Vallesius 2.epy.sec.1.comm.19. deceptus à Vessallio, qui omentum vsque ad pubem non posse descendere scribit. Iacotius duas hernias, quæ veræ non sunt, sed apparentes tantùm describit. Quarum vna est, cùm translatus est testis ad inguen: Altera cùm ex vehementi imaginatione in libidinosis colligitur semẽ inter tunicas testiculi. Difficile tamen videtur,*

Variæ herniarum species connumerantur.

Enterocele ab ileo solo fit.

imò

imò est impoßibile, testem posse in regione inguinis sibi cauitatem parare: sicut & alterum quod de semine scribit, cùm nulla pateat semini via, per quam intra membranas poßit colligi. In ramice intestinali, & omentali, morbus est in situ. In alys morbus est intemperies cum affluxu humoris, hoc est tumor præter naturam. Reliqua ex auctore pete.

De Arthritide. Cap. LXI.

Arthritis tunc fit, cùm in vniuersum omnes corporis articulos propter alienum à natura humorem confluentem dolor occupat. Latini hunc morbum articularem appellant, barbari arthreticam passionem: verùm animaduertere oportet arthritidem, podagram, & ischiadem affectiones esse genere easdem loco tantùm differre, cùm alioqui vna sit communis omnium origo: est enim arthritis, cùm in omnibus articulis dolor insidet, podagra cùm in pedibus tantùm, quemadmodum chiragra cùm manus obsederit dolor. Ischias autem cùm eam iuncturam, quam Græci ischiam, Latini coxam nominant. Quare non ab re fuerit, nobis præsertim, qui breuitati studemus, harum omnium affectionum curationem hoc cap. comprehendere: tametsi de arthritide caput tantùm inscribatur. Fit autem arthritis multis de causis, quarum quædam internæ sunt, quædam externæ. Externæ sunt casus, percussio, corporis immodica exercitatio, vt lucta, cursus, aliáq; id genus, præsertim si statim à cibo fiant, articulorum præterea luxationes, & quicquid extra incidens articulos ita potest debilitare, vt ad recipiendos deriuatos aliunde humores idonei sint: inter quæ veneris immoderatus vsus, & solitæ exercitationis intermissio numerantur. Mœrores præterea, curæ & vigiliæ, cæteræque animi perturbationes ex eorum genere sunt, quæ arthritidem, podagram, & cæteras articulares affectiones possunt efficere, nō modò quod corpus imbecillius reddant, sed quòd noxios quoque humores procreent. Inter alia quoque, quę maximè hāc affectionem inducūt, sunt assiduæ cruditates, crapulæ, & eorum alimentorum vsus, quæ & difficilia coctu sunt, & pituitosos insuper humores generant. Docet hoc Galen. comm. 28. lib. 6. aphor. dicens, ætate quidem Hippo. pauci podagra laborabant propter vitę moderantiam, nostris verò temporibus vsque adeò auctis edulijs, vt nihil addi posse videatur, infinita est podagrarum copia, cùm nonnulli sint, qui non exercentur, & cruditatibus atque ebrietate obruuntur, & ante cibum assumptum bibunt

Descriptio.

Species.

Causæ.

Quare tempore Hippocratis pauci laborabant arthritide.

bunt vina generosa, ac venere vtuntur immoderata: nonnulli verò etsi non in his omnibus, in aliquibus saltem eorum, quæ dicta sunt, delinquunt, sed cùm peccatum fuerit magnum, sæpiùs in vno eorum, quæ diximus deliquisse satis erit. Ob hanc igitur causam etiam eunuchi podagra corripiuntur, quamuis non vtantur venere: talis enim est eorum disidia, insatiabilitas ebrietásque, vt etiam sine venereorum vsu podagra possint corripi. Confirmans hanc sententiam Gal. com. 30. eiusdem libri, eunuchos, inquit, itaque videmus quosdam podagra laborantes, pueros verò nō vidimus: quia illis venus non nocet, nec vitæ immoderātia in cibis ob caloris copiam: sed ego vidi, quod Hippo. & Galen. non viderunt, nobilem videlicet puerum septem, aut octo annos natum Vallesium laborantem non tātùm podagra, sed arthritide vere & autumno, cui non fuit hæreditarius morbus articularis, & satis ille biliosus erat. Vsus etiam vreticorum præsertim à cibo multo, & difficili concoctu hāc generat affectionem. Compertum quoque est vini meracioris præsertim vetusti, assiduum vsum huius affectionis causam quammaximam esse: ac proinde medicorum omniū decreto huic malo obnoxius vini vsus quāprimùm interdicitur. Sed neque silendum erit, quod sæpe à parentibus hoc vitium in posteros dimanarit, vnde hæreditarij morbi esse consueuerunt arthritis, & podagra, quod nec diffitetur Gale. 6. apho. com. iam dicto 28. multos dicens laborare podagra, quòd auos & patres podagricos habuerint. Porò internæ causæ sunt humorum multitudo, aliquando sanguineorum, biliosorum nonnunquam, atque melancholicorum: frequentiùs tamen crudorum, atque pituitosorū: qui articulorū cauitates replentes tumores & dolores, quales in inflammationibus reperiuntur, excitant: quam rem plurimùm iuuat tum articulorum ad recipiendum propter imbecillitatem aptitudo, tum cæterorum membrorum ad expellendum fortitudo, quo fit, vt qui in vniuersum causas colligere vellet, in tria genera partiretur, humorū, inquam, copiam, articulorum imbecillitatem, & cæterorum mēbrorum robur: hoc tamen admonere vellem priùs quàm ad signorū enarrationem, & curationem deueniatur, frigidos, crassos, & pituitosos humores ad ipsos articulos facilè deferri non posse, & neruorum compactę substantiæ insinuari, ni ab aliquo humore, cuiusmodi est bilis, deducantur, cuius beneficio fit, vt tametsi crassi cōsistentia sint, angustissimos tamen meatus permeent tenuissimo scilicet humore

Galen. vidit eunuchos laborantes podagra & non pueros: nostro tempore visus est puer podagra laborans.

Morbus hæreditarius.

Causæ internæ.

Tria sunt tātùm causarum genera huius morbi.

Bilis vis.

viam

viam aperiente. Vnde veræ curandi methodi præceptum est medicamentis, quæ ad hos humores vacuādos propinātur, aliquid misceri debere, quod bilem educat. Signis, quibus morbus cognoscitur, non est opus, cùm vel dolor ipse articulis innitens morbi speciem statim exprimat. Causæ verò humores scilicet abūdantes, quicunque sint, siue biliosi, sanguinei, melancholici, aut pituitosi: nam procatarcticæ causę ex ægrotantis sermonibus sunt petendæ, & per traditas superius methodos, maximè cap. de cephalalgia dignoscentur. Cum Paulo verò Aegineta hunc in modum inuestigabis, libet autem verba eius hic subscribere. Variæ itaque sunt affectionis huius, ceu dictum est, causæ humorum tamen negotium facientium differentię haud difficulter locis quibus impacti sunt perspicuæ redduntur, tum coloribus, tum cæteris accidentibus proditę. Biliosus námque fluxus colore sublurido, & rufo deprehenditur. Idem caloris insuper sensum ingerit, cruciatúmque acerbiorem efficit, & protinus ad supremam cutem circa amplum tumorem erumpit, calidarum rerum impositu magis exacerbátur, quemadmodum è diuerso dolorificis placatur: quod quidem cęteris ferè omnibus magna ex parte, peculiariter verò aliis biliosis euenit. Febris item sæpenumerò in accessionum summis vigoribus accedit, valdéque sitibundi redduntur. Consimili modo, & in melancholicis atrioris coloris corpus deprehendas, sicut in pituitosis album & aquosum corpus cernitur, vnde minùs cruciantur, & seriùs tument particulæ: perinde atque si sanguineus humor in corpore abundat, cruentum colorem membra præferunt. Sed ad exactiorem iudicationem iuuabit te superior victus ratio, &c.

Nota. *Paulus Aegineta.*

Dolor iuncturarum à causa calida cum humore curatur sex remediorum generibus. Primò, victu tenui, & refrigerante, & calidorum abstinentia, præsertim vini & veneris: hæc enim in causa etiam frigida nocent. *Curatio calida.*

Secundò, phlebotomia partis appositæ: vt in arthritide dextræ manus, venam cubiti sinistri secamus, & in podagra dextri pedis venam cubiti dextri incidimus: quamuis aliqui cum Galeno venam poplitis sinistri secandam esse volunt. In dolore tamen iuncturæ dextræ coxæ (à Grecis dicitur ischias) vena poplitis dextri est secāda, vt Galen. ostendit in libello de curandi ratione per sanguinis missionem, & in plerisque aliis locis. Multi initio, & corpore pleno existente venam cubiti ejusdem partis secant, quod Galenus visus est docere 10. de cōpositione medicamētorum secundo loco.

Tertiò

Tertiò, remittentibus sanguinis feruorem frigidis, & astringentibus, vt syrupis rosarum, granatorum, myrtillorũ, cydoniorum cum dupla aqua portulacæ, plantaginis, acetosæ, & solatri per tres, aut quatuor dies: in dolore tamen magno absque syrupis, & cõcoctione euacuanda est bilis: quãuis non sit turgida propriè, nam quemadmodum in vehementissimo dolore narcotica sunt necessaria, quæ dolorem non auferendo causam curant, ita coactè vacuandus est humor dolorem pariens vehementem sine concoctione, quia maius est auxilium nocumento.

Quãdo vacuandus est humor absque concoctione in hoc symptomate.

Quartò vacuantibus bilem, vt pilulis hermodactylorum minorum à drachma vna ad scrupulos quatuor, vel drachmis quatuor electuarij de succo rosarum, aut diaprunis solutiui.

Anodina. Quintò, anodynis, à quibus incipiendum aliquando est & repellentibus, vt cassia fistulari dissoluta in oleo rosato, farina hordei, mucilagine psyllij, vel cydoniorum extracta aqua rosarum, & pauco aceto ad penetrandum magis, vel succo, aut aqua solani, plantaginis, vel portulacæ. Prodest quoque panis medulla, lacte macerata, & parum cocta addendo vitellos duos ouorum, & oleum rosatum, cum quo vermes terreni sint cocti, frigidum applicetur. Hæc omnia dum calescunt, sunt mutanda, & sæpe. Si dolor est intolerabilis, prædictis addes opij drachmam vnam, croci ad penetrationem parum. Hoc cataplasma est optimum in doloribus iuncturarum intolerabilibus à causa calida: ℞. farinæ hordei sine furfure, & medullæ panis. an. p. ij. foliorum iusquiami, maluarum, & violarum an. m. j. florum camomillæ & corticis papaueris albi. an. p. j. Ex his decoctis fiat cataplasma addendo oleorum lumbricorum, & papaueris. an. ℥. j. opij, & croci. an. ʒ. ß.

Admonitio.

Cataplasma ad magnum dolorem.

Dissipantia decoctum.

Sextò, dissipãtibus id, quod fluxum est, vt oleo camomillæ, de lilio, anethi, decocto camomillæ, radicis althææ fœnu græci, & meliloti, vino austero facto, vel aqua marina stercore vaccino, vel hoc, aut simili vnguẽto: ℞. olei camomillæ ℥. ij. olei de lilio & de semine lini an. ℥. j. mucilaginis fœnugræci, & seminis althææ an. ʒ. ij. pul. rosatæ nouellæ, & stercoris bubuli an. ʒ. j. ß. ceræ. q. s. misce, & fiat vnguentum.

Vnguẽtum.

Frigida. Arthritis à causa frigida pituitosa curatur primò victu parum calido cum astrictione, quare vinum in ea nocet, quia crudos humores ad iuncturas trahit, in quibus, vt & in neruis facilè in acetum cõuertitur. Bibat ergo laborans ex hoc dolore aquam cinnamomi, vel decoctum seminis fœniculi,

Vinum.

vel

vel anisi. Quòd si vinum valenter appetat, si rubrum, & astringens, vt Saguntinum, & aqua multa dilutum.

Secundò, apparantibus pituitam, vt rhodomelle cum aquis, aut decocto fœniculi, melissæ, & similium, dummodò valentia diuretica non sumantur, præcipuè ante purgationem, quia humores ad iuncturas ducerentur, & ideo calculo renum, aut vesicę affecti ex vsu longo diureticorum in arthritidem incidunt. *Admonitio.*

Tertiò, vacuantibus pituitam à iuncturis, vt drachma vna pilularum hermodactylorum maiorũ ad scrupulos quatuor, vel drachmis quinque diacarthami ad drachmas sex. In hac causa, quia est diuturnus dolor, bis, vel ter in mense fiat vacuatio per has pilulas: ℞. pilularum artheticarum maiorum, & agarici trochiscati an. ℨ. j. turbit electi ℈. ij. diagridij optimi ℈. j. cum aqua vuæ artheticæ fiant pilulæ triginta: Pro dosi tres. Vel si non potest transglutire pilulas, hæc mixtura fiet ℞ diacatholiconis ℥. j. ß. diacarthami ℥. j. agarici trochiscati, & turbit electi an. ℨ. ij. conseruæ buglossæ ℨ. iij. pulueris rosatæ nouellæ ℨ. j. ß. rhodomellis q. s. misce, & fiat confectio. Dosis, cochlearium vnum qualibet hebdomada. In hac, & in omni materia arthritidis vtilis, & necessaria est vacuatio in veie per sanguinis missionem & per medicamenta purgantia, etiamsi non actu dolore efficiantur, vt docet Hippocrates aphoris. quadrigesimoseptimo lib. 6. & Galenus in comment. *Frequens Purgatio. Pilulæ. Admonitio in præseruatione.*

Quartò, dolorem sedantibus statim principio adhibendis, vt oleo camomillę, oleo lumbricorum, de terebinthina, de semine lini, de lilio, de vulpe, & similibus. Cataplasma ex farina camomillæ, meliloti, fœnugræco, semine lini, & puluere stercoris vaccini cum oleis supradictis valdè sedat dolorem. Cataplasma ex mucilagine seminis fœnugræci extracta cum aceto, & aqua cum melle est probatum, & efficax auxilium, si per tres dies hæreat loco dolenti. *Quæ hunc tollunt dolorem.*

Quintò, dissipantibus, corroborantibus, & resoluentibus moderatè, ne tenui dissoluto crassum duritiem lapideã suscipiat. Hæc omnia quoque dolorem mitigant, qualia sunt dicta in quarto genere auxiliorum, & hoc vnguẽtum: ℞. oleorum camomillæ, vulpini, & de lilio an. ℥. j. vnguenti Aragon, & marciaton an. ℥. ß. mucilaginis seminis fœnugręci, & seminis lini, an. ℨ. iij. pulueris mastichis, & rosarum an. ℨ. ß. ceræ q. s. misce, & fiat vnguentum. Præstantissimum quoq; est partes dolẽtes ab hac frigida materia oblinere sæpe adipe anseris pinguis exẽterati & farti lũbricis terrestribus fœ- *Dissipantia. Præstantissimum auxilium.*

nugræco, croco, terebinthina, consuti & tosti. Secundus adeps, qui defluit in vas aceto albo plenum est melior fotus, & balneum ex decocto camomillæ, meliloti, fœnugræci, vuæ attheticæ, roris marini, seminis lini cum aqua salsa, vel qua chalybs, aut ferrum candens extinguitur, est efficax remedium.

Terebinthinæ laus.

Longus vsus pilularum terebinthinæ abietis decies lotæ cum aqua vuæ attheticæ curat hanc atthritidem antiquam, si curabilis est, quia Soluere nodosam nescit medicina podagram.

Lignum guaiacum.

Dosis tertio quoque die tres magnitudine ciceris. Potus aquæ ligni guaiaci per triginta, vel quadraginta dies euacuato corpore solet curare hanc antiquam atthritidem: muta tamen eius facultatem secundum variam naturam ægri & morbi.

Ischias valentioribus curatur.

Dolor iuncturæ coxæ, quæ à Græcis dicitur ischias, & à barbaris sciatica, valentioribus indiget remediis propter huius iūcturæ magnitudinem, qualia sunt pyrethrum, costum, nasturtium, sinapis, nitrum, stercus bubulum, ciconiæ, & leporis. Cataplasma ex his omnibus, vel aliquibus cum oleo scorpionum, vulpino, & foliis lauri, rutæ, cyclamini, & squillæ est optimum, vel vnguentum. Cataplasma ex pice, sulphure admotum huic magnæ iuncturæ antiquam ischiadem curat. Aliquando sunt necessaria maximè attrahentia, & quæ vesicas efficiunt & adurunt, vt est cataplasma ex foliis vrticę bis in die loco dolēti admotū, post lauetur locus decocto saluiæ: & roris marini cū aqua salsa.

Vrtica.

Cataplasma.

Cataplasma ex ruta viridi, & scordeon cum pinguedine porci, & aceto valet multum sua facultate in hoc morbo.

Cucumer syluestris.

Maioris vis est cataplasma ex radice cucumeris syluestris cū pinguedine suilla, vel ex alio.

Aliud valentius.

Hoc etiam est optimum & expertum: ℞. absinthij, radicis ebuli, furfuris ana. p. j. stercoris columbini ℔. j. & ß. salis communis ℔. j. omnia in aceto decoquantur, & fiat cataplasma, vel fiat ex sinapi, & ficis.

Cantharides.

Omnium quæ diximus est potissimum cataplasma ex cantharidibus & fermento, & staphisagria factum, à quo fiant vesicæ, quæ apertæ per dies aliquot conseruentur foliis brassicæ, vel fermento, & pinguedine porci.

Melanacardonum.

Cataplasma ex melle anacardonum est valens causticum in hoc probatum à quodam doctissimo medico, fit hoc modo. Anacardi pisti infundantur in aceto per septem dies, postea sensim, & igne pauco decoquantur, donec tertia pars consumatur. Post caloris absentiam, quod supernatat, collige, quia illud est mel anacardonum antiquorum.

Expertum & potens auxilium.

Sapientissimus quidam medicus multos suo tempore laborantes coxendico dolore curauit, & vnum affectum eo

per

per annos decem & octo caustico facto ex capitello viuæ calcis, & aluminis, cuius crusta butyro, vel axungia porci nõ salita est amouenda: deinde locus apertus à docto chirurgo est conseruandus salsa carne, vel ligno busti per sex menses, vt possit materia per vlcus euacuari.

Aliqui medici satis eruditi igne actu aperiunt locum supra iuncturam, primò, & secundò supra coxam, & tertiò sub genu: semper tamen particularia auxilia sequantur vacuationes totius corporis: quamuis tutius esset, si sex digitos infra iuncturam dolentem aperiretur locus igne, & apertus per aliquot menses conseruaretur. Sed si de his auxiliis omnibus pyroticis perfectam, & integram, doctrinam accipere cupis, lege caput quintum libri tertij Iacobi Hollerij de materia chirurgica. *Ignis. Admonitio. Hollerius.*

De Arthritide. CAP. LXI.

Scholium.

ARthritis tunc fit.) *Vt quæ in hoc scholio dicenda sunt, rectè intelligantur, supponere oportet. Primò articulum esse naturalem oßium compositionem, ad motum voluntatium factam. Secundò, in articulis cùm caput vnius oßis, ingrediatur cauitatem alterius, maximam esse in hac re varietatem, quia aliquando caput oßis magnum eſt, & cauitas profunda vt in coxæ articulatione videmus: aliquando verò caput in superficiariam cauitatem recipitur, vt in articulationibus digitorum. Tertiò ex articulis, aliquos habere multas partes suprapositas, vt est supradictus coxæ articulus, qui habet musculos tibiæ, fæmoris, membranam carnosam, cutem, neruos, & tendones, aliquos nudos esse, quales sunt illi, qui in manibus & pedibus sunt. His suppositis ad arthritim descendamus, quæ nomen assumpsit à symptomate, & loco affecto. Est enim dolor articulorum, non quilibet, sed factus à fluxione humoris. Cùm diximus arthritim esse articulorum dolorem, intelligimus aut omnium, aut multorum. Quare si in vno articulo eſt dolor, etsi à fluxione humoris fiat, non arthritim, sed articuli dolorem appellamus: nisi in manu, pede, & ischio, vbi dolor hic proprio nomine dicitur chiragra, podagra & ischias. Arthritis eſt symptoma sensus tactus, actio scilicet eius deprauata. Morbus, ad quem sequitur, eſt tumor preter naturam articulorum, diſtendens partes in eis contentas. Aduerte tamen hunc tumorem factum à fluxione humoris, esse diſtinctum à veris tumoribus: non enim tumor continetur in poris partium similarium (nam sequeretur ad arthritim conuulsio neruo aut tendone diſtento) sed in cauitate articuli, aut iuxta articulum, à quo supra posita corpora,* *Quid articulus. Quid arthritis.*

quæ vim habent sentiendi, distenduntur, & ita dolent. Vnde morbus hic erit referendus ad tumorem præter naturam, vt ex 6. aphor. commen. 49. colliges. Hic autem tumor fit à duabus causis. Prima est imbecillitas articuli, quam etsi à natura habeat, imbecillior tamen se ipso reddi potest, aut in prima conformatione, cùm à semine languido formatur: & ideo aliquando arthritis videtur morbus hæreditarius: aut secundò, extra vterum, cùm intemperiem aliquam validam contraxit. Secunda causa est fluxio humoris ad articulos. Fluxio duas habet causas. Vna est plethora, siue sit ad vires siue ad vasa; altera est cacochymia: ab his enim solet natura aggrauari & irritari. Neque Iacotius rectè sentit, cùm scribit, arthritim fieri sensim in articulo congesto humore ob malam partis nutritionem: hæc enim non erit arthritis, cùm neque à sanguine, neque ab alio humore naturali fiat. Humor enim, qui sensim coaceruatur, sensim etiam mutat naturam, vt in atheromate & meliceride videmus. Neque in morbo gallico fit arthritis ex congestione sine tumore, vt voluit Rondeletius. Quia si humor in articulo inclusus non facit tumorem, neque distensionem efficiet, ac proinde non erit arthritis, in qua ob distensionem excitatur dolor in articulo. Dices, in arthritide cuius partis distentio excitat dolorem? Rondeletius respondet, ligamentum esse duplex, vnum quod ab osse ortum habet; & hoc non sentire; alterum à periostio, & hoc sensum habere, & ideò huius ligamenti distentionem in arthritide doloris esse causam. Decipitur tamen, quia ligamentum ex periostio ortum in nulla corporis parte reperitur. Verum quidem est, aliquando tendonem vicem habere ligamenti, vt in lato tendone in genu apparet.

Causa prima arthritidis. — *Secunda causa.* — *Iacotius labitur.*

Dicendum ergo est supra articulos transire neruos & tendones musculorum, qui dolent à tumore distenti, vt constat ex 6. aphor. com. 49. hæ enim partes acutè sentiunt, neruus, quia defert vim sentiendi, tendo verò, quia fit ex fibris neruorum. Humorē facientem arthritim ex multis cognosces, ex natura ægri, ex colore articuli, doloris sensu, iuuantibus & nocentibus. Arthritis à melancholia rarò fit, & ideo non describimus eius notas, vt in plurimum tamen fit à pituita, quia articuli pituitoso sanguine nutriuntur, quæ etsi non fluat, & dolorem non efficiat sua frigiditate sensum auferens articuli, tamen mixtam cum sanguine aut bile fluere ad articulos experimur, frigiditatéque eius retusa tensione dolorem efficere. Cognoscemus arthritidem ortum habere ex pituita ex natura pituitosa, colore articuli albicante, dolore obtuso & perseuerante, & quòd lædatur à frigidis, & quòd talem habuerit victus rationem qua multam pituitam generauit, & vltimò quia singulis diebus habet accessionem. Cognoscemus arthritim fieri ex sanguine, ex natura ægri, si sanguinea sit, ex rubore articuli simul cum graui dolore, addo simul; quia signum ex rubore

Quæ pars doleat in arthritide. — *A melancholia rarò fit arthritis.* — *Quibus signis arthritidis causæ cognoscantur.*

articuli in principio arthritidis non habet magnam vim: ex ante acta vita, si multum sanguinem generauit. Si arthritis fiat ex bile, cognoscetur ex natura ægri biliosa, ex colore articuli ad flauum tendente, ex dolore acuto rei pungenti simili, præcessit ratio victus bilem generans, & exacerbationes doloris fiunt de tertio in tertium. Arthritis quo plures afficiet articulos, aut maiores, maiorem arguit causam, quò pauciores, minorem.

Dolor iuncturarum à causa calida) *Etiamsi à bilioso humore oriatur arthritis, non tamen solus est, sed permixtus cum pituita, & ideò vide, ne nimius sis in frigidis alimentis.*

Secundò, phlebotomia.) *In dolore Arthritico semper secanda est vena, idque non semel, nec bis solùm, sed aliquando ter, quater, & decies, & ampliùs, si opus fuerit, inspecto virium robore, quod consentit: & fluxione, quæ est affectus postulans euacuationem omnium humorum, quoniam hi fluunt ad locum tumore affectum, ac proinde reuellendi sunt. Ex loco autem affecto collige vtendi modum in sanguinis missione. Si enim omnes articuli afficiantur, secabis basilicam dextram, aut sinistram. Si articuli dextri brachij affecti sint, ex sinistro, euacuabis, & contrà. Si sit podagra dextri pedis, seca venam brachij dextri, aut pedis sinistri, quia hæ partes eandem habent vasorum rectitudinem cum loco affecto. Si dolor sit in coxendice, distinguendum est: nam in principio, quia scopus reuulsionis magis vrget, ex brachio eodem secabimus venam, aut ex altero crure, potissimùm in mulieribus, in quibus suppressi sunt menses: tunc enim reuellemus, & euacuabimus ex parte, magis tamen reuellemus. Quòd si in principio, e x eodem pede venam secare ausi fuerimus, magis attrahemus humorem (deorsum impetum habentem) ad partem affectam. Facta reuulsione quando iam humor ex parte euacuandus est, quod indicat affectus factus, tum ex eodem pede secanda est vena.*

In arthritide semper sanguis mittendus.

Locus affectus locum sanguinis mittendi demonstrat.

Victus qualis.

Tertiò, remittentibus sanguinis feruorem.) *Non est quod his frigidis & adstringentibus vtaris, quia hæc neque fluxionem sistent, & causam arthritidis augebunt, quoniam plures humores crudos generabunt, qui semper solent esse arthritidis causa.*

Purgantia.

Quartò, euacuantibus bilem.) *Non est euacuanda sola bilis, sed opus est permiscere Agaricum, aut diaphœnicon ob pituitam.*

Quintò, anodynis.) *Dolor aliquando vrget, quando scilicet deiicit vires, aut auget affectum, & tunc trahit ad se curationem 12. metho, cap. 1. Quòd si aliquando Gal. dicit symptoma indicare curationem, cùm affectui officit: per affectum tunc non morbum, sed sanitatem intelligit, quæ continetur etiam in genere affectus, vt patet ex Galen. 1. de diff. morb. Si ergo in arthritide ex dolore sequatur noxa in viribus, eum sedabimus anodynis medicamentis, quæ nec multùm calida sunt, quoniam hæc reddunt humorem coctu difficilem. Veris*

Quando anodynis vtendum.

quæ vim habent sentiendi, distenduntur, & ita dolent. Vnde morbus hic erit referendus ad tumorem præter naturam, ut ex 6. aphor. commen. 49. colliges. Hic autem tumor fit à duabus causis. Prima est imbecillitas articuli, quam etsi à natura habeat, imbecillior tamen se ipso reddi potest, aut in prima conformatione, cùm à semine languido formatur: & ideo aliquando arthritis videtur morbus hæreditarius: aut secundò, extra uterum, cùm intemperiem aliquam validam contraxit. Secunda causa est fluxio humoris ad articulos. Fluxio duas habet causas. Vna est plethora, siue sit ad vires, siue ad vasa: altera est cacochymia: ab his enim solet natura aggrauari & irritari. Neque Iacotius rectè sentit, cùm scribit, arthritim fieri sensim in articulo congesto humore, ob malam partis nutritionem: hæc enim non erit arthritis, cùm neque à sanguine, neque ab alio humore naturali fiat. Humor enim, qui sensim coaceruatur, sensim etiam mutat naturam, ut in atheromate & meliceride videmus. Neque in morbo gallico fit arthritis ex congestione sine tumore, ut voluit Rondoletius. Quia si humor in articulo inclusus non facit tumorem, neque distensionem efficiet, ac proinde non erit arthritis, in qua ob distensionem excitatur dolor in articulo. Dices, in arthritide cuius partis distentio excitat dolorem? Rondoletius respondet, ligamentum esse duplex, unum quod ab osse ortum habet, & hoc non sentire, alterum à periostio, & hoc sensum habere, & ideò huius ligamenti distentionem in arthritide doloris esse causam. Decipitur tamen, quia ligamentum ex periostio ortum in nulla corporis parte reperitur. Verum quidem est, aliquando tendonem vicem habere ligamenti, ut in lato tendone in genu apparet.

Causa prima arthritidis.

Secunda causa.

Iacotius labitur.

Dicendum ergo est supra articulos transire neruos & tendones musculorum, qui dolent à tumore distenti, ut constat ex 6. aphor. com. 49. hæ enim partes acutè sentiunt, neruus, quia defert vim sentiendi, tendo verò, quia fit ex fibris neruorum. Humorem facientem arthritim ex multis cognosces, ex natura ægri, ex colore articuli, doloris sensu, iuuantibus & nocentibus. Arthritis à melancholia raro fit, & ideo non describimus eius notas, ut in plurimum tamen fit à pituita, quia articuli pituitoso sanguine nutriuntur, quæ etsi non fluat, & dolorem non efficiat sua frigiditate sensum auferens articuli, tamen mixtam cum sanguine aut bile fluere ad articulos experimur, frigiditatéque eius retusa tensione dolorem efficere. Cognoscemus arthritidem ortum habere ex pituita ex natura pituitosa, colore articuli albicante, dolore obtuso & perseuerante, & quòd lædatur à frigidis, & quòd talem habuerit victus rationem qua multam pituitam generauit, & ultimò quia singulis diebus habet accessionem. Cognoscemus arthritim fieri ex sanguine, ex natura ægri, si sanguinea sit, ex rubore articuli simul cum graui dolore, addo simul, quia signum ex rubore

Quæ pars doleat in arthritide.

A melancholia rarò fit arthritis.

Quibus signis arthritidis causæ cognoscantur.

articuli in principio arthritidis non habet magnam vim: ex anteacta vita, si multum sanguinem generauit. Si arthritis fiat ex bile, cognoscetur ex natura ægri biliosa, ex colore articuli ad flauum tendente, ex dolore acuto rei pungenti simili, præcessit ratio victus bilem generans, & exacerbationes dolorũ fiunt de tertio in tertium. Arthritis quo plures afficiet articulos, aut maiores, maiorem arguet causam, quò pauciores, minorem

Dolor iuncturarum à causa calida) *Etiamsi à bilioso humore oriatur arthritis, non tamen solus est, sed permixtus cum pituita, & ideò vide, ne nimius sis in frigidis alimentis.*

Secundò, phlebotomia.) *In dolore Arthritico semper secanda est vena, idque non semel, nec bis solùm, sed aliquando ter, quater, & decies, & ampliùs, si opus fuerit, inspecto virium robore, quod consentit: & fluxione, quæ est affectus postulans euacuationem omnium humorum, quoniam hi fluunt ad locum tumore affectum, ac proinde reuellendi sunt. Ex loco autem affecto collige vtendi modum in sanguinis missione. Si enim omnes articuli afficiantur, secabis basilicam dextram, aut sinistram. Si articuli dextri brachij affecti sint, ex sinistro, euacuabis, & contrà. Si sit podagra dextri pedis, seca venam brachij dextri, aut pedis sinistri, quia hæ partes eandem habent vasorum rectitudinem cum loco affecto. Si dolor sit in coxendice, distinguendum est: nam in principio, quia scopus reuulsionis magis vrget, ex brachio eodem secabimus venam, aut ex altero crure, potissimùm in mulieribus, in quibus suppressi sunt menses: tunc enim reuellemus, & euacuabimus ex parte, magis tamen reuellemus. Quòd si in principio, ex eodem pede venam secare ausi fuerimus, magis attrahemus humorem (deorsum impetum habentem) ad partem affectam. Facta reuulsione quando iam humor ex parte euacuandus est, quod indicat affectus factus, tum ex eodem pede secanda est vena.*

In arthritide semper sanguis mittendus.

Locus affectus locum sanguinis mittẽdi demonstrat.

Victus qualis.

Tertiò, remittentibus sanguinis feruorem.) *Non est quod bis frigidis & adstringentibus vtaris, quia hæc neque fluxionem sistent, & causam arthritidis augebunt, quoniam plures humores crudos generabunt, qui semper solent esse arthritidis causa.*

Purgantia.

Quartò, euacuantibus bilem.) *Non est euacuanda sola bilis, sed opus est permiscere Agaricum, aut diaphœniconem ob pituitam.*

Quintò, anodynis.) *Dolor aliquando vrget, quando scilicet deiicit vires, aut auget affectum, & tunc trahit ad se curationem 12. metho, cap. 1. Quòd si aliquando Gal. dicit symptoma indicare curationem, cùm affectui officit: per affectum tunc non morbum, sed sanitatem intelligit, quæ continetur etiam in genere affectus, vt patet ex Galen. 1. de diff. morb. Si ergo in arthritide ex dolore sequatur noxa in viribus, eum sedabimus anodynis medicamentis, quæ nec multùm calida sunt, quoniam hæc reddunt humorem coctu difficilem. Vteris*

Quando anodynis vtendum.

ergo cataplasmate ex lacte cum croco & pane constructo, aut ex furfure & sapa addito rosaceo, aut oleo de lateribus, aut alio tenuium partium: quod viam sternat anodinæ facultati. Quòd si vehementissimus sit dolor, solent medici ad philonium persicum, & alia narcotica, quæ anodyna impropriè dicuntur, descendere. Existimo autem ego melius esse abstinere ab his, quia si ingentissimus est dolor, signum est fieri à sanguine bilioso, is autem, cùm tenuis sit, citò feretur ad cutem, tendones & neruos sine tensione relinquens. At opium & alia narcotica bilem impingendo, & impediendo eius motum ad externa longiorem dolorem efficiunt, etsi ad tempus ipsum sedent.

Narcoticis non vtendum.

Arthritis à causa frigida) *Etsi pituita sit arthritidis causa, semper tamen cum ea permixta est aliqua portio humoris biliosi, vt suprà docuimus. Hoc loco autor exhibet alimenta aliquantum adstringentia, alij non solùm alimenta adstringentia perscribunt, sed cùm medicamentis attenuantibus adstringentia miscent, ne attenuantia humorem ducant ad locum affectum, qui videntur ignorare occasionem exhibendi attenuantia: nam non est vtendum eis, nisi sedata fluxione.*

Purgans medicamentum.

Tertiò, euacuantibus pituitam. (*Cùm medicamentis pituitam purgantibus misce quæ euacuent bilem hoc modo: ℞. syrupi rosarum Alexandrinarum ex nouem infusionibus ℥.iiij. Electuarij de succo rosarum, & diaphœniconis an. ʒ.iij. cum decocto communi fiat potio. Possumus purgare pilulis de fumo terræ, aggregatiuis, & artheticis: neque in hoc affectu sufficit semel purgare, & sic per interualla possumus purgare pilulis, aut confectione aliqua, aut sumentes ℥. ß. terebintinæ pro vt purgauerit aucta aut diminuta quantitate.*

Curatio arthritidis qualis tumorũ præter naturã.

Quintò dissipantibus.) *Cùm arthritis ad tumorem præter naturam referatur, eadem ratione curabitur, qua tumor in principio, vtentes repellentibus medicamentis, quod potissimùm præstabimus in arthritide à bilioso humore facta perfundentes articulum aqua frigida 5. aphorism sen 25. vbi Gal. in commentario duplici nomine aquam dolorem sedare scribit. Primò, quia doloris causam remouet repellendo. Secundò, quia sua frigiditate sensum torpidum efficit, quod idem scribit Galenus decimo de comp. secundùm locos. Neque existimes in arthritide semper repellendum esse, quia si dolor sit in ischiade, non licet repellentibus vti, quia cùm hic articulus tegatur à multis musculis, repellentium medicamentorum vis ad articulum non perueniet, & augebimus affectum, quia ex venis per partes suprapositas disseminatis repellemus humorem ad articulum. Neque vtendum est repellentibus in arthritide critica, quia in febri meliùs est humorem ad articulum fluere, quàm ad partem principem. Neque repellendum est cùm ex parte principe fit fluxio, nisi fiat ad partem, quæ habeat insignem vsum, qualis est oculus, tunc enim repellentibus vtemur: quod non faciemus, si fluat humor ad articulos, quia magnum incommodum est fieri*

In ischiade non vtendum repellentibus.

In critica arthritide, & in ea in qua pars princeps.

hum-

humores ad partem principem. At si ex venis ad articulos fluat humor, facta reuulsione repellentibus vtemur, nullum enim sequetur incommodum, imò humor ad venas repulsus concoquetur. Hoc loco Galenus sibi videtur contrarius, quia vt diximus ex 10. de comp. secundùm locos, & 5. aph in arthritide repellere licet: at libro secundo de hominis natura commentario 11. in fine contrarium videtur sentire. Iam (inquit) non rarò cùm in morbo articulari & podagra artus humores peterent, & illinc repulsi in principem aliquam partem inuasissent, morte conspeximus hominem affectum esse, vnámque restare spem salutis, si ad artus retrahere eos valeamus: Hæc Galenus. Vbi videtur sentire ex articulis non esse repellendos humores. Respondeo repellere & corroborare esse res distinctas: corroboramus enim in sanitate, robur addentes parti, ne recipiat: repellimus verò in morbis humorem fluentem ad partem, & eum, qui iam fluxit. Iam nobis non licet articulos roborare, ne recipiant, quoniam sunt partes languidæ, ad quas melius est humorem fluere, quàm ad aliquam, quæ necessaria est: possumus tamen repellere ex articulis facta prius reuulsione, eo modo quò supra diximus, quod idem in cute etiam efficimus. Ex his facilè liberatur Galenus à contradictione, quia in libro de hominis natura de repulsione, quæ medicamentis roborantibus articulos fit, loquitur.

humorem transmittit, ne sepellas.

Galenus ab iniuria vindicatur.

FINIS PRIMI LIBRI.

PETRI PAVLI PEREDÆ
SETABENSI,

Doctoris Medici: & apud Valentinos publici medicinæ professoris, in ij. lib. Michaelis Ioan. Paschalij de curatione Febrium, Scholia.

De febre sanguinea, seu continentia, quam synochum cum putredine appellant.

CAPVT I.

Definitio. Synochos Græcis continens Latinis est febris, in qua vna accessio ab initio ad finem perpetuò manens in multos dies porrigitur. *Diuisio.* Hæc duplex est, altera sine putredine, quæ similis est diariæ, de qua in præsentia non agimus, cùm rarò medicus ad curandas diarias vocetur: quomodo autem solus sanguis non putris febrim efficere possit, quãdo calidus, & humidus existens putredini magis expositus videtur, non est hoc loco & tempore explicandum. Altera est synochus cum putredine, de qua nũc agimus, cuius tres sunt differentiæ. Nam quędam à principio ad finẽ æquali magnitudine perdurãt, has Gręci omotonas vocant, in eodẽ vigore permanentes: alia enim tria tempora occulta sunt: quędã verò semper augentur, eas Gręci acmasticas, id est, incrementũ suscipientes, aut inualescentes nominant, principium, vigor, & declinatio in his occulta sunt, quemadmodum in vltimis tria tempora priora. Aliæ paulatim diminuuntur, & decres-

crescunt, paracmasticas, hoc est decrescentes appellant: de his fusiùs Galen. 9. method. & lib. 2. de differentiis febrium, cap. 2. lib. 2. de crisibus cap. 7. agit. Quare fallitur Auicennas, credens Galenum negasse dari febrem sanguineam putridam. Fit synochus ex putredine ciborum multorum, & sanguineorum, multa exercitatione, præsertim à cibo & vere, & iuuene carnoso: otium immodicum auget sanguinem, & humores omnes, à quibus in vasis maximis, potissimum (quę circa alas & inguina existunt) putrescentibus synochus hæc fieri solet, præcipuè si obstructiones adsint, quas Venus gignit à cibo, & ebrietas. Signa huius febris ponuntur à Galeno 9. methodi, quæ multa sunt, rubor scilicet faciei magnus, & totius corporis somnus immodicus, calor magnus, qui acrior est eo, qui sequitur synochum sine putredine, minùs tamen mordax, quàm in ardenti. Pulsus iis maximus, vehemens, celer, creber, & inæqualis, tamen si cum aliis febribus putridis comparetur: Vrina rubra & crassa.

Error Auicennæ. *Causæ.* *Notæ.*

Curatur hæc sex remediorum generibus. Primò, victu frigido & humido, minùs tamen humido, quàm biliosę febres, & tenui, vt succo malorum granatorum, cremore hordei, lacte amygdalarum dulcium, cichorea, lactuca cocta, si ventriculus est imbecillus, vel cruda cum aceto & saccharo, si est validus, carne cydoneorum saccharo condita, radice buglossæ saccharo condita, pyris, & malis cotoneis assatis, pane loto. Si facultas sit imbecilla, vel post sanguinis missionem, & alias vacuationes, nutriatur iure, & carne pulli gallinacei refrigeratis agresta, acetosa, hordeo decorticato, semper tamen consideranda est natura ægri, ætas, regio, consuetudo, & anni tempus in quantitate, qualitate, & numero cibi sumendi, vt Hippocrates docet 17. aphorismo primi libri. Potus sit aqua hordei, & in declinatione vinum album bene dilutum, præsertim si ventriculus fuerit imbecillus.

Curatio. *Victus.*

Secundò, secta basilica dextra, & misso sanguine vsque ad animi deliquium, si vires adsint: ego semper nostris temporibus extraho sanguinem non semel, sed bis aut ter, & quandoque quater vno, vel duobus diebus: numerus tamen dierum non est semper inspiciendus. In hac tamen febre à principio oportet mittere sanguinem, ita tamen vt respondeat plenitudini, & robori virium. Ante tamen sanguinis missionem si non times subitam suffocationem, & semel in ipso quoque febris die hoc aut simili clystere aluus lenienda est, & intestina purganda: ℞. foliorum maluarum, violarum, & mercurialis an. m. j. furfuris, & hordei sine cortice an. p. j. fiat deco-

Sectio venæ. *Obseruatio.* *Clyster.*

decoctum, de quo percolato accipe ℔. j. & ℥. iij. cui adde cassiæ fistulæ præparatæ, & diacatholiconis. ao. ℥. ij. misce, & fiat clyster.

Potus aquæ frigidæ. Tertiò, potu magno aquæ frigidæ, qui Galeno autore 9. method. post sanguinis missionem in hac febre maximum e ł præsidium, nisi quæ illum impediant, æger habeat, vt sunt tumor, partis principis obstructio, magna inflammatio, vel imbecillitas alicuius visceris, defectus caloris innati, & natura contraria potui aquæ frigidæ: solet enim potus multus aquæ frigidæ hanc febrem præsertim non putrem & puttẽ quoque post sanguinis missionem, & humoris biliosi concoctionem curare sudore, vel ventris profluuio, vel aliquando febrem hanc & ardentem in pituitosam mutare: quo autem modo id fiat, non est præsentis instituti, nec sanguis, nec bilis possunt in pituitam verti, cùm coctum non possit fieri crudum. *Impedientia potum aquæ frigidæ.* *Aduerte.*

Concoctio. Quartò, concoquentibus, refrigerantibus, & bilis, quæ fit ex sanguine tenuiori, acrimoniam remittentibus, vt syrupus granatorum, acetosæ. S. violarum, rosarum, & endiuiæ. S. & comp. & similium cum aquis, vel decocto duplo endiuiæ, cichoreæ, acetosæ, scariolæ, & similium sumptis per duos vel tres dies.

Purgatio. Quintò, vacuantibus bilem, vt cassia fistulari, tamarindis, rhabarbaro, myrobalanis citrinis, manna, diaprunis solut. & electuario de succo rosarum. vt ♃. medullæ cassiæ fistulæ recens extractæ, & medullæ tamarindorum an. ℥. ß. infusionis rhabarbari in aqua endiuiæ per noctem factæ ʒ. j. squinanti g̃. iij. diaprunis solut. ʒ. iij. syrupi violarum ℥. j. decocti florum cordialium q. s. misce, & fiat potus: vel si est diuiti, ♃. mannæ electæ ℥ j. ß. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ, deinde eiecta substantia ℈. iiij. decocti florum cordialium q. s. misce, & fiat potus. Si tamen abhorret liquida medicamenta purgantia: ♃. pilularum de rhabarbaro ʒ. j. cum aqua cichoreæ fiant pilulæ septem, & aurentur. Sed ego in hac, & in aliis biliosis, non laudo pilulas: quia præterquam quòd omne medicamentum purgans (autore Galeno comm. 24. primi aphoris.) per se calfacit vehementer, forma pilularum magis calfaciet propter siccitatem coniunctã, quæ simul cum caliditate non potest minui, quemadmodum in mixta cum syrupo, & decocto, & cassia, & tamarindis in potibus fieri solet. Quare post potionem magis laudo bolos, seu bucellas: vt ♃. rhabarbari electi puluerizati, & pauca aqua endiuiæ madefacti ʒ. vj. sacchar *Præscriptio diuiti accõmodata.* *Pilulæ.* *Vsus pilularũ damnatur in morbis biliosis.* *Boli laudantur.*

chari, q. s. misce, & fiant boli quinque vel septem: & ideo in his, & biliosis febribus medicamenta purgantia valenter, & insalubria etiam castigata nocent, vt est scammonium, colocynthis, helleborus, & similia: solebat dicere eruditissimus Tornamira, medicos eis in his febribus vtentes non esse curatores, sed interfectores. *Quæ noceant.* *Dictum Tornamiræ.*

Sextò, refrigerantibus, & corroborantibus cor, iecur, & totum corpus internis & externis, vt electuario diatrium santalorum, diarhodonis Abbatis, diamargaritonis frigidi, conserua rosarum, conserua violarum: vel hoc electuario: ℞. pulueris diatrium santalorum ʒ.ij, pulueris diamargaritonis frigidi, ʒ.j conseruæ acetosæ ʒ.iij. sacchari dissoluti in aqua rosarum q. s. misce, & fiat electuarium in tabellis pondere ʒ.ij. Dosis quolibet mane ʒ.iiij. cum ℥.iiij. aquę cichoreæ, vel acetosæ, vel endiuiæ, vel decocti hordei sine cortice, vel cum vino albo beue aqua diluto. Cordi sæpe admoueatur hoc epithema tepidum, vel actu frigidum in æstate, & ęgro iuuene: ℞. aquæ rosarum ℥. iiij. aquæ acetosæ, & buglossæ. an. ℥.iij. aquæ melissæ ℥.ij. pulueris diamargaritonis frigidi, & trochiscorum de camphora. an. ʒ.j. misce, & fiat epithema cordi admouendum omni tempore ante & post vacuationes, quia cor non potest obstructione affici. Hoc vnguentum bis admoueatur cordi, quod in omnibus febribus biliosis, & pestilentibus est optimum, eóque Carpetani medici vtuntur, & est Gainerij: ℞. olei nenupharis ℥.iij. pulueris nenupharis ʒ.ij. santalorum rubrorum, seminis acetosæ, coralli rubri præparati an ℈.j. margaritarum electarum, ossis ex corde cerui. an, ℈. ß. camphoræ gr̃ iij. misce, & fiat vnguentum. Hepati bis in die ventriculo vacuo admoueatur vnguentum santalatum, vel cerotum santalatum & hoc epithema tepidum: ℞. aquæ endiuiæ, & cichoreæ, an. ℥.iij. aquæ rosarum, & absinthij, an ℥.ij. santalorum rubrorum ʒ.ij. spodij ʒ.j. aceti rosati cochlearium vnum, misce, & fiat epithema. Balneum aquæ tepidæ in hoc genere auxiliorum est optimum huic, & aliis febribus, præsertim hecticæ, vt dicemus capite octauo huius libri. Totum enim corpus refrigerat, & reliquias materiæ resoluit. *Alteratio & corroboratio.* *Sumenda electuariũ cum aquis.* *Admonẽda cordi.* *Epithema.* *Vnguentũ biliosis, & pestilentibus febribus.* *Hepati epithema.* *Balneum.*

De febre Diaria, & Synocho,

Capvt I.

Scholium.

decoctum, de quo percolato accipe ℔. j. & ℥. iij. cui adde cassiæ fistulæ præparatæ, & diacatholiconis. ao. ℥.ij. misce, & fiat clyster.

Potus aquæ frigidæ. Tertiò, potu magno aquæ frigidæ, qui Galeno autore 9. method. post sanguinis missionem in hac febre maximum est præsidium, nisi quæ illum impediant, æger habeat, vt sunt tumor, partis principis obstructio, magna inflammatio, vel imbecillitas alicuius visceris, defectus caloris innati, & natura contraria potui aquæ frigidæ: solet enim potus multus aquæ frigidæ hanc febrem præsertim non putrem & putrē quoque post sanguinis missionem, & humoris biliosi concoctionem curare sudore, vel ventris profluuio, vel aliquando febrem hanc & ardentem in pituitosam mutare: quo autem modo id fiat, non est præsentis instituti, nec sanguis, nec bilis possunt in pituitam verti, cùm coctum non possit fieri crudum.

Impedientia potum aquæ frigidæ.

Aduerte.

Concoctio. Quartò, concoquentibus, refrigerantibus, & bilis, quæ fit ex sanguine tenuiori, acrimoniam remittentibus, vt syrupus granatorum, acetosæ. S. violatum, rosarum, & endiuiæ. S. & comp. & similium cum aquis, vel decocto duplo endiuiæ, cichoreæ, acetosæ, scariolæ, & similium sumptis per duos vel tres dies.

Purgatio. Quintò, vacuantibus bilem, vt cassia fistulari, tamarindis, rhabarbaro, myrobalanis citrinis, manna, diaprunis solut. & electuario de succo rosarum. vt ♃. medullæ cassiæ fistulæ recens extractæ, & medullæ tamarindorum an. ℥. ß. infusionis rhabarbari in aqua endiuiæ per noctem factæ ʒ. j. squinanti ℈. iij. diaprunis solut. ʒ. iij. syrupi violarum ℥. j. decocti florum cordialium q. s. misce, & fiat potus: vel si est diues, ♃. mannæ electæ ℥ j. ß. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ, deinde eiecta substantia ℈. iiij. decocti florum cordialium q. s. misce, & fiat potus. Si tamen abhorret liquida medicamenta purgantia: ♃. pilularum de rhabarbaro ʒ. j. cum aqua cichoreæ fiant pilulæ septem, & dentur. Sed ego in hac, & in aliis biliosis, non laudo pilulas: quia præterquam quòd omne medicamentum purgans (autore Galeno comm. 24. primi aphoris.) per se calfacit vehementer, forma pilularum magis calfaciet propter siccitatem coniunctā, quæ simul cum caliditate non potest minui, quemadmodum in mixta cum syrupo, & decocto, & cassia, & tamarindis in potibus fieri solet. Quare post potionem magis laudo bolos, seu bucellas: vt ♃. rhabarbari electi puluerizati, & pauca aqua endiuiæ madefacti ʒ. vj. sac-

Præscriptio diuiti accōmodata.

Pilulæ.

Vsus pilularū damnatur in morbis biliosis.

chari

Sexto, refrigerantibus, & corroborantibus cor, iecur, & re,
totum corpus internis & externis, vt electuarii
ſantalorum, diarhodonis Abbatis, diamarga
conſerua roſarum, conſerua violarum
♃.pulueris diatrium ſantalorum
tonis frigidi, ʒ.j. conſeruæ acet
aqua roſarum q. ſ. miſce, & fia
dere ʒ.ij. Doſis quolibet ma
reæ, vel acetoſæ, vel endiu
vel cum vino albo beu
tur hoc epithema
gro iuuene: ♃. a
gloſſæ. an. ℥.iij. aq
frigidi, & trochi
epithema cord
vacuationes
vnguentu
bus bilio
medici
ueris
ſæ,
off
v
cu
e
a
ij.
pith
eſt
cen
ger

bunt vina generosa, ac venere vtuntur immoderata: nonnulli verò etsi non in his omnibus, in aliquibus saltem eorum, quæ dicta sunt, delinquunt, sed cùm peccatum fuerit magnum, sæpiùs in vno eorum, quæ diximus deliquisse satis erit. Ob hanc igitur causam etiam eunuchi podagra corripiuntur, quamuis non vtantur venere: talis enim est eorum difidia, insatiabilitas ebrietásque, vt etiam sine venereorum vsu podagra possint corripi. Confirmans hanc sententiam Gal. com. 30. eiusdem libri, eunuchos, inquit, itaque videmus quosdam podagra laborantes, pueros verò nō vidimus: quia illis venus non nocet, nec vitæ immoderātia in cibis ob caloris copiam: sed ego vidi, quod Hippo. & Galen. non viderunt, nobilem videlicet puerum septem, aut octo annos natum Vallesium laborantem non tātùm podagra, sed arthritide vere & autumno, cui non fuit hæreditarius morbus articularis, & satis ille biliosus erat. Vsus etiam vreticorum præsertim à cibo multo, & difficili concoctu hāc generat affectionem. Compertum quoque est vini meracioris præsertim vetusti, assiduum vsum huius affectionis causam quammaximam esse: ac proinde medicorum omniū decreto huic malo obnoxius vini vsus quāprimùm interdicitur. Sed neque silendum erit, quod sæpe à parentibus hoc vitium in posteros dimanatit, vnde hæreditarij morbi esse consueuerunt arthritis, & podagra, quod nec diffitetur Gale. 6. apho. com. iam dicto 28. multos dicens laborare podagra, quòd auos & patres podagricos habuerint. Porrò internæ causæ sunt humorum multitudo, aliquando sanguineorum, biliosorum nonnunquam, atque melancholicorum: frequentiùs tamen crudorum, atque pituitosorū: qui articulorū cauitates replentes tumores & dolores, quales in inflammationibus reperiuntur, excitant: quam rem plurimùm iuuat tum articulorum ad recipiendum propter imbecillitatem aptitudo, tum cæterorum membrorum ad expellendum fortitudo, quo fit, vt qui in vniuersum causas colligere vellet, in tria genera partiretur, humorū, inquam, copiam, articulorum imbecillitatem, & cæterorum mēbrorum robur: hoc tamen admonere vellem priùs quàm ad signorū enarrationem, & curationem deueniatur, frigidos, crassos, & pituitosos humores ad ipsos articulos facilè deferri non posse, & neruorum compactæ substantiæ insinuari, ni ab aliquo humore, cuiusmodi est bilis, deducantur, cuius beneficio fit, vt tametsi crassi cōsistentia sint, angustissimos tamen meatus permeent tenuissimo scilicet humore

Galen. vidit eunuchos laborantes podagra & non pueros: nostro tempore visus est puer podagra laborans.

Morbus hæreditarius.

Causæ internæ.

Tria sunt tātùm causarum genera huius morbi.

Bilis vis.

viam

viam aperiente. Vnde veræ curandi methodi præceptum est medicamentis, quæ ad hos humores vacuãdos propinãtur, aliquid misceri debere, quod bilem educat. Signis, quibus morbus cognoscitur, non est opus, cùm vel dolor ipse articulis innitens morbi speciem statim exprimat. Causæ verò humores scilicet abũdantes, quicunque sint, siue biliosi, sanguinei, melancholici, aut pituitosi: nam procatarcticæ causę ex ægrotantis sermonibus sunt petendæ, & per traditas superiùs methodos, maximè cap. de cephalalgia dignoscentur. Cum Paulo verò Aegineta hunc in modum inuestigabis, libet autem verba eius hic subscribere. Variæ itaque sunt affectionis huius, ceu dictum est, causæ humorum tamen negotium facientium differentię haud difficulter locis quibus impacti sunt perspicuæ redduntur, tum coloribus, tum cæteris accidentibus proditę. Biliosus námque fluxus colore sublurido, & rufo deprehenditur. Idem caloris insuper sensum ingerit, cruciatũmque acerbiorem efficit, & protinus ad supremam cutem circa amplum tumorem erumpit, calidarum rerum impositu magis exacerbátur, quemadmodum è diuerso dolorificis placatur: quod quidem cęteris ferè omnibus magna ex parte, peculiariter verò aliis biliosis euenit. Febris item sæpenumerò in accessionum summis vigoribus accedit, valdéque sitibundi redduntur. Consimili modo, & in melancholicis atrioris coloris corpus deprehendas, sicut in pituitosis album & aquosum corpus cernitur, vnde minùs cruciantur, & seriùs tument particulæ: perinde atque si sanguineus humor in corpore abundat, cruentum colorem membra præferunt. Sed ad exactiorem iudicationem iuuabit te superior victus ratio, &c. *Nota.* *Paulus Aegineta.*

Dolor iuncturarum à causa calida cum humore curatur sex remediorum generibus. Primò, victu tenui, & refrigerante, & calidorum abstinentia, præsertim vini & veneris: hæc enim in causa etiam frigida nocent. *Curatio calida.*

Secundò, phlebotomia partis appositæ: vt in arthritide dextræ manus, venam cubiti sinistri secamus, & in podagra dextri pedis venam cubiti dextri incidimus: quamuis aliqui cum Galeno venam poplitis sinistri secandam esse volunt. In dolore tamen iuncturæ dextræ coxæ (à Gręcis dicitur ischias) vena poplitis dextri est secãda, vt Galen. ostendit in libello de curandi ratione per sanguinis missionem, & in plerisque aliis locis. Multi initio, & corpore pleno existente venam cubiti ejusdem partis secant, quod Galenus visus est docere 10. de cõpositione medicamẽtorum secundo loco.

Tertiò

Tertiò, remittentibus sanguinis feruorem frigidis, & astringentibus, vt syrupis rosarum, granatorum, myrtillorũ, cydoniorum cum dupla aqua portulacæ, plantaginis, acetosæ, & solatri per tres, aut quatuor dies: in dolore tamen magno absque syrupis, & cõcoctione euacuanda est bilis: quãuis non sit turgida propriè, nam quemadmodum in vehementissimo dolore narcotica sunt necessaria, quæ dolorem non auferendo causam curant, ita coactè vacuandus est humor dolorem pariens vehementem sine concoctione, quia maius est auxilium nocumento.

Quãdo vacuandus est humor absque concoctione in hoc symptomate.

Quartò vacuantibus bilem, vt pilulis hermodactylorum minorum à drachma vna ad scrupulos quatuor, vel drachmis quatuor electuarij de succo rosarum, aut diaprunis solutiui.

Anodina. Quintò, anodynis, à quibus incipiendum aliquando est & repellentibus, vt cassia fistulari dissoluta in oleo rosato, farina hordei, mucilagine psyllij, vel cydoniorum extracta aqua rosarum, & pauco aceto ad penetrandum magis, vel succo, aut aqua solani, plantaginis, vel portulacæ. Prodest quoque panis medulla, lacte macerata, & parum cocta addendo vitellos duos ouorum, & oleum rosatum, cum quo vermes terreni sint cocti, frigidum applicetur. Hæc omnia dum calescunt, sunt mutanda, & sæpe. Si dolor est intolerabilis, prædictis addes opij drachmam vnam, croci ad penetrationem parum. Hoc cataplasma est optimum in doloribus iuncturarum intolerabilibus à causa calida: ℞. farinæ hordei sine furfure, & medullæ panis. an. p. ij. foliorum iusquiami, maluarum, & violarum an. m. j. florum camomillæ & corticis papaueris albi. an. p. j. Ex his decoctis fiat cataplasma addendo oleorum lumbricorum, & papaueris. an. ℥. j. opij, & croci. an. ʒ. ß.

Admonitio.

Cataplasma ad magnum dolorem.

Dissipantia decoctum.

Sextò, dissipãtibus id, quod fluxum est, vt oleo camomillæ, de lilio, anethi, decocto camomillæ, radicis althææ fœnu græci, & meliloti, vino austero facto, vel aqua marina stercore vaccino, vel hoc, aut simili vnguẽto: ℞. olei camomillæ ℥. ij. olei de lilio & de semine lini an. ℥. j. mucilaginis fœnugræci, & seminis althææ an. ʒ. ij. pul. rosatæ nouellæ, & stercoris bubuli an. ʒ. j. ß. ceræ q. s. misce, & fiat vnguentum.

Vnguẽtum.

Frigida. *Vinum.* Arthritis à causa frigida pituitosa curatur primò victu parum calido cum astrictione, quare vinum in ea nocet, quia crudos humores ad iuncturas trahit, in quibus, vt & in neruis facilè in acetum cõuertitur. Bibat ergo laborans ex hoc dolore aquam cinnamomi, vel decoctum seminis fœniculi,

vel

vel anisi. Quòd si vinum valenter appetat, si rubrum, & astringens, vt Saguntinum, & aqua multa dilutum.

Secundò, apparantibus pituitam, vt rhodomelle cum aquis, aut decocto fœniculi, melissæ, & similium, dummodò valentia diuretica non sumantur, præcipuè ante purgationem, quia humores ad iuncturas ducerentur, & ideo calculo renum, aut vesicę affecti ex vsu longo diureticorum in arthritidem incidunt. *Admonitio.*

Tertiò, vacuantibus pituitam à iuncturis, vt drachma vna pilularum hermodactylorum maiorũ ad scrupulos quatuor, vel drachmis quinque diacarthami ad drachmas sex. In hac causa, quia est diuturnus dolor, bis, vel ter in mense fiat vacuatio per has pilulas: ℞. pilularum artheticarum maiorum, & agarici trochiscati an. ʒ. j. turbit electi ℈. ij. diagridij optimi ℈. j. cum aqua vuæ artheticæ fiant pilulæ triginta: Pro dosi tres. Vel si non potest transglutire pilulas, hæc mixtura fiet ℞ diacatholiconis ℥. j. ß. diacarthami ℥. j. agarici trochiscati, & turbit electi an. ʒ. ij. conseruæ buglossæ ʒ. iij. pulueris rosatæ nouellæ ʒ. j. ß. rhodomellis q. s. misce, & fiat confectio. Dosis, cochlearium vnum qualibet hebdomada. In hac, & in omni materia arthritidis vtilis, & necessaria est vacuatio in vere per sanguinis missionem & per medicamenta purgantia, etiamsi non actu dolore efficiantur, vt docet Hippocrates aphoris. quadrigesimoseptimo lib. 6. & Galenus in comment. *Frequens Purgatio. Pilulæ. Admonitio in præseruatione.*

Quartò, dolorem sedantibus statim principio adhibendis, vt oleo camomillę, oleo lumbricorum, de terebinthina, de semine lini, de lilio, de vulpe, & similibus. Cataplasma ex farina camomillæ, meliloti, fœnugræco, semine lini, & puluere stercoris vaccini cum oleis supradictis valdè sedat dolorem. Cataplasma ex mucilagine seminis fœnugræci extracta cum aceto, & aqua cum melle est probatum, & efficax auxilium, si per tres dies hæreat loco dolenti. *Quæ hunc tollunt dolorem.*

Quintò, dissipantibus, corroborantibus, & resoluentibus moderatè, ne tenui dissoluto crassum duritiem lapideã suscipiat. Hæc omnia quoque dolorem mitigant, qualia sunt dicta in quarto genere auxiliorum, & hoc vnguẽtum: ℞. oleorum camomillæ, vulpini, & de lilio an. ℥. j. vnguenti Aragon, & marciaton an. ʒ. ß. mucilaginis seminis fœnugręci, & seminis lini, an. ʒ. iij. pulueris masticis, & rosarum an. ʒ. ß. ceræ q. s. misce, & fiat vnguentum. Præstantissimum quoq; est partes dolẽtes ab hac frigida materia oblinere sæpe adipe anseris pinguis exẽterati & farti lũbricis terrestribus fœ- *Dissipantia. Præstantissimum auxilium.*

nugræco, croco, terebinthina, consuti & tosti. Secundus adeps, qui defluit in vas aceto albo plenum est melior fotus, & balneum ex decocto camomillæ, meliloti, fœnugræci, vuæ arthericæ, roris marini, seminis lini cum aqua salsa, vel qua chalybs, aut ferrum candens extinguitur, est efficax remedium. Longus vsus pilularum terebinthinæ abietis decies lotæ cum aqua vuæ arthericæ curat hanc arthritidem antiquam, si curabilis est, quia Soluere nodosam nescit medicina podagram. Dosis tertio quoque die tres magnitudine ciceris. Potus aquæ ligni guaiaci per triginta, vel quadraginta dies euacuatio corpore solet curare hanc antiquam arthritidem: muta tamen eius facultatem secundum variam naturam ægri & morbi. Dolor iuncturæ coxæ, quæ à Græcis dicitur ischias, & à barbaris sciatica, valentioribus indiget remediis propter huius iũcturæ magnitudinem, qualia sunt pyrethrum, costum, nasturtium, sinapis, nitrum, stercus bubulum, ciconiæ, & leporis. Cataplasma ex his omnibus, vel aliquibus cum oleo scorpionum, vulpino, & foliis lauri, rutæ, cyclamini, & squillæ est optimum, vel vnguentum. Cataplasma ex pice, sulphure admotum huic magnæ iuncturæ antiquam ischiadem curat. Aliquando sunt necessaria maximè attrahentia, & quæ vesicas efficiunt & adurunt, vt est cataplasma ex foliis vrticę bis in die loco dolẽti admotũ, post lauetur locus decocto saluiæ: & roris marini cũ aqua salsa.

Terebinthinæ laus. *Lignum guaiacum.* *Ischias valentioribus curatur.* *Vrtica.*

Cataplasma ex ruta viridi, & scordeon cum pinguedine porci, & aceto valet multum sua facultate in hoc morbo. Maioris vis est cataplasma ex radice cucumeris syluestris cũ pinguedine suilla, vel ex alio. Hoc etiam est optimum & expertum: ℞. absinthij, radicis ebuli, furfuris ana. p. j. stercoris columbini ℔.j & ß. salis communis ℔.j. omnia in aceto decoquantur, & fiat cataplasma, vel fiat ex sinapi, & ficis. Omnium quæ diximus est potissimum cataplasma ex cantharidibus & fermento, & staphisagria factum, à quo fiant vesicæ, quæ apertæ per dies aliquot conseruentur foliis brassicæ, vel fermento, & pinguedine porci. Cataplasma ex melle anacardonum est valens causticum in hoc probatum à quodam doctissimo medico, fit hoc modo. Anacardi pisti infundantur in aceto per septem dies, postea sensim, & igne pauco decoquantur, donec tertia pars consumatur. Post caloris absentiam, quod supernatat, collige, quia illud est mel anacardonum antiquorum.

Cataplasma. *Cucumer syluestris.* *Aliud valentius.* *Cantharides.* *Mel anacardonum.*

Sapientissimus quidam medicus multos suo tempore laborantes coxendico dolore curauit, & vnum affectum eo

Expertum & potens auxilium.

per

per annos decem & octo caustico facto ex capitello viuæ calcis, & aluminis, cuius crusta butyro, vel axungia porci nõ salita est amouenda: deinde locus apertus à docto chirurgo est conseruandus salsa carne, vel ligno busti per sex menses, vt possit materia per vlcus euacuari.

Aliqui medici satis eruditi igne actu aperiunt locum supra iuncturam, primò, & secundò supra coxam, & tertiò sub genu: semper tamen particularia auxilia sequantur vacuationes totius corporis: quamuis tutius esset, si sex digitos infra iuncturam dolentem aperiretur locus igne, & apertus per aliquot menses conseruaretur. Sed si de his auxiliis omnibus pyroticis perfectam, & integram, doctrinam accipere cupis, lege caput quintum libri tertij Iacobi Hollerij de materia chirurgica. *Ignis.* *Admonitio.* *Hollerius.*

De Arthritide. Cap. LXI.

Scholium.

Arthritis tunc fit.) *Vt quæ in hoc scholio dicenda sunt, rectè intelligantur, supponere oportet. Primò articulum esse naturalem oßium compositionem, ad motum voluntarium factam. Secundò, in articulis cùm caput vnius oßis, ingrediatur cauitatem alterius, maximam esse in hac re varietatem, quia aliquando caput oßis magnum est, & cauitas profunda vt in coxæ articulatione videmus: aliquando verò caput in superficiariam cauitatem recipitur, vt in articulationibus digitorum. Tertiò ex articulis, aliquos habere multas partes suprapositas, vt est supradictus coxæ articulus, qui habet musculos tibiæ, fæmoris, membranam carnosam, cutem, neruos, & tendones, aliquos nudos esse, quales sunt illi, qui in manibus & pedibus sunt. His suppositis ad arthritim descendamus, quæ nomen assumpsit à symptomate, & loco affecto. Est enim dolor articulorum, non quilibet, sed factus à fluxione humoris. Cùm diximus arthritim esse articulorum dolorem, intelligimus aut omnium, aut multorum. Quare si in vno articulo est dolor, etsi à fluxione humoris fiat, non arthritim, sed articuli dolorem appellamus: nisi in manu, pede, & ischio, vbi dolor hic proprio nomine dicitur chiragra, podagra & ischias. Arthritis est symptoma sensus tactus, actio scilicet eius deprauata. Morbus, ad quem sequitur, est tumor præter naturam articulorum, distendens partes in eis contentas. Aduerte tamen hunc tumorem factum à fluxione humoris, esse distinctum à veris tumoribus: non enim tumor continetur in poris partium similarium (nam sequeretur ad arthritim conuulsio neruo aut tendone distento) sed in cauitate articuli, aut iuxta articulum, à quo supra posita corpora,* Quid articulus. Quid arthritis.

quæ vim habent sentiendi, distenduntur, & ita dolent. Vnde morbus hic erit referendus ad tumorem præter naturam, vt ex 6. aphor. commen. 49. colliges. Hic autem tumor fit à duabus causis. Prima est imbecillitas articuli, quam etsi à natura habeat, imbecillior tamen se ipso reddi potest, aut in prima conformatione, cùm à semine languido formatur: & ideo aliquando arthritis videtur morbus hæreditarius: aut secundò, extra vterum, cùm intemperiem aliquam validam contraxit. Secunda causa est fluxio humoris ad articulos. Fluxio duas habet causas. Vna est plethora, siue sit ad vires siue ad vasa: altera est cacochymia: ab his enim solet natura aggrauari & irritari. Neque Iacotius rectè sentit, cùm scribit, arthritim fieri sensim in articulo congesto humore ob malam partis nutritionem: hæc enim non erit arthritis, cùm neque à sanguine, neque ab alio humore naturali fiat. Humor enim, qui sensim coaceruatur, sensim etiam mutat naturam, vt in atheromate & meliceride videmus. Neque in morbo gallico fit arthritis ex congestione sine tumore, vt voluit Rondoletius. Quia si humor in articulo inclusus non facit tumorem, neque distensionem efficiet, ac proinde non erit arthritis, in qua ob distensionem excitatur dolor in articulo. Dices, in arthritide cuius partis distentio excitat dolorem? Rondoletius respondet, ligamentum esse duplex, vnum quod ab osse ortum habet, & hoc non sentire, alterum à periostio, & hoc sensum habere, & ideò huius ligamenti distentionem in arthritide doloris esse causam. Decipitur tamen, quia ligamentum ex periostio ortum in nulla corporis parte reperitur. Verum quidem est, aliquando tendonem vicem habere ligamenti, vt in lato tendone in genu apparet.

Causa prima arthritidis. — *Secunda causa.* — *Iacotius labitur.*

Dicendum ergo est supra articulos transire neruos & tendones musculorum, qui dolent à tumore distenti, vt constat ex 6. aphor. com. 49. hæ enim partes acutè sentiunt, neruus, quia defert vim sentiendi, tendo verò, quia fit ex fibris neruorum. Humorē facientem arthritim ex multis cognosces, ex natura ægri, ex colore articuli, doloris sensu, iuuantibus & nocentibus. Arthritis à melancholia rarò fit, & ideo non describimus eius notas, vt in plurimum tamen fit à pituita, quia articuli pituitoso sanguine nutriuntur, quæ etsi non fluat, & dolorem non efficiat sua frigiditate sensum auferens articuli, tamen mixtam cum sanguine aut bile fluere ad articulos experimur, frigiditatéque eius retusa tensione dolorem efficere. Cognoscemus arthritidem ortum habere ex pituita ex natura pituitosa, colore articuli albicante, dolore obtuso & perseuerante, & quòd lædatur à frigidis, & quòd talem habuerit victus rationem qua multam pituitam generauit, & vltimò quia singulis diebus habet accessionem. Cognoscemus arthritim fieri ex sanguine, ex natura ægri, si sanguinea sit, ex rubore articuli simul cum graui dolore, addo simul, quia signum ex rubore

Quæ pars doleat in arthritide. — *A melancholia rarò fit arthritis.* — *Quibus signis arthritidis causæ cognoscantur.*

articuli in principio arthritidis non habet magnam vim: ex anteacta vita, si multum sanguinem generauit. Si arthritis fiat ex bile, cognoscetur ex natura ægri biliosa, ex colore articuli ad flauum tendente, ex dolore acuto rei pungenti simili, præcessit ratio victus bilem generans, & exacerbationes doloru fiunt de tertio in tertium. Arthritis quo plures afficiet articulos, aut maiores, maiorem arguet causam, quò pauciores, minorem.

Dolor iuncturarum à causa calida) *Etiamsi à bilioso humore oriatur arthritis, non tamen solus est, sed permixtus cum pituita, & ideò vide, ne nimius sis in frigidis alimentis.*

Secundò, phlebotomia.) *In dolore Arthritico semper secanda est vena, idque non semel, nec bis solùm, sed aliquando ter, quater, & decies, & ampliùs, si opus fuerit, inspecto virium robore, quod consentit: & fluxione, quæ est affectus postulans euacuationem omnium humorum, quoniam hi fluunt ad locum tumore affectum, ac proinde reuellendi sunt. Ex loco autem affecto collige vtendi modum in sanguinis missione. Si enim omnes articuli afficiantur, secabis basilicam dextram, aut sinistram. Si articuli dextri brachij affecti sint, ex sinistro, euacuabis, & contrà. Si sit podagra dextri pedis, seca venam brachij dextri, aut pedis sinistri, quia hæ partes eandem habent vasorum rectitudinem cum loco affecto. Si dolor sit in coxendice, distinguendum est: nam in principio, quia scopus reuulsionis magis vrget, ex brachio eodem secabimus venam, aut ex altero crure, potissimùm in mulieribus, in quibus suppressi sunt menses: tunc enim reuellemus, & euacuabimus ex parte, magis tamen reuellemus. Quòd si in principio, ex eodem pede venam secare ausi fuerimus, magis altrahemus humorem (deorsum impetum habentem) ad partem affectam. Facta reuulsione quando iam humor ex parte euacuandus est, quod indicat affectus factus, tum ex eodem pede secanda est vena.*

In arthritide semper sanguis mittendus.

Locus affectus locum sanguinis mittẽdi demonstrat.

Victus qualis.

Tertiò, remittentibus sanguinis feruorem.) *Non est quod his frigidis & adstringentibus vtaris, quia hæc neque fluxionem sistent, & causam arthritidis augebunt, quoniam plures humores crudos generabunt, qui semper solent esse arthritidis causa.*

Purgantia.

Quartò, euacuantibus bilem.) *Non est euacuanda sola bilis, sed opus est permiscere Agaricum, aut diaphœniconem ob pituitam.*

Quintò, anodynis.) *Dolor aliquando vrget, quando scilicet deiicit vires, aut auget affectum, & tunc trahit ad se curationem 12. metho, cap. 1. Quòd si aliquando Gal. dicit symptoma indicare curationem, cùm affectui officit: per affectum tunc non morbum, sed sanitatem intelligit, quæ continetur etiam in genere affectus, vt patet ex Galen. 1. de diff. morb. Si ergo in arthritide ex dolore sequatur noxa in viribus, eum sedabimus anodynis medicamentis, quæ nec multùm calida sunt, quoniam hæc reddunt humorem coctu difficilem. Vteris*

Quando anodynis vtendum.

ergo cataplasmate ex lacte cum croco & pane constructo, aut ex furfure & sapa addito rosaceo, aut oleo de lateribus, aut alio tenuium partium: quod viam sternat anodinæ facultati, Quòd si vehementissimus sit dolor, solent medici ad philonium persicum, & alia narcotica, quæ anodyna impropriè dicuntur, descendere. Existimo autem ego melius esse abstinere ab his, quia si ingentissimus est dolor, signum est fieri à sanguine bilioso, is autem, cùm tenuis sit, citò feretur ad cutem, tendones & neruos sine tensione relinquens. At opium & alia narcotica bilem impingendo, & impediendo eius motum ad externa longiorem dolorem efficiunt, etsi ad tempus ipsum sedent.

Narcoticis non vtendum.

Arthritis à causa frigida) *Etsi pituita sit arthritidis causa, semper tamen cum ea permixta est aliqua portio humoris biliosi, vt suprà docuimus. Hoc loco autor exhibet alimenta aliquantum adstringentia, alij non solùm alimenta adstringentia perscribunt, sed cùm medicamentis attenuantibus adstringentia miscent, ne attenuantia humorem ducant ad locum affectum, qui videntur ignorare occasionem exhibendi attenuantia: nam non est vtendum eis, nisi sedata fluxione.*

Purgans medicamentum. Tertiò, euacuantibus pituitam. (*Cùm medicamentis pituitam purgantibus misce quæ euacuent bilem hoc modo: ℞. syrupi rosarum Alexandrinarum ex nouem infusionibus ℥.iiij. Electuary de succo rosarum, & diaphœniconis an. ℨ.iij. cum decocto communi fiat potio. Possumus purgare pilulis de fumo terræ, aggregatiuis, & artheticis: neque in hoc affectu sufficit semel purgare, & sic per interualla possumus purgare pilulis, aut confectione aliqua, aut sumentes ℥. ß. terebintinæ prout purgauerit aucta aut diminuta quantitate.*

Curatio arthritidis, qualis tumoris præter naturã. Quintò dissipantibus.) *Cùm arthritis ad tumorem præter naturam referatur, eadem ratione curabitur, qua tumor in principio, vtentes repellentibus medicamentis, quod potissimùm præstabimus in arthritide à bilioso humore facta perfundentes articulum aqua frigida 5. aphorism sen 25. vbi Gal. in commentario duplici nomine aquam dolorem sedare scribit. Primò, quia doloris causam remouet repellendo. Secundò, quia sua frigiditate sensum torpidum efficit, quod idem scribit Galenus decimo de comp. secundùm locos. Neque existimes in arthritide semper repellendum esse, quia si dolor sit in ischiade, non licet repellentibus vti, quia cùm hic articulus tegatur à multis musculis, repellentium medicamentorum vis ad articulum non perueniet, & augebimus affectum, quia ex venis per partes suprapositas disseminatis repellemus humorem ad articulum. Neque vtendum est repellentibus in arthritide critica, quia in febri meliùs est humorem ad articulum fluere, quàm ad partem principem. Neque repellendum est cùm ex parte principe fit fluxio, nisi fiat ad partem, quæ habeat insignem vsum, qualis est oculus, tunc enim repellentibus vtemur: quod non faciemus, si fluat humor ad articulos, quia magnum incommodum est ferri*

In ischiade non vtendum repellentibus.

In critica arthritide, & in ea in qua pars princeps.

huc

humores ad partem principem. At si ex venis ad articulos fluat humor, facta reuulsione repellentibus vtemur, nullum enim sequetur incommodum, imò humor ad venas repulsus concoquetur. Hoc loco Galenus sibi videtur contrarius, quia vt diximus ex 10. de comp. secundùm locos, & 5. aph in arthritide repellere licet: at libro secundo de hominis natura commentario 11. in fine contrarium videtur sentire. Iam (inquit) non rarò cùm in morbo articulari & podagra artus humores peterent, & illinc repulsi in principem aliquam partem inuasissent, morte conspeximus hominem affectum esse, vnámque restare spem salutis si ad artus retrahere eos valeamus: Hac Galenus. Vbi videtur sentire ex articulis non esse repellendos humores. Respondeo repellere & corroborare esse res distinctas: corroboramus enim in sanitate, robur addentes parti, ne recipiat: repellimus verò in morbis humorem fluentem ad partem, & eum, qui iam fluxit. Iam nobis non licet articulos roborare, ne recipiant, quoniam sunt partes languidæ, ad quas melius est humorem fluere, quàm ad aliquam, quæ necessaria est: poßumus tamen repellere ex articulis facta prius reuulsione, eo modo quò supra diximus, quod idem in cute etiam efficimus. Ex his facilè liberatur Galenus à contradictione, quia in libro de hominis natura de repulsione, quæ medicamentis roborantibus articulos fit, loquitur.

humorem transmittit, ne repellas.

Galenus ab iniuria vindicatur.

FINIS PRIMI LIBRI.

PETRI PAVLI PEREDÆ

SETABENSI,

Doctoris Medici: & apud Valentinos publici medicinæ professoris, in ij. lib. Michaelis Ioan. Paschalij de curatione Febrium, Scholia.

De febre sanguinea, seu continentia, quam synochum cum putredine appellant.

CAPVT I.

Definitio. SYnochos Græcis continens Latinis est febris, in qua vna accessio ab initio ad finem perpetuò manens in multos dies porrigitur. Hæc *Diuisio.* duplex est, altera sine putredine, quæ similis est diariæ, de qua in præsentia non agimus, cùm rarò medicus ad curandas diarias vocetur: quomodo autem solus sanguis non putris febrim efficere possit, quãdo calidus, & humidus existens putredini magis expositus videtur, non est hoc loco & tempore explicandum. Altera est synochus cum putredine, de qua nũc agimus, cuius tres sunt differentiæ. Nam quędam à principio ad finẽ æquali magnitudine perdurãt, has Gręci omotonas vocant, in eodẽ vigore permanentes: alia enim tria tempora occulta sunt: quędã verò semper augentur, eas Gręci acmasticas, id est, incrementũ suscipientes, aut inualescentes nominant, principium, vigor, & declinatio in his occulta sunt, quemadmodum in vltimis tria tempora priora. Aliæ paulatim diminuuntur, & decres-

crescunt, paracmasticas, hoc est decrescentes appellant: de his fusiùs Galen. 9. method. & lib. 2. de differentiis febrium, cap. 2. lib. 2. de crisibus cap. 7. agit. Quare fallitur Auicennas, credens Galenum negasse dari febrem sanguineam putridam. Fit synochus ex putredine ciborum multorum, & sanguineorum, multa exercitatione, præsertim à cibo & vere, & iuuene carnoso: otium immodicum auget sanguinem, & humores omnes, à quibus in vasis maximis, potissimum (quę circa alas & inguina existunt) putrescentibus synochus hæc fieri solet, præcipuè si obstructiones adsint, quas Venus gignit à cibo, & ebrietas. Signa huius febris ponuntur à Galeno 9. methodi, quæ multa sunt, rubor scilicet faciei magnus, & totius corporis somnus immodicus, calor magnus, qui acrior est eo, qui sequitur synochum sine putredine, minùs tamen mordax, quàm in ardenti. Pulsus iis maximus, vehemens, celer, creber, & inæqualis, tamen si cum aliis febribus putridis comparetur: Vrina rubra & crassa. *Error Auicennæ.* *Causæ.* *Notæ.*

Curatur hæc sex remediorum generibus. Primò, victu frigido & humido, minùs tamen humido, quàm biliosę febres, & tenui, vt succo malorum granatorum, cremore hordei, lacte amygdalarum dulcium, cichorea, lactuca cocta, si ventriculus est imbecillus, vel cruda cum aceto & sacchato, si est validus, carne cydoneorum sacchare condita, radice buglossæ sacchato condita, pyris, & malis cotoneis assatis, pane loto. Si facultas sit imbecilla, vel post sanguinis missionem, & alias vacuationes, nutriatur iure, & carne pulli gallinacei refrigeratis agresta, acetosa, hordeo decorticato, semper tamen consideranda est natura ægri, ætas, regio, consuetudo, & anni tempus in quantitate, qualitate, & numero cibi sumendi, vt Hippocrates docet 17. aphorismo primi libri. Potus sit aqua hordei, & in declinatione vinum album bene dilutum, præsertim si ventriculus fuerit imbecillus. *Curatio.* *Victus.*

Secundò, secta basilica dextra, & misso sanguine vsque ad animi deliquium, si vires adsint: ego semper nostris temporibus extraho sanguinem non semel, sed bis aut ter, & quandoque quater vno, vel duobus diebus: numerus tamen dierum non est semper inspiciendus. In hac tamen febre à principio oportet mittere sanguinem, ita tamen vt respondeat plenitudini, & robori virium. Ante tamen sanguinis missionem si non times subitam suffocationem, & semel in ipso quoque febris die hoc aut simili clystere aluus lenienda est, & intestina purganda: ℞. foliorum maluarum, violarum, & mercurialis an. m. j. furfuris, & hordei sine cortice an. p. j. fiat deco- *Sectio venæ.* *Obseruatio.* *Clyster.*

decoctum, de quo percolato accipe ℔. j. & ℥. iij. cui adde cassiæ fistulæ præparatæ, & diacatholiconis. an. ℥. ij. misce, & fiat clyster.

Potus aquæ frigidæ. Tertiò, potu magno aquæ frigidæ, qui Galeno autore 9. method. post sanguinis missionem in hac febre maximum est præsidium, nisi quæ illum impediant, æger habeat, vt sunt tumor, partis principis obstructio, magna inflammatio, vel imbecillitas alicuius visceris, defectus caloris innati, & natura contraria potui aquæ frigidæ: solet enim potus multus aquæ frigidæ hanc febrem præsertim non putrem & putrẽ quoque post sanguinis missionem, & humoris biliosi concoctionem curare sudore, vel ventris profluuio, vel aliquando febrem hanc & ardentem in pituitosam mutare: quo autem modo id fiat, non est præsentis instituti, nec sanguis, nec bilis possunt in pituitam verti, cùm coctum non possit fieri crudum.

Impedientia potum aquæ frigidæ.

Aduerte.

Concoctio. Quartò, concoquentibus, refrigerantibus, & bilis, quæ fit ex sanguine tenuiori, acrimoniam remittentibus, vt syrupus granatorum, acetosæ. S. violarum, rosarum, & endiuiæ. S. & comp. & similium cum aquis, vel decocto duplo endiuiæ, cichoreæ, acetosæ, scariolæ, & similium sumptis per duos vel tres dies.

Purgatio. Quintò, vacuantibus bilem, vt cassia fistulari, tamarindis, rhabarbaro, myrobalanis citrinis, manna, diaprunis solut. & electuario de succo rosarum. vt ℞. medullæ cassiæ fistulæ recens extractæ, & medullæ tamarindorum an. ℥. ß. infusionis rhabarbari in aqua endiuiæ per noctem factæ ʒ. j. squinanti g̃. iij. diaprunis solut. ʒ. iij. syrupi violarum ℥. j. decocti florum cordialium q. s. misce, & fiat potus: vel si est diuites, ℞. mannæ electæ ℥. j. ß. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ, deinde eiecta substantia ℈. iiij. decocti florum cordialium q. s. misce, & fiat potus. Si tamen abhorret liquida medicamenta purgantia: ℞. pilularum de rhabarbaro ʒ. j. cum aqua cichoreæ fiant pilulæ septem, & dentur. Sed ego in hac, & in aliis biliosis, non laudo pilulas: quia præterquam quòd omne medicamentum purgans (autore Galeno comm. 24. primi aphoris.) per se calfacit vehementer, forma pilularum magis calfaciet propter siccitatem coniunctã, quæ simul cum caliditate non potest minui, quemadmodum in mixta cum syrupo, & decocto, & cassia, & tamarindis in potibus fieri solet. Quare post potionem magis laudo bolos, seu bucellas: vt ℞. rhabarbari electi puluerizati, & pauca aqua endiuiæ madefacti ʒ. vj. sac-

Præscriptio diuiti accõmodata.

Pilulæ.

Vsus pilularũ damnatur in morbis biliosis.

Boli laudantur.

chari, q. s. misce, & fiant boli quinque vel septem: & ideo in his, & biliosis febribus medicamenta purgantia valenter, & insalubria etiam castigata nocent, vt est scammonium, colocynthis, helleborus, & similia: solebat dicere eruditissimus Tornamira, medicos eis in his febribus vtentes non esse curatores, sed interfectores. *Quæ nocent.* *Dictum Tornamiræ.*

Sextò, refrigerantibus, & corroborantibus cor, iecur, & totum corpus internis & externis, vt electuario diatrium santalorum, diarhodonis Abbatis, diamargaritonis frigidi, conserua rosarum, conserua violarum: vel hoc electuario: ℞. pulueris diatrium santalorum ʒ.ij. pulueris diamargaritonis frigidi, ʒ.j. conseruæ acetosæ ʒ.iij. sacchari dissoluti in aqua rosarum q. s. misce, & fiat electuarium in tabellis pondere ʒ.ij. Dosis quolibet mane ʒ.iiij. cum ℥.iiij. aquę cichoreæ, vel acetosæ, vel endiuiæ, vel decocti hordei sine cortice, vel cum vino albo bene aqua diluto. Cordi sæpe admoueatur hoc epithema tepidum, vel actu frigidum in æstate, & ęgro iuuene: ℞. aquæ rosarum ℥. iiij. aquæ acetosæ, & buglossæ. an. ℥.iij. aquæ melissæ ℥.ij. pulueris diamargaritonis frigidi, & trochiscorum de camphora. an. ʒ. j. misce, & fiat epithema cordi admouendum omni tempore ante & post vacuationes, quia cor non potest obstructione affici. Hoc vnguentum bis admoueatur cordi, quod in omnibus febribus biliosis, & pestilentibus est optimum, eóque Carpetani medici vtuntur, & est Gainerij: ℞. olei nenupharis ℥.iij. pulueris nenupharis ʒ.ij. santalorum rubrorum, seminis acetosæ, coralli rubri præparati an ℈.j. margaritarum electarum, ossis ex corde cerui. an. ℈. ß. camphoræ g͂ iij. misce, & fiat vnguentum. Hepati bis in die ventriculo vacuo admoueatur vnguentum santalatum, vel cerotum santalatum & hoc epithema tepidum: ℞. aquæ endiuiæ, & cichoreæ, an. ℥.iij. aquæ rosarum, & absinthij, an ℥.ij. santalorum rubrorum ʒ. ij. spodij ʒ.j. aceti rosati cochlearium vnum, misce, & fiat epithema. Balneum aquæ tepidæ in hoc genere auxiliorum est optimum huic, & aliis febribus, presertim hecticæ, vt dicemus capite octauo huius libri. Totum enim corpus refrigerat, & reliquias materiæ resoluit. *Alteratio & corroboratio.* *Sumenda electuaria cum aquis.* *Admouenda cordi.* *Epithema.* *Vnguentũ biliosis, & pestilentibus febribus.* *Hepati epithema.* *Balneum.*

De febre Diaria, & Synocho.

CAPVT I.

Scholium.

Synoch

Quid febris. SYnochos Græcis, continens Latinis.) *Febris est intemperies calida, in toto corpore, aut saltim pluribus, aut præcipuis partibus existens, & actionem lædens. In hac definitione, intemperies est genus, quo communicat febris cum aliis intemperiebus. Reliqua, quæ in definitione continentur, differentiæ sunt. Cùm dicimus hanc intemperiem esse calidam, separamus eam ab aliis tribus intemperiebus frigida, sicca & humida, cùm eam collocamus in toto corpore, separamus febrem ab intemperie calida unius partis. Vltimò definitionis membro, febris distinguitur ab aliis intemperiebus, quæ includuntur intra limites sanitatis. Singulæ partes istius definitionis breuiter explicandæ veniunt. In primis febris est intemperies calida, vt Gal lib. de causis morborum, & 6. aphor. com. 16. & aliis locis docet. Qua in re videtur contrarius sibi, & Hippocrati. Sibi contrarius est, quia 2. acutorum com. 24 calorem febrilem siccum, & 1. aphor. com. 16 febrem passionem calidam siccam nominat. Vnde febris non in solo calore, sed simul cum siccitate consistit. Hippocrati contrariatur, quia hic supradicto aphorismo victum humidum febricitantibus consulit sentiens febrem esse affectum siccum. Respondeo febrem solùm esse positum in calore preter naturam, neque coniunctam habere siccitatem. Quod vltimum confirmat Vallesius, quia si aliquis vtatur victu humido, ita vt factus sit humidior quàm pro natura, & febricitet, tunc febris sine siccitate erit. Non tamen est, quod his & similibus vtamur argumentis, cùm facillimum habeamus, & quod multum vrget. Argumentum huiusmodi est si febris essentia in siccitate etiam est posita, ergo omnis febris coniunctum habebit marasmum, sed hoc est falsum, ergo & primum. Maior nota est, quia marasmus nihil aliud est, quàm intemperies sicca morbosa totius. Assumptionem falsam esse, experientia docet. Ad argumenta facile erit satisfacere. Ad Gal. qui febrem appellat passionem siccam, & calorem siccum: Respondeo, in febre semper esse siccitatem, quia immoderata caliditas ex accidenti consumendo humidum eam sibi adsciscit, hæc tamen non est morbosa, sicut neque ea quæ est in homine bilioso. Quid ad Hippocratem? Vallesius sentit Hippocratem in febribus victum humidum imperare, præcautionis gratia: Quod nobis non placet, quia in febribus solent phrenitis, lethargus, & alia symptomata frequenter euenire, quæ à nobis non præuidentur, quia non contingunt necessariò: cur ergo marasmum, qui rarissimè in febribus euenit, præcauebit Hippocrates? Dicendum ergo est Hippocr. victum humidum imperare febricitantibus, propter calorem, quia humiditas eum obtundit, sicut siccitas acuit. Secundò febrem dicimus esse in toto corpore, quia quum intemperies calida sit in corde, quod fons est caloris, & à quo calidum partium fouetur, non est mirum, si affecto principio omnes partes afficiantur. Hoc autem intelligendum est, si nihil impediat,*

An febris sit intemperies sicca.

Controuersiæ solutio.

Vallesius taxatur.

Cur Hipp. febricitantibus imperat victum humidum.

Febris in toto corpore.

quod

quod propter lypiriam & epialam dicimus. Hoc considerans Gal. 6. epyd. part. 1. com. 29 in febribus calorē in toto corpore, aut saltim præcipuis, aut pluribus partibus collocat. Vltima definitionis pars calorem febrilem morbosum & præter naturam esse demonstrat. Huius enim caloris proprium est omnia corrumpere, & naturalium actionum ordinem perturbare. Vbi per actiones naturales, eas quæ secundum naturam fiunt, intelligimus, quæ animales & naturales comprehendunt, ita tamen, vt in febribus actiones naturales potissimum lædantur, & inter eas illa, quæ concoctrix appellatur. Dices, nónne in febribus saltē diarijs, imaginatio, ratio, & memoria sæpe illæsæ seruantur? Respondeo semper lædi, quia non ita rectè, neque tanto tempore exercentur actiones prædictæ, ac in sanitate. Neque hoc mirandum est, quia in febribus instrumentum commune læsum est, nempe calidum innatum. Tum etiam, quia febris morbus est omnium partium.

Calor febrilis morbosus.

Quæ actiones lædantur in febribus.

Obiectio.

His positis, differentiæ febrium tradendæ sunt: quarum quædam sunt essentiales, quædam accidentales. Essentiales illæ sunt, quæ ex essentia febris (qui calor est) desumuntur. Quæ tres sunt: Prima desumitur ex qualitate caloris: Secunda ex motu: Tertia ex eius subiecto Ex qualitate caloris, febres appellantur magnæ, aut paruæ: siue propriè loquentes intensæ, & remissæ. De his loquitur Hipp. 6. epyd. sent. 29. cùm scribit febres quasdam esse statim ardentes, & quasdam debiles. Ex motu pendent illæ febres, quas Hip. eodem loco, primò mites, deinde increscentes, & alias è conuerso statuit. Ex materia diuiditur febris, in diariam, putridam, & hecticam. Diaria dicitur illa, in qua calor factus est in spiritibus. Putrida, in qua in humoribus, ita vt ex eorum putredine ortus sit. Hectica verò in qua in partibus solidis (hoc est, quæ consistentiam habent) calor factus est, at in humoribus & spiritibus in fieri. Differentiæ febrium ex qualitate & motu caloris desumptæ à materia pendent, quia calor in materia sicca intensus apparet, at in humida remissus: in materia tenui celeriter mouetur in crassa tardè. Et ideo has omittimus differentias, & eas, quæ ex materia sumuntur, appellamus essentiales, quia variam postulant curationem, & cùm finis sit ratio formalis artis, variant finem illius partis curatiuæ in medicina, qui est curare morbos. Differentiæ febrium, quæ accidentales appellari solent, sumuntur ex accidenti proximo, aut remoto. Ex accidenti proximo, cùm ex calore febrem diuidimus, quia taliter in cute effloreſcit color, qualis est humor, qui redundat. Hac ratione Hippocr supradicto loco, 6. epyd. febris prærubræ, prepallidæ, & liuidæ meminit, vbi in rubris & pallidis vtimur dictione præ, quia illi colores, nisi sint valde intensi, non sunt mali, contra quàm accidat in liuido colore, qui malus semper est, etsi non sit valde intensus. Ex accidenti remoto variæ etiam febrium differentiæ sumi solent: Quæ sunt, febris longa, & breuis, nocturna, & diurna; continua, & intermittens,

Differentiæ febrium.

Essentiales febriū differētiæ tres.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Ex qualitate caloris differentiæ ex motu.

Differ. ex materia.

Diaria.

Putrida.

Hectica.

Omnes febrium differentiæ reuocantur ad differen. ex materi. cur differ. ex mat. dicuntur essentiales.

Differ. accidentales.

&

Differentiæ & aliæ similes. Ex his omnibus febrium differentijs, eas, quæ ex accidenti ortum habent, omittimus, tum etiam quæ ex motu, & qualitate caloris desumuntur, solúmque disputare instituimus de his differentijs febris, quæ à materia pendent, de putridis, scilicet & hectica proprijs capitibus, præsenti autem loco de diaria, de qua autor non disputauit, agere non instituimus.

Febrium ex accidenti remoto.

Febris diaria exquisita. Febris diaria aut est exquisita, aut non exquisita. Febris diaria exquisita illa est, quæ ex calefactis spiritibus ortũ habens, per spatium vnius diei (hoc est viginti quatuor horarum) perdurat, siue ortum habeat à causa externa affectum in corpore relinquente, siue non relinquente affectum. Quod dico propter Menam & alios, qui eam febrẽ diariam, quæ ex causa externa, affectum aliquem in corpore relinquente ortum habet, diariam minùs exactam appellant. *Nõ exquisita diaria.* Non exquisitè diaria est illa, quæ ex vaporibus ab humoribus calidis eleuatis fit. Quæ media est inter diariam, & putridam: Communicat enim cum diaria, quia non fit ex putredine humorum, neque ex caliditate facta in partibus solidis: cum putrida verò communicat, quia ex calefactis humoribus ortum habet. Ex his diarijs, quædam appellantur Synochi non putres, in quibus feruet sanguis in vasis ab ira exercitatione, aut alia causa, à cuius vaporibus cor calefit. De his febribus agit Galenus nono method capite 1. & 2. Aliæ sunt diariæ ortæ ex lata obstructione cutis in his hominibus, in quibus acres sunt humores 9. meth. cap. 4 In eis enim calidi vapores eleuati cor calefaciunt, & inde fit febris diaria. Hæ febres facilè mutantur in putridas, aucta obstructione, nisi præcautione vtamur, sanguinis missione reuellentes humores.

An detur diaria ex putredine spirituum Solent medici hoc in loco quærere, An detur febris diaria ex putredine spiritus. Hæc controuersia ex hac altera pendit: An possint spiritus putrefieri. *Vallesij sententia.* Vallesius cõstãter affirmat spiritus posse putrefieri. Quod probat primò autoritate Aristotelis 4. lib. method. cap. 1. vbi scribit omnia putrefieri præter ignem. At spiritus non est ignis, ergo putrefiet. Secundò, aer potest putrefieri, ergo & spiritus. Antecedens experientia docet, in pestilenti constitutione. Consequẽtiam probat ex Galeno, qui in libro, An sang. in art. contineatur, spiritum esse aere crassiorem scribit, ac proinde oculis videri. Quòd autem crassior sit, ostendit, quia fit concoctione ex ipso aere, at coctio incrassat. *Pri. Vallesij.* Ego tamen constantissimè assero, spiritum non posse putrefieri. *Propria sententia cõtra Vallesium.* Quod confirmo ex natura rei, quia ad putredinem obstructio requiritur, quam nunquam faciet spiritus, tenuissimus cùm sit, & facilè diffletur. Quod considerans Gal. 1. de diff. feb. cap. 7. febrem diariam exemplo lapidum, & aliorum, quæ alterari possunt, & non putrefieri, demonstrauit. Præterea, ad putredinem requiritur quies, quam spiritus non habet. Adde materiam putredinis esse humiditatem excrementitiam, quæ in spiritibus non reperitur, cùm ad igneam accedant naturam. *Solutio.* Rationes Vallesij nil cõcludunt

dunt. Prima enim ostendit, ipsum non rectè aduertisse ea, quæ docet Arist. 4 metheo. cap 1. Eo enim in loco non sentit omnia alia corpora ab igne putrefieri: non ignorat Arist. ferrum, lapidem, elementum terreum, quod summè siccum est, non putrefieri, sicut nec alia similia corpora, quæ multum sicca sunt Non ergo erit hæc bona consequentia, ex Aristotele omnia putrefieri possunt præter ignem, ergo spiritus putrefient. Ad Aristotelem ex serie contextus respondendum est, in eo enim cap. 1. agit de generatione, quam dicit fieri à calido & frigido, quia calidum frigido temperatum (quod est calidum innatum) generationem efficit, permiscendo humidum cum sicco. Et ita igneum elementum est agens, quod permiscet, at alia elementa sunt materia ignis, quia cùm miscentur, ab eo patiuntur: & ideo possunt putrefieri, cùm ignis victus non potest gubernare mixtionem, cùm autem vincit, non fit putredo: vnde ignis non potest putrefieri, quia est agens, bene alia, quæ sunt materia ipsius. videat ergo Vallesius, quàm longè mente Aristotelis proponat propositionem, quæ simpliciter prolata falsa est, nisi contextus antecedentia, & consequentia aduertamus. Ad secundam rationem respondeo, negando consequentiam. In cuius confirmatione duo affirmat Vallesius. Primum est, ex Galeno spiritum esse crassiorem aere. Secundum, spiritum videri: Quæ duo falsa sunt. Primum, quia spiritus est crassior, non acre, vt vult Vallesius, sed æthere (vt eo loco ait Galenus) hoc est aere purissimo, ex quo fit: nam ex tenuissima aeris parte, & vaporis sanguinis etiam tenui parte, spiritus generationem obtinet in corde, concoctione: quæ, etiamsi incrassset, non proinde dicendum est spiritum esse crassiorem aere, sed tenuissima aeris parte, ex qua generatur. Vnde hæc consequentia non valet, aer putrefit, ergo & spiritus. Quia aer quietus potest esse in vno loco, habétque continuitatem, & humiditatem, & sic potest putrefieri: quæ omnia deficiunt spiritui, vt diximus. Secundum, quòd Vallesius scribit, nempe ex Galeno spiritum videri, quod & omnes affirmare video: ostendit ipsos per transennam legisse illum libellum, cui titulus est, An sanguis in arteriis contineatur, in quo Galenus contra Erasistratum disputans probat, spiritum solum, non contineri in arteriis, hac prima ratione. Si spiritus solus in arteriis contineretur, videremus eum exire, ergo solus non continetur. Propositionem confirmamus, quia si videremus eum exire, id colligeremus ex concidentia arteriarum. Quod similitudine possumus ostendere in vtre, in cuius compressione solemus dicere, nos videre aerem ex eo egredi. Respondebant sectatores Erasistrati Galeno, non est necessarium nos videre exire spiritum ex arteriis, quia tenuis, & leuis est spiritus, & sic facilè expirat. Contra hos disputat, ea ratione, qua diximus ex compressione desumpta. Videant ergo, qui spiritum videri ex Galeno affirmant, quantum à veritate aberrent: aliud enim est dicere videri spiri-

Primæ rationis Vallesii.

Solutio secundæ rationis.

Spiritus nõ est crassior aere.

Spiritus nõ videtur.

spiritum, & aliud videre spiritum exire, hoc enim vltimum signo prædicto possumus intelligere. Iam si tam acutè vident, vt eos non lateat spiritus, dicant mihi eius colorem, aut ipsum ostendant mihi, hoc enim sensu, non ratione debet probari.

Differentiæ diariarum. *Febrem diariam aliqui in varias differentias diuidunt, pro varietate spirituum, qui aut sunt vitales, aut animales. Non considerantes spiritũ vitalem solem in corde calefactum efficere diariam. Dicendum ergo est, febrem diariam vnicam esse, neque posse in varias differentias partiri, cùm spiritus vitalis vnicus tantùm sit: at cùm pro causarum varietate, curatio diariæ varietur, differentiæ diariæ ex causis varijs desumendæ erunt. Diaria semper fit à causis externis, in quibus opus est considerare, an sint præsentes, an non, tum an febrem efficiant, affectum aliquem in corpore generando, vel sine affectu. Si causæ præsentes sunt curationem indicant, non autem si sunt absentes. Si causa affectum aliquem efficiunt, vt frigus, & balneum aluminosum densitatem cutis, ablatis causis non ad febrem, sed ad curationem affectus veniendum erit. Si verò nullus sit affectus, diariam curabimus, vt manifestum est in illa, quæ fit ex ira, & exercitatione. Et ita cum Gal. 8. method. in fine, diariam conuenire cum hectica scribit, intelligit de diaria, cuius causa nullum affectum in corpore generauit, hæc enim curatur alteratione, sicut & hectica.*

Causæ præsentes indicant.

Signa communia diariarum. *Signa febrium diariarum quædam sunt communia, quædam verò propria. Communia omnibus diariis conueniunt, quæ traduntur à Galeno primo de differen. febr. cap. 8. Propria signa sunt illa, quæ causas particulares febrium diariarum vstionem, refrigerationem, cruditatem, iram, tristitiam, bubonem, vini potum, & alias similes demonstrant: de quibus agit Galen. 1. de arte curat. ad Glauconem, & 2. Crisєon cap. vltimo. Ex quibus locis hæc omnia pete, neque enim animus est transcribendi ea, quæ rectè à Galeno sunt explicata, vt multi facere solent, eo solùm nomine, vt chartas impleant, & aucti voluminis auctores videantur.*

Signa propria.

Methodus ad curandas febres putres. *De febribus putridis iam cum auctore agendum est, sed antequàm particularẽ earum curationem aggrediamur, æquum erit breuiter methodum generalem proponere, qua id præstare possimus. Primò ergo aduertendum est, in omnibus febribus putridis, hos septem affectus reperiri. Primus est febris, 2. putredo, 3. prohibita transpiratio, 4. obstructio, 5. humoris multitudo, 6. humoris crassities, 7. humoris glutinositas. Vnde febris varias habet causas antecedentes, quarum quædam solùm sunt causæ, vt putredo, & fluxio humoris multi, crassi, aut glutinosi. Prohibita transpiratio est symptoma, & causa putredinis. Obstructio est morbus, & causa putredinis. Hæ febrium causæ aliquando omnes sunt præsentes, aliquando non omnes. Præsentes sunt omnes, cùm febris est in principio, tunc enim est fluxio humoris, obstructio,*

7. affectus febris putridæ.

prohibita transpiratio, & putredo. Non autem sunt omnes causæ præsentes, cum febris est in aliis temporibus: nam in augmento febrium tã deficit fluxio, sicut in statu fluxio & obstructio non sunt, in declinatione verò sola est putredo (sicut in statu) sed iam euacuatur. Secundò aduertendum est, omnes febres putres conuenire in putredine, differre autem pro varia putredinis differentia ex loco, seu foco putredinis desumpta. Putredo enim vel est in toto corpore, aut maximis vasis, vt in febre synocho, vel est in vna tantùm parte. Rursus hæc putredo, quæ in vna consistit parte, vel est cum Phlegmone, vel citra phlegmonem: si est sine plegmone, pars illa, quæ obstructionem habet, in qua putrescit humor, dicitur focus putredinis. Si humor putret in toto corpore, febris ex eo orta caret accessionibus. Si verò in vna tantùm parte putreat, particulares circuitus efficit: simúlque febrem continuam, aut intermittentem: continuam, si humor putrefactus in foco, ob eius multitudinem, aut facultatis expultricis imbecillitatem, intra vasa continetur: intermittentem verò si propter causas contrarias per habitum corporis expellatur. Hæc omnia consideramus, propter curationem, quia cùm in synocho non sint circuitus, hora consueta cibabimus ægrotum, non sic in aliis febribus, quæ circuitum habent, in quibus in hora accessionis abstinendum est ab alimento, nisi vrgeat aliqua occasio: vt si vires concidant, qua ratione 8. metho. biliosi aliquando in hora accessionis cibantur. Tum in synocho, & continuis, dummodò adsint vires, quocunque tempore licet sanguinem mittere, at in intermittentibus solùm in hora intermissionis. His positis methodo rationali ex indicationibus desumpta, febrem putrem hac ratione curabis. Febris putris est morbus fiens, hoc est, qui habet causam ipsum fouentem. Habet ergo aliquid factum, & aliquid quod fit. Id quod factum est, debet curari, quia est morbus: id quod fit, debet prohiberi, ne fiat, quod præstabimus auferentes causam, quæ est putredo. Hæc etiam habet quid factum, quod curationem etiam postulat, & quid fiens, quod prohibebitur, auferentes prohibitam transpirationem, quæ est eius causa. Prohibita transpiratio non habet quid factum, & quid fiens, vt malè voluit Altomarius, quia hac suam essentiam habet in fieri, & perpetuò ab alio dependentem. Debet ergo auferri quod præstabimus, prospicientes obstructioni, quæ est eius causa continens. Obstructio etiam habet aliquid factum, indicans curationem: & aliquid quod fit præuisione egens, quam præstabimus, auferentes eius causam, quæ est fluxio humoris multi, crassi, aut glutinosi. Vnde in hac resolutione principium à febre sumimus, & tandem ad fluxionem gradatim descendimus, ita vt id quod in resolutione vltimum est, sit primum in curatione: quia affectus non potest tolli manente causa, vnde ortus est. His si addamus indicationes, quæ à viribus, & natura sumuntur, integram habebimus methodum. Indicationem à natura tunc addemus,

Differentiæ putredinis considerãdæ in curatione.

Methodus curandi febres putres.

Non agimus de febre symptomata. — Non agimus, cùm in quotidiana rationem habuerimus ventriculi, in tertiana iecoris, in quartana verò lienis. Aduertendum praeterea est, nos in hoc libro non agere de febribus, quae inflammationes sequuntur, quoniam hae sunt symptomata, & curata inflammatione cessent: sed de aliis febribus putridis, quae citra inflammationem fiunt, & in quibus septem illos affectus consideramus. Quid autem vnusquisque ex illis indicet, propriis capitibus explicabimus incipientes à synocho.

Nomina febrium putridarum. de synocho. Duplex synochus. — Febres quotidianae, tertianae, & quartanae dicuntur, non quia habeant accessionem singulis diebus, tertio, aut quarto euenientem, quia hac ratione duplex tertiana diceretur quotidiana: sed quia tali fiunt humore, quotidiana, quia fit à pituita, tertiana à bile, quartana ab humore melancholico. Ex his manifestè patebit, febrem synochon (hoc est continentem) appellari eam quae ex sanguine ortum habet: quae caret circuitibus, & vna continua clauditur accessione, quia non habet vnum certum locum affectum, sed multos. Haec duplex est, non putris, & putris. Synochum non putrem ex vaporibus sanguinis calefactis generari, & ad diariam referri supra, cùm de diariis erat sermo, explicauimus. De qua in praesentia non disputamus, sed de altera synocho putri, quae habet ortum ex putredine succorum, vel sanguinis (quod idem est) in omnibus vasis, vel maximis, & calidis, qualia sunt illa, quae inter alas, & inguina clauduntur: ibi enim caudices venae, & arteriae existere anatomes docet. Hanc autem putredinem in omnibus vasis, aut magnis inclusam solus sanguis (hoc est massa sanguinaria) efficere potest. Quia eius putredinis causa est plenitudo (vt ex 9. metho. cap. 5. & prima historia cap. 4. colligimus) non ea quae est ad vires, sed ad vasa. Vtraque autem à solo sanguine fit, nullus enim humor solus tantum augeri potest, vt venas distendat, quod in morbo regio experieris, & aliis similibus affectibus.

Synochon ex sanguine oriri probat ex eius causa primò.

Obiectio. — Dices, nónne dantur plethora biliosa, melancholica, atque etiam pituitosa, quam nos plethoram secundum quid appellamus? Poterit ergo ex hac fieri etiam synochos.

Solutio. — Respondeo concedendo consequentiam, cùm enim in hac plethora humor non sit separatus à sanguine, si in eo breue habuerit augmentum, poterit facere synochon: sin verò magnum, cum iam tunc sanguis sit multum pituitosus, melancholicus, aut biliosus, neque poterit facere plethoram ad vasa, & febris quae sequetur habebit circuitus illius humoris aucti. Quod synochos febris fiat ex solo sanguine per praepollentiam dicto, (quia sanguis humor quartus solus nunquam extat) praeter rationem dictam, aliis etiam confirmabimus, ita vt haec sit secunda ratio, desumpta ex 9. method. cap. 3. vbi scribit

Secunda ratio. — Gal. febrem synochon fieri, cum humor aequaliter, & citò, in omnibus vasis, aut magnis putrescit. Vbi illa duo verba aequaliter, & citò consideranda sunt: aequaliter enim in omnibus vasis solus sanguis, qui in eis potest redundare, putrefieri poterit, sicut & citò, cùm non difflatur

tur, quia est calidus, & sic facilè intemperiem calidam concipiet, & humidus: & ideò multi calidi & humidi vapores ab eo eleuati neque rectè gubernati citò putredinis erunt auctores; sicut & ipsemet sanguis citò etiam facilè putredinem concipiet. Tertia ratio ex eodem loco Galeni synochos febris neque in frigida ætate, vt senectute, neque in frigido corporis temperamento, quale est hominis melancholici & pituitosi, quia melancholia, & pituita citò non possunt putrefieri, neque in hominibus gracilibus, hoc est biliosis, quia multum difflantur, fieri potest. Ergo fict in solis sanguineis. Quarta ratio ex eodem capite Galeni, synochos carnosos & multo sanguine affluentes efficit, ergo solùm fiet ex sanguine. Quinta in synocho pulsus est maximus ex eodem loco Galeni, ergo ex solo sanguine fiet, quia homines sanguinei & carnosi, cùm habeant maximum pulsum, & aliæ naturæ vsque ad magnum tantùm possunt peruenire. Sexta ex curatione colligit institutum, quia solùm in synochis mittimus sanguinem vsque ad animi deliquium, vt inferiùs videbimus, propter plethoram, quæ à solo sanguine fit. Septima ex 9. method. cap. 5. desumpta apertè id monstrat, eo enim in loco Gal. plenitudinem ad vires synochon non efficere scribit, quia ea nec obstruit venarum ora, ita vt prohibeat refrigerationem, nec tunicas earum distendit, nec ruborem, nec tumorem inuehit. Iam à contrario sola illa causa, illa causa faciet synochon, quæ distendit venas, ita vt in eis tumorem efficiat, qui est signum non plenitudinis, sed magnæ plenitudinis, quæ ruborem inducit in cute. Certissimum ergo erit homini vel mediocris iudicij, hæc omnia à solo sanguine summè aucto fieri, & ita hunc solum synochon generare posse. Ex his colliges malè Altomaxium à bile, pituita & melancholia syncera synochon etiam fieri scripsisse. Probat autem etiam à bile fieri his rationibus. Prima desumitur ex Gal. lib. 2. diff. febrium cap. 7. vbi continuam ex bile febrem diuidit in synochon, & continuam. Secunda etiam vim habet ex lib. 2. Criseon cap. 6. vbi Gal. postquàm synochon febrem continuam esse, & acutam scripsit, consequenter de ipsa loquens hæc addit, sufficit enim genus agnoscere, quod biliosa sit, atque deurens, hæc Gal. si synochos est biliosa, ergo bilis synochon efficiet. Tertia ratio Hippocr. 4. de ratione victus sic habet: Cùm venæ totius corporis exiccatæ, attraxerint acres, ac biliosas humiditates ex carnibus, febres ardentes fiunt. Iam si hoc ita est, si bilis à venis omnibus attrahatur, ex carnosis partibus faciet synochon. Quarta ratio, si synochos febris fit ex sanguine putrescente, ergo & ex bile, consequentiam probat, quia sanguis cùm admodum putrescit, eius tenuior portio in bilem mutatur.

Tertia ratio. *Quarta ratio.* *Quinta ratio.* *Sexta ratio.* *Septima ratio.* *Altomarij sententia.* *Prima ratio Altomarij probans synochon fieri ex bile.* *Secunda.* *Tertia ratio.* *Quarta ratio.*

Quòd ex pituita etiam generare possit, probat ex lib. 4. acutorum, vbi Hippocrates fatetur, pituitam salsam à totius corporis venis attractam, aliud causæ genus efficere: ergo cùm hæc pituita erit putrefacta

Probat pituitam generare synochon.

facta in omnibus venis, vnam habebit accessionem & sic erit synochos. Hæc Altomarius. Cuius rationes soluendæ sunt, cùm iam paulò suprà probauerim solum sanguinem ex quatuor humoribus constitutum, synochon generare posse. Prima ratio desumpta ex Galeni loco non rectè

Solutio primæ rationis Altomarij. consideratoibi enim hoc est 2. de diffe. feb. totum quæ ex flaua bile fiunt additum est, & superfluum imò repugnans Galeni doctrinæ, vt disputationis series persuadet. Postquam enim Gal. egit de intermittentibus febribus, illo cap. 7. incipit agere de continuis, eas diuidens hoc modo: Continuæ febres, aut sunt continentes, aut nomen generis seruantes, continuæ dicuntur. Rursus continentes tres habent

Solutio secundæ rationis. differentias, sicut & continuæ, quæ eo loco enumerantur. Et ita explicatio huius loci, ostendet etiam locum, qui habetur 2. criseon, ex quo secunda ratio habet vim, corruptum esse: ibi enim totum illud, quòd biliosa sit, delendum est, vt ex contextu colligo. In eo enim incipiens agere Galenus de continentibus febribus, eas ait esse continuas, & ardentes, nullam faciens mentionem, quòd sint biliosæ, ac proinde cùm

Solutio tertiæ rationis. concludit, sic legendum est, Sufficit enim genus agnoscere, quòd continua sit, & adurens. Tertia ratio ridiculam habet consequentiam. Imprimis cùm Hippo. dicit venas exiccatas attrahere bilem ex carnibus, intelligendum est, venas eo modo affectas attrahere ex carnibus ichores sanguinis. Non tamen intelligendum est, hos semper vbi attrahuntur, facere febrem: hoc enim falsum est, sed tantùm, quando in aliqua vena à crasso humore obstructio incepta est, tunc enim ichores ibi detenti augent obstructionem, & sic fit putredo tanta, quæ po-

Quartæ rationis solutio. test generare febrem, secundò, etsi venæ attrahāt bilem ex carnibus, & hæc perficiendo obstructionem febrem generet, habebit circuitū tertianos. Tum bilis flaua non potest obstruere, quomodo ergo efficiet synochon? Quartæ facillimum erit satisfacere, si enim sanguis iam habet tenuem portionem in bilem mutatam febrem efficiet habentem tertianos circuitus, & tunc Galenus eam appellat febrem biliosam, nos autem non loquimur, nisi de sanguine non mutato adhuc in bilem, aut melancholiam, & putrefacto, hic enim est, qui facit synochon. Vltima ratio quæ probat pituitam salsam generare synochon duo habet absurda, quæ sunt, pituitam salsam posse in toto corpore

Differētiæ synochæ febris tres sūt. putrere, & secundò posse facere vnam accessionem. De differētijs synochæ febris disputemus, quæ tres sunt. Prima appellatur à Græcis ac-

Prima. mastica, à Latinis augescens: quia à principio suæ generationis semper habet accessionem increscentem: causa huius rei est, quia in ea plus

Secunda differentia. putrescit sanguinis, quàm dissipetur de putrefacto. Secunda dicitur à Græcis omotonos, cuius accessio semper eundem seruat tenorem: hoc est,

Tertia differentia. quæ neque diminuitur, saltem sensibiliter: quod prouenit ex eo, quod tantum dissipatur humoris putrefacti, quantum de nouo putrefit. Tertia differentia synochos, à Græcis paracmastica, à Latinis decrescens

dicitur, in qua accessio semper decrescit, quia plus dissipatur ex putrefacto sanguine, quàm putrescat de nouo. Dices si vnaquaeque synochos vnam habet accessionem, ergo habebit etiam vnum tempus solum: Respondent omnes medici, verum esse synochon solùm habere vnum tempus morbi sensibile, & tria insensibilia. Qui quantum errent, hac ratione probamus. Sanguinis missio non est exercenda in statu, aut morbi declinatione: sed si synochae febres habent vnum tantùm tempus, tunc in eis sanguinem mittimus in statu, & declinatione: ergo hae febres non habent vnum tantùm tempus, sed multa. Maiorem probamus, quia tempore status non est fluxio humoris, & est coctio perfecta. At in declinatione, cùm humor peccans iam à natura euacuetur, non est quòd eius motum perturbemus sanguinis missione. Assumptio nota est quia in omotono (si tantùm habet statum) cùm sanguinem mittimus in statu exercemus euacuationem, sicut in paracmastica in declinatione. Obiectio. Solutio medicorum. Refutatio solutionis.

Ego autē (vnà cū Ludouico Collado praeceptore doctissimo) sentio, has tres synochae febris differentias, habere quatuor tempora vniuersalia sensibilia Cognoscuntur autem ex cruditate & coctione: principium enim est, quando est signum cruditatis in calore pulsu, & vrina. Augmentum, quando incipit coctio. Status, quando perfecta est, declinatio verò, cùm febris iam mitescit. Dices si hoc ita est, qua ratione vnā appellamus augescentē, aliam in eodem statu permanentem, & aliam decrescentem? Respondeo, quia haec est propria constitutio huius febris, vt in declinātē erit manifestū, in hac enim in principio humor multus facit obstructionem, ita tamē fluit ad eam, vt minus fluat, quàm dissipetur, hoc tamen, non tollit febrem esse in principio, idem dicendū in aliis temporibus. Quòd autem hoc sit verum, colliges ex 9 method. cap 4. in secunda historia serui cuiusdam, qui synochon putrem patiebatur. Quē Gal. post secundā noctem vidit putrescentiū humorū praebentem notas, vnde quaeso Gal. desumit notas humorū putrescentium, nisi, vt iā diximus, ex calore, pulsu, & vrina? Tum nonne quando humor putrescit, est cruditas? Adde in eadem historia inferiùs haec scribere Galenum, itaque ad portionē minuentis se febris, vrinę quoque cōcoctio praecesserat, eràtq; haud obscurū septimo finiendā. *Sensim ergo procedebat concoctio, in hac synocho post cruditatē, & ideò, quādo in synochis sanguinem mittimus, in principio sensibili id praestamus.* Propria solutio & vera. Obiectio. Solutio.

Secundò secta basilica dextra.) *Synochos febris non potest curari, nisi prius causae eam generantes auferantur, quae sunt putredo, prohibita transpiratio, obstructio, & multitudo humoris. Ex his causis cùm sit prima multitudo, ab hac incipienda est curatio. Haec indicat sui ablationē, quae fit per contrariū nempe euacuationē lib. 2. apho. sent. 22. Cùm autem euacuatio possit fieri inedia, balneo frictione, exercitatione, purgatione & sanguinis missione, de remedio euacuante in hoc affectu, hoc modo deliberabis. Plethora in synocho est magnus affe-* Sectio venae.

ctus postulat ergo magnum remedium, qualia sunt inedia, exercitatio, balneum, frictio, & similia, quae ideo omittuntur. Remanent ergo duo remedia magna, purgatio, & sanguinis missio. Purgatio caret occasione, quia non est affectus eam indicans, remanet ergo sola sanguinis missio, quae citò, & multùm omnes humores potest ex toto corpore euacuare. Haec autem exercetur à Galeno aliquando, vsque ad animi deliquium 9. meth. cap. 4. sic & 6 epy. par. 1. com. 29. & aliis locis deliberans de ipsa ex affectu postulante talem euacuationem & praesentia virtutis. Affectus postulans est maxima plenitudo, quae maximā postulat euacuationem. Vires autem summae sunt, quia homo est carnosus, & iuuenis, & ideò habet maximum pulsum: inde colliges, in his febribus synochis (cum ratione maioris & minoris differant) non esse necessariò mittendum sanguinem, vsque ad animi deliquium, sed animi deliquium, esse terminum illius euacuationis, ita vt in summa plenitudine, non liceat vlteriùs euacuare, nisi voluerimus aegrum interficere.

Sanguinis missio vsq; ad animi deliquium.

Vnde videat Vallesius, qua ratione possit constare sua sententia, qua lib. 7. controuersiarum nititur probare, in febribus biliosis continuis, etiam sanguinem mittendum esse, vsque ad animi deliquium. Prima ratio, Gal. 2. aph. com. 29. in ardentissimis febribus sanguinem mittit vsque ad animi deliquium: sed febris tertiana continua est febris ardentissima, ergo in ea licebit talem euacuationem exercere. Secunda Gal sanguinem mittit in hac febre, vt refrigeret, ergo & id licebit in tertiana continua, in qua intensior est caliditas, quàm in synocho. Tertia ratio, in synocho Gal. copiosè euacuat, ne humor propter feruorem in partem principem feratur: sed in tertiana continua magis feruet calor quàm in synocho, ergo licebit in ea propter eandem causam euacuare copiosè, hoc est vsque ad animi deliquium. Et cùm possit aliquis ei obijcere, in tertiana continua deficere virium robur. Respondet se loqui non de ea tertiana, quae exquisita est, sed de notha, in qua vires possunt constare. Certè ego multum miror virum doctissimum nunquam aduertisse, has rationes nil concludere, neque ex quo affectu deliberemus in synocho, de sanguinis missione. Nos enim, vt Gal. & rei natura docent, in ea vsque ad animi deliquium euacuamus, indicatione sumpta ex causa obstructionis, quae plethora est, non ergo mittimus sanguinem, vt refrigeremus, vt secunda ratio docet. Quòd si ex tali euacuatione sequatur corporis refrigeratio, & inde delectatio, id ex accidenti prouenit, non quòd nos id instituamus efficere. Neque etiam sanguinem mittimus, ne sanguis decumbat ad partem principem, vt tertia ratio docet, verum est, ex hac sanguinis missione id aliquando prohiberi. Prima ratio nil concludit, quia etsi Gal. scribat lib. 2. aph. in ardentissimis febribus, sanguinem esse mittendum vsque ad animi deliquium. Quid intelligat per febres ardentissimas ipsemet explicat lib. 6. epy: & lib. de cur. rat. per sang. miss. cap. 11. & 9. methodi: in quibus

In biliosis febribus probat Vallesius sanguinem esse mittendum vsque ad animi deliquium.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Contra Vallesium.

Secunda & tertiae rationes soluuntur.

Soluitur prima ratio.

locis agit de hac copiosa euacuatione, & solùm meminit ardentissimarum, quae ex sanguine fiunt, & quamuis id non scripsisset, nos ex natura rei debemus id colligere. Si enim haec tam copiosa & summa euacuatio, postulat magnam plethoram & summum virium robur, quae desiderantur in tertiana qualibet, quomodo licebit in ea summè euacuare? Quòd si in tertiana notha sunt vires, vt vult Vallesius, non tamen summae, sed tales, quae poterunt ferre euacuationem, propter reuulsionem factam.

Tertiò, potu magno.) *Post sufficientem sanguinis missionem, quam cognosces ex coctione, quae in vrina apparere incipit, cùm iam curata sit causa obstructionis ad hanc veniendum est. Curabitur obstructio suo contrario, quod est aperiens. Hoc varium est, decoctum capillorum veneris, cichoreae, aut alterius similis cum oxymelle. Eligenda enim sunt aperientia minùs calida, quia quae calidiora sunt, augendo calorem humorum putrium, augebunt & putredinem. Aduerte tamen aperientia medicamenta obstructionem curare, sanguinem fluxilem efficiendo, & motum ei tribuendo. Iam obstructione curata, vt possit putredo per conuenientes regiones expelli, vtiliter exhibetur aquae frigidae potus. Qui refrigerans partes ab intemperie calida languidas, eis robur addit, temperiem generando: hae autem roboratae, putredinem expellere solent, per sudorem, vrinam, vomitum aut deiectionem: aut simul multis ex his euacuationibus. Quòd si aeger iuuenis fuerit, & carnosus, aestate media, natatio in aqua frigida cōmoda erit, quae corrigendo partium intemperiem, sudorem mouebit. Neque frigiditas densando poros cutis eam prohibebit, quia potiùs ab ea, ad mediocritatem reducentur, nimis dilatati à calore febrili, & aestatis. Quòd si Hippocr. lib. 3. acutorum natationem in aqua frigida vitet in aegrotis, intellige cum Gal. in illis aegrotis, qui virium habent imbecillitatē. Dices, cur putredinem nos non euacuamus? Respondeo ad auferendam putredinem in viuentibus, nos expectare actiones facultatum naturalium, qua ratione in synocho separata parte putri à nō putri, eam quae putris est, facultas expultrix euacuat, quae sollicita est de animalium salute, & proinde rectè dicebat Hipp. natura medicus, nos enim ministri tantum sumus. Iterum obijcies, diminutè tradidisti curationem, quia prohibitam transpirationem, quae etiam debet auferri, omisisti. Respondeo, consultò id esse factum, quia, vt iam supradixi, prohibita transpiratio habet essentiam in fieri, & ideo curata obstructione cessare.*

Quartò, concoquenti bilem.) *neque bilis eget preparatione, neque hic affectus pendet ex bile, cur ergo preparet bilem, nescio.*

Quintò, vacuantibus bilem.) *Febris synochos, ex sanguine ortū habet, & non ex bile, proinde nō est quòd ea euacuemus. Vera est, si haec febris perseueret sanguinis tenuiorē portionem mutari in bilem, & hanc febrē iam esse biliosam, quae curabitur ea ratione, qua inferius videbis* *Auctor taxatur.*

De febre ardente. Cap. II.

Descriptio. Ardens febris Latinis, causos Græcis, est febris biliosa de genere continuarum: errant igitur qui cum Arabibus volunt à falsa pituita posse procreari: errant quoque qui cum iisdem ponunt discrimen inter ardentem febrem & tertianam continuam: quia neque à bile flaua putrescente in venis, quæ à corde distant, fit, neq; illa ab eadem bile putrescente in venis cordi propinquis tantùm, sed (Gal. authore in variis locis, præsertim comm. 59. lib. 4. aphoris. febris ardens eiusdem est generis cum tertiana exquisita intermittente, eò quòd ab eodem humore bilioso ambæ procreentur. Differt tamen ardens à tertiana exquisita, quòd in hac flaua bilis per totum corpus fertur, in ardente autem febre ipsa bilis in venis vnà cum sanguine continetur.

Causæ. Omnia quæ bilem flauam procreant, efficere possunt febrē hanc, Aer scilicet nimis calidus, alimenta acria & admodum calida, vt piper, sinapi, cæpe, allia, vinum vetus, & similia, & *Nota.* animi & corporis labores. Ex his enim flaua bilis gignitur omni tempore, & ætate, prçsertim æstate, & iuuentute: à qua in venis putrescente fit ardens febris. His notis cognoscitur, lingua eorum qui hac febre laborant, arida fit, aspera & nigra, ventriculi erosio, sitis intolerabilis, vigiliæ, capitis dolor, nonnunquam etiam delirium, mouentur fermè semper ab vna parte in aliam, vt animalia turgida & venere capta, & tumores turgidi, à quibus sæpè fit hæc febris. Quare deiectiones alui eis liquidæ, & pallidæ sunt, quamuis sæpe aluus dura sit. Pulsus celerrimus, vrina flaua, & aliquando alba, quæ delirium futurum significat: fiunt aliquādo surdi hi,

Curatio. & nonnunquā muti. Septem remediorū generibus curatur.

Victus. Primò, victu tenui refrigerāte satis & humectāte, vt aere in æstate parato, aqua rosata inspersa sæpe per totā habitatio-

Loci refrigeratio. nem, foliis etiam lactucæ, myrti, salicis, floribus violarū, nenupharis, & rosarum, fuga anhelitus multorū, iræ, & aliorum, quæ calfaciunt, Nutriatur cremore hordei, succo gra-

Cibus. natorū, lactuca, præcipuè cū aceto & saccharo, cichorea, cucurbita, lacte amygdalatū dulcium, & quatuor seminū frigidorū, cucurbita saccharo condita, radice buglossæ saccharo cōdita, scapo lactucæ condito saccharo, dicitur à Valentinis gorga daniel. Si sit æger imbecillus, nutriatur iure pulli cum lactuca in eo elixa, vel hordeo sine cortice: semper tamen habenda ratio eorum, quæ diximus capite præcedenti cum Hippocrate 17. aphorismo primi libri, & etiam eorum

rum, quæ 8.& 10. Aphorismo eiusdem lib. docuit Hippocrates, in quibus habetur, in vigore morborum, & iuxta vigorem non esse cibum exhibendum, neque in his, in quibus vigor est omnis morbus, vt in apoplexia, vel maxima febre: At in aliis plus cibi esse dandum in initiis, & semper versus vigorem minuendum, cuius contrarium consilium nostræ fœminæ quotidie sequuntur, dant semper in morborum initiis parum cibi, & augent ipsum cōtinuò vsque ad vigorem, & ipsum sæpè augent, vel multum saltem præbent, quo errore non pauci ægri pereunt. Potus sit aqua hordei sine cortice solùm. In prandio & cœna, & cum julep violarum, & rosarum, & syrupo acetositatis citri quacunque alia hora. *Error fœminarum in victu.* *Potus.*

Secundò, secta basilica dextra, si fuerint signa sanguinis, rubedo scilicet totius, venæ magnæ & plenę, vrina rubra & ætas florida, & robur virium. Cùm verò in hac febre nō apparent signa sanguinis, non est necessaria sanguinis missio: sed purgatio bilis, neque in omni putrida febre est secanda vena, vt multi recentiores medici cum Gal. 11. meth. volunt. Nam non deprauato sanguine, primo vel secundo loco per mixtionem vel corruptionē potiùs noceret, & ideo ipse Galenus libro primo de arte curatiua ad Glauconem cap. de curatione tertianæ exquisitæ, nihil de sanguine mittēdo dicit: & post eodem lib. capite de tartiana notha: quòd si inquit, sanguinem mittere oporteat, neque hoc quoque omittendum, sed ab initio statim adhibita earum rerum quas scis distinctione tantum mittendum, quantū præsens exigit status: & capite de curatione quartanæ eodem libro, deinceps de quartanis dicemus, quas etiam ab initio mediocriter ac leniter tractare oportet, nullum acre medicamentum, aut euacuationem exhibentes, nisi sanguis fortè vehementer superabundans appareat, & si vena incisa is qui fluit niger videatur ac crassus, pręcipuè verò in iis, qui liene laborāt, huiusmodi cernitur, audaciùs mittendus est: quòd si tenuis, aut flauus extiterit, statim supprimendus: & postremo eodem libro cap. de curatione cōtinuatum. Sanguinem verò, inquit, mittere oportet, & ob morbi magnitudinem, & quibus multò plus ruboris insit, quàm naturæ conueniat, & maior quā pro consuetudine corporis tumor, & venæ eminentiores atque magis extensæ, his omnibus est auferendus, nisi vires, aut ætas, aut aliquid eorum, quæ supra commemorauimus, prohibuerit. Concludamus cum Gal. his in locis, sanguinem non esse mittendum in omni febre, quæ dependet ex putredine humorum. Huic libro est maxima fides adhibēda, quia scrip- *Sectio venæ.* *An secanda sit vena in omni febre putrida.*

scripsit in eo de febribus ex professo, & propriam disputationem de his tantùm instituit, in methodo verò generaliùs omnia persequitur. Deinde librum hũc adGlauconem scripsit, qui in philosophia & medicina diu multúmque versatus erat.

Cur magna fides adhibenda lib. de arte curandi ad Glauconē. Neque Galeni authoritas vndecimo methodi repugnat (vt diximus) huic nostræ, vel potiùs Galeni sentētiæ & veritati, neque etiam cõmentarius 23. primi libri aphorismorũ, vt aliqui recentiores medici censent, est contrarius nobis, in quo non docet Galenus omnem febrem ardētem indigere sanguinis missione vsq; ad animi deliquium, nam nõ verum id est, nisi quãdo sanguis peccat cum bile. Cùm enim sola bilis putrescit, sanguis nullo modo mittendus est: quia eius vacuatio simul cũ spiritu & natiuo calore vel mortem, *Si bilis turgeat.* vel maximum periculum induceret Bilis ergo putrescens in hac febre ardenti si sit turgida absq; cõcoctione, & sine san- *Potio.* guinis missione vacuanda est hac, aut simili potione: ℞. medullæ tamarindorum, & medullæ cassiæ fistularis recens extractæ. an. ℥. ß. infusionis, ℈. iiij. rhabarbari in aqua endiuię per noctem factæ, diaprunis solutiui ʒ. ij. ß. syrupi violarum *Potio diuiti.* ℥. j. decocti florum cordialium q. s. misce, & fiat potus. Vel si est diues: ℞. mannæ electę ℥. j. ß. infusionis ʒ. ij. rhabarbari in aqua endiuiæ factę, iuris pulli gallinacei, decoctionis flo- *Potio pauperi.* rum cordialium, quod satis est, misce, & fiat potus. Si fuerit pauper, fiat vacuatio per priorem potionē sine rhabarbaro, die sequenti, & omnibus diebus, dempto die euacuationis, *Clyster.* per medicamenta purgantia hoc, vel simili clystere aluus lubricetur, ℞. foliorũ maluarũ, violarum, lactucæ, cichoreæ, & mercurialis an. m. j. furfuris, hordei sine cortice, quatuor seminum. f. m. conquassatorum. an. p. ß. fiat decoctum, de quo percolato accipe ℥. xv. olei violarũ ℥. iij. sacchari rubri, & cassiæ fistulæ præparatæ. an. ℥. j misce, & fiat clyster. Si maxima fuerit caliditas febrilis, adde trochiscorum de camphora ʒ. j. mucilaginis seminis psyllij, & cydoniorum. an. ʒ. *Epithema cordi admouendum.* iij. olei papaueris ℥. ij. Cordi à primo die omni hora admoueatur epithema aut simile: ℞. aquarum rosarum, & acetosæ. an. ʒ. iiij. aquæ buglossæ ℥. ij. aquæ melissę, & aceti rosati. an. ʒ. ß. pulueris diamargaritonis frigidi, & trochiscorum de camphora. an. ʒ. ß. misce, & fiat epithema pro corde. Vnguentum cardiacum Gainerij, cuius descriptio cõtinetur cap. præcedenti, sæpe cordi admoueatur tepidum.

Præparatio bilis non turgentis. Tertiò, si materia biliosa non turgeat, apparatur syrupo endiuiæ. S. violarum, granatorum, endiuiæ compos. acetositatis

catis citri, acetositatis limonũ, nenupharis, de papauere cum duplo aquæ, vel decocti endiuiæ, cichoreæ, acetosæ, scariolę, lactucæ & similium concocta hac bile.

Quartò, vacuantibus bilem, vt cassia fistulari, tamarindis, rhabarbaro, & aliis dictis primo cap. lib. 1. ex quibus simplicibus & compositis variæ & multæ sunt formulæ, vt ℞. medullæ cassiæ fistulæ recens extractæ, & medullę tamarindorum an. ℥. ß. infusionis ʒ. j. rhabarbari electi in aqua endiuiæ per noctem factæ, diaprunis solutiui ʒ. iij. ß. syrupi violarum ℥. j. decocti florum cordialium q. s. misce, & fiat potus. Die sequenti aluus leniatur, & lauentur intestina clystere descripto cap. præcedenti, aut simili, vel bibat ℥. iiij. decocti hordei cum cortice cum vncia vna sacchari. Si omnino æger non possit bibere potum purgantem, vel eius ventriculus statim ipsum expellat, fiant boli, aut buccellæ, vt diximus capite superiori. *Purgatio.* *Potio.* *Decoctum hordei loco clysteris.*

Quintò, refrigerantibus cor, iecur, & totum corpus internis & externis, vt potu aquæ frigidæ in magna quantitate, obseruatis omnibus, quæ diximus cap. præcedenti, tertio genere remediorum. Nam in hac febri ardenti vtilior est & magis necessarius, & hac mixtura: ℞. conseruæ violarum, nenupharis, acetosæ, & rosarum an. ℥. j. conseruæ borraginis ℥ ß. pulueris diamargaritonis frigidi, & diarrhodonis Abbatis an. ʒ. j. sacchari q. s. misce, & fiat conditum auro coooopertum, quo sæpe vtatur, præcipuè tempore sitis cum aqua hordei: vel ℞. julep rosati, & violati. an. ℥. iiij. syrupi acetositatis citri ℥. ij. misce, & vtetur cum eadem, vel simili aqua tempore sitis. Summo mane per aliquot dies accipiat drachmas quatuor electuarij diattion santalorum, vel diarrhodonis Abbatis, vel diamargaritonis frigidi, cum pauca aqua acetosæ, vel cichoreæ, vel hordei, vel pauco vino albo benè diluto. Syrupus ex aqua, vel succo cucurbitę valenter extinguit sitim & calorem febrilem. Hoc electuarium corroborat, refrigerat, & est suaue gustanti: ℞. sacchari dissoluti in aqua rosata ℥. iiij. fiat electuarium in tabulis ponderantibus ʒ. iij. si adderes pulueris margaritarum electarum, & ossis de corde cerui an. ʒ. j. esset magis cardiacũ, quod omni tempore est vtile. Hæc enim confectio est bona, præsertim si cor afficiatur palpitatione, vel alio affectu, animi scilicet deliquio & simili: ℞. theriacæ de citro ℥. j. conseruæ acetosæ, & nenupharis ana. ℥. ß. confectionis de Hiacyntho ʒ. ij. pulueris diamargaritonis frigidi, & coralli rubri præ parati ana. ʒ. j. foliorum auri numero iij. syrupi acetositatis citr *Alteratio.* *Sumenda.* *Potus aquæ frigidæ hic vtilissimus.* *Mixtura ad bibendum.* *Electuaria, &c.* *Electuariũ suaue.* *Confectio cardiaca.*

citri, q. s. misce, & fiat confectio. Dosis omni hora cochlearium vnum cum pauca aqua acetosæ, vel buglossæ. Admoueatur sæpe in die & omni tempore cordi epithema descriptum in fine secundi generis remediorum huius capitis, in æstate actu frigidum, & in hyeme tepidum: & bis in die admoueatur vnguentum cardiacum Gainerij, de quo capite præcedenti, aut simile. Hepati quoque bis in die admoueatur cerotum santalatum, vel vnguentum tepidum, & sępe in die hoc, aut simile epithema: ℞. aquarum endiuię, cichoreę, & schariolæ an. ℥. iiij. aquæ absinthij ℥. ij. aceti albi cochlearium vnum, pulueris santalorum omnium, & pulueris diarrhodon. Abbatis an. ʒ. j. misce, & fiat epithema pro hepate. Hæc non sunt admouenda hepati, nisi post vacuationes. Renibus, & spinæ admoueatur bis in die vnguentum, vel cerotum santalatum, quod habet vim refrigerandi.

Aquæ cordi admouendæ. *Hepati.* *Obseruatio.*

Sextò, corrigentibus symptomata videlicet oris, & linguę siccitatem, & nigrorem, capitis dolorem, & vigilias immodicas. Siccitas linguæ & oris, & nigror curantur continua ablutione facta aqua rósata cum pauco aceto rosato, vino albo, bene aqua diluto, lacte amygdalarum non decocto, & sine saccharo: humectantibus quoque, vt mucagine seminis psyllij & cydoniorum aqua rosarum extracta: & hac mixtura seu loch, quæ sitim quoque extinguit, sæpe & parum ex ea transglutiendo: ℞. mucilaginis seminis psyllij, & cydoniorum an. ℥ ß. sacchari cãdi violati puluerizati ℥. j. syrupi violarum q. s. misce, & fiat confectio. Capitis doloris curatio tradita est cap. 3. primi libri, quamuis curata febre, illius causa curetur. Symptoma hoc, dolor scilicet, aliquando trahit ad se curationem ob sui magnitudinem: Vigiliæ immodicę curãtur, vt diximus cap. quarto prioris libri, emulsione scilicet seminis papaueris, syrupo papaueris, vnguento populeonis fronti admoto, & fotu seu lotione tibiarum ex decocto foliorũ arundinis, lactucæ, salicis, myrtillorum, corticum papaueris albi, & similiũ: & hoc potu sumpto hora nona, vel decima post solis occasum: ℞. cõfectionis Alkermes ʒ. ß. syrupi papaueris ℥. j. ß. aquę neuupharis ℥. j misce, & fiat potus.

Correctio symptomatum siccitatis & nigroris. *Confectio.* *Doloris capitis.* *Vigiliarũ.*

De febre ardente. CAP. II.

Scholium.

Febris ardens conditio est febris.

ARdens febris Latinis.) *Febris causas, aut ardens, non est differentia febris, sed conditio. Illa enim febris dicitur ardens, quæ habet magnum ardorem, & inexhaustam sitim,*

4..unt.

4. acut. sent. 17. & 1. epyd com. 1. Et ideò synochos, tertiana continua, tertiana intermittens, & quartana continua, ardentes sunt. Dices, nónne Hippocr 4. acut. quandã causam ex pituita salsa describit? Respondeo verum esse, illum tamen ad eum, qui ex bile fit reuocari: quia ex lib. de morbo & symp. omnis humor calidius biliosus est. Hoc cap auctor de tertiana continua disputat. Quæ sicut & omnes aliæ continuæ) cum synocho conuenit in hoc, quod continua est tum in calore, putredine, & obstructione. Differt verò ab ea, quia in synocho, obstructio fit à plethora: at tertiana continua ab humore crasso, aut glutinoso Tum synochos caret accessionibus, non autem continua. Febres ardentes curantur ea ratione, qua synochos: primò mittentes sanguinem: secundò auferendo obstructionem: tertiò putredinem: & quartò febrem refrigerantes. Curationem tertianæ continuæ, de qua hic agit auctor, ex sequenti capite (vbi agit de tertiana exquisita) etiã intelliges: quoniam ambæ sunt eiusdem generis, fiunt enim à bile, cum hoc tamen discrimine, quòd in febre ardente humor faciens febrem intra vasa manet, at in intermittente fertur per carnes, aut habitum corporis. Solùm duo hoc in loco explicare volo breuiter: Primum, An in febribus continuis, sanguinis missio, in sola declinatione exerceri possit. Secundum, An febris lenticularis appellata, propter symptoma, postulet particularem curationem. Vt ergo à primo exordiar, respondeo, in febribus continuis quocunque tempore accessionis, posse nos vtiliter sanguinem mittere, dummodò sit in principio morbi. Id confirmo hac ratione. De sanguinis missione deliberamus, ex affectu postulante euacuationem omnium humorum, & absentia impedientium. Sed in febrium continuarum accessionibus, quocunque tempore illa duo repeririuntur, ergo licebit in quocunque tempore sanguinem mittere. Assumptionem probo, quia in quocunque tempore accessionis prædictæ, est fluxio humorum ad focum, & robur virium. Imò melius est tempore quo viget accessio, sanguinem mittere: quia tunc solent fluere humores ad focum, in quo viget magis calor 11. method. Neque est par ratio in intermittentibus, quia cùm in his tempore accessionis, humor à natura expulsus extra venas, sit in habitu corporis sanguinis missione poterit remigrare ad venas, & ita ex intermittenti fieri continua. Vnde cùm in his habeamus prohibens, nempe motum naturæ contrarium, sanguinem mittimus tempore intermissionis. Dices, Galenus lib. de cur. rat. per sang. miss. cap. 20 scribit, in ipso die, in quo sanguinem mittimus, obseruandam esse inclinationem febris (vt statim addit) particularium circuituũ declinationem. Respondeo, loqui Galenum de illis febribus, in quibus sanguinis missio in hora circuitus propriam habet indicationem. Secundum explicemus, de febre lenticulari (quam Tauardillo castellani, & nos Valentini vulgò appellamus, ob maculas in cute apparente similes pulicum morsibus) aliqui integros libros scripserunt, & ita

Omnes continua ardẽtes.

Curantur ardentes sicut synochos.

An in cõtinuis sanguis sit mittendus in accessione.

An febris lenticularis habeat propriam curationem.

Variæ sententiæ in essentia. ita postulabat integrum librum hæc disputatio, in quo nil aliud faciendum erat, nisi errores in illis contentos refutare. Quidam enim hanc febrem semipestilentem efficiunt, hoc est ortam ex putredine, & venenato humore: & ideò esse contagiosam, & habentem periculosa accidentia. Alii hanc febrem non pestilentem, sed quæ induxit naturam pestis appellant: & quod fiat à putredine, habente prauam qualitatem. *Variæ sententiæ in curatione.* Vnde omnes hi cõcedunt habere propriam curationem, tum propter maculas, tum quia sine alexipharmacis non cessat. Et ita quidam sanguinem mittunt ob plethoram, alij non ob virium imbecillitatem. Quidam purgant in principio, & alij non purgant. Quidam vtuntur cucurbitulis, frictionibus, & sudorem mouentibus: alij bene vtuntur cucurbitulis cum scarificatione, quia attrahunt ad cutem, & euacuant, non tamen sudorem mouentibus, neque vrinam, quia hæc cùm sint calida, augent feruorem humorum. Omnes in principio vtuntur alimentis frigidis & adstringentibus, quidam ob putredinem, quidam ob venenum, & alij ob seminarium, hoc est prauam qualitatem, Multi etiam in principio vtuntur alexipharmacis ex margaritis, & aliis adstringentibus constructis. Non vtuntur alimento tenui, quoniam inquiunt à prauitate humoris statim vires debilitantur. Hanc & multam aliam varietatem videbis, quæ ostendit eos ignorare morbum, & veram eius curationem. *Propria sententia.* Breuiter ergo veritatem sic accipe. Hæc febris continua est, quia à principio vsque ad finem nunquam cessat: & putrida, vt ex calore, pulsu & vrina conspicimus. In eius principio solent apparere maculæ, in cute, quæ symptoma sunt in excretis. Non sunt autem exanthemata, quia non sunt tumores: vnde reuocare eas poterit ad vitiliginem. Hæ maculæ non fiunt ob feruorem, vt Vallesius & alij sentiunt, nescio enim vnde in hac febre feruor contingat, potissimum cum ipsimet ab humore crasso pendere scribant, sed fiunt ab humore vi facultatis expultricis ad cutem delato, quia cùm putredo fit in humore crasso, sua acrimonia irritat. Præterea hoc symptoma, cùm non deiiciat vires, neque augeat affectum, non trahit ad se curationem, ac proinde contemnendum. Solum enim ex eo colligimus, morbum esse mali moris, hoc est qui fit ex inæquali humore, qui non ita facilè coquitur. *Non est morbus venenatus.* Non autem est signum putredinis venenatæ, quia tunc hæc febris multos interficeret: & excretionem veneni in cute videremus, quod non contingit, imò nulla sunt veneni signa. Dices, non est pestilens, sed semipestilens. Quid mea, dicere febrem esse semipestilentem, est somnium & res ad libitum scripta: si enim putredo, quæ facit febrem, habet venenum, nónne erit pestilens? huius febris putredinem appellat Mercado putredinem sordidam, quasi putredo sit vlcus. Neque in cute apparentes maculæ, significant prauam qualitatem humoris nobis incognitam, quia hæc febris sine alexipharmacis vllis cessat. Iam si lenticulæ sunt symptoma, quod ad se non trahit curationem, cucurbis

curbitulæ, sudorifica medicamenta, frictiones, & alia nónne erunt inutilia? In principio enim morbi si applicentur, aut adhibeantur augendo obstructionem putredinem etiam augebunt 8. method. Si in principio, quando apparent, his non vtantur, quid proderunt? Curanda ergo erit febris hæc lenticularis, sicut aliæ febres continuæ. Primò victum in ea instituentes habita ratione virtutis, & status morbi, absurdúmque est, & præter experientiam affirmare, vires in hac febre statim in principio, à prauitate humoris debilitari, cùm nos innumeros quos curauimus, decies aliquando, & plus in principio sanguinis missione euacuerimus. Alimenta etiam adstringentia, quæ exhibent, in spersa pulueribus ex margaritis & aliis lapidibus, & medicamentis adstringentibus maximè lædunt, obstructionem augendo. Iam statim in principio sanguis mittendus est, non ob plenitudinem, vt hi sentiunt, sed vt reuellamus humores fluentes ad focum. Sanguine misso, & curata fluxione, obstructionem veniendum est, eam aperientes attenuantibus medicamentis, constructis ex decocto borraginis, cicorei cum radicibus, capillorum veneris, cum syrupis capillorum veneris, borraginis, oximelle, & similibus. Aperta obstructione, si natura rectè euacuat, nil est efficiendum: si verò non euacuat, aut diminutiuè euacuat, tunc oportet purgare. Et tandem potu aquæ frigidæ febris curanda. Vsus Alexipharmacorum nullus est, imò hæc quocunque tempore nocent, quia sunt crassa, & obstruentia, neque habent in hac febre qualitatem contrariam. Hac ratione curamus in hac Valentina ciuitate contemnentes lenticulas, ac si non essent, cum fœlici successu: quia exercemus ea, quæ rei natura docet, & experientia (quæ in ciuitate multa est) confirmat. Neque mirandum est multos in Bethica regione mori, cùm prauè curetur, imò tota medicorum curatio ex instituto videtur excogitata ad hominum perniciem. Quid de symptomatis in hac febre apparentibus? Hæc febris cùm sit continua pro varia corporis dispositione, modò phrenitim, modò lethargum, modò alia symptomata inducit, quæ non solùm in hac, sed & in aliis continuis febribus etiam euenire solent. *Curatio huius febris.*

De Tertiana exquisita. CAP. III.

EXquisita Tertiana, febris intermittens est, à sola bile flaua proueniens extra venas putrefacta, quare periculo caret, vt docent Hippocrates & Galenus Aphorismo 43. libri quarti, etiamsi sit acutus morbus autore Galeno comment. 20. lib. 3. cuius contrarium tradere videtur comment. 30. lib. 5. aphor. in initio. Duplex est Tertiana syncera, prima vnica, altera duplex: vnica verò est, cùm tertio quoque die semel accessio fit. Altera duplex, scilicet ea cùm bis *Difinitio Tertianæ exquisitæ.*

bis accessio exquisitæ bilis fit, vel quolibet de solius bilis accessio apparet.

Causæ exquisitæ tertianæ. Externæ causæ sunt similes causis febris ardentis, quamuis minores, Galeno autore commen. 59. lib. 4. aph. Vtraque à flaua bile fit, interna est bilis flaua mota per corpus totũ, & extra venas putrescens, autore Galeno eodem commentario. *Signa tertianæ exquisitæ.* Hæc tertiana exquisita statim ab initio in singulis accessionibus affert rigorem vehementem, pungentem, ac vulnerantem: quia mouetur acris humor per partes sentiẽtes, & in hoc differt ab ardenti febre, in qua non accidit rigor, nisi ante crisim bonam, vel malam: bilis quoque vomitu, expellitur: Est in hac tertiana syncera ordo exactus, & æqualitas pulsuum, qui in augmento accessionum ad vehementiam, ac magnitudinem, atque frequentiam excitantur. In vigore sitim inuehit magnam, post calor æqualiter per totum corpus diffunditur, & primò contractu sentitur plurimus, ac mordax, & statim à manu tangente vincitur. Et fermè semper desinit cum sudore accessio, quæ intra duodecim horas terminatur: si verò diuturnior ac longior fuerit accessio, non est exquisita tertiana. Vrina eius similis est vrinæ eius, qui febre ardente corripitur.

Curatio. *Victus.* Curatur quatuor remediorum generibus. Primò, victu simili ardentis febris, per omnia ferè: quamuis hæc tertiana *Aduerte quando in accessione cibandus sit æger.* remissionibus egeat, & in ipsa accessione æger nullo modo sit nutriendus, Hippocr. autore aphor. 11. primi libri, nisi facultas esset imbecilla, aut natura ęgri biliosissima parata ad hecticam, qua in re non solùm est cibus dandus in ipsa accessione, sed in eius tempore deteriori, in statu scilicet. Præter hæc ante ipsam accessionem, saltem per septem horas est nutriendus, & post ipsam: semper tamen sequi oportet, quod docet Hippocr. aph. 17. lib. in vigore tamen accessionis æger bibat copiosè aquam frigidam hordei cum syrupo violato, vel saccharo, præsertim si bilis sit concocta: sudore enim superueniente statim finietur accessio, & etiam totus morbus. Somnus maximè nocet in principio accessionum, & in augmento minùs, & in vigore forsan nocebit, in declinatione maximè iuuat, in qua si noceat, est signũ lethale, *Signum lethale.* cum Galeno com. 1. lib. 2. aph.

Secundò, apparantibus bilem, de quibus dictum est cap. superiori tertio genere remediorum, & 1. c primi libri.

Preparatio. *Purgatio.* Tertiò, vacuantibus bilem in die post accessionem quartam, quæ solet esse status huius morbi, præsertim quando finitur in septẽ circuitibus, aliquãdo vnico, vel duobus circuis

cultibus terminatur: intellige de vacuatione, quæ fit per inferiora. Nam in ipsa accessione non est facienda vacuatio ab arte, ne addamus laborem labori: per vomitum verò initio, & per sudorem in fine accessionum sæpe natura, & ars ipsam sequens solent euacuare. De medicamentis, quæ bilem purgant, simplicibus, & compositis dictum est cap. superiori quarto genere remediorum, & primo cap. 1. lib. & in multis aliis locis, præcipuè 1. 3. & 4. cap. primi libri. *Aduerte.*

Quartò, refrigerantibus, & corroborantibus cor, iecur, renes, & totum corpus, internis, & externis dictis quinto genere auxiliorum, cap. præcedenti: quamuis hîc paulò mitiora conueniant. *Alteratio & corroboratio.*

De Tertiana exquisita. CAP. III.

Scholium.

EXquisita.) *Tertiana intermittens, ex bile putrescente in loco obstructionis fit. Dico in loco obstructionis, quia bilis flaua tenuis cùm sit, obstruere non potest: omnis enim obstructio ex Galeno fit à tribus causis, ab humore multo, crasso, aut lento: At bilis non potest esse multa, quia per multum Galenus 10 method. cap. 2. plethoram intelligit, quam bilis sola efficere non potest. Bilis etiam neque crassa est, neque glutinosa. Fit autem febris ex bile hac ratione, quando ab humore crasso aut lento obstructio est in aliqua vena, bilis adueniens perficit obstructionem, & cum ipsa abundet, putrefit non difflata, & hac ratione generat febrē. Est autē hæc intermittens, quia quando incipit putrefieri bilis in foco putredinis, expellitur extra vasa per sentientia membra: vbi putrefit omnino, & facit accessionem, quæ vt in plurimum sudore finitur. Dices, nónne bilis vitellina, & porracea possunt obstruere? Respondeo id concedendo, quia crassa sunt. Neque cùm Gal. 1. de arte curatiua ad Glauc. scribit hanc febrē fieri ex concitata bile flaua, per concitatam bilem intelligit turgentem, sed bilem per habitum corporis motum. Signa febrium putrium in genere habes, lib. 1. de diff. feb. cap. 7. Signa verò Tertianæ exquisitæ, lib. 2. cap. 3. & 1. de arte curatiua ad Glauconem.* *Bilis flaua non obstruit.* *Obiectio. Solutio.*

Curatur quatuor remediorum generibus.) *Si vires constent vsque ad statum, tenui victu vtere, vt ptisana. Quòd si vires languidiores fuerint, victum augentes exhibebimus gallinæ pullum, aut gallinam. Post concoctionem crassiori victu vtemur, (cerebellis suum, pedibus, carne porcelli & aliis) vt probè hominis substantia, (quæ multum dissipata est) resarciatur. Tum quia hæc alimenta facilè corrumpi non possunt, immò qualitatem bilis retundunt. Quòd si vires sint languidæ, misce cum eis quæ obstructiones aperiunt, malua vtitur etiam Galenus, lactuca, & atriplice, quæ frigida sunt. Ouis vtemur etiam* *Victus.*

ante coctionem decoctis cum pauco petroselino. Ex fructibus pira cocta cum pauco cinnamomo & saccharo optima sunt: pira enim refrigerant, cinnamomum adstrictionem corrigit, & saccharum aperit. Pruna etiam, & cerasa conceduntur, ex piscibus saxatiles: turdus, iulis, phichis, sparus. Vinum ante coctionem ob consuetudinem, aut vt sit aquæ vehiculum concedatur, ac proinde debet esse paucum. Post coctionem liberalius dandum, quia vrinam & sudorem mouet.

Secundò, apparantibus bilem.) *In Tertiana hi sunt affectus, calor, putredo, prohibita transpiratio, obstructio ab humore crasso, & fluxio humoris ad obstructionem: vnde curatio debet incipere à sanguinis missione. Multi imò omnes affirmant, Galenum in libro artis curatiuæ omisisse sanguinis missionem, & incepisse à refrigerantibus, propter febrem, quæ magna est. Decipiuntur tamen, quia ibi etiam consulti sanguinis missionem, vt qui indicationes intelligit, videre poterit. Ibi enim post quàm scripsit: contrariorum contraria esse remedia, quæ quod superat reprimant, quod autem deest sarciant. Flauæ autem bilis humor, omnium qui in corpore sunt humorũ, calidissimus ac siccissimus est, itaque exinaniendus est: hæc Galenus. Si bilis est exinanienda, qua alia ratione quæso, nisi in principio sanguinis missione: & post coctionem purgatione? dices in hac febre non sunt vires. Respondeo verum esse vires deficere ad euacuandum, non autem ad reuellendum. Quòd si adeò imbecilles sint, vt sanguinis missionem non ferant, multùm refrigerantibus vtemur. Quæ acrimoniam bilis temperabunt, & sic retardabunt eius impetum. Ex Galeno enim 3 de san. tu. bilis cum impetu fluens perficere potest obstructionem, quæ si sensim moueatur, eam exterget.*

In tertiana Galen. sanguinem mittit.

Secundò, apparantibus bilem.) *Sedata fluxione humoris biliosi ad focum putredinis quod ex coctione incipiente deprehendes: quo tempore iam incipit augmentum. Tunc non ad præparandam bilem, vt dicit auctor, sed ad curandam obstructionem veniendum est. Quæ curabitur syrupis refrigerantibus ob febrem, & aperientibus propter obstructionem, qualia sunt syrupus endiuiæ, borraginis, acetositatis citri cum decocto hordei, cichorei, borraginis, & endiuia. Dices, in augmento non licet sanguinem mittere: Respondeo bene licere, quia tunc adhuc est fluxio, neque multum diuertimus naturam.*

Obstructio curatur.

Obiectio.

Solutio.

Purgatio. Tertiò, euacuantibus bilem.) *Aperta obstructione si natura non expurgat bilem, tunc eam purgabimus extra accessionem tamen, ne impediamus naturæ motum, qui ad externa fit. Considerare autem oportet motum humoris, qui si lateat, quia natura nullam tentauit euacuationem, tunc per intestina, per quæ solet communiter natura euacuare bilem, purgabimus. Per dejectionem purgat Galenus absinthio, quod dejectione, & per vrinas optimè euacuat, obstructiones aperit, ventriculique os roborat. Per vrinas purgat decoctum apij. Per*

sudorem

sudorem autem balneum dulcis aquæ, quod humectat corpus, & excrementa per habitum corporis euacuat: refrigerat etiam ex accidenti, euacuatis calidis excrementis.

Quartò refrigerantibus.) *Si putredine euacuata intemperies aliqua calida remaneat in iecore, corrigenda est ea ratione, qua docet auctor in fine capitis superioris: omitte tamen descriptionem cardiacam ibi descriptam, quia continet aurum & alia inutilia.* *Refrigeratio iecoris.*

De Tertiana notha, seu spuria.

CAPVT IIII.

TErtiana notha, seu spuria; est febris intermittens, quæ fit ex flaua bile vincente, & pituita pauciore: & hæc dicitur à barbaris maioris famæ: quia sæpius accidit: vel à bile flaua dominante, & atra bile pauciori, putridis extra venas, & per totum corpus: & hæc dicitur à barbaris minoris famæ, qui rarò accidit. Externæ causæ sunt omnes, quę bilem simul, & pituitam gignunt, vt de ipsa agamus, quæ magis accidit. Sed vincentibus causis bilem generantibus vide, quæ diximus capite 2. huius libri, & capite sequenti de quotidiana, & ex iis compara tecum causas: notæ enim mixtæ sunt, non simplices, vt in syncera, & exquisita tertiana, aut in quotidiana pura: & ideò incipit accessio cum rigore mitiori, & leuiori, quàm in exquisita tertiana: licet sit longior horror, sentiatúrque frigus actu, à frigidis enim humoribus humor syncerus, & vehemens fieri nequit. Longius etiam principium est accessionis, quemadmodum omnia tempora accessionis & etiam totius morbi: nam excedit duodecim horas, & quantò maior est accessio, tantò magis ex pituita gignitur: & quantò longior accessio, tantò totus morbus longior: aliquando enim incipit tertiana notha initio autumni, & finitur vere: exquisita verò longissima septem circuitibus iudicatur. Sitis in hac est minor, & sudor: quamuis aliquando ægroti sudent copiosè, quòd si frigidus sudor fuerit, maximam indicabit longitudinem. In ventre apparent obstructiones, aliquando in hepate, & aliquando in splene. Quòd si in membris durities aliqua fiat, hydropem indicat imminentem. Curatur sex remediorum generibus. Primò, victu refrigerante, & humectante magis, quàm calfaciente & exiccante, habita ratione multitudinis vtriusque humoris, quę per signa cognosci potest: ideóque Galen. primo artis curatiuæ ad Glauconem optimè miscet parum piperis cum cremore hordei non nimis tenui, quia morbus hic diuturnus est, durátque multos

Descriptio. *Causæ.* *Notæ.* *Curatio.* *Victus.*

menses, aliquando sex: semper tamen nutriendus est æger extra ipsam accessionē vel in declinatione ipsius, nisi æger fuerit imbecillus, vt diximus capite præcedenti. Nutriatur ergo iure gallinæ teneræ, & carnibus arietinis cum hordeo excorticato, & paucis ciceribus nigris, vel radice petroselini. Nutriatur quoque carnibus ipsius gallinæ non solùm elixæ, sed etiam assatæ, & pullo gallinaceo, coturnice, perdice, & hædo, & frusto aliquo cuniculi. In initio cœnæ comedat cappares sine sale, & cum sacchato, vel senationes cū melle, & aceto, vel folia raphani, & similia In fine verò cortices citri saccharo conditos, vel nucleos pini cōditos etiam saccharo, & similia. Potus sit aqua cinnamomi, vel aqua ceterach, seu scolopendriæ Græcorum, non officinarum, quia est lingua ceruina, & phillitis Dioscoridis, quæ astringit. Quod si appetentior vini sit, debet album parari, vel rubrum tenuis substantiæ. Somnus in primis tribus temporibus accessionis magis nocet, quàm in exquisita tertiana. Motus & exercitatio extra ipsam accessionem moderata est vtilis, & necessaria, saltem frictio totius corporis.

Cibus. *Potus.* *De scolopendria.*

Horroris & frigoris ablatio. Secundò, tollentibus horrorem, & rigorem, qui sua longitudine, & vehementia solet ægrum cruciare: vt pannis lini actu calidis partibus extremis admotis, & parti ei, quæ inter testes, & anum interiacet. Oleo ex camomilla, vel lilio, vel rutæ bene calido illis partibus admoto mederi possumus. Paucum vinum, si bibatur, curat hunc rigorem cū horrore: & si sit cum infusione trium radicum plantaginis erit efficacius remedium. Aliqui in hoc genere remediorum laudant tria hepata ranarum cum pauco vino. Quæ si in initiis trium accessionum sumantur, solent curare hos vehementes horrores, & rigores.

Potus vini sedat rigorem. *Hepata ranarum.*

Tertiò, secta vena cubiti dextra, si fuerint signa sanguinis (de quibus cap. 2. huius libri de febre ardenti diximus) sanguinísque copia extrahatur respondēs plenitudini, naturæque ægri, inanito tamen ventriculo, & intestinis per hunc vel similem clysterem: ℞. foliorum maluarum, & folio. violarum nigrarum an. m. j. furfuris & camomillæ. an. p. j. seminis carthami ʒ. ij. fiat decoctum, de quo percolato accipe ℥. xv. in quo dissolue diacatholiconis ℥. j. benedictæ ℥. ß. olei violarum ℥. iij. olei camomillæ ℥. j. salis ʒ. j. misce, & fiat clyster.

Sectio venæ. *Clyster ante sectionē venæ.*

Præparatio humorum. Quartò, apparantibus bilem cum pituita, quamuis habita ratione pituitæ quantitatis, vel qualitatis sint vel augenda, vel multis diebus sumenda calida hac, vel similis forma, vt: ℞. syrupi de bizantiis, & endiuiæ composita an. ℥. iij. rhodom

domellis ℥.vj.misce. Item ℞.aquarũ capilli veneris, cichoreæ, fœniculi, & endiuiæ an. ℥.vj.misce, vel earundem rerum ℔.ij. Hæc sumãtur per sex dies, vel si opus fuerit plures his, donec paratus sit humor: quamuis ob sui diuersitatem non vnica sed pluribus vacuationibus indigeat, semper præcedentibus concoctionibus multis.

Quintò, vacuantibus materiam mixtam ex bile vincente, & pituita pauciori, vt ℞.diacatholiconis ʒ.vj diaprunis solutiui ʒ.iij.diaphœniconis ʒ.ij.rhodomellis ℥ j.decoctionis communis q.s.misce, & fiat potus. Vel ℞.pilularum aggregatiuarũ ℈.j.optimi diagridij gr.iij.cum aqua buglossæ fiant pilulæ septem, & aurentur. Vel ℞. pilularum de rhabarbaro ℈.ij. agarici trochiscati ℈.j.optimi diagridij gr.iiij.cũ aqua borraginis fiant pilulæ septem, & aurẽtur. Aliqui hac notha tertiana affecti solo vomitu sunt liberati, vt vult Gal. primò de arte curatiua ad Glauconem, qui si sponte satis non excitatur, potest arte moueri, syru p. acetoso simp. cum decocto seminis raphani, & aliis similibus. Si tamen prior & vnica euacuatio non suff ceri, quemadmodum tarò in his nothis tertianis sufficit, iterum corroboratis ventriculo, hepate, & corde, & refrigeratis per ea, quæ dicemus sexto sequenti genere remediorum, est humor concoquendus syrupis, & medicamentis iam dictis genere quarto præcedẽti, vel hoc, aut simili medicamento: ℞. quinque radicum diureticarum, liquinitiæ ana. ℥.j. capilli veneris, ceterac, cichoreæ, endiuiæ, scabiosæ, absinthij, borraginis an.m.j.fiat decoctum, de quo percolato accipe ℔.iij.sacchari ℔.j.syrupi de bizãtiis, & endiuiæ compositi an ℥.iiij.trochiscorum de rhabarbaro ℥. ß, pulueris diarrhodonis Abbatis ʒ.ij.pulueris, cinnamomi ʒ. j. misce, & fiat syrupus non perfectè decoctus: Dosis vnciæ sex quolibet die. Et qualibet hebdomada semel, vel bis fiat vacuatio per has pilulas: ℞.pilularum de rhabarbaro, & aggregatiuarũ ana. ʒ.j.fiant pilulę xv.& aurẽtur, si nõ est pauper, Dosis tres. Si opus fuerit, adde cuilibet earum gr. j. optimi diagridij, vel si nõ amat pilulas, vel nõ potest ipsas transglutire, ℞.diacatholiconis ℥.ij. diaprunis solutiui ℥ j.diaphœniconis ℥. ß.agarici trochiscati, & conseruæ borraginis an. ʒ. ij. rhodomellis quod sufficit, misce, & fiat confectio: Dosis cochlearium vnum cum aqua absinthij, vel buglossæ.

Purgatio. *Potio.* *Pilulæ.* *Aliæ pilulæ.* *Vomitus excitatio.* *Iteranda euacuatio.* *Præparatio secundæ.* *Pilulæ.* *Confectio.*

Sextò, refrigerantibus iecur, & totum corpus internis, & externis, & aperientibus obstructiones venarum meseraicarum, hepatis, & lienis, si fuerint quæ in hac notha tertiana sæpe reperiuntur, præsertim quando est longa: quamuis ob-

Refrigerãtia & aperientia.

Obstructio prius curãda, quã vacuanda materia. structio curanda priùs fit, quàm vacuanda materia, imò fine eius curatione nunquam curabitur febris : apparente ergo obstructione fiat fotus in ipsa & toto ventre inferiori ex decocto quinque radicum diureticarum, camomillæ, seminis lini, fœnugræci, absinthij, precedenti fotu hoc, vel irrigatione facta spongia bis in die vacuo ventriculo vngatur venter versus splenem hoc vnguento : ℞. olei de capparibus, & *Vnguentũ spleni admouendũ.* amygdalarum amararum an. ℥.j.ß. vtriusque dialthææ, vnguenti Aragon ana. ℥.ß. armoniaci dissoluti in aceto ʒ. iij. ceræ q.s. misce, & fiat vnguentum ; adde pulueris trochiscorum de myrrha ʒ.j.

Hepati. Hepati laboranti obstructione admoueatur hoc, aut simile vnguentum ℞. olei amygdalarum amararum vnciam j. olei nardini ℥.ß. ceræ quod sufficit, misce, & fiat vnguentũ. Et si opus fuerit vti non solùm externis dictis, sed aliis, & internis ad has obstructiones necessariis, vide quę diximus capitibus 42. & 45. primi libri. Curatis his obstructionibus, atque euacuata iam materia, refrigeratio, & corroboratio per electuarium diarrhodon. Abbatis facto per aliquot dies erit vtilis, & necessaria, sumptis quolibet die drachmis quatuor *Refrigeratio & corroboratio.* cũ pauco vino albo aqua diluto. Et hepati admoueatur hoc, vel simile vnguentum, ℞. vnguenti santalati ℥.j. ß. olei nardini ℥ ß. pulueris diarrhodonis ℈ j. misce. Si ventriculus la- *Hepati.* borauit aliqua imbecillitate, ei admoueatur hoc, aut simile *Ventriculo.* vnguentum: ℞. olei de absinthio ℥.j. olei laurini ℥. ß. pulueris gariophyllorũ, cinnamomi, & rosatæ nouellæ an. ʒ. ß. ceræ, q.s. misce, & fiat vnguentum. Et si opus fuerit, vide alia scripta cap. 31. de imbecillitate ventriculi libri primi.

De tertiana notha. Cap. III.

Scholium.

Quæ sit tertiana notha. Tertiana notha.) *Tertiana notha, aut spuria, potest fieri à bile vitellina, quæ crassa est, & hæc rarò contingit: aut à permixtione humorum crassorum cum bile. Frequenter autem solet accidere ex permixtione pituitæ cum bile.* *Frequenter autem solet accidere ex permixtione pituitæ cum bile.* *Et ideò symptomata habet nõ bilis sincere, sed confusa & mixta, vt rectè docet auctor.*

Victus in morbis. Primò, victu refrigerante.) *Galenus in lib. 1. de art. cur. in morbis, inquit, victus ex morbi longitudine, & virium robore, virium robur ex pulsu cognoscimus: Morbi verò longitudinem, & breuitatem, ex humoris morbum facientis natura, & aliis symptomatis. Nam si humor sit pituitosus, longior erit morbus, quàm si sit biliosus. Tum si singulis accessionibus nulla fiat vacuatio, rigor sit exiguus, accessióque*

que perduret, signum est morbum esse longum: si contra res eueniat, breuiorem. Si ergo vires sunt robustæ, & morbus coctu difficilis, inedia conducet. Quia hoc victu nec morbus augebitur, nec vires concident, quæ ob robur sufficient, vsque ad morbi coctionem: quem vincent cùm non impediantur ab alimento. Quòd si vires sint languidæ, & morbus facilis coctionis, vtendum erit victu crassiori, quia etsi alimentum humorem augeat, cùm facilè coquatur, à viribus robustis vincetur. Hos duos modos solùm adducit Galenus, quia ex his facilè est tertium inuenire victum, qui in morbo contumaci, & viribus languidis imperandus est. Hic victus tertius mediocris esse debet: nec tam tenuis, ac in virtute robusta, nec tam crassus, vt in his, qui vires habent languidas, cum morbo facili coctu coniunctas. Corroborabimus ergo vires, sed non adeò vt malū augeamus, quod contumax est. Hinc colligemus quo victu sit vtendum in hac tertiana, quem ex longitudine morbi, & viribus debemus instituere. Quod difficile est, posse exactè præstare, cùm sint contrariæ indicationes, quæ ex morbo, & virtute sumuntur. Consulentes enim vni, alteri officimus. Quantum enim inedia morbo est vtilis, tantùm deijcit vires, quas in hoc morbo oportet seruare, cùm debeant longiori tempore laborare. *Victus in tertiana.*

Secundò, tollentibus horrorem, & rigorem.) *Radicem plantaginis proprietate valere contra rigorem, & horrorem, sentiunt multi: Quod ridiculum est, magis autem quod scribit auctor, de tribus hepatibus ranarum, quasi duo, aut quatuor non possent prodesse, si verum esset facultate occulta agere, ita vt ex ipsis vtilitas sequeretur.* *Aliqua medicamēta contra horrorē irridentur.*

Tertiò, secta vena.) *In hac febre sicut in alijs putridis, supradicti affectus sunt considerandi. Et cùm indicatio à febre non vrgeat: sicut in supradicta, proinde Galenus nullam mentionem facit refrigerantium, & humectantium, incipienda ergo erit curatio ab obstructione fiente, siue ab humore, qui eius est causa. Hunc reuellemus mittentes sanguinem (etsi non sint signa sanguinis) si tamen vires constent. Dices, hæc febris non est magnus morbus, ergo non licebit in ea sanguinem mittere, cùm ex morbi magnitudine, & virium robore de hoc remedio deliberemus: Respondeo, verum esse, nos non mittere sanguinem propter magnum morbum præsentem, sed propter alios morbos graues imminentes.* *Sectio venæ.* *Obiectio.* *Solutio.*

Quartò, apparantibus bilem.) *Sanguine misso diuretica medicamenta propinabimus. Non quòd velimus vrinam ante coctionem mouere, hoc enim non est faciendum: sed quia diuretica aperientia sunt. Et ita propter obstructiones ea propinamus, dummodo non sint multum calida & sicca, ne febrem augeamus. Vtemur ergo syrupis his oxymelle simplici, syrupo endiuiæ composito, borraginis, fumiterræ, & alijs cum aquis quinque radicum, cichorei, borraginis. Si hæc non sufficiunt potissimum hyeme & alijs temporibus, in quibus humor con-* *Diuretica medicamēta.*

Apozema-tum ta. *Apozema tumax est, uti poteris Apozematis: quæ sunt syrupi longi ex syrupis aquis, trochiscis & aliis compositi. Licet etiam uti syrupo de absinthio,*
Absinthiũ. *aut decocto, non ante septimum diem: Quia ante septimum diem cruditates multæ sunt in ventriculo, quæ ab absinthio impingentur ex 6. de san. tu. At cùm post septimum diem tenui victus ratione, humores sint cocti, utiliter tunc absinthio vtemur, quod roborat interna viscera, & deobstruit. Coctionem humoris iuuabimus quiete, quia in hac calor non mouetur ad externa, vt in exercitio. Fomentis etiam externis, vngentes iecur, ventriculum & lienem oleo de absinthio vt calefiant, &*
Balnea. *roborentur. Balnea ante coctionem inutilia sunt, tum quia in hac febre non est necessaria corporis humectatio: Tum quia augent obstructiones: tum quia humores crassi à balneo non poterunt euacuari. Post coctionem non adeò audacter eo vtemur ac in tertiana exquisita, propter dictas causas: semel tamẽ & bis ipsum cõcedemus, vt melius humores coquantur. Clysteribus fortioribus uti oportet ex chamemelo, ruta & aliis cum agarico, aut diaphœnicone, & hiera.*

Purgatio. Quintò, euacuantibus.) *Rectè purgat auctor. Aduerte tamen, quòd si materia impetum fecerit ad vrinæ meatus, tunc vtendum esse diureticis. Vomitus vtilissimus est, hic tamen non est ciendus, nisi nau-*
Vomitus. *sea præcedat. Facilius autem est post cibum vomere, quia permiscentur excrementa cum alimentis.*

De Quotidiana. CAP. V.

Diuisio. *Causa.* QVotidiana febris duplex est, altera intermittens, quæ fit à pituita extra venas, & per totum corpus putrida, singulis diebus accidens: altera sine intermissione, quæ fit à pituita putrida in venis. Vtriusque febris, causæ sunt alimenta pituitosa, vt pisces, herbæ frigidæ, legumina, &
Signa. otium. Quotidiana intermittens haud quaquam cum rigore primo statim die inuadit, sed temporis progressu, refrigeratio potiùs, quàm rigor occupat: & quantò pituita est frigidior, tantò maior est refrigeratio. Quare in ea, quæ ex acida, vel vitrea contingit pituita, erit maior, quàm in ea, quæ ex
Pulsus. dulci, generatur. Pulsus, cùm primùm accessio fit, inordinatus est, & inæqualis, tardus, paruus, ac debilis. Neque in augmento magnitudo, velocitas motus, & frequentia quotidia-
Calor. næ accidunt: Calor illi non tam acris, ac in tertiana, neque multum, ac crebro spirare compellit, sed anhelitus expirationes humidæ, fumosæ, & multùm vaporosæ sunt. Tardè ac ægrè accenditur, ac tempus longum consumit, dum ad
Vrinæ. summum inualescendo peruenit. Non sitiunt ij; vrinæ albæ, aquosæ, tenues, vel crassæ, aut turbulentæ. Nullus sudor in primis diebus erumpit, neque exacta quies apparet donec

ad

ad finem totius morbi deuentum sit. Spatium accessionum *Spatium.* est decem & octo horarum,& quietis falsæ fæx. Has omnes notas,& plures alias scribit Gal. primo de arte curatiua ad Glauconem,& secundo de differentiis febrium, & secundo *Febris quotidiana rarissima apud nos.* de crisibus.Sed quia Hispani,& qui habitant calidas regiones rarissimè his febribus exquisitis laborant his prætermissis ad curationem ipsam accedo.

Curatur quinque remediorum generibus. Primò, victu *Curatio.* incidente,& extenuante,de quo capitibus septimo, & octauo,& aliis locis prioris libri dictum est, dummodò non nutriatur nisi in fine accessionis,& extra ipsam, nisi deficerent vires.Victus quoque non sit tenuis propter morbi longitu- *Victus.* dinem:Nutriatur ergo iure columbi cum ciceribus, & radi- *Cibus.* ce petroselini, vel iure gallinæ cum eadem radice, & foliis raphani, vel perdice, vel turture & similibus cum pipere, cinnamomo,croco,& aliis aromatis.

Potus sit aqua cinnamomi,vel radicis petroselini. *Potus.*

Secundò, corrigentibus rigorem, vel potius frigus oleis *Frigoris correctio.* calidis spinæ toti admotis,vt rutæ,lauri,de lilio,de castoreo, & extremis apponantur panni bene calidi. Drachma vna theriacæ magnæ, vel mithridati,vel rubeæ trochiscatæ cum pauco vino, decoctionis rutæ, saluiæ & abrotani est optimum remedium, in hoc præcipuè post 14. diem, & parum purgato corpore.

Tertiò, concoquentibus pituitam medicamentis dictis *Concoctio.* primo c.& aliis de morbis pituitosis prioris lib.per 8. vel 10. dies.

Quartò, vacuantibus pituitam exhibitis tempore falsæ *Purgatio.* quietis:de quibus dictum est cap.1. & aliis prioris libri. Aliquando est vtilis vomitus in hac febre, præcipuè si natura indicauerit, quem decocto seminis raphani,& anethi cum oxymelle simp.poterimus prouocare.

Quintò,corroborantibus ventriculũ,& hepar: vt electua- *Vomitoriũ.* rio rosatæ nouellæ,aromatico rosato Gabrielis, theriaca ma- *Corroboratio.* gna,mithridato,conserua acori,sticados.Dosis horum est ℨ. vna vsque ad ℨ.ij. cum vnciis duabus, vel tribus aquæ vel decocti fœniculi,anisi,petroselini,melissæ,& similium.

De Quotidiana. CAP. V.

Scholium.

QVotidiana febris duplex est.) *Quotidiana febris à pituita putrescente ortum habet. Cuius signa lege apud Galen. libro secundo de diff.feb.c.4. In hac febre (putrica cùm sit) affectus* *Quotidiana.*

super

Signa. *Curatio.* *An in quo tidiana sit sanguis mittendus.* *Curatio obstructionis.* *Interpretatio loci Galeni.*

superius cap 1. explicatos, considerare oportet, vt rectè curetur. Debemus enim incipere à causa obstructionis, quæ est humorum fluxio. An autem eam debeamus sanguinis missione auferre, nec ne, distinctione est opus. Si enim succi crudi in hac febre abundant, multi sint, & paucus sanguis cum ipsis permixtus, tunc non licet sanguinem mittere, quia non constant vires. Quòd si sanguis plurimus sit, & humores crudi plurimum non excedant, sanguinem mittemus: quia est robur virium. Sanguine misso, cum obstructio fiat ab humore crasso, & glutinoso, inscindentibus, & vrinam mouentibus: (quæ vim habent aperiendi) vtendum erit, in primis diebus (vt ait Gal ar. cu. ad Glauc.) aut vt vertit Leonicenus, post primos dies. Acachia, Mena & alij primam lectionem sequuntur: nos secundam. Quamuis enim vtraque lectio tolleran possit, secundam tamen elegimus, quia melius est primis diebus vti inedia, sic enim coquuntur humores in ventriculo contenti, & hac ratione post primos dies meliùs attenuabuntur. Extenuantia, quibus vtendum est sunt oxymel, syrupus de stœchade, rhodomel mellicratum cum decocto fœniculi cichorei & similium. Circa flatum opus est ventriculi (vbi pituita generatur) rationem habere, ita vt in ipso rectè humores coquantur. Quietem ergo imperabimus, & exteriùs vngemus ventriculum corroborantibus, oleo irino, mastichino, de absinthio, nardino, & similibus: quæ calorem ventriculi augent, & ipsum constringunt: quod post coctionem faciendum est, sicut & vomitus post coctionem mouendus, decoquentes semen radiculæ, & oxymel permiscentes. Post humoris coctionem, eum purgabimus, diaphœnicone, hiera & aliis. Victum ex cap superiori instituës. Aduerte tamen in hac febre non esse multum calidis medicamentis vtendum, quia ex 4. de san. tu. in his, qui cruditatibus laborant, eas ad venas deducunt maiores.

Ventriculi ratio habenda. *Quies.* *Vnctio.*

De Quartana. CAP. VI.

Diuisio. QVartana duplex est, quædam continua, quæ fit, ex atra bile putrescente in venis: altera intermittens, quæ fit ex atra bile extra venas, & per totum corpus putrescente. Et hæc duplex est, vna intermittens quartana, cuius accessio accidit quarto quoque die, vel duplex, cuius duo circuitus fiunt in quinque diebus. Accessio primi respondet quarti diei accessioni, & secundi accessio quinti diei accessioni, tertius verò est dies quietis tantum. *Causæ.* Cuius causæ sunt alimenta melancholica vt salsa omnia, carnes hircinæ, bubulæ, leporinæ, ceruinæ, cochleæ, legumina, animi & corporis labores immodici, & aliarum febrium longitudo, præcipuè si fuerint sine ordine, & autumno. *Notæ.* Hæc febris non statim, & primo die cum rigore vehementi, inuadit, sed talis est

est, qualis iis, qui frigescunt gelu vehementi, progrediente & adaucta febre vnà cũ rigore augetur, inualescítque quotidie vsque ad totius morbi augmentum. Sensus rigoris non est pungentis, & stimulantis cutem, sicut in exquisita tertiana, sed inducentis algorem vehementem, & tanquam ossa frangentis. De differentia rigoris, tertianæ, & quartanæ vide Galenum 2. de differentiis febrium cap. 5. & 2. de crisibus cap. 3. Et si vis scire, an frigidi humores rigorem efficere valeant, vide commentarium doctissimi Valleriolæ cap. 5. libri de symptomatum causis. Pulsus in ea sunt satis tardi, ac in principio accessionum rari, & duri, in augmento, & vigore fiunt veloces, & frequentes: quamuis si conferantur cum pulsibus febrium biliosarum, & sanguinearum, sint tardiores, & rariores: in hac enim paulatim humor veluti lapis, aut testa, aut os succenditur, & semel incensus diu conseruatur. Quare longiores sunt accessiones, & morbus longissimus est, ferè semper durat vnum annum, aliquando duos, & quandoque duodecim annos scimus durauisse: atra enim bilis, vehementer resistit, & tardè mouetur: ægri cutis dura est, & densa, & tempus, in quo fit frequentiùs est inæquale, autumnus videlicet, vrinæ ægrotantium sunt tenues, albæ, & aquosæ.

Curatur sex remediorum generibus. Primò, victu humido, & parum calfaciente, vt iure arietis & gallinæ cum buglossa, & borragine, & aliis omnibus dictis capite nono prioris libri dummodò æger sumat alimentum extra accessionem, nisi vires deficerent. Cauendum est, ne sint alimenta flatuosa, & melancholica, vt legumina salsa, & alia similia his. Potus sit vinum rubrum mediocris substantiæ, & ætatis mediæ, dilutum aqua decoctionis radicis buglossæ. Vtatur quiete corporis, & animi, & somno Bis saltem in hebdomada venter hoc, aut simili clystere leniatur, & lubricetur: ℞. foliorum maluarum, mercurialis, borraginis & buglossę an. m. j. epytimi ʒ ß. furfuris p. prunorum damascenorum paria sex, fiat decoctum, de quo percolato accipe libram vnam semis, cui adde diacatholiconis ℥. j. confectionis medicaminis Hamec, ℥. ß. oleorum sesamini, & camomillæ, an. ℥. ij. butyri recentis ℥. j. misce, & fiat clyster. *Curatio.* *Victus.* *Qui cibi vitandi.* *Potus.* *Clyster.*

Secundò, si omnia fermè sanguinis signa adsint secta vena interna cubiti, dextri, & misso sanguine, qui plenitudini, & viribus respondeat autore Galeno primo de arte curatiua ad Glauconem: quamuis in hac longissima febre sanguis parcè est mittendus. Aliqui lienis venam secant in hac *Sectio venæ.*

An secāda sit vena iecoraria sinistra. hac febre. Sauanorala vir doctissimus in ipsa coniunctione secat iecorariam sinistram, & se multos laborantes quartana pristinæ saluti restituisse dicit.

Concoctio. Syrupi, Aquæ vel decoctum. Tertiò, post tres menses ab initio febris concoquentibus, & apparantibus atram bilem, de quibus cap. 1. & 9. prioris libri dictum est: Sed propter tyrones: ℞. syrupi borraginis, & buglossæ. an. ℥. viij. syrupi de fumo terræ simp. & de epithymo. an. ℥. iiij. syrupi de scolopendria. ℥. iij. misce: & ℞. aquarum buglossæ, borraginis, scolopendriæ, & capilli veneris ana. vncias decem, vel decocti horum libras tres semissem.

Purgatio. Potio. Quartò, materia aliquo modo apparata vacuanda est hoc, vel simili medicamento: ℞. diasenæ, & medullæ cassiæ fistularis recens extractæ. an. ℥. ß pulueris epythimi, ʒ. ij. ß. decocti florum cordialium quod, f. misce, & fiat potus, quem in secundo die quietis accipiat, si vnica sit quartana: si duplex, in die quietis, si verò continua, in die minoris laboris. Qui non possunt purgans liquidum bibere, vel statim ipsum euomunt, has aut similes pilulas hora cōsueta sumāt:

Pilulæ. ℞. pilularum Indarum, & de fumo terræ an. ʒ. ß. optimi diagridij grana quinque, cum aqua buglossæ fiant pilulæ septem, & aurentur. Post debitam vacuationem propter siccitatem à pilulis relictam loco iuris sine sale, bibat vncias sex decocti fructuum & florum cordialium vnciis duabus sacchari.

Admonitio. Sed quia hæc materia est heterogenea, & terrestris, nō satis est vna præparatio, & purgatio, sed pluribus eget, dummodò inter eas corpus, & partes corroborentur medicamētis, quæ dicemus in quinto remediorum genere: hic tamen

Syrupus preparans materiam secundo loco. syrupus est optimus, & probatus in huius materiæ præparatione: ℞. pimpinellæ, buglossæ, borraginis, lupulorum, an. m. ij. capilli veneris, scolopendriæ, absynthij, an. m. j. fiat decoctum: de quo percolato accipe ℔. ij. cui adde succorum sine residentia borraginis, endiuiæ, & fœniculi, an. ℔. j. succi pomorum redolentium ℔ iiij. sacchari, quod f. misce, & fiat syrupus. Dosis vnciæ tres cum aqua, vel decocto scolopendriæ, & borraginis. Post cuius vsum fiat vacuatio hoc, aut simili medicamento, ℞. cassiæ fistularis recēs extractæ ʒ. vj. diasenæ, & confectionis medicaminis Hamec, an ʒ. iij. decocti florum cordialium facti in sero caprino addendo parum epithymi quod f. misce, & fiat potus. In hebdomada semel fiat vacuatio per hanc mixturam: ℞. diacatholiconis, diasenæ, an. ʒ. j. ß. confectionis medicaminis Hamec, ℥. j. pulueris epithymi ʒ. iij. conseruæ buglossæ. ʒ. vj. syrupi borraginis,

quòd

quòd s. misce, & fiat confectio: Dosis cochlearia duo. Aliquando tamen initiis accessionum est conueniens vomitus ab arte factus, & à natura: quāuis hęc materia suo pondere aptiùs per inferiora expellatur, vt autor est Hippocr. 4. aphor. propter causas nobis occultas graue ascendit, & leue descendit. Priùs natura tentante bibat in initio accessionis vncias quatuor decocti seminis rhaphani, & anethi cum vncia vna oxymellis, vel infusionem, vel decoctum raphani cum virtute hellebori in oxymelle simpl. factum. *Confectio. Vomitus laudatur.*

Quintò, corroborantibus ventriculum, hepar, splenem, & totum corpus, vt conserua buglossæ, borraginis, cortice citri condito, electuario rosatæ nouellæ, electuario diamargaritonis frigido: Dosis drachmæ duæ cum aqua aut decocto, vel syrupo absinthij, vel de scolopendria. Hæc confectio est in hoc genere optima: ℞. confectionis Gentilis contra melancholiam, & conserue buglossæ an. ℥.j. conserue borraginis & corticis citri cum saccharo conditæ an. ℥. ß. pulueris lætitiæ Gal. & lætificantis Rhasis, & rosatis nouellæ an. ℨ.ij. syrupi de pomis q.s. misce, & fiat confectio: Dosis est omni hora cochlearium vnum cum aquis melissæ, & buglossæ. Si splen laborat obstructione, vel mēses, vel hęmorrhoides suppressæ sint, considera, quæ diximus cap. 45. 52. & 56. *Corroboratio. Confectio Corroboratio.*

Sextò, rigorem & frigus curantibus, quamuis hoc symptoma ob sui vehementiam aliquando post secundum genus auxiliorum sit admouendum, præcipuè mitioribus remediis, vt pannis benè calidis in initiis accessionum partibus extremis sæpe admotis, & spinæ similiter, madefactis oleis de lilio, de ruta, laurino, & de castoreo. Drachma vna theriacæ magnæ, vel mithridati cum pauco vino optimo curat rigorem, & frigus, & quandoque ipsam quartanam, maximè post debitam purgationem. Curat similiter hoc symptoma, & ipsam quartanam drachma vna pulueris seminis hypericonis, vel pulueris millefolij cum pauco vino optimo. Eandem vim habet drachma vna assæ fœtidæ. Hæc mixtura est optima in hoc: ℞. pulueris assæ fœtidæ, piperis lōgi, rutæ siccæ an. ℥.ij. mellis quod s. misce, & fiat cōfectio: Dosis drachmę duæ cum vino optimo, vel aqua roris marini, vel saluię. Hic puluis est in hoc genere optimus: ℞. baccarum lauri ℨ.j. zinziberis, & radicis gentianæ an. ℈.ij. misce, & fiat puluis: Dosis scrupulus vnus cum vino albo optimo. Rigor, frigus, & alia cum quartana curantur, præsertim si extrema pannis, tegulis, & lateribus ignitis calefiant, & dorsum hoc vnguēto benè calido vngatur: ℞. theriacę ma- *Curatio horroris. Vis theriacæ magnæ & mithridati. Confectio. Puluis. Vnguentum.*

gnæ ℥.ij. gariophyllorũ, spicæ nardi an. ʒ.j. ß. olei antiqui, & optimi vini an. ℥.ij. ß. omnia prunis imposita vase aliquo feruea nt. Vnguentum Aragon in hoc genere laudatur. Quidam in hoc genere laudant drachmam vnam pulueris cranei humani cum vino optimo. Alij experientia longa curabant simul rigores, & quartanas succo plantaginis, & aqua. Multi liberati sunt à rigore, frigore & quartana hoc medicamento: ♃. mithridati ℈. iij. succi plantaginis ʒ.ij. misce. Hoc auxilium ter in principijs accessionis exhibitum curat rigorem, frigus, & quartanam: ♃. succi radicis thapsi barbati, & vini albi odoriferi an. ʒ.ij. misce. Expertum medicamẽtum in hoc genere est vnum os de corde cerui redactum in puluerem cum pauco decocto dictami, saluiæ, camedreos, & camepireos. Puluis ossis leonis curat rigorem, & frigus quartanę, vt quibusdam placet. Granum vnum musci cum vino est in hoc genere optimũ, præsertim si naribus & ori admoueatur oleum rutæ. Hoc vnguentum est valentissimum in hoc genere: ♃. pulueris castorei, theriacę magnæ. an. ℈.v. myrrhæ, olei laurini an. ℈. iiij. mellis despumati. ℔. ß. misce, & fiat ad modum vnguenti, quo initio accessionis vngantur plantę pedum, volę manuum, tempora, frons, & pulsus, & nares: sit benè calidum, & bibat drachmam vnam rubeæ tinctorum cum vino optimo. Succus calamenti, si bibatur ante accessionem, curat quartanam: animaduertite tamen, ne hæc nimis calida ante euacuationem exhibeantur, ne ex vna fiat duplex, vel ex intermittente continua. Timor magnus ab inimicis incussus curauit quartanam vnius anni. Quidam initio accessionis in flumen deiectus curatus fuit: quidam etiam subitò, & præter spem audiens tonitru artificiale à quartana liberatus est, hoc tamen prudenter fieri debet: nam etiam si gaudium magis possit interficere, quàm timor, tamen ipse timor magis, quàm ira, quæ nullo modo potest occidere hominem, autore Galeno.

Curationes variæ. *Vnguentũ.* *Admonitio* *Vis timoris*

De Quartana. CAP. VI.

Scholium.

Focus in quartana.

QVartana duplex est.) *Cùm lien humore melancholico nutriatur, ipsum ex iecore attrahens, non est mirum, si quartana (quæ ex humore melancholico generatur) in venis lienis habeat focum, & principium. Signa quartanæ intermittentis, de qua hic agimus, pete ex lib.2. de diffe. feb. cap.5.*

Secundò si omnia fermè sanguinis.) *Ex Galen. lib.1. de arte curatiua ad Glau, quartanas aut per initia esse blandè tractandas.*

Nul-

Nullum enim medicamentum vehemens exhibendum est, quia hoc tenue humoris rapit, & reliquum incrassat. Neque vacuandum est, nisi sanguis admodum exuperet. Vbi per exuperantiam sanguinis non est quod intelligamus plethoram, quæ in his, qui quartana laborant, non reperitur, sed in hominibus carnosis, & multo optimo sanguine abundantibus: intelligimus ergo per abundantiam sanguinis, multum sanguinem melancholicum in venis contentum. Quando enim talis extat, sanguinem mittimus in principio propter causam sæpius dictam, quæ est fluxio humorum ad focum putredinis. Quòd si sanguis secta vena egrediens flauus sit, tunc non est mittendus sanguis, imò sistendus: quia cùm is, qui in venis continetur, non sit melancholicus, signum est, ipsum non augere obstructionem, neque eius fuisse causam: Imò ipsum oportet seruare, vt iuuet humoris frigidi, & crassi concoctionem. Sanguinis missio exercenda est ex brachio sinistro semper & ex basilica, si apparet propter rectitudinem venarum, & naturæ,

Interpretatur locum Galeni.
Sanguinis missio.
Sanguinis missio ex qua vena.

Tertiò post tres menses.) *Gal. in quartana vtitur medicamento, quod diatrion pipereõ appellant, & diaspolitico appellato. Hæc ad extenuandos crassos humores exhibentur, compositiones eorum 4. de san. tu. scribit, vbi diaspolitici medicamenti duas tradit compositiones: Vnã, quæ magis mouet aluum, in qua par est portio nitri & aliorum medicamentorum: Alteram verò ad magis attenuandum, quæ minorem habet nitri portionem. Nos non solemus his medicamentis attenuare melancholicum succum, sed syrupis de fumo terræ, borraginis, endiuiæ compositi, de bizantiis & aliis. Cum decocto fumiterræ, radicis capparis, borraginis, tamarisci & similibus.*

Medicamenta quibus Gal. attenuabat melancholiam.
Præparatio melancholiæ.

Quartò, materia.) *Coctione absoluta quando iam non est obstructio, purgandum est ea ratione, qua docet auctor. Vomitu possumus etiam purgare post cibum, & sic si nil obstat vti possumus helleboro albo cum Gal. decoquentes ipsum cum raphano, & prabere raphanum: hac enim ratione ipsum propinabant antiqui facta prius totius corporis præparatione, humectantes ipsum cibo, potu, quiete, & balneo. Nam qui ipsum aliter propinant, ex instituto interficiunt. Iam si vomitionibus non sit assuetus æger potius oportebit per inferna purgare quàm helleboro. Andromachi theriaca rectè purgat hunc humorem. Vtitur etiam Gal. medicamento ex succo cyrenaico: Cuius compositionem tradit libro de rigore. fit enim ex succo cyrenaico & castoreo. Quo medicamento vtemur perfecta coctione, & facta purgatione, quando aliquid humoris remanet, repetúntque paroxismi, neque liberatus est homo à febre. Ab hoc enim medicamento quod relinquitur humoris attenuatur & expurgatur,*

Purgatio.
Vomitus cum helleboro.
Theriaca Andromachi.
Medicamentum ex succo cyrenaico.

Quintò corroborantibus.) *Antè coctionem frictionibus, exercitationibus, & balneis vtitur Galen. Frictiones non debent esse fortes, sed pingues. Exercitationes non vehementes, balnea pauca*

Quibus vtitur Gal. ante coctionē.

aut

aut quod melius erit, nulla. Salsamentis etiam vtitur, quæ sunt res sale conditæ, multa enim sale condiebant veteres, vt asparagos, & alia arborum germina. His ergo vtendum ob tenuandi vim quam habent: nam aliter sal crassarum est partium, & ideo probatur his quantum condimentum est. In morbi vigore, quies imperanda, & viscera fouenda vngentes lienem oleo de absinthio, de capparibus radicum tamarisci, & similibus, vnguento etiam marciaton, & de agrippa, vel decocto radicis brioniæ, quæ maximè attenuat, vel oleo, in quo radices capparis, aut thamarisci sint decocta: His humor melancholicus maximè attenuabitur.

Medicamenta quædam damnantur. Sextò, rigorem.) *Hæc symptomata, si fiunt refrigerato corpore ab humore, & à retractione sanguinis & spiritus ad interna, quid faciet cranium humanum, succus plantaginis, os de corde cerui, aut os leonis?*

De Febribus compositis. CAP. VII.

Difficilis est descriptio febrium cõpositarum, difficilior earũ tãtùm cognitio, quod docet Gal. 1. de arte curatiua ad Glauconem, dicens: Paucæ febres sunt, quæ ad sui dignotionem exquisitàm die quarta indigeant: difficillima curatio, sua enim contraria natura, & longitudine hydropem, vel hecticam efficere solent. Sed antequàm de iis verba faciam, priùs oportet scire tertianam notham non esse adnumerandam inter has compositas febres, quamuis ex bile, & pituita constet: quia seruat motum bilis vincentis, siue sit vnica forma simplex actu, & potentia duæ, siue non. In aliis autem cõpositis, vt in hæmitritæo sunt duæ, vel plures formæ humorum actu, vel saltem hæ non seruant motum vnius humoris proprium. Harum compositarum febrium infinitæ fermè sunt species, quàm in primis omnia earum genera possint componi, & omnes etiam ex humoribus genitæ cum aliis, vt hectica cum putrida, & biliosa cum pituitosa, & melancholica: sed quia omnium complicatio, confusio, & compositio in præsentia non est tradenda, ne noster sermo prolixior fiat, tãtùm agam de febris tertianæ, & quotidianæ compositione, cuius quatuor sunt complicationes autore Gal. cap. 7. lib. 2. de differentiis febrium, & cap. 9. lib. 2. de crisibus. Vna, quum tertiana, & quotidiana *Diuisio.* commiscentur, altera, quando tertiana intermittens quotidianæ continuæ coniungitur, & hæc propriè semitertiana dicitur, & hæmitritæus: tertia, quando quotidiana intermittens tertianæ continuæ miscetur: quarta, vbi quotidiana continua tertianæ continuæ coniungitur: semitertiana (autore

tore Galeno commentario de typis) alia est exigua, alia media, alia magna: prima spatio, 24. horarum vertitur, secunda 36. magna verò 48. quæ & continuæ febri propinqua est. Quidam volunt tres esse differentias, seu species hæmitritæi, maiorem scilicet, minorem & medium ponentes, apud quos maior est; quum continua biliosa; intermittenti melancholicæ coniungitur, minor, quando biliosa continua quotidianæ intermittenti, medius, quando biliosa intermittens quotidianæ continuæ. Harum febrium causæ, & signa ex notitia simplicium febrium cognoscuntur, similiter & curatio. Considera itaque dicta capite de tertiana notha: nam eo ordine & ratione, qua cognoscitur & curatur illa, cognoscetur, & curabitur quæcunque alia febris composita: semper tamen formidandus est exitus harum febriũ tanquàm suspectus, & maximè periculosus, præcipuè quando febris melancholica aliis coniungitur. Multos tamen laborantes hæmitritæo siue semitertiana sanaui post vacuationes factas pilulis de rhabarbaro, pilulis aggregatiuis, vel confectione diaphœnicon. præcedenti longa concoctione, & post auxilia interna & externa obstructionibus hepatis & splenis vtilibus remediis, nimirum confectione ex testudine & syrupo, quorum hæ sunt descriptiones: ℞. carnem vnius testudinis benè coctam cum aqua hordei, pulueris electuarij resumptiui ℥. ß. cinnamomi electi ʒ. j. medullę passularum, granorum pini, in aqua rosarum calida prius infusorum, & amygdalarũ dulcium sine cortice an. ℥. ß. sacchari dissoluti in aqua buglossę. q. s. misce; & fiat electuarium ad formã manus Christi: Dosis quolibet die summo mane vncia semis cum vnciis quinque huius syrup. ℞. melissæ, borraginis, cichoreę, absinthij, ceterach, capilli vene. rostri porcini, scariolę an. m. j. quinque radicum diureticarum, radicis buglossæ, liquiritiæ an ℥. j. fiat decoctum, de quo percolato accipe libras octo, sacchari libras quatuor, trochiscorum de rhabarbaro vnciam semis, diarrhodon. Abbatis ʒ. ij. misce; & fiat syrupus non perfectè decoctus.

Causæ, signa, & curatio vndè petenda.

Quibus remediis curauerit autor febres.

De Febribus compositis. Cap. VII.

Scholium.

Difficilis descriptio.) *Qui rectè cognoscit febres simplices, & methodum eas curandi, non ignorat, neque ignorabit compositarum febrium curationem.*

De Hectica. Cap. VIII.

Descriptio. HEctica febris est, quando calor præter naturam non solùm in spiritibus & humoribus, sed in partibus etiã solidis consistit, neque pendet ab humorum putredine, neque à calore spirituum, éstque fixus ac confirmatus difficultérque soluitur, quemadmodum habitus. Fit ferme semper sensim, & longo tempore, idcóque non sentitur, vt inqualis intemperies: raro tamen ob patientis affectionem, & agentis vehementiam, fit subitò, & rariùs non præcedentibus diaria & humerali febri, vt contingit in fulmine consumente ferrum intacto corio, & lana. Mœror ergo, ira, lassitudo, ieiunia, febres ardentes, & omnes diuturnæ febres hecticam generant. Initio difficulter cognoscitur, quæ in marasmũ incidit, cognitu facillima est. Quare hectica quũ cognoscitur, curari non potest. Quando verò est sanabilis, est incognita, ideóque non esse tres hecticę species affirmo, vt Arabes, & alij non pauci voluerunt: neque etiam quatuor humiditates cum Auicenna pono, nempe nomen non habentem, rorem, cambium, & gluten, ob quarum consumptionem tres species constituuntur. Gal. tamen 7. Methodi quatuor siccitatis differentias recenset, à quibus forsan Arabes, & alij multi iuniores occasionem arripuerunt diuidẽdi hecticam in tres species: nos tamen cum Gal. duplicem esse tantùm credimus, primam fixam inhærentem partibus solidis, quæ omnes corporis humores calfacit, alteram, quæ hectica marasmodes, aut simpliciter marasmus nominatur. Hæc omnes corporis partes colliquat, & consumit, omnémque curationem respuit, vt diximus, cuius signa notissima sunt: alterius verò notæ deprehenduntur ex calore tantum percepto à cibo & potu per duas horas, nã quemadmodum aqua calci infusa calorẽ excita, ita cibi & potus humiditas à partibus solidis calorem occultũ mouet, & elicit. Totius corporis siccitas, & ariditas & sordes in ipsis aridæ apparent, pinguedo in excrementis quoque videtur, & totius corporis extenuatio: non illa maxima, quæ in marasmo spectatur. Pulsus tenuis, durus, debilis, & frequẽs, & velocior est, qui augetur adhibito cibo, calórq; vt diximus, incenditur. Caliditas cũ primũ manus admouetur, debilis est, paulò post acris, & rodens erũpit: acriórque sentitur, quum diutius arteriã tetigeris. Si verò his præsentibus notis ventris profluuiũ superueniat, & pili defluant, mors propinqua est.¶ Hectica febris priusquã ad rabẽ deueniat, omni conatu curatur refrigerãtibus, & humectantibus. Primò aere artę parato (si naturalis reperiri non possit) violis, nenupha-

Signa.

Error Arabum.

Curatio.

Victus.

Aer.

re, rosis, aqua rosata, foliis salicis, lactuca & similibus. Cibis boni succi & facilibus concoctu, & paucis, præcipuè glutinantibus, qui substantiam difficilē dissolutu generant, quales sunt pedes animantium, præcipuè suilli vnius anni, & ranæ, testudines, cancri fluuiatiles, & limaces: hi tamen egēt præparatione: quamuis limaces inter alimenta, quæ atram bilem generant, à Galen. numerantur, ideóque à multis eorum aqua, & ius magis laudatur. Modus præparandi traditur. Nutriatur ergo iure gallinæ, & cremore hordei, & iure arietis. Nutriatur etiam pullo gallinaceo, gallina tenera, perdice, attagene, coturnice, turture, cuniculo paruo, vitulo assatis & elixis: ouis recentibus sorbilibus, piscibus paruis & saxatilibus, & anguilla, quæ in salubri aqua vixerit, si benè coquatur, eius tamen aqua est tutior. Lac laudatissimum & optimum alimentum est, nisi adsint, quæ eius vsum impediant, de quibus cap. 29. præcedentis libri de tabe: & hoc etiam cap. de his copiosus agetur. Et quia ob morbi longitudinem omnes fermè hectici carent appetitu cibi, oportet aliqua auxilia cap. 34. superioris libri in medium adducere, præsertim quæ huic febri non nocent, quales sunt succus malorum granatorum acidulcium cum sacharo, & pauco cinnamomo, succus agrestæ, succus acetosæ. Alimentum etiam, quod fit ex oriza, pectore gallinæ, lacte caprino, (dicitur maniar blanco) vtile est. Aliquando in iis, atque aliis grauissimis morbis cum Hippocrate lib. 2. aphorismorum cibi mali præponuntur bonis, & ideo senex Rhases 10. ad Almansorem cap. de hectica præbet infirmis huiusmodi cibum ex hepatibus auium, ouis, croco & aceto simul frixis: laudat etiam intestina quadrupedum plena carnibus, quæ lucanicæ dicuntur, à nostris longanizas. Fructus, qui huic febri conferunt, sunt pruna damascena, vuæ præsertim per aliquot dies suspensæ, acida cerasa, quæ dicuntur guindas, mora parū matura, mala punica acidulcia, & melones aliqui molliores, scilicet qui pepones dicūtur, & à barbaris bathecæ, refrigerant, humectant, & prosunt satis, nisi humida cum hectica coniungatur. Herbæ & olera bona sunt, vt lactuca, portulaca, cucurbita, borrago, spinachia & similia. Si æger sit multùm imbecillus, nutriatur rebus liquidis, vt iure optimo gallinæ & testudinis cum cremore hordei, vel emulsione quatuor seminū frigidorum maiorum, vel succo acetosæ, vel agrestæ. Succus carnium refrigeratus aliqua ex rebus supradictis, & mixtus iuri optimus est, & maximè nutrit: aqua tamen carnium est cōcoctu facilior, maximè citissimé-

Cibus.

Leucophagum.

Lucanicæ.

Si æger sit multū imbecillus.

que nutrit: sed eget hæc aqua carnium refrigeratione, facta per ius, & alia superius dicta, ne calor febrilis augearut. Fit aqua carnium hac ratione: ℞. pectus vnius gallinæ iuuenis, & pectus vnius capi, diuide in partes minutas, deinde laua eas aqua rosata & buglossæ, vel malorum cydoniorum, si sit ventris profluuium, & filo suspende omnes has partes in vase vitreo paruo, cuius os bene occludatur massa, post imponatur prædictum vas vitreum ollæ simiplenæ aqua feruēti, donec aqua exprimatur à carnibus supradictis. Obseruandum tamen est, ne carnes admodum siccatę (à quibus omnis aqua per resudationem extracta fuit) ad seipsam trahant. Huius aquæ quinque vel septem cochlearia præbenda sunt cum iuris pari quantitate, sexta quaque hora. Aliqui Medici satis eruditi & probati in maxima virium resolutione laudāt aquam destillatitiam ex sanguine hominis iuuenis, & perfectè sani, dummodo extrahatur, cumprimùm fluit à vena secta & instrumento vitreo, & pauco igne. Quia superius diximus alimentum frigidum & humidum, glutinosum esse vtile, & necessarium hecticis, vt ex testudinibus, cancris fluuiatilibus, limacibus, & anguillis, de his omnibus, & horum præparatione verba facienda sunt. Nam anguilla genita ex putredine, vel per coniunctionem serpentis cum anguilla, est pessima, & si sequenti præparetur forma iuuabit multum. Diuisa ergo anguilla priùs semota eius pelle, & bene lota aqua rosata salita imple eius carne præparata vētrem gallinæ iuuenis, & post cum sufficienti quantitate aquæ, & pauco hordeo excorticato concoquatur aqua, & anguilla, fiat aqua per distillationem instrumento vitreo, & igne pauco: Dosis vnciæ duæ cum pauco saccharo. Multi medici eruditi ex testudinibus, limacibus, & ranis parū decoctis cum herbis frigidis & humidis aquā per distillationem extractam non minùs, quàm factam ex anguilla, & anguillam laudant in hac febre. Cancri fluuiatiles ex bona aqua electi vehementi lotione egent cum sale, furfure, & cineribus: deinde si aqua dulci lauentur & ex hordeo excorticato, sufficientique aquę parte decoquantur perfectè, sunt optimi alimenti hecticis, & faciles cōcoctu. Testudines nemorales pauca egent præparatione, quamuis earum ius est facilius concoctu: limaces montani sunt meliores, & optimè nutriunt, si per aliquot dies non pascantur: post tamen saccharo, & farina nutriantur duobus tribúsve diebus, dummodo prius decoquantur aqua & pauco sale, postremò iure optimo gallinæ, vel arietis. Hac ratione præparati refrigerant

Aqua carnium.

Eius praparatio.

Praparatio aquæ ex anguilla.

Ex cancris fluuiatilibus.

rant, humectant, & bonum sanguinem generant, nec difficiles sunt concoctu: quamuis aqua ex ipsis solis per distillationem expressa sit concoctu facilior, & eandem facultatem habeat, qua curatus fuit illustrissimus Marchio Zeneranus ab egregio doctore medico Dolesa Valentino. Inter omnia, quæ hanc febrem solent & possunt perfectiùs, & citiùs curare est lac, quia valenter nutrit, humectat, parùm refrigerat, & facillimè concoquitur, humanum tamen est omnibus perfectius, atque vtilius ob similitudinē, huic bonitati proximum est asininum, deinde verò caprinum, & mox vaccinum, à quo butyrum extractum sit. Eligatur ergo iuuenis perfectè sana, optima prædita natura, vel sanguinea, à partu distans per duos vel tres menses: si tamen abhorret à lacte humano, vel si haberi non possit, eligetur lac asinæ nigræ iuuenis à partu distantis per duos, aut tres vel quatuor menses, nutritæ hordeo, & herbis frigidis & humidis, aut lactuca, endiuia, cichorea & similibus: ante tamen lactis vsum aliqua sunt obseruanda priùs, ea scilicet, quæ ipsum dari prohibent, vt sunt primū catarrhus, & distillatio, & capitis dolor, secundùm febris putrida, tertium quibus hypochondria suspensa murmurant, quartum ventris profluuium. Quod verò lac quodcūque prædictis morbis maximè aduersetur, docuit Hipp. lib. 5. aphor. aph. 64. lac inquit dare caput dolentibus malum, malum verò & febricitantibus, & quibus ilia suspensa murmurant, & siticulosis, malum autem & quibus in febribus acutis biliosæ sunt deiectiones, & quibus sanguinis effusio multa accidit. Conuenit autem & tabidis dare, qui non valdè febricitant, & in febribus longis, & paruis, si nullū ex suprādictis signis affuerit, & præter rationem absumptis: quod confirmat Gal. variis locis, pręsertim commentario huius aphor. in quo demonstrat lac ab omnibus causis calidis celerimè in nidorē fuliginosum verti: quamuis per se probum gignat succum aliquid habens flatulentum: si tamen asininum sit lac, nullam habet acrimoniam, quum omnibus sit humidius Gal. autore lib. 4. de ratione victus in morbis acutis aph. 7. ideóque ventrem solum magis soluit, etiam si inter purgantia omnia medicamenta mitissimum tranquillissimúmque existat, & omni lacte sit humidius, ac proinde magis ventrem subducat, vt idē Gal. censet aph. 109. eiusdem lib. 4. de ratione victus in morbis acutis. A quibus Galen. locis & aliis, sumpsit Iacobus Syluius ansam purgandi affectos verò causo lacte asinæ cocto, quod, pace tanti viri, repugnat Hippocr. Gal. rationi, & experientiæ:

Laus aquæ ex limacibus.

Historia.

Lactis præstantia.

Lac humanum.

Lac asininum.

Quæ prohibeant, lac exhiberi.

Iacobi Syluij sententia non probatur.

quamuis lac sua humiditate, & facultate mitissima, & acrimoniæ expertè minimè febribus ardentibus noceat, quia illius substantia facillimo negotio alteratur & corrumpitur, maximéque his & similibus morbis aduersatur, si per os sumitur, sed coctum minus: tempore namque Græcorum serum tutius aliis medicamentis acribus, & calidis purgabat: nostro tamen felicissimo tempore manna, rhabarbarū, cassia fistularis, tamarindi, & myrobalani saluberrimè purgāt, & his, aliísque, & siccis morbis minimè nocent. Quādo igitur nihil est quod lactis vsum impediat, sugat æger ipsum ab vberibus fœminæ nutritæ rebus frigidis, & humidis, vel ter in die ventriculo vacuo, vel bibat primò lac caprinum, vel asininum ab ℨ.ij. vsque ad ℥.vj. dummodò ne alteretur ab aëre, quia facillimè corrumpitur, cui semper adde parum sacchari, ne coaguletur in ventriculo, quod etiam valentiùs prohibetur à sale, vel melle, si æger non possit sugere ab vberibus lac, extrahatur in vas actu calidum, vt conseruetur naturalis calor. Quod si sumpto lacte sentiat acidos ructus, vel putredinem aliquam, abstineat ab eius vsu & nutriatur cremore hordei, & iure pulli gallinacei, vel gallinæ, & confectione ex testudine, de qua statim loquemur. Quamuis c. 29. de tabe descripta sit à nobis cōfectio ex testudine tamen in præsentia maioris doctrinæ gratia, duas proponam conficiendi formas, quarum prima est minoris pretij: vt ℞. carnis testudinis aquaticæ optimæ aquæ decoctæ cum hordeo excorticato ℥.ij. medullæ vuarum passarum, & amygdalarū dulcium sine cortice. an. ℥. j. granorum pini aqua rosata calida priùs infusorum ℥. ß pulueris electuarij resumptiui ℥. ß. seminis papaueris & cinnamomi electi an. ℨ.j. conseruæ borraginis ℨ. iij. sacchari dissoluti in aqua borraginis q. s. misce, & fiat electuarium ad formam manus Christi. Altera confectio est maioris prætij ad diuites: ℞. carnis testudinis nemoralis decoctæ cum iure hordei sine cortice ℥. ij. carnis pectoris gallinæ iuuenis, & capi. ana. ℥ j. pulueris electuarij resumptiui ℥ ß. pulueris diarrhodon. Abbatis, pulueris diamargaritonis frigidi an. ℨ.ij. gummi dragaganti, gummi Arabici, seminis papaueris albi, & seminis portulacæ, seminis lactucæ, quatuor seminum frigidorum maiorum mundatorum, seminis bombacis an. ℨ.j. amygdalarum dulcium sine cortice, medullæ vuarum passarum an. ℥. j. nucleorum pini in aqua rosarum priùs calida infusorum ℥. ß. interioris cinnamomi ℨ.j. ß. sacchari dissoluti in aqua buglossę. q. s. misce & fiat electuariū, ad formam manus Christi deauratū. Dosis

Fœlicitas nostrorum temporum.

Quæ impediant lactis coagulationem.

Prior forma conficiēdi electuarium ex testudine.

Altera forma.

huius confectionis vncia semis cũ vnciis sex cremoris hor- *Electuari-*
dei,& iure gallinæ, vel gallinacei cum testudine,& ranis. So- *um resump-*
lum electuarium resumptiuum recens est satis vtile hecti- *tiuum.*
cis. Dosis ℥. ß. cum iure prædicto, vel aliqua aqua ex superius *Potus.*
dictis. Inter prandium, & cœnam vel quacunque hora ven-
triculo vacuo bibat aquam hordeaceam, qua semper in po-
tu vtatur, nisi ventriculus admodũ sit imbecillus, quia tunc *Conditum.*
vinum benè aqua dilutum, vel aqua cinnamomi esset potus
conuenientior. Extra igitur mensam bibat aquam hordei
cum hac mixtura: ℞. conseruæ violarum, rosarum, nenu-
pharis & borraginis an. ℥. ij. corticis citri saccharo conditi.
℥. ß. quatuor seminum frigidorum maiorum mundatorum,
seminis papaueris. an. ʒ. j. pulueris electuarij resumptiui ℥. *Extinguẽ-*
ß. sacchari q. s. misce, & fiat conditum auro coopertum. Do- *tia sitim.*
sis, cochlearia duo, vel tria. Iulep violarum, vel rosarum, syru- *Clysterum*
pus de nenupharе, & de cucurbita extinguit sitim & totum *vtilitas.*
corpus humectat, & [illegible]. Refrigerant, & humectant he-
par, & totum corpus clysteres ex solo lacte caprino, vel oui-
no: aut ex oleis, violaceo, nenupharis, & papaueris, aut ex
hordei cremore, & si opus fuerit adde cassiam fistularem, vel
butyrum recens. Hic clyster, vel similis est optimus: ℞. iuris *Clyster.*
pulli gallinacei, decoctionis hordei sine cortice, foliorum
violarum & lactucæ ℥. x. cassiæ fistulæ præparatæ ℥. iij. mu-
cilaginis seminis cydoniorum ʒ. iij. vitellos ouorum ij. sac-
chari optimi ℥. ij. misce, & fiat clyster, si tamen adsit ventris
profluuium, abstine ab iis. Vnguenta ex oleis, & rebus hu-
mectantibus & refrigerantibus spinæ, seu dorso, hepati, &
pectori admota bis vt minimum in die ventriculo vacuo
sunt vtilissima, & necessaria huic febri, inter quæ hoc vel si-
mile est optimum: ℞. oleorum violarum, nenupharis, rosa- *Vnguento-*
rum & papaueris lotorum benè aqua rosata. an. ℥. j. mucila- *rum vsus.*
ginis seminis psilij, cydoneorum & althææ aqua rosata ex-
tractæ, ʒ. ij. butyri recentis, axungiæ gallinæ, medullæ cru- *Vnguentũ*
rũ vituli. an. ʒ. iij. pulueris electuarij resumptiui, & pulueris *Balnei com*
diamargaritonis frigidi. an. ʒ. j. ß. ceræ q. s. misce, & fiat vn- *moditas.*
guentũ. Balneum est huic morbo præsentissimum auxilium,
præsertim si non coniungatur hecticæ catarrhus, febris pu- *Balneum*
trida, obstructio & similes affectus, quibus multũ nocet bal- *ex aqua*
neum, siue sit ex sola aqua frigida, siue ex tepida. Primum *frigida cur*
quamuis à Gal. laudatur 10. methodi contra Herophilum est *noceat.*
suspectum, & aptum ad extinguendũ calorem imbecillum
hecticorum, & præter hoc sua intensa, & actuali frigiditate
per accidens calfacit, & exsiccat internas partes, idcoque pi-

cultoſos & craſſos humores (à quibus fit tetanus) reſoluit: autore Hipp. & Gal.5.lib.aph.21.aph. nam ſi laborans tetano carnoſus, iuuenis, in æſtate, & regione calida poteſt curari balneo aquæ frigidæ, hecticus cùm non poſſit eſſe carnoſus, non poterit ſine periculo tollerare balneum aquæ frigidæ. Aliqui poſt balneum aquæ tepidæ, laudant balneum aquæ frigidæ, præcipuè ſi æger fuerit iuuenis: non multū imbecillus, & aſſuetus balneo aquæ frigidæ. Alij ſenſim hecticos à balneis parum calidis ad minus calida, & tandem ad frigida transferunt, ne ab vno extremo in aliud fiat tranſmutatio. Balneum aquæ tepidæ ſolius, vel ex decocto lactucæ, foliorum & florum violarum, ſalicis, nenupharis, capitum & pedum arietinorum, vel vitulinorum eſt tutius, & à me ſæpe expertum, aliqua tamen prius oportet animaduertere ante balneum neceſſaria, & in balneo, & à balneo. Ante balneum per quatuor vel quinque horas nutriatur æger ſolo lacte aſinino cum ſacchuro, vel optimo iure ex gallina, & teſtudine, & hordei cremoru, vel duobus recentibus ouis, & ſorbilibus, & parum ante balneum ſint vacua inteſtina. In vere hora balneum ingrediendi ſit octaua ante meridiem, in æſtate ſeptima, in autumno & hyeme quinta, vel ſexta à meridie. Habitatio ſit moderatè calida quemadmodum & aqua ne ſudore & fatigatione afficiatur æger: tempus ergo balnei reſpondeat voluntati, & delectationi ægroti. Numerus balnei ſit pro ratione morbi, & ægri: quāuis ſemel in vno quoq; die ſit ſatis aliquando bis, & ter in hebdomada. A balneo amiſſo actu humore externo per pannos lini non calidos, ſed per frictionem moderatam & blandam vngatur dorſum, pectus, & hepar vnguento ſuperius ſcripto, vel ſimili, aut lacte humano, & aſinino, vel caprino vel bubulo tepidis, deinde quieſcat in lecto, & nutriatur cremore hordei facto iure gallinæ, & ranis, & teſtudine, vel confectione ex teſtudine, & iure, vel aqua ex limacibus, & aliis ſuperius dictis.

Quod balneum ſit probandū. *Ante balneum ſeruanda.* *Hora balnei.*

De Hectica. Cap. VIII.

Scholium.

Hectica quid. *Inequalis intemperies.*

Hectica febris eſt.) *Hectica febris, eſt calor præter naturam habitum corporis occupans. In hac eſt æqualis intemperies in omnibus partibus corporis, quoniam in calore mutatæ ſunt, quem habent ac ſi eſſet propria, natura & ideò ab ipſo non dolent, nec moleſtantur, hoc autem quo ad ſenſum intelligere oportet. Non enim ſunt omnino partes mutatæ, à calore præter naturam, quia nec nutrirentur, nec tumores, qui in hecticis oriuntur, vnquā ad ſuppuratio-*

nem

nè venirent, nec calorem febris putridæ (quæ hecticæ superuenit) sentiremus. Hectica duobus modis fit: Primo sequendo alios morbos febres scilicet ardentes, diarias, & inflammationes internas. Secundo incipiendo, & statim à principio. Quæ similem habet cum diaria generationem, ex causa aliqua procatarctica, ira, tristitia exercitatione, aut lassitudine cum vstione, hoc secundo modo rarò contingit: hectica homines calidissimos, & siccissimos tantum inuadens. Hectica duplex est, vna simplex, & altera composita. Simplex illa dicitur, in qua calor factus est in partibus sine humiditatis alicuius consumptione. Composita verò, quæ siccitatem aliquam morbosam habet coniunctam, quam hecticam marasmodem nominamus. Absoluta harum hecticarum cognitio ex lib. 1. de diff. feb. habenda est, hoc in loco de curatione febris hecticæ simplicis agere instituimus vnà cum auctore, hæc enim febris difficilè cognoscitur, quamuis facilius curatur.

Duobus modis fit Hectica. Primus. Secundus. Hectica duplex.

Hectica febris priusquam ad tabem.) *Febris hectica cùm sit calor simplex, vnam habebit & simplicem curatoriam indicationem ab eo assumptam. Calor enim per contraria refrigerantia scilicet est auferendus. Debent autem refrigerantia, humectantia etiam esse, quia humiditas obtundit caloris vim. Tum quia, cùm calor sit in partibus solidis factus, oportebit prævidere, ne siccitas introducatur. Huius hecticæ curatio quamuis 10. method. à Galeno tradatur, breuiter tamen hoc in loco eam transferemus. Remedia ergo, quibus hectica curatur, aut foris applicantur, aut interiùs assumuntur. Foris applicanda sunt aer, medicamenta cuti admota, & balneum. Interius verò assumuntur cibus potus, & aer inspiratus. De quibus agendum est incipientes à cibo vnà cum auctore. Alimenti qualitas, huic febri accommodata, debet esse frigida & humida, quia affectus est calidus, & qui exiccat corpus. Vnde ptisana accommodata est, alimenta etiam temperata alterata tamen rebus frigidis lactuca, succo aggrestæ, & similibus. Et cum in hac febre laborantibus magna fiat substantiæ dissipatio, & calor sit fixus in partibus, alimenta debent habere aliquam glutinositatem, ne dissipentur facilè à calore febrili, qua ratione vnà cum gallina testudinis partem coques, comedens ius & gallinam, non autem testudinem, quam nullus antiquorum commendauit, & difficilè coquitur. Inde colliges multo minus esse exhibenda illa alimenta, quæ solebant exhiberi, appellata electuaria in forma manus Christi, quia in his carnes testudinis, & frigidæ, & corruptis iam sunt. Poteris etiam extremitates animalium, cum carnibus facilis coctionis elixare, cum pauco petroselino: & hæc sufficiant de qualitate alimenti. Quantitatem ex robore facultatis concoctricis ventriculi habebis. Cùm enim in hectica languida sit facultas, oportebit parum, & sæpe cibare. Inter alimenta lac commendatur. Quale autem esse debet & qua ratione assumendum rectè docet auctor. Quæ impediunt lactis assumptionem*

Curatio alteratione fit. Refrigerãtia. Sex remediis curatur hectica. Alimenti. Damnantur aliqua alimenta. Quantitas alimenti. Lactis. Impedientia assumptionem.

hæc

Primum. hæc sunt. Primò, corruptio eius in ventriculo, quam deprehendemus ex pulsu, & ructu. Ex pulsu si inæqualis fiat, & paruus, à lactis assumptione, hic enim pulsus solet fieri affecto orificio ventriculi. Ex ructu hoc modo. Si ructus sit acidus, & à frigiditate ventriculi, corruptum erit lac si nidorulentus & fumosus à calore. Secundò impedit lactis assumptionem febris putrida, quia ab eius calore corrumpitur, & in vapores mutatur. Tertiò dolor capitis, quia vapores multi, qui à lacte, dum coquitur, in ventriculo eleuantur, caput implent, ac grauant. Quartò, hypochondria eleuata, ab aliqua inflammatione: vapores enim multi, qui à lacte consurgunt, cõprimunt tumorem. Quintò murmurantia hypochondria, quia cùm murmur, seu rugitus fiat à flatu, augebitur à vaporibus lactis Sextò, sitis, siticulosi enim calidum habent ventriculum, à quo lac corrumpetur. Septimò deiectiones biliosæ: quia hæ calorem arguunt, à quo similiter lac corrumpetur. Vltimò impeditur lactis exhibitio à profluuio aliquo sanguinis, qui præcessit. Hic enim refrigerauit corpus, ventriculus autem refrigeratus non poterit rectè concoquere lac. Potus sit cremor ptisanæ, aut decoctum hordei. Aer inspiratus sit frigidus, dummodò cutim non attingat. Sanguinis missionis, aut purgationis, nullam fecimus mentionem: quia in hectica nullus est affectus euacuationem postulans.

Secundum. Tertium. Quartum. Quintum. Sextum. Septimum. Octauum. Potus. Aer.

De remediis, quæ exteriùs applicantur, modò agendum est, incipientes ab aere ambiente. Aer, etsi sit materia remedij, cùm sit materia nobis connata, proinde indicat, aut sui conseruationem, quando qualitatem habet morbo contrariam, aut sui ablationem ob alterationem contrariam, quando eius qualitas morbum fouet. In hectica ergo aer aut est temperatus, aut calidus, aut frigidus. Si temperatus est, non lædit: si sit calidus fugiendus est, quia calorem auget febrilem, aut alterandus aqua cum aceto mixta irrigantes cubiculum, in quo decumbit ægrotus, aut aqua per euripos cadente, aut aspergendo frigidas herbas, & flores, vt folia salicis, arundines, rosas, mirthos, & similia: si aer frigidus sit pro gratia est habendus, habens naturam morbo contrariam. Quod si sit frigidissimus inspiratus remedium est, quia per tracheam arteriam & pulmones cor petit, at per cutem non poterit ingredi sibi ipsi viam præcludens, frigiditate condensans cutem, & prohibens calidorum vaporum exhalationem. Ac proinde permittendũ est, vt inspiretur: corpus autem vestibus operiatur, ne aer hic cutẽ suo contactu alteret. Epithemata, aut medicamenta, quæ cuti applicatur, debent esse frigida & humida, non autem astringentia, qualia sunt, quæ crassas habent partes, hæc enim non possunt penetrare. Difficile autem erit inuenire medicamenta refrigerantia sine adstrictione, pauca enim sunt. Inter omnia tamen vti debemus medicamẽto à Gal. 10. meth. descripto, quod officinæ vnguentum refrigerans Galeni appellare solent. Hoc si potest parari, vt ex eo loco colligimus: ℞. olei rosati omphacini ℥. iiij.

Epithemata. Vnguentũ refri.

℥.iiij. ceræ albæ & lotæ ℥.j. liquentur in duplici vase, deinde refrigerentur. Et vltimo loco agitando illa in vase addatur tantùm aquæ fontanæ, quantũ imbibi possit: sed si tibi placet, inde parum aceti. Hoc medicamento vtitur Gal. ad Erysipelata, & ad vlcera pudendorum, maximè enim refrigerat, vt simplicia, quæ ipsum componunt, ostendunt. In primis oleum rosatum omphacinum duplici nomine est frigidum, & quia habet rosas permixtas, & quia factum est ex oliuis immaturis. Et quamuis cera solùm adhibeatur tanquam materia, lauatur tamen vt amittat acrimoniam, & calorem, quem ex melle contraxit. Liquatur autem cera cum oleo in duplici vase, ne ab igne aliquem concipiat calorem. Tandem additur aqua, vt magis refrigeret, & humectet. Dixi te posse addere parũ aceti, propter penetrationem. Aduerte tamen, in officinis seruari medicamentum refrigerans Galeni à Mesue traditum: quod, vt distinguas à primo, opus erit, vt hoc modò schedulam perscribas ℞. vnguenti refrigerantis Galeni ex 10. method. &c. Hoc vnguento debemus inungere regionem eam pectoris quæ est supra cor, iecur, & totam spinam: ita tamen, vt cùm manifestè iam calefactum est, à corpore abstergamus ipsum, & de nouo fiat inunctio. Tertiò huic febri solet applicari balneum: hoc quatuor habet partes, prima solum continet aerem calidum, in quo vestes deponimus, in quo æger parum immorari debet, ne calore fiat substantiæ dissipatio: secunda est, vbi lauatur æger, vt meatus aperiantur: tertia est lauacrum aquæ frigidæ: debet autem hectica laborans aqua tepida lauari vt caliditas balnei simul cum calore ægrotantis sit nutrimentum partibus solidis, quæ carnis tegumento destituuntur: ad hoc, vt cùm lauantur frigida non lædantur consumpto pauco calore, qui in eis est. Lotio autem frigida est febris remedium. Sic dicebat Galen. hectici nihil balneo iuuantur, nisi in frigida immergantur. Nec mirum, nam in lauacro tepido calor augetur, & vapor humidus, qui in corpore paucus est, multum augetur, qui mala frigida corrigit, fluxum coercens, & calorem extinguens. Dices, Hippoc. 3 de rat. vic. in acut. sent. 59. balneum, inquit, non conuenire his quibus vires languent, non ergo hectici sunt lauandi, languidi cùm sint. Respondeo, Hippocratem loqui de balneo euacuatorio, quod multos sudores mouet, quale hecticis non conuenit: bene tamen illud, quod ad refrigerandum calorem excedentem exhibetur. Iterum, obijcies, hectici exiguum habent calorem, poterit ergo facilè extingui ab aqua frigiditate.

[Margin: refrigerant Galeni. — Aduerte. — Balnei partes quatuor. — Prima. — Secunda. — Tertia. — Lotio in frigida. — Obiectio. — Solutio.]

Respondeo, verum hoc esse, sed propter metum non est omittendum remedium, melius enim est cum periculo aliquid agere, quàm sinere certò hominem mori. Et quamuis Gal. lib. 3. acut. scribit lãguidos nõ posse ad frigidam peruenire sine læsione: non proinde eam omittent hectici quia ibi, loquitur de morbis acutis, exercétque methodum in pleuritide. Quarta pars balnei est, in qua sudores absterguntur, hæc hecticis

[Margin: Obiectio. — Explicatur Galenus. — Quarta pars.]

inut

Nostra lotio. *inutilis est. Nos hecticos adhæc balnea non ducimus, sed eos in propriis cubiculis lauamus. Primùm aqua tepida, & secundò perfundimus eos aqua frigida, non actu, sed mixtione aquæ calidæ temperata, quæ comparatione alterius aquæ frigida est. Sic Hipp. lib. 3. acutorum sent. 49. multas aquæ mixturas paratas habet. Præterea oportet maximè considerare, balneum multis causis omitti, Prima est interna inflammatio, quia humores à balneo liquati ad ipsam confluent. Quòd si Hippocr. lib. 3. de ratione victus in fine, balneum concedit pleuriticis, & peripneumonicis, id intelligendum est, post totius corporis euacuationem, quo tempore iam nil fluit ad partem affectam: imò tunc spiritus facilitatur, imminuitur inflammatio, & dolor mitescit. Secunda est alicuius partis principis imbecillitas, propter quam facilè recipiet humores fluentes in balneo. Quòd si pars languida non sit princeps, tunc bene poterimus balneo vti, quia ad articulos & cutem solet natura cum commodo animalis expellere. Tertia est plenitudo ad vires, vel ad vasa. Quia in plenitudine ad vires humores fusi, magis grauabunt, in plenitudine verò ad vasa rumpent aliquam venam. Quarta est febris putrida. Quia hæc obstructionem habet, quæ augebitur fusis humoribus. Quinta cruditas, hæc enim à calore balnei ad venas attrahitur. Sexta est alui fluor. Quæ duabus de causis balneum impedit, Prima est: quia cùm balneum ad cutem attrahat, impedit motum naturæ per aluum expellentis. Secunda est, quia balneum cùm humectandi vim habeat, fluxiliorem reddet aluum & ideò hecticis diarrhea laborantibus interdicitur. Septima est alui densitas & constructio: Quia à calore balnei, tenuiores faecũ portiones sursum ad hepar & alias partes ascendens. Vltima causa vsum balnei impediens, est cibus & potus, si parum ante assumpta sint, balneum enim ea cruda ad venas rapiet. Et ideò statim à balneo nil est sorbendum, priusquàm balnei perturbatio sit sedata.*

Prima causa balneum impediens. *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.* *Quinta.* *Sexta.* *Septima.* *Octaua.*

De febre pestilenti. CAP. IX.

Descriptio. PEstilens febris est febris epidemialis perniciosa, & venenosa, qua multi afficiuntur & pereunt vno tempore, & vna regione, vel ciuitate aëris ratione, vel (vt autor est Gal. lib. de theriaca ad Pisonem) pestis quædam bellua existit non paucos interimens, ciuitates quoque totas depascens malè conficit: quippe praua quædam aëris ad corruptionem prompta mutatio efficitur, & homines cum respirationis necessitate periculum euitare nequeant, ipsum aërem veluti venenum quoddam ad se per os attrahunt. Discrimen inter pestem epidemiam, & eudemum, siue endemium demonstrat Gal. com. 9. lib. 1. de ra. victus in morbis acutis, in quo docet Hippocratem in lib. de aëre, aqua, & locis

cis egiſſe de endemio morbo,& de epidemio in lib.epide.ſed de peſte nullum peculiarem librum cōfecit, quia vnū morbum ex epidemiis eſſe peſtē,per libros epidemiorum monſtrauit,& hac de cauſa 3. epidemiorum lib. peſtilentes quaſdam tempeſtates deſcripſit, vnde infert ex genere eſſe vulgarem morbum.Quāquam ſunt multæ cauſæ peſtis, tamen eas tantùm,quæ medico ſunt neceſſariæ,recenſebo. Fit itaque omnis peſtilentia à putredine aëris,autore Gal.1.de differentiis febrium cap.5.In peſtilenti aëris conſtitutione inſpiratio potiſſimum eſt cauſa,cur homines corripiantur peſte:aër enim nos circunſtans à putreſcente euaporatione vitiatur , ab aquis videlicet putribus vt lacubus , paludibus , à multitudine cadauerum.A vi etiam cœleſti ſæpe fieri ſolet aliquando , aliquando ira Dei mittitur noſtris peccatis infenſi.Semper tamen diſpoſitio humorū, qui ſunt in noſtro corpore eſt interna cauſa ſatis potēs, & ideo in eadem ciuitate, vel domo aliqui afficiuntur peſte,aliqui non,& affecti non omnes ab ęquali cauſa moriuntur.Hinc etiam accidit, rarò tamen,vnum aëre nondum infecto peſte laborare, quamuis peſtis propriè non ſit,ſed peculiaris morbus venenatus & pernicioſus.Lapſus magnus aëris ad calidū, & humidū eſt cauſa ſatis magna peſtis,& ideò Gal.1.de temperamentis cap. 4.ſcribit, temperamentum aëris peſſimum eſſe calidum & humidum.Qui etiam pleni ſunt malis ſuccis,& praua victus ratione vtuntur,facilè in febres peſtilentes incidunt.Inter omnia anni tempora exitum ęſtatis & initium autumni videmus maximè febribus peſtilentibus conuenire.Indicia futuræ peſtis ſunt aër minus calidus,& humidus, multitudo exanthematum,& papularum, quæ à noſtris Barbaris variolæ & morbilli dicuntur,multitudo etiam phreniticidis venenoſæ, copia carbunculorum , multitudo etiam murium, & animalium quæ fiunt ex putredine. Si verò volucria aërem proprium fugiant, & in ipſo pereant, præſentem conſtitutionem peſtilentem oſtendunt, & quum piſces fugiunt aquam & in ipſa moriuntur, ab aqua eſſe ortam peſtem dices. Notæ, quæ hominem peſtilentia iam correptum demonſtrant,plurimę ſunt,febris ſcilicet ab initio maxima, quamuis ſæpe exteriora frigeant,& interiora ardeant , capitis grauitas,oris ſicciras,vehemens ſitis & vehemens anguſtia,difficultas ſpiritus,vomitus creber, oculorum aſpectus toruus,ac varius, vigiliæ, & deliria , aliquando propenſio magna in ſomnum: inter ignotas eſt,ſi poſt aures,aut ſub alis,aut circa inguina potiſſimum bubones cum febre parua,

Cauſa.

Externa.

Interna.

Signa.

&

& magna oriantur, in aliis etiam partibus internis ad externas: si enim in collo appareat tumor præter naturam, cerebrum potissimè malè affici ostendit, si in alis, cor: si vero in inguinibus, iecur, quod Hippocr. 6. epidemiorum parte 2. aphor. 4. voluit dicēs, abscessus veluti bubones signa sunt earum partium, vnde exuberant. Sed quum non semper appareant bubones, alias notas bene considera. Priusquam curationem præsentis pestis demonstremus, quo modo præcauenda sit ostēdere conabimur, quod certissimo fiet, si ad longinquas & salubres region:s fugiamus, neque reditum laudabo, nisi post perfectam & integram aëris alterationem, & commutationem: semper tamen ad Dei iram placandam, cura animam tuam: sæpe enim corporis morbi ab animi morbi fieri solent, dicente Domino languido, quem sanauerat, vade, & noli amplius peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Et alibi si oculus tuus, id est, anima tua simplex fuerit, totum corpus lucidum erit: nam propter peccata nostra iratus Deus pestē, & sua fulmina in nos mittit, vt in lege veteri scriptū est, & etiam in noua ante iudicij aduentum Seruatore nostro docente. Quare ieiuniis, precibus, & eleemosynis Dei iustitia placanda est. Anima igitur curata præcautio fiet victu conuenienti. Primò, aere non montano, nō propinquo aquis, aliisque rebus putridis, cadaueribus scilicet stercoribus, coriis, brassicis euulsis, & aliis prauis arboribus. Eligatur ventus septentrionalis, vel orientalis, meridionalis enim est omnibus deterior, medius verò occidentalis. Habitatio quoq; admodum propinqua centro, & cauernosa est pessim. Rhadij solares optimi sunt, lunæ verò noxij, quia putredinem efficiunt autore Galen. 3. de diebus decretoriis. Aeris alteratio & emendatio summè necessaria est nō solùm in curanda peste, sed præcauenda, quod maximè vi solius ignis fieri solet, præsertim ex quercu, & aliis arboribus salubribus: habemus enim exemplum luis illius, quæ ex Aethiopia ad Græcos peruasit, quam Hipp. multis modis admirandus curauit igne per totam ciuitatem incenso, vt Galenus eius fidissimus interpres lib. de theriaca ad Pisonē scribit. Quāquam igitur ignis maximā habet facultatē in aere alterando, & puriore reddēdo, multa tamē sunt calida, & frigida & temperata cardiaca, quæ aerem efficiunt salubrem, & illius qualitates prauas & contrarias tollunt. Calida ambra moschus, thus, mastix, sandaracha Arabū, lignum aloes, mirrha, aloe, resina pini, resina cupressi, laudanum, iuniperus, aristolochia, nux muscata, gariophylli, gummi iuniperi, eben

Precautio pestis. *Fuga.* *Animæ curatio.* *Victus.* *Aer.* *Sol.* *Luna.* *Aer.* *Historia.* *Aerem salubrem efficientia.* *Calida simplicia.*

ebenus,acorus,enula campana,squinantum,bdellium, vinũ aromaticum, cortex citri, storax liquida,laurus, ocymum, been cinnamomum, crocus calamentum, cassia lignea, zedoaria,lilium album,doronicum,melissa, menta, ros marinus & similia. Frigida, quæ aerem calidum alterant,& purgant sunt acetum, Karabe,rosa,labruscus,poma,pyra,cydonia,corallus,santali,acetosa,viola,cichorea, endiuia, nenuphar balaustiæ, coriandrum,bolus armenius,terra sigillata, argentum,myrtus,malũ,granatũ,citrãgulus, arancia, limones, agresta,& similia. Temperata cardiaca, quæ aerem puriorem reddunt,&pestilentem discutiunt,numerantur borrago,buglossa,margarita,carbunculus, hyacinthus, zaphyrus,& similia Ex his & aliis cardiacis medicamentis multa, cardiaca cõponuntur, vt theriaca magna, mithridatum,cõfectio Gentilis cordialis contra melancholiam,cõfectio de hyacintho,confectio ex granis tinctorum, quam alkermes nominant, hæc efficacissima multorum regum ac reginarũ testimonio est probata, & à Valentinis omnibus maximè cognita, & frequenter probata,præsertim in quibus natura languet ob longum, vel valde acutum morbum spiritũ vitalem dissipantem: quamuis Valentini ob magnam corporum raritatem, & aptitudinem ad caloris & spiritus dissolutionem hoc,& simili cardiaco medicamento magis egeant, & ideò ægri omnes illa sẽpe tamant,& postulant.Quare nõ sunt taxandi Medici, qui in hac regione sæpe iis vtũtur,neque quorundã, & Manardi ratio demonstrat coccũ baphicam solùm astringere,& suo rubro colore sanguinẽ,& spiritũ ratione similitudinis ad se magis distrahere &dissipare, quam cogendo firmare: quia rubra visa mouent sanguinẽ, & imaginatio per visum ad externas partes etiam sanguinem euocat,sed interiùs sumpta cardiaca sunt,corroborant cor,quod meliorem generabit spiritum. Neque multorum recentiorum ratio probat lapidem cyaneũ, seu stellatũ vomitu & deiectione purgare, & naturã turbare,humorésque melãcholicos exagitare,nullius enim momenti est ratio:nã etiam si rhabarbarũ,& lapis cyaneus largiùs sumpta purgãtia sint,tamen si parcius sumantur,alia substãtia,astringente & cardiaca corroborãt,& purgatoria imbecilla nõ mouent corpus,præsertim si bene præparentur, vt in hac confectione alkermes lapis cyaneus sæpe lotus, & in electuario ex gemmis rhabarbarum paucæ quantitatis. Neque vera est multorum recentiorum etiam opinio dicentium, cardiaca omnia esse odora,licet quodcunque odorum sit cardiacũ, ideóq

Frigida.

Temperata.

Laus confectionis alkermes.

Manardus.

De lapide cyaneo.

Error recentiorum.

Species cardiacorum Med. ideóque apud hos margarita non est cardiaca, neque lapides pręciosi, & sericū, aut similia: variæ enim sunt medicamentorum cardiacorum differentię & species. *Prima.* Prima eorum est, quæ temperatam obtinent naturam, quamuis Auerroes velit parum calida medicamenta temperatis magis corroborare. *Secunda.* Secunda est illorum, quæ qualitates habent secundas corroborationi aptas, quales sunt stipticitas, odor bonus, vt in rosis, & moscho & similibus experimur. *Tertia.* Tertia eorū, quæ à proprietate agunt, siue sint coniuncta qualitati manifestæ cardiacæ, vt in spica & croco reperitur proprietas cardiaca cum bono odore & stipticitate, siue per solam occultam vim agant, vt hyacinthus, margarita, & similes. Est tamen inter hęc cardiaca tertij modi discrimen: egent enim quæ à proprietate coniuncta manifestæ qualitati agunt, reductione de potētia ad actum, hoc est quod natiuus noster calor agat in ipsa, & cum in actum redacta sunt per euaporationem eorum vis, (quæ à quibusdam tertia vis dicitur) ad cor mouetur, ipsúmque corroborat: quæ verò sola proprietate, & occulta vi agunt, non egent reductione de potētia ad actum, sed tantùm eorum vis ad cor defertur, quæ à nonnullis medicis quarta facultas nominatur. Præter superiores modos medicamentorum, quæ per se & primò cor corroborant, sunt etiam alij modi medicamētorū cardiacorum per accidens & secundariò, quæ remouent nocumēta, & qualitates veneficas à corde vacuando, vt lapis stellatus, & mirobalani: quæ facultate propria tertia à corde magis euacuant, aut in contrarium alterando per primas qualitates, aut corroborando simul, & prohibēdo vaporum elationem, vt terra sigillata, & bolus armenus: aut incidēdo, vt facit aqua raphani contra fungos, & acrimoniam auferendo vt butyro facimus. Sunt etiam alia medicamenta cardiaca non per se, sed mediatè, & magis per accidens, quàm superiùs dicta, nempe quæ aliorum medicamentorum vires ad *Deferentia ad cor.* cor deferunt, vt pulegium, stechas & similia: & quæ prohibent aliorum medicamentorum solutionem, vt opium. Ex his igitur & aliis cardiacis compone medicamentū ad formam sphærę, quod dicitur pomum, vel trochiscos, qui supra ignem positi, aut dissoluti in aqua & aceto aerem putridum & fœtidum salubrem efficiunt: gumosa tamen magis amāt ignem, & alia humida, & liquida per habitationem inspersa conferunt. Hoc pomum est optimum in pestilēti constitutione, quę sit frigida: nēpe: ℞ belzoin ℥. ß. storacis calamitę ℥. j gariophyllorū, laudani optimi, ligni aloes, cinnamomi,

ni,rosarum an.ʒ.ij. santalorum citrinorum corticum ci- *Pomum in*
tri,anthus an.ʒ.ß.thymiami,storacis liquidæ an.℥.j.mentæ *causa frigi-*
siccæ, calami aromatici,macis,nucis muscatæ an.ʒ.ß.mus- *da.*
ci,ambræ,an.gr.x. si fuerit diues,adde quantitatem ambræ,
& musci:omnia misceãtur, & cum mucilaginę gummi dra-
gaganti pauca,fiat pomum, vel duo poma perforata positis
moscho & ambra in superficie. Hoc pomum aerem calidũ *Pomum in*
pestilentem reddet salubrem,vel saltem puriorem: ℞.florũ *causa cali-*
violatorum,neoupharis,buglossę,rosarum,citrãguli,& spo- *da.*
dij an.ʒ.ij.corticum citri,macis,nucis muscatæ,storacis ca-
lamitę,cardamomi,masticis splendidi,ligni aloes,cubebarũ
ana.ʒ.j.laudani ʒ.j.S.musci & ambræ an.gr.x.cum mucila-
gine dragaganti dissoluta in aqua rosarum fiat pomum,vel
duo poma perforata. Aere bene alterato præsertim igne ex
lauro,rore marino,calendula,iunipero,& similibus.

Secundò,cibis facilibus concoctu, boni sanguinis & pau- *Cibi.*
corum excrementorũ semper tamen iis sunt miscenda,quæ *Putredini*
resistunt putredini,cuiusmodi sunt acetũ, succus limonum, *resistentia.*
succus citri,succus granatorũ,succus aggrestæ,& acetosę,&
fructus acidi. Alij omnes præsertim humidi nocent: Nocet *Quæ nocẽt.*
quoq; lac,&quę ex lacte fiunt,& magis si cibus comedatur.
Nocent similiter alimenta,quę pinguedine superabundant.
Denique nocet ciborũ multa quantitas,& varietas,& inor-
dinatus sumẽdi modus,vt si cibus crassus præcedat tenuem,
& prandio minimè concocto cœnet homo.Cibus igitur v-
tilis iis est panis boni tritici,carnes arietinæ.Hispanę hœdi-
næ,vitulinæ, aues montanæ,pullus gallinaceus, gallina te-
nera,cuniculus paruus,lepus paruus, oua recentia & sorbi-
lia,pisces parui,& saxatiles, & alij boni succi, vt lucium.Po- *Potus.*
tus sit aqua optima fluuialis, vel fontana,& vinum album,
aut rubrum mediocris substantiæ, & ætatis mediæ bene di-
lutum aqua.Aliqui in hac pręcautione pro potu & cura lau-
dant acetum, & succũ granatorum acidulcium:sed ego his
non pro potu,sed pro medicamento in parua quantitate ad
futuram putredinem præcauendam vtor. Somnus diurnus *Somnus.*
nocet,& magis inassuetis,sit breuis in die,& per duas horas
à cibo,& in loco obscuro.Nocturnus sit pro hominis natu-
ra sex aut septẽ horarũ: nam ex aphorismo quarto libri se-
cundi,somnus,& vigilia si modum excesserint, vtrũque ma-
lum.Inanitio & repletio immodica nocẽt, fames ergo & si-
tis magna mala sunt,& calidis natura pessima, quemadmo-
dum plenitudo frigidis. Quare in hac præcautione & cura-
tione quinque maximè nocẽt,fames, fatigatio,fructus, fœ-
Quinque nocent, & totidem pro sunt.

Deiectio. mina, flatus, & alia quinque maximè iuuant phlebotomi focus, fuga, frixio, fluxus, ideóq; singulis diebus saltē semel ab stercoribus intestina sunt purganda clystere, aut suppositorio, si natura hoc non faciat. Animi perturbationes, calefaciūt, & spiritus motu impetuoso mouēt, ac resoluunt, multum nocent, vt ira, tristitia, odium, & coitus, præsertim immodicus, & magis à cibo. Præter hāc debitā victus ratio nem ad præcauēdam pestē necessaria est sanguinis missio, si vitium sit in sanguine. Sæpe etiā purgatio est vtilis, & necessaria in hac præcautione, præcipuè si fiat per pilulas Ruffi quas multi Rhazis appellant, constant enim duabus partibus aloes, vna myrrhæ, & medietate croci, & vino albo. Dosis est drachma semis ad drachmam vnam. Semel in hebdomada purgant sine violētia & putredinē impediunt. Aloes & myrrha mortua corpora nulla putredine, & fœtore affecta conseruant, nedū viua. Hæ pilulæ sunt valētiores, & meliores multo, & à multis maximè probatæ, & expertæ: ℞ aloes hepaticæ ℥.iij. myrrhæ. ℥.ij. croci. ℥.j. rhabarbari electi. ℥.j. ß. agarici ℥.ij. gariophyllorum. ℈.j. spicæ ℈ j ß. corticū citri ℥. j. seminis citri. ℈. ij. tormētillæ ℥. ß. santalorū rubrorum, & granorū ribes, vel seminis acetosæ. ℥. ß. corallorū rubrorū ℥. ß. boli armenici præparati ℥. iij. priùs agarico inciso, & per sex horas in oximelle simp. infuso, & aliis omnibus in puluerē redactis cum syrupo acetoso simplici fiāt pilulę septē pro drachma: Dosis drachma semis ad drachmam vnā. Bolus armenus solus habet vim magnam in hac præcautione: Dosis est eius drachma semis ad drachmā vnā cum vino albo & aqua rosata. Hoc medicamento vsus fuit quidam Dux Mediolanensis, & omnes eius familiares, quorum nullus fuit peste affectus. Theriaca magna non solùm curat præsentem pestē, sed & generari prohibet. Dosis scrupulus vnus ad drachmam vnam cum aqua acetosę, vel rosarum per horas quinque ante cibū, & per sex vel septem post cibum: nonnulli tamen credunt hāc theriacam afficere veneno sanos, & veneno affectos curare, quorum opinio mihi displicet: sed Gal. verba lib. de theriaca ad Pisonē, & auream de eius laudibus sententiam audi: In summa theriaca & extrinsecus apposita, & epota rabiosorum morsibus præsentanei medicaminis cuiusdam instar exactè opitulatur. Cæterùm nobis etiam in pestifera lue solùm hoc antidotum malo correptis prodesse adeò visum est, vt nullum aliud præsidium ad resistendum huic malo fuerit idoneum. Radix tormentillæ (quæ est species pantaphylli, dicitur vincens toxicum

Margin notes: *Animi perturbationes.* *Sectio venæ.* *Purgatio per pilulas.* *Pilulæ aliæ præstantiores.* *Boli Armeni laus.* *Historia.* *Theriaca magna.* *Refutatio quorundā.* *Theriacæ commendatio.* *Tormentilla.*

cum) est optima in hoc genere. Dosis cum vino, vel aqua rosarum, vel acetosæ est ℥.j. Radix dictami est etiam optima. Eādem habet vim scabiosa sola, vel cum aceto & pimpinella. Hæ pilulæ cōducunt in hoc genere, ℞. xyloaloes ʒ.ß. tormētillæ ℈.ij. dictami ℈.j. zedoariæ ʒ.ß. croci ʒ.j.ß. verbenę ʒ.j. cornu cerui ℈.ij. santalorum rubrorum ℈.j. corallorum rubrorum, seminis acetosæ an. ʒ.ß. margaritarum electarū ʒ.j boli armenici ʒ.iij. gēmarum, electuarij de gemmis an. ʒ.ß. cornu vnicorni ʒ.j. cum syrup. de acetositate citri fiāt pilulæ in æstate, vel in hyeme cum syrupo de mentha. Dosis drachma semis vsque ad drachmā vnam bis vel ter in hebdomada. Ex his, & similibus fieri possunt sacculi ad cor apti ad præcautionem, & ad curationem aptiores. Sola tractatio hyacinthi, smaragdi, zaphyri & carbunculi habet non paruam vim ad præcauendam pestem. *Dictamū. Pilulæ. Scabiosa. Sacculi.*

Ephimera pestilens periculosior est aliis, vt aliqui viri eruditi tradūt, quoniam venenum vitali spiritui aduersatur, vt hellebori succus sanguini, & cerebrum felis humano cerebro, & cantharides vesicæ: ideóque si spiritus animæ seruiens veneno afficiatur per se, & subitò peribit, neque hoc repugnat aphorismo 55. lib. 4. ex inguinum videlicet tumoribus febres omnes malæ, præter diarias. Hæc igitur febris curatur statim, & summa cum festinatione medicamentis cardiacis internis & externis, & iis quæ spirituum calorem præter naturam extinguunt, & qualitati venenosæ resistunt, & tandē spirituum dissolutionē prohibēt, & ipsos gignunt, qualia sunt pruno ius gallinæ, & arietis, vel succus eius, vel aqua carnis cum succo agrestæ, vel acetosæ, vel succo limonum, vel citri etiam, si morbus acutissimus sit, egéatque per victu tenuissimo. Aliquando tamen in robustis & Castellanis solus succus granatorum cum saccharo, & pauco pane, loco est satis idoneū alimentum, vel succus limonū, & citri cum saccharo, & pauco pane, vel pyra tosta, aut mala cydonia. Potus sit aqua hordei cū pauco vino albo optimo, vel aqua rosarū, vel acetosæ, vel buglossæ. Inter prandium & cœnam bibat aquā hordei cum julep rosato, & syrupo de citro, vel de limonibus, vel cum hoc cōdito: ℞. conserueę acetosæ ℥ [illegible] cōserueę rosarum, & nenupharis an. ℥.j. coralli rubri præparati, margaritarum electarum, pulueris radicis dictami, & boli armenici præparati. ana. ʒ.ß. sacchari. quod s. misce, & fiat conditum deauratum. Si diues sit, adde fragmento-rum lapidum smaragdi, hyacinthi, Zaphiri. ℈.ß. Omni quoque hora iuuat multum hæc confectio: ℞. confectionis de *Curatio diariæ. Spiritibus utilia. Potus. Conditum.*

Confectio. hyacintho ℥.j. ß.confectionis Gentilis cordialis contra melancholiā,& conseruæ acetosæ.an.ʒ.vj theriacæ magnę. ʒ. ij.coralli rubri præparati,margaritarum electarum, boli armenici præparati,pulueris radicis dictami, tormentillæ, & seminis acetosæ.an.ʒ.j.rasurę cornu vnicorni, ossiū de corde cerui.ana. ℈.j. ß.syrupi acetositatis citri,q.s. misce,& fiat confectio,adde lapidū prætiosorum. ℈. ß.folia auri tria. Lapides hi,&alia multa vt sericum,os de corde cerui,& similia cardiaca cor corroborant,& spiritus puriores, & lucidiores reddunt à tota substantia,vel proprietate,vt nos cōtra quosdam iuniores superiùs docuimus, neque ratio quorundam

Defensio lapillorum. valida est.Græci hæc,& similia inter cardiaca non scribunt, igitur non sunt cardiaca, quemadmodum neque hæc ratio valet,cassia fistula, manna, rhabarbarum, mirobalani non scribuntur inter medicamenta purgantia à Græcis,ergo non

Epithima cordi. purgant:si magnes attrahit ferrum, & Karabe paleas, & pæonia collo appensa prohibet morbum comitialem fieri à tota substantia, & non à manifesta qualitate, poterunt quoque multa medicamenta non odora esse cardiaca. Admouenda sunt cordi sæpe, imò semper quæ calorem febris extingunt,veneno resistunt, & ipsum cor corroborāt in forma sacculi,vel vnguenti,vel liquida:vt ℞.aquæ rosarū,acetosæ,& buglossæ.an.℥.iij.aquæ melissæ,& ocymi. ana.℥ j.aquæ florum aranciorum ℥.ß.pulueris diamargariton frigidi. ʒ.ij.trochiscorum de camphora ʒ.j.misce, & fiat epi-

Curatio putridæ. thema ad cor.Putrida pestis,quæ ferme semper fit, curatur primò,victu diariæ pestis:Secundò sanguinis missione, si vi-

Victus. rium robur adsit,per sectionem vtriusque basilicæ simul,ne

Sectio venæ. sanguis venenosæ qualitatis particeps à parte dextra in sinistram fluat, extrahatúrq; sanguinis copia plenitudini respondens.In aliis etiam morbis,vt in apoplexia sanguinea, in articulari & in phlegmone amborum testiūm fieri solet sanguinis missio ab vtroque brachio simul.Sed si tumor,vel carbunculus in hac febre fit post aurem, cephalica eiusdem partis est secanda: si verò sub ala,basilica eiusdem partis: si tumor fit in inguine,vena tibiæ, aut pedis interna eiusdem

Quę vena secanda. partis:si autem in ambabus auribus simul, vtraque cephalica est inscindenda,& si sub duabus quoque, vtraque basilica simul etiam scindēda:si verò in vnoquoque sit inguine,venæ vtriusque pedis,aut tibiæ.Pari modo faciendum est,si simul fit bubo sub ala dextra,& inguine dextro, simul secabis

Scarificatio. basilicam dextram,& venam tibiæ,aut pedis dextri. Quando vires, & ætas prohibent in hac febre venæ sectionem,

sanguis est mittendus per cucurbitulas cum scarificatione seruata semper rectitudine.

Tertiò, purgatione sine concoctione, quia materia venenosa semper est turgida propriè & per se, vel ob eius læsionem: statim enim subitò cor lædit, quod doctissimus Manardus vult lib.13. epist. 1. Malè igitur contrarium contra veritatem docuit Aloisius Mundella epistola decimasexta. sed quia huius febris materia fermè semper est biliosa, hoc aut simili medicamento vacuari poterit: ℞. medullæ tamarindorum, & medullæ cassiæ fistularis recens extractæ ana. ℥. ß. rhabarbari electi infusi per noctem in aqua endiuiæ. ℈. iiij. electuarij de succo rosarum. ʒ. iij. syrupi acetositatis citri ℥. j. aquę acetosę quod sufficit, misce, & fiat potus. Vel ℞ pilularum de rhabarbaro ʒ. j. fiant pilulæ 7. Ab hac purgatione quotidie & ante ipsam excrementa sunt depellenda saltem clystere leniente. *Purgatio sine concoctione.* *Aloisius Mundella.* *Potio.* *Pilulæ.* *Clyster.*

Quartò, corroborantibus & alterantibus, vt syrupis confectionibúsque, ac conditis, & electuariis cardiacis, de quibus dictum superiùs in præcautione & curatione diarię pestilentis. Drachma vna theriacæ magnæ vsque ad duas est nobilissimum medicamentum, si detur cum vino, aut liquore cardiaco, ægroto mox lecto imposito, vestibus & stragulis operto, quo sudor erumpens sanitatis nuntius fuit sæpissime. Multi quoque antidotum celebre ad eundem vsum experti sunt, cuius variæ sunt descriptiones: sed ego magis eam laudo, qua doctissimi medici Germani sunt vsi, præcipuè Simon Riquinus Treuir summus philosophus, & medicus Coloniæ in stupenda illa febre sudatoria priùs Britannica, deinde Germanica dicta, quæ sic habet, ℞. ouum, & reiecto eius albumine per foramen angustum adimpleatur croco, & igne lentissimè torreatur, donec cortex croceum præbeat colorem, postea ouum in pyla contundatur minutissimè, & corticis reliquiæ non appareant: huic puluери adde medietatem oui, seminis erucæ, radicis tormentillæ, dictami albi ana. ʒ. ij. seminis cardui benedicti, seminis acetosæ ana. ʒ. j. ß. nucis vomicæ ʒ. j. rasurę cornu monoceruini, vel cerui (si primùm comparari nō possit) ʒ. ß. theriacę magnæ ad pondus omnium, deinde in mortario simul misceātur, & confundantur, vt formari possint trochisci, quorū dosis est drachma vna semis cum pauco aceto. Omnes ferè, qui hoc antidoto diu vsi sunt, liberi à peste euaserunt. Hoc quoque medicamentum est præstantissimum in præcautione & curatione pestis, & expertum à multis principibus Germaniæ *Corroboratio & alteratio.* *Antidotum nobile.*

Confectio laudatissima. niæ cõsilio doctissimorum medicorum: ℞.rasuræ vnicornis, rasuræ eboris ana.ʒ.j.xyloaloes,myrrhæ an.ʒ.j: ß.been albi & rubri,doronici Romani an. ʒ. ß. agarici optimi per octo horas in aqua buglossæ macerati.ʒ.ij. zinziberis.℈. j.gētianæ.ʒ.j.ß.carpobalsami ℥ xxv.rhabarbari electi.℥.j. ß.corticū citri ℥ j.santalorum alborum,& citrinorum, an.ʒ.j.ß. ossis de corde cerui ʒ. ß.seminis citri ℈.ij.fragmētorū quatuor lapidum pretiosorū an.ʒ.j. limaturæ auri optimi ʒ. ß. pulueris liquiritiæ. ʒ.ij,coriandri præparati ʒ.iiij conseruæ enulæ,conseruæ rosarum an.℥.iiij. mellis. q. s.misce, & fiat confectio,adde syrupi acetositatis citri ℔.ß.conseruetur in vase argenteo, vel vitreo, & tanquam thesaurus habeatur: aduersatur enim non solùm pesti, sed vniuersis ferè venenis. Dosis in aurora drachma vna semis: hæc confectio est non minoris momenti, laudata & probata à multis sapientissimis medicis,eáque non pauci peste correpti, & ferè mortui ad sanitatem optimam sunt reuocati: in præcautione quoque est optima:

Confectio præclarissima. ℞.sanguinis anatis maris & fœminæ,anseris, hœdi, rutæ syluestris, seminis fœniculi, cymini, anethi, rapæ syluestris an.ʒ.iij.piperis albi,& longi, costi,anisi,cinnamomi ana.℥ ij.radicis gentianæ, trifolij, squinantij, thuris,rosarum siccarum ana. ʒ.iiij.agarici maris ʒ.·j.myrrhæ, spicæ nardi,an.ʒ.vj.benzoi,azari,ammoniaci an.ʒ.ij.carpobalsami grana xxx.ireos,croci,reupontici, zinziberis, masticis ana.ʒ.j sticha dos ʒ. ß fiat puluis ex his tenuissimus,& cum quadruplo melle fiat confectio, quæ conseruetur vase argenteo, vel vitreo tanquam res summa & ferè diuina ad

Commoda. pestem, & venena alia, & præter hoc languentem ventriculum corroborat, flatúsque omnes valenter discutit. Dosis drachma vna vsque ad duas drachmas superioris medicamenti. Sed quia supradicta tria medicamenta calida satis sunt, ideóque febri nocent, necessaria præter illa erunt alia cardiaca frigida interna, & externa, de quibus superiùs dictum,& etiam cap.de febre ardenti, & cap.30.superioris lib.

Carbunculi curatio. de palpitatione,& syncope. Si carbunculus huic febri superuenerit, præter vacuationem per sectionem venæ eiusdem partis,purgationem debitam, cordis confirmationē, febris,

Admouenda. & venenosę qualitatis curationē iam dictam,chirurgus doctus omni arte trahat exteriùs venenum admouendo carbunculo animalia viua gallum videlicet gallinaceum, vel gallinam,cucurbitulas,& sanguisugas, vt aliqui volunt, vel

Mixtura. ignem actu,aut potentia,vt Angli faciunt.Mixtura ex luteo oui & sale præcedenti incisione, habet facultatem mitem

attrah

attrahendi & abstergendi. Panis si actu calidus, dum à furno educitur, carbunculo admoueatur, attrahit exteriùs venenum. Mixtura ex ficis siccis, & puluere salis, ireos, & aloes habet magnam in hoc facultatem. fermentum cum oleo, & sale est eiusdẽ facultatis. Idem efficit mixtura ex opoponaco, fermento, & sale. Cataplasma ex scabiosa, fermẽto & sale laudatur in hoc. Aliquando oportet ad valentiora procedere: postea tamen crusta inducta sensim, & non violenter est euellenda solo butyro, aut pinguedine suilla, non salita adhuc, vel cataplasmate ex radice althææ, butyro & pinguedine suilla nondum salsa: post crustam euulsam necessaria est vlceris purgatio, & carnis instauratio per medicamenta probata, cuiusmodi est mixtio ex sarcocolla & melle, vel diachylon, sine gummis, vel foliis ocymi, vel consolida maiori. Si fuerit cum hac febre tumor post aures, vel sub alis, vel in inguine, aut in alia parte; habita prius debita, & iam superiùs dicta victus ratione, factisq; necessariis vacuationibus, corde corroborato per ea, quæ superiùs dicta sunt, tumori sunt admouenda, quæ venenũ exteriùs attrahunt: vt cucurbitulę, & theriaca magna, quæ (Gal. autore libello de theriaca ad Pisonem) non solùm interiùs sumpta, sed exteriùs admota est optimum remediũ. Quidam medicus doctissimus & senex mixturã ex cantharidibus, butyro & fermento his venenosis tumoribus admouere solebat. Factæ post bullæ scindantur, extrahatúrque humor venenosus, & crusta, & tandem facta debita abstersione, & incarnatione vlcerum multos affectos pestilentibus bubonibus Deo auspice curauit.

Panis. *Extrahentia venenũ.* *Crustæ euulsio.* *Carnis instauratio.* *Medici cuiusdam curandi ratio.*

De febre pestilenti. Cap. IX.

Scholium.

PEstilens febris.) *Morbi aut sunt epydemij, aut sporades: Epydemij à Latinis, populariter grassantes, vulgares, & communes appellari solent. Dicitur autem epydemius morbus ille, qui vnus existens multos afficit. Qui causam habet omnibus communem. Sporades morbi (à Latinis vacati sparsi) dicuntur, cùm multi morbi multos homines sparsim afficiunt, vt quando eodem tempore pleuritis, angina, dyssenteria, & simul alij distincti morbi infestare solent. Hi causam habent particularem, nempe victus rationem. Rursus morbus epydemius aut est eudemus, aut seruans nomen generis epydemius dicitur. Eudemus qui à Latinis dicitur patrius, regionalis, aut vernaculus, nil aliud est, quàm vnus morbus plures afficiens in vna regione: vt Ianuensibus fit tussis, & catarrhus: Neapolitanis podagra: & aliis tumores in collo. Epydemius morbus diuiditur in simpliciter epydemium*

Epydemius morbus. *Sporades morbi.* *Eudemus morbus.*

Simpliciter & pestem. Morbus epydemius simpliciter est vnus morbus multos afficiens, sed non interficiens multos: hac ratione pleuritis, dyssenteria, exanthemata, & alij huiusmodi populariter vagari solent: pestis verò est epydimia perniciosa: epydimia, quia multos afficit, perniciosa verò, quia multos è medio tollit. Hi morbi pestilentes varij esse solent, carbunculus, febris, & alij similes. De morbis simpliciter epydimiis egit Hippocr in libris epydemion, in quibus etiam de peste egit, ac proinde ei particularem non dicauit librum. Cùm pestis sit communis morbus, aliquando vnam solam regionem, aliquando plures inuadens: qualis fuit illa, quæ tempore Marci Antonij totam Babyloniam, Græciam, & Romam inuasit. Habebit ergo causam communẽ ex lib. 2. de hominis natura sent. 3. & 1. epyd in proœmio. Hæc causa communis est aer ambiens, quo omnes perpetuò vtimur. Proinde dicebat Galenus 1. de differen. febr. 5 pestilentem febrem inspiratione potius contrahi. Aer autem dicitur habere pestilentem conditionem duobus modis: primo, cùm habet prauam qualitatem, hoc est, putredinem, toto temperamento nobis contrariam, quam venenatam dicimus. Hanc putredinem aer vel à se ipso contraxit, vel aliunde. A se ipso, quum ex vaporibus cum eo permixtis, & non putrefactis, aliqua eius pars ob prohibitam transpirationem putrescit praua putredine. Aliunde eam contrahit, quum vapores à terra, aqua lacustri, leguminibus, holeribus, fœtidis cloacis, aut à mortuis hominibus, putredinem habentibus venenatam, cum eo permiscentur. Aliqui, ex corporum cœlestium coniunctione hanc in aere infectionem prouenire affirmant. Cùm scilicet Saturnus, Iupiter, & Mars: aut cùm Iupiter & Mars congrediuntur in humana domo & signo. Qui omittendi sunt tanquam architecti, in cælo fabricantes domos sola intellectus operatione Neque enim in cœli corporibus vis nobis contraria est, quæ creata sunt vt nobis seruirent, verum tamen est, hanc contagionem tam lethalem à cælo prouenire, hoc est à Deo, vt peccata puniat. Quod temporibus Dauid regis euenisse in sacris bibliis legimus. Secundo modo dicitur aer habere pestilentem conditionem, quum calidus & humidus est: qua ratione 1. de tempe. Gal. calidam & humidam constitutionem aeris pestilentibus morbis obnoxiam scribit: & Hippoc. 2. epyd. par. 1. sen. 1. in Cranone ex eadem constitutione carbunculos pestilentes factos testatur, erat enim æstas cum pluuiarum multitudine. Dices, Nónne pestis habet putredinem prauam, qua ergo ratione aer calidus & humidus dicitur pestilẽs? Respondeo, aerem calidum & humidum corpora nostra reddere calida & humida, in eisque humiditates augere, & hac ratione in plerisque corporibus prauam generari putredinem, ex qua vapores eleuatos, & cum aere permixtos similem in eo generare perniciem, & tunc iam esse causam pestis. Si aer causa pestis est, errant ergo, qui triticum putrefactum, aut aquam pestem efficere sentiunt. Nam etiam si in tritico,

[Marginal notes: *Simpliciter epydemius.* — *Pestis.* — *Causa pestis.* — *Primus modus, quo aer dicitur habere pestilentem conditionẽ.* — *Quorundã refutatio.* — *Secundus modus.* — *Obiectio.* — *Solutio.* — *Triticum nec aqua faciunt pestem.*]

aut

aut aqua posit esse putredo venenata, interficiet ea ratione, qua pestis, non tamen dicetur pestis, quia cum non sit causa communis, non inficiet multos. Quæres, si aer est infectus, cur non afficit omnes, cùm omnes eum inspirent? Respondeo ad actionem non solùm requiri causæ efficientis præsentiam, sed passi dispositionem: & cùm non omnia corpora sint disposita ad pestem, non omnia, eam concipient. Corpora disposita sunt illa, quæ habent aliquas obstructiones, aut excrementa ad putredinem parata, qualia in corporibus calidis & humidis reperiri solent, quæ contactu aeris putris facilè putrent. Obiectio. Solutio. Corpora ad pestem disposita.

Priùs quàm curationem præsentis pestis.) *Præcautio corporis à peste in duobus consistit: primò in status aeris consideratione: secundò in corporis natura. Si aer caliditate, & humiditate pestem faciat, ipsum alterabimus refrigerantibus, & exiccantibus. Si aer iam habeat putredinem, in ciuitate, & domo ignem accendes ex tymo, pulegio, iunipero, cupresso, & alijs odoratis: quæ caliditate rarefaciunt aerem, & siccitate humiditatem absumant. Secundò considera corpus, nam si aer sit calidus, & humidus, & corpus similiter, hoc refrigerandum, & exsiccandum erit. Si corpus habeat dispositionem contrariam, frigidam scilicet & siccam, conserua ipsam. Si aer habeat prauam qualitatem, considera an corpus habeat firmam sanitatem, an lubricam: si habet firmam & integram sanitatem, tota præcautio consistet in expurgatione excrementorum, quæ secundum naturam colliguntur. Sic quotidie alui excrementa ducentur (si spontè non fluant) pilulis Rhasis, thamarindis, & cassia. Excrementa secundæ coctionis, bilis, & melancholia cum fæcibus expurgantur. Vrina reddenda est, quia detenta acres emittit vapores. Vt excrementa tertiæ coctionis liberè euacuentur, oportet ab aere frigido, aquis, & alijs astringentibus cauere, ne ab his cutis densetur. Si corpora habent sanitatem lubricam (est autem hæc in corporibus plethoricis, & cacochimis) oportebit plethoram ipsam euacuare atque cacochimiam expurgare. Quòd si plethora coniuncta reperiatur in corpore cum aliqua cacochimia, tunc temporis vtrumque erit præstandum, primò igitur secabimus venam basilicam, & deinde corpus purgabimus à cacochimia. Si praua in corpore excrementa reperiantur, per conuenientes, & ad id à natura destinatas corporis regiones sunt educenda. Si sit in aliqua vena obstructio, eam aperire curabis. Si corpus non transpiret, & diffletur, balneo aquæ tepidæ cutis spiramenta rarefacies. Præter hæc omnia dicta opus etiam erit in rebus non naturalibus seruare mediocritatem. Cibi sint familiares, parum habentes excrementi, & extenuantes. Quòd si ex natura tales non sint, arte eos tales reddemus mixtis condimentis: Vinum sit tenue: Aqua pura: Animi pathemata fugiēda. Exercitatio, & venus modum seruent. Tandem vtendum est rebus putredini contrarijs, qualia sint aromata. Quòd si aliquis consueuit vti theriaca, aut alio* In duobus cōsistit præcautio à peste. Primò in aere. Secundò in corpore. Cibi. Potus.

alex

alexipharmaco, bene poterit eo uti præcantionis gratia: si verò non habuerit illud consuetum, omittendum erit. Quàm falsa sint, quæ hoc loco docet autor de cardiacis medicamentis, intelliges ex capite de syncope.

Non datur diaria pestilens. Epimera pestilens.) *Omnis febris pestilens ex Gal. lib. 1. de diff. feb. cap. 7. ex putredine est orta: ac proinde diaria pestilens non reperitur, quia, vt cap 1. huius lib. probauimus, spiritus non possunt putrefieri. Aliqui existimant, bene dari pestilentem diariam, & respondent rationi supra dictæ: non omnem pestilentem febrem esse putridam, quia ex Gal. li. 3. de præsagio ex pulsibus c. 4. datur pestilens hectica, at hectica non fit ex putredine: Respondeo aliud esse febrem oriri ex putredine, & aliud esse putridam. Nam febris putrida est illa, quæ ortum habet ex putredine existente in humoribus cauitatis cordis. At febris ex putredine orta illa est, quæ ortum habet ex putredine, siue sit in cordis cauitate siue in eius corpore. Et hac ratione hectica febris non est putrida, ortum tamen habet ex putredine, quàm ex fœtore anhelitus colligimus. Putret autem in ea substantia per corpus cordis dissipata, quæ ros dicitur, à cuius calore corpus cordis dispositum suscipit factam alterationem. Cùm autem hæc putredo sit venenata, & dispersa per corpus cordis, non est mirum, si hectica pestilens ita citò hominem interficiat, corrumpendo temperamentum cordis, vt nullum medico aut remediis locum relinquat.*

Aliquorũ ratio probans non omnem pestilentem esse putrem.

Solutio.

Putrida pestis quæ.) *Febrem putridam pestilentem hac ratione curabis. Cùm sit putrida, habebit affectus, quos 1. scholio diximus putridas febres habere. Et ita curatio est incipienda ab humore, qui fluit ad locum affectum. Vnde in principio sanguinem mittemus ex cuiuslibet brachij basilica: neque enim ambæ basilicæ simul sunt inscindendæ, vt autor voluit: præsertim cum eius ratio friuola sit: sectio enim venæ, ex quacunque parte fiat per ipsam euacuat sanguinem, non autem eo replet partes vicinas.*

Sanguinis missio.

Purgatio. Tertiò, purgatione.) *Nunquam in principio licet purgare in febre pestilenti: quia ferè omnes, qui purgantur, moriuntur, & meritò: natura enim eo tempore aut expulsit humorem ad cutem, vel non, si expulsit, iam iuuanda est, neque impediendus est eius motus, qui ad externa fit, præsertim cum humor hic venenatus sit, & in motu ad interiora possit maximè lædere aliquid ex visceribus. Si natura non expulsit humorem, cum crudus sit, non poterit purgari: neque enim turget humor, cum sit firmatus in loco obstructionis. Dices, quando ergo erit purgandum? Facilis est responsio, cum purgatio post coctionem utiliter, fiat, si natura non euacuat. Dices, in hoc morbo, cùm humor sit venenatus, nunquam alterabitur à natura. Respondeo, verum esse non alterari ob nutritionem, sed vt ad excretionem aptus reddatur ea ratione, qua atram bilem (quæ etiam non potest nutrire) vincit. Hoc ex Gal. lib. 5. metho. c. 12. possumus probare: vbi describit quandam con-*

Obiectio.
Solutio.
Obiectio.
Solutio.

stitutionem pestilentem, in qua expurgato corpore vomitionibus & alui deiectionibus: tandem omnibus, qui euadebant, apparebant nigra exanthemata, octauo, & nono die: quæ erant reliquiæ sanguinis, qui in febre putruerat: quas veluti cinerem natura ad cutim trusit, sicut solet alia etiam superuacua expellere. Iam expurgatione m corporis vomitionibus, & alui deiectionibus factam, post coctionem sequutam fuisse, intelliges ex eo, quòd vtilis fuit. Si hoc ita est, poterit ergo humor venatus coqui, & à natura vtiliter expelli.

Quartò corroborantibus.) quando humor venatus (obstructionis causa) in hac febre expellitur à natura ad cutem, & facit carbonẽ: tunc opus est uti medicamentis interiùs assumptis, quæ sudorem moueãt, & exteriùs attrahentibus. Sudorifica sunt, primò hæc confectio: ℞. confectionis de hyacintho & theriacæ magnæ an. ʒ.j. pulue. scordij. ʒ. ß. decocti scordij, aut carlinæ, quæ est chamæleon albus, aut cori herbæ quantum sufficit, misce, & fiat potio. Hæc confectio habet compositionem ex hyacintho, quæ roborat interna, vt expellant ad cutem, habet theriacam & scordium, quæ venenis contrariantur, & tenues habent partes, quibus, cum decoctione dictarum herbarum mouetur humor ad exteriora: debet tamen æger vestibus & stragulis operiri. Aut possumus etiam vti confectione ad modum opiatæ, ℞. theriacæ magnæ ℥. iij. confectionis de hyacintho ʒ. ij antidoti de sanguinibus Gal. ℥. ß. pulueris scordij ʒ. iij. conseruæ capillorum veneris & acetositatis citri an. ℥. ß. cum syrupo acetositatis citri fiat confectio, ex qua accipiat vsque ad ʒ. iij. cum decocto scordij, & cooperiatur. Confectio scordei à Fracastoreo descripta optima etiam est cum dicto decocto. Exteriùs supra carbonem, vt attrahant venenum, animalia viua, luteum oui cũ sale, panem actu calidum, & alia, quæ tanquam imbecilla omittantur. oportet ergo scarificare carbunculum: deinde ipsum lauare aqua salita: & tertiò apponendum causticum medicamentum: siue tale sit actu, vt est ignis, siue potentia, vt argentum, & vnguentum ægyptiacum. Vltimò crusta sensim amoueatur, & vlcus ad cicatricem perducatur. Et cùm in transitu humoris ad carbunculum detineatur humor in glandulis ex sua natura languidis, proinde fiunt bubones. Quibus opus est applicare etiam medicamenta, quæ attrahunt, qualia sunt cucurbitulæ. [illegible] ex quatuor gummis oppoponaco, serapino, ammoniaco, & euphorbio vtile est: debent enim hæc misceri, & subigi cum oleo rutæo, aut camemeli, aut irino, & fieri emplastrũ buboni applicandum.

Quando apparet carbo.

Sudorifica medicamẽta.

Opiata.

Applicãda supra carbonem.

Bubo.

De Exanthematis. CAP. X.

Exanthemata Græcis, Plinio, & Latinis papulæ, sunt tumores, & affectus cutis spontè florentes, vt Manardus de re medica optimè meritus libro septimo epistolarum suarum epistola secunda est autor, qua morb

Descriptio.

morborum omnium nomina à nostris recentiori bus medicis recepta, & ab antiquis prodita explicantur, quem hac in parte Fuchsius de omnibus bonis disciplinis non secus meritus lib.5.cap 8.de curandis morbis sequutus est: quamuis eruditissimus Franciscus Valleriola lib. 1. enarrationum suarum enarratione octaua demonstret variolas & morbillos, qui in pestilentibus febribus sæpe (vt præsenti hoc anno, qui est 1555.) apparere per modum quendam iudicij solent, non dici à Gal. exanthemata, neque esse herpetes, vt idem Manardus loco superiùs citato vult: sed missa nominũ quæstione cum Valleriola herpetes morbillos non esse (pace

Diuisio. quod Manardi dixerim) affirmamus: quod optimè probat omnium bonorum autorum sententia. Sunt ergo duplicia hæc exanthemata, quædam sublimia, & cum tumore satis perspicuo, & apparente, præsertim circa augmentum & vigorem ipsorum, quæ dicuntur à barbaris medicis variolæ, & ab Hispanis vulgari nomine dicuntur viruelas. Alia exan-

Lata. themata sunt lata & sine sensili tumore, quæ barbaris medicis sunt morbilli, & Hispanis saiampion. Qua in re fallitur

Error Fuchsij. Leonarthus Fuchsius loco superiùs citato, & sensibus omnino repugnat, dicens, variolas latas esse, & morbillos sublimes: neque enim illud docet Gal. comm. 9. lib.vj. aphor. dicens pustulas, & tubercula, quæ fiunt ab humoribus calidis in acumen tendere, & altum petere, quæ verò à frigidiori, latæ sunt, & non admodum pruriunt, quia fiunt ab humore non acri, aut minùs acri, ideóque variolæ sanguineæ magis pruriunt, & sublimiores sunt iis, quæ à sanguine pituitoso fiunt. Morbilli tamen à biliosissimo fiunt sanguine, & ob id minimè petunt altum, nullúmque habent sensilem tumorem, quemadmodum erysipelas: sanguis enim maximè biliosus in hac cutis affectione maculas, & pustulas pulicum morsibus similes procreat latas, & non sublimes, maiores tamen, latiores, & rubicundiores iis, quæ fiunt in pestilentibus, & maximis febribus ab Hispanis dicitur pulgon. Hi morbilli sponte in cute erumpentes breui tempore euanescunt, nulla relicta vlceratione. Quare nulla, postquàm perfectè eruperunt, egent curatione.

Causæ. Fiunt papulæ sanguineæ, seu variolæ à menstruo sanguine materno saltem aliqua ex parte, si Arabibus credimus, qui (vt inquit Valleriola nostræ ætatis eruditissimus) pleniùs de his, & quantum ad substantiæ rationem, & curationem, quàm Græci tractauerũt. Auicenna præcipuè, qui Fen. prima quarti post febris pestilentis tractationem eximiam

egit

egit de variolis,& morbillis,indicans & à sanguinis, & humorum feruore hęc papularum genera nasci,& per modum cuiusdam crisis fieri trāsmittente scilicet,quæ nostrum corpus regit,facultate in eximias corporis partes vitiatos succos: vbi etiam ostendit quibus temporibus, ætatibus, anni constitutionibus eueniant potissimum, & qua ratione persanari possint,idque profectò non minùs copiosè,quàm doctè. Atque hæc ipsa in præsentia de Auicenna, vt ostendam non omnino,vt plerique nunc volunt,tanti viri dogma abiiciendum esse,sed sæpius amplectendum atque imitādum, vbi præsertim quid exacto iudicio illius methodum examinantibus rectè tractasse videatur,& vbi etiam apud Gręcos & Latinos acuratam doctrinam non inueniamus. Morbilli verò à sanguine biliosissimo gignuntur,menstruo tamen aliqua ex parte & venenoso adiuuante in his,& variolis procreandis,aëre venenoso & praua victus ratione. Quare inter morbos epidemiales numerantur,& futuram pestem indicant,quando iis multi eodem tempore,eadem regione corripiuntur. Si quis dubitat, cur hoc papularū genere omnes, modò ad legitimam peruenerint ætatem,semel afficiantur, quamuis aliquando bis,vt ego vidi,& nonnunquam ter aliqui corripiantur,illi satisfaciet opinio quorundā Arabū,& aliorum, apud quos,vt diximus,menstruus sanguis est causa saltem aliqua ex parte huius mali:cùm omnes in vtero generentur ipso sanguine,ac nutriantur: nulla enim externa causa potest esse tam communis omnibus:sæpius tamen pueri, & aliquando iuuenes,rarissimè senes hoc morbo corripiuntur:natura enim corpus profundum expurgans senibus est imbecillior,pueris valentior,& illorum corpus magis rarum,paratúmque ad plures morbos ob intemperantiam victus, & natura non potest diu sanguinem prauum ferre. Deprehenditur hoc malum fiens,& factum vno ex viginti signis. Primum variolarum signum est dorsi dolor, ob sanguinis feruorem: vena enim magna ascendens admodū plena est,partésque ei proximas,& musculos compressione, pondere & calore dolore afficit, vt in plethora experimur. Secundum est nasi pruritus, ascendunt namque à sanguine efferuescēte vapores acres. Tertium est timor in somno,hoc est insomnia illis sunt multa, & ipsos terrent, à toto enim corpore ascendunt vapores, & fumi imaginationem, cogitationem,memoriámque corrumpentes:quo fit vt dormiētes sæpe clament. Quartum est partium sentientium vehemens punctio,præsertim earum,quæ cuti subiacēt: sanguis enim

Morbillorum origo.

Signa.

Dolor dorsi.

Pruritus nasi.

Timor in somno.

Punctio.

enim ardens, eiúsque fuliginosi, & ignei vapores cutem distendunt, dolorémque pungentem efficiunt. Quintū, totius corporis pondus, & tensio à toto sanguine feruescente, partésque omnes corporis extendente. Sextū, faciei rubor, præsertim oculorum & maxillarum, quemadmodum in peripneumonia videmus. Septimū, lachrymæ ob vapores à sanguine ascendentes calidos, & acres, à quibus & humoribus aliis destillant lachrymæ. Octauum, sanguinis, & humorum feruor, & calefactio per vniuersum corpus, qualis reperitur in synochis. Nonum, est frequens pandiculatio, quam halicem medici barbari ex Græcis, qui halin & halicin vocant, nominarunt: de qua Hip. aph. 57. lib. 7. & Gal. in comm. egerunt, quo in loco de pādiculatione & oscitatione fit sermo: quamuis Fuchsius dicat eos errare, qui pandiculationē vertunt halicin, cum anxietudinem significet, quā si habuerint sani, Gal. autore, semper præsentibus molestantur, & ab vno negotio, & actione ad aliam transeunt: eodem modo & ægros illos anxios esse, qui accubitum non ferentes iacendi figuram euariant, quia semper præsens aggrauat eos. Hoc verò præcipuè illis euenire consueuit, quibus in ore ventriculi, (quem nos abutentes vocabulo sæpe solemus stomachum nominare) certa quædam humoris qualitas continetur ventriculo molesta, quæ neq; plurima est, neque in ventriculi fluitat cauitate, sed eam ipsæ imbibere tunicæ: sed meo quidē iudicio, licet illud sentiat Fuchsius, Gal. in com. nō solū de oscitatione, quæ chasma dicitur græcè, sed etiam de pandiculatione, quæ Græcis est halici, agit dicens: sed & oscitari, sicut pandiculari contenta aliqua in musculis, per quos tales fiunt motus, quos pandiculationes & oscitationes nominamus, vel humiditate flatuosa, vel spiritu vaporoso fieri, est à nobis demonstratum, sed & pandiculationem vocat Theodorus, & Marius Nizolius vir doctissimus: & teste Sebastiano Corrado in literis omnibus, sed maximè Tullianis versatus cōuertens Gal. expositionem linguarū Hip. halysmon, & halicin hæsitationem, & agitationem vocauit. Quin & Petrus Iacobus Steue linguarum omnium & rei medicæ peritus lib. 2. epyd. sect. 6. aph. 29, contra sententiam Fuchsij halicin pandiculationem interpretatus est, ac vt Fuchsium non impedimus, quo minus anxietudinem conuertat, ita nos autoritate horum virorum, pandiculationem verè appellabimus. Hic aphorismus secundi epidimion similis est aph. 57. lib. 7. aph. præterquam quòd in calce aphorismi epydimion additur, aut lac, quod pandiculationi, seu

Tensio. *Rubor.* *Feruor humorum.* *Pandiculatio.* *Fuchsius.*

anxietudini, & oscitationi multum nocet, quum hæc symptomata à flatu, & frigidis humoribus fiant, & propterea vinum aqua temperatum ea curat, non lac. Quare adiectitiam esse illam partem fatemur: autore enim Gal com.34. lib.6.aphor. quando in libris sapientis alicuius sermo inuenitur aliquis manifestò falsus, non sine ratione cōtingit legentes dubitare, & primò quidem sibi ipsis diffidere, quasi neque illa, quæ sint, manifestè noscentibus, deinde suspicari, quod mendum fuerit interiectum. Sed his prætermissis redeamus ad signum nonum papularum. Tam igitur pandiculatio, quæ est, vt diximus, symptoma omnium musculorum, quàm osciratio, quæ est eorum tantùm, quę sunt iuxta maxillas (hæc symptomata à somno fiunt) quàm etiam anxietudo ægrorum, de qua diximus, indicant exanthemata ob vapores calidos acres, & multos à sanguine effreruescente musculos omnes acriter ferientes, imò etiā totū corpus. Decimum est palpitatio, seu concussio, quam barbari saltū appellant. Hæc differt maximè à cōuulsione, tremore, & rigore, vt docet Gal. lib.5. cap.2. de symptomatum caussis. Vndecimum est anhelitus compressio, à copia sanguinis & vaporis, & fumi crassi thoracem comprimentis. Duodecimū est vox rauca. Decimum tertium sputum crassum à nimio calore. Decimum quartum est capitis pondus, & grauitas. Decimum quintum dolor capitis nō solùm cum grauitate, sed etiam pungēs. Decimū sextum est cordis palpitatio, quē Arabes caphan, & barbari tremorem cordis nominant. Fit à febre ardenti & ferme pestilenti. Decimum septimum est oris exsiccatio, & ariditas, quæ semper solet febres ardentes cōsequi. Decimum octauum est animi perturbationes, conuulsio, & syncope ob materiā venenosam cerebrū, neruos, & cor lædentem. Decimū nonum est dolor thoracis, & gutturis. Vigesimum est tremor pedum, præsertim si supra dorsum iaceat æger, nerui in tali accubitu sanguine & vaporibus impleti non liberè animalem spiritum suscipiunt: Vnde tremor pedum fit, & nō solum pedū, sed & aliarum partiū, & aliquando totius corporis, vt ego vidi. Vigesimum primū est febris synochus putrida, & ardens, præsertim in morbillis, Cuius febris principium, & augmentum occulta sunt: vigor tamē statim apparet, cùm sit tempus iudicij. Rhases tamen breuitati studēs paucioribus notis demōstrat ortū variolarū, & morbillorū lib.10. ad Almansorē; Cū inquit: febris acuta, & cōclusa pueris præcipuè, & iuuenibus euenire cœperit, & cū ea costarū dolor, vasi pruritus, & in somno ti-

Palpitatio

Anhelitus compreßio

Raucedo

Craßities sputi.

Capitis grauitas.

Dolor capitis pungens simul.

Palpitatio cordis.

Oris siccitas

Animi perturbatio.

Dolor thoracis & laryngis.

Tremor pedum.

Febris synochus.

mor, & capitis grauitas, & occulorum rubor, & in corpore semirur punctio, argumentū est ægro vel variolas, vel morbillos citò superuēturos: & libro diuisionum, hoc est aphorismorum, signum, inquit, generationis variolarum est febris acuta, canditas conclusa, & vehementia doloris dorsi, & pruritus nasi, & timor in somno. Differt morbillus à variola, vt superiùs diximus, quia non habet sensibilem tumorē, lachrymæ etiam in origine morbillorum, sunt plures, & maiores, maior calor, maior respirandi, difficultas, & dolor dorsi minor. Salutaria maximè omnium signa sunt febris, omnium symptomatum remissio, facilis egressus, denique omnia boni iudicij signa: mala & sæpe lethalia signa sunt durities, color viridis, violaceus, difficilis & tarda eruptio: tarda suppuratio variolarum, frequens syncopa, & animi defectio, & si post illarum eruptionem subitò euanescant, malum indicant, & si contigua sibi sunt omnia variolarum tubercula, & fermè vnum efficiant, vel si vna variola supra aliam exoriarur est signum noxium, & ostendit materiæ vitiosæ copiam. Peius etiam signum in hoc morbo erit, & lethalius, si colori viridi, violaceo, vel nigro tingantur, & si copiosius in thorace, & ventre, quā in cruribus & extremis partibus efflorescant, sunt noxię. Signum etiam in his lethale est vrina sanguinea, & deinde nigra, præsertim si facultatis defectus comitetur: omnes tamen, qui hoc laborant morbo, angina præfocati fermè semper pereunt, & aliquando ventris profluuio dysenterico, vt inferiùs de puero dicemus.

Reuocatio ad signa pauciora. *Discrimen.*

Curatio. Duplex est curatio exanthematum ante eruptionem, & ab eruptione, prior vtriusque est necessaria, altera verò tantùm variolis, quæ ex sanguine non bilioso fiunt. Ante eruptionem curatur quatuor remediorum generibus.

Ante eruptionem victus. Primò, victu tenui parum refrigerante, & humorum motum prohibēte, vt aere parum frigido natura, vel arte parato, floribus, herbis, & aquis frigidis. *Cibus.* Cibis frigidis, & pauci sanguinis, vt hordei cremore, lacte amygdalarum dulcium, cucurbita saccharo condita, succo malorum granatorum acidulcium, lentibus, pyris, pomis, & cotoneis assatis, & abstinentia carnium, ouorū & vini. Potus sit aquā lentium biscoctarum. *Potus.* Omnia calida nocent, quare alimenta multum dulcia, & salsa, vt cere salsum, & similia malè à nostris fœminis Valentinis exhibentur, quod demonstrat senex Auenzoar: ipse enim puer cùm esset, absente patre medico laborans exanthematis ob esos pisces salsos, & sumptum mel

consil

consilio fœminarum in perniciosa symptomata incidit.

Secundò, auertentibus, vt sanguinis missione per venæ sectionem in ætate florentibus, & robore virium vel per cucurbitulas cum scarificatione scapulis, aut natibus affixas, & per clementem & salubrem purgationem, quæ fiet cassia fistulari, tamarindis, manna, prunis damascenis, rhabarbaro, & mirobalanis, & non per vehementiora medicamenta, quæ dysenteriam concitare valeant, hoc enim symptoma perniciosum sæpe hunc morbum sequitur, quo multi pereunt, vt ego sæpe vidi, præsertim hoc anno 1555. Inter alios Valentiæ obiit nobilis & magnificus Iacobus de Sylua puer, sex aut septẽ annos natus, qui cùm à variolis magnis & multis leuatus esset, & postea affectus morbillis vẽtris profluuio correptus periit, & patiebatur anhelitus, & respirandi difficultatem. Optimus quoque est hic clyster in hoc genere remediorum: ℞. foliorum maluarum, violarũ, & mercurialis an. m. j. hordei sine cortice: & furfuris an. p. j. fiat decoctum, de quo percolato accipe ℥. xv. diacatholiconis ℥. j. olei rosarũ ℥. iij. sacchari rubri ℥ ß. misce, & fiat clyster. Suppositoria, seu glandes ex melle, sale, & oleo auxilia sunt, & necessaria etiã infantibus ante primum annum, & si oportuerit, adde parum pulueris hieris simplicis. Clysterem quoque paucę quantitatis, & vis exhibere pueris, & infantibus solemus: aut auertentia tamen per sanguinis missionem, & purgationem nutrici, & non infanti conueniunt. *Auersio per sectionem venæ* *Purgatio sit clemens.* *Dysenteria timenda.* *Clyster.* *Suppositoria.* *Obserua.*

Tertiò, refrigerantibus cardiacis, vt syrupo granatorum, syrupo rosarum, de agresta, cydoniorum, myrtillorum, de acetositate limonum, de acetositate citri solis, vel cum decocto lentium bis decoctarum sæpe & omni hora exhibitis infantibus quantitate vnius cochlearij, grandioribus verò maiori: conserua etiam rosarum, violarum nenupharis, cydoniorum, & acetosæ, vel hac aut simili mixtura: ℞. theriacæ de citro, & limonatæ smaragdorum an. ℥. j. confectionis de hyacintho ʒ. iij. coralli rubri præparati ʒ. ij. cõseruę acetosæ, & rosarum an. ʒ. iiij, syrupi acetositatis citri q. s. misce, & fiat confectio. Si æger fuerit pauperi ℞. theriacę de citro & limonatæ smaragdorum an. ℥. j. succi citrangulorum, & malorum granatorum acidulciũ an. ℥. ß. misce igne pauco. *Refrigeratio per cardiaca.* *Conserua.* *Confectio.* *Pauperi.*

Quartò, corroborantibus partes aliquis, ne offendantur, affectásque curantibus, inter quas sæpius, & magis oculi, pulmones & intestina læduntur: statim ergo initio febris ante eruptionẽ exanthematum sæpe oculis instilletur hic, aut similis liquor frigidus actu: ℞. aquæ rosatę ℥. iiij. semi- *Corroboratio.* *Initio feb.*

nis cydoniorum, sumac. an. ℥. j. misce Zaphirus lapis oculo suo tactu corroborat. Si incipiant eruptiones exanthematum, adde parum croci medicamentis repellentibus & partum aquæ fœniculi: si tamē oculi laborarint exanthematibus, summo studio prohibenda est eorum maturatio, & exiccationem factam mixtura ex sale, camomilla, & sursu- actu calidis, aut ex semine fœniculi, milio & ruta. Oculorum albugo, & cicatrix, ne visio pereat, curatur aqua corticum fabarum, syrupo rosarū, rhodomelle, puluere sacchari candi, puluere ossis sepiæ & aliis, de quibus capite 18 & 19. superioris lib. Thorax, & pulmones corroborantur ab initio, & semper loch ex lentibus, cuius duæ sunt præcipuæ descriptiones, prior hæc: ℞. farinę, vel pulueris lentium. ℥. iij. seminis papaueris, ℥. j. conseruæ rosarum ℥. ij. iulep rosati ℥. ß. misce, & fiat loch: altera est in vsu apud Valentinos: ℞. lentium p. ij. vuarum passarum sine granis. p. j. seminis papaueris. ℥. ij. rosarū ℥. ß. fiat decoctum ad pondus lib. 1. cui percolato adde sacchari cādi lib. ß. Pulueris dragagan ti frigidi ℥ ij. misce, & igne pauco fiat loch, de quo accipiat sensim transglutiendo, vt ab vna via in aliam permeet. Intestina corroborantur clystere ex solo lacte, in quo lapides igniti extincti sint, vel calybs. Si ventris profluuiū adsit, ad de pulueris dragaganti, masticis, sanguinis draconis. an. ℥. j. & si hoc non satis fuerit, illa necessaria erunt, quæ cap. 36. 37. & 38. superioris libri diximus. Naribus quoque ne impediatur capitis purgatio, & refrigeratio, sunt admouenda oleum violaceum, amygdalarum dulcium, selaminum, vnguētum rosarum, & ad maiorem purgationem succus betæ, vel maioranæ cum aqua rosarum est bonus. Vlcera narium curantur tersione per mulsam, rhodomel, oximel simplex, & post per vnguentum lithargyrij cum pauco puluere tuthiæ præparatæ, vel consule doctum chirurgum. Apparantibus exanthematis, si natura probè illa excreuerit, nullam oportet facere medicinam iuxta aphorismū vigesimūprimum Hippocratis libri primi, quæ indicantur, aut iudicata sunt integrè neque mouere, neque nouare siue medicamentis, siue aliter irritando, sed sinere oportet, victus tamen est permutandus, nam omnia, quæ non impediant eruptionē, & ipsam facilem reddāt, sunt necessaria, vt aer calidus, victus tenuis, aperiens, & mouēs ad cutē humores, vt est ius ex ciceribus, foliis raphani, petroselini, & croco, & similibus. Potus sit aqua hordei, & caricarum. Inspicere res rubras, & puniceas summè necessarium, propter imaginationem enim ferūtur ad

Visum corroborans. *Quando oculi laborāt variolis.* *Quibus curatur albugo.* *Corroborātia thoracē.* *Loch lentium, cuius duæ sunt descriptiones.* *Intestinorum corroboratio.* *Narium auxilia.* *Post eruptionem.* *Victus.* *Aer.* *Cibus.* *Potus.* *Inspectio rerum rubrarum.*

ad cutem humores. Aliqui inuoluunt infantes pannis puniceis, quod non damno, sed primum magis laudo. Quòd si natura in expellẽdis humoribus tardior, aut imbecillior sit, ipsáque exanthemata difficulter egrediantur, & modò emineant, modò aspectum fugiãt, est signum perniciosum: si id ob magnam plenitudinem aduenit, sanguinis missio fiat secta vena iecoraria, vel ab scapulis sanguis mittatur per cucurbitulas cum scarificatione: hæc enim vacuatio non impedit opus naturæ, quemadmodum ea, quæ fit secta vena. Deinde, etiam, si non præcesserit sanguinis missio, plenitudo non est, & robur virium, hoc, aut simili medicamẽto vtere, quod tollit obstructiones clementer, humorésque ad summam cutem ducit: ℞. caricas xv. seminis fœniculi, apij, lactucæ, an. ʒ. ij. lentium sine corticibus ℥. j. ß. gummi dragagãti, rosarum, santalorũ, seminis cydoniorum an. ʒ. ij. decoquãtur in libris viij. aquæ ad medietatem, cui percolato adde croci in puluerem redacti, ʒ. ij. Dosis bis in die vncia vna. Hoc medicamentum est etiam expertum, & optimum huic generi: ℞. laccę ablutę ʒ. vj. lẽtium sine cortice ʒ. viij. gummi dragaganti ʒ. iij. decoquãtur in ℥. viij. aquæ ad medietatem: Dosis omni hora est cochlearium vnũ præsertim ventriculo vacuo. Si ei adderes syrupi de duabus radicibus, & cap. Ve. an. ℥. ij. melius saperet, & valeret. Suffitus rerum redolẽtium calidarum trahit quoque humores ad cutem. Inuoluere etiam totum corpus pannis calidis suffitu rerum calidarum ducit ad cutem humores. Post integram exãthematum eruptionem, & maturationem est necessaria puris euacuatio, & exsiccatio: ruptis igitur exanthematibus acu aurea, vel argentea perfectiùs, & citiùs exsiccabuntur, & in futurum paruæ remanebunt cicatrices: pus enim, si diutiùs permanserit, magnam efficiet cauitatem, maioresque cicatrices apparebunt. Hoc medicamento desiccantur exanthemata: ℞. salis, farinę fabarum, & lentium an. p. j. farinæ orobi, lithargirij, cerusæ an. p. ß. misce. Exsiccantur similiter fotu solius salis, quo auxilio vtũtur nostræ fœminæ in desiccandis exanthematibus, etiã non facta arte incisione: quamuis si, vt dixi, fiat, multò minores cicatrices, & vestigia apparebũt. Sed si cupis exanthematum vestigia tollere, & faciem pristino nitori restituere, lege, quæ diximus cap. 22. Inter alia oleum roris marini (optimũ fit in oppido de Octinent, & aliis Valẽtinæ ditionis oppidis) & balsamum in hoc sunt sæpè probata. Mixtura ex optimo melle, ex puluere ossis sæpiæ, & puluere sacchari candi sæpè admota locis affectis

Quandò sanguis vacuandus.

Optimum auxilium cùm natura tarda est in educendo ad cutem.

Suffitus.

Euacuatio, & exsiccatio.

Laudatur incisio.

Ad vestigia tollenda.

Mixtura optima.

 om

Spuma maris. omnes cicatrices,& maculas tollit. Eandem vim habet spuma maris. Post balneum frequens laua sæpe faciem, & alias partes affectas cicatricibus,& signis aqua calida cum farina orizæ,furfure,& amido,& curabis. Hæc aqua calida eundem præstabit vsum,si ea sæpe calida lauentur partes: & radicis serpentariæ lib.j.foliorũ,florum,& corticum fabarum viridium.m.iij.succi saponariæ ℥.iij.aquæ rosarum, & succi limonum an.℥.iij.misce,& fiat ex his aqua per distillationem. *Aqua præstantissima.* Idem præstat hoc medicamentum: ℞.pinguedinis gallinæ ℥.j.gummi dragāti,& arabici,florum fabarum an. ℥.j ß.fiat decoctũ in aqua decocti furfuris, quo reseruato in vitreo vase laua partes has saltem bis in die. Hoc quoque medicamẽtum est optimum in hoc genere remediorum: ℞.ii hartirij bene loti,cineris radicum cannarum,ossium canis, vel leonis,farinæ cicerum, & orizæ,seminum melonum,cucurbitæ,been,costi an.℥.ß.misceantur omnia,& cum muscilaginibus fœnugræci, seminis lini,& pauco melle fiat mixtura,quæ à nostris fœminis dicitur muda,quæ sæpè faciem, & alias partes his maculis laborantes prima nocte & summo mane lotas aliqua ex supradictis aqua,vel solo decocto furfuris proculdubio curauit. Deóque auspice, cui laus & gloria sempiterna tribuenda est. *Medicamẽtum optimũ, quod dicitur.*

De Exanthematis CAP. X.

Scholium.

EXanthemata Græcis.) *Quamuis exanthema sit nomen generale, omnes cutis efflorescentias comprehendens speciatim, pe. Febres in exanthemata, variolas & morbillos intelligimus. Sunt ergo duæ febres, quarum vna synochos est, & altera tertiana continua: quæ eam habent naturam, & constitutionem, vt celerem habeant motum, & statim crisi finiantur, ita vt synochos humorem expellat ad cutem, qui facit variolas, quæ sunt tumores à nostris appellati pigota tertiana verò efficit morbillos,tumores latos & leuatos parum, qui à nostris pallola dicuntur. Humor autem in his febribus neque est permixtus cum sanguine menstruo, neque est venenatus: sed aut est sanguis, aut bilis: quæ talem putredinem conceperunt, quæ citò vincitur, & expellitur: ita vt illos tumores efficiat. Inter hos tumores est discrimen: morbilli enim sunt tumores sicci, & qui non veniunt ad suppurationem: bene tamen variolæ, in quibus statim humor mutatur in pus: & sic vlcera multa efficiet. Inde colliges, malum esse humorem, & recurrere ad interna, quia facit in ventriculo, intestinis, & aliis partibus multa vlcera quæ lethalissima sunt, quia ex* *Febres variolis & morbillis.* *Discrimen inter hæc.*

ipsis

ipsis lyenteria & alia symptomata euenient. Quem metum non habemus in morbillis. Harum febrium curatio, cùm sint putres, ab obstructione fiente erit inchoanda, ac proinde in principio sanguinem mittimus. Et cùm natura statim vincens humorem in foco existentem efflorescentias faciat, aut veriùs tumores: proinde his apparentibus oportebit cessare à missione sanguinis, & motum naturæ iuuare. Quod præstabimus potu alimentis, & medicamentis astringentibus, roborantes partes internas. Sic potus est secundum ius lentium quod astringit. Alimenta sunt pyra, malum granatum & similia. Nos solemus malum granatum totum contundere, succúmque exprimere, cui permiscemus croci parum & syrupum de agresta, quod interdiu propinamus sæpe. Medicamenta sunt syrupi astringentes, & alia similia. Vnde videbis errare Amatum, & qui illum sequuntur in his exanthematis vtentes rebus sudorem mouentibus: hæc enim aperiunt meatus internos: & sic imminet periculum, ne humor ad interiora recurrat. Hoc autem timemus, non quia humor in transitu exulceret, vt omnes video sentire, humor enim benignus est, & à natura victus: sed ne fiant in solitis partibus internis tumores, quos variolas appellamus. Atque hæc sufficiant. Sítque laus, gloria, & honor Omnipotenti Deo semper.

Curatio.

Quibus iuuetur motus naturæ.

Alimenta.

Medicamenta.

FINIS.

Medica disputatio.

An cannabis, & aqua, in qua mollitur, possint aërem inficere.

CVM febrium tam multarum, támque grauiũ, quæ proximo autũno Valentiam inuaserunt, causam eruditissimi medici scrutarentur, in eam opinionem quidam inciderunt, vt hæc omnia detrimenta quæ non solùm ad Valentiam, sed etiam oppida finitima rediissent, ad congeries aquarum, in quibus cannabis emolliretur, referrent. qua sententia intellecta meam vt proferrem, iusserunt, grauissimi inquisitores nostri, quorum familiæ ego medicus præpositus sum. Quibus vt libentissimè parerem, qui sentirem, volui declarare. Cannabem igitur, & aquam in qua infunditur atque mollitur, aërem inficere atque corrumpere qui censent, ex ingrato odore demonstrare conantur, qui effectus à putredine cùm sit, maximam vim affert ad aërem alterãdum, quo alterato necesse est morbos procreari. Quod argumentum videtur Galenus in libello de theriaca ad Pi-

ſonem Hippocratis exemplo confirmare his verbis. Quam ob rem inquit Hippocratem illum multis modis admirandum laudo, qui luem illam ex Æthiopia Græcos inuadentem non aliter curauerit, quàm aëris mutatione, & alteratione, ne talis ampliùs inſpiretur. Præterea Auicenna ſententia prima, quatto libro, tractatu ſecundo, capite primo viſus eſt, velle aërem infici poſſe ab aqua, in qua cannabis maceraretur his verbis: putredo accidit aut propter cibum malum, quum eſt præparatus, vt putrefiat illud, quod generatur ab eo propter malitiam ſuæ ſubſtantiæ, aut propterea quod velociter recipit corruptionem, quanuis ſit bonæ ſubſtantiæ, ſicut lac: aut quia aquoſus nutrimenti mali remouens ſanguinem à ſubſtantia ſua, ſicut illud, quod generatur à fructibus humidis, valde tardis ad digerendum, aut quoniam ex illis eſt, qui non conuertuntur ad ſanguinem bonum, imò remanet humor malus, frigidus, quem abhorret calor innatus, & putrefacit illum, ſicut ille, qui generatur à cucumere, & citrulo, pyris & ſimilibus, aut propter malitiam artificij eius, aut horæ ipſius, aut ordinis eius, ſecundum quod ſcis: aut propter oppilationem prohibentem reſpirationem, & euacuationem propter complexionē corporis malam, cùm non poteſt digeſtionem facere bonam: aut propter diſpoſitiones extrinſecus ex aeribus malis, ſicut eſt aer peſtilentiæ, & aër lacunarum & locorum infuſorũ, in quibus huiuſmodi res madefiunt, vt linum, & ſpartum paulò poſt alias fermè putredinis cauſas ſcribit Auicenna, motum videlicet, & balneum à cibo, & ſolem in æſtate, & alimenta calida in ſecunda menſa. Sed omnibus iis argumentis aduerſatur experientia, cui magna fides habenda eſt autore Galeno libris prioribus de ſimplicium medicamentorum facultate: ſunt enim vrbes, & oppida multa in Hiſpania ſaluberrima, in quibus magna cannabis copia ſeritur, & emollitur, Setabis videlicet, Tarraco, Alcagnicium, Requena, Vtielum, Vilanoua, Infantium, & de Alcarras (ſunt hæc oppidorum nomina) in quibus & pleriſque aliis homines, & ſanitate, & ſenectute fruuntur. Contra verò plurima oppida vidimus febribus vexata, in quibus nullus cannabis cultus eſt. Imò Valentia anno 1523. & 1530. maxima peſte fuit correpta, quo tempore ne ſerebatur quidem cannabis, nedum macerabatur: ab anno tamen 1530. ad hæc vſque tempora magna vis cannabis alitur, & mollitur, nec peſtilens conſtitutio genita eſt. Verùm his experimentis multæ ſubiunguntur rationes, quarum prima eſt non ſolùm non alte

Experientia docet aquam cannabis non inficere aërem.

Ratio confirmans experientia.

alterare aerem, sed putredinem noxiam expellere, & superare quæ posset in aqua gigni. Atque vt hoc intelligentiùs expediatur, quid de cannabe scripserint physici, & medici veteres, videndum erit. Dioscorides ergo lib. 3. cap. 141. duplicem esse cannabẽ asseruit, vnam syluestrem, quæ inflammationes lenit, tumores discutit, tophos articulorum, lapidosásque duritics dissipat, & funibus texendis est apta: alteram verò satiuam, cuius semen maiori copia sumptum genitale semen extinguit, eiúsque succus auribus instillatus earum dolores curat. Plinius verò libro 19. cap. 9. dicit, eam ingratum habere odorem, quando seritur, & quando vellitur, cuius semen Italorum est cibus, & post lib. 20. cap. 23. dicit cannabis in syluis nata est nigriore filo & asperiore, semen eius extinguere genituram virorum dicitur, succus vermiculos aurium & quodcunque intrauerit eiicit, sed cum dolore capitis: tantáque vis ei est, vt aquæ infusus eam coagulare dicatur. Radix contractos articulos emollit in aqua cocta, item podagras, & similes impetus. Galenus post Hippocratem medicorum facilè princeps 1. de alimentorũ facultatibus cap. de semine cannabis, asserit quosdam ipsum contusum cum aliis tragematibus, id est bellariis secundæ mensæ potus gratia comedere: & lib. 7. de facultatibus simplicium medicamentorum eadem, quæ Dioscorides scribit, addítque, flatus eo dissipari. Cuius ergo tanta vis, vt est hæc omnia, quæ ab his autoribus scribuntur, efficiat, credi non facilè potest, aerem infici ab eo posse, sed nec inficere posse credendum est, cùm gramina omnia, & herbæ noxiæ ipsius vicinitate pereant. Quòd si hæ vires cannabi tribuuntur, non tantum putrefaciet aquam, quantum, quæ fit putredinem excutiet. Vires autem hæ cannabis, quæ calidissima & siccissima est, ac planè ignea, & ab scriptoribus proditæ sunt, & eas experimur quotidie. Tam acri ergo facultate prædita cùm sit, agricolæ, vt ea vti possint, in aquis mergunt, vt humiditate & frigiditate contrariis qualitatibus eius vis vinci possit, quæ in pugna tam remissæ sunt vires harum qualitatum, vt cùm neutra superet alteram, putredo noxia gigni non possit: quæ tamen caliditate & humiditate superante generatur. Ingratum verò odorem esse, & caput eo offendi ex Plinio scimus: non tamen valde putrem: nec enim id vllus autor affirmauit, nec ratione confirmari potest, sed cùm tanta sit eius acrimonia, támque ignea eius facultas, potest offendere non solum oderatum, sed caput etiã ipsum at hoc ad gignendos morbos populares, quales isti volebant.

Dioscorid. quid de cannabe.

Plinius.

Galenus.

Enecat herbas.

Ratio validißima.

ſatis eſſe non conſtitit,nec vlla ration demonſtrarunt. Neque locus ex Galeno indicat veram eſſe illorum ſententiam, neque eo vti potuerunt,niſi oſtenſum fuiſſet, aerem cannabis aquam poſſe infici, nam alioqui infecto aeri ſola eius mutatione,& alteratione mederi poſſumus. De Auicennæ autoritate ita iudico,vt contra nihil faciat, cùm in ea nulla cannabis fiat mentio,& ſi vera eſſet,loca, in quibus ſpartum emollitur, eſſent inſalubria quod experientiæ aduerſatur, cum oppidum del Villar regni Valentini ſit ſaluberrimum: infunditur tamen ſemper ſpartum. Præterea ſi in his omnibus eſſet credendum Auicennæ,alimenta mali ſucci, vt fructus ab eo dicti, & etiam lac optimi ſucci,& alia multa vt exercitationes,balneum, calida alimenta à cibo eſſent omnino prohibenda.Scio ego temperatam regionem eſſe omnium ſaluberrimam, quam non poſſident Valentini, vt Ledeſma erudítiſſimus credebat: ſcio & hanc paratam eſſe ad morbos humidos,& pituitoſos,quamuis ferè omnes ſint billoſi,& propterea multi apoplexia pereunt, plurimi morbo comitiali perimuntur: ſed tamen hæc omnia non conuincunt ad cannabis lacunas cauſam morborum eſſe reiiciendam.Sed his omnibus omiſſis non eſſe hæc curanda vellem, ſed dico regionem hanc non iis, ſed aliis circumfuſis aquis totam alterari, ideóque pars, quæ ad mare pertinet, eſt inſalubrior,vt domus regia,& omnes domus,à via Saguntina vſque ad mare non ſalubri loco ſunt:ſunt enim humiliores, nam loca montana ſalubria ſunt magis. Si ingratus cenſetur ab his odor cãnabis, multo magis brutorum, & vermiũ, quibus noſtra Valentia ſæpiſſime eſt plena: ſi ingratus eſt odor cannabis,multò grauior eſt odor excrementorum corporis humani,quorum vacuatione carere non poſſumus, at multò magis iis abundant, quia cloacæ innumeræ ſæuam exhalant graueolentiam, & ſemper apertæ ſunt.Si principes ciuitates, & domus ſaluberrimas amant, & vaporum graueolentium expertes,eligant loca temperata, & alta,& à mari, & aliis aquis ſtagnantibus multùm diſtantia, in quibus nulla arbor, nullaque herba aerem aliquando inficiant, qualis ſunt nux,ficus, ſambucus,helleborus, eruca & braſſica. Sed cùm ex his intelligi poſſit, peſtilentium morborum aliò referendam fuiſſe cauſam, plures rationes non addam, cùm tamen adiungi poſſint & rationi, & experientiæ conſentaneæ.

In Auicẽnam.

Temperata omniũ ſaluberrima.

Valentia quibus morbis obnoxia

INDEX

INDEX

RERVM, AC VERBORVM quæ in contextu ſunt, primus numerus folium indicat:a, primam paginam:b, ſecundam.

A

Apo-

Cond

tid

Fœt